

השְׁמִטָה לְדְרוֹשׁ הַמִּילָה (דְרוֹשׁ ג') לַעֲנִיד יֵשׁ לְפָרֵשׁ מֵאָמֵר זֶה ע"פ מֵאָמֵר חֲזו"ל אָמֵר
הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אִם יִשְׂרָאֵל מְקַבְּלִים בְּרִיתִי כְּאֵלּוּ מְקַבְּלִים אֱלֹהוּתִי וְאִם אֵין מְקַבְּלִים
בְּרִיתִי אֵין מְקַבְּלִים אֱלֹהוּתִי ע"כ וְצָרִיךְ לְהִבִּין אִיךְ תְּלוּי זֶה בְּזֶה.

וְלִכְאוּרָה יֵשׁ לוֹמֵר בֵּינֵן שְׁעֵי הַתּוֹרָה יִשְׂרָאֵל מְשִׁיגִים אֱלֹהוּתוֹ יִתְבָּרַךְ כְּדֵאִתָּא בְּרַעֲיָא
מְהִימְנָא פְּרִשְׁתָּ פְּנִחָס (דָּף ר"ל) וְזו"ל קב"ה אִיהוּ סְתִים בְּסִתְרֵי הַתּוֹרָה בְּמָה אֲשַׁתְּמוּדַע
בְּמִצּוֹת כּו' וְיָדוּעַ שְׁפָל אִישׁ יִשְׂרָאֵל שְׂאִינוּ מְהוּל אִינוּ יָכוֹל לְלַמֵּד תּוֹרָה כְּמוֹ שְׁהוֹכִיחוּ
זו"ל מִפְּסוּק מַגִּיד דְּבָרָיו לִיעֲקֹב וְגו' וְכִינּוּן שְׂאִינוּ יָכוֹל לְלַמֵּד תּוֹרָה ע"כ לֹא יָכוֹל לְהַפְּיֵר
אֱלֹהוּתוֹ יִתְבָּרַךְ בֵּינּוּן שְׁהוּא מְצַנּוּהָ עַל הַמִּילָה וְאִינוּ מְקַיְימָהּ וְלִזְהָ תְּלָה קַבְּלַת אֱלֹהוּתוֹ ית'
אֲצֵל יִשְׂרָאֵל עַל עַנְיֵן הַמִּילָה.

וְכִמוֹ שְׁהַפְּרִיד הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בֵּין יִשְׂרָאֵל לְעַמִּים בְּכָל הַתּוֹרָה. כֵּן הַפְּרִיד אוֹתָם גַּם
בְּמִצּוֹת מִילָה.

וּבַעַל סֵפֶר הַפְּלִיאָה הַקְּשָׁה לְמָה לֹא הַפְּרִיד הַקַּב"ה אֶת יִשְׂרָאֵל מִן הָאֲנוּמוֹת בְּשִׁאֲרֵי סִימְנֵי
הַגּוֹף אוֹ בְּצוּרַת הַפְּנִים. וְאֲנַחְנוּ רוֹאִים כִּי כָּל בְּנֵי אָדָם תְּנוֹאֵר אֶחָד וּפְרָצוּף אֶחָד לָהֶם.
וְשִׁנֵּי תִירוּצִים לְזֶה. א) אוּלַי יִרְצָה אֵינָה מְהִאֲנוּמוֹת לְהַתְּגַיֵּר.

לֹא יָכוֹל מְחַמֵּת כִּי יְהִי מְשׁוּנָה מִכָּל יִשְׂרָאֵל. ע"כ עֲשֵׂה הַקַּב"ה תְּבִנִית אֶחָד לְכָל בְּנֵי אָדָם.
ב) אִם הָיוּ יִשְׂרָאֵל נִפְרָדִים מְהִאֲנוּמוֹת בְּפְרָצוּפֵיהֶם הָיוּ אוֹמְרִים שִׁישׁ שְׁתֵּי רְשׁוּיוֹת. לְכֵן
בְּרָא לְכֹלָם פְּרָצוּף א' וְתְבִנִית אֶחָד.

וְהַבְּדִילָם רַק בְּמִצּוֹת הַתּוֹרָה וּבְתוֹכָם גַּם בְּמִצּוֹת מִילָה. וְע"י הַמִּילָה נִטְהָרוּ יִשְׂרָאֵל
מִטְּנוּמָאוֹת מְצָרִים כְּמוֹ שְׁנֵאָמֵר מִי יִתֵּן טְהוֹר מִטְּמָא.

וְכִינּוּן דְּאֵתָא לִידֵן הַפְּסוּק הַזֶּה נ"ל לְפָרֵשׁוּ עִם מ"ש הַר"ן וְזו"ל דמ"ש וְזו"ל הַכֶּם שְׂאֵסֵר אֵין
חִבְרוּ רִשְׁאֵי לְהַתִּיר הוּא דְנוֹקָא יְחִיד בְּיַחֲזִיד וְזֶהוּ אֲמָרָם אֵין חִבְרוּ רִשְׁאֵי לְהַתִּיר אֲבָל אִם
רַבּוּ שְׁנִים עַל יְחִיד שְׂאֵסֵר יְכוּלִים לְהַתִּירוֹ.

א"ה הַש"ח ס"ט סְבֵרַת הַר"ן הִלְזוּ שְׁמַבִּיא מִרְן הַקְדוֹשׁ הַמְּחַבֵּר וְזו"ל כְּעַת חַפְּשִׁתִּיהָ וְלֹא
מְצַתִּיהָ זוּלַת הִיכָא דְהֶאֱחָרוֹן הוּא גְדוּל מִן הָרִאשׁוֹן דִּיכּוֹל לְהַתִּיר וְכַתּוּב דְּכֵן נ"ל לְהַלְכָה
אֲבָל לֹא לְמַעֲשֵׂה ע"ש בַּפ"ק דַּע"ז וְזֶהוּ נִרְאֶה שְׁרַמְז פֶּה מִי יִתֵּן טְהוֹר מִטְּמָא.

כְּלוּמֵר מִי שְׁרוּצָה לִיתֵּן טְהוֹר הֵינּוּ לְהוֹצִיא טְהוֹר מִדְּבַר שְׁטֵמָא חִבְרוּ לֹא אֶחָד. אִינוּ יָכוֹל
אֶחָד לְהַתִּירוֹ בְּעֵבוּר שְׂאֵחָד שְׂאֵסֵר אֵין אֶחָד יָכוֹל לְהַתִּירוֹ רַק צָרִיךְ ב' נִגְדָּא אֶחָד.

ע"ל דִּידוּעַ שְׁכֻשְׁהַדוֹר חֲזִיב ח"ו לְמַעַן חֲסִדְיוֹ הַרְבִּי כְּדֵי שְׁלֹא לְכַלּוֹת מַעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה
לְוַחַם אֶחָד מִיְּחָד שְׁבִדוֹר וּמְכַפֵּר עֲלֵיהֶם וּמְטַהֵר אוֹתָם מִטְּנוּמָאֵת וְזֶהוּ הַרְמְז פֶּה מִי יִתֵּן
אֶת הַדוֹר טְהוֹר מִמָּה שְׁהִיָּה טְמָא לֹא אֶחָד שְׁהוּא הַצְּדִיק הָאֶחָד הַמְּיֻחָד.

אֲשֶׁר בְּעֵבוּרוֹ מְכַפֵּר הַקַּב"ה עַל הַדוֹר: הַשְׁמִטָה לְדְרוֹשׁ מִילָה דְרוֹשׁ ד' כְּתִיב בִּיהוֹשֻׁעַ זֶה
הַדְּבַר אֲשֶׁר מֵל הוֹשֻׁעַ וְנִרְשׁוּ חֲזו"ל דְּבַר אָמֵר לָהֶם וּמִלֵּן מַהוּ הַדְּבַר שְׂאֵמֵר לָהֶם שְׂאֵין
רְאוּיִם יִשְׂרָאֵל לִיְכַנֵּס לְאֶרֶץ עַד שְׁיִמּוּלוּ עֲצָמָן שְׁכָף אָמֵר הַקַּב"ה לְאַבְרָהָם כְּשִׁיְקִימוּ
יִשְׂרָאֵל מִצְנוֹת מִילָה יְכַנִּיסָם לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

ומה שייכות עננו המילה לכניסת ישראל לארץ ישראל. אלא כמו שאמר הכתוב ושמתם את דברי אלה וגו' וקשרתם וגו' ולמדתם וגו' וכתבתם וגו' למען ירבו מיכם וגו' על האדמה וגו' ומצות מילה היא אחת ממצות התורה אשר על ידה יאריכו ימים ויזכו לרשת הארץ.

ועוד שאמרו חז"ל גדולה מילה שדוחה את הנגעים ר"ל דוחה אותם מגוף האדם [ואע"פ שרש"י ז"ל לא פירשו פן אבל ע' פנים לתורה והמילה מבריא את האדם ומארכת ימיו כנ"ל מדכתוב למען ירבו מיכם וגו' על האדמה ולכן שייקא מצות מילה שמארכת ימים לא"י שהיא ג"כ מארכת ימים לדורים עליה על פי התורה כאשר הנה בעת שהיה המקדש קיים.

בדרך שצוה האל יתברך שלא יכניסו ברזל למקדש שצאמר לא תנוף עליהם ברזל וגו' משום שהברזל מקצר ימיו של אדם והמקדש והמזבח מבאין חיים לאדם. אין ראוי שיהיו שני הפכים בנושא אחד פן הוא בעננו המילה לא יכנסו ישראל ערלים לארץ ישראל שלא יהיו שני הפכים בנושא אחד: הקדמה (המלכה"ד) ישמחו הלבבות ויגילו הנפשות נפשות ישראל החוסים בצל כנפיו של הקב"ה אשר קרבת אלהים יחפצון דורשי ה' רודפי צדק דרשו מסה"ק הנה והמצאו חפץ ה' בידכם יצליח דרושים יקרים ונחמדים דין גליא רזיא מושף לבבות ב"א לעבודתו ית"ש והמעשה אשר יעשה אותם האדם נחי בהם הוא ניהו ספר הנזרא מדרש האתמרי מהגה"ק בעהמ"ח ס' שבט מוסר ומדרש תלפיות ומעיל צדקה וש"ס אשר בקצה הארץ יצא קום ורבה השייב מעון כמובא בס' שם הגדולים מה"ק אזולאי זצל"ה זי"ע וכי"א.

הנה מיום עמדי על דעתי הייתי מתאבק בעפר רגלי ה"ק ושמשתי ת"ה ע"מ שלא לקבל פרום והתפרנסתי מיגיע כפי אולם כעת לעת זקנתי תש פוחי גם פרנסתי נתמעטה וטפלא תלוי בי.

לכן יעצוני כליותי לאחוז את החבל ברחי ראשין היינו להדפיס סה"ק הנ"ל אשר הוא מהעדר המציאות פי לא נדפס רק פ"א זה כשמונים שנה בשאלונקי מאה שנים אחר פטירתו של המחבר זצל"ה ואקיים בזה שימוש ת"ח אשר הנה בגנזי מרומים.

ומה גם לגמול חסד ש"א עם נשמת המחבר הק' זצל"ה וכמובא בשם אדמו"ר הקוה"ט עיר וקדיש מן שמיא וכו' כקש"ת מוהר"ר אברהם יעקב זצל"ה מסאדיגוריא בעת שנזמן הספמתו על הס' תפארת ישראל להקוה"ט מסאטנאו זצל"ה פתח הרב ואמר איתא בגמרא כל ת"ח שאומרין שמועה משמו בעוה"ז שפתותיו דוכבות בקבר דק' הלשון בקבר ובי שם הוא בית ועד לחכמים וטוב הנה לומר בפמליא ש"מ או בג"ע אלא אומר אני שד"ז אינו הבטחה ששפתותיו ידובבו רק הוא עבודה שיעבוד לה' ית"ש גם אחר פטירתו וד"ז ידוע שהתענוג והשעשוע שיש להצדיקים בעולם העליון בדבקות הבוית"ש אין לו שיעור וערה שכל תענוגי עוה"ז כפאפס ואין נגד רגע א' תענוג מעולם העליון ומכ"מ פשאומרין דבר שמועה משמו של הצדיק בעוה"ז אזי מפריד עצמו מאותו הנועם והתענוג ויורד לעולם התחתון לעומקא של הלכה הנאמר בשמו ואזי נחשב לאותו הצדיק הנפטר כאלו מקיים אותו העננו הנדבר בשמו וז"ש המלאך ליהושע כ"ג אם בדרך תלך וכו' ונתתי לה מהלכים בין העומדים האלה ודרחכז"ל עומדים אלו המלאכים.

ואומר אני עומדים אלו הצדיקים אהרי פטירתם פידוע מאחכז"ל במתים חפשי כיון שמת בעשה חפשי מן המצות. נמצא שאין יכול לקיים שום מצוה ולכה נקרא עומד והבטיחו המלאך אם בדרכי תלה כו' תנפה להאמר משמה דברי הלכות ויחשב פאלו קיימת אותו הענין והמצוה ותהיה מהלה בין העומדים והנה לזה צריה הרבה זיכור וטהרה לנפש הצדיק עד שינקה לזה להיות מהלה בעולם העליון וכשבא הצדיק למדרגה הזאת מביאין אותו להיכל הנקרא הולך אבל עדיין צריה לסייע הסתוננים להדפיס הספר כדי שיאמרו ד"ת משמו ולכן מצוה גדולה להזדרז למצוה ואת למען לא ישפחה תיקון נפש הצדיק אחר שפבר זכה לזה ואומר אני שהדפסת הספר מועיל לנפש המחבר יותר מתכריכין למת פי זהו מלבוש לגוף ונה מזון לנפש ע"ד ותורתה בתוך מעי וזהו בודקין לכסות ואין בודקין למזונות עכ"ל וזל"ה: ולכן מה מאד גדלה המצוה להפיץ אותם על פני תכל למען ששפתותיו ידובבו וגם לזכות את הרבים אולי בזכות זה אנשע בכ"ע ברו"נ וכמאחז"ל כל העוסק בתורה נכסיו מצליחין, והמתקתי סוד עם צדיקי וגאונים זמנינו וכולם יחד הסכימו ונתנו מהודם עליו וזרזו אותי שאהיה מהזריז ונשפר: ועל המוגמר אני אומר חד פסוקא דרחמי הטיבה ה' לטובים שיתמכו את ידי בהוצאות הדפוס פי רבה מאד ולישרים בלבותם תן שביאו הפה"ק לביתם בצאת מהדפוס וכל המסייעים לדבר מצוה ויתנו לי מעות קרימה להוצאות הדפוס גם כל הקונים בצאתו מביה"ד פ יהיו בכלל מנפה את הרבים גם קיימו מצוה לשמוע דברי חכמים שצווי ובקשו ואת בדברי הסכמות גם יגמלו חסד של אמת עם נפש המחבר לזכותו שיהיו שפתותיו דובבות וכנ"ל ובנדאי בשפר זה יתעורר עליהם זכות המחבר הק' זל"ה זי"ע וכי"א להושע בבני ריקא וחיי אריקא ומזוני רויקא ויזכנו השי"ת לגדל צאצאי ש"י ברוב נחת ולעלות לציון ברנה בקרוב.

דברי המוציא לאור המצפה לישועת ה' עם כלל ישראל א"ס: יעקב אלפסנדר נאנילמאן מפרשיסחא בהחסיד מהו"ר אליעזר ז"ל מנעלחוב ויען יעקב ויאמר הביטו נא וראו בסה"ק ס' חסידים סי' רכ"ד וז"ל וכל האוסר דבר שמועה מפייהם הם מתפללים עליו שם וממליצים טובה עליו עכ"ל ומלבד כ"ז תקיימו מצות צדקה עם נפש המחבר נבג"מ זל"ה זי"ע ועכי"א אשר העולם הוסרה בעבורה פאשר שמעתי מידידי הרב רימ"פ שי ששמע איש ספי איש בשם רבינו הק' והטהור וכו' מוהר"ר משה יהודא ליב מסאסנוב זל"ה זי"ע ועכי"א שאמר על מאמר געים זמירות ישראל בתהלים קי"ח בפסוק אכן מאסו הבונים היתה לראש פנה דהפונה הוא דהנה אכן הוא ר"ת נעשה אדם בצלמנו וע"ז אמר מאמו הבונים אלו המלאכים שאמרו מה אנוש וכו' (ואח"כ אמר) היתה לראש היינו אעפ"כ נבראו, פנה פי' בזכות מצות צדקה שגנרמז במלת פנה, היינו פתוח תפתח נתון תתן העניק תעניק עכ"ל הק' וש"י דפח"ח ושימו לבכם למאמר הגה"ק מוהר"ם דילזאנו ז"ל בס' שתי ידות וז"ל אם רע רע יאמר הקינה.

או לכשיוזלו אקנה.

מָחָר יפול ממועצותיו. .

רָצָה לקנות אָפֶס מְקַנָּה. לָכֵן אֶת אַחֵי אֲנָכִי מִבְקָשׁ מְשָׁכוּ וּקְחוּ לָכֶם הַסֵּה"ק הַלְזוּ וְהוֹשִׁיטוּ יָד בְּעוֹרָה לְמַעַן שְׂאוּכַל לְשַׁלֵּם כָּל הַקְּפוֹת שֶׁהִקְפַּתִּי עַל הוֹצָאוֹת הַדְּפוּס פִּי רַבָּה וּבּוֹכוֹת זֶה ה' הַטּוֹב יִהְיֶה בְּעֶזְרְכֶם וּזְכוֹת הַמַּחְבֵּר הַק' יִגֹּן וַיִּמְלִיץ טוֹב בְּעֵדְכֶם וַיִּהְיֶה עֲלֵיכֶם סִתְרָה לְהַנְצִיל מִכַּף מַעוֹל וְחִימִץ וּבִירָאת ה' לְהוֹסִיף אוֹמ"ן וּלְהוֹשִׁיעַ בִּישׁוּעָה כָּלִלְיוֹת בְּרוּ"נ וּבִל"ג א"ס: דְּרוֹשׁ רֵאשׁוֹן קוֹל חֲתָן דְּרוֹשׁ שְׁדַרְשִׁתִּי בְּחֻפּוֹת אַחֵי יָפֶת הַגְּדוֹל בָּרְנוּב עִם הַדְּרַת מְלֶךְ הַמְּלָכִים הַקב"ה וְשֵׁם הַדְּרוֹשׁ הַזֶּה קוֹל חֲתָן.

מִסְכַּת יְבָמוֹת פ' הַבָּא עַל יְבָמָתוֹ אָמַר רַב חֲמָא ב"ח פִּינּוֹן שְׂאָדָם נוֹשֵׂא אִשָּׁה עֲוֹנוֹתָיו מִתְּפַקְדִּין שְׂנֵאָמַר מָצָא אִשָּׁה מָצָא טוֹב וַיִּפְקֵר רְצוֹן מֵה' ע"כ: בְּרוּר כְּשֶׁמֶשׁ שָׁאִין הָאָדָם בְּשִׁלְמֵי בֵּין בְּשִׁלְמוֹת הַגּוֹף בֵּין בְּשִׁלְמוֹת הַנֶּפֶשׁ כִּי אִם בְּמִצִּיאוֹת זְוָגוֹ מוֹצֵא שְׁלָמוֹת לְגוֹפוֹ לְפִי שְׂמִקְוֹדָם הִיָּה חֲצִי גוֹף כְּאֶמְרָם ז"ל גִּבְרָא בְּלֹא אִיתְתָּא פְּלַגָּא גּוֹפָא וְעוֹד לוֹ אֲשֶׁר הַשְּׁלִים שְׂמָם כְּדַכְתִּיב זָכַר וַיִּקְבָּה בְּרָאָם וַיִּקְרָא אֶת שְׂמָם אָדָם שְׂמִקְוֹדָם הִיָּה חֲסֵר מִשְׁם אָדָם.

גַּם מוֹצֵא שְׁלָמוֹת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר ע"י עֶזֶר הָאִשָּׁה יְכוֹל הוּא לְעִסּוֹק בְּתוֹרָה וּבְמִצְוֹת בְּהִיּוֹתוֹ פְּנוּי מִטְּרָחֵי הַכֶּנֶת הַמְּזוֹנוֹת וְהַדְּבָרִים הַשְּׂיִיכִים לוֹ וּמִצִּילָתוֹ מִחֻדְי חֶרֶב חֲדָה מִפְּתוּי הַיֵּצֵר הַמְּטַנֵּף הַבֵּית וְהַפְּלִים וְנִמְצָא שֶׁבְּהִצְטָרְפוֹת יַחַד הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הָאִשָּׁה גּוֹרְמַת לְאָדָם שְׂמִצִּילָה אוֹתוֹ מִן הַחֲטָא וּבְזֶה יְכוֹל הָאָדָם לְעִסּוֹק בְּתוֹרָה דְּכִתִּיב הָאֵם אֵין עֲזָרְתִּי בִּי וְתוֹשִׁיָה נִדְחָה מִמֶּנִּי כו' גוֹרֵם הָאָדָם לְעִלּוֹת לְמַעְלוֹת הָעֲלִיוֹנוֹת.

וּבְהִיּוֹת שֶׁהָאָדָם עִם אִשְׁתּוֹ מִתְּעַלָּה כ"כ זֶהוּ הַטַּעַם שֶׁמְקַלֵּל הַקב"ה לְמֵאֲחָרִים הַמְּצָנָה הַזֹּאת כְּמֵאֲמָרָם ז"ל בַּמַּס' קְדוּשִׁין פ"ק אָמַר רַבָּה וְכֵן תִּנָּא דְבִי ר' יִשְׁמַעְיָל עֲשָׂרִים שָׁנָה יוֹשֵׁב הַקב"ה וּמִצְפָּה לְאָדָם מְתִי יִשָּׂא אִשָּׁה פִּינּוֹן שֶׁהִגִּיעוּ כ' שָׁנִים וְלֹא נִשָּׂא אוֹמַר תִּיפַח עֲצָמוֹתָיו שֶׁל אוֹתוֹ אָדָם ע"כ.

וַיֵּשׁ לְדַקְדַּק אוֹמְרוֹ יוֹשֵׁב הַקב"ה וּמִצְפָּה לְאָדָם דְּמִלַּת יוֹשֵׁב אָף לְמוֹתֵר דְּהוּל"ל עַד כ' שָׁנָה הַקב"ה מִצְפָּה לְאָדָם וְעוֹד רְאוּי לְיַדַע דְּלָמָּה קָפִיד הַקב"ה כ"כ בְּאִיחּוֹר הַמְּצָנָה הַזֹּאת עַד שְׂאֲמָרוֹ בְּזוּה"ק שֶׁלֹּא הִכְנִיסוּ לְבָן עֲזָאֵי כְּמָה שָׁנִים לְמַתִּיבְתָא דְרַקִּיעָא עַל אֱלֹא נִשָּׂא אִשָּׁה אַע"פ שֶׁנִּפְשׁוּ חֲשָׁקָה בְּתוֹרָה בְּתוֹרָה גַּם רְאוּי לְשִׁים לֵב דְּלָמָּה מְקַלֵּל לוֹ עֲצָמוֹתָיו יוֹתֵר מִן שְׂאָר הָאֲבָרִים: אֲמַנָּם נִרְאָה לְפָרֵשׁ שְׂאֲמַר יוֹשֵׁב הַקב"ה וּמִצְפָּה לְאָדָם כְּלוֹמַר יוֹשֵׁב הַקב"ה בְּכֶסֶף רַחֲמִים וְעוֹבֵר עַל פְּשַׁע שְׂאָדָם: עוֹשֶׂה קוֹדָם שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לֵכ' שָׁנָה לְפִי שְׁעַל כ' אֵין עוֹנְשִׁים בְּב"ד שֶׁל מַעְלָה אֲבָל בְּעִבּוּר הָעֲשָׂרִים יְקוּם מְכֹסָא רַחֲמִים אֲשֶׁר הוּא יוֹשֵׁב בָּהּ וְעוֹמֵד עַל כֶּסֶף דִּין לְהַעֲנִישׁוֹ עַל עֲוֹנוֹתָיו שֶׁעוֹשֶׂה מְכָאן וּלְהַבָּא וְזֶהוּ אוֹמְרוֹ יוֹשֵׁב וְדוּק.

עוֹד י"ל כְּדַחַז"ל אֵין בֶּן דָּוִד בָּא עַד שֶׁיִּכְלוּ כָּל הַנְּשָׁמוֹת שֶׁבְּגוֹף כו' וַיְדוּעַ שְׁעֵתָה הַכֶּסֶף וְהַשֵּׁם חֲסָרִים שְׂנֵאָמַר פִּי יָד עַל כֶּסֶף יֵה וְזֶה הָעוֹסֵק בְּפִרְיָה וּרְבִיָּה וּמִמַּעַט הַנְּשָׁמוֹת שֶׁבְּגוֹף גוֹרֵם לְסִילּוּק הַשְּׂכִינָה מִן הַגְּלוּת וּבְעוֹד שָׁאִין זֶה עוֹסֵק בְּפו"ר אֲדַרְבָּה יוֹשֵׁב בְּגְלוּת וְלָכֵן לְרַמּוֹז לְזֶה אָמַר עַד כ' שָׁנָה יוֹשֵׁב הַקב"ה וּמִצְפָּה לְאָדָם מְתִי יִשָּׂא אִשָּׁה כְּלוֹמַר בְּעוֹד

שאינו נושא אשה יושב השכינה בגלות ואומר מתי ישא אשה כדי שיתמעטו הנשמות שבגוף: וכן מתקיימת טעם העונש הגדול במאחר המצוה הזאת משום שמאחר השכינה בגלות כמו שפירשנו ולכן מקלל עצמותיו שהם חונק הגוף מדה כנגד מדה בהיות הוא מאחר חונק השכינה ומעלתה בצאתה מן הגלות ע"י הכשר הנשמות שבגוף שיש בידו לחסרם ולמהר חונק השכינה וכן יתבאר אצלי טעם הוספת י"ה שנים למלה חזקיהו כשנשא אשה כדכתיב והוספתי על ימיה חמש עשרה שנה והטעם שבהיות שעם מה שנשא אשה חסר נשמות שבגוף ועשה סיוע לשם י"ה שהוא חסר דכתיב יד על פס יה ומדה כנגד מדה הוסיף לו י"ה שנים כמנן י"ה ועוד י"ל כדחז"ל איש ואשה שזכו שכינה ביניהם יו"ד של איש וה' של אשה וכיון שהוא חיבר י"ה שעולה יה מדה כנגד מדה הוסיפו לו י"ה שנים.

ופירש ג"כ קרובי כמוה"ר אברהם אפומאדו נר"ו גם בזה שהקדמנו שהעוסק בפו"ר גורם הגאולה לפי שממעט הנשמות שבגוף יובן מאמר חז"ל תנא ר' אליעזר אומר כל מי שאינו עוסק בפו"ר כאילו שופך דמים שנאמר שופך דם האדם באדם דמו ישפך וכתיב בתריה ואתם פרו ורבו ר"ע אומר כאילו ממעט את הדמות שנאמר פי בצלם אלהים עשה את האדם וסמיה ליה ואתם פרו ורבו בן עזאי אומר כאילו שופך דמים וממעט את הדמות אמרו לכן עזאי יש נאה דורש נאה מקיים ואתה נאה דורש ואין נאה מקיים א"ל מה אעשה שנפשי חשקה בתורה ואפטר לעולם שיתקיים על ידי אחרים ע"כ וי"ל איה ולמה שופך דמים כשאינו עוסק בפו"ר.

שנית יש לדקדק שופך דמים בלשון רבים דהנה ליה למימר כאילו שופך דם כלישנא דקרא שופך דם האדם. שלישית להבין פונת ממעט את הדמות מהו וחזין מן הפשט שהוא ממעט הדמות משום דכתיב פי בצלם אלהים עשה את האדם נאמר בו טעמים אחרים בס"ד: אמנם בהיתר ספק ראשון שאמר שכל מי שאינו עוסק בפו"ר כאילו שופך דמים הוא שהנושא אשה גורם הגאולה משום שממעט הנשמות שבגוף וידוע שאז בלע המנות לנצח ונמצא זה שאינו עוסק בפו"ר כדי למהר הגאולה שופך דמים הרבה במיתת האנשים.

עוד י"ל כדחז"ל שבעון מכירת יוסף נגזרה גזרה יו"ד הרוגי מלכות בכל דור ודור עד ביאת הגואל ונמצא זה שאינו עוסק בפו"ר למהר הגאולה כאילו שופך דמים על יו"ד הרוגי מלכות והותרו ב' ספקות: ואמר ממעט את הדמות לפי שהאדם בצלם אלהים נעשה כדכתיב פי בצלם אלהים עשה את האדם וכל מי שאינו נושא אשה אינו אדם דכתיב זכר ונקבה בראם ויקרא את שמם אדם ונמצא זה שאינו נושא אשה להיות קרוי אדם ממעט ונותן גריעות ח"ו לפי שמדמה לאחד שאינו אדם ודוק: והרב בעל יד יוסף ז"ל פי שבהיות שהאל ית' מהנה הניוית תמיד וראוי לאדם להדמות לקונו לעשות הניוית בפו"ר ולכן כל מי שאינו עוסק בפו"ר ממעט את הדמות שראוי להדמות לקונו לעשות הניוית כמותו.

או ירצה ממעט את הדמות שממעט שם י"ה הנתון בין איש לאשתו שממעטים אותו דמיון של שם י"ה שמדמים עצמם להקב"ה המוכתר בשם י"ה או ירצה ממעט הדמות

לפי שְׁפָל מִי שְׂאִינוּ עוֹסֵק בְּפו"ר מֵאַחַר הַגְּאֻנְלָה וְנִמְצָא בְּזֶה מְמַעַט הַשֵּׁם וְהַכֶּסֶף שֶׁהֵם חֹסְרִים כִּי יָד עַל כֶּסֶף י"ה.

עוֹד יֵשׁ לְפָרֵשׁ בְּסִפְקֵי רֵאשׁוֹן בְּאוֹמְרוֹ שׁוֹפֵף דְּמִים לְשׁוֹן רַבִּים בְּהִיּוֹת דְּשׁוֹפֵף דְּמוֹ וְדַם זְרַעֲיוֹתָיו שׁוֹפֵף דְּמוֹ מִשׁוֹם שְׁפָל מִי שְׂאִינוּ עוֹסֵק בְּפו"ר חֲיִיב מִיִּתָּה כְּמֵאֲמַר ר' יְהוֹשֻׁעַ בְּמִדְרָשׁ וְחֻזְקָהּ יוֹכִיחַ שְׁחֹסְרוֹ לֹא שְׁנִיּוֹ וְדַם זְרַעֲיוֹתָיו שְׁמוֹנְעֵם מִן הָעוֹלָם.

אוֹ רוֹמְזוֹ שׁוֹפֵף דְּמִים לְשׁוֹן רַבִּים רָמְזוֹ עַל הַקָּרִי וְזַרְעוֹ לְבִטְלָה הַשׁוֹפֵף תָּמִיד מְסַבֵּת הַמְחַשְׁבוֹת הַפְּגוּמוֹת וְלִכְּנֵן אָמַר פְּאִילוֹ שׁוֹפֵף דְּמִים כּו' אִף שְׁמַעְתִּי מִשֵּׁם חָכָם בְּעֵנְיָן שְׁתִּי תְּשׁוּבוֹת שֶׁהַשֵּׁיב בֶּן עֲזַאִי מָה אֲעֲשֶׂה שְׁנִפְשִׁי חֲשָׁקָה בַּתּוֹרָה אֲפֹשֶׁר לְעוֹלָם שְׂיִתְקַיֵּים עַל יְדֵי אַחֲרִים כּו' דִּק' שְׁכָבֵר הַשֵּׁיב שְׁנִפְשִׁי חֲשָׁקָה בַּתּוֹרָה דִּי בְּזֶה לְמָה הָאָרִיף עוֹד בְּדַבְרֵים לֹמַר אֲפֹשֶׁר לְעוֹלָם שְׂיִתְקַיֵּים ע"י אַחֲרִים: אָמְנָם יֵשׁ לֹמַר שְׁבֶן עֲזַאִי נִתְיָרָא מְקַוְשִׁיא אַחַת שְׁהִיּוֹ יְכוּלִים לְהַקְשׁוֹתוֹ וְהוּא שְׁהֵן אָמַת שְׁנִפְשׁוֹ חֲשָׁקָה בַּתּוֹרָה אָמְנָם עוֹבֵר וּמְבַטֵּל גְּזַרְתּוֹ ית' שְׁגִזֵּר בַּת פְּלוֹנִי לְבֶן עֲזַאִי לְכֵן הַשֵּׁיב ע"ז חֲזַר וְאָמַר אֲפֹשֶׁר לְעוֹלָם שְׂיִתְקַיֵּים ע"י אַחֲרִים.

וְיִוִּבֵן הָעֵנְיָן עִם מַה שְׁפָתְבוּ הַמְקַוְבְּלִים ז"ל שְׁבִנֵי הַיְבָמוֹת נִקְרָאִים אַחֲרִים וְאִין לְהֵם זְוִיג וְנִהוּ הַטַּעַם שְׁמֻנְתָּר לְאַרְס בְּמוֹעֵד שְׁמָא יְקַדְמֵנוּ אַחַר בְּרַחֲמִים כְּלוֹמַר אוֹתוֹ בֶּן הַיְבָמָה הַנִּקְרָא אַחַר וְאִין לֹא זְוִיג אֲפֹשֶׁר יְקַדְמֵנָה בְּרַחֲמִים כּו' וְנִהוּ מַה שְׁרַמְזוּ בֶּן עֲזַאִי אֲפֹשֶׁר לְעוֹלָם שְׂיִתְקַיֵּים ע"י אַחֲרִים שֶׁהֵם בְּנֵי הַיְבָמוֹת וְאוֹתָם יְקַחוּ בַּת זְוִיג וְלֹא תִשָּׂאָר עֲגוּנָה כּו'.

וְקוֹדֵם בּוֹאִי לְפָרֵשׁ הַטַּעַם שֶׁהַקַּב"ה מְקַלֵּל עֲצָמוֹתָיו שֶׁל מֵאַחַר לִישָׂא אִשָּׁה גְּפָרֵשׁ כְּנֻתָה הַמְאָמַר: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב מ' יוֹם קוֹדֵם יְצִירַת הַנּוֹלָד בַּת קוֹל יוֹצֵאת וְאוֹמְרַת בַּת פְּלוֹנִי לְפְלוֹנִי כּו' וְקָשָׁה דְלָמָּה אִינוּ מְקַדִּים לְזַכָּר לֹמַר בֶּן פְּלוֹנִי לְבַת פְּלוֹנִי וְלִכְאוּרָה יֵשׁ לֹמַר שֶׁבְהִיּוֹת שְׁלֵעוֹלָם רְאוּי שְׂיִהְיֶה הַחֲתָן גְּדוֹל מִהַפְּלָה וְלִכְּנֵן מְכַרְיִזִין בַּת פְּלוֹנִי לְפְלוֹנִי כְּלוֹמַר לְפְלוֹנִי שְׁכָבֵר נוֹלָד.

עוֹד י"ל שֶׁבְהִיּוֹת שְׁהַאִישׁ יֵשׁ רְשׁוֹת בְּיָדוֹ לִיקַח כְּמָה נָשִׁים מַה שְׂאִין כֶּן הָאִשָּׁה שְׂאִינָה מְוַסְרַת כִּי אִם לְאִישׁ אֶחָד וְלִכְּנֵן ב"ק אוֹמַר כַּת פְּלוֹנִי לְפְלוֹנִי כְּלוֹמַר בַּתוֹ שֶׁל פ' אִינָה מְוַסְרַת כִּי אִם לִפ' בְּלִבָּד אָמְנָם הוּא מְוַסְרַת כְּמָה נָשִׁים אִם יִרְצֶה לִיקַח אֶבֶל אִם הִיָּה וּמַר בֶּן פ' לִפ' הִיִּיתִי מְשֻׁמַּע לְפְלוֹנִית דּוֹקָא מְוַסְרַת וְלֹא לְשִׁתִּי נָשִׁים וְאִינוּ כֶּן לִכְּנֵן מְכַרְיִז בַּת פ' לִפ' וְדוֹק: עוֹד יֵשׁ לְדַקְדֵּק לְמָה אִינָם אוֹמְרִים בַּת פְּלוֹנִי לְבֶן פְּלוֹנִי וְיֵשׁ לֹמַר מִשׁוֹם שְׁבַעֲנִין לְקִיחַת הָאִשָּׁה אִין אָדָם צָרִיף לְשֻׁמּוֹעַ לְאֲבִיו כְּדַח"ז לִכְּנֵן אִינָם אוֹמְרִים לְבֶן פְּלוֹנִי שְׁבַעֲנִין זֶה אִינוּ חָשׁוּב לְאֲבִיו כְּבֶן לְשֻׁמּוֹעַ לֹא וְנִכּוֹן וְדוֹק וְשְׁמַעְתִּי מְח"ר מִשָּׂה אֶלְחָאֲלִיל יצ"ו דְּכֻנְתָּ בַת פ' כְּלוֹמַר צְלַעוּ שֶׁל פְּלוֹנִי לְפְלוֹנִי שֶׁהוּא בְּעַל הַצְּלַע כִּי הַצְּלַע הִיא בַּת שֶׁל אָדָם כִּי מְמַנּוּ לֹקְחָהּ.

עוֹד נִרְאֶה אוֹמְרֵם בַּת פְּלוֹנִי לִפ' אֵן אוֹמְרִים בֶּן פְּלוֹנִי לְפְלוֹנִית בְּהִיּוֹת יְצָרָה שֶׁל אִשָּׁה תְּקִיף מְשָׁל אִישׁ לְכֵן מְכַרְיִזִין בַּת פְּלוֹנִי לְפְלוֹנִי וְכִאִילוֹ אֲגַב הַהִכְרָזָה שְׂאוֹמְרִים ית"ר בַּת פְּלוֹנִי תִהְיֶה כָּל מְחַשְׁבֵּתָהּ בְּפְלוֹנִי בְּעַת הַזְּוִיג וְלֹא בְּאִישׁ אַחֵר.

ונחתני הח"ר חיים הכהן נר"ו פי' דקאמר בת פ' לפ' דמשמע ג"כ בת פ' היא בת לפ' הלוקח אותה ללמדך שהאשה נקראת בת כמו ונתהי לו לבת לבית שהיא אשה. והר' מאיר דאנון פי' דקאמר בת פלוני לרמזו שישא אדם בת ת"ח ולא קאמר לכן פ' שאע"פ שאביו ת"ח אם הוא עם הארץ אל ישא אדם בתו לע"ה ולרמזו לזה אין אומרים לכן פלוני שאין הדבר תלוי היותו בן פלוני חכם אע"פ שהוא עם הארץ דכיון שהוא ע"ה אע"פ שאביו חכם אל ישא אדם בתו לו: ונתחזר לענינו דלמה הקב"ה מקלל עצמותיו של המאחר לישא אשה ולא שאר האברים אמנם בהיות שנה המאחר לישא אשה בהיות יכולת בידו הוא מטעם שמתניירא אולי יפגע באשה רעה אשר היא פרקב בעצמותיו כמאמר המלה שלמה ע"ה וכרקב בעצמותיו מבישה ונמצא שחושש לתועלת גופו ואינו חושש על השם והפסא שהוא חסר לעסוק בפו"ר ולקרב הגאולה לכן מקלל עצמו בהיות שחס עליהם שלא יפגע באשה מבישה שהיא פרקב בעצמותיו ולא חס על השכינה: עוד יש לפרש בהיות האשה עצם האיש פדכתיב ויקח אחת מצלעותיו וכתוב זאת הפעם עצם מעצמי ובשר מבשרי כו' ולכן זה שלא חס על עצמותיו היות אחד חסר מביניהם שהיא עצם הצלע הנלקח לאשה לכן מקלל לו שאר עצמותיו: עוד יש לפרש שבהיות שעונות נחקקים בעצמותיו של אדם פדכתיב ונתהי עונותם חקוקים על עצמותיו וידוע שעד עשרים שנה אין מענשים בב"ד של מעלה ולכן עד עשרים שנה מצפה הקב"ה לאדם מתי ישא אשה פנין שעובר מעשרים שאז מענישים בב"ד של מעלה ואז העונות שעושה נחקקים על עצמותיו לכן מקללם בהיות שמכאן ואילך הם טמאים בחקיקת העונות עליהם וזהו הטעם שמקלל עצמותיו ונכון: ובהיות עונותיו של אדם חקוקים על עצמותיו זהו הטעם בצדיקים הראשונים ז"ל כשהיו מענישים עושים אותם גל של עצמות כדי להראות לעולם איך בדין המיתו ועצמותיו מעידים על עבירה שעשה שחקוקה עליו וזהו הטעם שלא היו עושים אותם גל של עפר כדרך ואל עפר תשוב.

עוד י"ל שבהיות שהעצמות הם יסוד וחונק הגוף ולולא העצמות הנה מתאכל הבשר ברוב המלאכה אף העצמות הם למגן ומשען על הבשר לחזק אותה בל ימוט באופן שהעצמות הם חונק הגוף והטעם של מאחר ליקח אשה בהיות יכולת בידו הוא מטעם שמתחזק עצמו לגדול באומרו אינה אשה הוגנת לי ומתחזק עצמו בזאת הסברה כנדב ואביהוא לכן מקלל להם הקב"ה עצמותיו שהם חונק ומעלת הגוף וזהו הטעם כנדב ואביהוא שנסרפו גופם הבשר עם העצמות יחד.

עוד יש לפרש קרוב לזה שבהיות שהעצמות הם עיקר חיות האדם כמו שפירשנו ובמדרש ר' יהושע דסכנין אמר כל השרוי בלא אשה שרוי בלא חיים כו' גם ידוע שהנזשא אשה מוסיפין לו חיי פניני חזקהו המלה ולכן עד כ' שנה מצפה הקב"ה לאדם מתי ישא ויחיהו וכיון שרואה שעובר מעשרים ונמצא הוא מואס בחיים מקלל לו עצמותיו שהם עיקר חיותו: ובהיות מעלת תחילת מצנה הזאת שגדולה כל כך עד שמשלים לו עמה גופו ונפשו כמו שהקדמנו צריף האדם שיכונן בה לשמה ויסיר וישמור עצמו מפל חשדא שיש לחשוד עם האשה אשר לוקח כאמרם ז"ל גבי בנו של ר' טרפון שנתן לו רבי בתו בעבור שחזר בתשובה ולא נסבה כדי שלא יאמרו בשביל זה חזר הרי שרצה שמצנה זאת תהנה שלמה בידו על גודל מעלתה וחסיר עצמו מפל חשדא: והנה בעלי התוס' ז"ל הרגישו עם זה גבי ר"ל דלמה לא גירש אהותו של ר"י כדי שלא יאמרו

שע"מ פן חזר ותירצו שר"ל לא חש לשמא יאמרו ע"כ והנה ראוי להבין למה ר"ל לא חס לשמא יאמרו ונראה לפרש דבשלמא בנו של רבי טרפון שהיה שטוף בזמנה וכל ימיו הלה אחר תאנת המושגל פשחור אמר יאמרו בנדאי שבשביל האשה חזרתי בהיותי פל ימי מתאנה לנשים ולכן לא נשאה וחש לשמא יאמרו מה שאין פן גבי ריש לקיש שהיה מתגבר בכחו ללסטם לבריות ואדרבה היה שונא זמה המתיש פחו של אדם.

ופעם אחת אירע שבראות יופי כל פה גדול פרבי יוחנן שחשב שהיא אשה הלה אחריו אבל לא היה תדיר רודף אחר זה ובהיות פן לא חש לשמא יאמרו שבשביל האשה חזר פי לא אוהב נשים היה כבנו של ר"ט: עוד י"ל למה לא חש ר"ל.

וכדי לבוא לביאור התשובה אציג לפניך פה לשון המאמר ממס' בבא מציעא פ"ז דפ"ד אמר רבי יוחנן אנא אשתינרי משופרה ירושלים מאן דבעי מחזי שופרה דרבי יוחנן ניתי פסא דכספא כו' איני והאמר מר שופרה דרב פהנא מעין שופרה דרבי אבהו שופרה דר' אבהו מעין שופרה דיעקב ויעקב מעין שופרה דאדם הראשון ואילו רבי יוחנן לא חשיב שאני רבי יוחנן דהדרת פנים לא הניא לו כו' יומא חד הנה קא סחי ר"י בירדנא חנה ר"ל ושנור לירדנא אבתריה א"ל חילה לאורייתא אמר ליה שופרה לנשי אמר ליה אי הדרת בך יהיבנא לך אחותי דשפירא מנאי קבל עליה עכ"ל.

עוד במאמר זה רבי יוחנן הנה אזיל יתיב אשערי טבילה אמר פי סלקן בנות ישראל מטבילת מצנה לפגעו בי פי היכי דלקו להו בני שפירי פנותי כו': וקשה במאמר זה שפאחר דלא מנה לרבי יוחנן ולא חשיב ליה בכלל היפים משום הדרת פנים דלא הנה ביה אם פן למה חשיב לרב פהנא מאחר שהיה מום בשפתיו כדאמרין בב"ק פרק הגזול דף קי"ז חזאי דפריט' שפנותיה סבר אחוכי קמחייף בי חלשה דעתיה דרבי יוחנן ונח נפשיה דרב פהנא למחר א"ל רבי יוחנן לרבנן חזיתו לבבלא היכי עביד אמרו ליה דרפיה הכי כו' ואם פן מאחר דרב פהנא הנה פריטא שפנותיה למה חשיב ליה.

עוד קשה דהיכי הנה יתיב רבי יוחנן בשערי טבילה פי היכי דלקשבו בו בנות ישראל הרי הפנים היוצאים הם בני מחשבה לפי שהאשה הזאת בשעת הזווג עם בעלה תהיה חושבת וחושקת בו וכבר אחז"ל איש ואשה שזכו שכניה ביניהם ופירש"י ז"ל שלא תהיה היא חושבת באחר והוא באחרת כו' ואם היכי היה עושה רבי יוחנן שישחשבו בו.

עוד קשה מאחר שאחותו של ר' יוחנן היתה יפה ממנו כמו שאמר לריש לקיש יהיבנא לך אחותי דשפירא מנאי א"כ למה לא מנו לה חכמים בכלל נשים יפפיות פשמן' לשרה ולחנה ולאסתר שהרי לרבי יוחנן לא חשיב משום הדרת פנים דלא הנה ליה אם פן אחותו דלא הנה לה שום דבר המעכב לנפיה למה לא מנו אותה בכלל הנשים היפות ואין לומר דנחית התלמוד לחשוב דוקא לנשים הנזפרות בתורה או בנביאים וכתובים שהרי פשחשיב לאנשים חשיב לרב פהנא הרי שגבי אנשים חשיב מבחוז משמע מכאן דלא קפיד תלמודא לחשוב דוקא הנזפרות בתורה שהרי האנשים יוכיחו שחשיב לרב פהנא כו': ובהתר ספק ראשון נראה לומר דלרב פהנא אפטר דנפל המום הזה בשפתיו לעת זקנתו אמנם מעיקרא לא היה בו מום פלל באופן שהיה יפה במזגו בכל פרטיו ולכן חשיב ליה כדפי' רש"י ז"ל נקרע שפתו מחמת מפה משא"כ גבי ר' יוחנן דהדרת פנים לא הנה לו וזהו מטבע מזגו שהיה נעדר מינפי זה.

ועוד יש לומר דחשיב לרב פהנא אע"פ שהיה לו שפתיה פריטא משום שזה היה מנפה לו אדרבה היה נראה פשוטק תמיד פדרף המשחקים שעושים תנועה ונענוע בשפתיו והאיש אשר פניו נראים שוחקות הוא יפני ולכן חשיב לרב פהנא בהיותו ממגז זה: עוד יש לומר דבשלמא לר"י המביט בפניו היה נראה מיד העדר הגזון משא"כ לרב פהנא שבהיות המום בשפתיו היה צריך השקפה תמידית להסתכל בו ולהבחין בשפתיו פריטא משום ששפמו היה מכסהו: ובהתר ספק ר"י דנהה יתיב בשערי הטבילה י"ל דידוע שיצירת הולד היותו רשע או צדיק הוא סבת הנפגע עם האשה בשעת שיוצאת מטבילתה כמ"ש בס' איסור והיתר כמו שפי' במדרש אליהו ולכן בהיות ר"י צדיק גמור הנה יתיב בשערי הטבילה כדי שמיד יפגעו בו ולחשבו בו שיותר טוב שיפגעו בו ולחשבו בו וזכותו גן שלא תבא האשה לידי תקלה לחשוב מחשבות פגומות משפגעו באיש אחר ויחשבו בו ואע"פ שאחר שהיו מסתכלים בר' יוחנן היו פוגעות בדרך באחרים זה לא איכפת כלום שהכל תלוי בראייה ראשונה כמ"ש בס' איסור והיתר כו' ועוד דמי הוא אשר היה רואה לרבי יוחנן חכם ויפה והיה משים נגד עיניו בראיית אחרים שכלם פקוף לפני רבי יוחנן באופן שרבי יוחנן חשב מחשבות לבלתי יפגעו באיש אחר שיותר טוב שיפגעו באדם פשר ואף שיחשבו בו משפגעו באחר רשע או בגוי או פלב או חזיר או חמור או ע"ה.

ועוד אפשר לומר שהאשה הרואה גודל היפני של ר"י אינה חושבת כי אם לומר מי יתן פזה מחלצי להיות החמדה הזאת אצלי תמיד היות מבני ביתו או בני או בתי ושם נותנת דעתה ולא לענגן אחר.

אמנם דע אחי באמיתות התשובה על זה וכלל זה בינך שהאשה המסתכלת בפני אדם רשע אשר בלבו תאב אותה גם האשה בראותו דעתה מתבלבלת עליה לחשוב רק רע כל היום משא"כ המסתכלת בפני חסיד שיראת השם נופלת עליה מסבת השכינה השרויה בפניו ובאור פני מלך חיים מהשפעת ראייתו נכנע היצר המביט בו באמת וזהו טעם שמצנה להסתכל בפני הצדיקים ואסור להסתכל בפני הרשעים ולכן הנה יתיב ר' יוחנן בשערי טבילה ויוסיפו הנשים המסתכלות בו יראת השם ויחשבו בו כי היכי דלקו להו בני שפירי פנותיה וגמירי באורייתא: ובהתר ספק דלמה לא מנה לאחותו של ר' יוחנן בכלל הנשים פחות יש לומר דלעולם לא היתה יפה ממנו וכדי שישוב מדרך הרעה אמר לו שאחותו היתה יפה ממנו ועוד שפנת ר' יוחנן באמרו אחותי שפירא מנאי כלומר מאחר שאני יפה כל כך ובעבור עיכוב הדרת פנים שאין בי איני בכלל היפים א"כ אחותי שפירא מנאי שאע"פ שאינה פן והוא כמתרעם על עצמו שלא נחשב בכלל היפים בעבור הדרת פנים דלא הנה ביה אם פן אחותי שפירא מנאי: וכזה מתניישב תשובת בעלי התוס' באמרם דריש לקיש לא חש לשמא יאמרו דהטעם דלא חש משום שאין לחשוב עליו שבעבור האשה חזר שהרי התנאי היה שהיתה יפה מר"י ולא הנה ואדרבה אם היה מגרשה היו אומרים דלשם אשה חזר שהרי פיון שראה שלא היתה יפה גרשה ולכן לא חש לשמא יאמרו לפי שאין מקום לשום חששא כלל.

והר' ידידיה אבואלעפיא נר"ו פירש דגבי ר"ל אין מקום לומר שבעבור האשה חזר דיש מקום לומר דלא סמכא דעתיה לדברי ר' יוחנן משום דאפשר שאחותו לא תרצה להנשא

לו ובכן לא חש לשמא יאמרו שאין מקום לשמא יאמרו: והר' מאיר דאנון נר"ו פ"א דגבי ר"ל אין מקום לשמא יאמרו לפי שהיה הדבר בהסתר בינו ובין ר' יוחנן ולא נודע הדבר לא כן גבי בנו של רבי טרפון שהיה הדבר מפורסם.

עוד י"ל דר"ל לא חש משום דהנזשא אשה יבדוק באחיה כדרז"ל ואם לא יקח אחותו של רבי יוחנן היכן ימצא אשה שאחיה גדול כרבי יוחנן. ועוד י"ל פ"א דמעיקרא ר"ל היה ת"ח פדברי התוס' ז"ל משם ר"ת אם פן אין לחשוב לת"ח דמשום אשה חזר.

אמר עוד בסוף המאמר בעו רחמי שישוב לדעתו משום שהיה חזר לצאת מדעתו משום שהטעם היה בעבור שלא היה ר"ל בעולם ומאחר שלא היה ר"ל מה היו מועילים חכמים בתקנתם להשיבו לדעתו: אף קשה דלמה לא התנייה אותו ר' יוחנן מאחר שהרגיש כל כך מיתתו פשם שהתנייה לרב פהנא וא"ת אין חבוש מתיר עצמו ור"י לא היה דעתו מיושב עליו לכונן אל הפגנות הצריכות להחיותו מסבת הצער אם פן החכמים למה לא החיו אותו ויש לומר דבשלמא לרב פהנא יכול להחיותו משום שהמיתו חנם על שסבר ששחק ממנו ולא היה פן וכיון שהמיתו שלא פדין שלא חטא כלל לכן יכול להחיותו אמנם לריש לקיש המיתו פדין על שאמר שהתם קרו ליה רבי והקא רבי והוא באמת דבור קשה וא"כ היה חייב על דבור כזה ולא יכול להחיותו לא הוא ולא החכמים: ונבא לביאור המאמר שהתחלתי אמר ר' חמא ב"ח פ"א שנושא אדם אשה עונותיו מתפקקים כו' יש לדקדק דהל"ל כשנושא אדם אשה מהו פ"א שנושא.

ב' למה לא אמר עונותיו מחולים או מתכפרים. ג' איך יעלה על הדעת שמצוה קטנה פזאת שהיא הכרחית לאדם לפי שהאדם מדיני בטבע שפן פתיב לא טוב היות האדם לבדו שהקב"ה יתן שכר גדול כזה.

ד' איך מביא ראיה ממצא אשה מצא טוב שהקב"ה מכפר לו עונותיו: אמנם נראה לפרש ידוע דשלישה נמחלים להם עונותיו נשיא וחתן כו' ואפשר שיאמר האדם הני מילי שעונותיו נמחלים כשנושא אשה אם נשאה סמוך לפרקו מי"ח או פן כ' אבל אם עבר מכן עשרים שאז הקב"ה מקללו כמו שהקדמנו שעד עשרים שנה מצפה הקב"ה לאדם מתי ישא אשה ואם עובר מכן עשרים ואמר תנפח עצמותיו הייתי סובר שבגדון זה אין עונותיו נמחלים לזה פא רב חמא ב"ח ולמדך שפמל מקום עונותיו נמחלים.

וזהו אומר פ"א שנושא אדם אשה עונותיו מתפקקים כלומר פ"א שקיים המצוה בין בזמנה בין שלא בזמנה עונותיו מתפקקים ומזה הטעם לא אמר מחולים שמשמע מחולים מפל וכל אלא מתפקקים כמו שפי' רש"י ז"ל מתכפסים משום שפ"א שפ"א ר' חמא על מי שעבר מפרקו אין פח למחול מפל וכל ולכן לא אמר מחולים כמ"ש התוס' ג' עונותיו נמחלים חתן כו' משור שהתם מדבר למי שנושא סמוך לפרקו אמנה פאן אינו מדבר פי אם על מי שעבר מפרקו ולזה אמר מתפקקים כלומר מתכפסים לפי שעה עד שיחזור מהם: והטעם שיש פח במצוה זאת לכפר יובן בדחז"ל אם עשה אדם חבילות חבילות של עבירות יעשה פנגדם חבילות חבילות של מצות וכונת המאמר הזה שנה האדם הרגיל עצמו בעבירות לכן להסיר עצמו מדרך הרע הזה הרגיל עצמו במצות פדי שייח העבירות וכיון שירגיל עצמו לעשות מצות יבא לעשות תשובה מהעבירות שעשה ואין הפגנה שיעשה חבילות של מצות פדי לכבות העבירות שהרי אמרו ז"ל ולא תקח שונד שאין

הקב"ה מעביר העבירה תחת מצנה זה תחת זה אלא נותן עונש העבירות תחלה ואח"כ נותן שכר המצות: באופן שכל מי שיש בידו חבילות של עבירות ירגיל עצמו לעשות חבילות של מצות כדי שעם זה יבא לעשות תשובה על עבירות שעשה.

והנה עיניך הרואות שאין מצנה גוררת מצות כמצות הנושא אשה שמקיים פו"ר מצות מילה מצות פריעה מצות פדיון הבן מצות ללמדו תורה וממחר הגאולה כמו שהקדמתי בהקדמה הרי שבמצנה זאת יש בסבתה חבילות חבילות של מצות ולזה אמר כל הנושא אשה עונותיו מתפקקים כלומר מתקסיס כמו שפירש"י ז"ל והפונה מתפסים העבירות כדי שלא יהיה עליו שום קטרוג עד שיעשה חבילות המצות הנמשכים ממצנה זאת ואז פינון שמרגיל בריבוי המצות חוזר בתשובה מעבירות שעשה ואז עונותיו נמחלים מפל נכל ובהיות כף המשכת התועלת ממצנה זאת אף שהיא הכרחית לאדם שמספיק לכפר כל המקיים אותה והותרו בזה ג' ספקות ובהיות שהאשה גורמת לאדם לעסוק בתורה לכן הביא ראיה שכל הנושא אשה עונותיו מתפקקים מפסוק מצא אשה מצא טוב כו' ואין טוב אלא תורה אשר מפסוק זה יובן שכל השרוי בלא אשה שרוי בלא תורה ואף שחז"ל הוכיחו זאת הדרשה מפסוק האם אין עזרתי בי ותושיה נדחה ממני כו' באופן שהאשה גורמת לאדם לעסוק בתורה וידוע שכל העוסק בתורה עולה כאילו הקריב עולה וכאילו הקריב כל הקרבנות כו' הרי שבלמוד התורה נמחלים לו כל עונותיו ולזה הביא ראיה מפ' מצא אשה מצא טוב שעונותיו נמחלים לפי שבמצויאת האשה בכלל מציאת התורה והתורה מכפרת ע"כ עונותיו של אדם והותר ספק ד'.

ובהיותה האשה סבה לתורה זהו הטעם שמשבחה שלמה המלך ע"ה בכ"ב אותיות כאמרם ז"ל אשת חיל מי ימצא אמר ר' יצחק בר נחמני כשם שנתן הקב"ה תורה לישראל בכ"ב אותיות כך הוא משבח הנשים בשרות בכ"ב אותיות ויש לשום לב על אומרם כשם שנתן תורה לישראל דראוי לומר כשם שהתורה כ"ב אותיות כך הוא משבח כו'.

אמנם הוכיח ענין נתינת התורה לרמז גודל מעלת הנשים הנשרות לפני המקום ששם שנתנת התורה הנה אהבה והקשר האמיץ להקב"ה עם ישראל כך חשבויות לפניו הנשים הנשרות ולכן הזכיר ענין נתינת התורה להיות זכותן נזכרות אשר בעבורן קבלו ישראל את התורה כמאמרם ז"ל בשכר נשים צדקניות יצאו ישראל ממצרים ולכן משבחן בכ"ב אותיות וזכות התורה יגן עלינו למהר גאולתנו ב"ב אמן ואמן: דרוש שני לזווג קול כלה מסכת פתובות פ"ב די"ז אמרו עליו על ר"י בר אלעאי שהיה נוטל בד של הדם ומרקד לפני הפלה ואומר אשה נאה וחסודה.

רב שמואל בר רב יצחק היה מרקד אתלת אמר רבי זירא קא מכסיף לן סבא פי נח בפשיה אפסיק עמודא כו': האותיות יעידון יגידון מעלת האשה הנשרה געימה במעשיה נאה וחסודה אשר נשבתה בכ"ב אותיות התורה בפ' אשת חיל ולכן הלוקח אשה כשרה מורה על דבקותו בהקב"ה ובתורתו התמימה בהיותו בוחר בטוב ליקח למי שהתורה נמשלת בה ולכן ראוי לאדם להרחיק מזונהמת הנחש לרדוף אחר הינפי והמזון אשר זה מורה על רוע לבו ומיעוט ההבטחה וכמו שכתב החסיד בעל מנורת המאור משם המדרש בד"מ ע"א וז"ל מצינו במדרש פיעזה עזובה תהיה ואשקלון לשממה אשדוד בצדקרים גרשויה ועקרון תעקר.

עזה מלשון עז פלומר הלוקח אשה שקרוכה עזים וחקים וכונתו להתקרב בהם לסוף יסתלקו ממנו וגם הוא יסתלק מן האשה שנאמר עזובה תהיה ואשקלון מלשון שקלים ר"ל הנושא אשה לשם ממון סופו בא לידי עוני שנאמר שממה תהיה אשדוד מלשון אשדודים ר"ל הנושא אשה לשם חשק סופו שבע ממנה וקץ בה ומגרשה בתצי ימיו שנאמר בצקרים יגרשוה ופקרון ר"ל הנושא אשה עקרה עוקר זרעו עכ"ל: ואפשר לרמז קצת הדברים בפסוק שקר החן והבל הינפי אשה יראת ה' היא תתהלל.

ובס' מדרש אליהו בפ' אשת חיל הארכתי בזה יע"ש. אמנם פפי המדרש הנז' נוכל לומר שקר החן שהוא פגוד הרודפים אחר חנו של ממון אף שלכאורה נראה שמעשיר הוא שקר שקדש נכנס וחדש יוצא וממנו אבד עוד אמר והבל הינפי לרמז שאותם ההולכים אחר ינפי גם זה הבל משום שסופו שבע ממנה וקץ בה ומגרשה אמנם אשה יראת ה' היא תתהלל וצדקתה עומדת לעד ולאחר אשה כזאת ירדוף האדם לקחתה.

גם נוכל לרמז זה במאמרם ז"ל בפרק אלו מגלחין דף י"ח אמר רבי ראובן בר אצטרובולי מן התורה ומן הנביאים ומן הפתובים מה' אשה לאיש מן התורה נייען לכן ובתואל מה' יצא הדבר מן הנביאים ואביו ואמו לא ידעו כי מה' היא מן הפתובים בית והון נחלת אבות ומה' אשה משפלת.

וקשה שמאחר שהביא ראיה מן התורה למה הנצרך להביא מן הנביאים ומן הפתובים ובעל בית נאמן ז"ל פי' שפא לרמז על ג' מיני זויגים ולכך הנצרך להביא מג' מקומות לרמז לג' מיני זויגים.

יש זויג שהקב"ה בכבודו ובעצמו משתדל בעשייתו וזה זויג יצחק עם רבקה כמו שהתפלל אליעזר ואמר הקרה נא לפני היום כו' וכן אמר היא האשה אשר הוכיח ה' לכן אדוני וכן ענו לכן ובתואל ואמרו מה' יצא הדבר לא נוכל דבר אליה רע או טוב לפי שהיא ע"י הקב"ה ולזה אמר על זויג יצחק מן התורה כמו שהתורה ניתנה למרע"ה פה אל פה בלי אמצעי כף זויג יצחק עם רבקה הנה מהקב"ה בכבודו ובעצמו בלי אמצעי ואע"פ שאמר הוא ישלח מלאכו ויצליח דרכך לא הנה בענין הזויג אלא בהצלחת הדרך.

גם יש זויגים שהם ע"י אמצעי ואין הקב"ה עושה בעצמו אלא ע"י שליח וזה מן הנביאים פלומר כמו נבואת הנביאים שהוא ע"י מלאך ובשליח ויחידות ומשלים כן הזויג הזה ע"י גלגולים וסבות וכן זויג שמשון לא הנה ע"פ הקב"ה ממש אלא ע"י סבות פדכתיב כי תואנה הוא מבקש מפלשתיים.

ויש זויג אחר שהוא למטה ממנו זויג שאדם משתדל בו מחמת הקרוב אליו כגון שחשק בה ומשתדל בה בכל כחו עד שמוצא אותה אע"פ שאינה בת זוגו כי חנצפא אפי' כלפי שמיא מהניא ורמז זה בפתובים כי מה פתובים ברוח הקודש ואדם זוכה לרוח הקודש ע"י השתדלותו כף יש זויגים שאדם זוכה בהם ע"י השתדלות ותפלה וזה מהניא לו כאמרם ז"ל מותר לאדם לארס ביום טוב שמא יקדמנה אחר ברחמים ונגד ג' זויגים אלו הביא ראיה מן התורה נביאים וכתובים ע"כ: אמנם פפי מדרש הנזכר הוא אשר דברנו שפא לרמז על ג' חלוקות היחוס והינפי והממון שאין ראוי לרדוף רק אחר היחוס שהרי בעבור אברהם שלקח אשה ליצחק ממשפחתו זכה שיצא ממנו יעקב שאם היו לוקחים

ממשפחה אחרת שהיתה אשה רעה היו בניהם רשעים ח"ו לפי שהבנים אוהבים מעשה אדם ולכן הביא ראיה מן התורה מזווג יצחק לרמזו על גנדל מעלת הלוקח אשה פשרה.

גם הביא מן הנביאים מענין שמשון שהלך אחר הינפי ומה היה סופו שנהרג. גם מביא מן הפתובים לומר שהממון שהיה בית והון הוא נחלת אבות ובהיות דבר נשפע מבשר נדם אין בו קיום והעמדה חדש נכנס וחדש יוצא וממנום אבד אבל מה' אשה משפלת דבר הנשפע מידו יתברך אשר עמה גנוז הטוב והענוש ולזה הביא מן התורה נביאים וכתובים לומר לה שכל ההולך אחר הינפי והממון נאבדים ולא ישאר רק הנושא אשה פשרה לש"ש.

עוד אפשר לומר שהביא ראיה מן התורה נביאים וכתובים לומר שכל הדברים הם גזורים מלמעלה ואין אדם מרים אצבעו מלמטה אלא אם פן מכריזין עליו מלמעלה ובהיות פן אף אותם ההולכים אחר הינפי והממון ועלה בידם אל יחשבו שהשתדלותם גרמה להם כי אם הכל סבה מהאל ית' אשר רצה שיעלה גורלו של זה ליופי ושל זה לממון כענין שמשון שהלך אחר הינפי ועלה בידו לא השתדלותו גרם כי אם ה' עשה כל זה כי תואנה היה מבקש מפלשתים וכן הביא מן הפתובים בית והון נחלת אבות ומה' אשה משפלת ואמר ומה' בוא"ו כמוסיף על ענין ראשון ודוק: ונחזור לענינו במעלת הלוקח אשה פשרה שזכותה יספיק להגן עליו וכמאמר רז"ל דרש רבי עקיבא בשכר נשים צדקניות יצאו ישראל ממצרים שבשעה שהיו יוצאות לשאוב מים הקב"ה מזמין להן דגים בכדיהם ושואבות מחצה מים ומחצה דגים ובאות ושופות שתי קדרות אחד של חמין ואחד של דגים ומאכילות אותם ומשקות אותם ורוחצות אותם ונזקקות לבעליהם בין שפתים שנאמר תשכבון בין שפתים כו'.

וראוי לשים לב דמה זכות זה כל כך גדול שמספיק להוציאם ממצרים ע"פ שהיו עובדי ע"ז מאחר שהיו מחויבות ע"ז ונהרי זה כאדם שאם אכל ולא אבד עצמו לדעת שאין מחזיקים לו טובה בהיות שטוביות עצמו בוחר כ"כ הנשים בהיות שפירתו ברית עם בעליהם כדחז"ל אין האשה פורתת ברית אלא למי שעשאה כלי ועוד שהיו לבשר אחד ונמצא שהטוב שהיו עושין עם בעליהם היה עם עצמן ממש ובהיות שאין הסוד לזולתם לא נקרא חסד גמור: אמנם נ"ל שידוע שאין הקב"ה עושה גם כן אם ע"י צדיקים גמורים אשר זה הרויח רב הונא כשהחמיץ לו היין איכא דאמרי שחזר ונעשה יין ואיכא דאמרי שנתניקרו החומץ כו' אשר עם זה נתגדל שמו בין החכמים בהיותו בעל גם שאין הקב"ה עושה נסים כי אם ע"י מנזקים מכל חטא ולמדנו ממאמר רב הונא שאין רע יורד מלמעלה ואדרבה אם יראה לשעה רע הוא להטיב לו באחרונה כענין שפי' שנתגדל שמו של רב הונא בזה בהיותו בעל גם וכונת המאמר הזה הוא להביא ראיה איך היו נשים צדקניות בינם למקום בראותם הנם הנעשה על ידן מה שלא היה נעשה ע"י האנשים שהרי כשהיו יוצאות לשאוב מים היה נעשה גם ומזמין להן דגים בכדיהם וכראותם שהקב"ה היה עושה גם על ידן מורה בזה שהיו צדקניות בקיום כל המצות באופן דנחית בעל המאמר להביא ראיה איך היו נשים צדקניות בראות הנם הנעשה על ידן מענין הדגים ואין פונת המאמר לומר שהיו צדקניות בעבור שהיו מאכילות ומשקות לבעליהם אלא דמפרש ואזיל כל המאורע שאירע: עוד יש לומר שבהיות שלא היו ישראל יכולים לצאת

ממצרים כי אם עד שיִשְׁלְמוּ לְשֵׁשִׁים רְבוּא לְפִי שְׂאִין הַשְּׂכִינָה שׁוֹרָה פְּחוֹת מְשֵׁשִׁים רְבוּא דְזֶה הָיָה פְּנֹת פְּרֻעַת הַרְשָׁע בְּאָמְרוּ הִבֵּה נִתְחַכְּמָה לוֹ פֶּן יִרְבֶּה כְּלוּמַר פֶּן יִרְבֶּה וַיִּשְׁלִימוּ לְמִנְיָן ס' רְבוּא שְׂאֵז הַשְּׂכִינָה עִמָּהֶם וּבִהְיוֹת פֶּן כִּי תִקְרָאנָה מִלְחָמָה כּו' וְעָלָה מִן הָאָרֶץ בִּהְיוֹת שְׂהַשְּׂכִינָה עִמָּהֶם לְעֲזָרָה בִּהְיוֹת ס' רְבוּא וְלָכֵן נִתְחַכְּמוּ הַרְשָׁעִים הִלְלוּ וְלֹא הָיוּ מְנִיחִים לְיִשְׂרָאֵל בְּלִילָה לִילָף לְבִתְיָהֶם כְּמֵאֲמָרָם ו"ל וְהִטְעַם פְּדֵי לְמַעֲטָם כּו' וְהַנָּשִׁים בְּרֵאוֹתָם פֶּן הִשְׁתַּדְּלוּ לְהִשְׁלִים הַמִּנְיָן וְהָיוּ מְסַפְּנוֹת בְּעֲצָמָן וְהוֹלְכוֹת וְנִזְקָקוֹת עִם בְּעֲלֵיהֶם לְסִתּוֹר מֵה שְׂפָנוּ הַמְצָרִים וְנִמְצָא זֶה צְדָקוֹת גְּדוֹל בִּהְיוֹתָם מְסַפְּנוֹת בְּעֲצָמָן לְהִזְקָקוֹת לְבַעֲלֵיהֶם בְּיוֹם לַעֲשׂוֹת דְּבַר שְׂאִין חַיִּיב עָלֵיהֶן שְׁלִילָה נִיטָן לְהַרְיוֹן וְלֹא יוֹם כְּמוֹ שְׁדָרְשׁוּ בְּפִסְוִיקוֹן הַלִּילָה אָמַר הוֹרָה גָּבַר כּו' וְכִנְנַתָּם לְמַהֵר אֵת הַקָּץ אִף שִׁירְגִישׁ פְּרֻעַת וְנִמְצָא שְׁהָיוּ מוֹסְרוֹת עֲצָמָן לְהַרְיָגָה עַל קִדְוֹשַׁת הַשֵּׁם בִּהְיוֹתָן מְשֻׁתְּדָלוֹת בְּעִנְיַן הַרְיָבוּי לְעִבּוֹר עַל דְּבַר פְּרֻעַת שְׁהָיָה מְכוּוֹן אֶל הַמִּיעוּט לְזֶה כְּוִוֹן בְּעַל הַמְצָמָר לִוְמַר שְׁבִזְכוּת נָשִׁים צְדָקְנִיּוֹת יֵצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמְצָרִים כּו' וּמְפָרֵשׁ וְאֵזֶיֶל הָיוּ נִזְקָקוֹת עִם בְּעֲלֵיהֶן דְּזֶה הוּא תְּכִלִּית כְּוִוֹנָתוֹ לְהִבְיֵא רְאִיָּה עַל צְדָקוֹתָן כְּדָפְרִישִׁית.

הָרִי מְבוֹנָר שְׁבִזְכוּת נָשִׁים צְדָקְנִיּוֹת שְׁהָיוּ מְכוּוֹנוֹת לְהַרְבוֹת הַזְּוִיג כְּמוֹ שְׁפִירְשָׁנוּ זְכוּ יִשְׂרָאֵל לְיִצְיָאָת מְצָרִים. גַּם כֵּן צָרִיף הִחֲתֵן וְהַכְּלָה לְכוּוֹן בְּעִנְיַן הַזְּוִיג הַזֶּה לְהִבְיֵא נְשָׁמוֹת שְׁבִגּוּף לְמַהֵר אֵת הַקָּץ אֲשֶׁר עִם זֶה נִבְאָר פִּירוּשׁ נְכוּן בְּשִׁבְעָה בְּרִכּוֹת אֲשֶׁר תִּקְנוּ חֻכְמִים ו"ל: בְּרוּף אֲתָה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁהַכֹּל בְּרָא לְכְבוֹדוֹ בְּרוּף אֲתָה ה' אֱמ"ה יוֹצֵר הָאָדָם.

צָרִיף לְהִבִּין כְּוִוֹנָת אוֹמְרוֹ שֶׁהַכֹּל בְּרָא לְכְבוֹדוֹ וְעוֹד דְּלָמָּה לֹא אָמַר אֲשֶׁר יֵצֵר אֵת הָאָדָם כְּמוֹ שְׂאָמַר לְקַמֵּן בְּבִרְכָה ג' אֲשֶׁר יֵצֵר אֵת הָאָדָם בְּצִלְמוֹ וְעוֹד דְּלָמָּה חוֹזֵר בְּסִיּוּם הַבְּרָכָה לִוְמַר יוֹצֵר הָאָדָם: אֲמָנָם נִרְאָה לְפָרֵשׁ שְׁבִהְיוֹת אֲמַת שְׁכָל מֵה שְׁבָרָה הַקַּב"ה בְּעוֹלְמוֹ לֹא בְּרָאוּ אֶלָּא לְכְבוֹד הָאָדָם הַמְפִּיר אוֹתוֹ כַּמ"ש הַרְמַב"ן ו"ל וְנ"ל וְחָשׁוּב בְּלִבָּךְ שֶׁהַקַּב"ה בְּרָא כָּל הַשְּׁפִלִים לְהַנְאִתוֹ וּלְתַשְׁמִישׁוֹ שֶׁל אָדָם שְׂאִין לָנוּ טַעַם בִּיצִירַת בְּעֲלֵי חַיִּים הַשְּׁפִלִים וְהַצְּמָחִים שְׂאִינָן מְפִירִין אֵת בּוֹרְאָם וְזוֹלָתִי שְׁבָרָאָם לְכְבוֹד הָאָדָם עַכ"ל.

וְאֲפֹשֶׁר ג"כ שֶׁזֶהוּ כְּוִוֹנָת הַתַּנָּא כָּל מֵה שְׁבָרָה הַקַּב"ה בְּעוֹלְמוֹ לֹא בְּרָא אֶלָּא לְכְבוֹדוֹ כְּלוּמַר לְכְבוֹדוֹ שֶׁל אָדָם שְׂנֵאֲמַר כָּל הַנִּקְרָא בְּשֵׁמִי וְלְכְבוֹדִי בְּרֵאוֹתִי יֵצֵרְתִּיו אִף עֲשִׂיתִיו כּו' נִמְצָא שְׁבִי הָאָדָם אָמַר בְּרִיאָה יֵצִירָה וְעֲשִׂיָה מִשָּׂא"כ גְּבִי הַבְּהִמוֹת שְׁלֹא אָמַר זוֹלָת יֵצִירָה דְּכִתִּיב וַיֵּצֵר אֱלֹהִים וְגו' וְעַכְשָׁיו הַכְּוִוֵּנָה לִוְמַר כָּל מֵה שְׁבָרָה הַקַּב"ה בְּעוֹלְמוֹ לֹא בְּרָאוּ אֶלָּא לְכְבוֹדוֹ שֶׁל אָדָם שְׁלֹא נִתְעַלָּה הַקַּב"ה בְּעִנְיַן הַבְּרִיאָה יוֹתֵר מִמֵּה שְׁהָיָה מְקוֹדֵם שְׁמַעוֹלָם הָיָה שְׁלָם כְּמוֹ שֶׁהָאָרִיף בְּהַקְדָּמָה זֹאת הֵרַב בְּעַל הַעֵינָקָרִים ו"ל וְכָל מֵה שְׁבָרָה בְּעוֹלְמוֹ הוּא בְּעִבּוֹר שְׁמִדָּתוֹ הַטּוֹב הוּא לְהַטִּיב עִמּוֹ בְּאִנְפֵּן שְׁכָל הַבְּרִיאָה הָיָה לְכְבוֹד הָאָדָם וְהַקַּב"ה שְׁמַח כְּשֵׂאֲדָם מְפִיר אוֹתוֹ כְּאוֹמְרוֹ לֹא הָיָה פְּעוֹלָתִי לְרִיק וְזֶהוּ אוֹמְרוֹ כָּל הַנִּקְרָא בְּשֵׁמִי וְלְכְבוֹדִי שִׁפִּיר אוֹתִי וּמְשַׁבַּח אוֹתִי וְאִינוּ כְּפּוּי טוֹבָה לְזֶה בְּנֹדָאִי בְּרֵאוֹתִי יֵצֵרְתִּיו וְעֲשִׂיתִיו, וְלֹא יֵצְאָת פְּעוֹלָתִי לְרִיק אֲמָנָם אִם אִינוּ מְפִיר אוֹתִי אִז שְׁנָה לְבִהְמָה שְׁלֹא נֵאֲמַר כּו' וְזוֹלָת יֵצִירָה עַל דְּרָף וּמוֹתֵר הָאָדָם מִן הַבְּהִמָּה אִין וְעַתָּה נִבְאָ לְבִיאֹר הַבְּרָכָה אָמַר בְּרוּף אֲתָה ה' שֶׁהַכֹּל בְּרָא לְכְבוֹדוֹ כְּלוּמַר הַשְּׁשׁוֹן וְהַשְּׁמָחָה שְׁבָרָה כְּמוֹ שְׂאָמַר לְקַמֵּן אֲשֶׁר בְּרָא שְׁשׁוֹן וְשְׁמָחָה כּו' לֹא בְּרָא כָּל זֶה אֶלָּא לְכְבוֹדוֹ שֶׁל אָדָם: וּבְזֶה מְתִינְשָׁב אוֹמְרוֹ יוֹצֵר

הָאָדָם מְשׁוּם שְׁמִשְׁתַּנֵּה בְּכָל שְׁעָה מִיְגוֹן לְשִׁמְחָה וּבִעֵת הַיְגוֹן הוּא כְּבָרִיָּה אֶחָד וּבִעֵת הַשִּׁמְחָה מִשְׁתַּנֵּה לְבָרִיָּה אַחֶרֶת בְּאִפְסוֹן שְׁיוֹצֵר אוֹתוֹ בְּכָל עֵת יִצְרָה מְחַוֶּדֶשֶׁת שְׁפִינָן שֶׁהִפְלִי בָּרָא לְכַבּוּדוֹ שֶׁל אָדָם מְשֻׁמְבִיא הַשֵּׁם לְגֵדֵר הַדְּבָר שֶׁנִּבְרָא בְּעִבּוּרוֹ שֶׁנִּמְצָא שְׁמִשְׁתַּנֵּה אוֹתוֹ מְדַבֵּר לְדַבֵּר נִמְצָא יוֹצֵר אוֹתוֹ מְחַדֵּשׁ.

עוֹד יֵשׁ לְפָרֵשׁ אֲמַר יוֹצֵר הָאָדָם וְלֹא אֲמַר אֲשֶׁר יִצֵּר מְשׁוּם שֶׁבְּעַל תְּשׁוּבָה כִּקְטָן שֶׁנוֹלַד דְּמִי וְהוּא בְּרִיָּה חֲדָשָׁה וְיָדוּעַ שֶׁהִחֲתָן מִתְּפָרִים לוֹ עֲוֹנוֹתָיו כְּמוֹ שֶׁדָּרַשׁ ר' חֲמַא ב"ח פִּינּוֹן שֶׁאָדָם נוֹשֵׂא אִשָּׁה עֲוֹנוֹתָיו מִתְּפַקְקִים שֶׁנֶּאֱמַר מִצָּא אִשָּׁה מִצָּא טוֹב כּו' לְכֹן אֲמַר יוֹצֵר הָאָדָם כְּלוֹמַר עֲכָשְׁיוֹ שֶׁנוֹשֵׂא אִשָּׁה שֶׁעֲוֹנוֹתָיו מִתְּפָרִים יוֹצֵר אוֹתוֹ יִצְרָה מְחַוֶּדֶשֶׁת שֶׁהוּא כִּקְטָן שֶׁנוֹלַד: עוֹד יֵשׁ לְפָרֵשׁ כְּדַח"ל גְּבָרָא בְּלֹא אִיתָתָא פְּלָגָא גּוּפָא וְנִמְצָא שֶׁעֲכָשְׁיוֹ שֶׁנִּשְׁלַם גּוּפוֹ בְּנִשְׂיַאת הָאִשָּׁה הוּא יִצְרָה מְחַוֶּדֶשֶׁת בְּהִיּוֹת עֵתָה נִשְׁלַם בְּגוּפוֹ שֶׁנִּשְׁלַם עִם הַצֵּלַע שֶׁהָיָה חֶסֶר וְעֲכָשְׁיוֹ נִזְדַּמְנָה לוֹ וְלָזֶה אֲמַר יוֹצֵר הָאָדָם שֶׁעֲכָשְׁיוֹ יוֹצֵר אוֹתוֹ.

וְאֶפְשָׁר שֶׁבְּרַכָּה שְׁלִישִׁית נוֹתֵן טַעַם עַל אוֹמְרוֹ יוֹצֵר שֶׁהוּא הוֹנָה וְהוּא אֲשֶׁר דְּבַרְנוּ אֲמַר בִּא"ה אֲשֶׁר יִצֵּר אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצֵלֶם דְּמוֹת תְּבַנִּיתוֹ וְהִתְקִין לוֹ מְמַנּוּ בְּנִין עַדִּי עַד בִּא"ה יוֹצֵר הָאָדָם הַכּוֹנֵה אֲשֶׁר יִצֵּר אֶת הָאָדָם מִתְּחִלַּת הַבְּרִיאָה בְּצֵלֶם דְּמוֹת תְּבַנִּיתוֹ כְּדַכְתִּיב כִּי בְּצֵלֶם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם וְהִתְקִין וּמְמַנּוּ מִמֶּשׁ בְּנִין עַדִּי עַד שֶׁהָיָה הָאִשָּׁה הַנִּלְקַחַת מְמַנּוּ כְּדַכְתִּיב וַיִּקַּח אַחַת מִצֵּלְעוֹתָיו וְגו' וְסִיִּים וְאֲמַר יוֹצֵר הָאָדָם כְּלוֹמַר בָּא לְתַת טַעַם עַל אוֹמְרוֹ תְּחִלָּה יוֹצֵר הָאָדָם וְהוּא בְּעִבּוּר שֶׁהִתְקִין לוֹ מְמַנּוּ שֶׁהוּא מִן הַצֵּלַע הָאִשָּׁה וּבְהִיּוֹת כֵּן שֶׁהוּא חֶסֶר מְמַנּוּ כְּשֶׁמִּזְדַּמְנָה לוֹ לִידוֹ נִמְצָא שְׁיוֹצֵר אוֹתוֹ מְחַדֵּשׁ וְזֶהוּ הַטַּעַם שֶׁאֲמַר יוֹצֵר הָאָדָם יוֹצֵר אוֹתוֹ עֲכָשְׁיוֹ: אוֹ יֵאמַר וְהִתְקִין לוֹ מְמַנּוּ בְּנִין עַדִּי עַד יָדוּעַ שֶׁעֲצָם אֶחָד הַנִּקְרָא לוֹ שֶׁבְּרָא הַקַּב"ה לְאָדָם זֶה הָעֵצָם אֵינוֹ נִרְקַב בְּקֶבֶר וּמִשָּׁם מִתְּהַנֶּה בְּתַחֲנִיָּה כְּשֶׁאוֹר שֶׁבְּעִיסָה וְהַטַּעַם שֶׁזֶה הָעֵצָם אֵינוֹ נִרְקַב לְעוֹלָם בְּעִבּוּר שֶׁכָּל הָאֲבָרִים וְהָעֲצָמוֹת וְהַגִּידִים נִהְיִים מְאֻכִּלֵת הָאָדָם שֶׁאוֹכֵל כָּל יְמֵי הַשָּׁבוּעַ וְזֶה הָעֵצָם אֵינוֹ נִהְנֶה כִּי אִם מִמָּה שֶׁאוֹכֵל הָאָדָם בְּלֵיל מוֹצָאֵי שַׁבַּת דָּעַל כֵּן מְצוּה לְטַעֵם אֵיזֶה דְּבָר בְּלֵיל מוֹצָאֵי שַׁבַּת בְּעִבּוּר עֲצָם זֶה כּו'.

וְנִחְזוֹר לְעַנְיָן שֶׁזֶה הָעֵצָם אֵינוֹ נִהְנֶה מְאֻכִּלֵת יְמֵי הַשָּׁבוּעַ וּבְהִיּוֹת כֵּן כְּשֶׁאוֹכֵל אָדָם הָרֵאשׁוֹן מִן הָעֵץ בְּעָרֵב שַׁבַּת נִמְצָא שֶׁזֶה הָעֵצָם אִם טַעַם מִהַחֲטָא מְשׁוּם שֶׁהוּא אֵינוֹ נִהְנֶה כְּשֶׁאֵר הָאֲבָרִים מְאֻכִּלֵת יְמֵי הַשָּׁבוּעַ וְלָכֵן אֵינוֹ נִרְקַב לְעוֹלָם וְנִשְׁאָר חַי כְּדָרָךְ שֶׁהָיָה רֵאוּי אָדָם הָרֵאשׁוֹן אִם לֹא הָיָה טוֹעַם טַעַם חֲטָא וְכּוֹנֵתוֹ יֵת' מִתְּחִלָּה לְעֲשׂוֹת כֵּן בְּאָדָם כְּדִי שֶׁיִּרְאוּ בְּעֵינֵיהֶם כְּמָה הַחֲטָא גוֹרֵם שֶׁהָיָה עֲצָם זֶה שֶׁלֹּא חֲטָא אֵינוֹ שׁוֹלֵט עָלָיו רִימָה לְעוֹלָם וְאֵין אָדָם יְכוֹל לְשׁוֹבְרוֹ כְּדַח"ל וְנִבְּא עִם זֶה לְעַנְיָנוּ אֲמַר אֲשֶׁר יִצֵּר אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ וְגו' וּבְהִיּוֹת שֶׁבְּרָאוּ בְּצַלְמוֹ מָה הוּא חַי לְעוֹלָם גַּם נִתֵּן רֶמֶז בְּאֲרִיכוֹת הַחַיִּים הָאֲרוֹנִים בְּאָדָם בְּעֵצָם זֶה הַנִּקְרָא לוֹ שֶׁאֵינוֹ מֵת כְּשֶׁאֵר הָאֲבָרִים וּמְמַנּוּ מִתְּהַנֶּה הָאָדָם וְזֶהוּ אוֹמְרוֹ וְהִתְקִין מְמַנּוּ בְּנִין עַדִּי עַד מְמַנּוּ מְגוּפוֹ מִמֶּשׁ הִתְקִין דְּבָר שֶׁהָיָה יְסוּד עַדִּי עַד שֶׁאֲחַר הַתְּחִיָּה הוּא לְעוֹלָם הַחַיִּים הָאֲרוֹנִים.

אֲמַר עוֹד שׁוֹשׁ תְּשִׁישׁ וְתַגַּל עֲקָרָה בְּקַבּוּץ בְּנִיָּה לְתוֹכָהּ בְּשִׁמְחָה בִּא"י מְשֻׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה יֵשׁ לְפָרֵשׁ הַשִּׁינְיָכוֹת שֶׁיֵּשׁ לְצִיּוֹן שֶׁיִּשְׁמַח עִם שְׁמִחַת חֲתָן וְכִלְיָה וְהוּא אֲשֶׁר דְּבַרְנוּ בְּדְרוּשׁ א' בְּהַקְדַּמַת תְּחִלַּת בִּיאוֹר הָעַנְיָן שֶׁצָּרִיךְ הִחֲתָן וְהַפְּלָה לְכוֹנֵן שֶׁתְּכִלִּית הַזְּיוּג הִזָּה הוּא כְּדִי

למעט נשמות שבגוף כדי לקרב את הגאולה שאין ב"ד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף ולכן תקנו חז"ל לומר שיש תשיש ותגל עקרה שהיא ציון עקרה מבניה בקבוצת בניה בשמחה לתוכה אשר התתן הזה גורם בזה הזיווג לשמח ציון משום שתכלית הזיווג לבנים ולזה מסנים בא"י משמח ציון בבניה כלומר בעבור בניה העוסקים באוצר הנשמות שם להוציאם החוצה: וזהו הטעם שתקנו לומר קדיש אחר המילה ולא תקנו לומר אחר ז' ברכות משום שתכלית הזיווג הוא לבנים להוציא הנשמות שבגוף לקרב הגאולה ולכן בבואם לתכלית המעשה שפכר הביא נשמות אומרים קדיש לומר ויקרב משתיקה.

עוד יש לומר משום שבזכות המילה נגאלו ישראל ממצרים כדחז"ל ולכן במילה אומרים קדיש לומר ויקרב משתיקה כלומר שאע"פ שאין אנו ראויים יגאלנו בזכות המילה כמו בגלות מצרים.

עוד י"ל שבהיות שבברית מילה מצוי שם אליהו ז"ל המבשר לכן אומרים קדיש ויקרב משתיקה ודוק. עוד יש לפרש שהמקנים מצות מילה פאלו משלים שמו של הקב"ה שהוא חסר שגאמר פי יד על פס י"ה ועיין לקמן בדרוש המילה כיצד הוא משלים השם כו' ולכן אנו אומרים קדיש יתגדל ויתקדש שמה רבה כלומר יגאלנו שיתגדל שמו עכשיו שנתקנים מצוה זאת.

עוד י"ל עם מה שפירשו מפרשים גבי ביעור חמץ דאין אומרים שהחיינו בהיות שתכלית הביעור הוא כדי להכניס המצה ולכן אומרים שהחיינו על תכלית המצה שהוא המצה כליל פסח כו' ג"כ בנדון זה פיון שתכלית מצות הזיווג הוא כדי להביא נשמו' בעולם כי לא לתהו בראה לכן כשפאים לתכלית המצה שפכר הביא נשמות אומרים קדיש על סיום המצה ונחזור לעניינינו הראשון לביאור הברכה שתכלית הזיווג לקרב הגאולה ובהיות פן אמר שמח תשמח רעים אהובים כו' כלומר פיון שבענין הזיווג הזה מתקרב הגאולה ראוי לכם שתשמחו בו משום שהוא ענין הנוגע גם לכם בהתקרב הגאולה ולזה אמר אח"כ אשר ברא ששון ושמחה חתן וכלה כו' ישמע בערי יהודה ובחוצות ירושלים כו' כלומר מסבת חתן וכלה ישמע בערי יהודה ובחוצות ירושלים קול ששון וקול שמחה משום שענין הזיווג גורם התקרבות הגאולה לפי שמוציא נשמות שבגוף ובהו יובן פסוק וראה בנים לבניה שלום על ישראל.

ונתחיל תחלת המזמור אשרי כל ירא ה' ההולך בדרךיו די"ל מלת כל אמנם הפונה לומר שפאשר הוא ירא בכל אבריו מהקב"ה שיש אדם עושה מצוה באבר אחד ועבירה באבר אחר כגון מניח תפילין בידי שמאל וגוזל בידי ימין כמו שדרשו רז"ל במדרש משלי בפ' יד ליד לא ינקה לזה אמר אשרי כל ירא ה' שיהיו כל עצמותיו וכל אבריו ירא ה' שלא יהיה בו אבר מכעיס לקונו ואמר עוד ההולך בדרךיו נוכל לומר שבדרךיו חוזר לאדם כלומר אשרי האיש ההולך תמיד בדרךיו לחפש ולפשפש בהם אם הם ישרים ואם טעה באחד לישרו ולתקנו.

או נאמר שבדרךיו חוזר להקב"ה כלומר מי הוא הירא ה' ההולך בדרךיו של הקב"ה בשני דרכיו בין שנוהג עמו בדין בין שנוהג עמו ברחמים על דרך באלהים אהלל דבר וגו'. עוד נוכל לומר שבדרךיו חוזר לאדם אמר אשרי כל ירא ה' ונקרא ירא ה' אע"פ שהולך בדרךיו שלו לעשות המצה פעם לשמה ופעם שלא לשמה.

או יאמר ההולך בדרךיו ע"ד בכל דרכיך דעהו שאפלי בשעה שאדם עושה העבירה יפיר להקב"ה שהוא עתיד ליפרע ממנו שזהו סבה לקרבו אל התשובה בהיותו מפיר שיש שָׁכַר וְעוֹנֵשׁ וְנָהוּ הַגְרָמָז פֶּה שְׁיָרָא ה' הוא ההולך בדרךיו בשני דרכיו בין כשעושה טוב ובין כשעושה רע.

או יאמר אשרי כל ירא ה' ומי הוא זה ההולך בדרךיו תמיד עוסק בעסקו תמיד ואינו פונה לשום רע או בהבלי העולם: יגיע פפיה כי תאכל אשריך וטוב לך הפונה שליירא ה' עושה הקב"ה שיאכל מיגיע כפיו ולא יביא אותו לצורך הבריות כדרך ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם.

או אפשר שבא לומר שאל יבטח האדם ביגיעו ובהונו וממונו לומר שהוא שלו שכמה וכמה מבני אדם עוסקים ועוזבים לאחרים חילם לכן אינו נקרא שלו יגיעו של אדם אלא אחר שכבר אכל אותו וזהו אומר יגיע פפיה כי תאכל כלומר יגיע פפיה נקרא מה שעמלת כשתאכל אותו שאחר שאכלו נדאי שהוא שלו ואז אשריך שזכית לאכול יגיע פפיה אשר עם זה טוב לך בעולם הזה ובעולם הבא: אשתך כגפן פוריה בירפתי ביתך בנייה כשתילי זיתים סביב לשלחנה הפונה כשתהיה אשתך צדקנית וצנועה כגפן פוריה בירפתי ביתך מוצנעת שכל כבודה בת מלך פנימה אז תזכה שיהיו בנייה כשתילי זיתים סביב לשלחנה לפי שלא ימותו בעוונה שהבנים קטנים מתים בעון האב או האם ובהיותה היא צנועה וצדקנית יהיו בנייה קיימים סביב לשלחנה לעולם: עוד י"ל איזו אשה ראויה שתקרא בשם אשתך כשהיא יפה ומלובשת כגפן פוריה ועם כל זה היא בירפתי ביתך בזאת יבחן צניעותה.

אע"פ שהיא מלובשת מרקמה עם כל זה אינה יוצאת חוצה וזהו פונת הפסוק כל כבודה בת מלך פנימה ממשבצות זהב לבושה ר"ל הכבודה ניקרת שאע"פ שזהב לבושה עכ"ז היא פנימה שאם היא צרומה מחוסר לבוש לא יבחן שבעבור שאינה יוצאת שהיא צנועה וכן פירש בפי' זה קרובי הר' אברהם אפומאדו נר"ו: אמנם יש לזקק שהיה ראוי לומר אשתך כגפן פורה כמו שהקשה הר' שמואל אוזידא ז"ל אמנם אמר פוריה והטיל יו"ד וה"א שהוא השם אשר בין איש לאשתו כדחז"ל איש ואשה שזכו שכינה ביניהם שהוא יו"ד של איש וה"א של אשה ועכשיו שיעור הפסוק אשתך תהיה כגפן פוריה בחיבור יו"ד וה"א וניתן ביניכם כשתהיה צנועה בירפתי ביתך שאם לא פן הקב"ה מסלק שמו ונשאר אש ואש גם בנייה תזכה שיהיו יפים ב עשיהם כשתילי זיתים כשהיו סביב לשלחנה שבהיותה תמיד עמהם לשים עליהם עיניה ליסרם ולהזריכם בדרך ישרה אז תזכה שיהיו כשתילי זיתים יפים ונעימים במעשים טובים: עוד יש לומר שבהיות שיש בני אדם המתאווים לנשים דברניות מצחקות ולכן בא להזהיר לומר אשתך תהיה חשובה ורחיבה בעיניה כשתילי זיתים שהם חביבים אע"פ שאינה יצאנית ודברנית אלא שישבת בירפתי ביתך אשר עם זה תזכה שיצאו ממנה פהגים גדולים כמאמרם ז"ל כל אשה שהיא צנועה ראוי לצאת ממנה פהגים גדולים וזהו אומר בנייה כשתילי זיתים רמז על הפהגה הדכתיב ושנים זיתים עליה האמור ביהושע כה"ג באופן שבעבור היותה צנועה בירפתי ביתך תזכה לבנים שיהיו כשתילי זיתים כ"ג סביב לשלחנה.

עוד יש לפרש באומרו סביב לשלחנה ולא אמר בניה פשתילי זיתים בשלחנה אלא אמר סביב לרמז על רבוי הבנים שיוסובבו כל עיגול שלחנה. עוד יש לפרש בניה פשתילי זיתים מה הזית עולה על כל המשקים אף בניה יהיו ראשים על העם ולא שיוליכום לעיר אחרת לשם אותו עליהם לראש אלא במעלתם יהיו סביב לשלחנה כדי שתראה ותשמח.

הנה כי כן יבורך גבר ירא ה' פלומר הנה פי כן פסדר הנה שברכתי פן ראוי לברך לכל גבר אשר הוא ירא ה': יברכה ה' מציון וראה בטוב ירושלים כל ימי חייך. הפונה יברכה ה' להוציאך מן הגלות מסבת ציון שלא חטא אלא שבעבורך הטיל פעסו עליו ובזכותו שלא חטא יברכה בטוב הגאולה וראה בטוב ירושלים.

או יאמר יברכה ה' מציון פלומר יבא ברכתך מציון אשר שם אבן השתייה שמשם הושפת העולם הנברא בעבורך פאמרם ז"ל בשביל ישראל נברא העולם שנאמר בראשית בשביל ישראל שנקראו ראשית ובהיות ברכתך מציון תהיה ברכתך מושלמת בהיות את עיקר כל העולם אשר בעבורך נברא.

וראה בטוב ירושלים כל ימי חייך הפונה פשתופה לראות בבנין ירושלים תראה אותו כל ימי חייך שכל ימיה יהיו ימים של חיים בלי מכאוב ויסורים שכל המדוכה ביסורים אינו רואה בטוב העולם כלל.

וראה בנים לבניה שלום על ישראל הפונה יובן עם הקדמתנו שכל העוסק בפ"ר מקרב הגאולה לפי שהוציא הנשמות שבגוף לזה אמר וראה בנים לבניה ובראותה בנים לבניה מורה על הנשמות שחסרו מן האוצר ובזה שלום על ישראל שמקרב המבשר שלום מצמיח ישועות: ובהיות ענין הזויג סבה לקרב הגאולה זהו הסבה שהשיב הקב"ה פהוגן לאליעזר ולשאול אע"פ שהם שאלו שלא פהוגן מה שלא השיב ליפתח משום שפיון ששאלתם הנה על ענין זויג הגורם לקרב הגאולה אין ראוי להשיב שלא פהוגן משא"כ גבי יפתח שלא הנה בענין זויג והמפרשים ז"ל פירשו שאליעזר ושאול שאלו שלא פהוגן בדבר הנוגע לבשר נדם משא"כ ביפתח שאמר כל אשר יצא מדלתי ביתי והעלתיהו עולה לה ולכן השיבוהו שלא פהוגן.

עוד יש לפרש ונקדים להציג לפניה לשון המאמר אמר רב שמואל ב"נ אמר רבי יהונתן ג' שאלו שלא פהוגן לשנים השיבו פהוגן ולאחד שלא פהוגן ואלו הם אליעזר עבד אברהם ושאול בן קיש אליעזר דכתיב והנה הנצרה וגו' יכול אפי' חיקרת השיבו פהוגן ויצאה רבקה שאול בן קיש אמר האיך אשר יכנו יעשרנו המלה וגו' ואת בתו יתן לו לאשה יכול אפי' עבד או ממזר והשיבו פהוגן ונודמן לו דוד.

יפתח הגלעדי דכתיב והנה היוצא מדלתי ביתי לקראתי בשובי בשלום מבני עמון והנה לה' והעליתהו עולה יכול אפי' דבר טמא והשיבוהו שלא פהוגן ויצאה בתו ע"כ נראה לומר שהטעם שלשנים השיבוהו פהוגן בהיות שמ' יום קודם יצירת הנולדאומרים בת פ' לפ' באופן שכבר קדמה גזירה זו שבת פ' יהיה לפ' פגון רבקה ליצחק מיכל לדוד ולכן השיבו פהוגן ולהזמין לאליעזר את רבקה ולשאול את דוד כדי לקיים הגזירה: עוד אפשר לומר שבהיות שכל מה שעתידי להיות עד סוף העולם גזור לפני הקב"ה מששת ימי בראשית פאמרם ז"ל הראה הקב"ה למשה כל מה שהיה ועתיד להיות ולכן בהיות גזור

מקנדם שמִיכָל יִצִיל לְדוֹד מִיַּד שְׂאוֹל אֲשֶׁר נָתַנָּה לוֹ מְקוֹם לְכַרוֹם וְשְׂאוֹל יִהְיֶה רוֹדֵף שֶׁל דוֹד בְּעִבּוֹר סִיבַת הַדְּבָרִים הַיְדוּעִים לִפְנֵי הַמְּקוֹם וְגַם שֶׁמֶרְבָּקָה וַיִּצְחַק יָצְאוּ ב' בְּנֵים אֶחָד צָדִיק וְאֶחָד רָשָׁע וְלִכֵּן הִשִּׁיבָה כִּהְיֶינָה לְהַגִּן לְהַבִּיא סֶדֶר הָעֲנִינִים הַגְּזוּרִים לְהִיּוֹת ע"י שְׁנֵי אֱלוֹ עוֹד י"ל שְׁנֵי אֱלִיעֶזֶר וְשְׂאוֹל לֹא הָיָה מוֹעִיל אִם הָיָה מוֹשִׁיבָם שְׂלֵא כִּהְיֶינָה לְהַגִּן שֶׁהֵן אֶמֶת שֶׁהָיָה מִזְמִין לְשְׂאוֹל עֶבֶד אִי מִמְּזוֹר אֲמָנָם מִיכָל לֹא הָיְתָה מִתְקַדְּשֶׁת בּוֹ מִשׁוּם שֶׁצָּרִיף בְּרִצּוֹן הָאִשָּׁה וְלֹא בְּרִצּוֹן אָבִיהָ וְאִזְ הָיָה אוֹמֵר שְׂאוֹל הֵן אֶמֶת שֶׁאֲמַרְתִּי וְאֵת בְּתִי אֲתֵן לוֹ לְאִשָּׁה אֲמָנָם הִיא אִינָה רוֹצָה וְכֵן הָיָה יָכוֹל יִצְחַק לְהַשִּׁיב לְאֱלִיעֶזֶר אִינִי רוֹצָה בְּזֹאת בְּאִנְפִּי שֶׁבְּעֵינַי זֶה הַבְּחִירָה הָיְתָה תְּלוּיָה בְּאֶחָרִים מִשָּׂא"כ גַּבִּי יִפְתַּח שֶׁהָיָה תְּלוּי בְּיָדוֹ לְעֲשׂוֹת כִּרְצוֹנוֹ בְּבִתּוֹ בְּהִיּוֹתוֹ שׁוֹלֵט עֲלֶיהָ וְלִכֵּן הִשִּׁיבוּ שְׂלֵא כִּהְיֶינָה וְדוּק.

וְנִחְזוֹר לְעֲנִינֵינוּ שֶׁעֲנִינוּ הַזְּיוּג לְקֶרֶב הַגְּאֻלָּה וְע"ז הֵיוּ הַחֲסִידִים הָרֵאשׁוֹנִים מְזוֹלְזָלִין אֵת עֲצָמוֹ לְרַקֵּד לִפְנֵי הַפְּלָה וְהַתְּרוֹ לְדַבֵּר דְּבָרִים שֶׁל בְּדָאִי לֹאֵר אִשָּׁה נְאֻה וְחִסּוּדָה כְּמֵאֲמָרָם ו"ל: כְּמֵאֲמָר שֶׁהַקְּדָמְתִי בְּתַחֲלַת הַדְּרוֹשׁ אֲמָרוּ עֲלֵיו עַל ר' יְהוּדָה בַּר אֲלֵעָאִי שֶׁהָיָה נוֹטֵל בַּד שֶׁל הַדָּס וּמְרַקֵּד לִפְנֵי הַפְּלָה וְאוֹמֵר כִּלָּה נְאֻה וְחִסּוּדָה רַב שְׂמוּאֵל בַּר ר"י הָיָה מְרַקֵּד אֶתְלַת אֲמָר ר"ז קָא מְכַסִּיף לִן סְבָא כּו' שֶׁמְעַתִּי מְקַשִּׁים דְּלָמָּה ר"ז לֹא אָמַר עַל ר"י בַּר אֲלֵעָאִי קָא מְכַסִּיף לִן כְּשֵׁם שֶׁאֲמַר עַל ר"ש בַּר ר"י וְאֶפְשָׁר לֹאֵר שֶׁלְרַבִּי שְׂמוּאֵל בַּר ר"י רָאָה אוֹתוֹ בְּעֵינָיו שֶׁהָיָה מְרַקֵּד וְאָמַר קָא מְכַסִּיף מַה שְׂלֵא רָאָה לְרַבִּי אֲלֵעָאִי עוֹד יֵשׁ לֹאֵר דְּבִשְׁלָמָא ר"ש שֶׁהָיָה מְרַקֵּד אֶתְלַת הָיָה צָרִיף לְעֲשׂוֹת נְעֻנוּעִים רַבִּים בְּגוּפוֹ כְּדִי לְזַרוֹק אֶחָד וּלְקַבֵּל אֶחָד וְהָיָה נְרָאָה כְּמִתְבַּזֵּה בְּרִיבּוּי הַנְּעֻנוּעִים מִשָּׂא"כ ר"י בַּר אֲלֵעָאִי שֶׁהָיָה מְרַקֵּד בְּאֶחָד שָׂאִין צָרִיף שֵׁם שׁוּם נְעֻנוּעַ וְרִיבּוּי הַתְּנוּעוֹת וְלִכֵּן לֹא אָמַר קָא מְכַסִּיף: אִיף רָאוּי לְהַבִּין דְּמָה הָיָה רוֹמֵז ר"י בַּר אֲלֵעָאִי שֶׁהָיָה מְרַקֵּד בְּאֶחָד וּמָה הָיָה רוֹמֵז ר"ש בַּר יִצְחָק שֶׁהָיָה מְרַקֵּד בְּתַלְתָּ וְעוֹד לָמָּה הֵיוּ מְרַקְדִים בְּהַדָּס וְלֹא בְּמִין אַחַר בְּשׁוֹשְׁנָה וְנַחְבְּצָלַת אֲמָנָם נְרָאָה שֶׁר"י בַּר אֲלֵעָאִי הָיָה רוֹצֵה לְרַמּוֹז שֶׁכְּדִי לִזְכוֹת שֵׁם י"ה בֵּינֵיהֶם כְּדִחוּ"ל אִישׁ וְאִשָּׁה שֶׁזָּכוּ שְׂכִינָה בֵּינֵיהֶם יו"ד שֶׁל אִישׁ וְה' שֶׁל אִשָּׁה צָרִיף שִׁיְהִיו ב' בְּלִי שׁוּם פִּירוּד כְּאֵלוֹ ב' כְּגוּף אֶחָד כְּדַכְתִּיב עַל כֵּן יַעֲזוּב אִישׁ אֵת אָבִיו וְאֵת אִמּוֹ וְדַבֵּק בְּאִשְׁתּוֹ וְהֵיוּ לְבִשָּׁר אֶחָד וְאִזְ יִזְכּוּ בְּהַשְׂרָאָה הַשְּׂכִינָה בֵּינֵיהֶם כְּמוֹ מִפִּי שֶׁש"י ו"ל וּבִלְבָד שְׂלֵא יִהְיֶה הוּא חוֹשֵׁב בְּאִשָּׁה אַחֶרֶת וְהִיא בְּאַחַר וְלִכֵּן לְרַמּוֹז לְזֶה הָיָה מְרַקֵּד בְּאֶחָד שֶׁצָּרִיף שִׁיְהִיו ב' כְּאֶחָד כְּאֵלוֹ ב' גּוּף אֶחָד וּר' שְׂמוּאֵל הָיָה מְרַקֵּד אֶתְלַת לְרַמּוֹז גַּם לְזֶה שֶׁבְּהִיּוֹתָם שֶׁעֲכָשׁוּ הֵם נְעֻשִׁים שְׁוֹתְפִים לְהַקְב"ה כְּמֵאֲמָרָם ו"ל ג' שְׁוֹתְפִים בְּאֶדָם הַקְב"ה וְאָבִיו וְאִמּוֹ א"כ רָאוּי לָהֶם לִישָׁר דְּרַכִּיָּהֶם טוֹבִים הַשְּׂנִים בְּלִי שׁוּם פִּירוּד בֵּינֵיהֶם כְּדִפְרִישִׁית: וְהַטַּעַם שֶׁהֵיוּ מְרַקְדִים בְּהַדָּס בְּהִיּוֹת כֶּה בְּחִינּוֹת כְּאִשָּׁה כְּדָרְף שֶׁדָּרְשׁוּ ו"ל לָמָּה נִמְשָׁלָה אֶסְתֵּר לְהַדָּסָה שֶׁהָיָה מְרָה לְהֵמֵן כְּהַדָּסָה וּמִתּוֹקָה לְמֶרְדִּכִי כְּהַדָּס שִׁישׁ כֶּה רִיחַ טוֹב גַּם בְּאִשָּׁה יֵשׁ בְּכַחֲנוֹת כְּדָרְף שֶׁהֵיוּ אוֹמְרִים בְּמַעֲרָבָא מְצָא אוֹ מוֹצָא מְצָא לְרַמּוֹז עַל בְּחִינַת הַטוֹב מְצָא אִשָּׁה מְצָא טוֹב מוֹצָא וּמוֹצָא אֲנִי מֵר מִמְּנוֹת גו' וְכִנְּוֵתָם לְרַקֵּד בְּהַדָּס לֹאֵר אִם יִזְכָּה תִּהְיֶה אִשְׁתּוֹ בְּכַחֲנוֹת הַטוֹב שִׁישׁ כְּהַדָּס שִׁישׁ כֶּה רִיחַ טוֹב גַּם בְּאִשָּׁה מְרָה שָׂאֵז מוֹתֵר לְגַרְשָׁה כְּמֵאֲמָרָם ו"ל אִשָּׁה רְעָה מְצָנָה לְגַרְשָׁה: אֲשֶׁר עִם זֶה יוֹבֵן מֵאֲמָר חוּ"ל כִּפ' הַבָּא עַל יְבִמְתּוֹ דס"ג וְ"ל ר' חִיָּיא הָנָה מְצַעֲרָא לִיה דְּבִתְהוּ וְכִי הָנָה מְשַׁכַּח לָהּ מִיַּד צִיָּיר בְּסוּדְרָהּ וּמִיָּתִי לָהּ גִּיְהֵלָה אָמַר לִיה רַב וְהָא קָא מְצַעֲרָא לִיה לְמָר א"ל דִּיִּינוּ שֶׁמְגַדְּלוֹת אֵת בְּנֵינוּ וּמְצִילוֹת אוֹתָנוּ מִן הַחֲטָא ע"כ וְק"ט עַל רַב שְׁנָרָאָה שֶׁהָיָה מְשִׁים

קטטה בין איש לאשתו באומרו לר"ח והא קא מצערא ליה למר למנעו מרצונו הטוב ממנה ואדרבה אם הנה מביא אותה פלום הנה ראוי לפייסו לומר אל תשגיח לדבריך שדעתן של נשים קלות כמדתו של אהרן שהיה משים שלום בין איש לאשתו אמנם נראה לפרש שבקיות שאמרו חז"ל אשה רעה מצוה לגרשה לכן רצה רב לידע למה ר"ח הנה עובר על דברי חביריו שהטילו חיוב באומרם מצוה לגרשה וא"כ תורה היא ולמודה הנה צריף ולכן אמר ליה הא קא מצערה למר והוא דרף שאלה וא"כ למה אין אתה מגרשה שרצה לידע איזה טעם וללמוד חידוש ממנו וחיידש לו ר"ח שמה שאמרו חז"ל אשה רעה שמצוה לגרשה ואם פתנתה מרובה צרתה בצדה זהו באשה שאינה רוצה לגדל את בניה ומשמטת עצמה מתחת בעלה כענין שהיתה עושה דלילה לשמשון אז אשה רעה כזאת מצוה לגרשה משום שמביאתו לידי חטא לו ולבניו אחריו אמנם אשתו של ר"ח היתה ק' בעניינים אחרים אמנם לא בזה וזהו מה שרומז לו דיינו שמגדלות את בנינו ומצילות אותנו מן החטא פלומר ובהיות שתים אלו באשה כדפרישית אין ראוי לגרשה וחז"ל שאמרו מצוה לגרשה כשאין בו השנים כדפרישית בילא"ו: אליהו בכמה"ר שלמה אברהם הפהן האתמרי.

נמצא זה בשם הר' אליעזר מגרמיש ז"ל וכתבתיו פה בענין הזיווג דבר מחודש. כל הנשמות מששית מי בראשית מצוניירות הם בפרגוד ששמו גוף והוא ביריעה פרוסה ומצוניירות בו נפשות ישראל אנשים לבד ונשים לבד ועבדים פנענים לבד ושפחות לבד והגוים הזכרים לבד והנקבות לבד וגם מצאתי בשם גדול א' לא נתפרש שמו שהשמות מצוניירות באותו פרגוד ושמו גוף באותה צורה בדיוק שעתיד הגוף להיותו נוצר ונברא מזרע האיש והאשה ופרצוף של נשמות מצוניירות זה על גב זה בפרגוד לששה טורים הטור העליון נשמות של זכרים מישראל והטור השני נשמות של נקבות מישראל הטור הג' נשמות העבדים פנענים טור הרביעי נשיהם הטור החמישי גוים זכרים הטו' ששי נשיהם ואם אין ראיה לדבר זכר לדבר בראשית וגו' השמים השמים בגמט' נשמה ואת הארץ כלו' ואח"כ ברא את הגוף מן הארץ בדמות וצלם כמו שהם מצוניירות בפרגוד והנשמות המצוניירות הם רוח מכינות ליוצר נשמות ישראל והזכרים מישראל מלמדים לנשים כל המצות חוץ ממצנת עשה שהזמן גרמא שהן פטורות וכן לעבדים ולשפחות ולגוים מלמדים להם מצות שנצטוו בני נח ופירושם ובהעלות רצון האל לעבר את האשה אז קורא אל המלאך הממונה על ההריון ואומר לו לך ראה בפרגוד והסתכל בצורה פלוגית ונותן אות ומופת בה ועל זה אמרו חז"ל בת קול יוצאת ואומרת בת פ' לפ' פי כף הם למעלה מצוניירות זכר ונקבה כלם הם זוגים זוגים ומזה תוכל להבין סדר העיבור הפנימי ע"כ: דרוש למילה ושם הדרוש הזה ברית שלום וראיתי להסמיכו אחר דרושי הזיווג בהיות שתכלית הזיווג הוא לקיים זאת המצוה מסכת נדרים פ"ג דל"א ע"ב גדולה מילה שכל המצות שעשה אאע"ה לא נקרא שלם עד שפיל.

ראוי לשים לבבפסוק ויהי אברם בן תשעים שנה כו' ויאמר אליו אני אל שדי התהלך לפני והנה תמים דקשה למה נראה אליו בשם שדי כשפא לדבר עמו ע"ע המילה ולא בשם אחר מהשמות ומהר"י אברבנאל ז"ל פי' ששם שדי מורה שהוא תקיף ומשבר פח המערכות ולפי שאברהם לא היה ראוי להוליד כפי מזלו ועכשיו בענין המילה היה מבטל המזל והמערכה להוליד ליצחק לכן נראה לו בשם שדי: ובהו יובן טעם שתלה הפתוב

מהוילים שׁבמִדְבָר וְשׁבמִצָּרִים ע"י יהושע אע"פ שגם משה ואהרן נתעסקו עמהם כאומרם ז"ל במדרש חזית בפי' עד שהמלך במסיבו וז"ל המאמר ויהי בחצי הלילה אמרו לו למשה רבינו תן לנו מה נאכל א"ל כף א"ל הקב"ה וכל עבד איש מקנת כסף ומלתה אותו אז יאכל בו עמזו ומלו עבדיהם והיה נפשם תנה לאכול א"ל תן לנו לאכול א"ל כל ערל לא יאכל בו מיד כ"א ואחד נטל חרבו על ירכו ומל עצמו מי מלן ר' ברכיה אמר משה מהל ואהרן פרע ויהושע היה משקה וי"א יהושע היה מוהל ואהרן פורע ומשה היה משקה הרי מבואר מפאן שעל ידי שלשתם גמולו ולמה פלה הדבר ביהושע שנאמר אשר מל יהושע: אמנם הוא אשר דברנו שבהיות שביהושע ניתוסף היו"ד משדי אשר עם היו"ד נשלם שם שדי בגופו של אדם לזה תולה המהוילים בו שהמהוילים נשלמים בשם שדי עם המילה שהיא היו"ד עי"ל בעבור היותו מורעו של יוסף שלא פגם במילה לכן תולה המהוילים ביהושע שאחר שאדם מל מתיש פח הקליפה כמ"ש החסיד בעל מגורת המאור בדל"ב משם הרב מורה צדק שכתב בסוף ספרו בטעמי המצות פמ"ט וכן המילה אצלי אחד מטעמיה למעט תאנת המשגל ולהחליש זה האבר כפי היכולת עד שיתמעט במעשה זה עכ"ל ולכן היות המילה סיבה להתיש פח הקליפה כדי שלא יבא האדם לפגמה תולה הענין ביהושע הבא מיוסף שלא פגם במילה.

אבל בענין המאמר שהנפתי ראוי לשים לב בספקות הנפלות בו. ראשונה י"ל דלמה מיד בתחילת הדבור לא אמר משה כל ערל לא יאכל בו אלא אמר להם בתחילה ומלתה אותו אז יאכל בו עד שסברו שהעבדים דוקא היו צריכים למול ולא הם ומלו את עבדיהם והצרו אח"כ לפרש כל ערל לא יאכל בו ושיבינו שגם כנגדם היה מדבר.

ספק ב' שמאחר שראו שהעבדים הוצרכו למול כדי שיוכלו לאכול איך לא הבינו שגם הם היו צריכים למול כדי שיוכלו לאכול מאחר שהערלה היה מעכב האכילה. ספק ג' איך מלו בלילה שהרי דרשו ז"ל ביום השמיני ביום ולא בלילה.

ספק ד' להבין על מה בא הי"א דיהושע היה מוהל ואהרן פורע ומשה משקה. ספק ה' מאחר שהיו ערלים איך מלו עבדיהם ובניהם שהרי דרשו ז"ל המל המל ימול.

ספק ה' מה שמקשים העולם דמאחר שאמר שנתן כל אחד איש חרבו על ירכו ומל עצמו מה שואל מי מלן שהרי הם עצמן מלו: אמנם נראה לפרש בהיתר אלו הספקות דמרע"ה לא רצה לקרותם ערלים ולכן לא אמר להם בפירוש כל ערל לא יאכל בו שלא להזכיר סרחונם שהיו ערלים ותלה הסרחון והפיסול בעבדים ואמר וכל עבד איש מקנת כסף ומלתה אותו והם בינו מעצמן שגם הם היו צריכים למול מאחר שהערלה מעכב האכילה בראותם שהעבדים לא יכלו לאכול על היותם ערלים והם לקחו החלוקה בדרך אחר וסברו שהדבר תלוי בכונה להיותם מכוננים אל המצוה ובעבדים דלא שייך פונה וגם בקטנים צריכים מילה כמו שמפורש במדרש פ' בא שמלו לעבדיהם ולבניהם ולכן עמדו ומלו עבדיהם וגם בניהם בהיותם שוללי הפונות אמנם הם היו יכולים לאכול בהיותם מכוננים אל המצוה בלבד אף שהיו ערלים וכיון שלא הבינו ולא מלו עצמן אז הוכרח לומר להם בפי' כל ערל לא יאכל בוקראם ערלים אף שבתחלה רצה להסתיר זה הדבור והומר בזה ספק א' וב'.

ובהתם ספק ג' י"ל שפינון שהיו אנוסים מסבת הרעב וקרובים לספנה והיו מוכרחים לאכול הקרבן הנכרחו למול עצמן בלילה והותר בזה ספק ג'. ובהתם ספק ד' י"ל שבהיות שאין המצוה נקראת כי אם על שם גומרה ונדוע שגמר מצות המילה היא הפריעה משום דמל ולא פרע כאלו לא מל וגמר הפריעה היא המציצה וההשקאה ולכן בא הי"א לומר שמשעה שהיה גדול מכלם היה משקה שהיא תכלית המצוה ואהרן שהיה גדול מיהושע היה פורע ויהושע היה מוהל שהוא תחילת המצוה.

אמנם כפי סברא ראשונה היו נותנים יותר מעלה ליהושע ממשעה ואיך יעלה על הדעת שמרע"ה היה מניח מלעשות עיקר גודל המצוה והותר ספק ד'. עי"ל שתלוי מחלוקת זה בפלוגתא דאיתא בגמרא אם חולקים פבד לתלמיד בפני הרב או אין חולקין מ"ד משה היה מוהל סובר כמ"ד חולקין ולכן חלק פבד ליהושע תלמידו שישקה שהוא תכלית המצוה ומ"ד יהושע היה מוהל סובר כמ"ד אין חולקין.

ובהתם ספק ה' שמקשין שמאחר שפלו עצמן איך שואל מי מלן נראה דאין הכרע לומר ממ"ש שכל אחד מל עצמו שפלו ממש בידם את עצמן ולא ע"י אחרים אלא הכונה לומר כל אחד נטל חרבו על ירכו ומל עצמו פלומר ע"י המוהל פדרך שאומרים פלוני מל את בנו והמוהל מל אותו או ד"מ שאומרים המלך נצח המלחמה שבהיות הוא הסבה תולה הדבר בו ג"כ כב"ז בהיותם הם סבה אע"פ שמשעה ואהרן ויהושע מלן תולה בהם המעשה והותר בזה ספק ה' וו'.

עי"ל בהתם ספק א' שאם היה אומר להם מיד שימולו לא היו חוששים אח"כ על עבדיהם למלותם כדי למהר לאכול לכן הנהירם תחלה על העבדים: ונחזור לענייננו הראשון ששם שדי חקוק בגופו של אדם והמילה היא הי"ד אשר עם זה יובן מאמר חז"ל שאברהם אבינו יושב בפתח גהינם וכל איש שפגם יותר מדאי מעביר עליו ערלות התינוקות ומחפה מילתו ומשליכו לגהינם וראוי לשים לב דמה צורך לדבר זה לכסות המילה שמאחר שפגם למה אינו משליכו לגהינם מיד: אמנם הוא אשר דברנו ונקדים קודם מ"ש הרמב"ם בפ"ו מה' יסודי התורה וז"ל כתב אלהים יו"ד ה"א מהנייה אינו נחקק אבל הכותב שי"ן דל"ת משדי ה"ז נחקק ט"כ וטעמא משום ששי"ן דל"ת אינו שם בחיסרון הי"ד שנשאר שד ולכן בהיות בגופו חקוק שם שדי אם היה משליכו אברהם עם השם שלם שהוא שם שדי שחקוק בגופו של אדם גהינם לא היה שולט עליהם בהיות השם של שדי עליו והוא מן השמות שאינן נחקקים ואיך היה רשות לגיהנם למוחקו ולכן מכסה המילה שהיא הי"ד ונשאר שד ונהרי אם כתב שי"ן דל"ת משדי הרי נחקק משום שנשאר שד שאינו שם ולא חצי השם ובזה שמעתי משם קדוש א' מדבר שזהו פונת רז"ל בגמרא ר' פ' שהיה בשעת הזיווג עם אשתו כאלו כפּהו שד דלמה אמרו שד ולא שם אחר של מזיק אמנם הוא אשר דברנו דשם שדי רשום בגופו של אדם ובהסרת הי"ד נשאר שד ובשעת המעשה מכסה הי"ד ולא נשאר לחוץ כי אם שד לכן אמר כאלו כפּהו שד ודיק ונכון: ובזה יובן מאמר רז"ל בפ' התכלת דמ"ג ע"ב ת"ר חביבין ישראל שסיבבו הקב"ה במצות תפילין בראשיהו ותפילין בזרועותיהו וציצית בבגדיהו ומזוזה בפתחיהו ועליהו אמר דוד שבע ביום הללתיך על משפטי צדקה ובשעה שנכנס דוד למרחץ וראה שעמד ערום אמר לי שאעמוד ערום בלא מצוה

פינון שגזפר במילה שבבשרו נתיישבה דעתו ואחר שיצא אמר עליה שירה שגזמר למנצח על השמינית מזמור לדוד על המילה שניתנה בשמינית ראב"י אומר כל מי שיש לו תפילין בזרועו ותפילין בראשו ומזוזה בפתחו הכל בחזקת שלא יחטא שגזמר והחוט המושלש לא במהרה ינתק ואומר חונה מלאה ה' סביב ליראיו ויחלצם עכ"ל וי"ל דלמה נצטער דהע"ה כשהיה במרחץ בלא מצות שהרי באותה שעה היה פטור מהמצות בהיותו במקום מטונף שאין ראוי לקיימם ב' דלמה אמר שירה על מצנת מילה יותר משאר מצות ג' דלמה נזכר מהמילה ולא ממצות הפאה ד' וכי בדבר הדבוק עם האדם שיהיה שכחה שאומר פינון שגזמר חמישי דהול"ל פינון שגזמר במילה נתיישב דעתו מהו במילה שבבשרו שגזמאי שבבשרו היה ו' דלא אמר על השמיני פלישנא דקרא וביום השמיני ימול כו' אלא על השמינית: אמנם בהתר אלו הספקות צריף להקדים הקדמה והוא מ"ש ו"ל עינא וליבא תרי סרסורי דעבירה והם הגורמים להחטיא לאדם ובהיות לולא הקדוש ב"ה אשר ברחמיו עוזר לאדם להצילו מיצרו לא היה יכול לו וטרם מכה ציץ רפואה פרח ונתן מצות תפילין שבזרוע הבאים נגד הלב להתיישב פחו ומצות תפילין שבראש אשר הם נגד העינים פדכתיב והיו לטוטפות בין עיניכם כדי להגין לאדם מראיית העינים וגם הציצית הוא פחשן מכסה ומגן על הלב באופן שבהיות האדם מסובב ממצות אלו אין עבירה באה על ידו וא"ת תינח ביום שהוא מסובב במצות אלו יכול להציל א"ע מן היצור אמנם בהיותו שוכב על משכבו בלילה ויבא יצרו לנצחו מה יעשה מאחר שהוא ערום מאלו המצות המגיעות לאדם ע"ז שמעתי מהקדוש המקובל האלהי האר"י ו"ל שכל מי שיצרו תקפו עליו בלילה יקום ויניח ידו על שם שדי שבמזוזה ויכונן שבסוף אותיות מילוי יצר הם אותיות שדי וכשיכונן שבאותיות יצר כלול שם שדי ינצל מהחטא ובזה נוכל לומר דזה רמז הפסוק באיוב סימן כ"ב והיה שדי בצריף וכסף תועפות לה כלומר כשתכלול שם שדי בצריף ר"ל ביצרה שבמלת יצר כלול שם שדי אז וכסף תועפות לה כסף לשון נכספה ותועפות תעניפה כלומר כוסף יצרה תעורף ממה באופן שגם בלילה שאין האדם מסובב בציצית ותפילין המצילין ומגינין לו מהיצור יכול להציל בכונה זאת של שם שדי ובזה יבא היטב ענין דהע"ה שפינון שגזמר למרחץ וראה עצמו ערום ממצות אלו המגינין לו מיצרו נתיירא מאד אולי יצרו הרודף להחטיאו היה יכול עמו בבית המרחץ לפוגמו עם איזה מחשבה פגומה בהיותו ערום מהמצות המצילין מהעבירה וכיון שגזמר במילה שבבשרו אשר היא יו"ד של שדי הרשום בגוף האדם נתיישב דעתו בזכרו פונת הרב מהאר"י ו"ל שבאותיות שדי כלול יצר כדפרישית ובהכונן הפונה הזאת ינצל מן היצר אף שאינו מסובב עם אותם המצות ועם זה הותר ספק א' ובספק ב' שאמר שירה עליה דוקא בהיותה מסוגלת להצילו מהיצור ובהתר ספק ג' שאמר פינון שגזמר כלומר נזכר אל הפונה שבאותיות יצר כלול שם שדי.

ובהתר ספק ד' דלמה לא נזכר מענין הפאה שלעולם נזכר ממנה אמנם לא נתיישב עמה בהיות שאינה מסוגלת להנצל מיצור הרע. ובהתר ספק ה' באומרו במילה שבבשרו יובן באומרו ו"ל במדרש תהלים ד"י ע"ב י"ג נולדו מהולים אדם שת חנוף נח שם תרח יעקב משה יוסף שמואל דוד ישעיה ירמיה ע"כ ולכן דוד שנולד מהול מבטן ומהריון אמר במילה שבבשרו שלעולם היה המילה בבשרו משעת יצירתו ולא כשאר בני אדם שבא להם מיום השמיני והלאה והותר ס' ה' ובהיות מצנת המזוזה מסוגלת גם היא לינצל

מהיצר כדפני' לכן לא אמר על השמיני אלא על השמיניית רמזו שהיא סמוכה לאחרות
כלומר היא מצנה שמינית מסוגלת מאותם זו המצות דהיינו ציצית ומזוזה ותפילין משום
שפמילה יש סגולה אחרת בכיוון בשם שדי כדפני' ונכון ודוק והותר ספק ו'.

ובנה יובן מאמר חז"ל בנדריים פ"ג דל"ב אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ
לא שמתו שבעבור המילה שמים וארץ קיימים דקשה דמה שייכות ישנה עם זה אמנם
יובן עם האמור שפאדם רשום שם שדי וידוע שהקב"ה נקרא שדי על שאמר לעולמו די
ונמצא ששמים וארץ שנבראו יחד כדחז"ל נשלמו בשם שדי ולכן בקיום מצות המילה
ששם שם שדי שמים וארץ מתקיימים שנשתכללו בשם שדי ונכון ודו"ק: ועם זה נבין
הפסוק גם כי אלה בגי צלמות לא אירא רע פי אתה עמדי הפנונה במה שאמרנו שרשום
באדם שם שדי דעל זה הנצרך א"א ע"ה להעביר עליהם ערלת התינוקות כדי להסתיר
היו"ד כדי שישלנט עליהם גהינם באופן שבעבור שיש באדם שם שדי אין גהינם קולטתו
ולזה אמר גם כי אלה בגיא צלמות שהוא גהינם לא אירא רע כלומר איני מתניירא
שישלוט עלי אשו של גהינם לפי שאתה עמדי כלו' שמה רשום עמדי בגופי: (א"ה הש"ח
ס"ט עיין בלקוטי שושנים שבס' קרנים להרב המקובל פמהר"ש מאוסטרפולי ז"ל דפוס
אמשטרדם בסוף הספר וראיתי להעתיקו בכאן לפי שיש שינוי וז"ל איתא בפליאה דר"ג
קארו תת"ן חדרים יש כמנין תכל"ת ובאלו חדרים צריך לילה אפי' צדיק גמור לתקן
ולהעלות נשמות של רשעים כמבואר בזוהר בכמה מקומות והנה כאשר בא הצדיק
לתת"ן חדרים אינו צריך לפחוד מן המזיקין כי תק"ף חדרים אינם תוקפא דדינא וממילא
נשארים ר"ע חדרים וכשם פן הם שיהם רע ואם היו הצדיקים ההולכים שם בלא
שמירה אזי היה יכול להיות שהיו נזקין מגרדיני נמסין טהירין אזי הולך מלאך אחד
ושמו יהושע ובקדו שענה וכותב על מצחו השם הנקרא את"ה ואז אפילו הולכין באלו
ר"ע חדרים אין שטן ואין פגע רע ולדעתו זה הסוד גלה לנו דהע"ה תהלים כ"ג גם כי
אלה בגי"א צלמו"ת בתק"ף לא אירא רע רזא דמילתא גי"א צלמו"ת גימ' תק"ף ר"ל גם
כי אלה בגי"א צלמו"ת בתק"ף חדרים מן תת"ן שיהם אינם תוקפא דדינא וממילא
נשארים ר"ע מ"מ לא אירא רע מאותן ר"ע חדרים כי את"ה עמדי ר"ל השם של אתה
עמדי שפתוב על מצח הצדיק ומי כותבו ומפרש ע"מדי ש"בטו"ו משענתה ה"מה ר"ת
אותיות שענה ולמפרע דהיינו ע"מדי ש"בטו"ו משענתה ה"מה י"נחמוני ר"ת יהושע
ר"ל שהוא כותבם והענין פלא שהכל מרומז בקרא והאל יכפר בעדי עכ"ל ז"ל ועיין
להרב הגדול מהר"י אזולאי ז"ל בס' דבש לפי שהביא ג"כ הלשון הנז"ל וכתב עוד שבס'
רפדוני בתפוחים דכ"ה יש מעט תוספת כי בתק"ף חדרים אין פחד פי יש להם בוששה
מת"ח ומזקנים אנשי מעשה כו' ע"ש): אמנם שמעתי משם המפרשים ז"ל שיש במדרש
כשאדם מת יש מנונה שרואה אותו אם הוא מנוקה מכל חטא רשם במצחו אותיות
את"ה וכשגהינם רואה אותו בסימן זה אין קולט אותו ואם הוא רשע רשם במצחו
אותיות א"ת ואז גהינם קולטתו ע"כ.

ולא ידעתי טעם הסימן ואולם הוא פדרה תי"ו תמות כו' וזהו פננת דוד באומרו גם כי
אלה בגיא צלמות שהוא גהינם לא אירא רע משום שאותיות אתה רשומה עמדי עכ"ל:
ובנה נוכל לומר ואתה ה' מגן בעדי פבודי ומרים ראשי ונקדים לפרש מתחילת המזמור
לדוד בברחו מפני אבשלום בנו וחו"ל הקשו קינה מבעי ליה אלא אמר מזמור שלא היה

עָבַד אוּ מְמַזְרֵם מִי שֶׁקָּם עָלָיו כּוֹ אֲמַנָּם נ"ל לומר שְׁאָמַר שִׁירָה עַל שְׁמֵצָא מְקוֹם לְבָרוּחַ וְלֹא נָפַל בְּיָדוֹ שֶׁהָיָה מְמִיתוֹ פְּכִי מֵהַ שְׁיַעֲצוּהוּ וְלָזָה אָמַר לְדָוִד וְטַעַם הַמְּזִמּוֹר הִיָּה בְּבִרְחוֹ כְּלוֹמַר עַל מֵהַ שְׁמֵצָא מְקוֹם לְבָרוּחַ מְפָנִי אֲבִשְׁלוֹם בְּנוֹ: ה' מֵהַ רַבּוֹ צָרֵי רַבִּים קָמִים עָלַי רַבִּים אוֹמְרִים לְנַפְשִׁי כּוֹ וְאַתָּה ה' מְגַן בְּעַדִּי כּוֹ הַפְּנֹנָה יְדוּעַ שְׁמִנְהַג הָעוֹלָם הוּא וְשִׁבְעוֹד שֶׁהָאָדָם עוֹמֵד בְּגִדוּלָה בְּרוֹב עוֹנֶשֶׁר וְתַעֲנוּגִים שִׁינְדָה וְשִׁינְדוֹת הַכָּל מְתַקְנָאִים בּוֹ וּמְבַקְשִׁים שְׁפָלוּתוֹ אוֹ מְסִיבַת קְנָאָה אוֹ מְסִיבַת יִרְאָה שְׁלֹא יִשְׁלֹט עֲלֵיהֶם בְּזָדוֹן וּבְחִזְקָה אֲבָל אִם גִּלְגַּל הַדְּבָר שִׁירַד זֶה מְגִדוּלָתוֹ עוֹד אֵין חוֹשְׁבִים בּוֹ וְאֲדַרְבָּה אֶפִּיאֹיִבּוֹ מְרַחֲמִים עָלָיו מִשׁוֹם שְׁפִינּוֹן שְׁנֹת־בִּטְלָה הַסְּבָה נִתְבַּטַּל הַמְּסוּבָב.

אֲמַנָּם דַּהֲע"ה הִיָּה מְתַרְעֵם שְׁלֹא נִהְיָ עִמּוֹ כְּדָרְךָ מְנַהֵג הָעוֹלָם כְּדָכְלִי אָמַר ה' מֵהַ רַבּוֹ צָרֵי עִם אֲבִשְׁלוֹם אֲשֶׁר כָּפַל צְרוּתִי וְעַם כָּל זֶה שֶׁרַבּוֹ צָרֵי וְצָרוֹתֵי וּכְבָר בְּאִתִּי בְּגִדְרֵי הַשְּׁפָלוּת עִם כָּל זֶה רַבִּים וְנִכְבְּדִים קָמִים עָלַי אֲשֶׁר לֹא כִּדְתֵם מִשׁוֹם שְׁאֵין דְּרָךְ הָעוֹלָם כִּן כְּדְפָרְיִשִׁית וּמֵהַ אוֹמְרִים הֶרְבִּים הִלְלוּ הַקָּמִים עָלַי אֲנִי מְרִים לְנַפְשִׁי אֵין יְשׁוּעָתָה לּוֹ לְדָוִד עוֹד וּמְבִיאִים רְאִיָּה לְדַבְרֵיהֶם וְאוֹמְרִים רְאוּ אֵיךְ אֵין יְשׁוּעָתָה לּוֹ מִשׁוֹם שֶׁהוּא בְּאֵלֵהֶם סְלָה וּבִרְאוֹת שְׁלֵעוֹלָם פּוֹגַע עִמּוֹ מִדַּת הַדִּין אֵינוֹ אֶלָּא מִצַּד רֹעַ נַפְשׁוֹ וְאֵינָם יוֹדְעִים שְׁאֵתָה ה' בְּהִיּוֹתָךְ בְּעַל הַרְחֲמִים אֲדַרְבָּה עִם הַיְסוּרִים שְׁאֵתָה מְבִיא עָלַי אֵתָה מְגַן בְּעַדִּי לְנִקּוּתִי מִכָּל חַטָּא וְנַפְשֵׁעַ וְלִהְרִים רֵאשִׁי וְנִמְצָא שֶׁהַיְסוּרִים הֵם כְּבוֹדֵי וּמְרִים רֵאשִׁי לַעֲה"ב: עוֹד י"ל רַבִּים אוֹמְרִים לְנַפְשִׁי כְּלוֹמַר כֵּת הַפּוֹפְרִים הַקָּמִים עָלַי מֵהַ אוֹמְרִים אֵין יְשׁוּעָתָה לּוֹ לְדָוִד וְכָל יְמֵי מַכְאוּבִים וְהוּא מְסַבֵּת כִּי בְּאֵלֵהֶם סְלָה וּבְהִיּוֹתוֹ דְּבוּק בְּאֵלֵהֶם וְהוֹלֵךְ בְּדַרְכֵי וְזֶה הַטַּעַם שֶׁבָּאִים עָלָיו רַבּוֹת צְרוּת.

עוֹד י"ל שֶׁהוּא דְּרָךְ תְּמִיָּה שֶׁהָיָה מְתַמְהֵיִם עָלָיו בְּאֲנוּמְרָם וְכִי מֵאַחַר שְׁאֵין יְשׁוּעָתָה לְמֵהַ הוּא בְּאֵלֵהֶם סְלָה: אֵיךְ יֵשׁ לְדַקְדָּק שֶׁהָיָה מִן הַרְאוֹי לומר רַבִּים אֲנִי מְרִים לְנַפְשִׁי אֵין יְשׁוּעָתָה לָהּ שְׁמַלְת לּוֹ אֵינָה מְתַיִשְׁבֵּת כָּל כֹּף אֲמַנָּם נִרְאָה שֶׁבְהִיּוֹת שִׁישׁ רִשְׁעַ וְרַע לּוֹ וְיֵשׁ צַדִּיק וְרַע לּוֹ וְטַעַם הַרִשְׁעַ וְרַע לּוֹ מִשׁוֹם דָּאֵין בְּיָדוֹ שׁוֹם מְצֻנָה לְאֶכּוֹל וְצַדִּיק וְרַע כְּדִי לְנִקּוּתוֹ מֵאֵיזָה חַטָּא שֶׁבְּיָדוֹ אֲמַנָּם הַרִשְׁעַ וְרַע לּוֹ בְּרְאוֹתוֹ לְצַדִּיק וְרַע לּוֹ סוֹבֵר שֶׁבְּעֵבּוֹר הִיּוֹתוֹ מְשׁוֹקֵל מִשׁוֹם מְצֻנָה יֵשׁ לּוֹ רַע בְּאֲנוּפֵן שְׁמַעֲצָמוֹ דִּן לְאַחֲרִים לְזָה אָמַר דָּוִד רַבִּים אֲנִי מְרִים לְנַפְשִׁי אֵין יְשׁוּעָתָה לּוֹ כְּלוֹמַר מְבִיאִים רְאִיָּה מְעַצְמֵן וְאוֹמַר כָּל א' מְנַפְשִׁי אֲנִי יוֹדֵעַ שְׁאֵין יְשׁוּעָתָה לּוֹ לְדָוִד שֶׁהָיָה בְּעֵבּוֹר הִיּוֹת נַפְשִׁי מְגוֹאֵלָה יֵשׁ לִי רַע וּבּוֹדָאֵי שְׁגָם דָּוִד כְּמוֹנֵי בְהִיּוֹת יֵשׁ לּוֹ יְסוּרִין וְזֶהוּ אוֹמְרוֹ רַבִּים אֲנִי מְרִים לְנַפְשִׁי ר"ל בְּעֵבּוֹר נַפְשִׁי אֲנִי דִּן לְדָוִד שְׁאֵין יְשׁוּעָתָה לּוֹ שֶׁהָיָה בְּאֵלֵהֶם סְלָה שְׁמַדַּת הַדִּין פּוֹגַע בּוֹ סְלָה וְאֵינָם יוֹדְעִים הַרִשְׁעִים הִלְלוּ הַהִפְרָשׁ שֶׁבִּינֵי לְבִינָם שֶׁהִרַע שִׁישׁ בְּהֶם הוּא בְּעֵבּוֹר הִיּוֹתָה רְקִנִים מִכָּל מְצֻנָה וְהַיְסוּרִים שְׁבִי הֵם לְנִקּוּתֵי מֵאֵיזָה עֶזֶן וְהוּא סְבָה שְׁאֵתָה ה' מְגַן בְּעַדִּי כְּלוֹמַר וְהוּא סְבָה שְׁאֵתָה מְרִים לְנַפְשִׁי אֵין יְשׁוּעָתָה לּוֹ מִשׁוֹם שֶׁהוּא בְּעֵבּוֹר הִיּוֹתָה רְקִנִים מִכָּל שְׁפִירְשָׁנוֹ שְׁלָמִי שֶׁהוּא צַדִּיק מְרַשְׁמִים בְּמַצְחוֹ אוֹתִיּוֹת אֵתָה: וְנִחְזוֹר לַעֲנִינְנוֹ דָּשֵׁם שְׁדִי חֲקוּק בְּגוֹפִי שֶׁל אָדָם אֲשֶׁר עִם זֶה הַבָּא נְבֵא לְמֵאֲמָר הַנְּצַב בְּפֶתַח הַדְּרוֹשׁ גְּדוּלָה מְצֻנָת מִלָּה שְׁמִי לְנוֹ גְּדוּלָה כְּאַבְרָהָם שְׁקִינִים כָּל הַמְצֻנָת וְלֹא נִקְרָא שְׁלָם עַד שֶׁמָּל דְּקָשָׁה דְּאֵיךְ מוֹכִיחַ מִכָּאֵן שְׁמַצְנוֹת הַמִּילָה גְּדוּלָה בְּעֵבּוֹר שְׁנִקְרָא אֲבָרָהָם שְׁלָם עָלֶיהָ דְּנִימָא שֶׁהַטַּעַם שְׁנִקְרָא שְׁלָם הוּא בְּעֵבּוֹר שְׁעֵמָה הַשְּׁלִים כָּל הַמְצֻנָת וְאִם ה"נ שְׁאֵם הִיָּה מְקִינִים כָּל הַמְצֻנָת וּבְכֻלָּם מְצֻנָת הַמִּילָה וְהִיָּה חֲסֵר מְצֻנָה אַחֲרַת שְׁגָם אֲזִי לֹא הִיָּה נִקְרָא שְׁלָם כִּי אִם בְּקִיּוּם

אוֹתָהּ מְצֹנָה: אָמַנְם אַחֲרֵי עוֹרֵי נִקְפוּ זֹאת אֵין זֹאת אֵלָא תוֹרָה כְּלוּמַר אַחֲרֵי הַיּוֹתֵי עוֹר וּבִשְׁוֹר נִקְפוּ עָלַי חַיִּיב זֹאת שֶׁהִיא הַתּוֹרָה וְנִמְצָא שֶׁבַע עוֹבֵר בְּשָׂרֵי עַל הַיּוֹתֵי ב"ו שֶׁבִּאֲתֵי בְּזֶה הָעוֹלָם לְמִיָּהם הַתּוֹרָה יֵשׁ לִי פָּנִים שֶׁאֲחִזָּה אֵלֹוֹהַ כְּמִדְּוָבָר: וְעוֹד י"ל כְּדִחְזוּ"ל דְּאוֹנְקִלוֹס הֵגֵר הָיָה לוֹמֵד וְלֹא הָיָה עוֹלָה בְּיָדוֹ כְּלוּם עַד שֶׁאָמְרוּ לוֹ שֶׁהִנֵּה הַטַּעַם בַּעֲבוּר שֶׁלֹּא הָיָה מְהוּל דְּכִתִּיב מִגִּיד דְּבִרְיוֹ לִיַּעֲקֹב גו' לֹא עָשָׂה כֵּן לְכָל גּוֹי וְנִמְצָא שֶׁכָּל מִי שֶׁאֵינּוּ מְהוּל אֵין הַתּוֹרָה מִתְקַיֶּמֶת בְּיָדוֹ וּא"כ שֶׁפִּיר מְבִיא רְאִיָּה שֶׁגְּדוּלָּה מִיָּלָה בְּהַיּוֹתָהּ הִיא סִפָּה לְלִמּוּד תּוֹרָה וְעֵשְׂרִית הַמְצֹוֹת דְּקוֹנְדָם הַמִּיָּלָה הַכֹּל כְּלֹא חָשִׁיב: עוֹד י"ל שֶׁבְּהַיּוֹת שֶׁכָּל הַמְצֹוֹת הֵם מוֹכְנוֹת לְאָדָם לְכָל עַת שֶׁיִּרְצֶה לַעֲשׂוֹתָם מִה שֶׁאֵין פֶּן הַמִּיָּלָה שֶׁכִּיּוֹן שֶׁעָשָׂה אוֹתָהּ פַּעַם אַחַת שׁוֹב אֵינּוּ יָכוֹל לְקַיֶּמָה בַּעֲצָמוֹ דְּמִזֶּה הַטַּעַם הַנִּיחָה אֲבָרְהָם אַע"ה וְלֹא קַיֶּמָה מִדַּעַתוֹ עַד שֶׁבָּא לוֹ הַצּוּרֵי מֵאֵת הַקַּב"ה לְהַיּוֹת עָלֶיהָ מְצֹוּנָה וְעוֹשָׂה לְפִי שֶׁאֵם הָיָה מְקַיֶּמָה לֹא הָיָה יָכוֹל לַעֲשׂוֹתָהּ אַח"כ בְּצוּרֵי כְּמוֹ שֶׁפִּי פֶן הַמְּפָרְשִׁים ו"ל נִמְצָאוּ לְמַדִּין שֶׁגְּדוּלָּה מַעֲלַת הַמִּיָּלָה בְּהַיּוֹתָהּ מְצֹנָה מִיּוֹחֲדָת מְכָל הַמְצֹוֹת כְּדִפְרָשִׁי וּא"כ אִם הָיָה מְקַיֶּמֶם כָּל הַמְצֹוֹת וּבְכָלְלָם מְצֹוֹת מִיָּלָה וְהָיָה נִשְׁאָר מְצֹנָה אַחֲרַת לְקַיֶּמָה אַח"כ לֹא בַּעֲבוּר אוֹתָהּ מְצֹנָה הָיָה נִקְרָא שְׁלָם בְּקִיּוּמוֹ אוֹתָהּ בְּצוּרֵי מֵאֵתֵר שֶׁהִיא מְצֹנָה שֶׁהִנֵּה יָכוֹל לְקַיֶּמָה אַף בְּלִי צוּרֵי וְלֹא הָיָה מְאֻבָּד כְּלוּם מִשׁוּם שֶׁאֲח"כ הָיָה יָכוֹל לְחַזֵּר וְלְקַיֶּמָה בְּצוּרֵי מִשֶׁא"כ הַמִּיָּלָה וְעַכְשָׁיו כְּפִנְתָּ בַּעַל הַמֵּאֲמָר לְהַבִּיא רְאִיָּה שֶׁגְּדוּלָּה מְצֹוֹת הַמִּיָּלָה שֶׁלֹּא יֵשׁ אָדָם מְקַיֶּמֶם הַמְצֹוֹת כְּאֲבָרְהָם וְעַם כָּל זֶה לֹא נִקְרָא שְׁלָם עַד שֶׁמָּל כְּלוּמַר וְלָמָּה קִיָּים כָּל הַמְצֹוֹת וְהַנִּיחַ זֹאת בַּעֲבוּר מַעֲלָתָהּ כְּדִפְרָשִׁית בְּאוֹפֶן שֶׁגְּדוּלָּה מִיָּלָה מְכָל שֶׁאֵר הַמְצֹוֹת שֶׁהַנִּיחָה לְבִסוּף לְהַיּוֹת שְׁלָם בְּקִיּוּם אוֹתָהּ בְּצוּרֵי מִה שֶׁלֹּא הָיָה שְׁלָם אִם הָיָה מְקַיֶּמָה בְּלֹא צוּרֵי בְּהַיּוֹת שֶׁלֹּא הָיָה יָכוֹל לְקַיֶּמָה בְּצוּרֵי וְנִמְצָא שֶׁלְּמַדְנוּ שֶׁהִיא מְצֹנָה מְעִילָה מִיּוֹחֲדָת וְנִפְרָדָת מְכָל הַמְצֹוֹת וְדו"ק: עוֹד י"ל דְּבִשְׁלָמָא אִם אַע"ה הָיָה מְצֹוּנָה עַל הַמְצֹוֹת וְהָיָה חֶסֶר מְלַקְטִים אֲפִילוֹ מְצֹנָה קִלָּה לֹא הָיָה רְאוּי לְקִרוֹתוֹ שְׁלָם מִשׁוּם שֶׁלֹּא קִיָּים בְּשִׁלְיֻמוֹת צוּרֵי יְתִבֵּר בְּהַיּוֹת שֶׁחֶסֶר מְלַקְטִים מְצֹנָה קִלָּה אֲבָל בְּרִאוֹתוֹ שֶׁקִּיָּים כָּל הַמְצֹוֹת בְּלִי שׁוּם צוּרֵי הָיָה מְהֻרְאוּי שֶׁיִּקְרָא שְׁלָם אַע"כ שֶׁהָיָה חֶסֶר מֵאִיזָה מְצֹוֹת וְכָל שֶׁפֶן שֶׁקִּיָּים כְּלוּם חֶסֶר אַחַת וְעַכ"ז אֲנוּ רוֹאִים שֶׁבַע עוֹבֵר חֶסְרוֹן הַמִּיָּלָה לֹא קָרָא שְׁלָם נִמְלָא שֶׁהַמִּיָּלָה גְּרָמָה לוֹ בְּאוֹפֶן שֶׁגְּדוּלָּה מְצֹוֹת מִיָּלָה מְכָל הַמְצֹוֹת וְלַעוֹלָם שֶׁאִם הָיָה מְקַיֶּמֶם כָּל הַמְצֹוֹת וּבְכָלְלָם מְצֹוֹת הַמִּיָּלָה וְהָיָה חֶסֶר מְצֹנָה אַחֲרַת הָיָה נִקְרָא שְׁלָם אַע"כ שֶׁהָיָה חֶסֶר אִיזָה מְצֹנָה בְּהַיּוֹתוֹ אֵינּוּ מְצֹוּנָה וְעוֹשָׂה שֶׁרְאוּי לְהַחֲזִיק לוֹ טוֹבָה ע"מ שֶׁעָשָׂה בְּלִי צוּרֵי: וְנִחְזָר לַעֲנִינְנוּ שֶׁעַל יְדֵי הַמִּיָּלָה נִשְׁלָם שֵׁם שְׁדֵי בְּגוֹפּוֹ שֶׁל אָדָם וּבְזֶה הַוּמֵר הַסִּפְק אֲשֶׁר בְּתַחֲלִילַת הַדְּרוּשׁ דְּלָמָּה נִרְאָה לוֹ הַקַּב"ה לְאַבְרָהָם בְּשֵׁם שְׁדֵי כְּשֶׁבָּא לְצוּוֹתוֹ עַל עֲנִין הַמִּיָּלָה אֲבָל בְּהַיּוֹת שֶׁעַם הַמִּיָּלָה לֹא הָיָה נִשְׁלָם שֵׁם שְׁדֵי בְּגוֹפּוֹ לְכֵן נִרְאָה אֵלָיו בְּאֵל שְׁדֵי וּבְזִכּוֹת הַמִּיָּלָה יִגְאָלְנוּ ה' אָמֵן וּבְזֶה יוֹבֵן מֵאֲמַר כְּשֶׁאֲמַר שְׁלָמָה הַע"ה אֲנִי אֲרַבָּה עָלְתָה יו"ד מִשׁוּם שֶׁזֶהוּ גוֹרָם שֶׁנִּשְׁאָא נְשִׁים נְכָרִיּוֹת וְנִגַּע בְּמִיָּלָה שֶׁהִיא הַיּו"ד בִּילָה"א: אֵלֶיהוּ בַכְּמָה"ר שְׁלָמָה אֲבָרְהָם הַפֶּהֵן הַאֲתַמְרֵי דְּרוּשׁ ד' לְמִיָּלָה שֶׁם הַדְּרוּשׁ בְּרִית עוֹלָם בְּפִסְיֻקְתָּא וְהַבִּיאוּ הַיִּלְקוּט ס' ט"ו וְזֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר מֵל יְהוֹשֻׁעַ ר' בְּרַכְיָה וּרְבִי חֲלָבוֹ בְּשֵׁם רַבִּי אֲבִין בְּרַבִּי יוֹסִי דְּבָר אָמַר לָהֶם וּמְלֹן מִה אַתֶּם סְבוּרִים שֶׁאַתֶּם נִכְנָסִים לְאַרְץ עֲרָלִים כֹּף אָמַר הַקַּב"ה לְאַבְרָהָם וְנִתְמַתִּי לָהּ וּלְזִרְעָהּ אַחֲרֶיהָ עַל מְנַת נְאֻמָּה אֵת בְּרִיתִי תִשְׁמֹר ע"כ: מוֹדַעַת זֹאת בְּכָל הָאָרֶץ שֶׁבְּהַיּוֹת אַע"ה רֹאשׁ הַמֵּאֲמִינִים נִיטֵן לוֹ מְצֹוֹת הַמִּיָּלָה אֲשֶׁר הִיא מוֹרָה עַל אַחֲדוֹתוֹ יְתִבֵּר כְּמוֹ שֶׁפִּירְשִׁיתִי

בְּדְרוֹשׁ א' מִמִּילָה בְּמֵאֵמֶר אִם אַתֶּם מְקַבְּלִים אֶת בְּרִיתִי כְּאֵלֶּיךָ מְקַבְּלִים אֱלֹהֵיךָ כֹּה וְעוֹד
בָּה שְׁהִיא חוֹתְמוֹ שֶׁל הַקַּב"ה לְכֵן אוֹמְרִים בְּנוֹסַח הַבְּרִית וְצִיָּאָאִיו חֲתָם בְּאוֹת בְּרִית קֹדֶשׁ
אֲשֶׁר מִזֶּה הַטַּעַם אֲבָרְהָם יוֹשֵׁב בְּפֶתַח גְּהֵינָם לְהַצִּיל הַמְּהוּלִים בְּהִיוֹתוֹ הוּא אֲדוֹן מִזֹּאת
הַמְצָנָה וְכָל הַמְקַיְיָמִים אוֹתָהּ נִקְרָאִים בְּנֵי אֲבָרְהָם לְכֵן אֵינּוּ פְּבוֹד לוֹ לְהַנִּיחָם שְׂיִכְנָסוּ
בְּגֵהֵינָם וּמָה גַם הָיִיתָ חֲתוּם בָּהֶם אוֹת בְּרִית קֹדֶשׁ וּבְהִיוֹתָ מְצָנָה מְוַדְּקָת בְּאֵדָם מִשָּׂא"כ
שְׂאָר הַמְצָנוֹת לְכֵן מִסְפִּיק הַמִּילָה לְהוֹצִיא חֲחוּצָה מִגְּהֵינָם בְּרֵאוֹת הַמְצָנָה רְשׁוּמָה בְּבִשְׂרׁוֹ
וְאִף שְׂמֵצוֹת הַפֶּסַח הֵיא מְוַדְּקָת עִמּוֹ יֵשׁ מַעֲלָה לְמִילָה אֲשֶׁר קִדְּמָה לָּהּ שְׁהָרִי נִימּוּל
לְשׁוּמְנָה יָמִים וּבְהִיוֹת מְצָנָה זֹאת גּוֹרְמָת לְפָרֶסֶם אֱלֹהֵיךָ מְבַקְּשִׁים הַכּוֹפְרִים לְסוֹתְרָהּ
בְּטַעֲנוֹת הַמְזַנְיָפוֹת שְׁלֵהֶם הַבֵּל הַמָּה מַעֲשֵׂה תַעֲתוּעִים כְּאוֹמְרָם ו"ל בְּמִדְרָשׁ שְׂאֵל
טוֹרְנוֹסְרוֹפוֹס הִרְשָׁע אֶת ר"ע אָמַר לוֹ אֵיזָה מַעֲשִׂים נָאִים שֶׁל בִּשְׂרׁוֹ נָדָם אוֹ שֶׁל הַקַּב"ה
אָמַר לוֹ שֶׁל בִּשְׂרׁוֹ נָדָם אָמַר לוֹ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ אֶתָּה יָכוֹל לַעֲשׂוֹת אָמַר לוֹ ר"ע אֵל תֹּאמַר
דְּבַר שְׁהִיא לְמַעֲלָה מִמֶּנּוּ וְאֵין הַבְּרִיּוֹת שׁוֹלְטוֹת עָלָיו אֵלָּא בְּדְבָרִים שְׁהֶם מְצוּיִים בְּבְנֵי
אָדָם.

א"ל מִפְּנֵי מָה אַתֶּם מוֹהֲלִים אָמַר לִיָּה אֲנִי הֵייתִי יוֹדֵעַ שְׁעַל דְּבַר זֶה הֵייתִי שׁוֹאֲלָנִי וְלְכֵן
הִקְדַּמְתִּי לָּךְ שְׂמַעֲשֵׂה ב"ו נָאִים הִבִּיא לוֹ גְּלוֹסְקָאוֹת וְשִׁבּוּלִים אָמַר אֵלָּו מַעֲשֵׂה הַקַּב"ה
וְאֵלָּו מַעֲשֵׂה ב"ו מִי מֵאֵלֶּיךָ נָאִים אָמַר לוֹ הוֹאִיל וְהוּא חִפְזָן בְּמִילָה לָּמָּה לֹא נוֹלַד הַנּוֹלָד
מִהוּל מִמְּעֵי אָמַר לוֹ ר"ע לָּמָּה הִתִּינוּק יוֹצֵא לְאוּרִי הָעוֹלָם בְּטִיבוּרוֹ וְעוֹד שְׂלֵא נִתַּן
הַקַּב"ה הַמְצָנוֹת לְיִשְׂרָאֵל אֵלָּא לְצָרְפָם בָּהֶם שְׂנֵאָמַר כָּל אִמְרַת אֱלֹהִים צְרוּפָה עִכְל"ה: וְקִשָּׂה
בְּזֶה הַמֵּאֵמֶר לָּמָּה הִבִּיא לוֹ ר"ע מְשַׁל מִגְּלוֹסְקָאוֹת וְשִׁבּוּלִים יוֹתֵר מִשְׂאָר דְּבָרִים כִּי יָכוֹל
לְהִבִּיא מִבִּשְׂרׁוֹ שְׂאֵינּוּ מְחֻקָּן לְפִי הָאָדָם אֵלָּא אַחַר מְלֵאכּוֹת הַרְבֵּה כְּגוֹן שְׁחִיטָה וְהַפְּשֵׁט
וְנִתּוּחַ וּמְלִיחָה וּבִישׁוּל אוֹ יָכוֹל לְהִבִּיא לוֹ רֵאזָה מִן הַבְּגָד שְׂצָרִיף הַרְבֵּה מְלֵאכּוֹת לְתַקֵּן
הַבְּגָד כְּגוֹן טוּיָה וְאִרְיָה וְכִיּוֹצֵא וּבַעַל קִהְלַת יַעֲקֹב פִּי שְׂרַבִּי עֲקִיבָא רְצָה לְהִבִּיא מְשַׁל
הַשְּׂנָה לְבְרִית מִיָּלָה בְּמַעֲשִׂים הַפְּרֻטִים עֲבוּר הַבְּרִית קוֹדֶם לְהִיוֹת כִּי אָדָם אֲשֶׁר תְּכַלִּיתוּ
שְׁוֹתְפוֹ שֶׁל הַקַּב"ה בְּבְרִיַּאת הָאָדָם כְּאוֹמְרָם ו"ל ג' שְׁוֹתְפִים יֵשׁ בְּאָדָם כֹּה וְזֶה בְּרֵאוֹשׁוֹנָה
נַעֲשֵׂה ה' מְצָנוֹת בְּמִילָה עֲצָמָה וְהֵם הַמִּילָה וְהַפְּרִיעָה וְהַמְצִיָּצָה וְהַרְפוּאָה וְהַבְּרִית הֵם ה'
מְצָנוֹת אַחַר הַמִּילָה מִכֵּן חֲדָשׁ חֲזִיב בְּמְצָנוֹת הַפְּדִיָּה אַח"כ חֲזִיב לְלַמּוֹד תּוֹרָה אַחַר כֵּן בְּן
י"ג שָׁנִים חֲזִיב בְּמְצָנוֹת וְאָבִיו מְבַרֵךְ עָלָיו בְּרוּךְ שֶׁפְּטַרְנִי מִעֲוֹנוֹשׁוֹ שֶׁל זֶה וְכִשְׁהִגִּיעַ לְזִמָּן
נִשְׁוֹאֵין אֵז מְקַיְיָם מְצָנוֹת אִישׁוֹת וּמְבָרְכִים עָלָיו ז' בְּרִכּוֹת וְכִשְׁהִיּוֹ לוֹ בְּנִים מְהוּגָנִים וְקַיְיִם
מְצָנוֹת פו"ר בְּבָנִים לְשֵׁם שָׁמַיִם אֵז נַעֲשֵׂה שְׁוֹתְפוֹ שֶׁל הַקַּב"ה כְּנִזְכָּר וְקַיְיִם מְחַשְׁבֵּת הַשֵּׁם
יֵת' בְּבְרִיַּאת הָאָדָם שְׂנֵאָמַר לֹא תִהְיֶה בְּרָאָה לְשִׁבְתָּ יְצָרָה וְזֶהוּ עֲשֵׂרָה מְצָנוֹת הַמְתַּקְיָיִמִים
בְּאָדָם טָרָם בּוֹאוֹ לְכָלֵל אָדָם וְע"ז הַכּוֹנֵנָה הִבִּיא לוֹ ר"ע מְשַׁל מִשִּׁבּוּלִים שְׂנַעֲשִׂים גַּם עֲשֵׂרָה
מְלֵאכּוֹת בָּהֶם עַד תְּכַלִּית הַמְכּוֹנֵן וְהוּא הָאֲכִילָה וְכִמּוֹ שְׁהַנְּפִירוֹ חו"ל וְאֵלֶּיךָ הֵם חֲרִישָׁה
קִצִּירָה דִּישָׁה זְרִידָה בְּרִירָה עֲמִירָה טְחִינָה הַרְקָדָה לִישָׁה אֲפִיָּה הָרִי בְּחֻטִּים עֲשֵׂר מְלֵאכּוֹת
מִשְׁעָה שְׂיוֹצֵא לְאוּרִי הָעוֹלָם עַד תְּכַלִּית שְׁהִיא הָאֲכִילָה גַּם הַחֻטִּים נִקְרָאִים בְּרֵ שְׂנֵאָמַר
וְיִצְבּוֹר יוֹסֵף בְּרֵ וְהִבֵּן זָכָר נִקְרָא בְּרֵ וְהַתּוֹרָה נִקְרָא בְּרֵ שְׂנֵאָמַר נִשְׁקוּ בְּרֵ וּלְפִי זֶה הִבִּיא
לוֹ רֵאזָה מִמְּשַׁל הַשִּׁבּוּלִים לְפִי שְׁהַכֵּל שְׁוִים עַכ"ד הָרַב קִהְלַת יַעֲקֹב זצ"ל: אָמֵן לִי נִרְאָה
לְפָרֶשׁ שְׁהִבִּיא לוֹ חֻטִּים לְהִרְאוֹת שְׂרַצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ מִתְחִילַת בְּרִיַּאת הָאָדָם שְׁהִיּוֹ מְהוּלִים
וְלְכֵן בְּרָא לְאָדָם הָרֵאוֹשׁוֹן מְהוּל כְּאוֹמְרָם ו"ל אִף בְּעֲבוּר אָדָם הָרֵאוֹשׁוֹן שְׂאֵכֵל מִן הָעֵץ

והוא עץ החיטה פאומרם ז"ל נתלבשו פל הדברים בקליפה וצריה תיקון ועשיה וגם האדם נתלבש בקליפת הערלה וכשם שתיקון פל הדברים הוא אחר שנעשה בהם מעשה גם תיקון האדם אחר שנעשה בהם מעשה בקליפת הערלה ולכן הביא לו חיטין לרמזו שאדם הראשון באכלו מן החיטה גרם קליפת האדם שהרי הוא נברא מהול ונמצא שרצונו של הקב"ה במילה אלא שאדם גרם הנזק וכשם שהחטה צריה תיקון להיות גלוסקא ראוייה לאכול פן האדם.

ואפשר שעל זה לפעמים נולדים תינוקות מהולים לרמזו שרצונו של הב"ה שיהיו מהולים אף גרם החטא ודוק. עוד י"ל למה הביא חיטים למשל אף קודם יש לשאול דרבי עקיבא היה יכול להשיבו מיד שמעשה של ב"ו נאים במה שעושים גם הם שהרי התינוק יוצא בטיבורו לאויר העול' וחותרין אותו ומתקנים אותו הרי שמעשה בשר נדם נאים ואם פן למה לא השיב לו מזה אמנם לא השיב לו רבי עקיבא פן בעבור שהיה יכול להשיב שאני התם בחתיכת הטבור שהוא חיות לתינוק ואם לא יעשו פן ימות ולא יתקנים המין בעולם והקב"ה רוצה בקיומם דלא תהו בראה לשבת יצרה בעיניו וליפא אבל גבי מילה חיים בין מהולים בין ערלים לעולם שמעשיו של הקב"ה יותר נאים ולכן לא השיב ר"ע מענין הטבור אלא הביא מן החיטים להוכיח שאע"פ שחיים הערלים פמהולים עם פל זה יותר טוב היותם מהולים שהרי בחטה יש כמה הדרגות קמח וסובין ומורסן וסולת וכאלה רבות כו' וידוע שבין האוכלים קמח בין האוכלים סובין או מורסן פלם חיים אמנם הפל מודים שאכילת הקמח או סולת שנטרחה בה יותר להוציאה שהיא יותר נאה ומשנפחת גם בנדון המילה אע"פ שחיים הערלים פמהולים יותר נאה הדבר שנטרחה יותר במילה שנעשית בה כמה מלאכות כדפרישית לעיל: עוד נראה לפרש שהביא משל מן החיטים לרמזו פשם שהחיטים הם סיבה לחיות האדם ובסבתו הוא פריא וחזק ובמניעת אכילת החטה ממנו יחלוש וימות ויגוע פן המילה סיבת פריאותו והרחקת הנגעים ממנו פאומרם ז"ל (בנדרים פ"ג דף ל"א) גדולה מילה שדוחה את הנגעים ורש"י ז"ל פי' מה שפי' אמנם נוכל לפרש שהפונה שבסיבת המילה בהסרת אותה קליפה נרחקים ונדחים ממנו הנגעים הרי שהמילה סבת חיותו פסבת החיטה היות סבת חיות האדם כדפרישית עוד אפשר שהביא מחטים בהיות ראש פל המינים ומוקדם בשבע מינים ארץ חטה ושעורה כו' וענין במאמר זה בס' בית נאמן: ושמעתי במאמר זה על פ' נאקחה פת לחם שבראות אברהם שהיו הולכים סבר ערביים הם ומצחקים מענין המילה בסוכרם סברת טורנוס' הרשע דמעשיו יתברך יותר נאים לזה אמר נאקחה פת לחם פלומר ועל ידי פת לחם שהוא מעשה בשר נדם תראו ותבינו דמעשה בשר נדם יותר נאים וע"י פך וסעדו לבכם כלו' החיטבו לבכם בענין המילה כי טוב הוא.

הרי למדנו שבהיות זאת המצוה פל פך חביבה ושקולה כנגד פל המצות גזר וצוה להכניס לתינוק מיד במצוה זאת יותר מפל שאר המצות פדכתיב ביום הח' ימול כו' לא צוה לגלחו מיד להכניסו במצות הפאה ובעבור ספנת התינוק לא צוה למולו מיד אחר ג' ימים פערלת האילן ג' שנים שראוי היה שיהיה פאילן משום שמשם למד אאע"ה שהמילה במקום זה מגזרה שנה של אילן נאמרה ערלה פאילן ונאמרה ערלה באדם מה ערלת האילן מקום שעושה פירות אף ערלת האדם מקום שעושה פירות כדחז"ל וא"כ ראוי היה שיהיה שנה בכל ענין שגם המילה יהיה אחר ג' ימים פאילן שהוא אחר ג' שנים אלא

שְׂרָאוֹי הָיָה לַעֲשׂוֹת כֵּן אָמְנָם מִשׁוּם סִפְנָה שְׁעֵדִינָן הַתִּינוּק חָלוּשׁ לֹא צָוָה לְמוֹלוֹ לְשַׁלְּשָׁה וְאִין לֹמַר וְנִמְלוֹל אוֹתוֹ לְשַׁלְּשׁ שְׁנַיִם פְּאִילָן שְׁהָרִי מִשׁוּם חֲבוּב הַמְצָוָה רְצָה הַב"ה לְהַכְנִיסוֹ מִיַּד בֵּה שָׂאֵם לֹא הָיָה סִבַּת הַסִּפְנָה הָיָה מְצָוָה לְמוֹלוֹ אַחֵר ג' פְּאִילָן וּבְפִי הַפְּרָשִׁיּוֹת שְׁלִי בְּפִרְשַׁת עֵקֶב הָאֲרָכָתִי בְּמֵאֲמָרִים אֱלוֹ הַשִּׁיכִים לְמִילָה יַע"שׁ: וּבְהִיּוֹת כֹּה גְדוּלָה מַעֲלַת הַמִּילָה כִּדְפָרְנִישִׁי הַפֶּל מִשְׁתַּדְּלִים שְׁיִהְיֶה עַל יָדָם וְאֶפְיָלוּ הַבְּעֵלִי חַיִּים כְּאוֹמְרָם ו"ל בְּתַנְחוּמָא פְּרִשַׁת לָהּ לָהּ וְנ"ל כְּשֶׁאָמַר הַקַּב"ה לְאַבְרָהָם שְׁיִמּוֹל הָיָה חוֹשֵׁב אַבְרָהָם וּמִתְמַיֵּה הַיָּאֵף יְמוֹל כִּינּוּן שְׁאָמַר לוֹ הַקַּב"ה וְאַתְנָה בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינְךָ מַה פְּתִיב אַחֲרָיו וַיִּפּוֹל אַבְרָהָם עַל פְּנָיו כִּינּוּן שְׁנִפְל עַל פְּנָיו רְמַז הַקַּב"ה לְאוֹתוֹ מְקוֹם וַעֲקָצוֹ עֵקֶב וְנִמְצָא מְהוּל וְכִתִּיב בְּעֵצָם הַיּוֹם הַזֶּה נִימּוֹל אַבְרָהָם עַכ"ל: וְשְׁמַעְתִּי מִשֵּׁם הָרַב כְּמַהר"ר אַבְרָהָם הַיִּנְיָנִי נַר"ו שְׁמַבִּיא רְאִיָּה מִפְּסוּק בְּעֵצָם הַיּוֹם הַזֶּה לְרְאִיָּה שְׁהִיְתָה מִילְתּוֹ עַל יָדֵי עֵקֶב מִשׁוּם שַׁר"ת מְלַת בְּעֵצָם הוּא בְּ"נְשִׁיכַת ע"קֶרֶב צ"דִּיק מ"ל ע"כ: וּבְזֶה יִתְבָּאֵר אֲצִלִּי מִשְׁנֵה בְּפִרְקֵי אַבוֹת, פ"ה עֲשָׂרָה נְסִים נַעֲשׂוּ לְאַבוֹתֵינוּ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ כּו' וְהַקְּשָׁה הָרַב כְּמַהר"ר שְׁמוּאֵל אוֹזִידָה זצ"ל דְּאִיָּף אָמַר עֲשָׂרָה נְסִים נַעֲשׂוּ לְאַבוֹתֵינוּ כִּי לְכַאוּרָה רִנּוּבָם הֵם צוֹרֵף גְּנוּוָה כְּעִנְיָן שְׁלֹא הִסְרִיחַ בְּשַׁר הַקֹּדֶשׁ אוֹ שְׁלֹא נִרְאָה זְבוּב בְּבֵית הַמִּטְבְּחִים הוּא כְּבוֹד גְּבוּוָה וְכֵן עִנְיָן שְׁלֹא פִּיבּוֹ הַגְּשָׁמִים אֶת אֵשׁ שְׁלַעֲצֵי הַמַּעֲרָכָה וּא"כ הִכִּי הוּ"ל לְמַתְנֵי עֲשָׂרָה נְסִים נַעֲשׂוּ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ וְלָמָּה יַחַד אוֹתָם לְאַבוֹתֵינוּ: אָמְנָם ו"ל לְפָרֵשׁ שְׁמָה שְׁאָמַר לְאַבוֹתֵינוּ ר"ל בְּעֵבוּר אַבוֹתֵינוּ הַקְּדוּשִׁים בְּזִכּוֹת אַבְרָהָם יִצְחָק וַיַּעֲקֹב שְׁהָאֲבוֹת סִימָן לְבָנִים וַעֲשָׂרָה נְסִים אֱלוֹ נַעֲשׂוּ בְּמִקְדָּשׁ בְּזִכּוֹתָם ג' רֵאשׁוֹנוֹת שְׁהֵם לֹא הִפִּילָה אִשָּׁה מְרִיחַ בְּשַׁר הַקֹּדֶשׁ וְלֹא הִסְרִיחַ בְּשַׁר הַקֹּדֶשׁ מֵעוֹלָם וְלֹא נִרְאָה זְבוּב בְּבֵית הַמִּטְבְּחִיִּים.

אֱלוֹ הַשְּׁלֵשָׁה שְׁמַדְבָּרִים כְּעִנְיָן הַקְּרָבָן הָיוּ בְּזִכּוֹת יִצְחָק שְׁנַעֲקֵד עַל גְּבִי הַמַּזְבֵּחַ כְּקָרְבָן שְׁלֵשָׁה אַחֲרֵים כְּנִגְדַּת יַעֲקֹב אָבִינוּ ע"ה וְלֹא אִירַע קָרִי לַכ"ג בִּיה"כ בְּזִכּוֹת יַעֲקֹב שְׁלֹא נִרְאָה טִיפַת קָרִי כֹל יָמָיו כְּאוֹמְרָם ו"ל וְלֹא פִּיבּוֹ הַגְּשָׁמִים אֵשׁ שֶׁל עֲצֵי הַמַּעֲרָכָה כְּנִגְדַּת יַעֲקֹב שְׁלֹא כִּיבָה נֵר בְּלִילָה לְעֶסֶק בַּתוֹרָה וְלִילָה כִּיּוֹם יָאִיר כְּאוֹמְרָם ו"ל בְּכַסּוּק וַיִּשְׁכַּב בְּמִקְוֹם הַהוּא כְּאֵן שְׁכַב אָבֶל י"ד שְׁנַיִם שְׁהִיָּה בְּבֵית שֵׁם וְעֵבֵר לֹא שְׁכַב דְּלֹא פָּסִיק גִּירְסָא מִפְּנִימָיָה וּבְזִכּוֹת שְׁלֹא כִּיבָה נֵר בְּלִילָה לְעֶסֶק בַּתוֹרָה מְדָה כְּנִגְדַּת מְדָה לֹא פִּיבּוֹ הַגְּשָׁמִים וּבְזִכּוֹת שְׁנַצַּח לְמִלְאָף שָׂרוֹ שֶׁל עֲשׂוֹ וְסִיפֵן עֲצָמוֹ לְנִצְחוֹ וְנַעֲשָׂה צוֹלַעַ עַל יָרְכוֹ כְּדִי לְנִצְחוֹ שָׂאֵם ח"ו הָיָה גּוֹבֵר שָׂרוֹ שֶׁל עֲשׂוֹ לֹא הָיָה תְּקוּמָה לְשׁוֹנְאֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל לְכֵן בְּזִכּוֹת שְׁנַצַּחוֹ לֹא נִצְחָה הָרוּחַ אֶת עַמּוּד הָעֶשֶׂן וְאַרְבַּעַה נְסִים אַחֲרֵים הֵם כְּנִגְדַּת אַאע"ה בְּזִכּוֹת שְׁנַתֵּן לְחַמּוֹ לְכָל הָעוֹלָם כְּדִי לְקָרְבָן לְאַמוּנָתוֹ יִתְבָּרַךְ לְכֵן לֹא נִמְצָא פִּיְסוּל בְּעוֹמֵר וּבְשִׁתֵּי הַלֶּחֶם וּבְלֶחֶם הַפָּנִים בְּזִכּוֹת שְׁהִיְתָה אֱהָלוֹ מִפְּנִילָשׁ וּפְתוּחָה לְרוּחָה לְאַרְבַּע רוּחוֹת הָעוֹלָם כְּדִי שְׁיִכְנָסוּ מִכָּל צַד וְלֹא יַעֲבֹר אֶחָד מִלְּהַכְנִיסוֹ תַּחַת כַּנְפֵי הַשְּׁכִינָה כְּנִגְדַּת זֶה מִשְׁתַּחֲוִיִּים רוּחוּם.

בְּזִכּוֹת הַמִּילָה שְׁנַעֲשִׂית עַל יוֹי עֵקֶב כְּמוֹ שְׁהַקְדַּמְתִּי לֹא הִזִּיק נְחֹשׁ וְעֵקֶב בִּירוּשָׁלַיִם וְנִכּוּן: וְנִרְאָה לְתַת טַעַם לָמָּה נִימּוֹל ע"י עֵקֶב וְלֹא ע"י נְחֹשׁ וְלְכַאוּרָה נִרְאָה לְהִיּוֹת הָעֵקֶב בְּמַדַּת הַחֶסֶד וְהִיא מְדַתוֹ שֶׁל אַאע"ה אָמְנָם נִרְאָה לְפִי הַפֶּשֶׁט שַׁע"י הַמִּילָה הָיָה עֲתִיד לְהוֹלִיד לְיִצְחָק וְשִׁתְּרָבָה הַזֶּרַע מִמֶּנּוּ כִּי בְּיִצְחָק יִקְרָא לָהּ זָרַע וַיִּצָּא מִמֶּנּוּ יַעֲקֹב וּמִיַּעֲקֹב י"ב שְׁבָטִים וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּר וַיִּשְׂרְצוּ שְׁשָׁה בְּכָרִס אֶחָד כְּעֵקֶב כְּמוֹ שְׁדָרְשׁוּ רַז"ל

ולכן לרמזו על ריבוי הזרע העתידי להיות מסבת המילה נימול ע"י עקרב שתלד ששים ודוק ובזכות ששמתק ולא גתרעם פשבקש לקבור את שרה ולא מצא אעפ"י שהקב"ה נתן לו כל העולם במתנה לכן בעבור זה זכו בניו שלא אמר אדם לחברו צר לי המקום שאלין בירושלים שכלם היו מרווחים מרחבת המקום הרי עשרה נסים אלו נעשו לאבותינו פלומר בעבור אבותינו שהם אברהם יצחק ויעקב והטעם שהקדים התנא הנסים שהיו בעבור יצחק קודם אברהם לרמזו שכלם שקולים כמו שדרשו רז"ל שפעם מקדים אברהם ליצחק ופעם יצחק לאברהם לומר שקולים זה כזה ומשום חידוש הקדים ליצחק ולא ליעקב לומר שאף על פי שיצא ממנו זרע פסול שהוא עשו שלא חזר בתשובה פישמעאל עכ"ז שקול ושהוא לא אברהם וליעקב: ונחזור אל הענין אשר בעבור היות התינוק מסופן למולו לשלושה ימים צוה למולו לשמונה אף שמשום חביב וגדל המצוה היה ראוי למולו לג' אשר עם זה פי' הרי"ף ו"ל במאמר הובא בתנחומא סדר תצוה למדנו רבינו קטן לכמה נימול כף שנו רבותינו קטן נימול לח' ימים מה טעם פשם שמל אברהם אע"ה ליצחק אמר רשב"י בא וראה שאין חביב לפני האדם יותר מבנו וכל כף למה אמר רבי יצחק כדי לעשות רצון קונו הוא רואה בנו שופך דם ממילתו ומקבל עליו בשמחה אמר רבי חנינא בן דוסא ולא עוד אלא שהוא מוציא הוצאות ע"כ וק' דמה שואלים התלמידים קטן לכמה נימול דזיל קרי בי רב וביום הח' ימול בשר ערלתו ועוד למה לא השיב להם הרב מן התורה והשיב להם מדברי חז"ל ועוד מה פונת שאלתם ומה טעם ועוד מה השיב לשאלתם פשם שנימול יצחק פי' הם לא שאלו מנין כדי להשיב להם פשם שנימול יצחק וא"כ פיון ששאלו טעם עדיין הקו' במקומה עומדת דמה טעם נימול יצחק לח' ועוד דעל מה בא רשב"י לומר בא וראה ועוד מה פונתו של ר' חנינא לומר ולא עוד אלא שהוא רואה את בנו שופך דם כו': אמנם פונת השואל על קטן הנולד בן א שבעה חדשים ולזה אמר קטן לכמה נימול ואינו אומר תינוק לכמה נימול לרמזו על קטן בחדשיו ואם התורה אמרה לח' יהיה הנולד בן ט' חדשים שאז יותר פריא אבל בן ז לא יהיה הדין שנה לו והשיב קטן נימול לח' לרמזו על קטן בחדשיו שגם בן זה נימול בן ח' ועדיין הדבר ק' לכם פיון שלא פלו חדשיו והוא קטן ורף איך יכניסו אותו לספנה גדולה כזאת והקב"ה חס על התינוק וצוה למולו לח' שאז פכר הוא פריא וחק וא"כ איך השוו לזה שהוא קטן בחדשיו למולו לח' כמי שנולד בט' חדשים שהוא פריא וחק ולזה שאלו ואמרו מה טעם והשיב להם פשם שנימול יצחק פי' יצחק היה בן ז' חדשים כמאמרם ז"ל בר"ה די"א ע"א בר"ה נפקדה שרה ובפסח נולד יצחק הרי שהיה בן ז' חדשים ואעפ"כ נימול לח' ע"כ ועכשיו נ"ל לומר שפא רשב"י לומר שהקושיא ששאלו התלמידים מה טעם נימול לקטן בחדשיו לח' מאחר שהוא מסופן אינו קו' משום שאין חביב לאדם יותר מבנו וכל כף למה עשות רצון בוראו ומכניס אותו בספנה ורואה דם מילתו ומקבל עליו בשמחה בעבור שעושה רצון יוצרו וא"כ מאחר שפונתו של אדם הוא לעבוד לבוראו מ"מ אפילו שנוטל את נפשו שהוא בנו החביב עליו יותר מנפשו וא"כ אין קו' מה טעם נמולים לקטן בחדשיו לח' שהוא ספנה משום שפונתו של אדם לעבוד לבוראו אפי' שנוטל ת נפשו ועל פן מכניס בנו לספנה כדי לעשות רצון בוראו ור' חנינא בן דוסא בא גם הוא להחזיק דברי רשב"י ולספר באהבת האדם עם הקב"ה שאף שיש מי שנפשו חביב ממנו ויש מי שממונו חביב מנפשו כמ"ש בפסחים דכ"ה

אם נאמר בכל לבבך כו' ועכ"ז אנו רואים שזה מוציא הוצאות אע"פ שאין מי שיכריח לו להוציאם וזה מורה על אהבתו ית' בנפשו ובממונו ובהיות פן אין קו' למה נמולים לקטן בחדשיו לשמונה שאף שיהיה מסופן אין אדם מקפיד ע"ז לומר שהתורה לא אמרה לח' פי אם לנולד בן ט' חדשים וזיל בטר טעמא שהטעם הוא משום שבט' הוא בריא וזה בן ז' הוא רך ואינו ראוי למולו שנה לבן ט' חדשים לרחם עליו וכיון שאדם דבוק כל כך עם הקב"ה אינו מקפיד ע"ז: עוד נוכל לומר שרבי חנינא ב"ד בא לומר שמה שאדם רואה שופך דם מילת בנו ומניח לעשות פן אינו על צד חלק האונס שישראל מוכרחים לעשות לו פן לקיים התורה ומה לו לעשות ולעולם שלבו דואג בתוכו אינו פן שהרי אט"פ מוציא הוצאות וזה מורה על רוב השמחה ודוק.

אף י"ל עוד שפונת התלמידים לשאול קטן לכמה נימול פלומר אף שמה שאמרה התורה ביום הח' ימול הוא השיעור שלא יכול לעבור מזה הגבול אמנם אם ירצה האדם להקדים למולו אה"נ שיכול כדי לזרז המצוה וזהו פונת שאלתם קטן לכמה נימול פלומר שיעור התורה לח' ימים הוא לעיפובא כדי לזרזו ולעולם שיכול להקדים למולו קודם והשיב להם הרב קטן נימול לח' שאינו יכול להקדים למולו קודם שיעור האמור ושאלו מה טעם פיון שאדם רוצה להקדים במצוה למה אינו יכול והשיב פשם שנימול יצחק פלומר וכי לא היה זריז במצוה פאברהם אע"ה ואם היה פן היה מזהל ליצחק קודם ח' ימים ורשב"י בא להוכיח שהדין פן שאינו ראוי להקדימו למול אותו קודם ח' ימים שהרי אדם רואה בנו שופך דם מילתו ומקבל עליו בשמחה הרי שקל ישראל משמחים על המצוה ואם הדין שיכולים להקדימו מח' כל ישראל היו נוהגים פן ממשה רבי' ע"ה ועד עכשיו ולא היה שום ישראל ממתין לשמונה כדי למהר ולהקדים למצוה והוסיף ר"ח ב"ד שאמת פן שהרי גם מוציא הוצאות מרוב חיפוב המצוה שהיא כל כך גדולה מזו ודו"ק (א"ה הש"ח ס"ט ראיתי להעתיק פאן מ"ש מרן הקדוש המחבר ז"ל במאמר זה עוד בס' כ"י פי' על כל ולא עוד אלא שבתלמוד ובכל מאמרי רז"ל ז"ל ולא עוד אלא דסברא מבחויץ היא שפיון שפנו בספנה שלא יוציא הוצאות שאפשר שימות ונמצא יוצא ריקן מבנו ומממונו ועכ"ז הוא מוציא הוצאות והטעם שרוב שמחתו אינו משום הנולד עצמו שנולד בלבד אלא על שמקיים עמו מצנת בוראו שצוהו למולו וכיון שפן מוציא הוצאות על עשיית המצוה שאף שימות אינו חושב לכלום כל ההוצאות בערך קיום המצוה שקיים אף ראוי להסתפק ספק א' מהו קטן הננימול דהול"ל תינוק לכמה נימול כו' ושאר הדקדוקים שדקדק לעיל): אמנם נראה דהשאלה פאן אינו נופל על מין תינוק הנולד דכבר ידעו שנימול לח' כפתוב בתורה וביום השמיני ימול אף שואלים על בן הבא לאדם לעת זקנתו שאינו מצפה להוליד עוד כפי מה שרואה בעצמו ובאשתו כי חדל להיות לה אורח פנשים ונמצא שהבן הזה קטן להם לעולם בבחינת בן זקונים שהוא קטן מפל פניו של אדם וזהו אומרם קטן לכמה נימול דכיון דהמילה ספנה כמ"ש ז"ל ע"פ כי עליה הורגנו כל היום אפשר דבגדון זה לא נפל חיוב ביום השמיני כדי שלא ימות ויבא לבעוט במצוה או כדי שלא יהיה אביו זה מזיד לעבור על מצנת בנו בהיותו חומל עליו פיון שאינו מצפה עוד מעין ענין שהותר יפת תואר ויהיה לזה שיעור אחר שימול בנו מבן חדש או יותר שאז אינו מסופן ויקיים המצוה בשמחה ובטוב לבב והשיב להם הרב כך שנו חכמים קטן נימול לח' ונפל חיוב הח' אפילו למי שהוא בבחינת קטן שהוא רך

וְיַחֲדֵד לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ וְלָזָה וְלָזָה תִּזְרְוּ לְשֹׂאוֹל מִה טַעַם כִּינּוּן שְׂיָבֵא אָדָם זֶה לְהִיּוֹת מְזִיד וְחַיִּיב
הַתּוֹרָה לַח' לֹא נִפְלַע עַל זֶה וְהַשִּׁיב כְּשֵׁם שְׂנִימוֹל יִצְחָק שְׁהָרִי יִצְחָק הִיָּה רַב וְיַחֲדֵד לְאָבִיו
וּלְאִמּוֹ וְאִם זְמַן בְּיוֹם הַח' לֹא הִיָּה שְׁנָה לְכַוֵּן כְּפִי אָחִיד הִיָּה מְצַפֶּה אֲבָרָהּ לְמוֹלוֹ מִפֶּן חֲדָשׁ
אוּ יוֹתֵר שְׂלֵא לְסַכְנּוּ אֲלֵא וְדַאי שְׂבִיּוֹם הַח' הָאָמּוֹר בְּתוֹרָה הוּא יוֹם קָצוּב בְּתוֹרָה לְכָל
תִּינּוּק כִּינּוּן שְׂלֵשְׁעָה הוּא בְּרִיא חֲזִיב לְמוֹלוֹ בְּשִׂמוּנָה וְלִיכָא לְמִיחָשׁ אוֹלֵי יָמוֹת וַיִּבְעֵט דְּכָל
בְּשֵׁם יִשְׂרָאֵל יִכְוֶנָה אִינוּ מְכוּוֹן רַק לְעֲשׂוֹת רְצוֹן יוֹצְרוֹ וַיַּעֲבֹר עָלָיו מִה וְעַל זֶה מְבִיא
סְבֵרַת רִשְׁב"י שְׂאִין חֲבִיב לְאָדָם יוֹתֵר מִבְּנֵי וְכָל כֶּף לְמָה אָמַר רַב נַחֲמָן כְּדֵי לְעֲשׂוֹת רְצוֹן
בּוֹרְאוֹ הוּא רוֹאֵה שׁוֹפֵף דָּם מִמִּילְתּוֹ וּמִקְבֵּל עָלָיו בְּשִׂמְחָה וְלֹא עוֹד אֲלֵא שְׂמוֹצִיא עָלָיו
הוֹצֵאוֹת כּו' וְכִינּוּן שְׂפָל בְּן יִשְׂרָאֵל מִקְבֵּל עָלָיו הַמְצָנָה כָּל כֶּף בְּאַהֲבָה רַבָּה אִין לְחוּשׁ
שְׂבַעֲבוּר בְּנוֹ שֶׁהוּא יַחֲדֵד לוֹ וְאִינוּ מְצַפֶּה עוֹד שְׂיִמְנַע מִלְמוֹלוֹ לַח' עכ"ל: וְהַטַּעַם שְׂאִין
הַתִּינּוּק נוֹלַד מֵהוּל הוּא אֲשֶׁר דְּבַרְנוּ שֶׁהוּא מְשׁוּם מַעֲלַת הַמְצָנָה כְּדֵי שְׂיִתְקַדְשׁוּ יִשְׂרָאֵל
בְּעֲשִׂייתָהּ וְיִלְמְדוּ לְמִסְוֵר עֲצָמָם עַל קַדְוִשׁתָּהּ ה' שְׂבִיחֵי הַיּוֹת שְׂיִרְגִיל הָאָדָם לְשִׂפְנוּף דָּם בְּנוֹ אֶף
ע"פ שְׂחֲבִיב עָלָיו כְּנִפְשׁוֹ הוּא קַל לְעוֹרֵר עֲצָמוֹ לְמִסְוֵר נִפְשׁוֹ עַל קַדְוִשׁתָּהּ הַשֵּׁם וְלְשִׂפְנוּף
דָּמוֹ וְנִפְשׁוֹ בְּעַבּוּר אֲהַבְתּוֹ ית' אִם בָּא לִידּוֹ וַיִּקְיָמָנָה שְׁהָרִי הַרְגִיל עֲצָמוֹ בְּכֶף עַנְיָן
מִילַת בְּנָיו שְׂמוֹסְרָם לְמִיתָהּ וּבְנָיו שֶׁל אָדָם חֲבִיב מִנְפִּשׁוֹ וְלִפְעָמִים נוֹלְדִים תְּנוּקוֹת מֵהוּלִים
לְהוֹרוֹת שְׂאִין טַבַּע הַבְּרִיאָה הַיּוֹתָם כְּלָם עֲרָלִים אֲלֵא רַק עוֹשֶׂה הַקַּב"ה זֶה כְּדֵי שְׂיִמּוֹלוֹ
עַל יְדֵי אֲבִיהֶם מְסִיבַת הַטַּעַם שְׂפִירְשָׁנוּ וְהַגַּם שְׂיִישׁ טַעֲמִים אַחֲרֵים גְּלוּיִם לְפָנֵי הַמְּקוֹם עַל
אוֹתָם שְׂנוֹלְדִים מֵהוּלִים מִיְהוּ הַנְּגָלוֹת לְנוּ וּלְכַבְּנוּ עַד עוֹלָם וְעַל זֶה פְּרִשְׁתִּי טַעַם לִירְמִיָּה
שְׂנוֹלַד מֵהוּל וְקוֹדֵם נְבִין פְּסוּק בְּטָרְם אֲצָרָה בְּכָטָן יִדְעָתִיָּהּ וּבְטָרְם תַּצֵּא מִרְחָם הַקַּדְוִשְׁתִּיָּהּ
נְבִיא לְגוֹיִם נְתַתִּיָּהּ וְנִרְאָה לְדַקְדַּק דְּצַדִּיק וְרִשָּׁע לֹא קָאֵמַר אִם כֵּן אִיָּה אָמַר בְּטָרְם תַּצֵּא
מִרְחָם הַקַּדְוִשְׁתִּיָּהּ וּבְמִדְרָשׁ אֲלֵיָּהּ פְּרִשְׁתִּי ע"ז יע"ש אֲבָל עַתָּה נֶאֱמַר כְּפִי הַפֶּשֶׁט וְעוֹד מִה
שְׂיִיכּוֹת וְקָשֶׁר יֵשׁ אוֹמְרוֹ נְבִיא לְגוֹיִם נְתַתִּיָּהּ עִם הָאָמּוֹר וְעוֹד מִה עַנְיָן הַצִּעֲקָה בְּאוֹמְרוֹ
אֲהֵה אֲדַנִּי אֱלֹהִים גּו' אִי מְשׁוּם שְׂהֵיָה נַעַר גַּם ע"ז לֹא הִיָּה צָרִיָּהּ לְצַעֲנוֹק שֶׁהַקַּב"ה שְׂהֵיָה
מְשַׁלְחוֹ יְהֵיָה בְּעִזְרוֹ: אֲמַנָּם הַכּוֹנֶנָה לוֹמַר בְּעוֹד נְשַׁמְתָּהּ תַּחַת כְּפֹא כְּבוֹדֵי נְתַתִּיָּהּ וְהַזְמַנְתִּיָּהּ
לְנְבִיא וְזֵהוּ אוֹמְרוֹ בְּטָרְם אֲצָרָה בְּכָטָן יִדְעָתִיָּהּ וְלָכֵן בְּטָרְם תַּצֵּא מִרְחָם הַקַּדְוִשְׁתִּיָּהּ
שֶׁהוֹצֵאתִיָּהּ מֵהוּל מִמְּעֵי אִמָּהּ וְהַטַּעַם שֶׁהַקַּדְוִשְׁתִּיָּהּ מִקְוֹדֵם וְהוֹצֵאתִיָּהּ מֵהוּל מְשׁוּם שְׂנְבִיא
לְגוֹיִם נְתַתִּיָּהּ וְכְדֵי שְׂלֵא יֵאֱמָרוּ מֵאַחַר שֶׁהוּא נְבִיא לְגוֹיִם וּמִבְּשֶׁר לְיִשְׂרָאֵל כָּל הַחֲוָרְכָן
וְדַאי שְׂאִין נְשַׁמְתוֹ חֲשׂוּבָה כָּל כֶּף לָכֵן הַקַּדְוִשְׁתִּיָּהּ בְּהוֹצִיאָהּ מֵהוּל מִמְּעֵי אִמָּהּ כְּמִשְׁהָ רַבָּה
שְׂנוֹלַד מֵהוּל וּכְאָדָם וְחַנּוּף וְשֶׁאֵר צַדִּיקִים גְּדוּלִים כְּדֵי שְׂלֵא יִבְזוּ אוֹתָהּ וַיְהִי כְּשִׁמּוֹעַ יְרְמִיָּהּ
שֶׁהַקַּדְוִשׁוֹ מִן הַכָּטָן בְּעַבּוּר הַיּוֹתוֹ נְבִיא לְגוֹיִם וּלְכַשֶּׁר בְּפּוֹרְעָנוּתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל צַעֲקָה בְּמַר
וְאָמַר אֲהֵה אֲדַנִּי אֱלֹהִים לֹא יִדְעָתִי דְּבַר כִּי נַעַר אֲנִכִי כְּלוֹמַר הַתְּפִלָּה עֲלֵיהֶם שְׂיִתְנַהֵג עִמָּהֶם
בְּמִידַת הַרְחָמִים וְעוֹד אָמַר לֹא יִדְעָתִי דְּבַר כִּי נַעַר אֲנִכִי וּמֵאַחַר שְׂאִנִּי נַעַר אִין רְאוּי לִי
לוֹמַר דְּבָרֵי תּוֹכְחוֹת מְשׁוּם שְׂאִין דְּבָרֵי נְשַׁמְעִים לֹא לְנַעֲרִים וְלֹא לְזַנְגִּים לֹא לְנַעֲרִים
בְּהִיּוֹתִי שְׁנָה לָהֶם וְלֹא לְזַנְגִּים בְּהִיּוֹתָם גְּדוּלִים מְמַנִּי וְהַשִּׁיב לוֹ הַקַּב"ה אֵל כָּל אֲשֶׁר
אֲשַׁלְחֶה תַּלְוֶה וְכָל אֲשֶׁר אֲצַוֶּה תִּדְבַר וְתַצְלִיחַ: וְנִבְאָ לְבִיאֹר הַמְּאָמַר הַפְּנוּצָב בְּפִתְיַחַת
הַדְּרוּשׁ וְזֵה הַדְּבָר אֲשֶׁר מֵל יְהוֹשֻׁעַ דְּבַר אָמַר לָהֶם וּמְלָן מִה אַתֶּם סְבוּרִים שְׂאִתֶּם נְכַנְסִים
לְאַרְץ עֲרָלִים כּו' וְצָרִיָּהּ לְהַבִּין בְּאוֹמְרוֹ דְּבַר אָמַר לָהֶם דְּמִשְׁמַע שְׂגִילָה לָהֶם סוּד נְסִתֵּר
מֵהֶם דְּהוּל"ל אָמַר לָהֶם כֶּף אָמַר הַקַּב"ה לְאַבְרָהָם וְנְתַתִּי לָהּ וּלְיִזְרְעֶלָה אַחֲרֵיָּהּ עַל מְנַת

ואתה את בריתי תשמור: אמנם נראה שהפונה שגילה להם הטעם שלא היו יכולים ליפנס
ערלים לארץ והוא שא"י היא היכל מלכו של עולם לפי שחלק כל הארצות וא"י נפל
בחלקו וא"כ אין ראוי ליפנס בהיכלו של מלך עם הקליפה שהיא הערלה וזה הדבר אשר
גילה להם שמזה הטעם אמר הקב"ה לאברהם ונתתי לה ולזרעה אתריך על מנת ואתה
את בריתי תשמור וז"ל דבר אמר להם ומלן פלומר גילה להם סוד הטעם הפסוק: שיניך
למילה אם לא בריתי יומם וגילה דרשו רז"ל (בנדרים פ"ג דל"ב) על התורה ועל המילה
ושניהם נקראו ברית בהיותם שוין דמילה צער הגוף שמחתה הפשר והתורה צער הגוף
שמתיש הגוף דעל זה נקרא תושבה ולכן הם שוין בגדולתם לקיים שמים וארץ פי לפום
צער עשייתם אגרא שיתקיים שמים וארץ: דרוש חמישי לתשובה ושם הדרוש הזה יסוד
בגן על שם שהתשובה היא יסוד בגן לפי שפשברא הקב"ה לעולם לא היה בו קיום עד
שברא התשובה וראיתי לסומכו אחר דרוש המילה לפי שישראל המהולים הם קרובים
לתשובה פנודע ועוד שפנין שהבני מתים בעון האב פנין שזוכה האדם לבנים ומכניסם
למילה חוזר בתשובה שלא ימותו: מסכת יומא פ"א י"ה כ"ד דפ"ז אמר ר' שמואל בר נחמני
אמר רבי יונתן גדולה תשובה שמארכת שנותיו של אדם שפאמר חיו יחיה ע"כ: בחמלת
ד' על עמו וצאן מרעיתו חשב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח ובה עולמו על יסוד
התשובה להיותה בית מנוס למכעיסים שמו ולברוח שם להסתר שם תחת סוכת רחמי
ובהיותה היא יסוד הבגן גלגלה על ידי יסוד המלכות שהיא דהע"ה פאמרם ז"ל במסכת
ע"ז ד"ד ע"ב א"ר יוחנן משום רשב"י לא היה דוד ראוי לאותו מעשה ולא ישראל
ראויים לאותו מעשה לא דוד ראוי לאותו מעשה דכתיב ולפי חללפקרבי ולא ישראל
ראויים לאותו מעשה דכתיב מי יתן והיה לבכם זה להם ליראה אותי כל הימים אלא למה
עשו שאם חטא יחיד א"ל פלך אצל יחיד ואם חטאו רבים אומרים לו פלך אצל רבים
עכ"ל"ה: ובזה המאמר ראוי להבין על אותם שהיו קודם דור המדבר וקודם דוד מהיכן
למדו התשובה שבאמת נראה שאין משפט מנת לאיש אשר חטא קודם דוד ולאותם
שחטאו קודם דור המדבר משום שלא היה להם ממי ללמוד ואפשר שאותם שהיו קודם
דוד היו רוצים לחזור אלא שלא היו יודעים אם מקבלים אותם או לא: אמנם נראה לי שב
זה עם מאמרם ז"ל במסכת יומא פ' הממונה דל"ה ע"ב ת"ר עני ועשיר באין לדון לעני
אומרים לו מפני מה לא עסקת בתורה אם אמר עני הייתי וטרוד במזונותי אומרים לו
כלום היית עני מהלל וכן לעשיר דנין עם רבי אלעזר בן חרסום ולרשע עם יוסף כו'
וקשה גם הכא הקושיא עצמה שאותם שהיו קודם הלל ויוסף ור' אלעזר ב"ח היכי דנין
אותם פי לא היה להם ממי ללמוד ועוד יש לדקדק בסוף המאמר שאמר נמצא הלל מחייב
את העניים ויוסף רשעים ור"א ב"ח לעשירים דקשה שכבר אמר בפ"א שלעניים דנין עם
הלל למה חזר לומר נמצא הלל מחייב את העניים כו'.

אמנם נראה שבעל המאמר הרגיש ל הקושיא שהקשיתי לאותם שהיו קודם הלל מהיכן
למדו ולכן חזר לומר נמצא הלל מחייב העניים כו' לומר שמ"מ בין לאותם שהיו אחר
הלל בין לאותם שהיו קודם הלל דנין אותם ג"כ עם הלל והענין שאם טוען אותו שהיה
קודם הלל שהיה עני מ"מ עונשים אותו שאע"פ כן היה לו לעסוק בתורה ואין לומר
שלא היה לו ממי ללמוד שהרי הלל מעצמו למד ולא למד מאחרים כלום וכן יוסף ור"א
ונמצא שעונשים אותם על שלא עשו מעצמם כהלל ואלעזר ויוסף שלא למדו מאחרים

באופן שהלל מתייב גם לאותם שהיו קודם ממנו בהיות הוא שלא למד מאחרים ודוק גם בנדון זה של דור המדבר ודוד יש מקום להענישם לאותם שהיו קודם דור המדבר וקודם דוד אע"פ שלא היה להם ממי ללמוד משום שהיה להם לעשות מעצמם תשובה כשם שעשה דוד מעצמו כו' ודו"ק: אף יש לדקדק באורכו במאמר זה ספק א' דלמה חטא דוד שהרי היה בלי צורך משום שיש ללמוד ממנושה שלא הניח ע"ז שלא עבדה ואח"כ קבלו הקב"ה בתשובה ויעתר לו כו' וקבל תפלתו (א"ה המב"ח איני מבין דבריו בזה דהרי מדוד עד מנושה עברו כמה שנים ואי קשיא ה"ק דהיינו יכולים ללמוד מקין ומראובן וכמ"ש המפרשים גבי ר' ודוק) גם במ"ש אומרים להם לכו אצל ציבור הוא דבר בלי צורך כי אנשי נגוה הם ראיה בדבר והם יבואו ויגידו צדקתו לעם נולד כי עשה עמהם להפליא מוירא אלהים את מעשיהם כי שבו מדרך הרעה וינחם אלהים על הרעה אשר דיבר לעשות להם (א"ה במ"ש הרב ז"ל כי אנשי נגוה הם ראיה בדבר גם בזה איני מבין דבריו דהרי מדור המדבר עד נגוה רב המרחק ביניהם) ספק ב' מאחר שהם חטאו בגזרת האל יתב' כמו שפירש רש"י ז"ל שגזרת מלך היה שיחטאו כו' נמצא שהיו מוכרחים במעשיהם ולמה נענשו עונש גדול אשר לחרב לחרב בין באותו דור בין בכל דור ודור שעדיין פוקדו על בני ועל בני בני שצאמר וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם ולמה יענשו העונש הגדול הזה מאחר שלא חטאו ברצונם אלא גזרת מלך היה ובחבור פירוש הפרשיות אשר לי הארכת בתשובה ע"ז ועתה לא אשוב ריקם ספק ג' שכל זה ללא צורך שהרי ידענו דרכי התשובה מן התורה ומן הנביאים שנא' ושבתי עד ה' אלהיך כו' ונאמר יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבונותיו וישוב אל ה' וירחמהו ונאמר שובה ישראל עד ה' אלהיך וכמה פסוקים יש בין ליחיד בין לרבים וזיל קרי בי רב: אמנם נראה לפ' שאין ללמוד התשובה ממנושה משום דיש מחלוקת בגמ' שם דחד אמר שהשיבו בתשובה וחד אמר שהשיבו למלכותו וגם פפי האומר שקבלו בתשובה אין ללמוד משם משום דיש פתחון פה לומר דשאני מנושה שקבל הקב"ה תשובתו משום שבא לפניו בטענת הניצוח פאומרם ז"ל בפרק חלק דק"א ע"א ת"ר ג' באו בעלילה ואלו הם קין עשו ומנושה כו' מנושה בתחילה קרא לאלוהות הרבה ולבסוף קרא לאלהי אבותיו ואמר אם עונה אותי טוב ואם לא פל אפיין שוין ולכן הוצרך ה' לקבלו וא"כ אין יחיד יכול ללמוד ממנושה דשאני מנושה שבא בעלילה וכל אחד אינו יכול לבא בעלילה ולכן גזר שיחטא דוד כדי שילמדו ממנו והותר ספק א' והטעם שנענשו אף שהיה גזרת מלך י"ל שדוד נענש על שהרג לאוריה בחרב בני עמון שהיה ע"ז שם חקוקה ונמצא שנתן פה לעובדי פסל לומר שע"ז שלהם גרם לנצוח.

וכיון דאתא לידן נראה לפרש ענין אחד של דוד עם אוריה בשמואל ב' סי' י"א ויאמר דוד לאוריה לה לביתה ורחץ רגליך כו' וישפכ אוריה פתח בית המלך כו' ויגידו לדוד לאמר לא ירד אוריה לביתו כו' ויאמר דוד אל אוריה הלא מדבר אתה בא מדוע לא ירדת לביתה כו'.

וקשה שהיה ראוי לומר מדוע לא ירדת לביתה דמה מגיד לו באומר הלא מדבר אתה בא שהרי אע"פ שבא מדבר לא רצה להלך לביתו ואם פן הי"ל לשאול ממנו הטעם בלבד מדוע לא ירדת לביתה: אמנם נ"ל שדוד הבין שמה שלא ירד אוריה לביתו לשפכ עם אשתו היה מסיבה שבא מן הדבר עיר ובהיות פן הוא ספנה פאומרם ז"ל בגיטין ד"ע

הבא מן הדרך ומקיו דם והולך לבית המרחץ ומשמש מטתו מיד מת ומסיק בגמרא והוא שעשאן פסדון ונדוד מאחר שסבר שמה שלא הלך לביתו לשכב עם אשתו היה משום סכנה שבא מן הדרך הבין שנעלם מאוריה מסקנת הגמרא שצריכה שיעשה פולחן ולכן למד לו המסקנא ואמר הלא מדרך אלה ב'א ומדוע לא הלכת לביתך כלומר לא עשית אלא האחד שהלא מדרך אלה ב'א וא"כ מאחר שהוא אחד שעשית ולא הקנות דם ולא הלכת לבית המרחץ מדוע לא הלכת לביתך לשכב עם אשתך שאין סכנה כי אם פשעושה פולחן זה אחר זה.

(א"ה אחר המחילה רבה לא הבנתי פנונתו דהרי בלאו הכי הרי אוריה לא עשה כי אם א' והגמרא קא' שלשה). והשיב לו אוריה שפבר נודע לו ההלכה ולא היה מזה הטעם מה שלא היה הולך כי אם בעבור ישראל שהיו במליחמה: ונחזור לענייננו שדור המדבר נענשו על אומנם אשר העלוך שעשית העגל בלבד היה גזירת מלך אמנם לא מה ששתפו אותו לומר אלה אלהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים אין זה כי אם מרוע לבכם (א"ה לא זכיתי להבין דבריו הקדושים דהרי אמרינו בפ"ד מיתות דס"ג אר"י אלמלא נא"ו שבהעלוך נתחייבו ישראל פליה כו' פתנאי כו' א"ל רשב"י והלא פל המשתף ש"ש וד"א נעקר מן העולם אלא כו' וכתב מהרש"א שם שאף רשב"י אזיל ומודה לת"ק דכופר בעיקר גרע טפי ואולי שפנונתו לומר כפי מה שהוא עתיד לתרץ בסמוך מיניה ודוק): עי"ל שפיון שמחשבה של ע"ז הקב"ה מצרפה למעשה היה די ללמוד שמהני תשובה עם עשיית העגל בלבד שאם במחשבה בלבד היו חייבים והקב"ה היה מקבלם בתשובה די ללמוד בעשייתו ונמצא שעשיית העגל בלבד היה גזירה אמנם לא מה שהשתחוו וצחקו לפניו וע"ז נענשו ודוק: עי"ל שנענשו על שעשו י"ג עגלים וכמ"ש ז"ל במדרש תהלים כו' ועל עגל אחד היה גזירה כדי שילמדו תשובה ומה שהוסיפו לעשות י"ב עגלים עוד לא היה כי אם מרוע לבכם.

עי"ל שלא נענשו בעשיית העגל כי אם על שהרגו לחור וע' זקנים פאומרים ז"ל לא עבדו ישראל את העגל כי אם עד שעשו ג"ע ושפכות דמים עי"ל שעד שיעשו העגל היה גזירה כדי שילמדו הדורות הבאים אחר הם נאח"פ חזרו לבחירתם והיה להם לחזור מיד ממה שעשו והם לא כן עשו שאף שקרב משה אל המחנה היו עם העגל לפנייהם ולכן נענשו והותר ספק ב': ובהתר ספק ג' י"ל שהן אמת שיש ללמוד תשובה מן התורה פדכתיב ושבת כו' אמנם הייתי אומר שמאחר שחטא ופגם את עצמו אף שחזר בתשובה ונתקבל תשובתו מיהו אינו חוזר להיות כבתחילה שדי שיהיה מספיק תשובתו להצילו מן המות שהיה ראוי למות בעבור חטאו כמו שמחייבים מיתה לחוטא הנבואה והתקמה כו' לכן הוצרכו להביא מדור המדבר ומדוד שאע"פ שחטאו פיון שחזרו בתשובה חזרו לקדמותן שהרי בדור המדבר חזרה השכינה לשפון עליהם במעשה המשפן וכן בדוד אחר שקבל יסורין שנצטרע ששה חדשים ונתפפר לו העון בתשובתו חזר בו השכינה למדנו מאלו שבעל תשובה אע"פ שחטא מאחר ששב לא איבד כלום ממה שהיה מקודם.

ולענין ששאלתי שהיו יכולים ללמוד תשובה רבים מננוה שהרי ננוה שהיו גוים כשעשו תשובה קבלן הקב"ה וכ"ש לישראל נראה שלא היה מקום ללמוד משם מאנשי ננוה משום שהייתי אומר דשאני ננוה שקבלן הקב"ה בעבור הבהמות שהסירו מהן האונקל

פְּדֻכְתִּיב וַיֹּאמֶר בְּנִוְהָ מִטַּעַם הַמֶּלֶךְ וַיְגַדְלֵהוּ לֵאמֹר הָאָדָם וְהַבְּהֵמָה הַבָּקָר וְהַצֹּאֵן אֵל יִטְעֲמוּ
מֵאוֹמָה אֵל יִרְעוּ וּמוֹם אֵל יִשְׁתּוּ וּמֵאֲחֵר שְׁעָשׂוּ פֶן עֲנֵה הַקַּב"ה פְּדֻכְתִּיב אָדָם וּבְהֵמָה תוֹשִׁיעַ
ה' וְדַרְשׁוּ רַז"ל אָדָם בְּשִׁבִיל בְּהֵמָה יוֹשִׁיעַ ה' אֲמָנָם לֹא מִצַּד עֲצָמָן: עי"ל שְׁהֵייתִי אוֹמֵר
דְּשִׂאנִי אֲנִשִּׁי נִנְוָה שְׁקַבְלֵן בְּכַבּוּד הַמֶּלֶךְ שְׁיִשָּׁב עַל אֶפֶר וְקָרַע שְׁמֵלוֹתָיו פְּדֻכְתִּיב וַיִּגַּע
הַדָּבָר אֵל מֶלֶךְ נִנְוָה וַיִּקָּם מִפְּסָאוֹ וַיַּעֲבֵר אֶדְרָתוֹ מֵעֲלָיו וַיִּכַּס שָׁק וַיִּשָּׁב עַל הָאֶפֶר גּוֹ' וּבְהֵיּוֹת
שְׁעָשָׂה הַמֶּלֶךְ אֵת כָּל הַתְּרָדָה הַזֹּאת עֲנֵה לָהֶם בְּכַבּוּדוֹ וְהִצִּיל הָעִיר בְּעִבּוּרוֹ מִשׁוּם
שֶׁהַקַּב"ה חָלַק לוֹ פְּבוּד כַּמ"ש ו"ל גְּבִי פְרַעָה וְלָכֵן אֵין לְלַמּוּד מִשָּׁם כִּי אִם מִדּוֹר הַמְדַבֵּר
שְׂאָף שְׁלֹא חָטָא הַמֶּלֶךְ קַבְלֵן: וְקוֹדֵם בּוֹאִי לְפָרֵשׁ כַּמָּה פְּסוּקִים מֵאֲנִשִּׁי נִנְוָה נִקְדִּים לַפ'
קוֹשִׁיָא עֲצוּמָה שְׁיִשׁ בְּעִנְיַן נְסִיּוֹן שֶׁל דָּוִד אֲמָרוּ ו"ל בְּמַסְכַּת סְנֵהֲדָרִין (בְּפָרָק חֲלָק דְּק"ז)
לְעוֹלָם אֵל יִבִּיא אָדָם עֲצָמוֹ לִידֵי נְסִיּוֹן שְׁהָרִי דֵהֲע"ה הִבִּיא עֲצָמוֹ לִידֵי נְסִיּוֹן וְלֹא עָמַד
אֲמַר לַהֲקַב"ה מִפְּנֵי מָה אוֹמְרִים אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב וְלֹא אֱלֹהֵי דָוִד
אֲמַר לוֹ הֵם עָמְדוּ בְּנְסִיּוֹן אֲמַר לוֹ נְסִיּוֹן כּוֹ' הֵלֶךְ וְהִפָּךְ מִשְׁכָּבוֹ וְנִתְעַלְמָה מִמֶּנּוּ הַהֲלָכָה
דְּאֲבָר קָטָן יֵשׁ בְּאָדָם מִשְׁבִּיעוֹ רַעֲב מִרְעִיבוֹ שְׁבַע כּוֹ' וְקוֹשָׁה טוֹבָא דְכַפִּי סְבָרְתוֹ שְׁמִשְׁבִּיעוֹ
שְׁבַע וְהֵלֶךְ וְהִשְׁבִּיעַ עֲצָמוֹ אֵין זֶה נְסִיּוֹן כָּלֵל וְדָרָךְ מִשָּׁל אִם אוֹמֵר הָאָדָם בְּדָרָךְ נְסִיּוֹן אֲנִי
יְכוֹל לִיגַע יְדֵי בְּגַחְלַת אִם לֹקַח הַגַּחְלַת בְּיָדוֹ הוּא נְסִיּוֹן אֲמָנָם אִם לְקַחַה בְּדָבָר מִפְּסִיק
בֵּין הַגַּחְלַת לְיָד אֵין זֶה נְסִיּוֹן כָּלֵל גַּם כֵּן בְּנִדּוֹן שֶׁל דֵהֲע"ה מֵאֲחֵר שְׁפֹכֵר שְׁמִשְׁבִּיעוֹ שְׁבַע
וְהֵלֶךְ וְהִשְׁבִּיעַ עֲצָמוֹ אֵין זֶה נְסִיּוֹן אִם יָבֵא אַח"כ בְּיָדוֹ דְּבַר עֲבִירָה וְלֹא הָיָה עוֹשֶׂה אוֹתָהּ
שְׁהָרִי הָיָה שְׁבַע וְלֹא יֵשׁ שָׁם נְסִיּוֹן אֲלֵא עַל מָה שְׁיִצְרּוּ תוֹקְפוֹ וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה אוֹתוֹ כְּעִנְיַן
נְסִיּוֹנוֹת שֶׁל אַבְרָהָם אֲע"ה: אֲמָנָם נִרְאָה לְפָרֵשׁ שֶׁהִטְעַם שְׁהִשְׁבִּיעַ עֲצָמוֹ הָיָה זֶה יְדוּעַ
שְׂאֵם הָיָה עוֹמֵד בְּנְסִיּוֹן הָיָה זְכִי לְמַרְי' כְּמוֹ שְׁמוּכִיחַ לְקַמֵּן שֶׁהִטְעַם שְׁחָטָא הָיָה כְּדֵי דְלֹא
לִימְרוּ עַבְדָּא זְכִי לְמַרְי' בְּאִנְפֵּן שְׂאֲחֵר שְׁשָׂאֵל לְעַמּוּד בְּנְסִיּוֹן נַחֵם עַל הַדָּבָר מְסַבֵּה דְלֹא
לִימְרוּ וְגַמְר בְּדַעְתּוֹ לְעִשׂוֹת הַעֲבִירָה אִף הָיָה חוֹשֵׁשׁ דְּלִמְחַר כְּשֶׁהָיָה אוֹמֵר שְׁהָיָה יְכוֹל
לְעַמּוּד בְּנְסִיּוֹן אֲלֵא שְׁחָטָא בְּעִבּוּר דְלֹא לִימְרוּ עַבְדָּא זְכִי לְמַרְי' לֹא יֵאָמְנוּ דְּבָרֵינוּ לְגַבִּי
הַבְּרִיּוֹת לָכֵן מָה עָשָׂה הַפָּךְ מִשְׁכָּבוֹ וְהִשְׁבִּיעַ עֲצָמוֹ וְזֵהוּ מוֹרָה לַהֲיֹת שְׁלַעוֹלָם הָיָה יִצְרוּ
תוֹקְפוֹ עֲלָיו וְהָיָה רֵאוּי לְעַמּוּד בְּנְסִיּוֹן וּמִפְּנֵי מָה חָטָא אֲלֵא וְדֹאֵי שְׁעָשָׂה כֵּן כְּדֵי דְלֹא לִימְרוּ
עַבְדָּא זְכִי לְמַרְי' זֶה הָיָה דַעְתּוֹ שֶׁל דָּוִד אֲמָנָם לֹא הוֹעִיל עִם זֶה כְּלוּם שְׁהָרִי נִתְעַלְמָה מִמֶּנּוּ
הַהֲלָכָה שְׁמִשְׁבִּיעוֹ רַעֲב וּבְהֵיּוֹת כֵּן נִתְבַּטַּל מִחֲשַׁבְתּוֹ שְׁלֹא יְכוֹלוּ הַבְּרִיּוֹת לוֹמֵר שֶׁהִטְעַם
שְׁחָטָא הָיָה מִשׁוּם דְלֹא לִימְרוּ וּלְעוֹלָם שְׁהָיָה יְכוֹל לְעַמּוּד בְּנְסִיּוֹן בְּעִבּוּר שְׁהָיָה שְׁבַע עַל
שְׁהִשְׁבִּיעַ עֲצָמוֹ שְׁהָרִי אֵינוֹ כֵּן שְׂאֲדַרְבָּה עִם מָה שְׁהִשְׁבִּיעַ עֲצָמוֹ הִרְעִיבוּ יוֹתֵר וְזֵהוּ גֵרָם
לוֹ לְחָטָא וְנִכּוֹן מֵאֵד וְדוּק: אִף יֵשׁ לְדַקְדָּק בְּעִנְיַן הַמֵּאֲמָר אִיף מִבִּיא רֵאָיָה מְדוּד שְׁלַעוֹלָם
אֵל יַעֲמוּד עֲצָמוֹ לִידֵי נְסִיּוֹן שְׁהָרִי דָּוִד שְׁלֹא עָמַד אֵין שׁוּם רֵאָיָה כָּלֵל מִשׁוּם שְׁדוּד לֹא
עָמַד מִשׁוּם דְלֹא לִימְרוּ כּוֹ' וְעוֹד שְׁגַבִּי דָּוִד הָיָה גְזֵרָה שְׁיַעֲשֶׂה הַעֲבִירָה כְּדֵי שְׁיִלְמְדוּ מִמֶּנּוּ
תְּשׁוּבָה כְּדִחוּ"ל וְעַם זֶה פִי' מֵאֲמַר יִרְבָּעָם מִי בְּרֵאשׁ כּוֹ' עֵינֵן בְּמִדְרַשׁ אֲלֵיהּוּ.

וְעוֹד קוֹשָׁה בְּזֵה דְבַמְס' ע"ז (דִּי"ז) גְּבִי מַעֲשֶׂה דְרַבִּי חֲנִינָא וּר' יוֹנָתָן הוּוּ קְאָזְלִי בְּאוֹרְחָא
מְטוֹ לַהֲנִי תְרִי שְׁבִילִי חַד הֵנּוּ פְצִי אַפְתָּחָא דַע"ז וְחַד פְצִי אַפְתָּחָא דְזוֹנוֹת אֲמַר לֵיהּ חַד
לְחַבְרִיָּה גִיזִיל אַפְתָּחָא דַע"ז דְנָכִיס יִצְרָיָה אֲמַר לֵיהּ אִינְדָּךְ גִיזִיל אַפְתָּחָא דְזוֹנוֹת וְנִכְפְּנִיָּה
לִיצְרָיִן וְנִקְבַּל אַגְרָא ע"כ וְקוֹשָׁה דְלָמָּה הִבִּיאוּ עֲצָמָן לִידֵי נְסִיּוֹן מִשְׁמַע דְיְכוֹל אָדָם לְהִבִּיא
עֲצָמוֹ לִידֵי נְסִיּוֹן שְׁהָרִי ר' יוֹחָנָן וּרַבִּי יוֹנָתָן הִבִּיאוּ עֲצָמָן וְעוֹד קוֹשָׁה שְׂאֵם אֵין אָדָם יְכוֹל

לעמוד לידי נסיון ולכן אל יביא אדם עצמו לידי נסיון איך אמרו ו"ל במ"א (ביומא דפ"ו ע"ב) איזהו בעל תשובה גמורה מחוי ר' יהודה באותו פירק באותו מקום באותה אשה והו אמת שהכונה לומר שאם בא האשה לידו ולא נגע בה זהו תשובה מעולה אמנם נפיק מזה חרפה דהעושה תשובה כדי שתהיה תשובתו מעולה יביא עצמו לכתחילה לידי נסיון: אמנם נ"ל דכוננת חז"ל באומרים לעולם אל יביא עצמו לידי נסיון כלו' שהוא מעצמו אל יבקש מהקב"ה שיביא אותו לידי נסיון וזהו אומר לעולם אל יביא עצמו שלא ישאל בפיו הנסיון פדוד שהביא עצמו משום שבהיות הוא מבקש ושואל הנסיון מהקב"ה יארע לעשות העבירה מהטעם עצמו של דוד דלא לימרו עבדא וכי למרני' ולכן אל יביא אדם עצמו להיות שואל הנסיון שלא יארע לו פדוד אמנם אם פתע פתאום בא נסיון ע"י יעמוד בו אם יכול ולא יברח עצמו ממנו ולכן רבי חנינא ור' יונתן עמדו בנסיון מאחר שגזדמן בידם והאל עזרם שהם לא שאלו מהקב"ה על זה ועוד י"ל דרבי חנינא ורבי יונתן עמדו בזה הנסיון ליכנס לעמוד בו משום שראו הצלה פורתא בהיותם שניהם יחד ובהיותם שניהם זה מעפב לזה וזה מעפב לזה מעשות העבירה משום שזה מתבייש מזה וזה מתבייש מזה וזה מה שאין פן יחיד העומד בנסיון פדוד ש אמרו ו"ל (בקידושין ד"פ ע"ב) לא יתניח אדם עם שתי נשים אבל אשה אחת מתניחת עם שני אנשים משום שזה מתבייש מזה וזה מהו כו באופן שיש הפרש בין אחד לב' וגבי ר"ה ור"י בעבור היותם ב' נכנסו במצב הנסיון ולכן דקדק בעל המאמר באומר לעולם אל יביא אדם עצמו לידי נסיון כלומר אדם דייקא שהוא יחיד ודוק ר ובענין בעל תשובה י"ל שפינן שהוא בא פמזהיר שבא לעשות תשובה לכן אע"פ שיביא עצמו לידי נסיון לבא להתניח עם אותה חשה מאחר שבא פמזהיר ובא לטהר מסייעין אותו אינו מתניחא שיבא לידי תקלה ע"י ולכן מחוי רב יהודה באותו מקום באותה אשה שאף שנמשך מזה שהבעל תשובה כדי שיהיה תשובתו שלימה ילך לבקש אותה אשה לעמוד עמה בנסיון אינו מתניחא שיבא תקלה ע"י אע"פ שיצרו תקיף עמה ביותר משום שבא לטהר מסייעין לו: ובזה יובן פסוק אלמדה פושעים דרכיה וחסטאים אליה ישובו כלו' מי שהוא פושע קשה עליו לחזור באומר שנוכד עליו משאת העונות והפשעים לכן אלמדה להם דרכיה הטובים שאמה עוזר להם בשובם אליה באומרים ו"ל בא לטהר מסייעין אותו ובזה אליה ישובו מיד בהיות נקל לו שאמה עוזרו: עוד י"ל פדחז"ל שהעונות והחסטאים נעשים זכיות לזה אמר אלמדה פושעים דרכיה שחטאים עצמן אליה ישובו בזכיות ובזה ישוב מיד אליה באומר שלא יצא זמנו לריק פשהיה רשע שהרי הרויח שעונותיו נעשים זכיות.

עוד י"ל אלמדה פושעים דרכיה אלמדה להם דרכיה שאמה חנון ורחום ובהיות דרכה פן להיות רחמן אתה יושב עם ישראל בגלותם פדוד עמו אנכי בצרה ונמצא שהחטאים שהם עושים אליה ישובו ונוגעים בה לעפבה בגלות וכשמעם כי גודל רחמנותה עם ישראל החטאים שהם עושים גודל הפגם שעושים יחזרו בתשובה עוד י"ל בהיות שפושע הוא שיודע על מה שחוטא ועושה במזיד מה שאין פן החוטא שהוא שוגג וסובר שלא חטא לזה אמר לפושעים שהם מזידים ותשובתם קשה אלמדה להם דרכיה של תשובה שצריה להם כגון סגופים ותעניות אמנם אותם חוטאים שאין יודעים שחטאו שהיו שוגגים אליה ישובו ר"ל עליה מוטל לכפר לפי שלא עשו במזיד ואינם יודעים שחטאו כדי לחזור ואליה ישובו לכפר להם בלי שום יסורין עי"ל עם מאמרם ו"ל

שהקב"ה חתר חתירה מתחת פסא הכבוד כדי שיפנסו שם הפושעים כמנשה שהיה לו מקטריגים לזה אמר אלמדה לפושעים שאינן יכולים לשוב בעבור הקטרוגים אלמדה להם דרכיה שיש לה תחת פסא הכבוד לקבלן וכזה מאחר שיש מקום להם לשוב ישובו זהו דוקא לפושעים שיש להם קטרוגים אמנם החטאים שהם שוגגים אליה ישובו מיד בלי שום טורח.

ובזה נראה שיובן מאמר רז"ל (ברכות דל"ד ע"ב) במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד והמפרשים פירשו שבהיות שהבעל תשובה צריך להיות באותו פרק באותו מקום באותה אשה אמנם הצדיק גמור אין לו הכרח לעמוד בנסיון משום שלא חטא לכן בעל תשובה גדול ממנו: גם שמעתי מפי זקן וחכם שהבעל תשובה יכול ליסר לרשעים להשיבם בתשובה משום שאין יכולים לומר לו אם היית טועם טעם העבירה לא היית יכול לחזור ממנה שהרי טעם אותה וחזר מיד וא"כ הצדיק גמור שיהיו יכולין לטעון לו פן בזה אין ליסרן להחזירן למוטב והפננה במקום שבעלי תשובה עומדים ליסר אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד באותו דרך כדפרישית: אבל לי נראה עם מה שאמרנו שמקום הפנסת של בעלי תשובה הוא תחת פסא הכבוד והיא מעלה שאין למעלה ממנה ונמצא שבמקום שבעלי תשובה עומדים שהוא תחת פסא הכבוד אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד משום שהצדיקים אין נכנסין בזה הדרך וזהו הטעם שבעל תשובה גדול מצדיק גמור ולקמן נאמר טעמים הרבה: ונחזור לענין הפסוק אלמדה פושעים דרכיה וחסטאים אליה ישובו הצילני מדמים אלהים כו' ושמעתי משם פה קדוש מדבר שידיע מאמרם ז"ל לשהמלבין פני חבירו כאילו שופך דמים לכן הנה מתפלל דוד שלא יבא תקלה על ידו להלבין פניהם לאותם שמוכיח להם ללמדם דרך תשובה וז"א אלמדה פושעים דרכיה כו' אמנם הצילני מדמים אלהים שלא אהיה שופך דמים ע"י הלבנת הפנים עוד י"ל הצילני מדמים שלא יקום עלי איזה פושע להורגני בעת שאני מוכיח אותו עוד י"ל וחסטאים אליה ישובו ידוע שמהעבירה נברא שטן אחד ועומד לפני הקב"ה לקטרטג עליו ובזה פי' המפרשים ז"ל גבי תשובת דוד כששכב גם ה' העביר חטאתה לא תמות כלומר העביר חטאתה ממש שהוא השטן הנעשה מהעבירה העבירו מלפניך שלא יקטרטג ובזה לא תמות כו' ובהיות שהעבירה נעשית מצוה כשחוזר נמצא שהשטן נעשה מלאך לזה אמר אלמדה פושעים שהחטאים שהם אותם השטנים הנעשים מהעבירות אליה ולפניך ישובו ועומדים לקטרטג עליו וכשישמע פן יחזור בתשובה אז אליה ישובו כלומר אלמדה להם שפשיחוזר נעשה מלאך ועומד לפני עוד י"ל בהיות שדרכיו שלהקב"ה נראים עמוקים לעינים בהיות צדיק ורע לו רשע וטוב לו אמנם באמת שהן הנם ישרים למבין ובהיות שבחוש הראות נראה שאינן ישרים הוצרך הכותב לומר כי כל דרכיו משפט אל אמונה ואין ענל כלו' אע"פ שתראה כל דרכיו משפט וצדיק ורע לו דע כי אל אמונה ואין ענל אמנם הרשע שאינו מבין אותם נעשה פושע ואומר דלית דין ולית דיין ח"ו ולכן אמר דוד אלמדה לרשעים ענין למה נראים פושעים דרכיה וצדיק ורע לו ואגלה להם תשובת הגמרא צדיק ורע לו צדיק בן רשע ובראותם פן שדרכיה ישרים כפי האמת אע"פ שבחוש העין אינם ישרים ח"ו ובזה בידועם סוד הענין החטאים הגלו אליה ישובו ונכון דוק: עוד י"ל עם מה שכתב בעל שיח יצחק משם בעל שערי אורה ז"ל כי מצד צפון העולם יש היכל אחד שנקרא היכל זכות ששם יושבין ב"ד של

מעלה ומצד דרום של עולם שם הוא מדת החסד אשר הוא בימין תמיד פתוחה להפיק לעולם ממקום הרצון של הקב"ה כל מיני טובות לתת בעולם לכל שואל די מחסורו אף כשמגיעין אותם המתנות והטובות אל היכל הזכות אשר מצד צפון אזי עומדת מדת הדין אשר שם ומעפכת אל הימין לגמור חפץ השואל ואומר נשב לדין לעולם אם זה השואל ראוי לאותם המתנות והטובות ואם אינו ראוי אז מונעין ממנו ומהעולם כל אותו העונש אשר שהמשיכו ממדת החסד ואז מקבלת היכל צפון כל אותו עישר והטוב ומכניס אותו באוצרותיו ובבית גנזיו שבצד צפון ונגנו אותו העונש שם לפי שאחר שמשכו אותו מדת החסד מלמעלה שוב אינן חוזרים למקומם אלא נגנזים שם בהיכל צפון וכל אלו הם גנוזים ושמורים לצדיקים לעתיד לבא אמנם אם יש צדיק הגון להגן על דורו אע"פ שלא יהיה העולם ראויים לאותה המשכה של מדת החסד בעבור הצדיק נותנים רשות להמשיך אותו טוב בעולם ע"כ: ונראה שיוכן בזה משנה דאבות הפל צפוי והרשות נתונה ובטוב העולם נידון והפל לפי רוב המעשה כלומר הפל צפוי ומזמן מצד צפון שהמשכת החסד שנגנו שם כדי ליתן מתנות לצדיקים לעתיד לבא לפעמים הרשות נתונה להמשיך למטה כל אותו העונש מסבת שבעבור הטוב והצדיק העולם נידון וכשיש צדיק בעולם בעבורו ממשיכים הפשע למטה אע"פ שלא היו ראויים אמנם כשאין צדיק בעולם ח"ו אז נידון הפל כפי רוב המעשה אם ראוי לקב ממשיכים לו מן השפע לפי הראוי לו ואם לא לא: והרב בעל שיח יצחק ז"ל פי בהקדמה זאת פסוק מה רב טובך אשר צפנת ליראיך פעלת לחוסים בך נגד בני אדם כלומר כל אותו הטוב הגנוז בצפון הוא גנוז ומוכן ליראיך פעלת לחוסים בך בעבור היות העולם רשעים נגד בני אדם כו' אמנם נ"ל לפרש ידוע יראיך הם צדיקים גמורים שלעולם יראו מהקב"ה וחוסים הם בעלי תשובה שבאו וחסו תחת צלו ותברך וידוע שבעל תשובה גדול מצדיק גמור לכן אמר כמה רב טוב אשר צפנת ליראיך שהם הצדיקים גמורים בצד צפון גנוז שם להם אמנם לחוסים שהם הבעלי תשובה פעלת להם פעולה מחודשת שיהיה גדול מצדיק גמור בעבור שחזר בתשובה ונעשה נגד אותם בני אדם הרשעים שמלת אדם מורה על אותם שאינן הגונים: עי"ל באמרם ז"ל שמראים לרשעים הטוב המזומן לצדיקים כדי שיראו ויקהו שינייהם על מה שאבדו בדרך עבדי יאכלו ואתם תרעבו כו' וז"א מה רב טובך אשר צפנת ליראיך פעלת לחוסים בך ויושבים ואוכלים מכל טוב העולם הבא וכל זה נגד עיני אותם בני אדם רשעים כדי שיראו ויקהו שינייהם עי"ל מה רב טובך כלו' כמה רב טובך אשר אתה נותן ליראיך ולחוסים בך יותר משכרם הראוי להם פאמרם ז"ל שמלבד השכר נותן להם מתנות ונהו נגד מדת בשר ודם שבני אדם כשמשלמים פעולת הפועל מבקשים לפחות מהקצוב ומכל שכן שמלבד השכר הראוי לו שאין נותנים לו שום מתנה.

אמנם הקב"ה אינו כן כדפרישית: ונחזור לענין ביאור פסוק אלמדה פושעים דרכיך כלומר אלמדה] לפושעים דרכיך שיש לה ב"ד מצד צפון שמעפכ המשכת השפע בעבור פושעים וחסאים שבעולם ובזה וחסאים אליה ישבו לחזור בתשובה כשומעם מניעת השפע בעולם בעבורם וגם הנזק המגיע להם.

והנה עתה אלה לי לביאור פסוקי ענין תשובת אנשי ננוה בקיצור נמרץ ביאור על כמה פסוקים אמר קום לה אל ננוה העיר הגדולה וקרא עליה כי עלתה רעתם לפני כו' אמר קום לה כלומר בזריות גדול ואמור להם כי עלתה רעתם לפני כלומר כבר עברה חטאתם

מג' מחנות אשר עומדים לפני לעפב עד ג' עונות כמו שכתב רד"ק ו"ל דזהו הטעם שאמר ועל ארבעה לא אשיבנו משום שעון רביעי עובר מג' מחנות ונכנס לפניו ית' ע"כ ולקף אמר להם פי עלתה רעתם לפני רעת כל א' וא' עבר ונכנס לפני: ויקם יונה לברוח תרשישה מלפני ה' אמר מלפני ה' פלומר ברח מסבת היות ה' בעל הרחמים ואמר שמה ירחם עליהם ויחזיקו לי לנביא שקר וחו"ל אמרו שברח מח"ל בעבור שאין השכינה שורה שם וק"ט שהרי אמרו ו"ל גבי יחזקאל שהטעם שבראה אליו בח"ל על נהר פבר בעבור שפבר נאמרה לו בארץ ישראל וזהו על נהר פבר פלומר פבר הנה לו הנבואה ולקף נראה אליו בח"ל כו' וא"כ מה תיקן בזה לברוח לח"ל פדי שלא ישרה עליו נבואה שהרי מאחר שנאמרה בא"י יחזור לדבר עמו בח"ל.

ומשם הזוהר הקדוש והנורא שמעתי שהקשה ע"ז דאיך שרה הנבואה ליחזקאל בח"ל ותיקן שהיה על הנהר ובעונמו שם על הנהר הוא מקום קדוש עכ"ל וא"כ גם בזה קשה ליונה שהיה יכול לדבר עמו על הים שהוא על המים ובהיות פן מה תיקן לברוח פדי שלא ידבר עמו אמנם נוכל לומר דאין הכי נמי שידע יונה שנבואה שנאמרה בא"י נשנית בח"ל אבל י"ל דהני מילי לצורך ישראל כיוחזקאל אמנם לא לצורך אה"ע ולכן ברח לח"ל לפי שנבואתו היתה לצורך אה"ע וכשדיבר עמו שנית על ענין הקיקיון היה בתחום א"י פאומרם ו"ל איתא בילקוט פשהקיאו הדג לחוץ השליכו להלאה בפישה אלפים מילין ונמצא שהשליכו בתחום א"י לפי שעדיין לא הרחיקו מאד עם הספינה כמו שבראה מהענין.

והאניה חשבה להשבר כו' וכי האניה חושבת לכן מפת זה פ"י הרד"ק ו"ל אנשי הספינה אמנם לי נראה שהאניה עצמה חשבה להשבר לפי שפלם רוצים ורצים ומזמנים עצמם לעשות רצונו ית' עצים ואבנים וכל אשר בעולם פאומרם ו"ל במדרש גבי ר"י בר' אלעזר שפצא עצם שהיה מתגלגל בדרך סילקו לצד אחד וחזר והיה מתגלגל עצמו עד שפצא שעבר שליח של מלך שהיה כותב פתבים רעים על ישראל ונכשל באותו עצם ונפל ומת אמר אפילו ע"י עצם אחד עושה הקב"ה שליחותו וגם ענין שהשיב הנהר לרבי פנחס בן יאיר פשרצה שיקרע לפניו אמר אני הולך לעשות רצון קוני כו' וכאלה רבות גם פן בגדון זה פינו שראתה הספינה שה' הטיל רוח סערה לטבוע ליונה אל הים מיד חשבה הספינה למהר לשבר עצמה פדי שיעשה וימלא רצונו יתברך על ידה וזהו והאניה חשבה להשבר וכיון שראו המלחים פן פונת הספינה לטובעם מצד הנענועים שראו פה מיד נייראו מאד ויצעקו איש אל אלהיו שיעזרם ויבטל מחשבת הספינה שחשבה לשבור עצמה וכיון שראו שלא הועיל להם יראתם ולא ענה להם מיד השליכו את הפלים שהם הע"ז אל הים להקל מעליהם העונות על שהיו עובדי פסל וחזרו מיד בתשובה כמו שדרשו ו"ל בפ' משמרים הבלי שוא חסדם יעזובו בתשובה שחזרו ונתגיירו פלם ותחלת תשובתם היה פדי שלא יעשה הספינה מחשבתה להשבר עצמה שעכשיו בהיותם צדיקים פלם אין ראוי שבעבור א' יאבדו פמה נפשות וכיון שראה יונה שחזרו בתשובה גם הוא נשא ק"ו בעצמו וגם הוא חזר ונחם ע"מ שיעשה וירד לירפתי הספינה פדרך שפלות וקבלת יסורין פדי לבטל הגזרה: אולי יתעשת האלהים לנו ולא נאבד קשה שמאחר שהיו מבקשים רחמים הנה להו לומר אולי יתעשת ה' שהוא מדת רחמים ולא אלהים שהוא דין אמנם נראה לפירש עם הקדמה מפוארה משם המקובלים הביאה בעל קרבן מנחה

ז"ל לתקן מאמר חז"ל הברכות מאלף ועד תי"ו והקללות מנא"ו ועד ה"א ולא עוד אלא שיהו הפוכות כו' והנה ענין ההקדמה שיודוע שהנהיה ב"ה הוא מידת הרחמים אמנם בתוספת הנא"ו בשם הוי"ה נעשה וה' שהוא ובית דינו והוא דין גמור אלהים הוא מדת הדין ובתוספת ה"א שאומר האלהים הוא רחמים פשוטים כו' ע"כ גם ידוע שהרשעים מהפכים הרחמים לדין הפך הצדיקים שמהפכים היין לרחמים ולזה אמר וה' הטיל רוח סערה אל הים פלומר בעבור שברח יונה מלפני ה' וקטא הפך הרחמים לדין והוסיף נא"ו בשם הוי"ה ב"ה ונעשה דין לפרוע ממנו וזהו וה' בנא"ו שהוא וב"ד שהוא דין ובא אליו רב החובל שהוא חכם מפלם ואמר לו קום קרא אל אלהיך אולי יתעשת האלהים לנו כלו' אולי בתפלתך יתעשת וישים אות ה"א באלהים להפכו לרחמים ועל ידי תשובת הצדיקים מהפכים הדין לרחמים ועם זה לא נאבד וזהו אומרו יתעשת האלהים בה"א לרמוז למה שפירשנו ודוק.

ויפול הגורל על יונה אפשר לפרש שהגורל מעצמו עלה ונפל עליו בדרך ששעלה בחלוק הארץ מעצמו כמו שדרשו ז"ל כי מלפני ה' הוא בורח כי הגיד להם יש להבין היכן הגיד להם ויש לומר שרמז להם שהיה בורח מלפני ה' במה שאמר להם ואת ה' אלהי השמים אני ירא דקשה דהנה ליה למימר ואת אלהי השמים והארץ אני ירא אמנם אמר אלהי השמים לרמז שהיה בורח לחוצה לארץ ששם הוא אלהי השמים משום שאינו משרה שכינתו בח"ל לז"א ואת אלהי השמים אני ירא הכונה בעון שבאתי במקום שהוא אלהי השמים מסבת זה אני ירא והוא בדרך שפרשו המפרשים ז"ל גבי שבועת אברהם לאליעזר כששלוהו לרבקה שבתחילת השבועה אמר לו ואשביעך בה' אלהי השמים ואלהי הארץ אשר לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני גו' והזכיר כאן אלהי השמים ואלהי הארץ בהיות מדבר בענין ארץ ישראל באומרו אשר לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני אשר אנכי יושב בקרבן שהוא ארץ ישראל ובהיות היא ארץ ישראל הוא אלהי השמים וגם אלהי הארץ שא"י נפל לחלקו אמנם למטה אינו מזכיר ואלהי הארץ אלא אמר ה' אלהי השמים אשר לקחני מבית אבי בהיות שמדבר בחרן רצוני לומר שמדבר על מה שעבר עמו בחרן שהיא ח"ל ושם אינו משרה שכינתו והוא אלהי השמים שאינו משרה שם שכינתו: עוד י"ל שרמז להם שהיה בורח במה שאמר ויתן שכרה וירד בה לבא עמם תרשישה מלפני ה' וכבר דרשו ז"ל שנתן שכר כל הספינה וכנתת הפ' ויתן שכרה שכר כל הספינה לבא עמם תרשישה ונתן להם טעם על השכר הזה שהיה מסבת מלפני ה' פלומר שהיה בורח מלפני ה' כדי שלא תשרה עליו נבואתו לכן אמר כאן כי מלפני ה' הוא בורח כי הגיד להם כלו' במה שאמר להם מלפני ה' משם הגיד להם שהוא בורח וזהו אומרו כי מלפני ה' הוא בורח כי מלפני ה' האמור לעיל שאמר לבא עמם תרשישה משם הגיד להם שהוא בורח ודוק: שאוני והטלוני אל הים גו' אמר שאוני פלומר שלא תשליכו לי מיד אלא מעט מעט תחילה עד ארפבותי והחזירוני אצלכם אם חוזר הים מזעפו מוטב ואם לאו תשליכוני עד צנארי אם חוזר מוטב כו' וזהו אומרו שאוני והטלוני כמו שדרשו ז"ל שהעלוהו אותו מעט מעט.

בהתעטף עלי נפשי אל ה' זכרתי גו' משמרים הבלי שוא חסדם יעזובו גו' ואני בקול תודה אנבחה לך כו' נראה לפ' בהיות שצריך האדם להקדים תפלה לצרה ויונה לא כן עשה אלא אחר שבא עליו הצרה התפלל ולא הנה ראוי שיענהו לכן סידר דברים לפני

המקום שיענה לו אע"פ שלא הקדים להתפלל קודם הצרה ואמר בהתעטף עלי נפשי
שהוא אזר הצרה אל ה זכרתי ואם פן איני ראוי שיענה לי ה' אמנם בעבור ב' סיבות
שגרמתי ראוי שיענה לי סיבה ראשונה שראוי שתבא אליה תפילתי בעבור היותי אל
היכל קדש פאמרים ו"ל שהדג הביאו והעמידו בה כל ה' שבים כו' ואם פן בהיותי שם
ראוי שיתכפר לי עוני פדרה הנכנס בירושלים שמתכפר פדכתיב וכפר אדמתו עמו סבה
ב' בעבור שגרמתי שנתגירו כל אנשי הספינה וזהו אומרו משמרים הבלי שוא חסדם
יעזבו חסדם מלשון חסד הוא חסדם שהוא ע"ז יעזבו סבה ג' שאני בקול תודה אנבחה
לה אשר נדרתי אשלמה פדחז"ל שפדר לעלות ללונתן לצדיקים לעתיד לבא ואם תאמר
שזה אינו נוגע להקב"ה כלום לזה אמר ישועתה לה' שאז יהיה גם ישועה לה' לפי שעתה
עמו אנכי בצרה ועתה נבא לביאור המאמר בפתח שער הדרוש אמר ר' שמואל בר נחמני
אמר ר' יונתן גדולה תשובה שמארכת ימיו ושנותיו של אדם שנאמר חיו יחיה כו' וקשה
שכל המצות מאריכים ימיו של אדם פאמרים ו"ל גילה הקב"ה שכתב ב' מצות קלה
שבקלות נחמורה שבחמורות ושכרם אריכות ימים בכיבוד אב ואם פתיב והארכת ימים
ובשילוח הקן פתיב והארכת ימים הרי שגם כל המצות מאריכים ימיו של אדם ואיך
אמר גדולה תשובה שמארכת ימיו ושנותיו של אדם שנראה שדוקא התשובה מארכת
ימיו של אדם ולא שאר המצות והרב בעל בינה לעתים פירש שמן הדין היה שהחוטא
ימות מיד אלא שהקב"ה חס עליו והניחו אולי יחזור בתשובה ונמצא שהתשובה מארכת
ימיו של אדם שבעבור היות התשובה בעולם מניחים לזה בעולם ואינו מת אולי יחזור
ע"כ: אמנם נ"ל לפ' במאמרים ו"ל ביומא דפ"ו גדולה תשובה שמקרכת את הגאולה וכיון
דאתא לידן יש לדקדק דהנה ליה למימר גדולה תשובה שמביא את הגאולה מאי שמקרכת
אמנם יובן פדחז"ל אין פן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף עוד נקדים שידוע
שהקב"ה חושב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח ומחזיר הנשמות בנה העולם לתקנם
ונמצא עם זה שנשמת האדם רשע מונע מלהוציא נשמה שבגוף משום שבמקום נשמתו
החוזרת לנה העולם היה יכול הקב"ה לשלח נשמה שבגוף אבל אם חוזר בתשובה וימות
זכאי במקום נשמתו שולח נשמה אחרת משום שהוא מת צדיק ואין צורך להביאו לזה
העולם פעם אחרת ולזה אמר גדולה תשובה שמקרכת את הגאולה שבעבור שמת זכאי
גורם להוצאת נשמות שבגוף ומקרכת הגאולה וכזה נבא לעניינינו שבהיות התשובה
מקרכת הגאולה נמצא שגם מארכת ימיו ושנותיו של אדם משום שאז והנער פן מאה
שנה ימות ולזה אמר גדולה תשובה שמארכת ימיו ושנותיו של אדם: גם ראוי לדקדק
דהול"ל גדולה תשובה שמארכת ימיו של אדם מהו הפפל באומרו ימיו ושנותיו ומה
שנראה מן הפשט שהפונה לומר שמשלים שנותיו שנים של ימים פדרה שדרשו יודע ה'
ימי תמימים שהקב"ה יושב ומשלים ימיו ושנותיו של צדיק מיום ליום כו' שיהיו שנים
שנותיו של ימים תמימים כו' אמנם נוכל לומר במאמרים ו"ל במסכת שבת בסוף פ' שואל
תנו התם ר' אליעזר אומר שוב יום א' לפני מיתתה שאלו תלמידיו את ר' אליעזר וכי
אדם יודע באיזה יום ימות א"ל וכ"ש שישוב היום שמה ימות למחר ע"כ באופן שהשב
בתשובה כל יום יום שעובר עליו נראה לו הוספה משום שהוא היה סובר שמחר ימות
ואינו בעולם ולזה אמר גדולה תשובה יש בתשובה זאת הסגולה שמארכת ימיו של אדם
שבשבו יש לו אריכות ימים שכל יום נראה לו מחודש מאחר שהוא הזמין עצמו למות

באותו יום וכיון שעומד בתשובה שישוב היום שמא ימות למחר הקב"ה מוסיף או משלים שניו ולרמזו לזה אמר ימיו ושנותיו אמנם הרשע שאינו עושה תשובה אומר בלבו ימי שנותינו ע' שנה ועדיין יש לי זמן בעולם ובפתע פתאום ימות ונעקר מן העולם ועם זה יובן פ' במשלי סימן יו"ד יראת ה' תוסיף ימים ושנות רשעים תקצורנה פלומר מי שהוא בעל תשובה או ירא ה' מאחר ששב היום שמא ימות למחר תוסיף ימים משום שמחר בא ולא מת נמצא הרניח אותו יום אמנם גבי רשעים נקט שנים ושנות רשעים תקצורנה משום שהם עושים מספר על השנים באומרים ימי שנותינו ע' שנה ועדיין יש להם שנים להיות בעולם ובפתע פתאום מתים ונעקרים מן העולם קודם זמנם משום שפיון שרואה הקב"ה שאין תקנה מהם שישובו יקצר שניו ומוסיף אותם השנים על הצדיקים: עוד יש לדקדק בענין המאמר גדולה תשובה שמארכת ימיו ושנותיו אמנם יובן ב'דחז"ל יבמות ד"ן ע"א גבי חזקיה תנא משלו הוסיפו לו שאותם י"ה שנים חסרו לו מימיו שהיו קצובים לו מקודם וכיון שקבל לישא אשה הוסיפו לו שנותיו שחסרו לו ע"כ וזהו מה שרמז פאן גדולה תשובה שמארכת ימיו ושנותיו של אדם כלו' ימיו ושנותיו ממש שאריכות זאת משנותיו שבעבור החטא היו מחסרים ממנו קיצוב ימיו ושנותיו פעננו חזקיה וכיון ששב חזרין חזרין ומוסיפין לו ימיו ושנותיו שקצרו לו מסבת החטא ודוק וה' ברחמי יאריך ימינו בטוב ובנעימים בביאת הגואל בב"א נאם הצעיר העומד לשרת ולכהן: אליהו בכמורה"ר שלמה אברהם הפהן ז"ל.

ד דרוש ששי לתשובה ושמ הדרוש הזה ליבון הנפש. מסכת ברכות ד"ג ג' משמרות הני הלילה ועל כל משמר ומשמר יושב הקב"ה ושואג פארי ואומר איי שהתברתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגליתי לבני לבין אומות העולם וסי' לדבר משמרה ראשונה חמור נוער שניה פלבים צועקים שלישית תינוק יונק משדי אמו ואשה מספרת עם בעלה עכ"ל: פתב הרמב"ם ז"ל פ"ב מה' דעות חולי הגוף טועמים המר למתוק ומתוק למר ויש מן החולאים מי שמתאנה ותאב למאכלות שאינם ראויים לאכילה כגון העפר והפחם ושונא המאכלות הטובות כגון הפת והבשר הכל לפי רוב החולי כה בני אדם שנפשותיהם חולות מתאנים ואוהבים הדעות ושונאים הדרך הטובה ומתעצלים ללכת בה והיא פבדה עליהם למאד לפי חליים וכן ישעיה אומר באנשים הללו איי האומרים לרע טוב ולטוב רע עכ"ל.

ובנה יובן אצלי פסוק נואף אשה חסר משחית נפשו הוא יעשנה הפונה מי שנואף אשה הוא חסר לב בדרך אין אדם חוטא אא"כ נכנס בו רוח שטות ואם יאמור הרשע הזה שהעבירה טובה משום שטועם ממנה אמר לו משחית נפשו הוא יעשנה פלומר השחתת נפשו גורם ועושה שהדבר המר ישם לו למתוק משום שחולי הנפש מתאנה ותאב הדברים הרעים כמו שהקדמתי.

עוד י"ל פ'דחז"ל אין אדם חוטא אא"כ נכנס בו רוח שטות ושמעתי משם ר' שמואל יפה ז"ל שמקשה שפיון שהוא שוטה בשעת העבירה למה נענש שהשוטה אין בו עון אשר חטא משום שאינו עושה מדעתו והשיב הרב הנז' ז"ל שמענישים לו בעבור שהוא גרם והביא עליו השטות הזה שפיון שגמר בדעתו לעשות העבירה נכנס בו רוח שטות ויראה שהמאמר ושאלת הרב ותשובתו רמוז בפסוק אמרנואף אשה חסר לב משום דאין אדם

חוטא אא"כ נכנס בו רוח שטות ועכשיו שואל משחית נפשו למה שמאחר שהוא שוטה למה משחית נפשו עם מה שעשה שהרי היה שלא מדעתו ומתירץ הוא יעשנה כלומר טעם העונש שמקבל משום שהוא יעשנה השטות ועשה רעה לצאת מדעתו ועל זה מענישים אותו.

ובנה יובן פסוק דסמיה ליה נגע וקלון ימצא ותרפתו לא תמחה כלו' נגע וקלון ימצא מהעבירה שעשה לפני הקב"ה ותרפתו לא תמחה לפני הבריות דמתחזיקים לו לשוטה בראות' שעשה העבירה ואין אדם חוטא אא"כ כו' ויתחזיקו אותו לשוטה גם לשאר דברים באומרים פיון שנכשל באשת איש הוא שוטה רשע וגם רוח וכאומרים ו"ל כל מי שיש לו גסות הרוח לסוף נכשל באשת איש.

עוד ו"ל במה שפ"י המפרשים ו"ל בפסוק אשר לא נשא לשוא נפשו ולא נשבע למרמה שהוא קרי וכתוב נפשי נפשו והענין ידוע שאין האדם יכול לישבע בנפשו משום שאינה שלו אלא מהקב"ה והוא אינו שולט בה כמ"ש החסיד בעל ר"ח ו"ל לנה אמר אשר לא נשא לשוא לישבע על נפשו באומרו נפשי הוא ח"ו אלא נפשו של הקב"ה היא ואין לו רשות לישבע בה ע"כ לנה אמר פאן נואף אשה חסר לב ואם אמור יאמר הרשע שמה שמשחית הוא נפשו ומאחר שנפשו הוא ע"כ יכול לעשות מה שירצה אמור לו וכי הוא יעשנה והלא הקב"ה עשה אותה ואין לו רשות לשחתה משום שאינה שלו אלא היא מהקב"ה: עוד ו"ל נואף אשה כו' על דרך שאמרו ו"ל בבבא מציעא דכ"ט א"ר יוחנן מי שהניח לו אביו מעות ורוצה לאבדן ילכש בגדי פשתן ופי' רש"י ו"ל ורוצה לאבדן ללמדנו בא שלא ירגיל אדם בכך שהעושה אלו מאבד מהר הון רב ובדרך זה אמר שלמה המלך ע"ה מי שנואף אשה חסר לב והיא עבירה חמורה ומי שירצה לאבד ב' עולמות הוא יעשנה העבירה זאת והכונה שפא ללמדנו שלא ירגיל אדם בכך: עוד נראה לפרש ופי' ג"כ הרב אליהו די וידאש ו"ל נואף אשה חסר לב אין אדם חוטא אא"כ נכנס בו רוח שטות ונמצא שבסיבת חסרון הדעת חוטא ואם תאמר איך אפשר שהוא חסר לב מאחר שהוא עושה ערמה ומתבוללה לעשות העבירה וזה מורה שהוא בן דעת ומתירץ משחית נפשו הוא יעשנה כלומר הן אמת שהוא שוטה אמנם משחית נפשו שהוא השטן הוא יעשנה הערמה והמתבוללה.

ובחזון לענין ההקדמה שכל מי שנפשו חולה מתאנה לדברים הרעים ונראים לו שזהו הטוב וכן דרך היצר להסית לרשע בדברים שמורים טובים לחוש הראות אמנם תחתיו פאש שורף: אשר עם זה נראה לפרש כמה פסוקים במשלי סי' א' בני אם יפתוח חטאים אל תאבה אם יאמרו לכה אתנו כו' נבלעם כשאול חיים כו' כל הון יקר נמצא כו' גורלך תפיל בתוכנו כו' בני אל תלך בדרך אתם כו' הפונה פי בהיות פיתוי היצר להכניסו בדברים הנראים לעינים בא להזהיר שלמה הע"ה שאל יתפתה מהרשעים הבאים אליו בדברי חלקלקות אמר בני אם יפתוח חטאים אל תאבה הפונה פדי שתקרא בני ידידי אם יפתוח חטאים אל תאבה ובנה תנזה להיות קרוי בני משום שהם באים אצלך בדברי חלקלקות ודע שכל אחד בקרב ישים ארבו לכן אם יאמרו לכה אתנו לדבר מצנה ונארכה לדם להיות אורבים לנקום דם נקי מידי אותם שהורגים בפרשת דרכים וזהו נצפנה לנקי חנם כלו' נצפנה להרוג להם בעבור דם הנקי חנם שהרגו ונבלעם לאותם

הַרְשָׁעִים הַהוֹרְגִים בְּשֵׂאוֹל חֲנָם בְּעִבּוֹר שְׁהֵם שְׁמוֹ דָם תְּמִימִים פְּיֹרְדֵי בּוֹר מֵה יוֹרְדֵי בּוֹר מֵת הָרוּג מֵצַד מֵעֲשָׂיו הָרָעִים כִּן הַרְשָׁעִים הִלְלוּ שְׁמוֹ דָם הַתְּמִימִים וְהַיִּשְׁרִים וְהוּא בְּדַרְךְ שִׁפִּי בַעַל בַּיִת נֶאֱמָן בְּפֶסוּק הַכְּמוֹת נָבֵל יְמוֹת אֲבִנֵּר פְּלוֹמֵר שְׁכַשְׁם שְׁמַת נָבֵל הַפְּרָמְלִי עַל מִטְתּוֹ לֹא הָיָה רְאוּי שְׁיִמּוֹת כִּן אֲבִנֵּר שֶׁר צָבָא יִשְׂרָאֵל אוֹ קְרוּב לְזֶה הַכְּמוֹת נָבֵל פְּלוֹמֵר־פְּשֵׁם שְׁרָאוּי לְמוֹת נָבֵל מֵת אֲבִנֵּר לָמָּה אֵינְרַע כִּן שְׁמֵן הָרְאוּי הָיָה לִהְיוֹת לְהַפְּךְ שְׂאֲבִנֵּר יְמוֹת עַל מִטְתּוֹ שְׁהָיָה צָדִיק וְנָבֵל יְמוֹת הָרוּג וְנִמְצָא שְׂאֵינְרַע לְאֲבִנֵּר כִּמוֹ שְׁהָיָה רְאוּי שְׂאֵינְרַע לְיֹרְדֵי בּוֹר: וְזֶהוּ אוֹמְרוֹ כִּי אֵין נִבְלָעֵם פְּשֵׂאוֹל חֲיִים בְּעִבּוֹר שְׁשֵׁמוֹ תְּמִימִים וַיִּשְׁרִים כְּמִיתַת יוֹרְדֵי בּוֹר עַל שְׁהָרְגוּ לָהֶם וּבְזִכּוֹת מְצִנָּה זֹאת שְׂאֵנּוּ הוֹלְכִים לַעֲשׂוֹת כִּל הוֹן יִקָּר נִמְצָא דָרְךְ מְצִיָּאָה אוֹ יִתְכַן כִּל הוֹן יִקָּר נִמְצָא בָּהֶם בְּאוֹתָם הַהוֹרְגִים מִמָּה שְׁלִקְחוּ וְגִנְבוּ מֵאַחֲרִים וְנִמְלָא מֵהֶם בְּתִינּוּ שְׁלָל וְאֵין שׁוּם אִיסוּר בְּדָבָר מְשׁוּם דְּהַגְּוִיב מִן הַגְּוִיב פְּטוּר לְפִי שְׁהֵם גָּזְלוּ מֵאַחֲרִים וְהַבְּעָלִים נִתְיָאָשׁוּ מֵאוֹתוֹ הוֹן וְאֵל תַּחֲשׁוּב שְׁפִנְתֵּנוּ זֹאת לְהִלּוּף לְנִקּוּם דָּם נְקִיִּים הוּא בְּעִבּוֹר קַבְלַת הַשְּׂכָר ח"ו רְאָיָה לְדָבָר שְׂאֵין זֹאת כְּפִנְתֵּנוּ שְׂאֵתָה תַקְחָ לָּךְ כִּל הַמְּמוֹן הַנִּמְצָא וְגוֹרְלָךְ תַּפִּיל בְּתוֹכְנוּ עַל כִּיס א' בְּלִבְד שְׁיִהְיָה לְחִלְק בֵּין כְּפִלְנוּ וְהוּא לְהוֹצֵאת מְזוֹנוֹתֵינוּ בְּלִבְד וְהַשְּׂאָר יִהְיָה לָּךְ כְּדַרְךְ מְחַצָּה לְאַהֲרֹן וּמְחַצָּה לְבָנָיו וּמִזֶּה תִרְאֶה שְׂאֵין כְּפִנְתֵּנוּ לְחִמְדַת הַמְּמוֹן.

בְּנֵי אֵל תִּלְךְ בְּדַרְךְ אִתָּם אַע"פ שְׁמִדְבָרֵיהֶם תִּשְׁמַע שְׁלִדְבָר מְצִנָּה מִתְּפִנְיָנִים אֵינוֹ כִּן לְכֹן מְנַע רַגְלָךְ מִנְּתִיבוֹתָם שְׂאֲדַרְבָּה רַגְלֵיהֶם לְרַע יְרוּצוֹ יִמְהָרוּ לְשִׁפּוֹף דָּם לֹא כִמוֹ שְׂאֵמְרוּ לָּךְ נֶאֱרָבָה לְדָם נִצְפָּנָה לְנִקְי חֲנָם שְׁכָל זֶה הוּא פְתוּיִים לְהַבִּיאָךְ אֲצִלֵּם לְהוֹרְגָךְ וְכֵל מֵה שְׂאוֹמְרִים עַל אַחֲרִים הוּא מֵה שְׁחוֹשְׁבִים לַעֲשׂוֹת לָּךְ וּלְכָךְ אֲנִי מְזַהֵיר לָּךְ אִם יִפְתּוּךְ חֲטָאִים אֵל תִּאָּבֶה וְאֵל תִּשָּׁב עִמָּהֶם בְּטַעֲנוֹת שְׂאֵפְשֶׁר שְׁיִוְכְלוּ לָּךְ אֵלָּא אֲמֹר אֵל תִּאָּבֶה כִּמוֹ שִׁפִּי הַמְּפָרְשִׁים ז"ל לְפִי שְׂאֵין טַעַם בְּרַצוֹן וּבְאוֹמְרָךְ אֵינִי רוֹצֵה שׁוּב אֵין יְכוֹלִים לְהַפְּסִידָךְ: עוֹד נוֹכַל לֹמַר כִּי רַגְלֵיהֶם לְרַע יְרוּצוּ ק"ק דְּהוּל"ל כִּי רַגְלֵיהֶם לְרַע וְלְשִׁפּוֹף דָּם יְרוּצוּ מֵאֵי וַיִּמְהָרוּ לְשִׁפּוֹף דָּם אֲמָנָם נִרְאֶה לְפָרֵשׁ עִם מֵה שְׁשִׁמְעֵתִי מִהַחֲכָם הַשְּׁלָם כִּמְה"ר חֲיִים אֶלְפִסִּי ז"ל בְּבִיאוֹר מֵאַמֶּר אֵיתָא בּוּזָה"ק ז"ל כִּל הַנּוֹתֵן רִינוּחַ בֵּין הַדְּבָקִים מְנוֹבְטָח שְׁהוּא כִּן הַעֵה"ב פִּירֵשׁ הוּא ז"ל כְּפִנְיָה אַחַת בְּמֵאַמֶּר זֶה שְׁבִהִיּוֹת שְׁבַעֲבִירוֹת הַחֲמוּרוֹת נֶאֱמַר בָּהֶן דְּבָק בַּע"ז אוֹמְרִים לְדָבָק טוֹב הוּא לֹא יְדָבָק בְּיָדְךָ מִן הַחֲרָם כּו' וְכִן תִּמְצָא בְּעִרְיּוֹת וּבְשִׁפְיִכוֹת דָּמִים דְּבָק.

וְעַכְשָׁיו הַכְּפִנָּה שְׁכָל אָדָם אֲשֶׁר יִתֵּן רִינוּחַ בֵּין הַעֲבִירוֹת בְּשַׁעָה שְׁהוּלָךְ לַעֲשׂוֹתָם מְנוֹבְטָח שְׁהוּא כִּן הַעֵה"ב פִּיצַד אָדָם שְׁכּוֹעֵס עַל חֲבֵרוֹ וְהוּלָךְ לְהוֹרְגוֹ אִם הוּלָךְ תִּכְרֵךְ וּמִיָּד בְּחִמַת כְּעֵסוֹ הוֹרַג אוֹתוֹ וְאִם יִמְתִּין רַגַע כְּמִימְרָא עוֹבֵר הַכְּעֵס מִמְּנוֹ וּמִצִּיל עֲצָמוֹ מִן הַעֲבִירָה וְכִן בְּכֵלֵם לְזֶה אֲמַר כִּי רַגְלֵיהֶם לְרַע יְרוּצוּ וּכְדִי שְׁיַעֲלָה בָּהֶם יִמְהָרוּ לְשִׁפּוֹף דָּם הֵיוּ מְמַהֲרִים לַעֲשׂוֹת קוֹדֵם שְׁיַעֲבֹר הַכְּעֵס שְׂאֵם הֵיוּ מֵאַחֲרִים מְעַט הָיָה מִתְּבַטֵּל יְצָרָם וּמְבַטְלִין עֲצָמָן מִהַעֲבִירָה לְכֹן קוֹדֵם שְׁיַעֲבֹר הַכְּעֵס הֵיוּ מְמַהֲרִין לְשִׁפּוֹף דָּם וְלָכֵן לְרַמּוֹז לְזֶה אֲמַר יְרוּצוּ וַיִּמְהָרוּ וְדוּק עוֹד י"ל בְּמֵאַמְרָם ז"ל גְּבִי דוֹד הַמְּלָךְ ע"ה בְּפֶסוּק חֲשַׁבְתִּי דָרְכִי וְאֲשִׁיבָה רַגְלִי אֵל עֲדוֹתַיָּךְ שְׁכָל כָּךְ הֵיוּ רַגִּילִים רַגְלֵיו לְהִלּוּף לְבֵית הַמְּדָרֵשׁ אַע"פ שְׁהָיָה אוֹמֵר לְמַחֵר אֲנִי הוּלָךְ לְמָקוֹם פְּלוֹנֵי רַגְלֵיו הֵיוּ מוֹלִיכִין אוֹתוֹ לְבֵית הַמְּדָרֵשׁ וְהַהֲפָךְ בְּעִנְיֵן הַרְשָׁעִים שְׁכָל כָּךְ מְוַרְגְּלִים רַגְלֵיהֶם לְהִלּוּף לַעֲבִירָה עַד שְׁהֵם בְּעֲצָמָם הוֹלְכִים וּז"א כִּי

רגליהם לרע ירוצו ושרגילות הרגלים הם בעצמן היו מוליכין אותם לכל דבר עבירה ולשפוף דם.

עוד י"ל אין רע אלא עריות פדכתיב ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת והרשעים הללו לרע ירוצו וימקרו לשפוף דם כלומר היו ממקרים לעשות עבירת הזנות כדי לבא לעשות שפיכות דמים כדי שלא להוציא כל היום בעבירה אחת אלא היו רוצים לעשות בכל יום כל מיני משחית ופורענות של עבירות.

עוד יתכן לומר כמאמר התנא עבירה גוררת עבירה כו' לזה אמר פי רגליהם לרע ירוצו ר"ל לדבר עבירה ירוצו וזה מורה שפבר מקרו מקודם לשפוף דם וכיון שמקודם עשו עבירה אחת לכו נזדמן בידם עכשיו ג"ע לפי שעבירה גוררת עבירה: עוד יתכן לפרש שבא לרמז על גודלרשעותם של הרשעים הללו שאע"פ שטבע הרשעים הוא להיות קשה בעיניהם עבירה של ש"ד הרשעים הללו לא כן היו אלא פי רגליהם לרע ירוצו ואם בעוד שהיו הולכים באותו רע נפלה בידם עבירה של ש"ד היו עוזבים העבירה הזאת וממקרו לשפוף דם יותר ממה שהיו ממקרו ורצים לעשות איזה עבירה אף עפ"י שכל אדם אף שיהיה רשע בורח משפיכות דמים:.

(א"ה הש"ח ס"ט ברשות מרן הקדוש הרב המחבר ז"ל נלע"ד לומר עם מה שאמר בפשטיה נדרים שהוא נואף דעל לגבי ההיא איתתא אתא גברא סליק נואף איתבי בבבא הנה מחתן תחלי תמן וטעמינו חוניה בעא מריה דביתא למיכל מן הנהו תחלי בלא דעתא דאיתתא א"ל ההוא נואף לא תיכול מנהון דטעמינו חוניה אמר רבא אינתתיה שריא אם איתא דעבד איסורא ניחא ליה דליכול ולימות דכתיב פי נאפו ודם בידיהם ופריה פשיטא ומשני מהו דתימא איסורא עבד והאי דאמר ליה דניחא ליה דלא לימות בעל ותהוי אינתתיה עלוניה מים גנובים ומתקו קמ"ל ע"כ ופי' הרא"ש ז"ל ניחא ליה דליכול ולימות כדי שתהא מצויה אצלו בכל עת ע"כ וז"א פי רגליהם לרע שהוא ג"ע כמ"ש מרן ז"ל ירוצו וכדי שלא תאמר כס"ד דגמרא דלא עבדי ש"ד פי היכי דתהוי גבייה מים גנובים ומתקו לאפוקי זה אמר וימקרו לשפוף דם כדי שתהא מצויה אצלו תמיד בכל עת וכמסקנת דש"ס ודוק): עוד נוכל לומר שדרה הגזלנים האורבים בדרכים פשבאים לגזול כדי לפחדם וליראם מיד בתחילה עושים ש"ד ועל ידי זה יכולי לעשות מה שלפם חפץ לזה אמר פי רגליהם לרע ירוצו ואיך הנה עולה בידם הרע הנה בעבור שמקרו לשפוף דם וכיון שראו הנגזלים הדם נפלה עליהם אימה ופחד ובזה יכלו להם ליקח כל מה שלקחם: עוד יתכן לומר ונדקדק קודם שהנה מן הראוי לומר פי רגליהם ברע ירוצו אמנם בא לרמז שאע"פ שאין שייך ענין ריצה פי אם על דבר ידוע שהאדם הולך ורץ כדי למהר לעשותו אמנם הרשעים הללו לא כן היו אלא ביוצאם מפתח ביתם היו מתחילים לרוץ וזה מורה על רוב דבקותם בעבירה אע"פ שעדיין לא הנה בידם פלום היו רצים כפי שהולך להשיג ולהגיע אל מקום ידוע.

ובזה יובן מאמר חז"ל במסכת יומא דפ"ו ע"ב תניא ר"מ אומר גדולה תשובה שבשבייל יחיד שעשה תשובה מוחלין לכל העולם כולו שנאמר ארפא משויבתם אנהבם נדבה פי שוב אפי ממנו מהם לא נאמר אלא ממנו היכי דמי בעל תשובה אמר רב יהודה כגון שבאת לידו דבר עבירה פעם א' וב' וניצול הימנה מחוי רב יהודה באותו פירק באותו מקום

באותה אשה עכ"ל נראה דמצריף רב יהודה לבעל תשובה שילך במקום שחטא כדי שיעשה תיקון לרגלים ממהרות לרוץ לרעה שהן אמת שחוזר בתשובה מהעבירה שעשה ע"י עזיבת החטא והסניגורף שמקבל עליו אמנם מה שחטא בהילוף הרגלים מה יהיה תשובתו לכן מחויי רב יהודה שצריף שילך במקום שעשה פדי שיכתת את רגליו עם התשובה אמנם בענין המאמר ראוי לשים לב לדקדק מלת פגון שבא דבר עבירה לידו דהנה ליה לומר היכי דמי בעל תשובה גמור פגון שבא עבירה לידו ופירש ממנה מאי פונת אומנו דבר עבירה.

ב' לידע שיעור לשון ר' יהודה שעל מה בא סתמא דתלמודא לומר מחויי רב יהודה. ג' דבשלמא באותה אשה ניחא משום שפינו שחשק בה ונפשו קשורה בנפשה ובאה לידו ולא נגע בה מורה עם זה ששב אל ה' בכל לבבו ובכל נפשו אבל היות באותו זמן ובאותו מקום מה צורף זה לבעל תשובה ורש"י פ"י באותו פרק פלומר שעומד בכחו כבזמן שעשה העבירה ע"כ: אמנם נוכל לפרש הדבר בפשוטו שבאותו פרק ר"ל באותו זמן שעשה העבירה אם אירע התשובה באותו זמן זהו בעל תשובה גמור ונתחיל לפרש מתחילת הענין אמר איזהו בעל תשובה פגון שבא דבר עבירה לידו ופירש ממנה אמר דבר עבירה בהיות שבכל העבירות יש להם יד כמו שפ"י הר' שמואל אוזידה ז"ל בדברי התנא ואין אתה בא לידי עבירה שבההסתכלות בשלשה דברים האמורים מאין באת כו' לא מבעיא שלא תבא לעבירה ממש אלא אפילו ליד העבירה לא תבא ויד כמו יד הפלי ונראה שזהו החידוש שלומד כאן שבעל תשובה גמור נקרא גם אותו שבא דבר של עבירה לידו ופירש משנה לא מבעיא העבירה עצמה שאם בא לידו ופ"י ממנה שהוא בעל תשובה גמור אלא אפ"י שמה שפירש היה מיד העבירה שאז אינו תקיף היצר כל כך לעשותו ופירש ממנה עם כל זה נקרא בעל תשובה גמור ורב יהודה פליג ע"ז שפדי שיקרא בעל תשובה גמור צריף שיינצל מדבר דתקיף יצרו ביותר ולזה מחויי שצריף באותו פרק ומקום ואשה שהיצר תקיף מאד כו': וענין אומרו באותו פרק פלומר באותו זמן שאם אירע התשובה באותו זמן ממש שחטא ובאותו מקום הוא בעל תשובה גמור יובן בדחז"ל שיש מקום גורם הזנות כאומרו ז"ל שמקום שיטים גרם לישאל הזנות הרי שטבע המקום לסייע בזנות ולכן עתיד הקב"ה לרפאות לשיטים כדחז"ל ולכן מחויי ר"י שפדי שיהיה בעל תשובה גמור צריף שיהיה התשובה באותו זמן באותו מקום שפרא תו ששם באותו מקום עלה העבירה בידו נראה שטבע אותו מקום לגרום ולסייע בזנות ולכן צריף שיבא במקום הגורם זנות וינצח יצרו ומה שמחויי שיהיה באותו פרק יובן במאמר חז"ל במסכת שבת דקנ"ו לא מזל יום גורם אלא מזל שעה גורם כו' ונמצא שזה שעלה העבירה לידו לעשות באותו פרק הזמן סייע לו בעבירה שבסבת מזל השעה תקיף יצרו יותר ובדרך שכתב הרב מהר"ש יפה ז"ל ביפה עינים פ' האזינו דקע"ד ע"ד וזה פללות דבריו לכן כל אדם נידון כפי הכנת מזלו בעת חטאו וקרוב למשפט אחשורוש שלא היה דן אלא ע"פ חכמי האצטגנינות לראות אם פח המזל היה על החוטא להקטיאו כמ"ש בדרך אמונה ע"פ ויאמר המלך לחכמים יודעי העתים עכ"ל וכונת הדברים לומר שמזל השעה מסייע לחוטא ואף שיש בידו לנצח את יצרו ולבטל מזלו מאחר שהוא בעל בחירה מיהו תקיף לו יצרו יותר לכן מחויי שאם אירע שעשה התשובה גם באותו פרק

ובאותו מזל ושעה שחטא הוא בעל תשובה גמור בהיות המזל מסייע לו לעבירה ומבטל הוא חיוב המזל ונכון ודוק.

ובזה יובן מאמר רז"ל במסכת ברכות די"ט וז"ל תנא דבי ר"י אם ראתה ת"ח שעשה עבירה בלילה אל תהרהר אחריו ביום שמא עשה תשובה שמא ס"ד אלא אימא ודאי עשה תשובה הפונה יובן עם מה שאמרנו שמחויי רב יהודה שבעל תשובה גמור צריך שיזדמן לידו באותו פרק באותו מקום ולזה אמר אם ראתה ת"ח שעשה עבירה בלילה כגון שראית שנתניח עם אשה בבית שפפי האומדנא נראה שעשה עבירה או שראית בידו דבר איסור שזימן לאכול אל תהרהר אחריו ח"ו משום דשמא עשה תשובה וכדי שיהיה תשובה גמורה באותו פרק באותו מקום באותה אשה נתניח עמה לעמוד בנסיון ולנצח יצרו ועתה מקשה שבנדאי שהוא כן וכי שמא סלקא דעתך פלומר אתה מסתפק עצמך עליו שמא עשה תשובה אלא אימא שבנדאי עשה תשובה ולכך ראתה לו כף וכף ודוק: עוד י"ל ונדקדק קודם דהנה ליה לומר אם ראתה ת"ח שעשה עבירה אל תהרהר אחריו שמא עשה תשובה מאי אומר בלילה וכפי הדרך הא' אמר לילה בהיות שאין הדבר ברור לו לפי שלא ראה אותו עשות העבירה בפועל כמכחול בפשוטת והנה הדבר לו בלילה שאינה מאירה אמנם כפי דרך זה נוכל לומר דכונת חז"ל לומר שת"ח שעשה עבירה בלילה אל תהרהר אחריו שהמתין עד היום לעשות תשובה אלא שמיד אחר עשות העבירה נחם תקף ומיד ועשה תשובה גמורה וזהו אומר בלילה וביום ובעל המימרא עצמו מקשה שבנדאי שהוא כן שמיד חזר בתשובה ולא המתין עד היום וזהו אומר שמא סלקא דעתך שעשה עבירה בלילה והמתין עד היום ח"ו אלא שמיד בלילה חזר ודוק ושיעור הלשון כף הוא אם ראתה ת"ח שעשה עבירה בלילה אל תהרהר אחריו לומר שהמתין עד היום שמא עשה תשובה אלא אימא שמיד בלילה עשה תשובה ולמדנו מן האמור שהעומד בנסיון כשפא עבירה לידו וניצול הוא בעל תשובה גמור אמנם לא שביא אדם עצמו לידי נסיון: ועם זה נבין ממזמור אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים דיש לדקדק דהל"ל בקיצור אשרי האיש אשר לא הרשיע ולא חטא ולא התלוץ למה האריך בהליכה והעמידה ושיבה ועוד שנית דמה חידש דוד הע"ה יותר מהתורה שהרי התורה מזוהר לאדם על כל זה שישמור מצות השם ושלם יהיה רשע ועוד ג' דהנה די לומר אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים שהיא הקולא ומכ"ש שזוהר מלהלך בדרך חטאים ובישיבת הלצים שהיא עבירה חמורה כאומרם ז"ל כתיב לצים אינן רואים פני שכינה.

אשר עם זה יובן פסוק במשלי סימן י"ט נכוננו ללצים שפטים ומהלומות לגו כסילים הפונה אמר גבי לצים נכוננו שפטים שבהיות הלצים שאינן רואים פני שכינה ואינן עולים לכן אמר נכוננו להם שפטים לעולם היותם שם בגהינם עד עולם אמנם ומהלומות לגו כסילים ר"ל לשאר הרשעים נכוננו פמה מהלומות בלבד והוציאו אותם מגהינם אחר זמן הקצוב להם וקראם כסילים לפי שאין אדם חוטא אלא א"כ נכנס בו רוח שטות ודוק: ונחזור לענין שיש לדקדק עוד אומר כי אם בתורת ה' חפצו גו' והנה כעץ שתול על פלגי מים וגו' דהלא אין שיעור לשכר התורה ולמה נתן הוא שיעור למתן שכרה וגם שיעור מעט אמנם יובן עם האמור שאין ראוי לאדם שביא עצמו לעמוד בנסיון כמו שפרשתי בדרוש א' של תשובה במאמר אל יביא אדם עצמו לידי נסיון שהרי דוד לא

עמד כו' ובהיות שדוד לא עמד בנסיון לכן בא להזהיר לאדם שלא יביאו עצמן לידי נסיון שאפשר שאמור יאמר האדם אלף ואעמוד בנסיון ולקבל שכר וארגיל עצמי מעט מעט ואלף תחילה בעצת רשעים שאינו תקיף כל כך היצר ואשב עמהם ולא אחטא ואחר שהרגלתי לעמוד בנסיון על דבר מועט אלף אח"כ בדרך חטאים אשר שם היצר תקיף יותר ובהיות הדבר יותר חמור מהעצה משום שבדרך חטאים אני רואה העבירות בפועל ואני רואה אותם ופורש עצמי יש לי יותר שכר על זה ומשם אפשרי אל ישיבת הלצים שאז בודאי היצר תקיף יותר בהיות עבירה שהעושה אותה אינו רואה פני שכנה והעומד בנסיון החמור הזה בהיות שפבר למדתי והרגלתי עצמי לעמוד בקלות לכן בא דוד להזהיר שאשרי האיש אשר אינו מכניס עצמו בתגר הזה ובעצת רשעים לא הלך ובדרך חטאים לא עמד ובמושב לצים לא ישב לעמוד בנסיון שהרחקתם הוא הטוב והישר משום שאפשר שהיצר יטהו לדרך לא טוב לכן לרמז על זה לא אמר אשרי האיש אשר לא חטא ולא התלוץץ שהרי התורה הזהירה על כך ומה חידוש דוד הע"ה ואמר כי אם בתורת ה' חפצו ר"ל אפ' שיאמר האדם יודע אני בעצמי שאעמוד בנסיון הזה להשיב לזה אומר כי אם בתורת ה' חפצו אלמדך דרך שאין בו אחריות של הפסד כלל שבאותה שעה שאתה רוצה לישב בנסיון לה לבית המדרש ועסוק בתורה והוא יותר טוב משום שהעושה זה שבתורת ה' חפצו ובתורתו יגהה יומם וליילה לעולם אינו מפסיד כלום על פלגי מים גו' שכל אשר יעשה יצליח מה שאין פן העומד בנסיון שאפשר שאע"פ שאומר שיכול לעמוד בנסיון אפשר שלא יצליח בדבר שלא יעמוד בנסיונו מה שאין פן העוסק בתורה שהוא פשוט שיצליח ונמצא בזה שאומרו והיה כעץ אינו מדבר על השכר רק הוא דרך משל וחידה שמביא לאותם הרוצים לעמוד בנסיון שעסק התורה מוטב באותה שעה שמאבד על המדה הרעה לבחור בנסיון בידי משום שהוא מרויח לעולם כעץ הזה ששתול על פלגי מים שלעולם כל אשר יעשה יצליח לא כן הרשעים כלומר לא כן המביא עצמו בדרך רשעים להביא עצמן בנסיון שמסכנין את עצמן: ובזה יובן פסוק בחרתי הסתופף בבית אלהי מדור באהלי רשע ד"ש לדקדק באומרו בחרתי משמע שדירת באהלי רשע הוא טוב אלא שיותר טוב בבית אלהי אלא הוא הדבר אשר דברנו שאפשר שיאמר האדם שטוב לדור עם הרשעים כדי לעמוד בנסיון ולקבל שכר מדור באהלי ה' יושב ובטל לכן אמר דוד הע"ה בחרתי הסתופף בבית אלהי יושב ובטל שכן מורה מלת הסתופף מדור באהלי רשע כדי לנצח את יצרי ולקבל שכר משום ששם יש אחריות שיטניו היצר לדרך הרעה ובבית ה' אין שום אחריות של פסידא: עוד יש לדקדק בפסוק אשרי האיש דלמה בפ' ראשון דיבר בלשון עבר באומרו אשר לא הלך ובפסוק ב' בלשון הווה כי אם בתורת ה' חפצו ובפ' ג' בלשון עתיד והיה כעץ שתול גו' אמנם נראה לפרש במאמרם ז"ל ביומא פ"ג דל"ח פ"ג שיעברו רוב שנותיו של אדם ולא חטא שוב אין חטא בא על ידו ולזה אמר אשרי אותו האיש שלא הלך בעצת רשעים ולא חטא אשרי ומאןשר הוא ששוב אין חטא בא על ידו ולכן דיבר בלשון עבר לרמז לאותו שפבר עברו חלפו רוב שנותיו בלא חטא ואם אמר האיש הזה מאחר שעוד אין חטא בא על ידי בהיות שיעברו רוב שנותי בלא חטא מה לי עוד ולצרה להטריח עצמי בעסק התורה לכן אמר בלשון הווה כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יגהה יומם וליילה לומר שאינו פטור מן התורה דצריך שישב ויעסוק בה ואם יאמר ומאחר ששוב אין חטא

בא על ידי ועוד לי שאני עוסק בתורה אנפה לשתי שולחנות ואקבל שכר מהמצות גם בעולם הזה לזה אמר בל' עתיד והיה כעץ שתול על פלגי מים ששכר מצות בהאי עלמא ליכא ולעתיד לבא יקבל שכרו בשלימות ונתחזר לענגנו שאין ראוי לאדם לבקש לעמוד בנסיון רק מי שהוא בעל תשובה בלבד נקראת תשובה שלימה אם אירע לו שפגע עם אותה אשה אמנם לא שיקש לעמוד בנסיונות שלא יארע לו כמו שאירע לדוד ויהיה עונשו כפול ורע כמו שאירע לדוד: אשר עם זה נבא לענגן דוד עם נתן הנביא בשמואל ב' סי' י"ב שאמר לו נתן אל דוד גם ה' העביר חטאתה לא תמות אפס כי נאץ נאצת את אויבי ה' בדבר הזה גם הבן הילוד לה מות ימות.

וילך נתן גו' ויגוף ה' את הילד אשר ילדה אשת אוריה לדוד גו' ויבקש דוד את האלהים בעד הנער ויפגום דוד צום גו' וישאר הפסוקים הנמשכים וראוי לשים לב בספקות הנפלות בענגן זה ספק א' אומרו נגד כל ישראל ונגד השמש שהיה ראוי שיאמר נגד כל ישראל ולעיני השמש פשם שהקדים לומר ושכב עם נשיה לעיני השמש הזאת ספק ב' דמה חידש דוד באומרו לנתן הנביא חטאתי לה' ספק ג' דמלת לה' אף למותר שהרי בעבור שחטא לה' בא ליסרו להבין בתשובת נתן הנביא באומרו גם ה' העביר חטאתה לא תמות מהו ריבוי הגם הזה שהיה ראוי שיאמר ה' העביר חטאתה ספק ד' להבין גם ריבוי הגם הב' באומרו גם הבן הילוד מות ימות ספק ה' להבין הפפל של מות ימות זהו"ל הבן הילוד לה ימות ספק ו' אומרו אשר ילדה אשת אוריה לדוד שהם דברים מיותרים שידוע הוא שילדה אותו לדוד ספק ז' להבין ענגן ריבוי התפלה שהרבה דוד בעד הנער שמאחר שנראה שמחילתו היה במיתת הילד היה ראוי לו שישתוק ולא יתפלל בחיי הילד ומה גם היות נראה לעינים שהיה פסול ואם פוצריו להבין מה ענגן תפילתו לבא נגד גזרתו ית' שאמר לו ביד נתן הנביא שימות הילד הזה ספק ח' דלמה משני כאן לקרותו בשם נער באומרו ויתפלל בעד הנער ובאמת לא היה נער שלא הגיע עדיין לח' ימים ספק ט' להבין בסיפור דברי דוד עם עבדיו באמור להם בעוד הילד חי צמתי ואכפה פי אמרתי מי יודע יחנני ה' ומאי ועמה מת ספק יו"ד בסוף הענגן ויקרא את שמו ידידיה בעבור ה' מאי בעבור ה': אמנם אתיר לה כל הספקות הללו בקיצור נמרץ שבהיות שענגן דוד הע"ה שעשה עם בת שבע היה ענגן זר מאד אשר נתן פתחון פה לאויבי ה' לדבר נגד חסידיו ולכן שילם לו הקב"ה בענגן זר ומכוער עד מאד שיקום עליו אבשלום וישכב עם נשיו לעיני השמש ודבר זה הוא דבר גנאי מאד בין בעיני ישראל הקדושים בין בעיני בני נח בהיות הזנות משבע מצות שנצטוו ולכן אמר כי אתה עשית בסתר ואני אעשה את הדבר הזה נגד כל ישראל ונגד השמש שהיה כל כף דבר של גנאי אפילו לעיני בני נח וזהו אומרו נגד השמש שהם אומות העולם שנמשלו לשמש כאומרם ז"ל שישאלו נמשלו לירח ואוה"ע לשמש והדבר הזה היה כל כף גנאי שהיה נגד טבעם בהיות אבשלום בנה שוכב עם נשיה: או יאמר נגד השמש שבהיות דאסור לאדם לשמש מטתו ביום נמצא דמעשה הזה מגונה לעיני ישראל וזהו נגד כל ישראל וגם הוא נגד השמש שבהיות שאסור לשמש מטתו ביום נמצא שהמעשה הזה גם הוא נגד רצון השמש וכדרך שאמרו ז"ל שאותו יום שאדם חוטא היום מקלל אותו בהיות שעשה בו עבירה ונמצא שהשמש אינו רוצה להיות גרמא בנזיקין וזהו נגד השמש והותר עם זה ספק א' וכשמוע

דוד הרעה הגדולה אשר דיבר לו נתן הנביא בשם ה' רצה להתנצל עצמו ואמר אנכי חטאתי לה' כלו' חטאתי בעבור ה' שחטאת דוד הנה גזרת מלך פדח"ל פדי שילמדו ממנו תשובת יחיד באופן שהיה מוכרח במעשיו או חטא בעבור דלא לימרו עבדא זכנ' למריה פאומרם ז"ל ב' חלק דק"ז אמר דוד לפני הקב"ה גליא וידיעא קמך דאי בעינא למכפי ליצרי הנה פניפניא אלא אמינא דלא לימרו עבדא זכנ' למריה כו' וזהו אומר לנתן הנביא אנכי חטאתי לה' כלו' מה העונש הגדול הזה מאחר שמה שחטאתי הנה בעבור פבודו: אשר עם זה יובן פסוק אני אמרתי ה' חנני רפאה נפשי כי חטאתי לה' יובן עם האמור שפיון שחטא בעבור דלא לימרו עבדא זכנ' למריה לכן אמר רפאה נפשי משום דמה שחטאתי הנה לה' פלומר בעבורה ובסיבתה והותר בזה ספק ב' וכיון ששמע נתן הנביא כי צדקו דברי דוד הע"ה אמר לו גם ה' העביר חטאתה לא תמות כלו' פשם שאתה טוען שעשית העבירה בעבור ה' ובעבור פבודו דלא לימרו כו' גם ה' עושה עמה טוב שהעביר חטאתה ולא תמות משום שאין מיטה בלא חטא וכיון שהעביר חטאתה לא תמות והגם שמה שחטאת הנה בעבור ה' ולא נחשב לעון מיהו חטא הוא אצלו על שאכלה פגה ובהיות פן העביר חטאתה לא תמות ודוק שמתנישב עם זה מלת גם והותר ספק ג': אף אמנם אפס כי נאץ נאצת את אויבי ה' ונאץ הוא פינוי פדי שלא לומר ענין שמחה גבי אויבי ה' פמו שפי' הרד"ק ז"ל פלומר אפס כי שמחת לאויבי ה' על שהרגת לאוריה פחרב בני עמון שהיתה ע"ז חקוקה בזה ונתת להם פתחון פה לומר שע"ז שלהם גרם לכן מלבד הרעה אשר אמרתי לה שישכב אבשלום עם נשיה לעיני השמש גם הבן היולד לה מות ימות וזהו מלת גם והותר ספק ד' וטעם פפל אומר מות ימות לרמזו לו גודל הרעה שגרם להקדימה לקחתה ואכלה פגה שאם הנה ממתין לקחתה בזמנה פאומרם ז"ל שראויה היתה בת שבע לדוד מו' ימי בראשיתה חי היולד הנה והנה משיח ולא יראו ישראל חרפת גלות בעולם כמ"ש בפסר הפליאה ולכן פפל לומר מות ימות לרמזו על גודל חסרונו מן העולם ולרמזו ג"כ שבמיתתו גורם מיתת אחרים בעיכוב הגאולה ומדויק עם זה גם מלת לה שאומר גם מלת היולד לה פלומר היולד הנה היולד בסבתה עכשיו קודם זמנו מות ימות והותר ספק ה'.

ואמר ויגוף ה' את היולד אשר ילדה אשר אוריה לדוד כלו' הטעם שנגף אותו ה בעבור שנולד שלא בזמנו בעבור סיבת היות אשת אוריה לדוד שבעבור שבעוד שהיתה אשת אוריה היתה לדוד ולא המתין לקחתה בזמנו ואכלה פגה והותר ספק ו' וטעם ריבוי התפלה בעד הנער משור שמה שחטא דוד הנה בעבור דלא לימרו עבדא זכנ' למריה וידוע שהבנים קטנים מתים בעון האב ולכן בהיות שבענין ב"ש לא הנה עון פלפי דוד פפי האמת משום דלא לימרו כו' או שחטא משום גזירת מלך והנה מוכרח במעשיו על זה לכן התפלל שלא ימות עתה בעודו ילד משום שיש פ"פ לומר שמה שחטא היו מידו ומרצונו שהרי מת בנו פשהוא קטן ומה שאומר שחטא משום דלא לימרו אינו פלום ולא יהיו דבריו מתקבלים פלפי העם לכן לצאת מזה בשיאמינו דברי' התפלל שלא ימות עכשיו בעודו ילד ומת בעונו רק שיתקיים גזרתו ית' שאמר שימות אמנם ימות פשיהנה נער שאו הוא בר עונשים ומת בעונו ולזה שינה לומר פאן ויתפלל בעד הנער ולא הזכירו בשם ילד פלומר התפלל שיהנה נער ואז ימות ולא עתה וזהו בעד הנער ונכון והותר עם זה ספק ו' ז' וז': ובזה יובן מה שאמר דוד לעבדיו בעוד היולד חי צמתי ואבכה כי אמרתי

מי יודע יחגני אליהם וחי היגד ועתה מת למה זה אני צם פלומר גילה לעבדיו פונת תפלתו שהיתה שימות אחר היותו נער שאז אינו ברשות אביו ומת בעונו וז"א כי אמרתי אולי יחגני לצאת ממחשבת הבריות שידעו נאמנה שלא ברצוני חטאתי וזה באומר אולי חי היגד עד כ' שנה ומת בעונו אמנם אחר שעתה מח למה זה אני צם פלומר מאחר שעתה בעודו יגד מת ולא נעשית פונתי למה אני, צם שאין פונת תפלתי לבא נגד גזרתו ותברך שגור שימות היגד אלא שימות אחר זמן ומאחר שלא נעשה פונתי למה אני צם והותר ספק ט': והטעם שלא ענה אותו הקב"ה לשמוע את תפלתו שהיה עד היותו נער בעבור שמ"מ נהנה מהעבירה אע"פ שהענין היה גזרת מלך ולכן מת בהיותו יגד אמנם עשה עמו הקב"ה אות לטובה שידעו נאמנה שלא מלבו חטא ששלח ביד נתן הנביא ויקרא את שמו ידידיה שפלול בשם הזה שם י"ה כדי שידעו שמה שחטא היה בעבור ה' דלא לימרו עבדא וכי למריה או משום גזרת מלך שבראות העולם שנתן לו ממנה בן וקרא שמו ידידיה שפלול שם שמו מורה בזה שמה' יצא הדבר שחטא דוד ולא מלבו עשה עוד ותכן לומר ויקרא את שמו ידידיה בעבור ה' קודם אמר ויקרא את שמו שלמה וה' אהבו לכן עתה בא לתת טעם שמסבת שה' אהבו קרא שמו ידידיה ר"ל ידידו ואוהבו של הקב"ה והותר בזה ספק יו"ד: הרי מבואר מכאן פח התשובה שבעבור שגנבע דוד לפני המקום ואמר חטאתי נתכפר לו העון בעבור שפלותו וענותנותו שהשפלות והענייה הוא צרי ורטיה לתשובה.

וזהו מה שרומז המסורה הלוח נשוב. הלוח וחסר.

הלוח וגדל. הלוח ונסוע.

הפונה מי שהולך ושוב בתשובה צריך שישפיל עצמו ויחסר מעשיו הרעים וזהו הלוח וחסר אמנם אם הלוח וגדל ומתגאה אז הלוח ונסוע מסייע עצמו מן הטוב ומן התשובה הראויה להיות לפי שהתשובה והשפלות מביאו להשתדל ולהתגבר לעשות רנון יוצרו אשר עם זה נבא לביאור המאמר המוצב בפתיחת הדרוש: תניא ג' משמרות הני הלילה ועל כל משמר ומשמר יושב הקב"ה ושואג פארי כו' וסי' לדבר משמרה ראשונה חמורנוער ב' פלבים צועקים ג' תינוק יונק משדי אמו ואשה מספרת עם בעלה ועיין במאמר זה במה שפי' הכותב בעין יעקב אמנם נ"ל לרמז רמז בג' סימנים אלו במשמרה ראשונה בא לרמז שלא יתעצל אדם בלימודו מיד בתחילת הלילה אלא יהיה קובע עתים ללמוד ואפילו שפל היום טרח מאד והוא יגע עכ"ז יזפור מבוראו וילמוד מהתמור שאע"פ שטורח כל היום והוא רובץ תחת משאו עכ"ז משבח להקב"ה במה שנוער מיד במשמרה ראשונה ואמר לה' הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד כי כל בשמים ובארץ פדיתא בפירקי שירה יע"ש: משמרה שניה פלבים צועקים שאע"פ שהיה האדם עני הולך נע ונד לבקשת מזונותיו עם כל זה יעסוק בתורה ויזפור מקונו וילמוד מהפלבים שאע"פ שאין בכל החיות עני ככלב עם כל זה מתעורר לשבח להקב"ה צועק ואומר בשירתו בואו נשתחנה ונכרעה נברכה לפני ה' כו' הרי שאע"פ שהיה האדם עני אין לו מקום לפטור עצמו שהרי הפלב הוא עני ממנו ועם כל זה מתעורר לשבח לקונו וזהו אומר משמרה שניה פלבים צועקים: משמרה ג' תינוק יונק משדי אמו ואשה מספרת עם בעלה בא לרמז לעשירים שפרנסתם מזונות להם כתינוק זה שפרנסתו

מוכן בכל עת שיירצה ואף על פי שמוכן לו פרנסתו אין נותנין לו לינק אם הוא אינו שואל גם העשיר הזה אף על פי שמזונותיו מוכנות צריך בכל עת שיתעורר הוא מלמטה כדי לעורר למעלה שלא יפסיקו ממנו השפע על ידי שיפיר וישבח לקונו ואל יהיה בועט בדרך וישמן ישורון ויבצע ורמז ענין העשיר בסוף המשמרות לרמז שגאה להם שיהיו מעוררים לשחר ויעמדו יחד כל הלילה עוסקים בתורה מאחר שפרנסתם מזומנת להם לפי שאין רינה של תורה אלא בלילה וכשיעשו פן לעסוק בתורה בלילה אז התורה יגלה להם סתריה וזהו מה שאמר ואשה מספרת עם בעל' כלו' ואש' שהיא התורה כמו שדרשו רז"ל בפסוק מצא אשה גו' אז מספרת עם בעלה שהוא העוסק בה שנקרא בעלה ומגלה לו סודותיה לכל א' ואחד פפי דרפם ומדרגתם שעסקו אחד המרבה ואחד הממעיט או בא רמז אומרו ואשה מספרת עם בעלה שבעוסקם בתורה כמו שפירשנו וכו בזווג השכינה ולהוציא מן הגלות אשר עמנו בצרה: דרך ב' במאמר ג' משמרות הוי הלילה רמז על ג' בתי מקדשות בעולם הזה הדומה לילה כמו שדרשו ז"ל ובשלשה צועק הקב"ה כמו שמפרש בס"ד צעקה בשלישית למה וסימן לדבר משמרה א' חמור נוער הפונה המשמרה ראשונה הוי רמז למקדש א' שהיה פנגד אברהם אע"ה ונחרב בעבור שיצא ממנו ישמעאל וזהו אומרו חמור נוער שבעבור ישמעאל הדומה לחמור כמו שדרשו רז"ל בפ' שבו לכם פה עם החמור עם הדומה לחמור ואליעזר וישמעאל היו ובעבור שיצא החמור ממנו שהוא ישמעאל נחרב משמרה ב' פלבים צועקים רמז למקדש ב' פנגד יצחק ונחרב בעבור שיצא ממנו פסולת שהוא עשו ואלופיו הנמשלים לפלבים עזי פנים פלבים כמו שדרשו רז"ל וזהו הרמז פלבים צועקים משמרה ג' רמז למקדש ג' פנגד יעקב שיהיה בנוי לעולם וזהו תינוק יונק רמז לישראל פי נער ישראל שהוא יונק תמיד מרחמיו וחסדיו של הקב"ה ואז במקדש ג' לא יראו עוד חרפת גלות בעולם ואז אשה מספרת עם בעלה רמז לזיווג השכינה לעולם ועד וענין הצעקה במקדש ג' כדי לעשות נקמה באדם בזכור מה שעשו לישראל יאמר הקב"ה אוי שהחרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי ומסרתי את בני ביד רשעים הללו: דרך שלישית ג' משמרות הוי הלילה רמז לאדם החשוף אשר מחומר קרוץ הדומה לילה שיש בו ג' מדרגות אחד עד י"ג שנים שאז פולו יצר הרע וגם אינו נענש על מעשה הרע שעושה וזהו אומרו משמרה א' חמור נוער שבשנים אלו החמור שהוא יצר הרע שנקרא חמור נוער פדאימא בזהר בסדר במדבר דק"י מדרגה ב' שהוא מעשרים ומעלה שאז נענש על מעשיו אז פלבים שהם המקטריגים צועקים עליו תמיד לפני הקב"ה על מעשיו פדכתיב והפלבים עזי נפש וכתוב מיד פלב יחידתי משמרה שלישית שהוא בעת הזקנה תינוק יונק פלומר חוזר האדם למדרגת תינוק שחוזר ממעשיו וכנולד דמי וכדאי' במדרש חזית וכפי דרך זה יבא על נכון קו' הש"ס דמקשה מאי קחשיב ר' אליעזר אי תחילת משמרות קחשיב משמרה ראשונה סימנא למה לי אורתא הוא פלומר פיון שתחילה פולו חומר ואין בו אלא יצר הרע בנדאי שפולו חושף ומה חידש לומר דהחמור שהוא היצר הרע נוער ושולט בו פשיטא אי סוף משמרות קחשיב שהוא עת הזקנה פשעומד בסוף ימיו מה חידש דהוא פתינוק שאין בו חטא פשיטא דיממא הוא פלומר דברור נצדק דנמשל ליום כדרז"ל על פסוק ויקרא אלהים לאור יום אלו מעשיהם של צדיקים משום שכשצדק מגיע לזקנותו חוזר בתשובה ומירץ סוף משמרה קחשיב וילמדך שסוף משמרה ראשונה שהוא סוף

י"ג שנים אז נכנס יצ"ר הטוב ואז חמור נוער בתוקפו להלחם עם היצ"ר הטוב הנכנס ובאמצע דאמצעייתא אז הפלבים הם המקטריגים צועקים יותר לקטרג עליו פיון שמעשירים שנה ועד שמשלים ארבעים לבינה איזה דבר קל נחשב לחמור והקטרוגים מתגברים ותחילת משמרה אחרונה שמיד בתחילת זקנותו נותן האדם את לבו לשוב ונחשב פתינוק וצריף לנהוג בו כבוד.

ואי בעית אימא סוף משמרות קחשיב ואם תאמר סוף משמרה אחרונה סימנא למה לי פשיטא דחוזר ומירץ למאן דגני בבית אפל רמז לזקן שמחמת עיכוב לא יכול לעשות תשובה בפועל כי אם במחשבה בלבד למדה דצריף שיתחזק לקום ויקרא ק"ש שהוא היחוד רמז שעיינת תשובה במעשה דכינון דנתאחד כל כף לשוב צריף להגדיל עציינתה ובזכור הראשונות יגדל הקב"ה הנקמה מאדום לנקום מידם דמן של ישראל אשר שפכו פמים סביבות ירושלים וה' ברחמי יקרב השעה בעבור שמו המחולל בגוים פדי שיהיה מהולל ומפורסם ע"י ישראל בכל העולם בילא"ו: נאם הצעיר העומד לשרת ולכהן אליהו הפהן האתמרי ס"ט.

דרוש שביעי דרוש שדרשתי בליל הושענא רבה ושם הדרוש הזה ספר חיים והוא דרוש שביעי לתשובה מסכת ברכות פ"ק ד"ה ע"א אמר ר' לוי בר נחמני אמר ר"ל לעולם ירגיז אדם יצ"ר הטוב על יצה"ר שנאמר רגזו ואל תחטאו אי אזיל מוטב ואי לא יעסוק בתורה שנאמר אמרו בלבבכם אי אזיל מוטב ואם לא יקרא ק"ש שנאמר על משפככם אי אזיל מוטב ואי לא ינכור לו יום המיתה שנאמר ודנמו סלה ע"ב: ברחמי על כל מעשיו נמן רינח והצלה בימים אשר בין ר"ה עד היום הזה להיותם הימים ימי בכורי תשובה שיתלבן וינדקם כל אחד בבורית התשובה בהיותם ימים מסוגלים ללבן הנשמה פמי טהרת הנדה המתקדשת מטומאתה ויביט ויפן נגד עיניו החסד אשר צור העולמים עושה עם האדם החוטא שהרי מתחילת ברייתו יסדו והכינו על אדני הנסים בהיות הוא גוף חלול מלא רוח ומנוקב מכל הצדדין והרוח שמור בתוכו הרי זה באמת פלא גדול.

והנה פלא גדול מזה אשר עושה הקב"ה עם החוטא באומרו אולי ישוב שהרי אדם בנוי על רמ"ח אברים כנגד רמ"ח מצות כל אבר כנגד מצוה אחת וכשאדם חוטא באבר אחד כגון שעבר על איזה מצוה שהיא כנגד אותו האבר הרי טמא אותו ושאר האברים מתבדלים ממנו וסורו טמא אומרים לו הרי מפאן למדנושבהיות האדם חוטא בכל אבריו כל אבריו מתפרדים ומתבדלים זה מזה כמת הזה שהוא מובדל מן החיים אבריו מתפרדים זה מזה וחוזר לאפרו ונמצא שה הוא נס גדול שעושה הקב"ה עם הרשע שאף שנתפזרו ונתפרדו אבריו זה מזה הוא מעמידו חי באומרו אולי יחזור.

וזהו הטעם שהבע"ת כנולד דמי משום שמתחברים אבריו זע"ז כשעה שנולד וזהו פונת הפ' ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כולכם היום זהו"ל חיים אתם מאי פלכם אלא רמז כל אבריהם יהיו חיים בלי שיהיה אבר אחד מובדל ומפריש שאז נחשב פמת עד שישוב אל ה' כמדובר ולרמז לזה אמר פלכם ודוק:.

ובזה נוכל לומר שזהו פונת רז"ל (בברכות די"ח ע"ב) באומרם רשעים פתייהם קרויים מתים שפינון שע"י העבירות נתפזרו ונתדלדלו אבריו פמת וזה נמצא שפתייהם קרויים מתים אמנם הצדיקים אפילו במיתתם קרויים חיים בהיותם שלמים בקבר בגופם ואין

רמה ותולעה שולטת בם כגוף החי ממשי: ועם זה נראה לומר רמז בארבע מינים שבלולב לולב אתרוג הדס ערבה שהם באים לרמז על התשובה ודרך עשייתה דהיינו הלולב שהוא דומה לגוף האדם ועליו הנוטין לשני הצדדין לכאן ולכאן רמז לחוטא אשר אבריו מדולדלים לכאן ולכאן כמו שהקדמנו שבכל עבירה שעושה האדם אותו אבר שהוא מצותו מתבדלים שאר האברים ממנו ונמצא החוטא מדולדל באבריו אחד הנה ואחד הנה כלולב הנה הדומה לגוף שעליו מדולדלין לכאן ולכאן ומה הלולב הנה פשםסבין אותו בחוט מתחבר ונעשה גוף אחד מןדבק ומיוחד כף האדם כשחוזר בתשובה ומסבב עצמו במצות תפלין בראשו ובזרועו ציצית בבגדו פאה בראשו מילה בבשרו אזי חוזר להיות גוף אחד מןדבק ומחבר באבריו זהו רמז הלולב וז"ש במדרש פ' במדבר פ"ג המזבח היו מכסין אותו בבגד ארגמן למה ארגמן שהוא הנה אורג את ישראל מן החטא שעליו מקריבין תמידין וחסאות ואשמות הרי אומרו אורג את ישראל מורה על מה שפירשנו שאבריו של חוטא מדולדלין ונפרדין זה מזה ועם התשובה חוזרים ונארגים אבריו והנה האתרוג בא לרמז שאחר שחבר אבריו בתשובה צריך שיתענה על מה שעבר לתקן מה שפגם והאתרוג רומז לזה בהיות הוא פרי במיעוט מאכל בתוכו כף הבעל תשובה ימעט במאכלו ושירקרק וישתנה פניו כאתרוג הנה וההדס בא לרמז שתמיד ימרר על חטאיו כהדס הנה שהוא מר ויזכור תמיד חטאיו כמאמר המשורר דוד הע"ה וחסאתי נגדי תמיד כמ"ש בס' החסידים שצריך האדם לכתוב עונותיו כדי שיהיו לעולם נזכרים לו שכן הנה עושה דוד הע"ה והערבה בא לרמז על הטבילה שיטבול הבעל תשובה לעלות מטומאתו דהערבה היא ערבי נחל דהיינו הטבילה כמו שדרשו ז"ל בפ' בנחלים נטיו מה נחלים מעלים את האדם מטומאה לטהרה כו' ומה שמורין בארבע מינין אלו על הארץ מתחת השמים ממעל לרמז שאע"פ שהאדם הוא חנוך עכור עפר מן האדמה עם כ"ז בשובו בתשובה נשמתו צרורה למעלה תחת פסא הכבוד ומורים בארבע רוחות העולם לומר שאע"פ שדרך אחרי העבירות להשיגם מסוף העולם ועד סופו כו' אלעזר בר דורדיא עכ"ז בשובו אל ה' וירחמהו ויתן מושבו במרומים במקום שוהם וספיר: אשר עם זה יובן פסוק אשרי תבחר ותקרב ישכון חצריה נשבעה בטוב ביתה קדוש היכלה הכונה אשרי כל מי שתבחר דרך התשובה ומקרב עצמו להכנס תחת כנפיה מה שקרו שישכון בחצריה בחצר המחיצה שאמה שם שבמקום שבע"ת עומדים אין צ"ג יכולים לעמוד ומלת חצריה כמו לחצר בית המלך הפנימית ושם נשבעה בטוב ביתה שיתענג מזיו שכינתה מה שאין יכול הצדיק להכנס בחצר הנזכר אלא קדוש היכלה מי שהוא קדוש שוכן בהיכלה שהוא מבחור לפי ששם היכל הוא שם כלל.

לכל המלכות ר"ל לכל בית מושב המלך ואנשיו והטעם שהצדיקים עומדים יותר מבחור בהיות שאין יכולים להכנס במחיצת בע"ת אמר עוד נראות בצדק תעננו אלהי ישענו מבטח כל קצוי ארץ וים רחוקים נראות הוא לשון תמיהא כלומר נראות ופלאים אני רואה בכאן שהרי לצדיקים שלא טעמו טעם חטא מעולם נותן למטה מבע"ת שכבר חטאו ויהי כמשיב ע"ז בצדק תעננו כלומר בדרך צדקה עושה להם ומושיע ומגדיל להם כ"כ אשר עם זה מבטח כל קצוי ארץ וים רחוקים שבראות הרשעים מעלת בע"ת כל א' מבטח לשוב אע"פ שהלה ודרך אחר העבירה עד קצה ארץ וים רחוקים כרבי אלעזר בן דורדיא ששמע שהיתה זונה בכרפי הים והלה שם: ונחזור אל הענין שהרשע אבריו

מִן־פְּרָדִים וּבְשׁוּבוֹ מִתְחַבְּרִים יַחַד כַּדְּפָרִישִׁית וְקוֹדֵם בּוֹאֵי לְפָרֵשׁ מֵאֲמַר חֲזוֹ"ל עִם זֶה נִקְדִּים לְשֵׂאוֹל שְׂאֵלָה בְּעֵינֵי הַלּוֹלֵב דְּלָמָּה תִּקְנֵנוּ לְבָרֶךְ עַל הַלּוֹלֵב וְלֹא עַל הָאֲתָרוּג מֵאַחַר שֶׁהִפְתּוּב הַקְדִּימוֹ שְׂנֵאָמַר וְלִקְחֶתֶם לָכֶם בַּיּוֹם הַרְאִשׁוֹן פְּרִי עֵץ הַדֶּר פִּנּוֹת תִּמְרִים גּו' וַאֲ"כ הִנֵּה רְאוּי לְתַשְׁן הַבְּרָכָה עַל הָאֲתָרוּג וְלוֹמַר עַל נְטִילַת אֲתָרוּג וְרוֹז"ל בְּגִמְרָא הִשִּׁיבוּ ע"ז לְפִי שֶׁהוּא גְבוּהָ בְּמִינוֹ וְחוּץ מִזֶּה נוֹכַח לֹמַר דְּכִינּוֹן דְּבִאֲתָרוּג יֵשׁ מִחֲלֻקַּת אִם פְּרִי עֵץ הַדֶּר הָאֲמוּר בְּכַתוּב הוּא אֲתָרוּג אוֹ תַפּוּחַ אוֹ אֵיזָה פְּרִי מֵהוּד אַחַר וְע"ז תִּקְנֵנוּ לְבָרֶךְ עַל הַלּוֹלֵב לְפִי שֶׁהוּא פְּשׁוּט שְׁכַפּוֹת תִּמְרִים הָאֲמוּר בְּכַתוּב הוּא הַלּוֹלֵב ע"ל דְּאֲתָרוּג דּוּמָה לְלֵב שֶׁהוּא מְשַׁכֵּן הַמַּחְשָׁבָה וּבְמַחְשָׁבָה שֶׁהִיא נִסְתַּרְתַּת אֵין מְקוֹם לְדַבֵּר וְלִזְהָ אֵין מְבָרְכִין בְּאֲתָרוּג וְהַבּוֹ.

ע"ל מִשׁוּם שֶׁכָּבֵר הַנֶּרְגַל הָאָדָם בְּכָל הַשָּׁנָה כְּשֶׁלּוֹקֵחַ בְּיָדוֹ אֵיזָה פְּרִי מְבָרֶךְ עָלָיו הַנּוֹתֵן רֵיחַ טוֹב בְּפִקְרוֹת אוֹ בּוֹרָא פְּרִי הָאֲדָמָה אוֹ בּוֹרָא פְּרִי הָעֵץ וְכַדִּי שְׂלֵא יְבֵא לְטַעוֹת תִּקְנֵנוּ לְבָרֶךְ עַל הַלּוֹלֵב וְלֹא עַל הָאֲתָרוּג לְפִי שֶׁאִם יְבָרֶךְ עַל הָאֲתָרוּג אֶפְשָׁר דְּבְמִקּוֹם נְטִילַת אֲתָרוּג יְבָרֶךְ בּוֹרָא פְּרִי הָעֵץ אוֹ נוֹתֵן רֵט"ב מֵאַחַר שֶׁהַנֶּרְגַל בְּזֶה כָּל הַשָּׁנָה מִשׁוּ"ה תִּקְנֵנוּ הַבְּרָכָה עַל הַלּוֹלֵב ע"ל שֶׁתִּקְנֵנוּ הַבְּרָכָה עַל הַלּוֹלֵב מִשׁוּם כְּבוֹד א"י שֶׁבְּפִרְיוֹ נִשְׁתַּבַּחַה א"י שֶׁהִיא דְּבִשׁ תִּמְרִים: ע"ל בְּהִיּוֹת עֲמוֹ שְׁנֵי מִינִים אַחֲרִים שֶׁהֵם הַדָּס וְעֶרְבָה וְהַלּוֹלֵב מִן־קֶדֶם בְּפ' לְשְׁנֵי הַמִּינִים ע"ל דְּבִשְׁלָמָא אֲתָרוּג וְהַדָּס כְּבָר הֵם זוֹכִים שְׁמֵבְרָכִים עָלֵיהֶם כָּל הַשָּׁנָה אֲמָנָם עַל לּוֹלֵב שְׂאֵין מְבָרְכִים עָלָיו מְבָרְכִים עָלָיו עֵתָה וְאֵע"פ שֶׁמְבָרְכִים בְּפִרְיוֹ אֵינוֹ כִּהְדָּס וְאֲתָרוּג שְׁמֵבְרָכִים עָלֵיהֶם מִמֶּשׁ וַאֲ"ת שֶׁיְבָרְכוּ עַל הָעֶרְבָה שְׂאֵין מְבָרְכִים עָלָיו כָּלֵל כָּל הַשָּׁנָה י"ל שְׂאֵין רְאוּי לְתַשְׁן וְלִקְבּוֹעַ הַבְּרָכָה עַל דְּבָר טָפֵל שְׂאֵין בּוֹ לֹא פְּרִי וְלֹא רֵיחַ.

ע"ל בְּדֶרֶךְ דְּרִישׁ כְּמֵאֲמָרֵם ז"ל שֶׁהָאֲתָרוּג דּוּמָה לְלֵב וְהַדָּס לְעֵינַיִם וְהָעֶרְבָה לְשִׁפְתַיִם וְהַלּוֹלֵב דּוּמָה לְשִׁדְרָה וְנִמְצָא שֶׁהָאֲתָרוּג הוּא הַמְּלֶךְ שֶׁהוּא דּוּמָה לְלֵב שֶׁהוּא מְלֶךְ הַגּוֹף וְשֶׁאֵר הַמִּינִים דּוּמִים לְשֶׁאֵר הָאֲבָרִים שֶׁהֵם עֲבָדָיו שֶׁל מְלֶךְ וְיָדוּעַ שֶׁהַמְּלֶךְ תְּלוּי בְּעַבְדָּיו לְפִי שֶׁאִם אֵין עִם עַל מִי יְמַלְוֶה עַל הָעֵצִים אוֹ עַל הָאֲבָנִים בְּאִנְפֵּן הָעֵינָקָר הַמְּלָכוֹת הוּא הָעַם כְּדַכְתִּיב בְּרוּב עִם הַדֶּרֶת מְלֶךְ וְלִכֵּן מֵאַחַר שֶׁהָאֲתָרוּג הַדּוּמָה לְלֵב שֶׁהוּא הַמְּלֶךְ תְּלוּי בְּעַבְדָּיו שֶׁהֵם הָאֲבָרִים הַנֶּרְמָזִים בְּהַשְׁלֵשָׁה מִינִים לְפִיכֶךְ מְבָרְכִין עַל הַלּוֹלֵב אֲשֶׁר עֲמוֹ הַדָּס וְעֶרְבָה לְפִי שֶׁמִּי נִתְלָה בְּמִי הַמְּלֶךְ תְּלוּי בְּעַבְדָּיו לְכֶךְ מְבָרְכִים עַל הָעֵינָקָר וּבְחִזְבוּר שְׂאֵלוֹת וְתִשׁוּבוֹת שֶׁחֲבַרְתִּי בְּתִשׁוּבָה ס' שֶׁכ"א כְּתַבְתִּי ע"ז י"ח טַעְמִים וְנִרְאָה גַם לְתַת טַעַם חוּץ מִמֶּה שֶׁפִּי רז"ל דְּלָמָּה קָרְאוּ הַכְּתוּב פְּרִי עֵץ הַדֶּר בְּמָה שֶׁרְאִיתִי לְבַעַל עֲמוּדָהּ שֶׁבָּעָה ז"ל שֶׁהִבִּיא מִשָּׁם הָרֵאשׁוֹנִים שֶׁכָּל מִינֵי צְמָחִים וְאֵילָנוֹת אֵינָן צוֹמְחִין אִם אֵין טוֹעֲמִין מִמֵּי זְכָרִים אֲמָנָם הָאֲתָרוּג בֵּין בְּמֵי זְכָרִים בֵּין בְּמֵי נְקֻבוֹת צוֹמֵחַ ע"כ וְאֶפְשָׁר דְּלִזְהָ קָרְאוּ הַכְּתוּב פְּרִי עֵץ הַדֶּר בְּהִיּוֹת הַדֶּר עַל הִיּוֹתוֹ שֶׁכָּל מִינֵי מֵיִם הַיּוֹרְדִים עָלָיו אֶחָד זְכָרִים וְאֶחָד נְקֻבוֹת וְאֵין הַדּוֹר גְּדוֹל מִזֶּה וְנִמְצָא שְׂאֵרְבַּע הַמִּינִים הַלְלוּ הֵם רְמֵז עַל בַּע"ת כְּמוֹ שֶׁהַקְדַּמְתִּי שְׂבָא לְרַמְזוֹ שֶׁיִּסּוּבֵב הָאָדָם עֲצָמוֹ בְּמַצּוֹת וַיִּמְעַט מֵאֲכָלוֹ וַיִּתְמַרְמַר עַל עֲוֹנוֹתָיו וַיִּטְבּוֹל מִטּוֹמְאָתוֹ: אֲשֶׁר עִם זֶה נֶאֱמַר רְמֵז בְּסִדֵּר הַקְדוּשׁ שֶׁהוּא לְרַמְזוֹ עַל בַּע"ת אֵיךְ יָשׁוּב וְסִדֵּר עֲשִׂיתוֹ וְהִנֵּה אֲצִיגְהוּ לְפָנֶיךָ קֹדֶשׁ וְרַחֵץ.

כַּרְפֵּס יַחַץ. מַגִּיד רַחֲצָה.

מוציא מצה. מרור כורף.

שולחן ערוך. צפון ברך.

הלל נרצה. בהיות שחז"ל דורשים ענין הקמץ והמצה רמז על היצה"ר ויצר הטוב לכן עמדתי לדון הסדר הזה בדרך רמז שבנדאי שדברי הסדר הזה לא בא לתת סימן לבד אלא גם לרמז ענין התשובה להציל האדם ממקושי מות מפח המוקש היצה"ר הוא הצר הצורר הוא שטן הוא מלאך המנות ה' יצילנו מרשותו אמן אמר קדש נרחץ כלומר קדש עצמה במותר לה נרחץ לכה מכל טינוף העבירות שעשית ואע"פ שהרבית לפשוט מאחר שאמה עוזב הדרך הרע ומתחרט על מה שעשית מתכפרים כל עונותיה וז"א פרפס יחץ פרפס בר"ת כ בת רשעת פשעת סרתה מן הדרך והפונה אע"פ שהרבית לפשוט וכזבת ורשעת ופשעת וסרת מהדרך הטובה עכ"ז יחץ והסר כל זה מעליה והאל מקבלה אי בתשובה: או אפשר שרמז באומרו קדש נרחץ הבעל תשובה צריך לטבול עצמו בנהר התשובה ושיבער לבו ממחשבות פגומות כדי שלא יהיה טובל ושרץ ביזו ולכן קדש עצמו ואח"כ יטבול וז"ש קדש נרחץ כלומר וקודם הרחיצה שהיא הטבילה צריך קידוש גדול כדי שלא תהיה טובל ושרץ ביזו.

ועתה בא לרמז וללמדך דרך התשובה ועשייתה איך יעשנה כדי להכניע לב האבן והערל אשר בקרבך תנאי הראשון שלא תלה אחר תענוגי העולם הזה אלא חיי צער תחיה ועל הארץ תישן בלי כר וקסת והסר מעליה המלבושים הנאים ומשנבחים ביותר לפי שהם הגורמים הגאונה כמ"ש הקסיד בעל ראשית חכמה ז"ל וז"א פרפס יחץ נוטריקון של פרפס פר פס מלשון פרים וכסותות וכתונת פסים והוא אשר דברנו שלהקנעת היצה"ר לא ישכב על פרים וכסותות ולא ילבש כלי מילת כתונת הפסים יחץ כ"ז מעליה ותסירם מנגד עיניו ואמר מגיד רחצה לרמז מ"ש הקסיד בעל ראשית חכמה ז"ל שצריך האדם בעת שטובל מטומאתו שיתודה ויפרש שם חטאיו לפני המקום בעת הרחיצה וז"א מגיד רחצה שייגיד עונותיו בעת הרחיצה שהיא הטבילה שרוחץ הטומאה ואחר שתזכה למעלת התשובה שטיהרת עצמה היטב תזכה למעלת התורה להבינה וז"א מוציא מצה פדכתיב פי מוצאי מצא חיים וכתוב מצא אשה מצא טוב ודרשו ז"ל פסוק זה על התורה כו' לפי שקודם התשובה בעוד שהאדם מלוקלף בעבירות יש מסו מסו מבדיל בינו למקום פדכתיב פי עונותיכם היו מבדילים ולכן סותמים ממנו מקורי הדעת והבינה ועיין בבעל ראשית חכמה ז"ל ששם האריך באיזה אופן העונות סותמים מקורי החכמה באופן שעם התשובה זוכה לחכמה וכדי שיתקיים בו מרור כורף צריך לכוון עצמו במרירות בדרך אדם כי ימות באהל כו' היא דרבה של תורה כו' וז"א מרור כורף כורף עצמה במרורים כדי שתוכל להמציאה ואחר עשיית התשובה המעולה פזאת תזכה לאכול בשלחן הצדיקים בג"ע פענן שהראו ענין השלחן לרבי חנינא ב"ד וז"א שולחן ערוך הנה עם כח התשובה שולחנה ערוכה בג"ע ותזכה למתנות הגנוזות בצפון כמ"ש בדרושים הקודמים משם הקדמונים שיש היכל בצד צפון אשר גנוז שם אוצרות כדי ליתן מתנות לצדיקים וזהו שרמז בזה צפון ברך ר"ל תזכה לאותן המתנות הצפונות בצפון וברך מלשון קח נא את ברכתך והפונה תקבל מתנות ממה שצפון בצפון ואז שירתך והללה רצויים לפני המקום וז"א הלל נרצה או אפשר לומר שאומרו שולחן ערוך הוא בדרך לה אכול בשמחה לחמה

ושתה בלב טוב יינה וזמור שירים כי כבר רצה האלהים את מעשיה וזהו שלחן עזרה כלו' אכול בשמחה מפאן ואילה אחר עשיית זאת התשובה צפון ברה פלומר ושתה בלב טוב יינה וצפון רמז על הינו לפי (פאן חסר) וכיון שחטא אדה"ר הצפינים הקב"ה.

הלל נרצה רמז שישמח ויהלל וישיר ויזמר אשר בדרה הזה פירשתי כמה פסוקים מקהלת סימן ט' הם המדברים בענין התשובה וסדר עשייתה וזה נ"ל פונת הפתובים כי חיים יודעים שימותו והמתים אינם יודעים מאומה ואין עוד להם שֶׁכָּר כי נשפח זכרם גם אהבתם גם שנאתם גם קנאתם כבר אבדה וחלק אין להם לעולם בכל אשר נעשה תחת השמש לה אכול בשמחה לחמה ושתה בלב טוב יינה כי כבר רצה אלהים את מעשיה בכל עת יהיו בגדיה לבנים ושמן על ראשה אל יחסר ראה חיים עם האשה אשר אהבת כו' ובאהבת הקיצור לא אאריה בספקות והפונה כי החיים שהם הצדיקים הנקראים חיים אפילו במיתתם יודעים שימותו כלו' חושבים תמיד על ענין המית' ובזה אינם חוטאי' בדרה ושוב יום א' לפני מיתתה ישוב היום שמה ימות למחר לא כן המתים שהם הרשעים הנקראים מתים אפילו בחייהם אינם יודעים מאומה אפילו אם יש מיתה בעולם ובזה עושים מה שלבם חפצים וגורמי' בזה כי אין להם שֶׁכָּר לעוה"ב משום שאף אם עשו איזה מצנה נותן להם הקב"ה שֶׁכָּרם בעוה"ז כדי לטורדם מן העוה"ב ונמצא שאין להם שֶׁכָּר עוד כי נשפח זכרם לזכרם בטוב ולפוקדם ברחמים וזהו אם ימותו חייבים: אמנם אם חוזרים בתשובה לפני המקום וגם אהבתם שאהבו לעבירות וגם קנאתם שקנאו להקב"ה וגם שנאתם ששנאו לחבריהם שהרעו עם הבריות כמו שפירש"י ז"ל כבר אבדה פלומר שעזבו ואבדו המעשים הללו וגם עזבו כל הבלי העוה"ז באופן שחלק אין להם לעולם בכל אשר נעשה תחת השמש אז כשעושים כל זה אע"פ שמקודם הרבו פשע ועבירה עכ"ז מאחר שחזרו אומר להם הקב"ה לה אכול בשמחה לחמה ושתה בלב טוב יינה כי כבר רצה אלהים את מעשיה ואמר רצה אלהים את מעשיה פלומר מעשיה של עבירות שנהפכו עתה לזכיות כמאמרם רז"ל שהעבירות נעשין זכיות וז"א כ כבר רצה אלהים את מעשיה ר"ל רצה גם מעשיה הראשונים בעבור התשובה.

עוד אפשר לומר אומרם לה אכול בשמחה לחמה כו' וקצת ממנו פירש ג"כ קרובי החכם המרומם כמוה"ר אברהם אפומאדו בהיות שבעל התשובה צריה סיגופים ותעניות גם להלביש שק על בשרו ולהסיר מעליו המלבושים הנאים גם צריה שיתן עפר על ראשו גם שלא ירגיל הרבה אצל אשתו שאבר קטן יש באדם משביעו רעב כו' ואחר שמשלים אדם תשובתו מותר בכל אלו הדברים ולכן פנגד מה שהתענה ולא אכל ושתה אומר לה אכול בשמחה לחמה פנגד מה שצריה לפרוש עצמו מן היין אמר ושתה בלב טוב יינה פנגד השק שבבשרו אמר בכל עת יהיו בגדיה לבנים פנגד אפר מקלה שבראשו אמר ושמן על ראשה אל יחסר פנגד פרישות האשה אמר ראה חיים עם האשה אשר אהבת הרי מפאן כשהקב"ה מוחל לאדם על ידי תשובתו הוא מוחל מחילה גמורה כפי פח הנותן ית' ולכן אחר שרואה שחוזר האדם אליו בכל לבו ובכל נפשו מתיר לו הדברים כי לא תהו בראה: אשר עם זה נ"ל לפרש פונת אומרם חטאנו צורנו סלח לנו יוצרנו ששואלים ישראל מהקב"ה שתהיה מחילתו מחילה גמורה כפי פח הנותן ונקדים קודם הקדמה מפארה מיוסדת על אדני פז בהיות אמת שאין האדם יכול להפיר ערה שפלותו אם אריה זמנו להעריה עצמו למין הדומה לו כיצד אם יעריה עצמו נגד בהמה וסיה שהם

חונמר עכור כמותו רואה שיש לו יתר שאת ויתר עז בקומה וחקמה ודבור ונמצא שאינו יכול עם זה להפיר שפלותו ואם יעריף עצמו עם המלך שהוא יקר המעלה יותר ממנו עם כ"ז לא יפיר שפלותו שאף שהמלך הוא ממינו מעלתו עם רוב עשרו הוא דבר נפרד ממנו שהענין אינו דבק עמו ובהיותם שניהם ערומים שוין פולם לרעה במדרגה אחת באופן שאפילו שיראה גדול ממנו במעלה מאחר שמעריף עצמו לאחד שהוא במינו ומעלתו נפרדת ממנו לא יבא עם זה להפיר שפלותו אף יפיר גודל שפלותו אם יעריף עצמו לא' מהדברים עליונים הנעלמים ונפרדים מהחונמר פגון המלאכים והדומים להם מפל צבא המרום במרום ואז נרתת לאחוריו ויראה ויפחד וידע שהוא ברירה קטנה שפלה אפלה ובזה יפנע לבו הערל וישוב אל ה': וזהו פננת שלמה המלך ע"ה במשלי סימן ט"ו במ"ש אורח חיים למעלה למשפיל למען סור משאול מטה כלו' האורח החיים ימצא האדם פשישפיל למעלה ויראה הדברים העליונים אז יפיר וידע שהקבל הוא ועל זה אמר דוד הע"ה כי אראה שמיך מעשה אצבעותיך ירח וככבים אשר פוננת אז אני אומר מה אנוש כי תזכרנו וכן אדם כי תפקדנו.

עוד הקדמה שניה לבא אל הענין דרך משל אם המלך עשה כלי אחד בידו אע"פ שהכלי יהיה פחות הערך בזוי ושפוי השובר אותו חייב מיתה לא מצד הכלי שחייב לכלי שהכלי אינו שנה פלום אלא מה שהוא חייב הני בעבור שהשחית וחייב מעשה ידיו של מלך דהו"ל נוגע בכבודו של מלך שפטר מה שפנה הוא והדבר בהפכו בכלי שעשה אחד מהדיוטות שאף ע"פ שיהיה הכלי יקר הערך והמצויאות אינו חייב מיתה השובר אותו משום שלא נגע כי אם בכבוד הדיוט דאזלינו בטר העושה מלאכה.

עוד הקדמה שלישית אשר עמה נבא לתכלית המכונן שאדם גדול שנותן מתנה לאדם גדול כמותו צריך שתהיה המתנה מרורה כפי מעלת הנותן והמקבל ששניהם גדולים כאחד וגם אם גדול נותן מתנה לקטן צריך שתהיה המתנה מרובה כפי מעלת הנותן דלעולם אזלינו בטר הנותן ולכן קטן הנותן לגדול יתן כפי ערכו שהוא קטן אע"פ שהמקבל גדול: וזהו מה שחידש עבדו של שאול בשמואל א' סימן ט' פשהלכו לבקש האתונות שהיה רוצה שאול למנוע עצמו מלבא לאיש האלהים באומרו ותשורה אין להביא כלו' אין ראוי לבא לאיש האלהים משום דנתשורה אין להביא לו מרובה וראויה כפי כח הנותן שאני עשיר וגדול וכפי כח המקבל גדול בדור שמואל הנביא והשיב לו עבדו הנה נמצא בידי רבע שקל פספס כו' ואני קטן ובהיות שאני קטן אף על פי שהמתנה מעוטה לא איכפת לן פלום משום שקטן הנותן לגדול אע"פ שיהיה המתנה מועטת אינה פלום דלעולם אזלינו בטר הנותן: ובזה נבין ביאור חטאנו צורנו פננת ישראל להקב"ה לומר אנחנו החונמר ומעש' ידיה פולנו ולכן חטאנו שחבלנו עצמינו לא מצד עצמינו שאנו החונמר אלא מה שחטאנו היינו בעבור היות אמה צורנו וכבר הקדמנו שאע"פ שהכלי אינו שנה פלום ואני חמר עכור פחות הערך יש לנו עון על שחבלנו מעשה ידיו של מלך דלעולם אזלינו בטר העושה הכלי ובהיות שאנו מעשה ידיה חטאנו על שחבלנו את עצמינו בחטאינו.

ועכשיו אחר שאנו מפירים גודלך שאתה המלך הגדול והודינו בפינו לומר חטאנו בהיותך אמה צורנו ומעשה ידיה פולנו אם כן סלח לנו ומאחר שאתה המוחל

והסולח תהיה סליחה מרובה כפי פח הנותן שלעולם אזלינו בתר הנותן ומאחר שהנותן הוא גדול אע"פ שהמקבל הוא קטן צריף שיהיה המתנה כפי פח הנותן וכיון שהקב"ה מוחל מחילה גמורה כפי גְּנֻדְלוֹ גם האדם צריף שיהיה תשובתו בכל שלימות לבו לפי שהמוחל שהוא הקב"ה הוא בוחן לבות וכליות וכיון שרוצה שאין פיו ולבו שוין בתשובתו אז גם הוא עושה פן שאינו מוחל מחילה מוחלטת ואז המחילה כפי המקבל: אשר ע"ז נבין שני כתובים המכחישים זה לזה שכתוב אחד אומר במשלי סי' יו"ד ברוך דברים לא יחדל פשע דמשמע שאע"פ שינרבה האדם בדברים על פשעיו להתנדות לפני המקום אינו מועיל פלום ולא יחדל פשע וכתוב אחד אומר בהושע סי' קד קחו עמכם דברים ושובו אל ה' ואין להקשות דאומרו ברוך דברים ר"ל כל המרבה דברים מביא חטא דגם זומשמע.

ונ"ל לומר דכאן מיירי בדברים מן השפחה ולחויץ בלי תשובת הלב ולכן לא יחדל פשע ברוך אותם הדברים. וכאן בהושע איירי בדברים עם תשובת הלב וז"א קחו עמכם דברים ושובו אל ה' כלו' לא בדברים בלבד מן השפחה ולחויץ אלא גם ושובו אל ה' שתהיה תשובה מן הלב.

ובזה נבין ואפשר שעל זה היה ירמיה הנביא מתרעם באומרו בסימן י"ב מדוע דרף רשעים צלחה כו' ונטעתם גם שורשיו ילכו גם עשו פרי קרוב אתה בפיהם ורחוק מפליותיהם והפגנה שהרשעים מודים בפיהם שדורשים להקב"ה ולבם בל עמם וע"ז מתרעם ירמיהו על שהוא קרוב לשמוע תפילותם ונותן שאלתם ונטעתם גם שורשיו אע"פ שפשוט דורשים להקב"ה הוא מן השפחה ולחויץ דוקא וז"א קרוב אתה בפיהם על כל מה ששואלים לתת להם אע"פ שהוא בפיהם ולא בלבבם שלבם לא נכון עמך כדרך שדורשו ז"ל גבי איוב בכל זאת לא חטא איוב בשפתיו מפלל דבלבו חטא כו' גם פן באומר קרוב אתה בפיהם משמע ולא בלבבם שנה וא"כ למה אתה רחוק מפליותיהם שאתה בוחן לבות וכליות להבחין שאין באים לפניך כ"א בפיהם בלבד באופן שהשב בתשובה צריף שתהיה תפלתו לפני המקום שלימה פיו ולבו שוין: וזהו פונת הפייטן באומרו בשמך בטחתי וכפי שטחתי ודברים לקחתי ובאתי עדיף הפונה בשמך בטחתי שתקבלני בתשובה אף שמן הדין מאחר שחטאתי לה הדיתי חייב למות רק בטחתי בשמך הגדול וכפי שטחתי לפניך לרמוז שפסיד פשוטות מתחת פנפי החיות לקבל השבים כמו שדורשו ז"ל וידי אדם תחת פניהם כו' דברים לקחתי כאשר צויתנו ע"י נביאך פתוב לאמר קחו עמכם דברים ושובו אל ה' ולא היתה תפילתי לפניך דברים בלבד מן השפחה ולחויץ בלי פונת הלב ח"ו אלא ובאתי עדיף ששבתי ובאתי לפניך ממש וזה מורה על דבקוטי עמך ודוק: או אפשר לומר ובאתי עדיף ידוע שבמקום שבעלי תשובה עומדים אין צ"ג כוללים לעמוד שמושב ב"ת הוא במחנה שכינה לזה אומר בשמך בטחתי שתקבלני אע"פ שהרבתי פשע ועבירה ולכן כפי שטחתי לפניך בתפלה ושבתי מדרך הרעים ודברים לקחתי להתנדות לפניך ובזה זכיתי לבא עדיף ממש תחת פסא פבוך וכמו שפירשתי לעיל אלמדה פושעים דרכיך ומה אומר להם שחטאים אליך ועדיף ושובו עם התפלה וכיון דאתא לידן נראה עוד לפרש אלמדה פושעים דרכיך ידוע שהחסד שהקב"ה עושה עם החוטא הוא שמעפב החטא למעלה כדי שלא יבא למטה ויהרוג לאדם משום שמן החטא נברא שטן אחד והוא מבקש להורגו אלא שהקב"ה עוזר ומרחם על האדם לעכבו

לפניו למען הציל לאדם מידו להשיבו לפניו בתשובה לזה אמר אלמדה לפושעים דרכי הטובים ומה הם שהחטאים אשר מהם התהוו מקטריגים אליה ועמה ישובו לפניך ואין אתה מניחם שיבואו אצלך: עוד י"ל אמר דרכיך לשון רבים לרמזו שאף שחטא וחרור בתשובה וחרור וחרור וחרור עד כמה פעמים מ"מ חטאים אליה ישובו ואתה מקבלם בתשובה ובנדאי שזהו שלא יאמר אחרת ואשוב אחרת ואלא שאירע שחטא וחרור וחרור מתוקף יצרו ולא בכונה מכוונת באומרו אחרת ואשוב שהרי אמרו רז"ל האומר אחרת ואשוב אחרת ואשוב אין מספיקים בידו לעשות תשובה וכיון דאתא לידן נראה שהטעם שאין מספיקים בידו לעשות תשובה משום שאין קטיגור נעשה סניגור וזה עשה התשובה קטיגור שלו באומרו אחרת ואשוב שלקח בידו התשובה כדי למלאות יצרו ונמצא שעשה התשובה קטיגור שלו אשר עמה חטא ולכן אינו מועיל לו: עוד י"ל שכל החוטא בפתע פתאום יש בידו חטא על שלא נתיישב להבחין בין טוב לרע והכניס מיד בקרבו שיטות ארס היצה"ר ובהיות פן כמעט שהוא בשוגגןחלק בו מאנוש.

אמנם זה שמתיישב ומעיין בדעתו ומתייעץ עצמו בדעתו נמצא זה מזיד יותר ממזיד גם ראוי לשום לב בפל אומרו אחרת ואשוב אחרת ואשוב ועוד צריך להבין מאי כוונתו של זה באומרו אחרת ואשוב ועוד למה אין מספיקים בידו לעשות תשובה שהרי אין דבר שיעמוד בפני התשובה ואפילו לירבעם אמר לו הקב"ה חזור בך אע"פ שחטא והחטיא וא"כ איך אומר אין מספיקים בידו לעשות תשובה: אמנם נ"ל בענין הפל שסובר זה לטעום מכל העבירות ובדרך שלפוף לא יהיה עון בידו כיצד שאומר אחרת ואשוב וכיון ששבתו כבר נתפטר לי עון זה וכיון שנתפטר זה אחרת עוד עון אחר ואשוב ונמצא שראשון ראשון מסתלק כבר ונתפטר על ידי תשובה ולכן לאיש כזה אין מספיקים בידו לעשות תשובה כלומר בבואו לפני החכמים לשאול תשובה אין מספיקים בידו לעשות תשובה כלומר אין נותנים סיפוק תשובה בידו אלא אומרים לו שאין לו תקנה עולמית לעונו והטעם משום שתקנתו הוא קלקלתו משום שבראות שיש לו תשובה על עון ראשון חוזר לעשות עבירה אחרת באומרו כבר נתפטר עון ראשון ונתבטל ע"י תשובתי עליו וכה אחרת לעשות עבירה אחרת ולכן לאיש הזה דוקא אין מספיקים לעשות תשובה כלומר ב"ד אין נותנים לו סיפוק לתשובתו אלא אומרים התענה בך וכה ובתשלום זה נותנים עליו עוד עד יום מותו ולכן לא אמר האומר אחרת ואשוב אין מקבלין אותו בתשובה משום שאין דבר שיעמוד בפני התשובה: ובזה נבין משנת פ"ה דאבות פל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו וכל המחטיא את הרבים אין מספיקים בידו לעשות תשובה משה זכה וזכה את הרבים זכות הרבים תלוי בו שצאמר צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל ירבעם חטא והחטיא את הרבים חטא הרבים תלוי בו שצאמר על חטאת ירבעם בן נבט אשר חטא ואשר החטיא את ישראל ע"כ: וקשה גם כן באומרו שכל המחטיא את הרבים אין מספיקים בידו לעשות תשובה שהרי אין דבר שיעמוד בפני התשובה ועוד שהרי ירבעם אע"פ שחטא והחטיא אמר לו הקב"ה חזור בך כו'.

אמנם הוא הדבר אשר דברנו שלעולם אין לה דבר שיעמוד לפני התשובה אמנם המחטיא את הרבים הוא עון חמור מאד אשר בבואו לשאול תשובה אין נותנים שיעור לתשובתו לומר עשה בך וכה ותפטור עצמה בזה אלא אחר שהתענה וסיגף עצמו כמה זמן חוזרים ונותנים לו עוד סיגופים ותעניות וכן עד יום מותו באופן דאין נותנים סיפוק ושיעור

לתשובתו כשאר העבירות ולעולם שם ס תשובתו מקובלת שאין דבר שיעמוד בפני התשובה: והנה ראוי לשים לב דמאחר שלא בא התנא אלא לומר שהמזנה את הרבים זכות הרבים תלוי בו והדבר בהפכו א"כ הנה ראוי להתחיל לומר משה זכה את הרבים זכות הרבים תלוי בו וירבעם החטיא את הרבים חטא הרבים תלוי בו שנגמר פן דמה איכפת לן במה שזכה משה וחטא ירבעם.

ולכאורה י"ל שבא לראות בחוש הראות איך מצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה שהרי מרע"ה בעבור שזכה והיו בידו מצות ומע"ט גרם זה מצוה אחרת לזכות את הרבים וירבעם בעבור שחטא שהיו בידו מעשים רעים גרם שהחטיא את הרבים ולכך הזכיר לומר ירבעם חטא ומשה זכה כו': אמנם נ"ל באופן אחר שבא התנא לספר במעלת המזנה את הרבים שאע"פ שלא יהיה בידו תורה ומע"ט זוכה לעה"ב והדבר בהפכו והחטיא את הרבים שאע"פ שיש בידו מעשים טובים יורש גיהנם כאומרם ז"ל בפרק יה"כ דף פ"ז ע"א פל המזנה את הרבים אין חטא בא על ידו וכל המחטיא את הרבים אין מספיקים בידו לעשות תשובה פל המזנה את הרבים אין חטא בא ע"י מאי טעמא שלא יהיה הוא בגיהנם ותלמידיו בג"ע שנא' כי לא תעזוב נפשי לשאול לא תתן חסידך לראות שחת וכל המחטיא את הרבים מ"ט שלא יהא הוא בג"ע ותלמידיו בגיהנם ע"כ:.

נמצא שאע"פ שאדם זוכה מצד מעשיו לעה"ב מאחר שיש בידו עון שהחטיא את הרבים יורש גיהנם כדי שלא יהא הוא בג"ע ותלמידיו בגיהנם ובהפך מי שאין בידו שום מצוה שעשה מצד עצמו רק שזכה את הרבים זוכה לעה"ב כדי שלא יהא הוא בגיהנם ותלמידיו בג"ע וכ"ש פשיש בידו שנים שזכה וזכה לאחרים וזהו פונת התנא לומר כי משני פנים היו לו למרע"ה לירש עה"ב אחד עם מה שזכה לעצמו ואחד עם מה שזכה לאחרים שאף שלא יהיה בידו אלא אחת לזכות לאחרים הנה ראוי לעה"ב כדי שלא יהיה הוא בגיהנם ותלמידיו בג"ע וכ"ש בהיות בידו ב' ובהפך גבי ירבעם שמלבד שהיה ראוי לירש גיהנם מצד מעשיו גם מצד שהחטיא את הרבים שהגם שיהיה בידו מע"ט והיה מחטיא לרבים הנה יורש גיהנם כדי שלא יהא הוא בג"ע ותלמידיו בגיהנם וכ"ש בהיות בידו השנים ולכן לרמז ע"ז שמרע"ה זכה לג"ע משני צדדים וירבעם גיהנם משני צדדים אומר משה זכה וזכה וירבעם חטא והחטיא ודוק: עוד י"ל שבא ללמדך חידוש גדול ולומר שאדם שהוא מלומד לזכות עם אחרים גם אותם המצות שעשה בינו לבין עצמו נחשבים לו כאילו זכה עמם עם הרבים והטעם שמאחר שטבעו לזכות לאחרים זאת המצות שעשה לעצמו בודאי שהיה מטעם שלא בא לידו לעשותם עם אחרים כטבעו הטוב שאם הנה מוצא לעשותם עם אחרים לזכותם הנה עושה אותם ולכן נחשבים לו כאילו עשה עם אחרים וזהו כפל אומר משה זכה וזכה את הרבים זכות הרבים תלוי בו כלומר מה שזכה לעצמו ומה שזכה להרבים הפל אחד וגם מה שזכה לעצמו נחשב כאילו זכה עם אחרים וזכות הרבים תלוי בו והדבר בהפכו לכן אמר ירבעם חטא והחטיא ודוק: ונחזור לבאר אלמדה פושעים דרכיה ידוע שהפושע הוא מזיד והחוטא הוא שוגג בבלי דעת לזה אמר אלמדה פושעים שעשו העבירות במזיד דרכיה של תשובה ותיקון עשייתה ואופן קבלת היסורין אמנם וחסאים שהם אותם שחטאו בשוגג שאז העבירות נעלמות ממנו וממני אז הדבר תלוי בה לסולחן לפי שגלויות לפניה דוקא עי"ל אליה ישובו כלומר בסבתה ישובו שעשית החסד הזה ובראת התשובה עי"ל אלמדה להם שלא יתביישו לשוב משום שאתה

שָׁב עִמָּהֶם וְעִמָּהּ יָשׁוּבוּ וְאַתָּה מִחֲסֵה לָהֶם וּבִקְיֹת אֶתָּה הַמְקַבְּלִים וְהַרוֹצֵה לָהֶם מִמִּי עוֹד מִתְבַּיְיָשִׁים שְׁהָרִי אֵלֶיךָ תַּחַת כְּנִפְיָהּ יָשׁוּבוּ.

וְנִחְזֹר לְהַקְדַּמַּת הַדְּרוּשׁ שְׁמִסְבַּת הָעֵבְרִיּוֹת אֲבָרְיוֹ שֶׁל אָדָם מִתְפָּרְקִים וּמִתְפָּרְדִים זֶה מִזֶּה וְזֶהוּ רִמְזוֹ הַלּוּלָב כְּמוֹ שְׁפִירְשֵׁתִי וְעֵתָה נִבְאָ לְבִיאֹר הַמְאָמֵר אֲשֶׁר אֶמְרָתִי לָהּ שְׁיִוְבוּ עִם הַקְדָּמָה הָאֲמוּרָה בְּמִסְכַּת סְנֵהֲדָרִין פָּרָק חֶלֶק דצ"ט ע"ב אָמַר רַבִּי אֶלְכָּסְנֵדְרִי כָּל הָעוֹסֵק בְּתוֹרָה לְשִׁמָּה מְשִׁים שְׁלוֹם בֵּין פְּמִלְיָא שֶׁל מַעְלָה וּבְפְמִלְיָא שֶׁל מַטָּה שְׁנֹאֲמַר אוֹ יַחְזִיק בְּמַעוּזֵי יַעֲשֶׂה שְׁלוֹם לִי שְׁלוֹם יַעֲשֶׂה לִי רַב אָמַר כְּאֵילוֹ בְּנֵה פְלִטְרִין שֶׁל מַעְלָה וּפְלִטְרִין שֶׁל מַטָּה שְׁנֹאֲמַר וְאֲשִׁים דְּבָרֵי בְּכִיף וּבְצַל יָדֵי כְּסִיתִיף לְנִטְוֵעַ שְׁמִים וְלִיסוּד אֶרֶץ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אִף מְגוּן עַל כָּל הָעוֹלָם כְּלוּל שְׁנֹאֲמַר וּבְצַל יָדֵי כְּסִיתִיף וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ ב"ל אָמַר כְּאֵילוֹ מְקָרַב אֶת הַגָּאֹנְלָה: וְהִנֵּה כְּנֹנֶת הַשְּׁלָמִים אֵלּוֹ לְהוֹסִיף כָּל א' שְׁבַח עַל דְּבָרֵי חֲבִירֹו עַל מִי שְׁעוֹסֵק בְּתוֹרָה לְשִׁמָּה יְדוּעַ שְׁבִגּוּף הָאָדָם יֵשׁ מְלַחֲמַת הַיְצָרִים יוֹמֵם וְלַיְלָה לֹא יִשְׁפֹּתוּ וּבְכָרֵט לְמִי שֶׁהוּא טוֹב וַיִּשֶׁר כְּאֹמְרָם ו"ל כָּל הַגְּדוֹל מִחֲבָרוֹ יִצְרוּ גְדוֹל מִמֶּנּוּ אֲשֶׁר עִם זֶה יוֹכֵן מְאֹמֵר וְהִנֵּה טוֹב זֶה יִצָּר הַטוֹב מְאֹד זֶה יִצָּר הָרַע ע"כ.

כְּנֹנֶת הַמְאָמֵר יוֹכֵן עִם מֵה שְׁדַבְּרָנוּ שְׁכָל הַגְּדוֹל מִחֲבִירֹו יִצְרוּ גְדוֹל מִמֶּנּוּ וְלִזֶּה אָמַר רַבִּי מְאִיר וְהִנֵּה טוֹב זֶה יִצָּר הַטוֹב כְּלוּמֵר כְּשֹׁאֲדָם טוֹב אֲמַנֵּם לֹא טוֹב מְאֹד כִּי אִם אֲמַצְעֵי זֶה יִצָּר הַטוֹב מְשׁוּם שְׁאִינוֹ מִתְעַסֵּק עִם זֶה הַיְצָר כָּל כֶּף בְּהִיּוֹת שְׁאִינוֹ גְדוֹל אֲמַנֵּם מְאֹד זֶה יִצָּר הָרַע כְּלוּמֵר אֲבָל כְּשֶׁהוּא טוֹב מְאֹד הוּא יֵצֵה"ר שְׁבִהִיּוֹת שְׁנִתְגַּדֵּל מִחֲבִירֹו הֵיזֵה"ר עוֹשֶׂה שְׁכְּנֹנְתוֹ שָׁם אוֹלֵי יָכוֹל עִמּוֹ: וְנִחְזֹר אֶל הָעֲנִין שְׁמִלְחַמַּת ב' יִצָּרִים תְּדִיר בְּגוּף הָאָדָם זֶה אוֹמֵר בְּכֵה זֶה אוֹמֵר בְּכֵה הַיְצָר הַטוֹב שֶׁהִיא הַנְּשִׁמָּה חֶלֶק אֵלֶיךָ מִמַּעַל רוֹצֵה לְהַטּוֹתוֹ בְּדַרְךָ הַטוֹב וְהַיְצָר הָרַע שֶׁהוּא מַצֵּד חוֹמֵר הָעֵכוּר רוֹצֵה לְהַטּוֹתוֹ אַחַר הַתְּאֵנָה הַגְּשָׁמִיּוֹת בְּאִנְפֹן שְׁכָל הַיּוֹם מִתְאֵוִים תְּאֵנָה זֶה לְצַד עֵילָאָה יְמַלֵּל וְזֶה כְּנִגְדּוֹ מְקַלֵּל וְלִזֶּה ר' אֶלְכָּסְנֵדְרִי אָמַר שְׁכָל הָעוֹסֵק בְּתוֹרָה לְשִׁמָּה שֶׁהַתּוֹרָה הִיא צָרִי וְרִטְיִית הַנְּפִשׁ כְּאֹמְרָם ו"ל מוֹשְׁכֵהוּ לִב"ה מְשִׁים שְׁלוֹם בֵּין פְּמִלְיָא שֶׁל מַעְלָה שֶׁהִיא הַנְּשִׁמָּה חֶלֶק אֵלֹהִים מִמַּעַל וּבֵינֵן הַיְצָר שֶׁהוּא חוֹמֵר הָעֵכוּר שֶׁהוּא פְּמִלְיָא שֶׁל מַטָּה שְׁנֹאֲמַר אוֹ יַחְזִיק בְּמַעוּזֵי כְּלוּמֵר הַמְּחַזִּיק בְּתוֹרָה שְׁנֹקְרֵאת עוֹז שְׁנֹאֲמַר ה' עֲנוּ לַעֲמוֹ יִתֵּן אֵז אוֹמְרַת הַנְּשִׁמָּה הַתּוֹרָה שְׁלוֹם יַעֲשֶׂה לִי וְגַם הַיְצָר עוֹנֶה וְאוֹמֵר גַּם לִי שְׁלוֹם יַעֲשֶׂה לִי וְזֶהוּ טַעַם הַכֶּפֶל רַב אָמַר כְּאֵילוֹ בְּנֵה פְלִטְרִין שֶׁל מַעְלָה וּפְלִטְרִין שֶׁל מַטָּה בְּאֵל הוֹסִיף עַל דְּבָרֵי ר' אֶלְכָּסְנֵדְרִי שְׁמִלְבַּד מֵה שְׁעוֹשֶׂה לַמּוֹד הַתּוֹרָה לְשִׁמָּה ג"כ עוֹשֶׂה כְּאֵילוֹ בְּנֵה פְלִטְרִין שֶׁל מַעְלָה וַיּוֹכֵן עִם הַהַקְדָּמָה שֶׁהַקְדָּמַתִּי בְּתַחֲלַת הַדְּרוּשׁ אֲשֶׁר הִיא לְקוּחָה מִהַקְדָּמוֹנִים שְׁאָדָם הַחוּטָא כָּל אֲבָרְיוֹ מִתְפָּרְדִים זֶה מִזֶּה וְנִדְדִים זֶה מִזֶּה בְּהִיּוֹתָם כָּלֵם טְמֵאִים לְפִי שְׁעֵבֵר עַל רַמ"ח הַמְּצוֹת עֲשֶׂה שֶׁהֵם מְסַפֵּר אֲבָרְיוֹ וְלִזֶּה אָמַר רַב שֶׁהַעוֹסֵק בְּתוֹרָה לְשִׁמָּה שְׁאֵז נְמַחֲלִים לוֹ כָּל עוֹנוֹתָיו הָרִי הוּא כְּאֵילוֹ בְּנֵה פְלִטְרִין שֶׁל מַעְלָה שְׁבוּנָה וּמִתְקַן חוֹלִיּוֹת הַנְּשִׁמָּה שֶׁהִיא מְלַמְעֵלָה לְפִי שְׁכַשְׁם שִׁישׁ חוֹלִיּוֹת בְּגוּף כֶּף יֵשׁ בְּנְשִׁמָּה וְגַם בּוֹנֵה וּמִתְקַן פְּלִטְרִין שֶׁל מַטָּה שֶׁהוּא הַגּוּף הַנְּפָרֵד מֵאֲבָרְיוֹ וְע"י עֵסֵק הַתּוֹרָה חוֹזְרִים חוֹלִיּוֹת הַנְּשִׁמָּה וְהַגּוּף וּמִתְחַבְּרִים וּמִתְדַבְּקִים זֶה עִם זֶה כְּבִתְחִילָה: אוֹ יֹאמֵר כְּאֵילוֹ בְּנֵה פְלִטְרִין שֶׁל מַעְלָה וּפְלִטְרִין שֶׁל מַטָּה כְּלוּמֵר מְחַזִּיק בְּנֵן שְׁמִים וְאֶרֶץ מְשׁוּם דְּכַתִּיב אִם לֹא בְּרִיתִי יוֹמֵם וְלַיְלָה חוֹקוֹת שְׁמִים וְאֶרֶץ לֹא שְׁמִתִּי וְנִמְצָא זֶה שְׁעוֹסֵק בְּתוֹרָה לְשִׁמָּה בּוֹנֵה וּמְחַזִּיק פְּלִטְרִין שֶׁל מַעְלָה וּפְלִטְרִין שֶׁל מַטָּה שֶׁהֵם שְׁמִים וְאֶרֶץ וְרַב אָמַר כְּאֵילוֹ בּוֹנֵה וְכו' מְשׁוּם שְׁמִדְּבָרֵי רַבִּי אֶלְכָּסְנֵדְרִי מְשַׁמַּע שְׁהַעוֹסֵק בְּתוֹרָה לְשִׁמָּה

משלים שלום אָמְנָם אִם אֵינוֹ עוֹסֵק שְׁלוֹם אֵינוֹ מְשִׁים אָמְנָם עַד־יֵינן הֵם קִיָּמִים וְאֵינוֹ כֵּן שָׂאֵם אֵינן תּוֹרָה אֵינן מְצִיאֹתֶם בְּעוֹלָם וְלָזֶה אָמַר רַב פְּאֵילוֹ בּוֹנֶה אוֹתָם מִמַּשׁ לְפִי שֶׁהוּא מְקַיֵּים אוֹתָם רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר אֶף מִגֵּן כָּל הָעוֹלָם כְּלוּ שְׁלֵא עִם שָׁמַיִם וְאֶרֶץ בְּלִבְד עוֹשֶׂה חֶסֶד אֲלֵא גַם עִם כָּל הָעוֹלָם כְּלוּ גְדוֹלִים וְקִטְנִים שְׁמֵגֵן עֲלֵיהֶם:

או אפ"ל פְּאֵילוֹ מִגֵּן כָּל הָעוֹלָם כְּלוּ כְּלוּ גַם מְלִבְד שְׁמוֹעִיל לְאַחֲרִים מוֹעִיל גַּם לְגוֹפוֹ שֶׁהוּא עוֹלָם קָטָן לְבַל יִתְקַרֵב לוֹ שׁוֹם נִזְק וְאֵע"פ שֶׁאֵינן אָנוֹשׁ מִתִּיר עֲצָמוֹ אָמְנָם פֶּח הַתּוֹרָה לְהוֹעִיל גַּם לְעֲצָמוֹ וְרִיב"ל אָמַר פְּאֵילוֹ מְבִיא אֶת הַגְּאֻלָּה מִשׁוֹם שְׁפִינָן שְׁלוֹמֵד לְשָׂמָה אוֹמֵר דְּבַר בְּשֵׁם אוֹמְרוֹ וְכָל הָאוֹמֵר דְּבַר בְּשֵׁם אוֹמְרוֹ מְבִיא גְּאֻלָּה לְעוֹלָם הָרִי שְׁמִלְבְּד שְׁמֵגֵן בַּהוֹנָה גַם בְּעִתִּיד עִי"ל פְּאֵילוֹ מְבִיא אֶת הַגְּאֻלָּה מִשׁוֹם שְׁמַת זְכַאי וְאֵינן צְרִיף לְחִזּוֹר בְּזֶה הָעוֹלָם וּבִמְקוֹמוֹ יוֹצֵא נְשָׂמָה מִהָאוֹצֵר כַּנּוֹדַע מְרוֹז"ל אֵינן ב"ד בָּא עַד שִׁיכְלוּ כָּל הַנְּשָׁמוֹת שְׁבַגּוּף: וְעַם זֶה נִבְּא לְבִיאוֹר הַמַּאֲמָר שֶׁהִתְחַלְתִּי אָמַר רַבִּי לׁוֹי בַּר נַחֲמָנִי אָמַר ר"ל לְעוֹלָם יִרְגִּיז אָדָם יֵצֵר הַטּוֹב עַל יֵצֵה"ר אֵי אֵזְזִיל מוֹטָב וְאִם לֹא יִקְרָא ק"ש אֵי אֵזְזִיל מוֹטָב וְאִם לֹא יִזְפִּיר לוֹ יוֹם הַמִּיתָה וְהִנֵּה צְנוּחוֹ בְּמַאֲמָר הַזֶּה קְמָאֵי דְקָמָאֵי וְאֵנִי אֶתְנַהֲלָה לְאִטִּי בַעֲט"י אֲשֶׁר אֵתִי וְהִנֵּה הַשְּׂאֵלָה הַמְּוֹרָגְלַת בְּפִי כָּל הָעוֹלָם דְּלָמָּה לֹא נָקַט מִיָּד חֲלֻקָּתָה שִׁיזְפִּיר לוֹ יוֹם הַמִּיתָה מֵאֲחַר שְׁעָמָה מְנַצֵּחַ לִיֶּצְרוֹ וְאֵינן לוֹ צְוֹרָף בְּאַחֲרַת וְעוֹד מֵאֲחַר שֶׁאֲמַר חֲלֻקָּתָה יַעֲסוֹק בַּתּוֹרָה וְלֹא הוֹעִיל כְּלוֹם מֵה מוֹעִיל בַּק"ש שֶׁהִיא פְּרִשָׁה אַחַת וְעוֹד שַׁק"ש בְּכָלל הַתּוֹרָה הִיא אָמְנָם הַמְּפָרְשִׁים ז"ל מְחַלְקִים חֲלֻקוֹת הַמַּאֲמָר בַּג' מִיָּנִי אָדָם שְׁכָל מִי שֶׁהוּא ת"ח בְּבֹא יֵצְרוֹ אֵלָיו יַעֲסוֹק בַּתּוֹרָה וְאִם אֵינוֹ ת"ח לְפָחוֹת יִקְרָא מֵה שִׁיזְדַע שֶׁהוּא ק"ש וְאִם גַּם זֶה אֵינוֹ יוֹדַע יִזְכּוֹר לוֹ יוֹם הַמִּיתָה גַּם יֵשׁ לְחַלְקוֹ בְּאִנְפֵּן אַחַר כְּשֶׁבֹא לוֹ יֵצְרוֹ בְּעַת שִׁיכְל לְלַמֵּד יַעֲסוֹק בַּתּוֹרָה וְאִם בָּא לוֹ עַל מִשְׁכָּבוֹ בְּלִילָה יִקְרָא ק"ש וְאִם הִנֵּה בְּמִקוֹם מְטוּנָף שָׂאֵז אֵינוֹ יָכוֹל לְלַמֵּד יִזְפִּיר לוֹ יוֹם הַמִּיתָה: אָמְנָם לְבִי אוֹמֵר לִי שֶׁהוֹצֵרָה בַּעַל הַמַּאֲמָר לַג' חֲלֻקוֹת אֵלוֹ כְּדִי לְהַחֲלִישׁ וּלְהַתִּישׁ כַּחוֹ שֶׁל יֵצֵר מְעַט מְעַט וְאִם מִיָּד כְּבוֹאוֹ בְּתוֹקְפוֹ וּגְבוּרָתוֹ הִנֵּה זוֹכֵר לוֹ יוֹם הַמִּיתָה לֹא הִנֵּה מוֹעִיל כְּלוֹם אָמְנָם כִּינָן שֶׁהַחֲלִישׁ אוֹתוֹ מְעַט בְּלִימוֹד הַתּוֹרָה וּמְעַט בַּק"ש לְכֵן כְּשֶׁזוֹכֵר לוֹ יוֹם הַמִּיתָה הוֹלֵךְ לוֹ וּמֵה שְׁנָקַט תּוֹרָה וּק"ש אֵע"פ שַׁק"ש בְּכָלל הַתּוֹרָה נִרְאֶה לוֹמֵר שֶׁשְׁלִשָּׁה חֲלֻקוֹת מְדַבְּרִים בְּעִנְיַן לִימוֹד הַתּוֹרָה וְהַכּוֹנֵה שְׁמִידָה בְּבוֹאוֹ יֵצְרוֹ יַעֲסוֹק בַּתּוֹרָה בְּמִקוֹם שְׁלִבּוֹ חֲפִץ אוֹ בְּמִקוֹם שֶׁהַזְּמַן לוֹ וְאִם לֹא הוֹעִיל לוֹ זֶה יִקְרָא ק"ש שֶׁפְּתוּב בָּהּ וְלֹא תַתּוֹרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם שֶׁעֵינָא וְלִבָּא תְּרִי סְרוּרֵי דְעַבִּירוֹת וּכְשֶׁיִּלְמוֹד הַזְּהַרְתוּ יִרְתַּת וְיִפְחַד וְאִם לֹא מוֹעִיל זֶה יִלְמוֹד בַּתּוֹרָה בְּעִנְיַן שִׁיזְכּוֹר לוֹ יוֹם הַמִּיתָה וְנִמְצָא שְׁכָל חֲלֻקוֹת מְדַבְּרִים בְּעִנְיַן הַתּוֹרָה וּבְזֶה הוֹתֵר קוֹ עֲצוּמָה שֶׁהִרִי אָמְרוֹ רז"ל בְּעֵלְמָא אָמַר הַקַּב"ה בְּרִאֲתִי יֵצֵה"ר בְּרִאֲתִי עָמָה תְּבַלִּין שֶׁהִיא הַתּוֹרָה כּוֹ מִשְׁמַע שֶׁהַתּוֹרָה הִיא דוֹקָא רְטִיטָה הַיֵּצֵר וְלֹא עִנְיַן אַחַר וּבְכָאֵן מִשְׁמַע שָׂאֵם לֹא הוֹעִיל לוֹ הַתּוֹרָה יִזְכּוֹר לוֹ יוֹם הַמִּיתָה אֲלֵא שְׁמַתִּיִּשְׁב עִם מֵה שֶׁפִּירְשִׁיתִי שְׁכָל חֲלֻקוֹת מְדַבְּרִים בְּעִנְיַן הַתּוֹרָה וְעוֹד י"ל שִׁיזְדַע שְׁכָל מְצוּהָ וּמְצוּהָ יֵשׁ לָהּ סְגוּלָה בְּפָנֵי עֲצָמָה וְלִימוֹד הַתּוֹרָה שְׁשֵׁם כְּלוּל כָּל הַמְּצוּת יֵשׁ לָהּ סְגוּלָה אַחֲרַת וְדָרָה מְשָׁל שְׁכָל סֵם וְסֵם יִשְׁיֵג סְגוּלָה מִיְּחֻדָּתָה וְאִם יִתְעַרְבוּ כָּל הַסְּפָמִים יַחַד יִתְהוּוּ מֵהֶם סְגוּלָה מְחֻדָּשֶׁת כְּפִי עִנְיַן הַתּוֹרָה עִם הַמְּצוּת שֶׁבַּתּוֹרָה שְׁכָלוֹלִים עִם כָּל הַמְּצוּת יֵשׁ סְגוּלָה אַחַת וּבְכָל מְצוּהָ וּמְצוּהָ בְּפִרְטוֹת יֵשׁ סְגוּלָה אַחֲרַת בְּכָל אַחַד וְאִחַד וְלָכֵן אָמַר שָׂאֵם לֹא הוֹעִיל כְּלוֹם בְּעַסְק הַתּוֹרָה יִקְרָא ק"ש אוֹלֵי דְבִסְגוּלַת ק"ש יִתִּישׁ וְיִכְנַע לְבָבוֹ הָעָרֵל

ואם לא יזכור לו יום המיתה שעתיד הקב"ה לשוחטו או יזכור לעצמו יום המיתה כמו שפירשו חז"ל: גם ראוי לדקדק במאמר במלת אומרו לעולם ירגיז אדם מאי לעולם ונראה שיוכן בדחו"ל בפ' אל תרשע הרבה שהפננה שלא יאמר האדם פיון שהתחלתי בעבירה אסיים אותה לכן אמר אל תרשע הרבה כו' לזה אמר לעולם ירגיז אדם כלו' אע"פ שהתחיל בעבירה לעולם ירגיז היצר ולא יסיים אותה או אפשר שאמר לעולם אפי' על העבירות שאדם דש בעקבו יעשה מלחמה עם יצרו משום שפיון שהרגיל עמו להלחם על דבר מועט ולנצחו יבא לנצחו גם על דבר החמור: או אפשר שאמר לעולם לרמזו שיתחיל להלחם עמו גם בזמן שאינו בר עונשים או אפשר שאמר לעולם כלו' שלעולם יעשה עמו מלחמה בין בשעה דתקיף עליו בין בשעה דלא תקיף לעולם ישב עמו במלחמה כדי להתיש פחו ונוכל לומר בזה דרך רמז בענין סדר ביטול החמץ הנמשל ליצה"ר אומר כל חמירא דאיכא ברשותי דחזיתיה ודלא חזיתיה דבערתיה דלא בערתיה ליהוי בטיל וחשיב כעפרא דארעא והרמז בזה הוא מה שדברנו שלעולם ירגיז ביצרו בין בשעה דתקיף בין בשעה דלא תקיף תדיר יזכיר לו יום המיתה וזהו אומרו כל חמירא שהוא היצר הנמשל לחמץ דאיכא ברשותי בקרבי בתוך רוחי דחזיתיה ודלא חזיתיה ירצה לומר בין בשעה דתקיף בי והוא דחזיתיה בין בשעה דלא תקיף והוא דלא חזיתיה לעולם יבטל אותו ובמה ינצחו ומבטלו באומרו כעפרא דארעא בענין שיזכור לו יום המיתה דהוי עתיד לשוב לעפרו או יאמר דחזיתיה ודלא חזיתיה בא לרמזו הדין דקיימא לן ביום הכפורים עבירות שהחזרה עליהן ביום הכפורים שעבר יחזור ויתודה ביה"כ הנה אע"פ שלא חזר לעשותו וז"ל כל חמירא שהוא היצר דאיכא ברשותי בגופי בין דחזיתיה שעשיתי העבירה בין דלא חזיתיה שלא חזרתי בה לעולם צריף וידוי וביטול ליהוי בטיל וחשיב כעפרא דארעא שיזכור לו יום המיתה כדפרישית וה' ברחמיו ישיב בנים לגבולם ויקיים מקרא שפתוב והסרותי את לב האבן מבשרכם אמן ואמן נאם הצעיר העומד לשרת ולכהן: אליהו בכמה"ר אברהם שלמה הפהן האתמרי ז"ל דרוש שמיני לתשובה ושם הדרוש הזה מציל נפשות.

מסכת קידושין דפ"א ר' חייא בר אשי הנה רגיל כל עיניו דהנה נפל על אפיה הנה אמר הרחמן יצילני מיצה"ר כו' עד דהנה קא שגירא דביתהו תנורא סליק ונהה יתיב בגנה כו' עכ"ל. והנה אמת נכון הדבר עשה החסד הזה הקב"ה עם האדם לתת לפניו ב' דרכים להיות בחירי במעשיו להלך במקום שלבו חפץ ובה הפופה את יצרו ובחר בדרך הטוב הנה שזכרו אתו ומה גם למי שיצרו תקיף לו יותר משום שיש בטבע האדם מי שתקיף לו יצרו יותר מחבירו והוא מסיבת סודתו שהפל הולך אל מקומו ואם תזרוק אבן לים אע"פ שיהיה דקה מן הדקה יורד מטה ונהפך אם תשליף עץ אע"פ שיהיה כבד משאו עולה למעלה והטעם לפי שכל הדברים נכללים מארבעה יסודות אש ורוח ומים ועפר ויש דבר שיש בו יותר מזה ולא מזה והנה האבן רוב יסודתו מן העפר ולכן חוזר אל מקומו הראשון דזרוק חוטר לאוירא אעיקרא קאי והעץ רוב יסודתו מן הרוח ולכן עולה למעלה כטבע האש והרוח שעולין למעלה וכן המדה בבני האדם שיש מהם כבד התנועה בהיות רוב יסודתו מן העפר ונתרבה עליו הליחה השחורה ולכן הוא כבד התנועה ואין יצרו תקיף עליו כ"כ ויש להפך מי שנתרבה ביסוד האש ונתרבה עליו הליחה האדומה הוא כעסן ויצרו תקיף עליו מאד ולכן לאיש כזה שכופה יצרו שזכרו

הרבה מאד בהיות שציער לו יצרו מאד ולפום צערא אגרא ונמצא שכל זה חסד אל כל היום להיות האדם בחירי כדי ליתן לו שכר שלם ואין גוזרין לפניו רק גבור וחלש עשיר ועני חכם או טפש אמנם צדיק ורשע לא קאמר.

ובזה יובן פונת הפ' (במשלי סי' י"ו) כל פעל ה' למענהו וגם רשע ליום רעה דמשמע דגם לרשע פעלו וגזר עליו להיות רשע כדי שיהיה מוכן ליום רעה אלא דהפננה לומר שכל הדברים ברא ה' למענהו כדרך כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו וגם פעלו לרשע אחר שנעשה רשע ליום רעה שהוא גהינם כמו שדרשו רז"ל כו' וגם זהו לכבודו שיעשו פטרון בעולם ועוד שפשם שקלוסו עולה מן הצדיקים מג"ע פן עולה מן הרשעים מגיהנם ונמצא שגם לרשע אחר שהוא הרשיע שיש עליו שם רשע פעלו ליום רעה שיהא מוכן לגהינם ולעולם דצדיק ורשע לא קאמר: ובזה יובן פ' (שם סי' י"ז) מצדיק רשע ומרשיע צדיק תועבת ה' גם שניהם הכננה מי שמצדיק לרשע לומר אין לו שום עונש משום שפך נגזר עליו להיות רשע וגם מרשיע לצדיק שאומר אין ראוי לשום שכר בהיות נגזר עליו שיהיה צדיק תועבת ה' גם שניהם משום דצדיק ורשע לא קאמר וליישוב מלת גם נוכל לומר דרך דרש שהפננה לומר מצדיק רשע פשהרשע מצדיק ועושה צדקה או איזה מצנה וגם פשמרשיע צדיק פלומר שהצדיק הרשיע איזה רע תועבת ה' גם שניהם ולכן אמר גם לרבות שאפילו שיש טוב מצד חסד שהרשע עושה צדקה גם זה תועבת ה' פשם שתועב פשמרשיע צדיק והטעם בעבור דצדקת רשעים חטאת ואין עושים אלא להתניהר ונחזור אל הענין דצדיק ורשע לא קאמר: ובזה יובן פ' (באיוב סי' ד') האנוש מאלוה יצדק אם מעושהו יטהר גבר שמעתי משם הרב הגדול כמה"ר שלמה אלגאזי נר"ו שידוע שאע"פ דצדיק ורשע לא קאמר מיהו הבא לטהר מסייעין אותו וזהו אומרם וכי האנוש מאלוה נגזר להיות צדיק ח"ו צדיק ורשע לא קאמר אמנם אם יש סיוע מעושהו שהוא הקב"ה פשיטהר גבר פשבא לטהר אז מסייעין אותו פדחז"ל: ובזה נ"ל להמשיך פרוק של אחריו הן א בעבדיו לא יאמין ובמלאכיו ישם תהלה הפננה בהיות שהאדם בעל בחירי זהו הטעם שהן בעבדיו שהם הצדיקים פדכתיב אל עבדיו הנביאים לא יאמין משום שפינון שהוא בעל בחירי אפשר שיחמיץ ויחנן כ"ג יוכיח גם בהיות האדם בעל בחירי והיצר תקיף עליו זהו הצד של הצלה שמציל אותם הקב"ה לישאל מן המקטריגים וזהו אומרם ובמלאכיו ישם תהלה פלומר ישם תהלה בעבדיו הצדיקים עם המלאכים להצילם מן העונש בהיותם קצת אנוסים מצד יצרם פשם שהשיב לעזא ועזאל שבאו לקטרג על בני האדם על שהיו מרבים בעבירות שהיו מצד יצרם וכשחזרו להפציר נתן בהם יצר וירדו למטה והשחיתו את דרכם וכפי זה מלת תהלה חוזר לתחתונים שמשים הקב"ה עילה על התחתונים להצילם מקטרוג המלאכים ואומר להם שאין ראוי להענישם כל כך מאחר שיש בהם יצר ואם אין אתם מתנישבים בזה אף שוכני בתי חומר פלומר אומר הקב"ה אף לכם גוזר אני שתהיו שוכני בתי חומר בגוף ובנפש ויצר ותראו ענין תוקף היצר אם אתם יכולין עמו פענין עזא ועזאל פדפרישית: וחוזי מהענין נוכל לומר בפ' אף שוכני בתי חומר אשר בעפר יסודם ידפאום לפני עש יובן עם תחילת הקדמת הדרוש שהפל הולך אל יסודתו דזרוק חוטרא לאוירא אעיקרא קאי ולכן אף וחקמה בשוכני בתי חומר שהטעם היותם בתי חומר משום שפער

יסודם ונהפל חוזר ליסודו וזהו הסיבה שאין להם קיום ועמדה וידכאום לפני עש להיותם יסודו העפר.

עוד יש לפרש האנוש מאלוה יצדק יובן בדתו"ל מה הוא חנון אף אתה חנון מה הוא רחום אף אתה רחום כו' לכן אמר שבאמת האנוש הנלכב מאלוה יצדק כלומר מסבת אלוה יצדק שלומדים ממעשיו ומצדיקים עצמן מה הוא חנון גם אתה חנון אמנם אם מאלוה יטהר גבר אז הן בעבדיו לא יאמין כלומר אם רוצה אדם לטהר ולהיות צדיק יותר מהקב"ה אז הן בעבדיו לא יאמין פעננו שאול שרצה להיות רחמן פעננו עמלק אשר לא צנה ה' ונכשל ועליו נאמר אל תהי צדיק הרבה כמו שדרשו רז"ל: ונחזור לעננו דצדיק ורשע לא קאמר אמנם הבא לטהר מסייעין אותו ובהו יובן פ' וקה ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו וכבר רבו הדעות בזה ועם כל זה מקום הניחו לנו נראה לפרש שאף על פי שזמן הראוי היה שלא יהיה שכר כל פה לצדיק מאחר שמסייעו הקב"ה עכ"ז משלם לו הקב"ה שכר שלם כאילו הוא עשה כל העננו וזהו אומרם וקה ה' חסד לפי שאתה משלם לאיש כמעשהו כלומר כאלו הוא עשה כל המעשה בלי סיוע.

או יאמר בדתו"ל שמחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה וז"א וקה ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו דוקא ולא כמחשבתו הרעה וזהו חסד שעושה עם האדם. או יאמר ידוע שמלת איש מורה על היות האדם צדיק כמו והאיש משה והקב"ה עושה חסד עם הצדיק שמיד כשחוטא משלם לו וכדי שיהיה יוד ונקי מכל עון ופשע לזה אמר וקה ה' חסד שאתה משלם לאיש הצדיק מיד כמעשהו הרע שעושה וזהו חסד שאתה עושה עמו ביסורין אלו כדי לנקותו ועוד הוא חסד מצד שרואה הרשע שהצדיק נלקה ובהו לוקח הוא מוסר וחוזר בתשובה באומרם אם לעושים רצונו פן לעוברים רצונו עכ"ו: אשר עם זה יובן פ' תשב אנוש עד דכא ותאמר שובו בני אדם כלומר אנוש פאומר אנושה מפתח והפונה תשב לאנוש שהוא הצדיק מדוכא ביסורין ומביא אותו עד דכדוכה של מות וכונתו בזה לומר שובו בני אדם שהם הרשעים בני אדם קדמא שיראו ויקחו מוסר בנושאים ק"ו בעצמן כדפרישית.

או יאמר לה ה' חסד ידוע מאמרם ז"ל שפושביאיים לאדם לדון לפני המקום מצד רחמיו וחסדיו איני דן אותו הוא בעצמו משום שהוא בל תכלית וגם העונש יהיה בל תכלית אלא האדם בעצמו גוזר דינו עליו ולזה אמר וקה ה' חסד שאתה תשלם לאיש כמעשהו שפמו שמעשיו היה תכליתי פן בדין העונש שלו יש תכלית ודוק.

או יאמר בדתו"ל מי הקדימני ואשלם מי הניח מזונה עד שלא נתתי לו בית ומי הניח ציצית עד שלא נתתי לו בגד כו' נמצא שפפי זה לא היה ראוי לשום שכר לזה אמר וקה ה' חסד שאתה תשלם לאיש כמעשהו כלומר כאלו הוא עשה הבית והבגד וכאלו הפל שלו ודוק: ובהו יובן פ' כי שמרתי דרכי ה' ולא רשעתי מאלהי כי כל משפטיו לנגדי וחקתי לא אסור מני הפונה לומר ראוי להחזיק לי טובה כי שמרתי דרכי ה' ואין לומר הגם שלא הייתי שומר אותם אין לי עונש בהיות פה היא הגזרה ח"ו אינו פן משום שלא רשעתי מאלהי כלומר אם הייתי רשע אינו מאלהי לפי שצדיק ורשע אינו נגזר ובהיות פן אם לא הייתי שומר משפטיו הייתי ראוי לעונש בהיותי בעל בחירה ולכן פששמרתי דרכי ה' ראוי להחזיק לי טובה בהיות פ' כל משפטיו לנגדי ונגד טבעי בעבור קטרוג

היָצַר ועכ"ז מְשַׁפְּטוּ וְחִקְוֹתָיו לֹא אָסוּר מִנִּי וְדוּק וְעֵינַי בְּמִדְרָשׁ אֲלֵיהֶוּ מֵה שְׁפִירֵשׁתִּי בַּפְּסוּקִים אֵלּוּ: וּבְזֶה יוֹבֵן פ' (בְּאִיּוֹב ס' י') עַל דְּעַתָּה כִּי לֹא אֲרַשֶׁע וְאִין מִיָּדָה מִצִּיל הוּא אֲשֶׁר דְּבַרְנוּ שְׁהָאָדָם רָאוּי לְעוֹנֵשׁ בְּהִיּוֹת בְּעַל בְּחִירֵי דְצַדִּיק וְרַשָּׁע לֹא קָאָמַר וְלִזְה אָמַר עַל דְּעַתָּה כִּי לֹא אֲרַשֶׁע כְּלוּ' שְׁלֹא נִגְזַר עָלָיו לְהִיּוֹת רַשָּׁע וּבְהִיּוֹת הַבְּחִירָה בְּיָדוֹ זְהוּ הַטַּעַם שְׂאִין מִיָּדָה מִצִּיל מִהָעוֹנֵשׁ בְּבִיטוּל הַמְצוֹת וּבְזֶה יוֹבֵן פ' חַיִּים וְחֶסֶד עֲשִׂיתָ עִמָּדִי וּפְקוּדֹתָהּ שְׁמֵרָה רוּחִי וְאֵלֶּה צַפְנִתָּ בְּלִבְכֶּה יְדַעְתִּי כִּי זֹאת עִמָּה הַכּוֹנֵה חַיִּים וְחֶסֶד עֲשִׂיתָ עִמָּדִי וּמֵה הִיא הַחֶסֶד שׁוֹפְקוּדְתָהּ שְׁמֵרָה רוּחִי בְּרַעוֹת נַפְשִׁי וְלֹא שְׁגוּרְתָּ עַל רוּחִי שְׁתִּשְׁמָר פְּקוּדֹתָהּ אֵלֶּה מִעֲצָמִי מִצַּד יְצָרֵי פְקוּדֹתָהּ שְׁמֵרָה רוּחִי עוֹד נוֹכַח לֹאמַר ב' הַפְּסוּקִים הַבָּאִים כֹּא' וְנִקְדִים קוֹדֵם לְפָרֵשׁ מֵה שְׁפִירֵשׁתִּי בַּפ' בְּלִבִּי צַפְנִיתִי אִמְרָתָה לְמַעַן לֹא אֶחְטָא לָךְ הַכּוֹנֵה יוֹבֵן בְּדַח"ו"ל שְׁקוֹדֵם שְׁתַּבְּא הַנְּשָׁמָה בַּעוֹה"ז אֹמַר לָהּ הַקַּב"ה תְּהִי צַדִּיק וְאֵל תְּהִי רַשָּׁע וְזֵהוּ אֹמְרוֹ בְּלִבִּי צַפְנִיתִי אִמְרָתָה שְׁאִמְרָתָה לִי תְהִי צַדִּיק וְאֵל תְּהִי רַשָּׁע לְמַעַן לֹא אֶחְטָא לָךְ וְזֵהוּ מֵה שְׁרוּמֵז כָּאִן חַיִּים וְחֶסֶד עֲשִׂיתָ עִמָּדִי עַל כָּל הַטּוֹב' אֲשֶׁר גָּמַלְתָּנִי וְטַעַם הַחֶסֶד הַזֶּה בְּעַבּוֹר שׁוֹפְקוּדְתָהּ שְׁצוּיְתָנִי תְהִי צַדִּיק וְאֵל תְּהִי רַשָּׁע שְׁמֵרָה רוּחִי: וְנִחְזֹר אֵל הָעֲנִין וְנִבְיִן פְּסוּק (בְּמִשְׁלֵי סִימָן ו') כָּל דְּרָף אִישׁ יִשָּׁר בְּעֵינָיו וְתוֹכֵן לְבוֹת ה' הַכּוֹנֵה בְּהִיּוֹת שְׁכִינֵן שְׁהָאָדָם הוּא בְּעַל בְּחִירֵי רַבּוּ הַדְּעוֹת בְּזֶה בְּקַדְמוּנֵינוּ ז"ל וְהִנֵּה הַרְמַב"ם ז"ל א' מֵהֶם (א"ה בַּפ"ה מֵה' תְּשׁוּבָה וּבַח' פְּרָקִים שְׁלוֹ פ"ח ע"ש) אִם הַקַּב"ה יוֹדַע אִם אָדָם צַדִּיק אוֹ רַשָּׁע שְׂאִם אֵינוֹ יוֹדַע אֵיךְ אֵינוֹ יוֹדַע חו"ש וְאִם יוֹדַע הָרִי הוּא גְּזָרָה לְפִי שְׁיִדְעֵתוֹ הִיא גְּזָרָה וְתִירָץ הַרְמַב"ם ז"ל לְעוֹלָם שְׁיִוְדַע אָמְנָם אִין יְדִיעֵתוֹ כִּיִּדְעֵתֵנוּ פְּדַכְתִּיב לֹא מִחֲשׁוֹבוֹתֵי מִחֲשׁוֹבוֹתֵיכֶם וְהִיא יְדִיעָה אֲשֶׁר אֵינָה מִכְרַחַת לְאָדָם לְהִיּוֹת צַדִּיק אוֹ רַשָּׁע.

וְזֵהוּ הַרוּמֵז כָּאִן כָּל דְּרָף אִישׁ יִשָּׁר בְּעֵינָיו לְעֲשׂוֹת כְּרַצוֹנוֹ לְפִי שְׁצַדִּיק וְרַשָּׁע לֹא קָאָמַר וְעַם כָּל זֶה דְּצַדִּיק וְרַשָּׁע לֹא קָאָמַר וְתוֹכֵן לְבוֹת ה' וְיִוְדַע מֵה יִהְיֶה בְּסוּף כָּל הָאָדָם וְאִין יְדִיעֵתוֹ מִכְרַעַת לְהִיּוֹת הָאָדָם צַדִּיק אוֹ רַשָּׁע אַע"פ שׁ יְדַע סוּף כָּל הָאָדָם מִשׁוּם שְׂאִין יְדִיעֵתוֹ כִּיִּדְעֵתֵנוּ וְדו"ק: בְּאִנְפֵן שְׁבִהִיּוֹת הָאָדָם בְּחִירֵי בָּא לְזֶה הָעוֹלָם לְהַרְוִיחַ בְּמַעֲשָׂיו הַטּוֹבִים וּמִסְכֵן עֲצָמוֹ וְנִבְיִן דְּרָף צוּרָה בְּמֵאֵמַר אֲנִטוּנֵינוּס לְרַבִּי בְּמַסְכַת סְנֵהֲדָרִין פ' חֲלָק דְּצ"א ע"ב א"ל אֲנִטוּנֵינוּס לְרַבִּי מִפְּנֵי מֵה חֲמָה יוֹצֵאת בְּמִזְרַח וְשׁוֹקַעַת בְּמַעְרָב א"ל אִי הִנֵּה אִיפְכָּא נְמִי הִכִּי אִמְרָתָה לִי א"ל הִכִּי קָאָמִינָא לָךְ מִפְּנֵי מֵה שׁוֹקַעַת בְּמַעְרָב אָמַר לוֹ כְּדִי לִיתָן שְׁלוֹם לְקוֹנוֹ שְׁנֵאָמַר וְצַבָּאֵה־שְׁמִים לָךְ מִשְׁתַּחֲוִים א"ל וְתִיתִי עַד פְּלָגָא דְרַקִּיעָא וְיִתָּן שְׁלָמָא וְתִיטְוֹל מִשׁוּם פּוֹעֲלִים וּמִשׁוּם עוֹבְרֵי דְרָכִים עַכ"ל וְהִנֵּה הַרְמַז בְּזֶה שְׂאֲנִטוּנֵינוּס נִכְנָס בְּסַפֵּק שְׁנִסְתַּפְּקוּ שְׂמַאי וְהִלֵּל בְּעֵינֵן הַנְּשָׁמָה שְׂמַאֲחַר שְׁהִיא גְּנוּזָה תַּחַת כְּפַסַּא הַכְּבוֹד לְמָה בָּאָה בְּזֶה הָעוֹלָם וְהָעֲנִין שֵׁם בְּאִנְרָף: וְזֵהוּ אֹמְרוֹ מִפְּנֵי מֵה חֲמָה יוֹצֵאת מִמִּזְרַח רְמֵז לְנִשְׁמָה כְּמוֹ שְׁדַרְשׁוּ רז"ל בַּפ' וְזָרַח הַשְּׁמֶשׁ וּבָא הַשְּׁמֶשׁ קוֹדֵם שְׁמַת רַבִּי פ' זָרַחָה שְׁמֵשׁוּ שָׁל פ' הָרִי שְׁהַנְּשָׁמָה נִמְשָׁלָה לְשְׁמֵשׁ וְהַכּוֹנֵה לֹאמַר מִפְּנֵי מֵה הַנְּשָׁמָה יוֹצֵאת מִמִּזְרַח מֵאוֹתָהּ זְרִיחָה הִיּוֹתָה תַּחַת כְּפַסַּא הַכְּבוֹד וּמִסְכַּת עֲצָמָה לְבָא בְּזֶה הָעוֹלָם וְשׁוֹקַעַת בְּמַעְרָב בְּעִירְבוּבֵי טִינּוֹפֶת דְּבָרִים הַגְּשָׁמִיִים הַגְּרוּעִים וְהַשְּׁפֵלִים אָמַר לִיה ר' אִי הִנֵּה אִיפְכָּא נְמִי הִכִּי אִמְרָתָה לִי כְּלוּ' א"ל ר' כָּל שְׂאֵלְתָהּ הוּא מִפְּנֵי מֵה יוֹצֵאת מֵאֲחַר שְׁמִפְסָדָת וְגַם אִי הִנֵּה אִיפְכָּא שְׁלֹא הִיּוֹתָה מִפְּסָדָת כְּלוּם סוּף סוּף יֵשׁ לְשִׂאוֹל מִפְּנֵי מֵה בָּאָה שְׁהִרִי הִיּוֹתָה תַּחַת כְּפַסַּא הַכְּבוֹד וּמֵה תְּרוּיחַ וְאִם כֵּן גַּם אִי הִנֵּה אִיפְכָּא שְׁלֹא הִיּוֹתָה מִפְּסָדָת כְּלוּם לְמָה הִיא בָּאָה א"ל הִכִּי קָאָמִינָא מִפְּנֵי מֵה יוֹצֵאת מִמִּזְרַח מִמְקוֹם זְרִיחָתָה הַשְּׁכִינָה וּבָאָה אָמַר לִיה

אנטונינוס הכי קאמינא לך מפני מה שוקעת במערב כלומר אין התמיה כל פה אם היתה באה ולא היתה מפסדת כלום אע"פ שלא היתה מרנחת פתמיה שיש שמספנת עצמה ובאה על הספק ובהיות האדם בעל בחירי דצדיק ורשע לא קאמר ונמצא שוקעת ומטנפת במערב כלומר בעירבובי דברים של עולם הזה א"ל רבי פדי ליתן שלום לקונו באה הנשמה בזה העולם לעבוד לקונו וזהו ליתן שלום לקונו ולהפירו שהוא בראו וסניב לעובדו א"ל אנטונינוס אם כל ביאתה בזה העולם הוא בעבור זה ותייתי עד פלגא דרקייעא ותתן שלמא ותיעול כלומר אם בעבור לעבוד לקונו יותר טוב שתהיה פצבא המרום במרום בעולם המלאכים ושם יכיר לקונו וישבח ויהלל ויתן לו שלמא וא"כ למה באה בזה העולם לעובדו ומספנת עצמה א"ל רבי משום פועלים ומשום עובדי דרכים כלומר סבת ביאתה לזה העולם פדי שיהיה שחר ועונש שבהיותה בעולם המלאכים הן אמת שיכולה לשבח משם להקב"ה אמנם אינה ראויה לשום שחר בהיותה מוכרתת במעשיה לכן באה לזה העולם בעלת בחירה ובזה נותן שחר לפועלים שהם הצדיקים פדרף ולא אתה בן חורין ליבטל ממנה שהצדיק הוא פפועל עוסק במלאכתו וליתן עונש לעובדי דרכים שהם הרשעים העובדים דרכי התורה כמו שפירשתי בפ' לא עליכם כל עובדי דרף שכל פה ראה הנביא מהרעות הבאות אמר דרף תמיה להגדיל ולהפליא הדבר שלא יבואו בן אפילו לעובדי דרף דרכי התורה: ולכן בהיות האדם בעל בחירה השב בתשובה הוא מפוקה מאד פינון שהרגיל טבעו ובחירתו ברע וההרגל טבע שני וקשה לפרוש מה שאין בן הצדיק גמור שמתחילה הרגיל עצמו בטוב ועוד שבעל תשובה הוא מצנוה פעם ב' מפי החכמים האומרים לו עשה פה וכה לרפואתך מלבד מה שנוצטוה תחילה מתיו של הקב"ה ע"פ התורה וידוע שהמצנוה הוא יותר גדול משום שיצרו תקיף וכ"ש זה שמצנוה גם מפיו של ב"ו שנותנים עליו חומרות וסייגים וגדרות עד פדי למנועו מרגילותו הרע שהרגיל בו שבנדאי תקיף לו היצר עוד לכן במקום שבעלי תשובה עומדים אין צ"ג יכולים לעמוד וכמו שתראה מעלת התשובה באחאב שנתעלה עמה בהיות שקוע ומודבק בטבעו הרע ועם כל זה פירש וכמו שהקדמנו בהקדמת הדרוש שיש אדם חפץ בעבירה זו יותר מזו בהיות שנתרבה עליו יסוד האש המחמם לו ומעוררו לעשות רע פאומר בענין אחאב במלכים ראשון סי' כ"א רק לא היה כאחאב אשר התמכר לעשות הרע בעיני ה' אשר הסתה אותו איזבל אשר ויתעב מאד ללכת אחרי הגלולים ככל אשר עשו האמורי אשר הוריש ה' מפני בני ישראל.

ויהי כשמוע אחאב את הדברים האלה ויקרע בגדיו וישם שק על בשרו ויצום וישכב בשק ויהלף אט ויהי דבר ה' אל אליהו התשבי לאמר הראית פי נכנע אחאב מלפני יען פי נכנע מפני לא אביא הרעה בימיו גו'.

והנה לא אלה אחרי הדקדוקים בפעם בפעם אף פונת הענין לומר שפאו הפתובים לרמז פח מעלת התשובה שאע"פ שאחאב ויתעב מאד ללכת אחרי הגלולים ככל אשר עשו האמורי אלא שפחר בגלולים גדולים מהאמורי עד אין קץ באומרו שהאמורי לא היה יודע לעבוד ע"ז פראוי ולכן ויתעב הוא מאד ללכת אחרי גלולים ובחר בגלולים יותר ממנו ועם כל זה שטבעו כל פה דבוק מאד בע"ז כששמע אלה הדברים מפי אליהו במקום אשר לקחו הפלבים את דם נבות ילקחו הפלבים את דמה גם אתה מיד חזר בתשובה ונתרצה תשובתו לפני המקום במאד מאד בהיות טבעו מאד דבוק בע"ז ועכ"ז חזר מיד

וְנָהוּ שְׁאֵמֵר הַקַּב"ה הִרְאִיתָ פִּי נִכְנַע אַחֲרָיִךְ כְּלוֹמֵר הִרְאִיתָ פִּי נִכְנַע אַחֲרָיִךְ אַחֲרָיִךְ אַחֲרָיִךְ
שֶׁהִיָּה אָב וְאָח לַע"ז לְכוּ יַעֲן פִּי נִכְנַע אַחֲרָיִךְ שֶׁהִיָּה טַבְעוֹ כִּי רַע לֹא אָבִיא הִרְעָה בְּיָמָיו
שֶׁיֵּשׁ לְהַחֲזִיק לוֹ טוֹבָה מִשָּׂאֵר הַשָּׂבִים מִשּׁוּם שֶׁמִּזְגוֹ שֶׁל זֶה הִיָּה אוֹהֵב הִרְעָה וְיִצְרוּ תַקִּיף
לוֹ יוֹתֵר לְשׁוֹב.

עוֹד י"ל שֶׁבָּאִים הַפְּסוּקִים הַלְלוּ לְרַמְזוֹ אֶל מַאֲמָרָם ו"ל שֶׁכִּינּוּ שְׁאֵדָם הוּא ת"ח וְצָדִיק
מִתְחִילָה הוּא קָרוֹב לְתִשׁוּבָה כְּדָרְךָ אִם רְאִיתָ ת"ח שֶׁעָשָׂה עֲבִירָה בְּלִילָה כו' וְהַטַּעַם שֶׁאֵין
הַקַּב"ה רוֹצֵה שֶׁיֵּאָבֵד אֶחָד שֶׁכָּבֵר הִיָּה צָדִיק וְעַסְק בַּתּוֹרָה כְּשֶׁמֶס שָׁחַס עַל יִרְבָּעָם וּא"ל
חֲזוֹר בָּךְ כו' וְנָהוּ הַרְוֵמֵז פֶּאן שֶׁבְּהִיּוֹת שֶׁאַחֲרָיִךְ הִיָּה צָדִיק דְּמַעֲיָקְרָא וּמָה שֶׁהַתְּמַכֵּר לַעֲשׂוֹת
הִרְעָה בְּעֵינָי ה' הִיָּה מְסִיבַת אֲשֶׁר הִסְתּוֹ אֲשֶׁר מִשּׁוּם שֶׁהוּא מַעֲיָקְרָא וְיִתְעַב מְאֹד לְלַכֵּת
אַחֲרֵי הַגְּלוּלִים כִּכֵּל אֲשֶׁר עָשׂוּ הָאֲמֹרִי וְלָכוּ זֶהוּ גֵרָם שֶׁמִּיד כְּשֶׁשָּׂמַע אַחֲרָיִךְ דְּבָרֵי אֱלֹהֵי
וְיִקְרַע בְּגָדָיו וְשָׁב בְּתִשׁוּבָה לְהִיּוֹת צָדִיק כְּבַתְּחִילָה: עוֹד נוֹכַח לֹמֵר שֶׁרוֹמֵז פֶּה כְּפֶה קֶשֶׁה
אֲשֶׁה רַעָה שֶׁהִסִּיתָה לְאַחֲרָיִךְ וְיִכְלָה לוֹ כְּמוֹ שְׁאֵמֵר אֲשֶׁר הִסְתָּה אֹתוֹ אֵינְךָ אֲשֶׁתּוֹ אֶף עַל
פִּי שֶׁטַּבְעוֹ שֶׁל אַחֲרָיִךְ וְיִתְעַב מְאֹד לְלַכֵּת אַחֲרֵי הַגְּלוּלִים עַכ"ל הִסִּיתָה אֹתוֹ וְיִכְלָה לוֹ הָרִי
כְּפֶה רַעָה אֲשֶׁה רַעָה שֶׁגֵּהִינָם נִמְשָׁלָה בָּהּ כְּדָח"ז ל"ב כ' וּמוֹצֵא אֲנִי מֵר מִמּו' אֵת הָאֲשֶׁה
אֲשֶׁר לָזָה מִמְשִׁיל שְׁלֵמָה הַע"ה עֲנִין יִצְרָה הַטוֹב וּיִצְרָה לְשִׁמֵי נְשִׁים מְדַבְּרוֹת זֹאת לְטוֹבָה
וְזֹאת לְרַעָה וְהִנֵּה כְּנֶגֶד יִצְרָה הַטוֹב אָמַר (בְּמִשְׁלֵי ט) חֲכָמוֹת נְשִׁים בְּנִתָּה בֵּיתָה חֲצָבָה
עַמּוּדֶיהָ שְׁבַעָה כְּלוֹמֵר הַיִּצְרָה הַטוֹב מְזַכֵּיר לְאֵדָם הַעֲנוּשׁ הַעֲתִיד לְבֹא עָלָיו אִם יַעֲבֹר רַצוֹן
קוֹנּוֹ וְרוֹמֵז לוֹ ז' עֵינָיִן בְּשַׁבְעָה דֵּינָיִן מְחַלְפִּין הַעוֹבְרִים עַל הָאֵדָם יִצְיָאָת נְשָׁמָה וְחִיבוּט
כו' כְּמוֹ שֶׁיִּדְוָעִים הֵם וְנָהוּ חֲצָבָה עַמּוּדֶיהָ שְׁבַעָה שְׁחֹשֵׁב וְעוֹמֵד לְפָנֵי הָאֵדָם נֶגֶד עֵינָיו ז'
עֵינָיִן הַעֲתִידִין לְעֲבֹר עָלָיו וְגַם מְזַכֵּיר לוֹ מִן הַטוֹבוֹת מִהַשְׁכָּר הַעֲתִיד לְהִיּוֹת לְצָדִיקִים
הַעוֹזְבִים עֲצַת הַיִּצְרָה שְׁזוֹכִים לְאַכְלֵל מְטִבִּיחַת בְּהַמּוֹת בְּהַרְרֵי אֶלְף וּז"א טְבַחְהָ טַבַּח'
וְגַם זוֹכָה לְשִׁתּוֹת מֵיַיִן הַמְשֻׁנָּם בְּעֵנְבָיו וְנָהוּ מְסַכָּה יֵינָה אֶף זוֹכָה בְּשִׁלְחָן שֶׁל ד' רַגְלִים
כְּמוֹ שֶׁהָרֵאָו ל'ר' חֲנִינָא ב"ד כְּדֹאִיתָא בְּתַעֲנִית דְּכ"ה ע"א וְנָהוּ אֶף עֲרָכָה שֶׁלְחָנָה שֶׁלְחָה
נְעוּרֹתֶיהָ תַקְרָא עַל גְּפֵי מְרוֹמֵי קֶרֶת רִמֵּז עַל הַמְּחֹל שֶׁעֲתִיד הַקַּב"ה לַעֲשׂוֹת לְצָדִיקִים
בְּג"ע וְהוּא יוֹשֵׁב בֵּינֵיהֶם כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ ו"ל כֵּל זֶה מְסַדֵּר הַיִּצְרָה הַטוֹב וּמִשִּׁים נֶגֶד עֵינָיו שֶׁל
אֵדָם וְאַחַר שֶׁרוֹמֵז לָהֶם שְׁכָר הַנִּצְחִי אָמַר מִי פָתִי בְּעֲצַת הַיִּצְרָה אֲשֶׁר הִלֵּךְ אַחֲרָיו וְחִטָּא
יָשׁוּב הִנֵּה בְּתִשׁוּבָה חֲסֵר לֵב אֲמָרָה לוֹ כְּלוֹמֵר אוֹמֵר לוֹ מָה לָּךְ בְּדַרְכֵי הַיִּצְרָה אֲשֶׁר עִם זֶה
אַתָּה נִכְנָס בְּכִלְלֵי הַשׁוֹטִים כְּאוֹמְרָם ו"ל אֵין אֵדָם חוֹטָא אֶלָּא א"כ נִכְנָס בּוֹ רוּחַ שְׁטוּת וְהִנֵּה
תְּשׁוּבָתְךָ ע"י הַתּוֹרָה כְּאוֹמְרָם ו"ל מוֹשְׁכָהוּ לְבֵית הַמְּדָרְשׁ וּז"א לְכוּ לַחֲמוּ בְּלַחֲמֵי וְאֵין
לַחֵם אֶלָּא תּוֹרָה וְשִׁתּוֹ בֵּינָן מְסַכָּתִי שְׁגַם הַתּוֹרָה נִמְשָׁלָה לֵינָן כְּדָכְתִּיב וּבִלָּא מַחִיר יֵין וְחִלְבֵי
גַם אוֹמֵר לָהֶם הַיִּצְרָה הַטוֹב עֲזָבוּ פְתָאִים וְחִיו ר"ל חֲזָרוּ בְּתִשׁוּבָה וְיִרְבֶּה ה' חֲיִיכֶם כְּאוֹמְרָם
ו"ל גְּדוּלָה תְּשׁוּבָה שְׁמַאֲרַכֵּת יָמָיו וְשִׁנּוּתָיו שֶׁל אֵדָם שֶׁנֶּאֱמַר חִיו יִחִיָּה וְאֲשֶׁרוּ בְּדָרְךָ בֵּינָה
רַצָּה לֹמֵר שֶׁאַחַר הַתְּשׁוּבָה תִּזְכּוּ לְבִינַת הַתּוֹרָה מִשּׁוּם שֶׁמִּקְוָה עוֹנוֹתֵיכֶם הַיּוֹמְבִדִּילִים
כְּמִסָּךְ מְבַדִּיל.

אָמַר עוֹד יוֹסֵר לֵץ לֹקֵחַ לוֹ קָלוֹן הַרְמֵז בְּזֶה שֶׁהַיִּצְרָה הַטוֹב מְדַרְיָה לְאֵדָם בְּדָרְךָ הַטוֹבִים
אִם רוֹאֵה שֶׁרַצוֹנוֹ וְחִפְצוֹ כֵּן אֲמָנָם אִם רוֹאֵה שֶׁמְחַזֵּיק לְבוֹ אֵז בְּדָרְךָ שֶׁרוֹצֵה לְהִלְוֵךְ
מוֹלִיכִים אֹתוֹ כְּדָח"ז ל' נְעוּד כְּמוֹ שְׁאֵמֵרוּ (בִּיבְמוֹת דַּס"ה ע"ב) כְּשֶׁמֶס שֶׁמְצָנָה לֹמֵר דְּבָר
הַנְּשָׂמָע כֶּף מְצָנָה שְׁלֵא לֹמֵר דְּבָר שֶׁאֵינּוּ נִשְׁמָע שֶׁנֶּאֱמַר אֵל תּוֹכַח לֵץ פֶּן יִשְׁנָאֲךָ.

וְנָהוּ אוֹמְרוּ יוֹסֵר לֵץ לְיָקֹחַ לוֹ קֶלֶוֶן כּוֹ' אֵל תּוֹכַח לֵץ וְעַנְנֵי הַיַּצָּר הִרְעוּ מִמְשִׁיל אוֹתוֹ לֵאמֹר
כְּסִילָה וְהוֹמִיָּה פְתִיּוֹת וּבֵל יִדְעָה מָה וַיִּשְׁבְּהָ לְפֶתַח בֵּיתָהּ כְּדַכְתִּיב לְפֶתַח חֲטָאת רוֹבֵץ עַל
כֶּסֶף מְרוֹמֵי קֶרֶת לְרִמּוֹז שְׁמוּלָהּ שֵׁם הַיִּצְהָר כְּמִלְחָה בְּכֶסֶף קוֹדֵם יַצָּר הַטּוֹב י"ג שְׁנָיִם
וְעוֹמֵד שֵׁם לְקָרָא לְעוֹבְרֵי דָרָה הַמִּיִּשְׁרִים אֲנִיחֻתֶם לְהַטּוֹתֶם מִן הַדְרָה הַטּוֹבָה מִי פְתִי
הַהוֹלָה אַחֵר יַצָּר הַטּוֹב יוֹסֵר הִנֵּה קוֹרָא אוֹתֶם פְּתָאִים בְּהוֹלְכֶם בְּדַרְכֵי הַשֵּׁם גַּם וְאַמְרָה לוֹ
מִיִּם גְּנוּבִים יִמְתְּקוּ וְלִחֶם סֹתְרִים יִנְעֶם שֶׁהֵם תַּעֲנוּגֵי הָעוֹלָם הַזֶּה וְהִנֵּה כָּל דְּבָרָיו הֵם נִגְדֵי
מֵה שְׂדֵיבֵר הַיַּצָּר הַטּוֹב שְׂהָרִי כְּנִגְדֵי שְׂאֹמֵר הַיַּצָּר הַטּוֹב מִי פְתִי יוֹסֵר הִנֵּה חֹסֵר לֵב גּוֹ' לְכוּ
לְחַמּוּ בְּלַחְמוֹ גּוֹ' פְּלוֹמֵר מִי זֶה הוּא הַפְתִּי וְחֹסֵר לֵב הַהוֹלָה אַחֵר יַצְרוּ הִרְעוּ לְכוּ לְחַמּוּ
בְּלַחְמֵי לַחְמָה שֶׁל תּוֹרָה כְּדַפְרֵי־שִׁית כּוֹ' וְכִנְגְדוֹ אוֹמֵר הַיִּצְהָר לְאָדָם גַּם כֵּן בְּלִשׁוֹן הַזֶּה
עֲצָמוֹ מִי פְתִי יוֹסֵר הִנֵּה וְחֹסֵר לֵב וְאַמְרָה כְּלוֹ' מִי הוּא הַפְתִּי וְחֹסֵר לֵב הַהוֹלָה אַחֵר יַצָּר
הַטּוֹב יוֹסֵר הִנֵּה וְכִנְגְדֵי שְׂאֹמֵר הַיַּצָּר הַטּוֹב לְכוּ לְחַמּוּ בְּלַחְמֵי כְּנִגְדֵי זֶה אוֹמֵר יִצְהָר מִיִּם
גְּנוּבִים יִמְתְּקוּ וְלִחֶם סֹתְרִים יִנְעֶם: אִיךָ רְאוּי לְשׁוֹם לֵב בְּהוֹסֵפֶת הַנְּוִיִּם גְּבִי דִּיבּוֹר הַיִּצְהָר
בְּאוֹמְרוֹ וְחֹסֵר לֵב וְאַמְרָה לוֹ וְגְבִי הַמְשַׁלֵּת הַיִּצְהָר "ט אוֹמֵר חֹסֵר לֵב אֲמָרָה לוֹ בְּלֹא וְאִ"ו
אֲמַנֵּם נִרְאָה לְפָרֵשׁ שְׁבִהִיּוֹת ב' הַיַּצָּרִים כְּשֶׁנִּי גְבִיִּים מִתְנַבְּאִים זֶה עַל הַעֲתִיד זֶה עַל
הַהוֹנָה בְּתַעֲנוּגֵי הָעוֹלָם הַזֶּה הַנְּרָאִים לְעֵינַי וְהִנֵּה הַיִּצְהָר "ט הוּא גְבִיִּים אֲמַת וְהַיַּצָּר הִרְעוּ הוּא גְבִיִּים
שְׂקָר וְלָכֵן מֵאַחֵר שֶׁהֵם כְּב' גְבִיִּים מִתְנַבְּאִים וַיִּצְהָר "ר בָּא בְּלִשׁוֹנוֹ שֶׁל הַיִּצְהָר "ט שְׂאֹמֵר מִי
פְתִי גַם הוּא אֲמַר מִי פְתִי וְכֵן בְּכֻלָּם כְּדַפְרֵי־שִׁית לְכוּ רְצֵה לְשִׁנוֹת בְּלִשׁוֹנוֹ כְּדִי שְׂאֲמַנּוּ
דְּבָרָיו לְפִי שְׂגַמִּירֵי שְׂאִין גְבִיִּים רְשָׁאֵי לְבָא בְּלִשׁוֹן שֶׁל חֲבִירוֹ כְּאוֹמְרֵי "ו"ל וְלָכֵן בָּא בְּהוֹסֵפֶת
הַזִּוּיִם בְּאוֹמְרוֹ וְחֹסֵר וְכִינּוֹן שְׂמוּסִיף אֲפִילוֹ אוֹת אֶחָד אֵינּוּ בְּסִגְנוֹן חֲבִירוֹ מִמֶּשׁ וְאֵינּוּ גְבִיִּים
שְׂקָר כְּאוֹמְרֵם "ו"ל וְלָכֵן לְרִמּוֹז לְזֶה אֲמַר וְחֹסֵר לֵב וְאַמְרָה לוֹ בְּנֹא "ו כְּדִי לְבָא בְּשִׁינּוֹ:
וּבְדָרָה הַלְצָה נִרְאָה שְׂפִינּוֹן שֶׁהַיִּצְהָר "ר נִקְטַת הַלְשׁוֹן עֲצָמוֹ שֶׁל יִצְהָר "ט וְגַבֵּי אוֹתוֹ וְלֹא קִנְאוֹ
כִּי אִם בְּשִׁינּוֹ הַנֹּא "ו לְזֶה אֲמַר הַיַּצָּר מִיִּד מִיִּם גְּנוּבִים יִמְתְּקוּ שְׂטוּעֵם מִהַגְּנֵבָה שְׂעֻשָׁה כּוֹ'
וְנִרְאָה שְׂאֹמֵר יִמְתְּקוּ לְפִי שְׂאִין הַאֲמַת כֵּן וְלָכֵן לֹא אֲמַר מִתּוֹקִים וְכָל עֲצָתוֹ הֶבֶל נִרְיָק
מִתְחַזְּקִתּוֹ וְעַד סוֹפּוֹ וְ"ל וְלֹא יִדַע כִּי רְפָאִים שֵׁם בְּעַמְקֵי שְׂאוֹל קְרוּאֵיהֶּ וְהִנֵּה עֲצַת הַיַּצָּר
הוּא שְׂאֹמֵר לְאָדָם הַנֶּחַח זֶה מְנַהֵךְ שְׂפִינּוֹ וְלָהּ לְמִקּוֹם פ' וְקַח מְאִתִּים וּמִפְתָּה אוֹתוֹ וּמְנִיחַ
הַמְנַהֵךְ לִילָה לִיקַח הַמְאִתִּים וּבְדָרָה מְמִיתִים אוֹתוֹ וְנִמְצָא אוֹבֵד זֶה וְזֶה וְכָל כֶּף הוּא רֹב
פְתוּיִו שְׂמִכְנִיס שְׂטוֹת בְּאֶדָם שְׂמִינִחַ מֵה שְׂבִינּוֹ וְדֹאֵי קוֹדֵם שְׂרֹאָה הַדְּבָר שְׂאֹמֵר וְלָכֵן
אֲמַר גְּבִיִּים הַיִּצְהָר "ר אֲשֶׁת כְּסִילוֹת הוֹמִיָּה פְתוֹת וּבֵל יִדְעָה מֵה שְׂטָבְעוֹ לְהַכְנִיס פְתוּיּוֹת בְּלֵב
הָאָדָם וּבֵל יִדְעָה מֵה וְעַכְ"ז הוֹלָה אַחֲרָיו עַל הַסִּפְקָ וּמְנִיחַ הַנֹּדָאֵי אֲשֶׁר עִם זֶה גְבִיִּים פ'
(בְּיִרְמִיָּה סִ' ב') כִּי שְׂתִימֵם רְעוֹת עֲשֵׂה עִמִּי אֲנִי עֲזָבוֹ מְקוֹר מִיִּם חַיִּים לְחֻצוֹב לְהֵם בּוֹרוֹת
בּוֹרוֹת וְנִשְׁפְּרִי וְגוֹ' קִשָּׁה שְׂנִכְנַס בְּשְׂתִימֵם וַיִּנְצָא בֹא' וְהִיא שְׂעֲזָבוֹ לוֹ וְאִם כֵּן אִיךָ אוֹמֵר כִּי
שְׂתִימֵם רְעוֹת עֲשֵׂה עִמִּי: אֲמַנֵּם הוּא הַדְּבָר אֲשֶׁר דְּבָרְנוֹ שְׂפִתוֹ הַיַּצָּר לְאָדָם שְׂעֻשָׁה שְׂעֻשָׁה
מֵה שְׂיֵשׁ בְּיָדוֹ וְדֹאֵי וַיִּלָּה לְבַקֵּשׁ הַסִּפְקָ וְזֶהוּ הַשְׂתִּי הַרְעוֹת א' שְׂעֲזָבוֹ אוֹתִי וְרַעַה אַחֲרַת
הוּא שְׂאִם בְּעַת שְׂעֻזְבוֹנֵי הִנֵּה בְּיָדָם דְּבַר מֵה לֹא הִנֵּה כ"כ אֵלָּא שְׂאֵחֵר שְׂעֻזְבוֹנֵי וְעֲזָבוֹ אֵת
הַטּוֹב וְאֵת הַנֹּדָאֵי אַח"כ הִלְכוּ לְבַקֵּשׁ מֵה לְעַבְדוֹ וְנִמְצָא שְׂהֵם ב' רְעוֹת א' שְׂעֻזְבוֹנֵי וְאֵחָד
שְׂעֻזְבוֹנֵי בְּלִי יֵשׁ בְּיָדָם כְּלוֹם וְז"א כִּי שְׂתִימֵם רְעוֹת עֲשֵׂה עִמִּי אֶחָד שְׂאֹתִי עֲזָבוֹ בְּהִיּוֹתִי
מְקוֹר מִיִּם חַיִּים וְהִלְכוּ אַחֵר הַרִיק וְעוֹד שְׂנִית שְׂעֻזְבוֹנֵי לֹא הִנֵּה בְּיָדָם כְּלוֹם כְּשֶׁעֻזְבוֹנֵי אֵלָּא
שְׂהִלְכוּ לְחֻצוֹב בּוֹרוֹת וְדוּק עִי"ל וְפִי"ג כ"כ קְרוּבֵי הַחֶכֶם הַמ' כְּמַהֲרָר אַבְרָהָם אֲפּוֹמָאדוֹ

נר"ו פי שתיים רעות הם א' שעזבוני ואחד שדעו שמה שהיו עוזבין הנה דבר טוב ושיעור הפתוב כף הוא פי שתיים רעות עשה עמי אחד שעזבו אותי וא' שידעו שמה שעזבו הנה מקור מים חיים לחצוב להם בורות נשברים עי"ל השתיים רעות הוא אחד שעזבו אותי והשני שחצבו בורות שידעו שהם נשברים כלומר שעכ"ז שפבר ידעו שאין בה ממש.

והנה העולה לנו מן המתןפך מדרוש זה ומן הקודמים שהבעל תשובה גדול מצדיק גמור ובלבד שיקבל יסורין במיני סגופים לתקן מה שפגם ולקמן בס"ד אציג לה גדריו וסיניגי התשובה שצריך השב בתשובה להתנהג: ובה הבוא נבא לביאור המאמר המנוצב בפתיחת הדרוש ר' חייא בר אשי כל עידן דהנה נפל על אפייה הנה אמר הרחמן יצילני מיצה"ר כו' עד דהנה שגירא דביתהו תנורא סליק וקא יתיב בגנוה כו' והנה לא הבאתי המאמר הזה לפלפל בו רק להוכיח מכאן שנראה שיש יכול מי שחטא בעון אשר בעבורו חייב מיתה לקבל עליו יסורין קשים פמות אע"פ שימות בהם אינן בכלל המאבד עצמו לדעת שהרי ר' חייא הנה רוצה להשליך עצמו בתוך תנור של אש בעבור מה שעשה ולהמית עצמו וכן בירושלמי דכלאים פ"ט ס"מ ב' בעובדא דרבי רב נחמן בשם רבי מונא אמר מעשה נסים נעשה באותו היום ערב שבת הנה ותלה לון יומא עד שהיה מגיע כל אחד ואחד בביתו וממלא לו הבית של מים ומדליק לו את הנר כיון ששקעה חמה קרא הגבר ואמרו דילמא מחללינן שבתא יצאת בת קול ואמר כל מי שלא נתעצל בהספדו של רבי יהא מבןשך שהוא בן העה"ב בר מקצרא כיון ששמע פן סליק לאיגרא וקטל גרמיה ונפקת ברת קלא ואמרת אפילו קצרא ע"כ הרי שהבת קול אמר לבר מההוא פובס משום שמאחר שלא נתעסק בקבורת רבי נמצא שחילל שבת עם מה שעשה מלאכה באותם שעות ששהה השמש ולכן קיבל עונשו ונפל מן הגג שהוא מעין סקילה משום שהמחלל שבת חייב סקילה הוא וכיון שהרג עצמו על עון שעשה נתבשר ע"פ הבת קול שהיה בן העה"ב הרי משמע מכאן שמי שהוא חייב בעבירה וממית עצמו אינו בכלל מאבד עצמו לדעת שאם פן מאחר שזה הפובס הרג עצמו למה נתבשר לעולם הבא ואין להאריך בראיות ממקומות אחרים שהם ידועים: ובה נתנישב דעתי מ"ש קדמונינו ז"ל הרמב"ם ומהרי"א ז"ל וס' המוסר ובמרפא לנפש והחסיד בעל ר"ח ז"ל בתיקון קבלת הסגופים לבעלי תשובה שיתענה כמה ימים ושישב במקום הנמלים בימי הקיץ ובשגל בימי החורף ושיסבול עליו דברים קשים פמות שפאמת נראה לי בנדאי שימות באותם הדברים אלא שבהיות שהוא חייב מצד מעשיו אף שימות באותם הדברים אינו פכלל המאבד עצמו לדעת: הן אמת ששמעתי משם הר"ש יפה ז"ל וכעת אינו בידי שאומר שאדם שגזרו עליו ב"ד שהוא חייב מיתה עכ"ז הוא בעצמו אינו יכול להקדים להמית בעצמו: א"ה הש"ח ס"ט לשון מהר"ש יפה ז"ל בב"ר פס"ה גבי יקום איש צרידא שקיים בעצמו ד' מיתות ב"ד ואמר עליו רבי יוסי איש צרידא בשעה קלה קדמני זה לג"ע ז"ל נ"ל שאף מי שחייב מיתה אינו רשאי להמית עצמו דלא יצא מפלל ואף את דמכם לנפשותיכם אדרוש ויניח הדבר בידי ה' ומכאן ג"כ מ"ש בפ' הנושא מההוא פובס שהפיל עצמו מן הגג ומרבי אלעזר ו' דנרדיא ששם פניו בין ברפיו עד שיצאת נשמתו פדאיתא בפ"ק דע"ז וזכו לעה"ב אין ראיה כי אולי מרוב עגמת נפש על חטאתם לא דקדקו או לא ידעו בדין ובחרו מות מחיים וזכו לעה"ב מפניתוקף תשובתם שהם טועים בענין מיתתם עכ"ל ואתה תחזה מה ששמע הרב המחבר ז"ל משם מהרש"י אינו מדוקדק כ"כ

וגם מ"ש לחלק בין נדונו למהרש"י לא משמע מדבריו אחריו הניו"ק גם מה שהביא ראיה מן המחבר מההיא דההוא פובס פבר נרנש מזה מהרש"י ז"ל פנ"ל ועיין להרב שבות יעקב ח"ב סימן קי"א שנשאל ע"ז והביא דברי מהרש"י ז"ל והסכים לדינא כמ"ש מן הק' המחבר ז"ל והביא ב' ראיות אלו שהביא מן המחבר ז"ל ועיין בס' ברכ"י י"ד סי' שמ"ה שהביא משם מהרימ"ט בחידושייו בפ' הנושא בהיה עובדא דההוא פובס דמשמע דשרי לאינש להמית עצמו משום פפרת עונותיו דהכי משתמען מילוהי דר"ב בס"מ שם ועיין עוד מש"ש ועיין מ"ש רבינו המחבר בפירושו הירושלמי הנ"ל שנראה שלא הסכים כמ"ש פאן ודו"ק) ונ"ל דלא דמי לנדון דינן משום שהתם יש אחרים שמתמיתים אותו כפדת התורה בסקילת ב"ד או שרפה או חנק כאשר צנה ה' אל משה ובסדר זה מיתתו כפדתו ונמצא מונע עצמו ממתת ב"ד כפדין וכהלקה ולכן אינו יכול להקדים ולהמית עצמו אף בזמן הזה שאין ב"ד ואדם חוטא בענין שיודע שחייב מיתה אם המית עצמו לא נקרא זה מאבד עצמו לדעת ולכן הבעל תשובה יכול לקבל עליו דברים קשים פמות ואע"פ שימות בהם פגון לישוב בחורף בשלג וכאלה הדברים כמ"ש הרב ז"ל בעניני התשובה והאל ברחמיו יקבלנו ויטהרנו מעונותינו אמן נאם הצעיר העומד לשר' ולכהן כמהר"ר שלמה אברהם הכהן האתמרי ס"ט: דרוש ט' יסוד התשובה ואציג לה פה דברים שייכים לגדרי סיני יסודי התשובה ולרמזו פל דבר על פסוקים הרמוזים אל הענין: הסיג הראשון שפראות האדם יסורין באים עליו שישקול בדעתו שהם מדה פנגד עבירה פלונית ופפש ויעשה תשובה השנייה לאותה עבירה שאם לא יעשה כן יביאהו יצרו לומר שהדברים באו עליו פל צד המקרה וישים נגד עיניו חטא שהוא שוגג שאינו שוקל פנגד כבדות היסורים שעליו פמדת הרשעים שהם מלאים עונות וכשבא עליהם רע תולים הרע שבעבור חטא שבידו בלבד הנה לא הנה ראוי לאותו עונש ומטחים דברים פלפי מעלה וזהו רומז שלמה הע"ה בפסוק (משלי סימן ה') עונותיו ילפדונו את הרשע ובחבלי חטאתו יתמוך הפונה הוא מה שדברנו שהרשע נלפד בעבור עונותיו ובאים עליו יסורין והוא בחבלי חטאתו יתמוך ואומר וכי בשביל חטא שהנה בידו בלבד באו עליו היסורין המכוערין האלו וזהו סיבה שאינו חוזר לעולם בתשובה בראות שאין העונש שקול פעבירה ודוק: עי"ל בדחז"ל הני מושכי עון בחבלי השוא כו' וזהו אומר עונותיו ילפדונו את הרשע וסבת לכדתו הוא בעבור שמתחייב בחבלי חטאתו יתמוך שהתחיל לעשות חטא ואינו משגיח בו עד שמתגבר עליו ונלפד בו: סיני שני שיתרחק האדם מלהסתפל בדברים אשר אפטר שבהם יפול לו דבר לאיזה הרהור ומחשבה אשר על זה הנה משתבח איוב באומר (סי' ל"א) ברית פרתני לעיני ומה אתבונן על בתולה דקשה שאיוב שהכתוב משבחזו שהנה איש תם וישר וירא אלהים וסר מרע כו' זהו חסידותו שמשבח עצמו שלא הנה עובר על לאו דלא תנאף שלא הנה מתבונן ומסתפל בבתולות ועוד מהו על בתולה הו"ל לומר בבתולה: אמנם הוא אשר דברנו שהנה משתבח עצמו על שהנה מדקדק לעמוד על תכלית החסידות לעשות לו סיניגים לפנים מלפנים משורת הדין ויובן בדחז"ל שאסור להסתפל בבגדי צבע של אשה שמפיר אותה עוד ידוע שמוטר לאדם להסתפל בבתולה להפיר בה אם ירצה לקחתה: וזהו מה שמשתבח איוב דלא מפעיא שלא הנה מסתפל בבגדים צבועים וכל שכן באשה עצמה ולא עוד אלא שלא הנה מתבונן אפילו על בגדי הבתולה אף על פי שמוטר להסתפל בעצמה וז"א ברית וגדר

פּרַתִּי לְעֵינַי שְׁלֵא לְהִסְתַּפֵּל בְּשׁוּם דָּבָר הַמְּבִיא לִידֵי חֲטָא כַּאֲשֶׁר צְנוּנֵי ה' וְעוֹד הוֹסֵפְתִּי מִשְׁלֵי שְׁלֵא נִסְתַּפְּלְתִּי עַל בְּתוּלָה וּמִלַּת עַל לְרַמּוֹז אֲפִילוֹ עַל בְּגַד שְׁעָלֶיהָ אִף שְׁמוֹתָר לְהִסְתַּפֵּל בְּעֶצְמָה וְנָהוּ בּוֹדָאֵי תַּכְלִית הַחֲסִידוֹת.

עוֹד סוֹבֵל הַלְשׁוֹן לֹמֵר בּוֹ שְׁפִנְנָתוֹ לֹמֵר בְּרִית פְּרַתִּי לְעֵינַי מְלַהֲסֵתְכֵל בְּשׁוּם דָּבָר רַע וְמָה אֲנִי מִתְּבוֹנֵן דּוֹקָא עַל בְּתוּלָה פְּדִי לְחַבְבָּה עַל הַחֲתָן בְּאֶמְרָם ו"ל (בְּכַתְּוֹבוֹת פ"ב ד"ז ע"א) שְׁמוֹתָר לְהִסְתַּפֵּל כָּל ז' בָּהּ לְחַבְבָּה.

וּא"ת שְׁהִיָּה טוֹעָה בְּזָה לְכִי שְׁאִין הַהֲלָכָה כֵּן לְזָה אָמַר עַל בְּתוּלָה וְלֹא אָמַר בְּבְתוּלָה כְּלוּ הוּא הִיָּה עוֹשֶׂה דָּבָר לְהִסְתַּפֵּל בָּהּ פְּדִי לְחַבְבָּה וְגַם פְּדִי שְׁלֵא יָבֵא לְשׁוּם מַחְשָׁבָה מָה הִיָּה עוֹשֶׂה הָיָה מְסַתְּפֵל עָלֶיהָ בְּלִי שׁוּם הַתְּבוֹנָנוֹת בְּצִלְמֵ צוּרַת פְּנִיָּה וְלָכֵן לְרַמּוֹז לְזָה לֹא אָמַר בְּבְתוּלָה שְׁמַשְׁמַע שְׁהִיָּה תוּלָה עֵינָיו בְּדִיּוּקָנָא שְׁלָה אֱלֵא עַל בְּתוּלָה שְׁהִיָּה מִתְּבוֹנֵן עַל מְקוֹם מוֹשְׁבּוֹ וְלֹא עָלֶיהָ וְהִיָּתָה מִתְּחַבְּבַת עַל הַחֲתָן בְּחוֹשְׁבוֹ שְׁמַסְתַּפֵּל בָּהּ וְדוּק: סִיגָּ שְׁלִישִׁי כְּשֹׁאֹכֵל לֹא תִהְיֶה כְּנֹת אֲכִילָתוֹ לְהִרְבוֹת בְּשֶׁר לְהִיּוֹת שְׁמֵן וְדָשֵׁן רַק יְכַוֵּן בְּאֲכִילָתוֹ לְהִיּוֹת בְּרִיא לְעִבּוּדַת קוֹנוֹ וְנִמְצָא עִם זֶה שְׁגַם בְּשֶׁעָה שְׁאֹכֵל עוֹבֵד אֵת הַשֵּׁם בְּהִיּוֹת כְּנֹתוֹ זֹאת כְּדָרָךְ בְּכָל דְּרָכֶיךָ דַּעְהוּ וּבְזָה אִף שְׁאֵכֵל יוֹתֵר מִמֶּנְהֵגוֹ לֹא הִפְסִיד וְנָהוּ רוֹמַז שְׁלֵמָה הַמְּלֶךְ ע"ה (מִשְׁלֵי כ"ג) בַּפ' אֵל תְּהִי בְּסוּבָאֵי יֵין בְּזוּלְלֵי בְּשֶׁר לְמוֹ דִּי"ל בְּמִלַּת לְמוֹ שְׁנִרְאָה מִיּוֹתֵר אֲמָנָם נִרְאָה לְפָרֵשׁ עִם מ"ש הַר' כְּמַהֲר"ר יְהוּדָה יֵאֻזִּיא ו"ל בַּפ"א מְשָׁנָה מְרָבָה בְּשֶׁר מְרָבָה רִימָה שֵׁישׁ כַּת מִן הַמְּתַפְּלִסִּים סוּבְרוֹת שְׁהַצְלָחָה, וְהַעוֹשֶׂה הָאֲמִתִּי שְׁאִין לְמַעַלָּה הֵימְנּוֹ הוּא לְאֲכֹל וְלִשְׁתּוֹת פְּדִי לְהִרְבוֹת בְּשֶׁר גּוֹפּוֹ לְהִיּוֹת שְׁמֵן וְדָשֵׁן וְתַעֲנוּג כִּי זֶהוּ תַּכְלִית כָּל הָאֲדָם כִּי זֶה חֲלָקוֹ מִכָּל עַמְלּוֹ וְגִרְמָה לְהֵם זֹאת בְּשֶׁבִיל שְׁכָל תְּאֻמָּתָם הִיָּתָה שִׁיָּהִיָּה גְרוּנָם אֲרוּךְ כְּגֵרוֹן הַגָּמֵל וְכִיּוֹצֵא בּוֹ פְּדִי שְׁתַּשְׁהָה הַלְּוָגְמָא כְּגֵרוֹן זְמַן מָה בְּהַעֲבָרְתוֹ וְלֹא תַעֲבֹר בְּמַהֲרָה פְּדִי שְׁלֵא תַפְסֹק הַנְּאֻת הַלְּוָגְמָא מִפִּי מִיד.

וְלִזְה מְפָרֵשׁ הַתְּנָא וְאָמַר מְרָבָה בְּשֶׁר מְרָבָה רִימָה כְּלוֹמֵר הִבִּיא לָךְ רֵאָה וּמוֹפֵת חוֹתָךְ שְׁזוֹ הַסְּבָרָא שְׁקִרְנִית וְכוּזְבַת מְשׁוּם שְׁאֲנִי רוֹאָה שְׁמִרְבוּי הַבְּשֶׁר יִתְהַנֶּה לּוֹ נִזְק מְשׁוּם שְׁמִרְבָּה רִימָה הָאוֹכֵלֵת אֵת בְּשֶׁרוֹ ע"כ לְעֵינֵינוּ וְנִרְאָה עִם זֶה שְׁעַל זֶה מְזַהֵר שְׁלֵמָה הַע"ה וְאָמַר שְׁלֵא תְהִי כְּאוֹתָם סוּבָאֵי יֵין שְׁפִנְנָתָם בְּשִׁתִּית הֵינֵן וְאֲכִילַת הַבְּשֶׁר הוּא לְמוֹ לְהִרְבוֹת בְּשֶׁר גּוֹפֵם בְּסוּבְרָם שְׁזָהוּ הַהַצְלָחָה וְהַעוֹשֶׂה הָאֲמִתִּי וְנָהוּ אוֹמְרוֹ בְּשֶׁר לְמוֹ כְּלוּ' שְׁמַכְוֹנִים לְהִרְבוֹת בְּשֶׁרָם וְדוּק.

וְנָהוּ רוֹמַז שְׁלֵמָה הַע"ה (שָׁם י"ג) בַּפ' צְדִיק אֲכֹל לְשׁוֹבַע נִפְשׁוֹ וּבָטָן רְשָׁעִים תַּחְסֹר כְּלוֹמֵר כְּנֹת הַצְּדִיק בְּאֲכִילָתוֹ אֵינּוֹ לְהִרְבוֹת בְּשֶׁר רַק שִׁיָּהִיָּה לוֹ כַּח בְּמָה שְׁאֹכֵל פְּדִי לְהַשְׁבִּיעַ נִפְשׁוֹ פְּדִי לְהִיּוֹת בְּרִיא וְחֲזַק בְּעֶסֶק הַתּוֹרָה שְׁהוּא שׁוֹבַע נִפְשׁוֹ דָּבָר הַנוֹגַע לְנַפְשׁ שְׁהֵאֲכִילָה אֵינּוֹ שׁוֹבַע לְנַפְשׁ רַק לְגוּף בְּלִבְד: אֲמָנָם שְׁמַעְתִּי אוֹמְרִים בְּפִירוּשׁ הַפ' הִזָּה בְּמִאֲמָרָם ו"ל בְּמַסְכַּת שְׁבַת ד"י וּבְפִסְחִים ד"ב שְׁעָה רֵאשׁוּנָה מְאָכֵל לְוִדִים שְׁנִיָּה מְאָכֵל לְסֻטִים שְׁטִית מְאָכֵל ת"ח וְנִמְצָא כְּשֶׁהַצְּדִיק אֲכֹל לְשׁוֹבַע נִפְשׁוֹ שְׁהוּא הַשְׁשִׁית אֲזוֹ וּבָטָן רְשָׁעִים תַּחְסֹר לְכִי שְׁכִינּוֹן שְׁאֲכֹלוֹ בְּשֶׁעָה רֵאשׁוּנָה שְׁבִיּוֹם בְּבֵא שְׁעָה שְׁשִׁית כְּבָר נַחְסֵר מָה שְׁהִיָּה בְּבִטְנָם וְרוֹצִים לְאֲכֹל פַּעַם שְׁנִיָּה.

עוֹד שְׁמַעְתִּי דִּי"ל דֵּהִיל"ל וּבָטָן רְשָׁעִים יַחְסֹר אֱלֵא שְׁהַפְּנִיָּה שְׁמַדַּת הַרְשָׁעִים שְׁאֲחַר שְׁאֹכֵלִים וְהֵם שְׁבַעִים כְּשֶׁמְזַדְּמֵן לְהֵם עוֹד מָה לְאֲכֹל מְקִיאִים וּמַחְסֵרִין בִּינְדָם מָה שְׁשִׁי

בתוך בטנם ומוציאין אותו החוצה כדי לאכול עוד ולזה אמר ובטן רשעים תחסר כלומר אינו יחסר מעצמו על ידי שמתעכל הבשר אלא תחסר על ידם כדפרישית משא"כ הצדיק שאוכל לשובע נפשו: אמנם נראה לי עוד שפא לרמזו על העין הרע שיש ברשעים שאפילו פשהצדיק אוכל מעט מזער לשובע נפשו לקיום נפשו בלבד אז ובטן רשעים תחסר נראה להם שמה שאוכל הצדיק תחסר מבטנם באזמרים שיותר טוב הוא שגם זה המעט שאוכל הצדיק יותר טוב שיהיה בתוך בטנם: סיג רביעי שיחשוב האדם תמיד בחומרת העונש הגדול שבעבירות ויהיה זה סיג לו מלעשותם שבראות חומרתם ירתע ויחזור לאחוריו וכמ"ש אדוני אבי ז"ל (שם סי' ו') בפ' הניחה איש אש בחיקו ובגדיו לא תשרפנה.

אם יהלך איש על הגחלים ורגליו לא תכנינה פן הבא על אשת רעהו לא ינקה כל הנוגע בה פ"ה הוא ז"ל שפונת שלמה הע"ה על חומר העבירה של הבא על אשת איש כמה היא ואמר שיש מציאות שיחקה כלומר שישים אש בחיקו ובגדיו לא תשרפנה אע"פ שטבע האש לשרוף הבגד וכיצד שהוא בגד העשוי מצמר של סלמנדרא שאינו שולט בו האש כאזמרים ז"ל במדרש הסיטון הזה שהוא בגד העשוי מצמר סלמנדרא כמו שפי' הרב בעל מתנות כהונה ז"ל מכניסים אותו באש ואינו נשרף גם יש מציאות שהולך איש על הגחלים ורגליו לא תכנינה כגון שסוף בדם הסלמנדרא באופן שאע"פ שדרה האש ששורף ומכלה לכל יש מציאות להציל ממנו.

וא"ת שפן יהיה המציאות בהבא על אשת רעהו שאף על פי שהיא עבירה חמורה שורפת כאש יהיה אופן בעשייתה כדי להנצל מהעונש פדרה שיש להנצל מן האש ח"ו לא ינקה כל הנוגע בה מהאש יכול אדם הנצל ולא מזה ונחזור לענין שפשיחשוב האדם בחומרת העבירות תמיד יחשוף עצמו מלעשותם.

גם שא נא עיניך וראה מה מביא לאדם נגע הצרעת של עבירת הזנות אשר רומז שלמה הע"ה (שם) בפ' כי בעד אשה זונה עד כפר לחם ואשת איש נפש יקרה תצוד והנה כתבו חכמי המוסר בגנות הזנות כמה הוא מעשה שהיה כף היה באיש שחשק באשה ולא היה יכול למצוא פתח ליכנס בביתה מיראת בעלה או מיראת הבושה עד שחשב מחשבות והיה משים עצמו בבגדים פלואים ומטולאים פעני חוזר על הפתחים ובדרה זה היה נכנס בביתה כדי לראותה ולזנות עמה והרואים אותו נכנס לשם חשבו שהיה נכנס לשאול צדקה ולא היו משימים על לב ענין הנכסותו שם ע"כ ונראה שזה מה שרומז כי בעד אשה זונה עד כפר לחם שפדי שיוכל להשיג האשה זונה מתבזה עצמו שהולך אחריה כל כף להשיגה עד שיביא עצמו עד כפר לחם להדמות עצמו לעני חוזר על הפתחים בעד כפר לחם.

ואשת איש נפש יקרה תצוד כלומר ואם נותן עיניו באשת איש באומר שהוא נפש יקרה בעל ממון תצוד אותה כיצד שמרגיל עצמו ליכנס בביתה על ידי בקשת בעלה שאומר שמבקש אותו להראות לו איזה סחורה או אבן יקרה וכיון שהרגיל עצמו ליכנס נכנס בעת שירצה כשאין בעלה שם ועושה העבירה וז"א ונפש יקרה תצוד שע"י אומר שהוא נפש יקרה מלומדת בתענוגים שהוא בעל ממון ע"י זה תצוד אותה וקרוב לזה פ"ה הרי"ק ז"ל בפ' איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערוה ע"ש: עי"ל נפש יקרה

תצוד שעל ידי שאומר שהוא נפש יקרה ונחשוכה ומשים עצמו חסיד בוטחים בו ותצוד אותה וכוננת שלמה הע"ה שלא יבטיח האדם מיד על כל הבאים לביתו ויחזיק להם בחזקת פשרים שזה יגרום רעות הרבה וכמאמר ו"ל (מס' דר"ך אר"ן סוף פ"ה) לעולם יהיו בני אדם בעיניו פלסטים וכבדם כרפון שמעון בן גמליאל פלומר שלא יאמין בשום אדם לשים לו על ביתו או בכל אשר לו וכמאמר ו"ל (שם) בר' יהושע שהשכיר אצלו אדם ונתן לו אכילה ושתייה והעלהו לגג לשכב ונטל סולם מתחתיו מה עשה אותו האיש עמד בחצי הלילה ונטל את הכלים וכרכן בטליתו וכיון שבקש לירד כו' ולכן מזהיר שלמה הע"ה בחקמתו על הדברים אשר הם תחת אפשרות: סיג חמישי שיזהר מעשות דבר שמורה עמה שירא יותר מהבריות מהקב"ה שעל זה החמירה התורה בגנב יותר מבגזלן וזהו מה שמתרעם הכתוב (יחזקאל סי' ל"ו) בית ישראל יושבים על אדמתם ויטמאו אותה בדרךם ובעלילותם כטומאת הנדה היתה דרכם לפני והכונה מה שדברנו שמתרעם על עבירות נסתרים ואמר יטמאו אותה בדרךם ובעלילותם בעבירות שהיו עושים בסתר וז"א כטומאת הנדה היתה דרכם לפני מה טומאת הנדה אין טומאתה מפורסמת לכל כי אם לבעלה דוקא כף טומאתם אין מי שיודע בהן אלא דוקא אני כאומר ו"ל שהיו עושין ע"ז אחרי הפתח והמזוזה ולא היו מרגישים בה כי אם אני היודע הנסתרות: סיג הששי שים תמיד נגד עיניו ק שאין הקב"ה.

עביד דינא בלא דינא וכל דרכיו משפט אל אמונה ואין ענל וכשיראה איזה רע בא על האדם ידע נאמנה שעונותיו הטו כל זה עליו ואם לא ישים כל זה נגד עיניו יבא לחלל את השם ח"ו דעביד דינא בלא דינא.

וזהו רמז הפסוק (שם) ויבא אל הגוים אשר באו שם ויחללו את שם קדשי באמור להם עם ה' אלה ומארצו יצאו הפונה שענין החילול הוא באומרם הגוים עם ה' אלה והם צדיקים גמורים ומארצו יצאו דר"ך תמיה בראות שיצאו אלא נדאי שהוא מבלתי יכולת ה' אמנם אם היו מודים שכל אדם נלקה בעבור חטאו ולא עביד דינא בלא דינא לא היו באים לידי חילול כזה: סיג הז' שיזכור תמיד מעונותיו כדר"ך וחסאתי נגדי תמיד ועם זה יראה גודל החסד שהקב"ה עושה עמו לתת חלקו עם החיים אע"פ שהרבה עמו פשע ועבירה ובזה יבא לידי שמירה שלא לחטוא עוד לפניו: וזהו רמז בפסוק (שם) וזכרתם את דרככם הרעים ומעלליכם אשר לא טובים ונקטתם בפניכם על עונותיכם ועל תועבותיכם דקשה שפיון שאמר בפסוקים הקודמים ונרקתי עליכם מיד טהורים וטהרתם ואת ריחי אתם בקרבכם.

ושבתם בארץ אשר נתתי לאבותיכם והרבתי את פרי העץ. ואם פן מאחר שחזרו בתשובה לפניו וחזרו לארצם וטיהר אותם למה אמר וזכרתם את דרכיכם הרעים אמנם הוא אשר דברנו שצריך האדם ליתן נגד עיניו העונות שעשה.

אשר עם זה לא יוסיף להכעיס לקונו וזהו הרומז פאן שאחר התשובה והטוב הנשפע מאתו יתברך עליכם אחר כל זה וזכרתם את דרכיכם הרעים ומעלליכם אשר לא טובים להיותם תמיד לפניכם ובזה ונקטתם תמיד עונותיכם ומעלליכם ובזה לא תוסיפו עוד לעשותם בזכריכם תמיד הרעה שפא עליכם בעודכם חוטאים לפני: סיג ח שיירחיק מאיזה מדה רעה אם היתה בו מקודם כמו חמדת הממון וכדומה וזהו ענין פסוק (מלכים

ב' סימן ח"י) ויבאו המצורעים האלה עד קצה המחנה ויבאו אל אהל אחד ויאכלו וישתו וישאו משם כסף וזהב ובגדים וילכו ויטמינו הפונה שבא לומר שהרשע אינו עוזב מידתו הרעה לעולם אף שיראה שלוקה עליו בדרך אומרים ו"ל רשעים אפילו בפתחו של גהינם אינו חוזרים בתשובה בהיות שארבעה המצורעים אלו היו גחזי ושלשת בניו בדתו"ל.

ואע"פ שכל הרעה שבא עליו שקללו אלישע הנביא היה מסיבת המון שחמד מנעמן והלה ולקח אותו עם כל זה לא הסיר טומאתו ממנו לשנות טבעו מחמדת המון אע"פ שלא היה לו הנאה ממנה בהיותם מצורעים ומה להם עוד בכסף וזהב ובגדים ואם היו מזמנים לאחר שיתרפאו מי שירפא להם זמין להם אז הצטרכותם אלא שפיון שהרגילו בטבע רע וקשה אף שגלגה לא שב ממנו: סיג תשיעי שירחיק עצמו מפל מיני מחשבה פגומה עם אשתו בעת הזיווג שלא יפגום מחשבתו לפי שזהו סבה לבנים היוצאים ממנו שאינם מהוגנים; וזהו רמז בפ' (מ"כה סי' ה') אבותינו חטאו ואינם ואנחנו עונותיהם סבלנו כלומר אבותינו גרמו לנו כל הרעה שהם פגמו במחשבה נמצא שגרמו לנו היותינו בלתי מהוגנים ולכן אנו נלקים באופן שעונותיהם סבלנו: וזהו מה שאנו מתנדדים בכל יום באומרנו שאין אנו עזי פנים וקשה עורף לומר לפני צדיקים אנחנו ולא חטאנו אבל חטאנו אנחנו ואבותינו דקשה שהרי הם חטאו למה מזכירים עון אבותם אלא הוא אשר דברנו שהפונה שסבת שאנו חטאנו היה בעבור אבותינו שהם גרמו לנו בדרך ישית: סיג עשירי שיהיה נזהר תמיד בכל דרכיו שלא ימצא בהם שום דופי ויסתכל בדעתו בגנות מעשה הפסילים ויתרחק מהם שבראות מעשיהם פמה מכווערים יקח מוסר לעצמו לפי שהפסיל הוא רבו של חכם לפי שכל מה שרואה שעושה הפסיל עושה הוא להפך ובזה יבא בקו הישר באמרו שמאחר שהפסיל הולך בדרך זו בנדאי שאינו טוב ומתרחק עצמו ממנו ונמצא שהפסיל מלמד לחכם הדרך הטוב: וזהו רמז בפ' (משלי ט"ו) אגלת שמחה לחסר לב ואיש תבונה יישר לכת הפונה מה שדברנו שאיזה סכלות שעושה הפסיל שמחה היא לו ואע"פ שהוא דבר רע אינו מבחין בין טוב לרע ומשמח עצמו על מה שעושה אמנם והאיש תבונה שרואה דרכיו רואה ולומד וישר לכת ואומר אין ראוי לבחור בדרך זה ומה גרם לו פן בראות בעיניו בפועל גנות הענין בעשיית המעשה ע"י הפסיל וכדרך שפירשו המפרשים ו"ל בפ' (שם סי' א') יראת ה' ראשית דעת חכמה ומוסר אוילים בזו כלומר ממי אתה לומד שיראת ה' ראשית דעת בראות שחכמה ומוסר אוילים בזו ובהיות שהם מבזים החכמה והמוסר שהוא יראת ה' בנדאי שהוא דבר טוב בהיותם הם עושין כל הדברים להפך: עוד נראה לי לפרש בדתו"ל שכל מי שאוהב התורה התורה אוהבתו וחוזר אחריו ואם לאו התורה עוזב אותו כאומרים ו"ל אם יום תעזבני יומים אעזבך גם משל הדיוט אומרים שאמרו לאחד אין בעלי החצר חפצים בך השיב להם ואם פן איני חפץ בהם באופן שכל מי שאינו חפץ בתורה גם התורה אין חפצה בו: והנה לרמז לזה דבר שלמה הע"ה בלשון היולי ולרמז השני הצדדים הללו אמר יראת ה' ראשית דעת חכמה ומוסר אוילים בזו כלומר החכמה והמוסר האוילים בזו להם וגם משמע מלשון הזה שהפונה לומר שהחכמה והמוסר לאוילים בזו באופן שמשפט הלשון הוא שפיון שהחכמה והמוסר האוילים מבזים פן החכמה והמוסר מבזה להם ודוק.

סייג יא שייתן נגד עיניו החסד שעשה הקב"ה עם האדם שאע"פ שהוא מחונמר עכור המשילו על כל מעשה ידיו ובזכור כל זה לא יבא להכעיסו. וזהו מאמר המשורר דוד הע"ה מה אנוש פי תזכרנו וכן אדם פי תפקדנו ותחסרהו מעט מאלהים וכבוד והדר תעטרהו תמשילהו במעשה ידיו כל שמה תחת רגליו שהפונה שמלאכי השרת השפילו לאדם לפני המקום במדרגה היותר שפלה אמרו מה אדם פי תזכרנו תמשילהו אותו למה שהוא דבר גרוע מעפר ואמר פאומרם ז"ל (בתולין פ"ו דפ"ט) שיותר השפילו לו עצמן משה ואהרן מאברהם אבינו ע"ה שאברהם אבינו אמר ואנכי עפר ואפר שעפר ואפר יש בהם איזה ממשות מה שאין פן מלת מה שאמרו משה ואהרן ונחנו מה וכוננתם לומר מאחר שהאדם הוא במדרגת מה אין ראוי פי תזכרנו ותפקדנו ואמר דהע"ה ואתה אדון הברואים ותחסרהו לאדם במדרגה יותר מענוטה מאלהים שהם המלאכים על שבראת אותו מחונמר עכור בהיות לאל ידו לעשותו מדבר יקר ונעים ובהיות לאל ידו לעשותו פן ולא עשית נמצא שאתה חסרתו ומיעטתו לאדם יותר מהמלאכים וזהו אמרו ותחסרהו מעט מאלהים ועם כל זה החסד שעשית עמהם היה שעם כלזה שהוא אינו יקר המעלה אעפ"כ וכבוד והדר תעטרהו תמשילהו במעשה ידיו כל שמה תחת רגליו כו': סייג יב שלא יחשוב בקבלת שום שכר בעולם הזה מהמצות שעושה שאם חשוב זה בדעתו יבא לבעוט בראות שעושה מצוה ואין לו ממנה המשכת התועלת וזה אי אפשר משום דשכר מצות בהאי עלמא ליכא ולכן יפן את לבו תמיד שהטוב המוכן לאדם לעת זקנותו הוא הטוב המאונשר גם פן הטוב המזומן לו לאדם באחרית ימיו לעולם הבא הוא הטוב המאונשר זה דעת החכמים והשולמים לתת דעתם תמיד שישמור הקב"ה שכרם לעה"ב לא כן הפסילים המגרים נשכר עולם הזה ורמוז זה בפ' (קהלת סימן יו"ד) לב חכם לימינו ולב פסיל לשמאלו דקשה שהיה ראוי לומר לב חכם בימינו ולב פסיל בשמאלו פשם שנאמר אנה ימים בימינה בשמאלה עונש וכבוד שאינו אומר לימינה גם פן היל"ל פאן לב חכם בימינו משום דלימינו משמע לימין אחרים כו': אמנם הוא אשר דברנו שהחכם חושק בעונש העתידי שהוא לעולם שפולו ארוך בארצות החיים והפסיל חושק בעונש וכבוד של עולם הזה: גם נקדים שיודע שבימינו של הקב"ה הוא אנה ימים ובשמאלו עונש וכבוד פדכתיב אנה ימים בימינה בשמאלה עונש וכבוד ולזה הפסיל שחושק בעונש וכבוד שהוא דבר השייך לזה העולם הולך וחושק מה שבשמאל התורה שהיא עונש וכבוד לזה אמר לב פסיל לשמאלו נותן לבו לשמאלו של הקב"ה שהתורה והקב"ה הפל ענין א' הוא ולזה לא אמר בשמאלו אמנם לב חכם לימינו של הקב"ה שהוא אנה ימים שפל תאנתו לשכר עולם הבא שהוא אריכות ימים סייג י"ג שלא ילך אחר המותרות והמיעוט יראה בעיניו פהרבה ובה ישג למעלת החסידות וזהו פונת הפ' (שמואל ב' סי' י"ב) ולרש אין כל פי אם כבשה אחת קטנה הפונה לרמז שפל פה חסיד היה הרש הזה משמח במיעוטו פאילו היה לו כל טוב שבעולם וזהו אומרם ולרש אין כל פלומר מה שאין לו פלל היה בעיניו כל וזהו אין כל אין לו פלום והנה נראה לו פכל ר"ל פאלו היה לו כל טוב שבעולם פדרך אין לשפחתך כל בבית שמה שאין לשפחתך פלום בבית זה אדרבה כל בבית משום שעובדיה מכל פל ביתו פדי לעשות צדקה עם הנביאים ששמר וכיון שהלכה כל הבית לדבר מצוה נמצא שמה שלא היה פלל בבית זהו אדרבה כל בביתו: סייג י"ד שייבין שהעונות גורמים קיצור ימיו ונמצא שאם חוטא מאבד עצמו

בַּיָּדִים לְפִי שְׂכִינֵן שְׁחוּטָא הַקַּב"ה מְקַצֵּר יָמָיו וּמוֹסִיפֵן עַל הַצְּדִיקִים שֶׁהִגִּיעַ זְמַנָּם לִיְפֹטֵר מִן הָעוֹלָם.

וְזֶהוּ כְּפִי פְּסוּק (מְשָׁלִי י"ג) אִרְצִיקִים יִשְׁמַח וְנָר רְשָׁעִים יִדְעָה דְקִשָּׁה דֵּהִיל"ל יְאִיר שֶׁהוּא הַפֶּה יִדְעָה הָאִמּוֹר גַּבֵּי רְשָׁעִים. אֲמַנָּם הוּא אֲשֶׁר דְּבַרְנוּ שֶׁהַקַּב"ה מְקַצֵּר יָמָיו שֶׁל רְשָׁע וּמוֹסִיפֵן עַל הַצְּדִיק גַּם יָדוּעַ שֶׁהַתּוֹרָה נִקְרָאת אִרְצִיקִים שֶׁנֶּאֱמַר כִּי גַר מִצְוָה וְתוֹרָה אִרְצִיקִים וְכִשְׁהַצְּדִיק לֹא מִדְּלִשְׁמָה הַתּוֹרָה מִשְׁמַחַת עִמּוֹ לְזֶה אֲמַר אִרְצִיקִים יִשְׁמַח כְּלֹמֵר כְּשֶׁאִרְצִיקִים שֶׁהִיא הַתּוֹרָה לִשְׁמָה שֶׁלֹּא מִדְּבַה לִשְׁמָה אֲזַי וְנָר רְשָׁעִים יִדְעָה הַקַּב"ה מְכַבֵּה גַּר שֶׁל רְשָׁע וּמְקַצֵּר יָמָיו כְּדִי לְהוֹסִיפֵן עַל הַצְּדִיק כְּדִפְרִישִׁית: וּבְזֶה נוֹכַל לֹמַר רַמְז' בַּפ' כִּי אֲתָה תְּאִיר נְרִי נַר"י בַּר"ת נַר"ר ר"ש שְׁעִים י"ד דְּעַד וְכֹנֶנֶת הַפ' לֹמַר כִּי אֲתָה תְּאִיר נַר"י לְהוֹסִיף עַל חַיֵּי כְּשֶׁנֶּר רְשָׁעִים יִדְעָה מִשּׁוּם כִּשְׁהַקַּב"ה מְכַבֵּה גַּר שֶׁל רְשָׁע אֲזַי מְאִיר גַּר שֶׁל צְדִיק.

וּבְזֶה נִבִּין פ' (שֵׁם ס' ל"ד) כִּי לֹא תִהְיֶה אַחֲרֵית לְרַע גַּר רְשָׁעִים יִדְעָה וְנִקְדִּים קוֹדֵם מֵהַ שְׁפִירְשֵׁתִי וְעֵינַי לְעֵיל דְרוֹש' ו') בַּפ' יִרְאֵת ה' תוֹסִיף יָמִים וּשְׁנוֹת רְשָׁעִים תִּקְצָרְנָה שֶׁהַצְּדִיקִים חוֹזְרִים בְּתוֹכָהּ הַיּוֹם שֶׁמָּא יָמוּתוּ לְמַחֵר וּבְזֶה כָּל יְמֵיהֶם עוֹמְדִים בְּתוֹכָהּ וְלִכּוֹן נִקְטַב בְּצְדִיקִים יָמִים אֲמַנָּם הַרְשָׁעִים אוֹמְרִים יְמֵי שְׁנוֹתֵינוּ שְׁבַעִים שָׁנָה וְכִשְׁיָבֵא יוֹם אַחֲרוֹן אֲנִי עוֹשִׂים תְּשׁוּבָה וְלִזְהַנְקֹט שְׁנַיִם וּבְכַפְתֵּעַ פְּתֹאֹם מֵתִים וְנִאֲבָדִים לְזֶה אֲמַר כִּי לֹא תִהְיֶה אַחֲרֵית לְרַע הַכּוֹנֵנָה בְּשֶׁלְמָא הַצְּדִיק שְׁכָל יוֹם אוֹמַר לְמַחֵר אֲנִי מֵת לִכּוֹן בְּאִיזָה יוֹם שְׁיָמוּת נִקְרָא אַחֲרֵיתוֹ אֲמַנָּם הַרְשָׁעִים שֶׁלֹּקַח מִסְפֵּר שְׁנַיִם וְאוֹמַר יְמֵי שְׁנוֹתֵינוּ שְׁבַעִים שָׁנָה נִמְצָא שֶׁלֹּא יֵשׁ לוֹ אַחֲרֵית בְּעֵבוֹר כִּי גַר רְשָׁעִים יִדְעָה קוֹדֵם זְמַנָּם שֶׁהַקַּב"ה מְקַצֵּר יְמֵיהֶם כְּדִי לְהוֹסִיפֵן עַל הַצְּדִיק: אֲמַנָּם רְאוּי לְשִׁים לֵב שֶׁנִּכְנַס בְּרַע וְיָצָא בְּרְשָׁעִים דֵּהִיל"ל כִּי לֹא תִהְיֶה אַחֲרֵית לְרְשָׁעִים כְּשֶׁמֶ שְׁאוֹמַר גַּר רְשָׁעִים יִדְעָה אֲמַנָּם נוֹכַל לֹמַר שְׁמַדְבַּר כְּלָפִי יִצֵּר הַרַע שֶׁנִּקְרָא רַע כְּדִכְתִּיב רַק רַע כָּל הַיּוֹם וְיָדוּעַ שְׁאֵם תִּמְנוּ הַחוֹטְאִים מִן הָעוֹלָם וְהִנֵּה הַדּוֹר כְּלוֹ זֶכַרִי הִנֵּה הַקַּב"ה מְמַהַר הַגְּאֻלָּה דְזָכוּ אַחֲשִׁשְׁנָה וְשׁוֹחֲטוּ לִיצֵר הַרַע כְּדִכְתִּיב (יְחִזְקֵאל ס' ז') וְהִסִּירוּתִי אֶת לֵב הָאָבֶן.

לְזֶה אֲמַר כִּי לֹא תִהְיֶה אַחֲרֵית לְרַע שֶׁהוּא הַיִּצֵּר הַרַע אֲלֵא שֶׁהַקַּב"ה מְמַהַר לְשׁוֹחֲטוֹ כְּשֶׁנֶּר רְשָׁעִים יִדְעָה שְׁאִין חוֹטְאִים בְּעוֹלָם וְנִעְשָׂה דוֹר שְׁכָלוֹ זְכַרִי וּמְמַהַר לְשׁוֹחֲטוֹ קוֹדֵם יָבֵא זְמַן הָאַחֲרֵית הַמְּנוֹכַח לְהִיּוֹת כֵּן אֲמַנָּם אִם ח"ו יֵשׁ רְשָׁעִים בְּעוֹלָם שְׁאִינָם זֹכִים הַדּוֹר שְׁיָמַהַר הַגְּאֻלָּה אֲזַי יֵשׁ אַחֲרֵית לְרַע שֶׁהוּא הַיִּצֵּר עַד זְמַן אַחֲרֵית הַגְּאֻלָּה וְדוֹק: סִיג טו שֶׁלֹּא יִהְיֶה חוֹלֵק עַל דְּבַר שְׁמוּעָה שֶׁל דְּבָרִים הַשְּׂיִיכִים לְעוֹלָם אוֹ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה ר"ל כְּשֶׁאוֹמְרִים לוֹ דְּבַר מֵהַ שֶׁל חִידוּשׁ יִחְזִיק טוֹבָה לְאוֹמְרוֹ וְלֹא יִפְלִיג עִמּוֹ שֶׁזֶהוּ פְּתַח הַיִּצֵּר לְהַרְגִּילוֹ שֶׁיִּהְיֶה כְּפֹי טוֹבָה בְּפֹעֵל הַטּוֹב שֶׁמְקַבֵּל מִחֲבֵרוֹ: וְזֶהוּ כְּפִי פ' (מְשָׁלִי ט"ו) שְׁפִתֵי חֲכָמִים יִזְרוּ דַעַת וְלֵב כְּסִילִים לֹא כֵן הַכּוֹנֵנָה כְּשֶׁשְׁפִתֵי חֲכָמִים יִזְרוּ דַעַת וְדְבַר חֲכָמָה אִין לְהֵם לְכְסִילִים כִּי אִם לְפִלּוֹג וְלַחֲלוֹק עִמָּהֶם לֹמַר לֹא כֵן אֲלֵא הַפֶּה מִזֶּה אִין מְבִיאִין רְאִיָּה לְדְבָרֵיהֶם רַק אוֹמְרִים לֹא כֵן: סִיג ט"ז שֶׁלֹּא יִהְיֶה מְצַר לְיוֹם מְחַר וְלְעוֹלָם יִהְיֶה פְּנִי צוֹחֲקוֹת וּבְדַחַן שֶׁזֶה מוֹרָה עַל דְּבָרֵי הַהִבְטָחָה שְׁבוּ לְפִי שְׁכָל הַמְצַר תְּמִיד עַל הַדְּבָרִים אוֹ עַל מֵהַ שְׁעֵתִיד לְהִיּוֹת מוֹרָה שְׁאִין דְּרָכָיו עַל דְּרָף הַשְּׁגָחָה רַק כְּמִקְרָה וְלִכּוֹן הוּא תְּמִיד עֹמֵל וּפְנִי זוּעָפִים לֹא כֵן הַמְּנוֹבְטָחִים בַּה' וְעַל זֶה יִהְיֶה אוֹמַר אִיּוֹב (ס' ג') לְמָה יִתֵּן לְעַמֵּל אוֹר

וחיים למרי נפש הפונה שהיה מתרעם על מי שנתרע מזלו והוא עמל ויגע כל היום ואין להם מנוח לכף רגלם כי אם בלילה שאז נוחים מעמלם וז"א למה יתן לעמל אור שראוי שלמי שהוא עמל שלעולם יהיה לו לילה משום שאז נוח מה שאין פן למי שהוא מר נפש שטבעו הרע הוא שלעולם נפשו מרה אין חקר לעצבותו תמיד חושב מה ילד ליום מחקר שבוודאי אלו אינן נוחין כי אם אחר המנות משום שאין הבדל להם בין היום והלילה שתמיד מרים הם ולאנשים האלו נאה להם המנות וז"א וחיים למרי נפש כלומר אין ראוי שייתן למי שהוא עמל יום כי אם לילה משום שאז נוח ולא חיים כלל למרי נפש משום שאין עת בחייו להיות שמח ואם פן למה אפה נותן לו חיים שראוי זה שימות וינחם: סיג טוב כשעושה מצוה כוונן שמתקדשים עמה כל אבריו ולכן יעשה אותה בכל פחו ובכל פונתו וכדרך שאמרו ז"ל במסכת שבת פ כל כתבי (דקי"ט ע"ב) אמר רבי יהושע בן לוי כל העונה אמן בכל פחו קורעים לו גזר דינו והטעם משום שבכח הקול מתנענעים כל האברים שהם כנגד רמ"ח מצות ואם חטא במצוה הנוגע לאבר אחד אשר בעבורו נגזר עליו מיתה פינון שענה אמן בכל פחו ובכל פונתו נתקדש האבר ונתבטל הגזרה ודוק.

וכפי פי' רש"י ז"ל שפי' בכל פחו בכל פונתו נאמר ביה מלתא דמי הכריחו להוציא הדבר מפשוטו אמנם משום דקי"ל דאין המתרגם רשאי להגביה קולו מן הקורא ולכן אין העונה אמן יכול להגביה קולו מן הקורא: עי"ל משום שהמרים קולו נראה שח"ו אין הקב"ה שומע בלחש כדרך המרים קולו בתפלתו הרי זה מקטני אמנה ולכן מפתח זה הוכרח רש"י ז"ל לפרש בכל פחו בכל פונתו וכפי פירושו הטעם שלא אמרו בפ"י בכל פונתו לרמזו שתהיה הפונה בכל פחו וחונק לבו בדבקות הרבה ע"כ מה ששייך לפי' רש"י ז"ל אמנם שמעתי שהרי"א זצ"ל היה נוהג לענות אמן בכל פחו מפש.

סיג יט שלא יהיה עצל בשום ענין כדי שלא יבא להתעצל בדבר הנוגע למקום לפי שעצלה שלומד באיזה ענין תפיל תרדמה בענייני המקום ולכן מזהיר שלמה המלך ע"ה ע"ע העצלות מאד ומגנה המדה הזאת מאד ומרבה בהפסד הגורם העצלות בדברים הגופניים וכל שפן בדברים הרוחניים אמר שם (סימן י') אגר בקיץ בן משפיל נרדם בקציר בן מביש ויש לדקדק דהיל"ל גם נרדם בקיץ בן מביש שהוא הפך אגר בקיץ או הול"ל בהפך אגר בקציר בן משפיל כשם שיוצא נרדם בקציר בן מביש: אמנם הפונה בהיות אמת שעיקר הקיץ הוא מזה"ש ואילך שאז הוא זמן התחלת הפירות וכמ"ש רז"ל.

וזמן הקציר הוא קודם שבועות כמ"ש רז"ל על פסוק וילך ראובן בימי קציר חטים וימצא דודאים בשדה ודרשו ז"ל שענין הדודאים שנתנה לאה לרחל הנה בליל שבועות לזה אמר אגר בקיץ בן משפיל כלומר פשאגר המשפיל הפירות שהם בקיץ זמן הרבה אחר השבועות עדיין הבן מביש נרדם בקציר מתמת העצלות ועדיין לא קצר החטים והמשפיל כבר אסף אפילו הפירות שהן בסוף הקיץ והבן המביש עדיין נרדם בקציר ונמצא שגרמה לו העצלות שכשפא לאסוף הפירות אינו מוצא פלום לפי שכבר עברה זמנו ונפלו מן האילן ונרקבו או יבשו או נאבדו או אכלו אותם כל עוברי דרך הרי כפה איבוד גורם העצלות ומשם יראה האדם בכמה גורם בענין הנוגע למקום משום ששם היצר תקיף יותר ודוק: סיג יד ילמוד האדם לפרוש מהעבירות ממה שרואה שאפילו

הַרְשַׁע עֲצָמוּ כְּשֶׁעוֹשֶׂה אֵינָה רְעָה גְדוּלָה יוֹדֵעַ וּמוֹדָה שֶׁהוּא דָּבָר רַע אֲמָנָם עוֹשֶׂה אוֹתוֹ מִצַּד רְגִילוֹתוֹ לַעֲשׂוֹת רַע בְּאִנְפֵּן שֶׁהַרְשַׁע עֲצָמוּ יִכִּיר הַרְעָה שֶׁהוּא דָּבָר זָר לַעֲשׂוֹתוֹ וְזֶהוּ כְּפִנְתַּת שֶׁהֵעִיף בְּאוֹמְרוֹ (שָׁם סִימָן ו') שֶׁשׁ הִנֵּה שָׁנָא ה' וְשָׁבַע תּוֹעֲבַת נִפְשׁוֹ כְּלוֹ' שֶׁשׁ הַעֲבִירוֹת שֶׁמִּפ' וְאִזְוִל שָׁנָא ה' וְהַשְּׁבִיעִית כֹּל כֶּף הִיא גְדוּלָה וְרְעָה שֶׁהִיא תּוֹעֲבַת נִפְשׁוֹ שֶׁל רְשָׁע שֶׁאֶפְיָלוֹ הַרְשַׁע שׁוֹנָא אוֹתָהּ וּמוֹדָה שֶׁהוּא דָּבָר רַע אֲלֵא שֶׁעוֹשֶׂה אוֹתָהּ מְסִיבַת רְגִילוֹתוֹ כְּאֵדָם שֶׁהַרְגִיל לְאֹכֹל סֵם הַמָּוֶת שֶׁאֵע"פ שֶׁמוֹדָה שֶׁהוּא סֵם הַמָּוֶת אֵינוֹ יָכוֹל לְהַעֲמִיד עֲצָמוֹ אִם אֵינוֹ אוֹכְלוֹ כֵּן אֵע"פ שֶׁהַעֲבִירָה הַשְּׁבִיעִית שֶׁהִיא מְשַׁלַּח מְדִינִים בֵּין אַחִים בְּלִשׁוֹנוֹ הַרַע מוֹדָה הוּא בְּעֲצָמוֹ שֶׁהוּא דָּבָר רַע אֲלֵא הַרְגִילוֹת גּוֹרֵם לוֹ לַעֲשׂוֹתָהּ: אָמַר עוֹד עֵינַיִם רְמוֹת לְשׁוֹן שֶׁקָּר וְיָדַיִם שׁוֹפְכוֹת דָּם נָקִי יוֹכֵן עִם מָה שֶׁכ' בְּסִפְרֵי הַנְּהַגוֹת מְחַכְמַת הַפְּרָצוּף שֶׁאֵדָם הַמְדָּבָר עִם חֲבִירוֹ וְלִהְיֶאֱמַת דְּבָרָיו מְרִים עֵינָיו לְשָׁמַיִם בְּלִי שׁוֹם הַכְּרַח שֶׁמְכַרִּיחַ לוֹ חֲבָרוֹ בְּנֹדָאֵי הַגְּמוּר שֶׁאֵינִי בְּפִיָּהוּ נְכוֹנָה דְּכִינֵן שִׁיּוֹדֵעַ בְּעֲצָמוֹ שֶׁכֹּל דְּבָרָיו שֶׁקָּר וְדָבָר כְּזָב כְּדִי לְהַעֲמִיד תּוֹלָה עֵינָיו לְשָׁמַיִם עַל כֹּל דְּבָרוֹ כְּאֵדָם שֶׁמוֹדָה חֲסִידוֹתוֹ גַּם יְדוּעַ שֶׁכֹּל הַרְגִיל לְהָרִים יָדוֹ לְחֲבִירוֹ הוּא קָרוֹב לְהִיּוֹת שׁוֹפֵף דְּמִים וְזֶהוּ מָה שֶׁרֹּמַז כְּאֵן עֵינַיִם רְמוֹת לְשׁוֹן שֶׁקָּר כְּלוֹמַר אִם כְּשֶׁמְדָבָר מְרִים עֵינָיו כְּדִפְרִישִׁית בְּנֹדָאֵי שֶׁהוּא לְשׁוֹן שֶׁקָּר וְיָדַיִם שׁוֹפְכוֹת דָּם נָקִי כְּלוֹמַר וְאִם זֶה הַסִּימָן הִנֵּה בְּיָדַיִם שֶׁמְרִים אוֹתָם בְּכֹל עֵת לְהַכּוֹת בְּנֹדָאֵי שֶׁהֵן שׁוֹפְכוֹת דָּם נָקִי וְאָמַר וְיָדַיִם שֶׁמוֹשֶׁף עֲצָמוֹ וְאַחַר עֲמוֹ הַ סִּיג א"ךְ שִׁימֵן הָאֵדָם נֶגֶד עֵינָיו חֲמַלְתוֹ שֶׁל הַקב"ה שֶׁמְצַטְעֵר כ"י בִּיצִירְתוֹ שֶׁל אֵדָם וְדוֹאָג כְּשֶׁהוּא רְשָׁע בְּעֲבוּר הַעֲוֹנָה הַעֲתִיד לְבֹא עָלָיו בְּעֲבוּר חֲטָאֵיו מְסִיבַת מִדַּת הַדִּין הַמְּחַיֵּיב לוֹ: וְזֶהוּ כְּפִנְתַּת הַפְּסוּקָה (שָׁם סִימָן ט"ו) שֶׁאֵדָם וְאֵבֶדוֹן נֶגֶד ה' אֵף כִּי לְבוֹת בְּנֵי אָדָם כְּפִנְתַּת הַפ' לְרִמּוֹן מָה שֶׁדְּבָרָנוֹ אָמַר שֶׁאֵדָם וְאֵבֶדוֹן נֶגֶד ה' כְּלוֹמַר עֲנֵן הַשָּׂאֵל וְגַהֲיָנָם שֶׁאֵדָם יוֹרֵד שָׁם בְּעֲבוּר עֲוֹנוֹתָיו הוּא נֶגֶד ה' הוּא כְּלוֹמַר נֶגֶד רְצוֹנוֹ לְפִישִׁלָא יַחְפֹּץ בְּמוֹת הַמַּת שֶׁהוּא אֵינוֹ חֲפִץ שִׁימּוֹת הָאֵדָם רְשָׁע כְּדִי שִׁירֵד שָׁם וְנִמְצָא שֶׁהוּא נֶגֶד רְצוֹן מִיַּד הַרְחָמִים וְזֶהוּ נֶגֶד ה' שֶׁהוּא רַחֲמִים אֲבָל אֵף וְחִמָּה יֵשׁ לוֹ כְּשִׁישׁ לְבוֹת בְּבְנֵי הָאֵדָם שִׁישׁ לְכֹל אֶחָד יֵצֵר הַרַע וְלֹא נִצַּח לוֹ וְזֶהוּ אוֹמְרוֹ אֵף כִּי לְבוֹת בְּנֵי אָדָם: וּבְאִנְפֵּן אַחַר י"ל אֵף כִּי לְבוֹת בְּנֵי אָדָם יְדוּעַ שִׁישׁ בְּאֵדָם שְׁנֵי לְכָבוֹת יֵצֵר הַרַע וְיִצְהַר וְיִצְהַר הַרַע לְהַפְּךָ יֵצֵרוֹ הַרַע לְטוֹב בְּאִנְפֵּן שֶׁגַּם יֵצֵרוֹ הַרַע יַעֲבֹד לְהַקב"ה כִּמ"ש רז"ל וְאַהֲבַת אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל לְבָבְךָ בְּשִׁנֵּי יֵצְרֶיךָ בִּיצֵה"ט וּבִיצֵר הַרַע בְּאִנְפֵּן שֶׁלִּיצֵרוֹ הַרַע שֶׁהוּא הַחֲנוּמָה הַעֲכוּר צְרִיף לַעֲשׂוֹתוֹ יֵצֵר טוֹב עַל יְדֵי הַזְדַּקְקוֹת וְהַתְּלַבְּנוֹת הַחֲנוּמָה כְּדָרְךָ אֱלֹהֶיךָ וּר': הוֹשַׁע ו' לוי וְחֲבָרָיו שֶׁנִּכְסְסוּ בְּגוֹפָם בְּגוֹן עֵדוֹן וְנִמְצָא שֶׁצְרִיף לַעֲשׂוֹת יֵצֵרוֹ הַרַע טוֹב בְּאִנְפֵּן שִׁיְהִיו לְאַחֲדִים וְלֹא יִשָּׂאֵר בְּקִרְבוֹ רַק יֵצֵר אֶחָד שֶׁהוּא הַטוֹב וְלִזָּה אָמַר אֵף כִּי לְבוֹת בְּנֵי אָדָם כְּלוֹמַר אֵף וְחִמָּה יֵשׁ לוֹ לְהַקב"ה כְּשִׁישׁ לְבוֹת לְבְנֵי אָדָם שִׁישׁ בָּהֶם שְׁנֵי לְכָבוֹת וּק"ל: וּבְזֶה שֶׁאֵמְרָנוֹ מְתִינֵשׁב קוֹשִׁיא בְּדָבָרֵי חז"ל שֶׁאֵמְרוֹ (בר"ה דל"ב ע"ב) דְּאֵמְרוֹ מִלֵּה"ש לְפָנֵי הַקב"ה מְפָנֵי מָה אֵינִי אוֹמְרִים לְפָנֶיךָ שִׁירָה בִּר"ה וְבִיה"כ אָמַר לָהֶם אֲפָשֶׁר מְלָךְ יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא דִּין וְסִפְרֵי חַיִּים וְסִפְרֵי מֵתִים לְפָנֵי כו' דְּקָשָׁה שֶׁהָרִי אָמְרוֹ בְּמִדְרָשׁ וְהִבִּיאוּ הַטוֹר וְז"ל סִי תַקִּיפ"א מְכַבְּסִים וּמְסַתְּפָרִים בְּעָרְבֵי רֵאשׁ הַשָּׁנָה מְשׁוּם שֶׁאֵנוּ בְּטוֹחִים שִׁיגְזוֹר עָלֵינוּ חַיִּים שֶׁהָרִי הִיָּה מִן הָרָאוּי שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת כֵּן מְשׁוּם דְּסִפְרֵי חַיִּים וּמֵתִים פְּתוּחִים לְפָנָיו וְאִם מְשׁוּם שֶׁאֵנוּ בְּטוֹחִים גַּם מִטַּעַם זֶה הִנֵּה רָאוּי לֹאמַר שִׁירָה וּא"ת בְּשִׁלְמָא מְכַבְּסִים וּמְסַתְּפָרִים הוּא דְּבָר הַנּוֹגַע לָנוּ וְלָכֶּה אֵנוּ מְתַכְּבְּסִים וּמְסַתְּפָרִים אֲבָל הַשִּׁירָה שֶׁהוּא דְּבָר הַנּוֹגַע לוֹ יִתְבָּרַךְ אֵינוֹ

רוצה אדרבה איפכא מסתברא אם בדבר הנוגע לנו אנו בטוחים שיעשה עמנו חסד להלל ולזמר ולגדל שמו שהוא מצנה שאני עושה בזה עאכ"ו שהיה ראוי אומרו.

אמנם התשובה בזה הוא אשר דברנו שהקב"ה מצטער על הרע הנגזר על הרשע כי לא יחפץ במות המת וגוזר עליו מסיבת מדת הדין המתייב עליו ולכן הקב"ה שגלוי לפניו מי הוא הנגזר לחיים ומי הוא הנגזר למיתה אינו רוצה שיאמרו לפניו שירה בהיות עת שעומד וגוזר מיתה לבריותיו והוא נגד רצונו כמו שפירשנו בפסוק שאול ואבדון נגד ה'.

אבל האדם שאינו יודע אם נגזר למיתה שכל אחד אחר אומר על עצמו בעבור חסדיו הקב"ה יכתוב לי לחיים וכן כל אחד ואחד חישוב כן ולכן מתפבסים ומסתפרים ואנו בטוחים בהקב"ה שימלא מחשבותינו ולעולם שאם היה ידוע לאדם מי נגזר למיתה לא היו ראויים לעשות כן אפי' אותם היודעים שנקתבים לחיים משום צער חבירו הנגזר למיתה וכל שכן הנגזר למיתה שלא היה ראוי לכבס ולספר אמנם עכשיו שכלם חושבים שיכתבו לחיים שאין הדבר גלוי לפניהם אנו בטוחים על הקב"ה שיקיים מחשבותינו אבל מה שאין אומרים לפניו שירה משום דינוע שמלכותא דארעא כמלכותא דרקיעא ובמלכותא דארעא מצינו פשהמלך הוא בצער אינו רוצה שיזמרו וישוררו לפניו פדכתיב גבי דרינש המלך פשהשליך לדניאל לגן אריותא והיה בצער אז באותה הלילה לא רצה שישוררו לפניו דכתיב וכת טות ודחון לא הנעל קדמוהי גם כן במלכותא דרקיעא כיון שהקב"ה מצטער על שגוזר מיתה אינו רוצה שיאמרו לפניו שירה: סיג ב"ד שיתן נגד עיניו שאם יפתחו יצרו לעשות העבירה יגרום להביאו בגדר שהמחשבה יצטרפו לו למעשה משום שהחושב לעשות עבירה ולא עלתה לידו אז אותה מחשבה אינה מצטרפת למעשה אמנם אם עשה עבירה ותאנת אותה עבירה גורם לו מחשבות פגומות אז אותם המחשבות מצטרפות למעשה משום שבאים מפח פועל עשיית העבירה שעשה: אשר עם זה יובן פונת רז"ל באומרים יומא דף כ"ט ע"א) הרהורי עבירה קשין מעבירה דקשה שהרי מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה אבל הפונה יובן עם מה שפי' שאדם החושב לעשות עבירה ולא עלתה לידו אז אותה מחשבה אינה מצטרפת למעשה אמנם אם אחר שעשה העבירה חוזר לחשוב באותה עבירה מרוב תאנתה אז נחשבה למעשה ושיעור הלשון הרהורי עבירה קשה פשהוא מעבירה שאותו הרהור בא לו מסיבת העבירות שעשה כף פירש קרובי החכם השלם כמהר"ר אברהם אפומאדו ז"ל בן בנו של הרב הגדול כמהר"ר יצחק אפומאדו זצ"ל: אמנם לי המחבר נראה ליישב הקושיא באופן אחר שיש הפרש בין הרהור למחשבה שהרהור הוא שמעמיק באותו דבר בכל אופן שיכול להיות ומשים שם דעתו וכיון שכן זהו גורם שיבא לידי קרי ועל דבר כזה אמרו הרהורי עבירה קשין מעבירה לפי שגורם לו זרע לבטלה אמנם מחשבה משמע שחושב דרך עראי באופן שאינו בא לידי מעשה וע"ז אמרו מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה ולרמזו למה שפירשנו שינה לומר כאן מחשבה ולא אמר הרהור וק"ל.

העולה לנו מן המקובץ פפי פירוש א' שפשיחשוב האדם בדעתו שעבירה אחת גורם שהמחשבה מצטרפת לו למעשה ירחיק ויבדיל עצמו מהעבירה: סיג כ"ג שירגיל להיות אהוב ורע לכל עושה מצוה ושיחשב להם עד תכלית החיבוב וזה מביאו שגם הוא ירגיל

לעשותם ובפֿרט בראות השֿכר הנמשֿך לו מהמצוה הזאת פֿאומֿרם ו"ל במסכת שֿבת פ' במה מדליקין דכ"ג ע"ב אִמר רבא מאן דֿרחים רבנן הווי ליה בֿנין רבנן דמוקיר רבנן הווי ליה חתננותא רבנן דדחיל מרבנן הוא גופייה הוי צורבא מרבנן וצריף להבין דמה טעם מאן דֿרחים רבנן הוי ליה בֿנין רבנן ודמוקיר רבנן הווי ליה חתננותא רבנן ולא להפֿף אִמנם נראה דמאן דֿרחים לרבנן יש לו שְׁנים דֿרחים להם וכינן דֿרחים להם ממילא נפקא דמוקיר להם ונמצא שִׁיש בֿידו שְׁנים ולכן נותן לו שֿכר הרבה שִׁפְנוי יִהיו חֲכָמִים אִמנם מאן דמוקיר רבנן אין שום הוכחה דֿרחים להם שִׁאֲפִשֿר שְׁמָה שְׁמוקיר להם הוא מסיבת יראה שִׁירא מִהֶם שְׁלֵא יַעֲנֻשׁוּהוּ לוּ וְלִכֵּן הִקב"ה החוקר לבות נותן לו שֿכר בעבור שְׁמוקיר להם שְׁמִיִּהוּ מְצוּהוּ הוא עוֹשֶׂה אִמְנֵם אִינוּ שֿכר כ"כ גִּדוֹל וְנוֹתֵן לוּ חֲתָנוּתָא רבנן ולא כשֿכר מאן דֿרחים להם שִׁיש להם שֿכר גִּדוֹל שְׁנוֹתֵן לוּ בְּנִים רבנן שְׁהֵם יוֹצְאִים מִחֲצוֹתָיו: וְנִחְזֹר לַעֲנִין שְׁכִינֵן שְׁאֲדָם מִתְחַבֵּר עִם עוֹשֶׂה הַמְצוֹת וְהַחֲכָמִים וְאוֹהֵב אוֹתָם נראה פועל הדֵּבֵר עִם הַשֿכֵּר הַנִּמְשָׁךְ לוּ מִזָּה וְיָבֵא גַם הוּא לְהִיּוֹת פֿאָחַד מִהֶם.

עוד יש לדקדק דלמה מאן דֿחיל הוא גופייה הוי צורבא מרבנן ולא מאן דֿרחים וי"ל שִׁידוע שִׁאִין אִהְבָּה אִלָּא בְּדוֹמִים וּמֵאן דֿרחים להם בְּהַכְרַח גְּמוּר שְׁהוּא ת"ח וְלִכֵּן מְשַׁלֵּם לוּ שֿכָרוֹ שִׁיִּהוּ לוּ בֿנין רבנן ומאן דֿחיל הוא גופייה הוי צורבא מרבנן מדה פֿנגד מדה וידוע אֵת ה' אִלְהִיף תִּירָא לְרַבּוֹת ת"ח וכינן שְׁהוּא נִכְנָס בְּגֵדֵר הִירָאָה נותן לו שֿכָרוֹ מֵה שִׁיּוֹצֵא מִרְבּוּי יִרְאָתוֹ יִתְבַּרֵּךְ שְׁהוּא ת"ח וְלִכֵּן הוּא גּוֹפִיִּיהּ צוֹרְבָא מִרְבּוּן וק"ל.

עי"ל במאי דאיתא במסכת חגיגה ד"ה ע"א הווי תלמיד דהוה בשפבוטיה דרבי אלכסנדר וישיב אדזוטר נאמר אי בעי האי מרבנן הוה חיי כו' ופי' רש"י שלא הוה ירא מתלמידי חכמים ולכן מאן דֿחיל מרבנן הוא עצמו הוי צורבא מרבנן מדה פֿנגד מדה פֿדי שִׁיִּחִיָּה שְׁנֵאֲמַר כִּי מוֹצְאֵי מְצָא חַיִּים: סִיג כ"ד שִׁיתֵן הָאָדָם נֶגֶד עֵינָיו שְׁלֵא לַעֲצֹמוֹ לְבַד גּוֹרֵם רָעָה עִם הָעֵבֶרָה שְׁעוֹשֶׂה אִלָּא גַם שְׁהַנְמַשְׁכִּים אַחֲרָיו בְּנָיו וְכִינָן פְּדֻכְתִּיב פֿוקד עֲזוֹן אֲבוֹת עַל בְּנִים עַל שְׁלִשִׁים וְעַל רַבְעִים וְכִינָן דְּאֵתָא לִידָן נִקְשָׂה מֵה שְׁהַקְשָׂה רַבִּינוּ בְּחַיִּי ו"ל שְׁמִפְאֵן מְשַׁמַּע שְׁהַעֲזוֹנוֹת נִפְקָדִים עַד דּוֹר רַבִּיעִי וְלֵא עוֹד מֵה שִׁאִין כֵּן שֿכר הַמְצוֹת שְׁהוּא לְדוֹר דּוֹרִים דְּכִתִּיב וְעוֹשֶׂה חֶסֶד לְאַלְפִים לְאוֹהֲבָיו וְשׁוֹמְרֵי מְצוֹתָיו מְשׁוּם דְּמִרְנֻבָּה מְדָה טוֹבָה מִמֵּדַת פְּנוּרְעוֹנוֹת.

וקשׁה דלמה עֲזוֹן הָעֶגְל נִפְקָד בְּכָל דּוֹר שְׁנֵאֲמַר וּבִיּוֹם פְּקָדֵי כו' שְׁמֵאֲחַר שְׁהוּא מֵדַת פְּנוּרְעוֹנוֹת הִנֵּה לוּ לְפִנְקָדוֹ עַד דּוֹר רַבִּיעִי בְּלֵבַד וי"ל שִׁאִנִּי ע"ז דְּחִמִּירָא וּמֵה שְׁאֲמַר פֿוקד עֲזוֹן אֲבוֹת עַל בְּנִים עַל שְׁלִשִׁים וְעַל רַבְעִים מְדַבֵּר בְּשִׁאֲרַ עֲבִירוֹת עי"ל שְׁהַפְּתוּב מְדַבֵּר בְּעֲזוֹן דִּיחִיד שְׁפָל מִי שְׁחוּטָא פֿוקד הִקב"ה עֲזוֹנוֹ עַל בְּנִים עַד דּוֹר רַבִּיעִי וְעֲזוֹן הָעֶגְל הִנֵּה עֲזוֹן דְּרַבִּים: סִיג כה שִׁיתֵן נֶגֶד עֵינָיו בְּהַשְׁתַּדְּלוֹת הַצְּדִיקִים בְּהַשְׁלֵמַת קִיּוֹם פֿל הַמְצוֹת וּמֵשִׁם יִבִּין בְּעִין שְׁכָלוֹ כְּמָה נִתְגַּדֵּל הָעוֹנֵשׁ מִהַמְתַּבְּטֵל עֲצֹמוֹ מִלְקִיָּמָם שְׁהָרִי הַצְּדִיקִים שְׁהֵם מְלֵאִים מְצוֹת פְּרִמּוֹן עוֹשִׂים בְּכָל מֵאֲמָצִי פֿחֵם לְהַשְׁלֵמַת כְּנֹלָם וּמֵה יַעֲנֶה מִי שִׁאִין בִּידוֹ כְּלוּם וְהוּא מְלֵא עוֹנוֹת פֿאומֿרם ו"ל (בפ"א דְּסוּטָה דִּי"ד ע"א) כְּשִׁהַפְּצִיר מִרַע"ה לְיִכְנֵס לְאַרְץ וְכִי לְאַכּוֹל מִפְּרִיָּהּ וְלִשְׁבּוֹעַ מִטוֹבָה אֵתָה צְרִיף אִלָּא לְקִיּוֹם הַמְצוֹת הָרִי אֲנִי נִחְשָׁב פֿאלוֹ קִיָּמַת אוֹתָם וְקִשָּׂה עִם זֶה לְמֵאֲמַר חז"ל בְּמִסְכַּת פְּסָחִים דְּקִי"ט ע"ב כְּשִׁנּוֹתָנִים לְמִשְׁהָ לְבָרַךְ אוֹמֵר אִינִי מְבָרַךְ לְפִי שְׁלֵא נִכְנַסְתִּי לְאַרְץ שְׁהָרִי חָשַׁב לוֹ הִקב"ה

פאלו נכנס וא"כ איך אומר לפי שלא נכנסתי לארץ אמנם יראה לפרש במאמר חז"ל במקום אחר שאם היה מרע"ה נכנס לארץ לא היה שולט צר ואויב בשערי ירושלים ולא היו הולכים ישראל בגלות לפי שהיה בונה המקדש ולא היה שולט האויב במעשה ידיו כשם שלא שלט בשערים שהיו מעשה ידיו של דוד הע"ה דכתיב טבעו בארץ שעריה ולכן מפאת זה משיב איני ראוי לברך לפי שלא נכנסתי לארץ הן אמת שמפאת עצמי נחשב לי הקב"ה פאלו נכנסתי וקנימתי המצות התלויות בה אמנם מצד מה שנוגע לתועלתם של ישראל נחשב באמת שלא נכנסתי שהרי נחרב הבית וגלו מה שלא היה כן אם הייתי נכנס ונכון: ובה יובן מאמר חז"ל במס' שבת דנ"ו ע"ב אומר ר' שמואל בר נחמני כל האומר שלמה חטא אינו אלא טועה שנא' שנאמר ולא היה לבבו.

דקשה טובא שהרי ר' שמואל מכחיש פשט הכתובים שמורים שחטא בפועל שנאמר ויהי לעת זקנת שלמה נשיו הטו את לבבו. אמנם י"ל שלשם שמים נתכונן כמו שאפרש בס"ד וכיון שלשם שמים נתכונן לכן כל האומר שחטא טועה משום שלא היה ענין חטאו כשאר החוטאים שהוא למלאות תאנת יצרם והענין הוא שאם שהע"ה לא חטא לא היה שולט האויב במעשה ידיו שהוא המקדש ומזה היה נמשך רעה לישראל משום שכיון שפעס הקב"ה על ישראל הטיל פעסו על המקדש והם נצולו מה שלא היה יכול לעשות כן אם לא היה מטיל פעסו במקדשו בהיות מעשה ידיו של שלמה כשם שלא היה עושה במעשה ידיו של משה ודוד ולכן כיון שנתן שלמה הע"ה כל זה נגד עיניו מה עשה חטא כדי שישלח האויב במעשה ידיו בהיות הוא אינו ראוי כל כך ויטיל הקב"ה פעסו במעשה ידיו וינצלו ישראל ולכן בהיות האמת כן אומר ר' שמואל בר נחמני כל האומר שלמה חטא אינו אלא טועה לגלות לנו כל זה: אף קשה שאם פונונתו זה שהוא נתכונן לטובה למה רצו חז"ל למנותו בכלל אותם שאין להם חלק לעה"ב עד שפא דוד אביו ונשתטח לפניהם וי"ל שהן סברו הן אמת שלטובה נתכונן אמנם בהדי כבשיה דרחמנא מה לה עשה חיובך בקיום המצות ויהיה מה שיהיה.

עי"ל משום שחטא בע"ז ואם משום עשות פונתו כדפרישית היה יכול להיות בחטא אחר ולכן אע"פ שלטובה נתכונן רצו למנותו בכלל אלו. עי"ל שהם הבינו פשט הפסוקים כפשוטם ולא דרשת ר' שמואל בר נחמני ולכן רצו למנותו אמנם הקב"ה שהוא בוחן לבות וידע באמת פונתו לטובה הבטיח לדוד שאע"פ שימנו אותו שלא יתיירא פאומרם שם במאמר זה משום שכיון שבאמת לטובה נתכונן הבטיח לו על האמת ודוק ועיין במאמר משה האמור לעיל לפי שלא נכנסתי לארץ בס' מדרש אליהו אשר לי בדרוש סעודת הצדיקים ושם הארכת בזה: סיג כו שירחיק האדם עד קצה התרחקות רחוק רחוק אפילו מאבק לשון הרע לפי שהוא עון שאין לו תקנה פאומרם ז"ל (בערכין דט"ו ע"ב) כל המספר לשון הרע יעסוק בתורה שנאמר מרפא לשון עץ חיים רבה אומר אין לו תקנה שכבר פרתו דוד הע"ה ברוח הקדש שנאמר יכרת ה' כל שפתי חלקות ויש לדקדק היאמן שיהיה קשה פרת שאמר דוד מפל פריתות התורה שנאמרו שפתב אחריהם ושבת וכמו שדרשו ז"ל הכרת תפירת הנפש ההיא עונה בה הפרת לעולם הנה תפירת לעולם הבא יכול אפילו שעשה תשובה ת"ל עונה בה בזמן שעונה בה הרי פריתות התורה אם חזר יש לו תקנה.

אָמַנְם י"ל שְׂדוּעַ שְׁעוֹן לְשׁוֹן הָרַע הוּא בְּכָלֵל לֹא תִלְךָ רְכִיל בְּעַמֶּךָ כְּמוֹ שֶׁפָּתַב הָרַמְבַּ"ם ז"ל פ"ו מה' דעות וז"ל אינָה רְכִיל זֶה שְׁטוּעֵן דְּבָרִים וְהוּלָךְ מִזֶּה וּמִזֶּה וְיֵשׁ עוֹן גְּדוֹל מִזֶּה עַד מְאֹד וְהוּא בְּכָלֵל לֹא זֶה וְהוּא לְשׁוֹן הָרַע עוֹד פָּתַב שֵׁם שֶׁעַל לֹא זֶה אַע"פ שֶׁהוּא עוֹן גְּדוֹל אִינוֹ לוֹקָה עָלָיו בְּאִנְפֵּן שֶׁלֹּא לְשׁוֹן הָרַע הוּא בְּכָלֵל לֹא תִלְךָ רְכִיל וּכְבָר פְּתוּב בַּתוֹרָה וְלִכּוֹן בְּרֵאוֹת שֶׁחֲזַר בּוֹ דָּוִד וְכָרְתוּ בְרוּחַ הַקְּוֹדֵשׁ הוֹצִיאֻ מִכָּלֵל פְּרִיתוֹת הַתוֹרָה שֶׁפְּרִיתוֹת הַתוֹרָה יֵשׁ בָּהֶם תִּקְנָה אִם חֲזַר חוּץ מִזֶּה בְּרֵאוֹת שֶׁהוֹצִיאֻ מִן הַכָּלֵל וְחֲזַר דַּהֲע"ה וְכָרְתוּ הָרִי לָהּ מִפּוֹרֵשׁ כְּמָה גְּדוֹל עוֹנֵשׁ לְשׁוֹן הָרַע הַשֵּׁם יִרְחַקְנוּ וְנִצְלִינוּ מִמֶּדָּה זֹאת אָמֵן: הָרִי הַצְּגָתִי לְפָנֶיךָ כ"ו סִיגִיָּם.

שְׁהַנְזַהֵר בָּהֶם יִטְהַר מִכָּל סִיגִיָּם וְהֵם בְּמִסְפַּר שֵׁם הַנִּיָּה כִּי לֹא יִחַפְּזֵן בְּמוֹת הַמֵּת כִּי אִם בְּשׁוּבוֹ מִדְּרָכָיו וְחִיָּה: טַעַם נִכּוֹן לָמָּה הִבְעַל תְּשׁוּבָה גְּדוֹל מִצְדִּיק גָּמוֹר יְדוּעַ שֶׁהַקַּב"ה נִקְרָא גְבוּר עַל שֶׁכּוֹבֵשׁ כְּעֶסוֹ עִם הָרָשָׁעִים עַל דְּרָךְ רוּאָה גּוֹיִם מְרַקְדִים בְּהִיכְלוֹ וְשׁוֹתֵק וְנִמְצָא שֶׁבְזִמְן שֶׁהָיָה זֶה רָשָׁע נִתְפָּרֵס עַל יְדוֹ שֶׁהַקַּב"ה גְּבוּר בְּהִיּוֹתוֹ כּוֹבֵשׁ כְּעֶסוֹ עִמּוֹ וְעַכְשָׁיו שֶׁחֲזַר בַּתְּשׁוּבָה יֵשׁ בְּיָדוֹ שְׁתִּים אַחַת שֶׁעַכְשָׁיו הוּא צְדִיק דְּבִיּוֹק בַּהַקַּב"ה שְׁנִית שֶׁבְזִמְן שֶׁהָיָה רָשָׁע נִתְפָּרֵס עַל יְדוֹ גְבוּרָתוֹ יִתְבָּרַךְ כְּמִדְּוָבַר מַה שֶׁא"כ הַצְּדִיק גָּמוֹר שֶׁלֹּא נִתְפָּרֵס ע"י גְבוּרָתוֹ יִתְבָּרַךְ כִּינּוֹן שֶׁמַּעוֹלָם לֹא חָטָא וְלִכּוֹן הִבְעַל תְּשׁוּבָה גְּדוֹל מִמֶּנּוּ.

עוֹד טַעַם אַחַר בְּהִיּוֹת שֶׁהִבְעַל תְּשׁוּבָה כִּינּוֹן שֶׁטַעַם מִהַעֲבִירוֹת תִּקְרִיף יִצְרוּ מְאֹד מִשֶּׁא"כ הַצְּדִיק גָּמוֹר כִּינּוֹן שֶׁמַּעוֹלָם לֹא טַעַם מִהַעֲבִירוֹת וּבְהִיּוֹת כִּי הִבְעַל תְּשׁוּבָה נִקְרָא גְבוּר בְּהִיּוֹת שֶׁצְרִיף לְכַפֵּןשׁ יִצְרוּ הַקִּשָּׁה וְנִמְצָא שֶׁהִבְעַל תְּשׁוּבָה דוֹמָה לְבוֹרָאוֹ שֶׁנִּקְרָא גְבוּר עַל שֶׁכּוֹבֵשׁ עִמּוֹ כִּי זֶה בַּעַל תְּשׁוּבָה צְרִיף לְהַתְגַּבֵּר מְאֹד כְּדִי לְכַפֵּןשׁ יִצְרוּ מִשֶּׁא"כ הַצְּדִיק גָּמוֹר דָּלָא תִּקְרִיף יִצְרוּ כָּל כֶּף מִטַּעַם הָאָמוֹר: וְטוֹב לְכָל בַּעַל תְּשׁוּבָה לֹאמַר זֶה אַחַר תִּפְלֹתוֹ.

רַבּוֹן הָעוֹלָמִים וְאֲדוֹנֵי הָאֲדוֹנִים יוֹדַע אֲנִי נֶאֱמָנָה שֶׁאַתָּה יוֹדַע סוּף כָּל הָאָדָם אִם עֲתִיד לְמוֹת חַיִּיב אוֹ זַכָּאי וְאִין יְדִיעַתָּה מְכַרְעַת כִּי אִין יְדִיעַתָּה כִּי דִיעַתָּה כִּי דִיעַתָּה וְאִין מִחְשְׁבוֹתֶיךָ כְּמִחְשְׁבוֹתֵנוּ לִכּוֹן אִם עֲתִיד אֲנִי לְמוֹת חַיִּיב מַעֲתָה וּמַעֲכָשָׁיו הָרִי אֲנִי מוֹסֵר נַפְשִׁי עַל קְדוּשַׁת שְׁמֶךָ וְיָהִי מִיתָתִי וְקוֹצֵר יָמִי וְשְׁנוּתִי כְּפָרָה עַל כָּל חָטָאי וְעוֹנוֹתִי וּפְשָׁעֵי וְתוֹן חֲלָקִי בְּגוֹן עֲדוֹן וְנַפְשִׁי צְרוּרָה בְּצִרוֹר חַיִּים וְתוֹסִיף יִתֵּר שְׁנוּתִי שֶׁנִּתְקַצְרוּ מִמֶּנִּי עַל הָעוֹשָׁיוֹן רְצוּנָה כְּדִי שִׁיְהַלְלוּ וְיִגְדְּלוּ וְיִפְאַרוּ וִירוֹמְמוּ וְיִקְדִישׁוּ וְיַעֲרִיצוּ אֶת שְׁמֶךָ וְאִם עֲתִיד אֲנִי לְמוֹת זַכָּאי הוֹסֵף יָמִים עַל יָמֵי וְשָׁנִים עַל שְׁנוּתִי כְּדִי לְהַלֵּל אֶת שְׁמֶךָ וּלְפָרֵס אֱלֹהוּתָךְ וְעֲזָרְנִי לְעַמּוּד עַל מִשְׁמֵרְתָּךְ שֶׁלֹּא אַחֲסֵר רַגַע יְהִי לְרְצוֹן אִמְרֵי כִּי נֹא"ה הָעוֹמֵד לְשֵׁרֵת וּלְכַהֵן אֵלֶיהוּ בְּכַמְהָר"ר שֶׁלֹּמָה הִכְהֵן הָאֱתֵמְרִי: דְּרוּשׁ עֲשִׂירֵי עֲקֵב עֲנוּהַ מְדַבֵּר בְּמַעֲלַת הָעֲנוּהַ וְהַשְּׁפִלוֹת וְרֵאִיתִי לְסוֹמְכוֹ סוּמוֹף לְדְרוּשׁ הַתְּשׁוּבָה בְּהִיּוֹת שֶׁצְרִיף שִׁיְהִיָּה הִבְעַל תְּשׁוּבָה מִן הַנְּעֻלְבִים וְאִינָם עוֹלְבִים שׁוֹמְעִין חֲרָפָתָם וְאִינָם מְשִׁיבִים: מִסְכַּת אַבוֹת רַבִּי לְוִיטָס אִישׁ יְבִנָּה אוֹמַר מְאֹד מְאֹד הָיָה שֶׁפָּל רֹחַ בְּפָנָי כָּל אָדָם שֶׁתִּקְוָה אֲנוּשׁ רַמָּה ע"כ: יְדוּעַ וּמִפּוֹרֵס הוּא יְדִיעָה גְמוּרָה שֶׁהַשְּׁגָת הַשְּׁלֵמוֹת נִמְצָאָה בְּהַדְּבָרִים הַיּוֹתָם שֶׁפְּלִים בְּהִיּוֹת כָּל דְּבָר הַשְּׁפִל חַיִּיב לְפָנָי דֵּר מְרוֹמִים שֶׁהָרִי סִינֵי יוֹכִיחַ שֶׁהַשִּׁיג מַעֲלָה מַעֲוֹלָה אֲשֶׁר נוֹרָא עֲלִילָה יֵרֵד מִטְּמֵי עֲלִיָּה וְשָׁפֵן עָלָיו וְעוֹב הָרִים הַגְּבוּהִים מִהַוְדָרִים דְּשָׁנִים וְרַעֲנָנִים זְכוּרֹן לְבָאִים שֶׁהַקַּב"ה אִינוֹ בּוֹחֵר כִּי אִם לְשְׁפִלִים וְנִדְכָּאִים.

וכן תראה שהקדושה שאנו מקדישים להקב"ה נעשית ע"י אברים היותר שפלים שבגוף שהם עקבות הרגלים ונהרי השיגו יותר מעלה מפל אברי הגוף ולא הפסידו על היותר שפלים ואדרבה השפלתם הגבהתם וכן בענין הצמחים כל שיח השדה כל המחובר בארץ יותר הוא החביב פחות צנון וכרפס וכדומה שהיותר משנבח לאכילתו הוא מה שטמון בארץ שורשו והעלים העולי' מושלכים לאשפה וכן רוחניות הריח אינו מצוי לרוב כי אם בכל מיני עשבים סמוכים בארץ לעד אשר לא פן ברוב פירות האילן שאין בהם ריח ובפרט התמר גבוה מפל האילנות הסיר טעמו מעליו וכן פרי הארץ הרי שהעשבים בהיותם סמוכים לעד בארץ יש להם יותר מעלה בריחם מפרי עץ הגן וכן הזית קודם לברכת תאנה ורמון אע"פ שמקדמים בפסוק בהיות הזית ראשון וסמוך לארץ כגפן דכתיב ארץ זית שמן ודבש וכן בענייני כל עץ עושה פרי שהפרי הסמוך לענפים התחתונים הוא יותר שמן בהיותו סמוך לקבל משורש האילן הסמוך לארץ שורשו וכן בגוף האילן עצמו וכן למדנו מצא המרום במרום שמאחד שהיותר מה שיש בו סמוך לארץ הוא עב מאד ומה שעולה ומתרום הם העלים והענפים הרוח באה ושנברתם וכן הבורות העמוקים היותר שפלים עמוק עמוק מי ימצאנו מימיו צנונים ויפים לא כן בור שעלו מימיו מעלה מעלה עד שהשמש מכה על פני מימיו ומחממתה הרי שבהיותם יותר שפלים ועמוקים זהו מעלתם: בחדש עד חצי החדש הלכנה עולה ומתחדש וכיון שעולה במעלת רבוי הימים הולכת ומתמעטת ועוד למוד מהלכנה עם מה שכתב הרמב"ם ז"ל שהכוכבים גדולים מהלכנה אלא שהלכנה נראית גדולה בהיותה יותר למטה מהכוכבים שהם גבוהים יותר הרי שבסיבת הגבהתם נראים הכוכבים קטנים בעיני אנשים מה שאין כן הלכנה בשפלותם שנראית גדולה ונהנים יותר מאורה וכן תראה שפעלים למעלה יותר גדולה ממלאכי השרת שוכני בתי חומר האדם הבנוי מחומר עכור אשר מעפר יסודו שבהיות אומרים הוא מנוה ועושה ומוצא בזה שלל רב ונמצא שהשפלתם גרם להם מעלה פעולים למעלה גדולה יותר ממלאכים הגבוהים כאומרם ז"ל (בירושלמי ושבת פ"ב) שהמלאכים שואלים מהצדיקים מה פעל ה' וכן בענין השמיר המשבר סלעים ושמירתו בתוך המוך הרבה היותר רצה שבעולם ועמו אינו יכול לשונברו וכן תמצא לחז"ל בשבת שהחלש והקטן שולט על גדול וגבור כאומרם ה' אימות הם אימת יתוש על הפיל אימת כלבית על לניתן (כלבית פי' דג קטן) הרי שאימת חלש על גבור וכן תמצא לחז"ל במדרש קהלת התינוק אע"פ שהוא מלא רירין ומלונכלך בטיט ובצואה הכל מנשקין אותו ומחבבין אותו כיון שנתגדל אין מי שיגע בו הרי לה בברור שהיותר שפל בערכו הוא היותר חביב בעיני המקום והבריות שהרי התינוק חביב בהיותו מגונה מפל חטא הרי ששלימותו בזמן שפלותו.

הרי הצגתי לפניך פה הקדמה ארוכה בכל צרוכהמענין שפלות וענוה שפל עניו ושפל הוא החביב בעיני אלהים ואדם והיא מדה גורמת להשיג השלמות ושכר הנפשי: ובהקדמה המפוארה הזאת בין תבין למה צנה הקב"ה לבנות מקדש אם להשראת שכינתו הנה לו ליחד ירושלים פולו למקום השראת שכינתו ושמה יזבחו וזבחי צדק אמנם הוא אשר דברנו ללמדנו דרך ענוה כדי שנלמוד ממנו שהוא מצמצם שכינתו בין בדי הארון וכדי שיתקבצו כל ישראל תחת פיפת המקדש פקטן כגדול פעני כעשיר ובהיותם כולם תחת פיפת המקדש נעשים כולם שוין לטובה שהרי הם כחבור וכאגודה ובהיותם

באסיפה תוך בית אהד וגם בעיניהם רואים שקרפן היונה והתור נרצה ומרנצה לפניו
פשה וכתור ודוק: ובהקדמה זאת יובן מאמר המשורר דוד הע"ה באומרו נטייתי לבי
לעשות חקיה לעולם עקב שהפונה שבהיותי לעולם מעריף עצמי שפל העקב זהו גרם
שנטייתי לבי לעשות חקיה וגם זהו פונת פסוק (משלי כ"ב) עקב עונה יראת ה' שבהיות
האדם שפל פעקב יעלה למעלת עונה ויראת ה' וזהו פונת פסוק והיה עקב תשמעון את
המשפטים האלה שבהיותך שפל פעקב זהו מביאך שתשמע את המשפטים ועיין בפ'
הפרשיות שלי בפרשת עקב ששם הארכתי בענין העונה: והנה שמעתי את נאקת
המפרשים ו"ל בענין החקירה זאת שמאחר שאנו מחוייבים ללמוד ממדותיו של הקב"ה
כמו שדרשו ו"ל והלכת בדרכיו מה הוא חנון אף אתה חנון מה הוא רחום אף אתה רחום
כו' וא"כ למה שנא הקב"ה הגאנה כל פך באדם עד שאמרו ו"ל שאומר הקב"ה על מי
שיש לו גאנה אין אני והוא יכולים לדור במקום אחד כו' בהיות הגאנה אחד ממדותיו
כדכתיב ה' מלך גאות לבש וכאלה רבות והם ו"ל פי' מה שפי' ואני אתנהלה לאטי בעטי
אשר אתי: ונראה לומר שבהיות שהאל יתברך אע"פ שהוא גאה לו נאה הגאנה שהוא
גבוה על גבוהים ושתבח שמו כדכתיב ה' מלך גאות לבש לא מפני הגאנה משה עצמו
מהיות חנון ורחום וצדיק חנון מרחם דלים לכן נאה לו הגאנה ואדרבא לפרסם ענותנותו
שאו"פ שהוא במדת הגאנה עושה חסד תמיד עם בריותיו השפלים אמנם אם תהיה
הגאנה מותרת לאדם היא סבה גורמת שלא יהיה חנון ורחום וצדיק כהקב"ה משום
שהגאנה מחייב בביטול אלה הדברים משום שאדם הגאה אינו מחייבו הגאנה שישפיל
עצמו לשוות עצמו לדבר על לב הנדכאים ולחונן להם שאם יעשה כן נמצא שאינו גאה
באופן שאין דבר מציאות באדם שיוכל להמצא בו מדת הגאנה ושאר המדות חנון כגון
חנון כו' משום דהם שמים דסתרו הדדי משא"כ בהקב"ה אמנם הגאנה באדם מבטל ממנו
שאר המדות חנון ורחום וצדיק: ועוד דאדרבא יש מקום ללמוד מהקב"ה שאע"פ שהוא
גאה ושתבח שמו לו נאה עח כל זה משגיח על היותר שפלים כמו שדרשו ו"ל (סוטה
פ"ק ד"ה ע"א) ואת דכא ושפל רוח אתי דכא כו' וכ"ש האדם שאע"פ שיהיה לו צד
להתגאות כגון שהוא חכם גבור ועשיר לא ינהיג עצמו בגאנה דלמד מהקב"ה שפל
המידות האלו בו שהחכמה הגבורה והעושר שלו ועם כל זה אומר אתי דכא ונמצא בזה
שאע"פ שהגאנה הוא דבר רע בעיני המקום ובחר הוא בה ללבוש עצמו במדה זו אדרבא
גלמוד ממנו כל השפלות כדפרישית ויהיו נושאים ק"ו ממנו ומה מי שראוי ונאה לו
הגאנה משגיח בשפלים אנו עאכ"ו וכיון שמעלת העונה גדולה כל פך היו קדמונינו ו"ל
משפילין עצמן ביותר והיו בוחרים לשכון תחת יריעות העונה כאומרם ו"ל מסכת שבת
פרק כל פתבי (דקי"ח ע"ב) אמר רבי יוסי מימי לא עברתי על דברי חברי יודע אני
בעצמי שאיני כהן אם אומרים לי חברי עלה לדוכן אני עולה ע"כ וכיון דאתא לידן נבין
דברי התוס' ו"ל ו"ל אם היו אומרים לי חברי עלה לדוכן לא ידע ר"י מה איסור יש
בזר העולה לדוכן אם לא משום ברכה לבטלה שלכהנים אמרה תורה לברך את ישראל
עכ"ל: והנה קשה טובא שברכה לבטלה הוא איסור חמור וא"כ איך אומר ר"י שלא היה
מוצא איסור בזה העולה לדוכן כי אם משום ברכה לבטלה כנראה שברכה לבטלה אינו
איסור כל פך עד שרבי יוסי היה מורה בזה עונה לעלות לדוכן כדי שלא לעבור ע"ד
חבריו: אמנם נראה לפרש שבהיות שמלבד האיסור החמור שיש בזר העולה לדוכן

שְׁמַכְרָהּ בְּרַכָּה לְבַטְלָהּ בְּהִיּוֹתוֹ הוּא אֵינוֹ מְצַנְנָה עַל זֹאת הַמְצָנָה מִשּׁוּם שְׁלֹכְהֶנּוּ אֲמָרָה תוֹרָה דּוֹקָא לְכַרְךָ אֵת יִשְׂרָאֵל וְנִמְצָא שְׁאֲחָרִים הַמְבָרְכִים בְּרַפְת פְּהִינִים הוּא אִיסוּר חֲמוּר שֶׁל בְּרַכָּה לְבַטְלָהּ בְּאוֹמְרוֹ בֵּא"י אֲשֶׁר קִדְשָׁנוּ בְּקִדְוִשְׁתּוֹ שֶׁל אֶהְרֹן וְצִנְנוּ לְכַרְךָ אֵת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל וְהוּא אֵינוֹ מְצַנְנָה מִלְּבַד אִיסוּר חֲמוּר זֶה שְׂיֵשׁ בּוֹ שְׁבֻדָּאֵי עַל זֶה הָאִיסוּר לֹא הִיָּה עוֹבֵר רַבִּי יוֹסִי בְּעֵבֹר שְׁלֹא לְעַבְרָה עַל דְּבָרֵי חֲבָרִיו הוּא בְּהִכְרַח שְׂיֵשׁ אִיסוּר אַחַר קַל שְׁעַל זֶה הִיָּה עוֹבֵר רַבִּי יוֹסִי כְּדֵי שְׁלֹא לְעַבְרָה עַל דְּעַת חֲבָרִיו וְזֶה הָאִיסוּר הַקַּל לֹא יִדַּע מָה הוּא שְׁהִיָּה חוֹקֵר וְדוֹרֵשׁ וְלֹא הִיָּה מוֹצֵא אִיסוּר אַחַר אֱלֹא הָאִיסוּר שֶׁל בְּרַכָּה לְבַטְלָהּ שְׁלֹכְהֶנּוּ דּוֹקָא אֲמָרָה תוֹרָה לְכַרְךָ אֵת יִשְׂרָאֵל וְעַל זֶה בְּנֻדָּאֵי לֹא הִיָּה עוֹבֵר רַבִּי יוֹסִי חֲלִילָה וְנִמְצָא כְּפִי הַדְּרָךְ הַזֶּה שְׁהַתּוֹסֵ' ו"ל בָּאוּ לֹאמַר מַה שְׁהַקְשָׁה לִר"י אֲמַנְמִם לֹא בָּאוּ לְהַתִּיר קְוִשְׁוִיתוֹ: אֲמַנְמִם נִרְאָה לֹאמַר דְּרָךְ שְׁנֵי בְּשִׁיעוֹר הַלְשׁוֹן שֶׁהוּא קְוִשְׁוִיָּה וְתִשׁוּבָה וְאוֹמְרוּ אִם לֹא מִשּׁוּם בְּרַכָּה לְבַטְלָהּ שְׁלֹכְהֶנּוּ אֲמָרָה תוֹרָה לְכַרְךָ אֵת יִשְׂרָאֵל הוּא תִי' שְׁמַתְרָצִים הֵם ו"ל עַל מַה שְׁהַקְשָׁה לִר"י וְהַפְנָנָה לֹאמַר שְׁרַבִּי יוֹסִי הִיָּה עוֹבֵר עַל אִיסוּר חֲמוּר שֶׁל בְּרַכָּה לְבַטְלָהּ כְּדֵי שְׁלֹא לְעַבְרָה עַל דְּעַת חֲבָרִיו זֶה הוּא דְּבָר דְּלֹא אֶפְשָׁר אֱלֹא מַה שְׁהִיָּה עוֹבֵר בְּעֵבֹר חֲבָרִיו הִיָּה שְׁלֹכְהֶנּוּ אֲמָרָה תוֹרָה וְלֹא לְאַחָרִים וְנִמְצָא שְׁאֲחָרִים הָעוֹלִים לְדוֹכֵן לְכַרְךָ לֹאמַר 'בְּרַכָּה ה' וְיִשְׁמְרָךְ הוּא בְּרַכָּה לְבַטְלָהּ מִשּׁוּם שְׁאֵין בְּרַכְתּוֹ שׁוֹרָה מִשּׁוּם שְׁלֹכְהֶנּוּ דּוֹקָא אֲמָרָה תוֹרָה וְאֵין הַפְנָנָה לֹאמַר בְּרַכָּה לְבַטְלָהּ שֶׁהוּא בְּרִיךְ בְּהַזְכָּרַת הַשֵּׁם ח"ו שְׁעַל זֶה בְּנֻדָּאֵי לֹא הִיָּה עוֹבֵר רַבִּי יוֹסִי ח"ו אֱלֹא בְּעֵבֹר חֲבָרִיו הִיָּה עוֹלָה וְאוֹמַר 'בְּרַכָּה ה' וְיִשְׁמְרָךְ אַע"פ שֶׁהוּא בְּרַכָּה לְבַטְלָהּ בְּהִיּוֹת הוּא זֶר וְאֵינוֹ מְצַנְנָה עַל זֶה הוּא בְּרַכָּה לְבַטְלָהּ שְׁאֵין בְּרַכְתּוֹ שׁוֹרָה וְזֶהוּ שְׁיַעוֹר הַל' לֹא יִדַּע ר"י מַה אִיסוּר יֵשׁ בְּזֶה הָעוֹלָה לְדוֹכֵן מִלְּבַד הָאִיסוּר הַחֲמוּר שֶׁהוּא לְכַרְפַּת הַשֵּׁם שְׁבֻדָּאֵי עַל זֶה לֹא הִיָּה עוֹבֵר אֱלֹא וְדָאֵי שְׂיֵשׁ דְּבָר קַל שְׁהִיָּה עוֹבֵר וּמָה הִיָּה עִנְיָן בְּרַכָּה לְבַטְלָהּ שֶׁאֵע"פ שְׁיַעֲלָה בְּרַכְתּוֹ אֵינָה רְצוּיָה וְהִיא לְבַטְלָהּ וְרַבִּי יוֹסִי כְּדֵי שְׁלֹא לְעַבְרָה עַל דְּעַת חֲבָרִיו הִיָּה עוֹלָה וְדוּק: אֲמַנְמִם נִרְאָה לֹאמַר בְּאוֹפֵן אַחַר שְׁבַעֲלֵי הַתּוֹסֵ' בָּאִים לְהַעֲמִיד שְׁנַחֲתִית ר' יוֹסִי לְעַבְרָה עַל אִיסוּר חֲמוּר שֶׁל בְּרַכָּה לְבַטְלָהּ כְּדֵי שְׁלֹא לְעַבְרָה עַל דְּעַת חֲבָרִיו וּמִשֵּׁם תִּרְאָה כְּמָה הוּא קָשָׁה מִי שְׁעוֹבֵר עַל דְּעַת חֲבָרִיו וְאֵין לֹאמַר שְׁהִיָּה אִיסוּר קַל בְּזֶר הָעוֹלָה לְדוֹכֵן וְעַל זֶה דּוֹקָא הִיָּה עוֹבֵר וְלֹא עַל הַחֲמוּר וְאִם כֵּן אֵין הוֹכַחָה כֹּל כֵּךְ שְׂיֵשׁ עוֹנֵשׁ חֲמוּר עַל הָעוֹבֵר עַל דְּבָרֵי חֲבָרִיו אֵינוֹ כֵּן שְׁהָרִי ר"י חֲקֹר וְדָרֵשׁ וְלֹא מְצָא אִיסוּר אַחַר קַל כְּדֵי לֹאמַר שְׁעַל זֶה הִיָּה עוֹבֵר אִם לֹא הָאִיסוּר שֶׁל בְּרַכָּה לְבַטְלָהּ הָרִי דִּהְנֶה נַחֲתִית ר' יוֹסִי לְעַבְרָה עַל אִיסוּר חֲמוּר כְּזֶה שֶׁל בְּרַכָּה לְבַטְלָהּ כְּדֵי לְהִיּוֹת עִנְיָו וְשִׁפְלֵוֹ וְכְדֵי שְׁלֹא לְעַבְרָה עַל דְּעַת חֲבָרִיו.

וְתִרְאָה כְּמָה מְגַנָּה הַפְּתוּב לְבָנֵי שְׁמוּאֵל עַל הִיּוֹתָם בְּעֲלֵי זְרוּעַ וְלֹא הָיוּ שְׁפָלִים לְגַבֵּי חֲבָרֵיהֶם אֱלֹא לְוִקְחִים מִתְּנוּתֵיהֶם בְּזְרוּעַ אֲמַר בְּשְׁמוּאֵל א' סִימָן ח' וְיִהִי כְּאֲשֶׁר זָקֵן שְׁמוּאֵל וַיִּשֶׁם אֵת בָּנָיו שְׁוֹפְטִים לְיִשְׂרָאֵל וְיִהִי שֵׁם בְּנֵו הַבְּכוֹר יוֹאֵל וְשֵׁם מְשֻׁנְהוּ אַבְיָה שְׁוֹפְטִים בְּבָאָר שְׁבַע וְלֹא הִלְכוּ בְּנָיו בְּדָרְכָיו וַיִּטּוּ אַחָרַי הַבְּצַע וַיִּקְחוּ שְׁחָד וַיִּטּוּ מִשְׁפָּט.

וַיִּתְקַבְּצוּ כָּל זָקֵנֵי יִשְׂרָאֵל ע"כ סִפְקָא דְהִיל"ל וְיִהִי כִי זָקֵן שְׁמוּאֵל כְּשֵׁם שְׁנַאֲמַר גַּבֵּי יִצְחָק וְיִהִי כִי זָקֵן יִצְחָק ס' ב' מַה צָרָה הִיָּתָה שֵׁם שְׁאוֹמֵר וְיִהִי אֲדָרְבָּא שְׁמַחָה הִיָּה לוֹ שְׁזַכָּה לְזָקֵנָה. סִפְקָא ג' לְמָה אֵינוֹ אוֹמֵר וַיִּשֶׁם אֵת בָּנָיו שְׁוֹפְטִים לְיִשְׂרָאֵל.

ספק ד' לידע על מה הזכיר שם בניו דמה איכפת לן בידיעת שמותם. ספק ה' דהול"ל ושם השני מאי ומשנהו.

ספק ו' מאי אחרי הבצע ויקחו שחד ויטו משפט היאמן שכל כף הרשיעו ומה גם שחז"ל אמרו כל האומר שפני שמואל חטאו אינו אלא טועה. ספק ז' להבין בדברי העם שאמרו לשמואל עתה שימה לנו מלך דמלת עתה מה רמזו ליה.

ספק ח' דמאי פננתם באומרם לו שימה לנו מלך ככל הננים. ספק ט' להבין מאמר הקב"ה לשמואל כי לא אותה מאסו כי אותי מאסו ממלך עליהם שהרי ישראל לא דברו סרה על ה' שאדרבה שאלו מלך שישפוט להם וילמדם דרך התורה אמנם נראה לפרש בקיצור נמרץ באופן שינתרו כל הספקות במס' תעניות ד"ה ע"ב אמר רבי יוחנן זקנה קפצה עליו על שמואל שגאמר נחמתי כי המלכתי לשאול למלך על ישראל.

ולכן בהיות שזקנתו של שמואל לא היתה זקנה מרוב ימים לכן לא אמר ויהי פי זקן שמואל כשם שאומר גבי יצחק ויהי פי זקן יצחק דמשמע שהיא זקנה מרוב ימים אכן שמואל היה אז בן נ"ב פאומרם ז"ל ולזה אמר ויהי כאשר זקן וכו' מתנישב מה שאמרו לו ישראל אתה זקנת כלומר זקנת בלא עתה לפי שאינו צודק לומר זקנת רק למי שזקן קודם זמנו ולזה אמר ויהי לשון צער על שנתקצרו ימיו וקפצה עליו זקנה והותר בזה ספק הב'.

ובהיות שפששם לבניו שופטים היה בחיים חיותו כדי שיהיו לו לעזרה וגם הוא שופט עמיהם לכן לא אמר שופטים על ישראל משום שהוא היה על כל ישראל ולבניו שם שופטים בישראל כדי שיעזרוהו לשפוט ולא לכל ישראל שהוא היה חי והותר ספק ג'.

ויהי שם הבכור יואל ושם משנהו אביה יובן בדחז"ל שרבי מאיר הוה בדיק בשמא ולכן אמר ויהי שם הבכור יואל ויהי שהוא לשון צרה בהיות שהיו שמותיהם נעים שם הבכור יואל מל' ויואל משה לשבת את האיש ושם משנהו אביה שפלוול בשמו שם י"ה וגם ששמותם נעים לא הלכו בדרךיו וזהו תמיה גדולה שמתמיה הכתוב עליהם שמן הראוי היה שיהיו צדיקים גמורים כפי שמותם ואף שרז"ל אמרו כל האומר בני שמואל חטאו אינו אלא טועה עם כל זה יכולים לדרוש כפי פשט הכתובים כמו שפירש הרלב"ג ז"ל: עוד נראה לפרש הפך ממה שפירשתי שפא הכתוב לומר שגנות שמותם היה מורה על רוע מעלליהם והוא שיואל מלשון אלה ושבועה ואביה מלשון יללה כמו ביה את מעביר עלינו ולזה אמר ויהי שם הבכור יואל ושם משנהו אביה ושמותיהם מורה על שלא הלכו בדרךיו והותר בזה ספק ד'.

ושמואל כששם שופטים לבניו שם אותם בטכסיסי מלכות כמלך ושני לו לזה אומר ויהי שם הבכור יואל ושם משנהו אביה ששם לאביה משנה ליואל שיהיו כדרך הזה שופטים על ישראל שיואל יהיה מלך ואביה משנהו כדרך המלך שיש לו שני וזהו אומרם ושם משנהו אביה ואינו אומר ושם השני לרמזו למה שפירשנו והותר ספק ה' וילכו אחרי הבצע ויטו משפט וכראות העם פן ששם לבניו בטכסיסי מלכות ולא הלכו בדרך טובה התעוררו לשאול מלך וזהו שאמרו לו עתה שימה לנו מנה עתה כלומר אנו לא היינו זוכרים ממה אמנם עתה שאתה התחלת לשים לבניך כדרך מלך שיש שני לו והם הולכים

אחרי הַבַּצָּע שִׁימָה לָנוּ מֶלֶךְ לְשִׁפְטָנוּ כָּכֵל הַגּוֹיִם כְּלוֹמֵר יוֹתֵר טוֹב שִׁיְהִיָּה שֵׁם מֶלֶךְ עָלֵינוּ אַע"פ שִׁידוֹן לָנוּ דִינִים מְעַנְקִים בְּלִתי יִשְׁרִים כְּדִינֵי הַגּוֹיִם מִשּׁוּם דְּבָלָאוּ הִכִּי אָנוּ סוֹבְלִין עוֹוֹת הַדִּין שִׁפְנִיָּה שׁוֹפְטִים וְגַם אָנוּ מִשׁוֹלְלִים מִשֵּׁם מֶלֶךְ עָלֵינוּ לְכֵן עֲתָה שִׁפְכֵר הַתְּחִלַּת אֲתָה לְכֵן שִׁימָה לָנוּ מֶלֶךְ מִמֶּשׁ אֵף שִׁיִּשְׁפּוֹט לָנוּ כָּכֵל הַגּוֹיִם דִּינִים מְעַנְקִים: וּבְזֶה שִׁפְרָשְׁתִּי מְתִי שָׁב קוֹ הַמְּפָרְשִׁים ז"ל דְּלָמָּה נֶעֱנָשׁוּ עַל שִׁאֲמָרוּ כָּכֵל הַגּוֹיִם שִׁהְרִי לִישָׁנָא דְקָרָא נְקֻטוּ שִׁנְאָמְרָשׁוּם תְּשִׁים עָלֶיךָ מֶלֶךְ כָּכֵל הַגּוֹיִם.

אַלָּא כְּפִי פִירוּשֵׁי נֶעֱנָשׁוּ עַל אוֹמְרָם לְשִׁפְטָנוּ כָּכֵל הַגּוֹיִם כְּלוֹמֵר אֵף שִׁיִּשְׁפּוֹט לָנוּ כָּכֵל הַגּוֹיִם כְּלוֹמֵר כְּדִין הַגּוֹיִם מְעַנְקִל: וְלָזֶה אָמַר וַיִּרַע הַדְּבָר בְּעֵינֵי שְׁמוּאֵל כַּאֲשֶׁר אָמְרוּ תְּנֶה לָנוּ מֶלֶךְ לְשִׁפְטָנוּ וְלֹא הַזְכִּיר שְׁמוּאֵל שִׁאֲמָרוּ כָּכֵל הַגּוֹיִם מִשּׁוּם דְּלֹא חָטְאוּ בְּזֶה דְלִשׁוֹן קָרָא נְקֻטוּ רַק הִרְגִּישׁוּ מִמַּלְּת לְשִׁפְטָנוּ שִׁנְגָעוּ בְּדִין כְּדְפָרְיִשִׁית שִׁכְנַנְתֶּם לוֹמֵר אַע"פ שִׁיִּשְׁפּוֹט כְּדִין הַגּוֹיִם וּבְזֶה יָבֵא הַיֵּטֵב מֵאֲמַר הַקַּב"ה לְשְׁמוּאֵל כִּי אֲנִי מֵאֲסוּ מִמֶּלֶךְ עָלֶיְהֶם שְׁבִהִיּוֹת שִׁנְגָעוּ בְּדִין שֶׁהוּא א' מִהִרְגָּלִים שֶׁהַעוֹלָם עוֹמֵד עָלָיו וּבְחָרוּ בְּדִין הַגּוֹיִם נִמְצָא שְׁגַם אוֹתִי מֵאֲסוּ וְלִקְמֵן אֶפְרָשׁ בְּעֵינָיו אַחַר בִּס"ד: וְאָמַר וַיִּלְכוּ אַחֲרַי הַבַּצָּע נִרְאָה לְפָרֵשׁ דְּבַצָּע הוּא לְשׁוֹן חֲמֵדָה כְּמוֹ בַצָּע כְּסָף וְכֵן מֵה בַצָּע כִּי נִהְרַג אֶת אֲחֵינוּ וְהַכּוֹנֵה שָׁבָא לְסַפֵּר מֵה עֵינָיו גֵּרָם לָהֶם לִילָךְ אַחַר הַשְׁוֹחֵד וְהוּא שְׁבִנֵי שְׁמוּאֵל מִיָּד בַּתְּחִלָּה הָיוּ הוֹלְכִים אַחֲרַי תּוֹעֵלַת שֶׁל עֵנִי וְהָיוּ מְרַחֲמִים בְּדִין שִׁפְרָאוֹתָם בָּאִים אֶצְלִי לְדִין עֵנִי וְעֲשִׂיר הָיוּ נוֹטִים לְתוֹעֵלַת הָעֵנִי בְּסוֹבְרָם שִׁמְצָנָה קָא חָשִׁיב לָהֶם מִשּׁוּם דְּלֹא הָיָה זֶה מַעֲלָה וּמוֹרִיד לְעֲשִׂיר וְכִינּוֹן שֶׁהִרְגִּילוּ בְּזֶה לְחַתּוֹךְ דִּינִים מְעַנְקִים וְנַעֲשֶׂה לָהֶם טֵבַע ב' לְהַטּוֹת אֶת הַדִּין בְּעֵבֹר הָעֵנִי בָּאוּ לְהַטּוֹתוֹ גַּם עִם כְּוֹלָם וְלִיקַח שְׁוֹחֵד וְלָזֶה אָמַר וַיִּטּוּ אַחֲרַי הַבַּצָּע כְּדְפָרְיִשִׁית וְזֶהוּ גֵרָם לָהֶם שִׁכְנַנְוֹן שֶׁהוֹרְגִלוּ בְּבַצָּע כְּלוֹמֵר בְּתוֹעֵלַת הָעֵנִי זֶהוּ גֵרָם לָהֶם שֶׁלְקַחוּ שְׁוֹחֵד וְהָטוּ מִשְׁפָּט וְהוֹתֵר בְּזֶה סֶפֶק וּז"ח וְלָמָּה שִׁשְׁאֲלִתי דְּאֵיךְ מֵאֲסוּ לְהַקַּב"ה בְּאֲוֹמְרָם שִׁימָה לָנוּ מֶלֶךְ לְפִי שֶׁהַקַּב"ה לֹא הָיָה חָפֵץ שִׁיִּשְׁרָאֵל יִמְלִיכוּ עָלֵיהֶם מֶלֶךְ מִשּׁוּם דְּבִשְׁלָמָא שְׁאֵר הָאֲנָמוֹת הַיּוֹשְׁבִים תַּחַת מִזֵּל מַעֲלָה נְאוֹתָה לָהֶם לְשִׁים עָלֵיהֶם מֶלֶךְ אֲמַנְם יִשְׂרָאֵל שְׁאִין יוֹשְׁבִים תַּחַת שָׁר וּמִזֵּל אֵלָּא הַקַּב"ה מֶלֶךְ עָלֵיהֶם וְאִם כֵּן בְּהִיוֹתָם שׁוֹאֵלִים מֶלֶךְ נִרְאָה שִׁמְאָסוּ לְהַקַּב"ה מִמֶּלֶךְ עָלֵיהֶם וּלְבַקֵּשׁ עָלֵיהֶם מֶלֶךְ בְּשָׁר וְדָם כָּכֵל הַגּוֹיִם וְלָזֶה אָמַר לְשְׁמוּאֵל כִּי לֹא אֲנִי מֵאֲסוּ בְּלִבְדִּי כִּי גַם אוֹתִי מֵאֲסוּ בְּמָה שִׁשְׁאֲלוּ מֶלֶךְ כְּדְפָרְיִשִׁית.

וְהוֹתֵר סֶפֶק תְּשִׁיעִי הָרִי עֵינֶיךָ הַרְוֹאוֹת כְּמָה מִפְסִיד הָאֲדָם הִיּוֹת בְּעַל זְרוּעַ שְׁפָתוֹב עַל בְּנֵי שְׁמוּאֵל שֶׁלֹּא הִלְכוּ בְּדַרְכֵי אֵף עַל פִּי שֶׁהָיוּ צְדִיקִים גְּמוּרִים בְּעֵבֹר שֶׁלֹּא הָיוּ עֲנֻנִים וְהָיוּ בְּעֵלֵי זְרוּעַ: וְעַם זֶה מְתִיִּשְׁב עֵינָיו מִשְׁלַל הָעַצִּים שֶׁהִבִּיא יוֹתָם (שׁוֹפְטִים סִימָן ט') הִלּוֹךְ הִלְכוּ הָעַצִּים לְמִשְׁוֹן עָלֵיהֶם מֶלֶךְ דִּישׁ לְדַקְדָּק כְּפֹל אוֹמְרוּ הִלּוֹךְ הִלְכוּ דֶּה"ל הִלְכוּ הָעַצִּים וְעוֹד לָמָּה לֹא הִלְכוּ תְּחִילָה לְגֵפֶן וְאַחַר כֵּן לְתֵאנָה וְאַחַר כֵּן לְזִית כְּדָרְךָ שִׁנְזָפְרִים בְּפָסוּק וְגֵפֶן תֵּאנָה וְרִמּוֹן וְעוֹד לְהַבִּין שְׁגִבֵי גֵפֶן וְתֵאנָה אוֹמֵר וַיִּאֲמָרוּ הָעַצִּים וַאֲיִנוּ אוֹמֵר וַיִּאֲמָרוּ כֹּל הָעַצִּים כַּמ"ש גִּבֵי הָאֶטֶד וַיִּאֲמָרוּ כֹּל הָעַצִּים דְּמִשְׁמַע שְׁגִבֵי שְׁאֵר הָאֵילָנוֹת לֹא דְבָרוּ כְּוֹלָם וְצָרִיךְ לִידַע לָמָּה: אֲמַנְם נִרְאָה לְפָרֵשׁ יְדוּעַ שֶׁתְּחִילַת מַלְכוּתוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל מֶלֶךְ שְׁאוּל שִׁמְשַׁכְמוּ, וּמַעֲלָה הָיָה גְבוּהַ מְכֹל יִשְׂרָאֵל וְהָיָה צְדִיק גְּמוּר כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ ז"ל בֶּן שְׁנָה שְׁאוּל בְּמִלְכוּ, מֵה בֶּן שְׁנָה בְּלֹא חָטָא אֵף הוּא בְּלֹא חָטָא וְנִמְצָא מְנוּקָה מְכֹל מוּם וְזֶהוּ הַטַּעַם שֶׁלֹּא נִמְשָׁךְ מַלְכוּתוֹ בְּהִיוֹת שְׁאִין מְמַנִּין פְּרָנְס עַל הַצִּיְבוּר אַא"כ קוֹפָה שֶׁל שְׂרָצִים תְּלוּי אַחֲרָיו כְּדִי שֶׁלֹּא יִתְגָּאֶה: וְהִנֵּה הָעַצִּים טָעוּ בְּזֶה וְרָצוּ לְמִלְכוּךָ מֶלֶךְ גְּבוּהַ עַל כֹּל הַמְּשַׁקִּים וְהִלְכוּ

לזית שעולה על כל המשקים ואמרו ראוי זה למלך עלינו מצד מעלתו וכשם שאמר שמואל הנביא פשראה לאליאב הנה נגד ה' משיחו שטעה בראותו גבוה ואמר לו הקב"ה כי אדם יראה לעינים כו' כי מאסתיהו כו' ובהיות שאין מלכות פנה נמשכת כדפרשית לכן לא הסכימו כל העצים בזה ולכן לא הלכו פולם באחזות למלך לזית ולתאנה ולגפן לפי שידעו שמצד מעלתם לא ימשך מלכותם בהיותם פירות מעולים ומשונבחים עד שנסתפקה בהן א"י ולזה אמר הלוף הלכו העצים כלו' הליכה בתר הליכה נפרד זה מזה שלא ברצון ובהיות שהיה שלא ברצון פולם על ענין מלכותם לכן לא אמר ויאמרו כל העצים משום שלא הסכימו פולם.

אמנם פשהלכו למלך לאטד שהוא מלך ואחריו קנפה של שרצים והוא שפל ונמוך ידעו נאמנה שימשך מלכותו ולכן אמר גבי האטד וילכו כל העצים שאז פולם הלכו ברצון ובאחזות אחד בהסכמת פולם יחד ואמרו לו לשון שינה למלוכה לה אתה מלך עלינו מה שלא אמרו פן לשאר האילנות אלא לכה אתה מלכי עלינו כמקבל המלכות אחד בעבור פולם שלא ברצונם וזהו מלכי עלינו מלת מלכי נראה בכינוי לאחד שלא ברצון פולם: ונתזרר לענין שהלכו לזית תחילה בהיות עולה על כל המשקים וטעו פענין מלכות שאול.

אמנם לישוב כל הסדר שהלכו תחילה לזית ואחר כך לתאנה ואחר כך לגפן הלכו לזית בהיות שפתר שם טוב עולה על גביהו וכיון שראו שלא רצה הלכו לתאנה רמז לקחת תורה כדרך נוצר תאנה יאכל פריה כמו שדרשו ז"ל וכיון שלא רצה הלכו לגפן רמז לקחת כהונה בנין המנסה ע"ג המזבח והותרו כל הספקות.

ויאמר האטד אל העצים אם באמת אתם מושחים אותי למלך עליכם באו חסו בצלי ואם אין תצא אש מן האטד ותאכל את ארזי הלבנון הפונה הוא הדבר אשר דברנו שמלכות הנמשך הוא מלך שגנפה של שרצים יהיה תלוי אחריו ולזה השיב האטד אם באמת אתם מושחים אותי למלך עליכם באו חסו בצלי שזהו היחס והמעלה שלי בהיותי משוקל מצל שהוא כקנפה של שרצים ואם אין תצא אש מן האטד פלומר ואם אתם אומרים אין צל לאטד כשאר האילנות ואם פן איך אנו חסים תחתיו אם פן אתם אומרים תצא אש מן האטד ותאכל את ארזי הלבנון משום שאין ראוי למלכות כי אם אני בהיותי שפל ומלא קוצים שהוא כדרך קנפה של שרצים שתלוי אחריו כו' הרי כמה גדולה מעלת העונה: ובזה יובן לשון רש"י ז"ל במס' פסחים פ"ב ת"ר ארבע צנחות צונחה העזרה צאו מכאן בני עלי ועוד צונחה שאז שערם ראשיכם ויפנס ישמעאל בן פיאבי תלמידו של פינחס וישמש בכהונה גדולה ע"כ פי' רש"י ז"ל ישמעאל בן פיאבי כשר היה אבל אנשי ביתו היו אנשי זרוע עכ"ל.

והנה נראה לפרש שרש"י ז"ל הרגיש שמאחר שהוא היה פשר למה הוצרך העזרה לצוות ולומר יפנס ישמעאל בן פיאבי דכיון שהיה בן הגון לכהונה היו ישראל מכניסין לו בלי שום צונחה ולכן אמר שהן אמת שהוא פשר היה אמנם אנשי ביתו היו בעלי זרוע ומצד אנשי ביתו לא היו מכניסים לו לכך הוצרכה העזרה לצוות יפנס ישמעאל בן פיאבי וישמש בכהונה גדולה ואע"פ שאנשי ביתו היו בעלי זרוע הרי מפני כמה גורם הגאון גנאי היא לו גנאי למתחברים עמו כמעשה זה שלא היו מכניסים לישמעאל בעבור אנשי

ביתו עד שהוצרכה העזרה לצוות משא"כ מי שהוא עניו שהמדבק עמו נשפע מטובו: ובה נבא לביאור מאמר במס' סוטה ד"ח ע"א אמר רבי אבהו מריש הנה אמינא ענוותנא אנא כיון דחזיתיה לרבי אבא דמן עכו דאיהו אמר תדא טעמא ואמר אמוריה חד טעמא ולא קפיד אמינא לאו ענוותנא אנא ומאי ענוותניה דר' אבהו דאמרה לה דביתהו דאמוריה דר"א לדביתהו דר"א הא דידן לא צריף ליה להאי דידך והא דזקירי וגחין ליה יקרא דמלכותא הוא דעביד ליה אזלת דביתהו א"ל לרבי אבהו א"ל ומאי נפקא לך מינה מיני ומיניה יתקלס עילאָה ותו אימנו רבנן עליה דר"א למנוייה בריש מתיבתא חזייה לרבי אבא דמן עכו דתפסי ליה בעלי חובות א"ל אית לכו רבה עכ"ל: ויש להקשות דבשלמא מעגן רבי אבא דמן עכו מוכח שפיר ענוותניה כיון שנמנו עליו להיות ראש ישיבה ובעבור להציל לרבי אבא דמן עכו מהחובות נשמט נפשיה ואמר יש לנו רבה ודאי אין זה אלא עגנה גדולה אבל מעגן דביתהו שסיפרהלו מה עגנה שייף בזה אטו הנה לו לר"א לחוש לדברי בטלה של נשים להתקוטט עם אשתו של אמורא למה אמרה דברים אלו זה דרך נשים להתקוטט תמיד בעניינים פאלו וכיוצא לא כל בעל שכל שלא הנה לו לר"א לחוש לדברים בטלים ושמא כיון שראה שאשתו הקפידה על העגן הנה לו לחוש לדבר לאמורא שידבר לאשתו שלא תאמר עוד לאשתו כדברים האלו כדי שלא יקל בעיני אשתו שדעתן של נשים קלה ומדלא חשש הרי זו עגנה וזהו דוחק גדול: אמנם דעגן העגנה היא שלהיות שדרך השלמים לאחוז תמיד פלך העגנה והשתקה ובפרט כשרואה שחברו מדבר עליו דברים בטלים אינו חוששים להשיב להם דבר כי הדברים הם כמרגליות ואין ראוי להטיל אותם כי אם לדבר צורך גדול ואם כן פשראה ר"א שאשתו סיפרה לו מה שדברה עם אשתו של האמורא כיון שהם דברי נשים שאין בהם ממש הנה לו לר"א לשתוק ולא להשיב תשובה לאשתו כדרך השלמים ומדטרח להשיב תשובה כדי לפייס דעת אשתו שלא ישאר גמגום כפי דעתה ש"מ זו מרוב ענוותניה.

עוד נ"ל שר"א הנה לו לחוש בינו לבין עצמו שמא האמורא הנה מבזה לו עם אשתו בראות שאמרה כן אשתו של אמורא לאשתו כדרך מ"ש שותא דינוקא או דאבוה או דאמיה והנה ראוי לר"א לחקור ולדע אמיתות הדבר ע"י חקירה עם האמורא ומדלא שם על לב לחקור ולדרוש דלא חשש שאמר כן האמורא לאשתו שמע מינה עגנה היא: ותו אימנו רבנן עליה דר"א כו' נראה שהביא גם ראיה זאת להחזיק על העגנה הראשונה שלא חש על דברי אשתו משום שכיון שסיפרה לו אשתו מה שסיפרה הנה מן הראוי שיקבל עליו להיות ריש מתיבתא כדי שתראה אשתו ששקר ודבר כזב בפיה של אשתו של אמורא שהרי הוא חשוב מאד וחקם ביותר שהרי אימנו לו להיות ריש מתיבתא ובראות שלא קבל להיות ריש מתיבתא זה מורה שלא שם על לבו מה שסיפרה אשתו משם אשתו של אמורא ותו איכא למידק במ"ש כיון דחזיתיה לר"א דמן עכו דתפסו ליה בעלי חובות אמר להם יש לנו רבה דמשמע דאילו לא הנה עגן ר"א דמן עכו הנה קביל עליה ואמאי כיון שהנה עניו הנה לו להקטין עצמו ולומר מי אנכי ושללא לקבל להיות ריש מתיבתא וי"ל כיון דשאלה נמחלים לו עונותיו נשיא וחתן וחקם א"כ אי לאו ר"א דמן עכו הנה מקבל עליו מטעם שימחלו לו עונותיו דאין צדיק בארץ כו' ואם לא הנה צד זה הגם שלא הנה עגן ר"א דמן עכו לא הנה מקבל עליו הרי למדנו פח העגנה וכשיש יראת ה' בדבר לא ישגיח לענות דר"א דמה שהנה מקבל להיות ריש מתיבתא אם לא

הִיָּה מַעֲשֵׂה דַר"א דָּמֵן עֲפֹ הָיָה בְּעִבּוּר הַמַּחֲלָה כַּדְּפָרְיִשִׁית שֶׁהַנִּכְנָס לַגְּדוּלָה נִמְחָלִים לוֹ כּו': וּבָזָה יוֹבֵן גְּמָרָא דְּמִסְכָּת עֲרֵכִין פ"ג ד"י"ז ע"ב בְּעֵא מִיְנֵיהּ ר' יְהוּדָה מַר' שְׁמַעוֹן תּוֹכְחָה לְשִׁמָּה וְעֵנְוָה שְׁלֵא לְשִׁמָּה הִי מִיְנֵיהּ עֲדִיפָא וּפְרַש"י ז"ל עֵנְוָה שְׁלֵא לְשִׁמָּה שְׁעוֹשֶׂה עֲצָמוֹ עֵנְוִי שְׁאִינוֹ רוּצָה לְהוֹכִיחוֹ וְאוֹתָהּ עֵנְוָה שְׁלֵא לִש"ש הִיא אֱלָא שְׁלֵא יִשְׁנָאָהּ עַכ"ל: וְהַתּוֹס' ז"ל פִּי עֵנְוָה שְׁלֵא לְשִׁמָּה שְׁעוֹשֶׂה עֲצָמוֹ עֵנְוִי וְאִינוֹ רוּצָה לְהוֹכִיחוֹ וְאוֹתָהּ עֵנְוָה לֹא לִש"ש הִיא אֱלָא שְׁלֵא יִשְׁנָאָהּ וִי"מ עֵנְוָה שְׁלֵא לְשִׁמָּה פִּי מִשׁוּם גְּאֹנָה אוֹ שִׂיאָמְרוּ אָדָם עֵנְוִי הוּא וּמִשְׁפִּיל עֲצָמוֹ וְשׁוֹתֵק בְּחִירוֹפוֹ וְעֹלְבוֹנוֹ וְלֹא לִש"ש אֱלָא לְקִנּוּת שֵׁם אָבֵל בְּקוֹנְטְרַס שְׁפִירֵשׁ עֵנְוָה שְׁלֵא לְשִׁמָּה שְׁמוֹנֶע תּוֹכְחָה מִן הַרְבִּים הַצָּרִיכִים לֹא יִשֶׁר אֵלֵי דְהוּי רָשָׁע גָּמוּר עַכ"ל: וְקָשָׁה טוֹבָא שְׁהֵנָּה בְּעֵלֵי הַתּוֹס' תְּפָסוּ פִּי שֶׁל רַש"י ז"ל וּמִשְׁיָמִים עָלָיו פִּי אַחַר שְׁלֵא פִּירֵשׁ כְּדִי לְהַקְשׁוֹת עָלָיו אֲמָנָם אֲגִיד לָהּ כְּפִנְתַּן זֶה הַדִּיבּוּר שִׁישׁ גִּירְסָאוֹת דְּלֹא גִרְסֵי בְּלִשׁוֹן רַש"י ז"ל שְׁלֵא יִשְׁנָאָהּ וְגַם בְּעַל עֵין יַעֲקֹב תְּפָס הַגִּירְסָא הַזֹּאת וְלֹא גִרִיר שְׁלֵא יִשְׁנָאָהּ כּו' אֲשֶׁר מִזֶּה מִשְׁמַע שְׁמוֹנֶע תּוֹכְחָה מִן הַצָּרִיכִים בְּלִי שׁוּם סִיבָּה.

וּבָזָה יוֹבֵן כְּפִנְתַּן הַתּוֹס' ז"ל מִשׁוּם שְׁרַש"י ז"ל פִּי עֵנְוָה שְׁלֵא לְשִׁמָּה שְׁעוֹשֶׂה עֲצָמוֹ עֵנְוִי שְׁאִינוֹ רוּצָה לְהוֹכִיחַ וְאוֹתָהּ עֵנְוָה שְׁלֵא לִש"ש וּבְהִיּוֹת דְּלֹא גִרִיס רַש"י ז"ל שְׁלֵא יִשְׁנָאָהּ מִשְׁמַע שֶׁאֵע"פ שִׁיּוֹדֵעַ שְׁלֵא יִשְׁנָאָהּ אֵין מוֹכִיחַ אוֹתוֹ דְּאֵין כְּפִנְתַּן אֱלָא לְהַרְאוֹת עֲצָמוֹ עֵנְוִי וְלִכֵּן אוֹמְרִים הַתּוֹס' לֹא יִשֶׁר הוּא שְׁנֵה רָשָׁע גָּמוּר הוּא אֲמָנָם מִפִּי הַתּוֹס' דְּגִרְסֵי שְׁמָא יִשְׁנָאָהּ מִשְׁמַע דִּישׁ פְּעָמִים שְׁמוֹכִיחַ וּפְעָמִים דְּלֹא כְּשִׁיּוֹדֵעַ דְּלֹא יִשְׁנָאָהּ מוֹכִיחַ אָבֵל כְּשִׁיּוֹדֵעַ דִּישְׁנָאָהּ עוֹשֶׂה עֲצָמוֹ עֵנְוִי וְלִכֵּן אוֹמְרִים הַתּוֹס' לֹא יִשֶׁר אֵלֵי פִּי הַקּוֹנְטְרַס מִשׁוּם דְּמִשְׁמַע מִפִּירוֹשׁוֹ שְׁמוֹנֶע תּוֹכְחָה מִן הַצָּרִיכִים וּפִי זֶה מִשְׁמַע מִדְּלֹא אָמַר שְׁלֵא יִשְׁנָאָהּ שְׁמִשְׁמַע שֶׁאֵע"פ שִׁישׁ רָשָׁע מְקַבֵּל מוֹסֵר אֵינוֹ מוֹכִיחַ אוֹתוֹ כְּדִי לְהַרְאוֹת עֲצָמוֹ עֵנְוִי.

וְנַחֲזוֹר אֵל הָעֵנְוִי שְׁמַעֲלַת הָעֵנְוָה כַּמָּה הִיא שְׁמַבִּיא לְאָדָם לִירְאָת חֲטָא וְהֵנָּה שְׁא נָא עֵינֵיךָ וִירְאָה מָה הִגִּיעַ לְחִירָם מְלָךְ צוֹר בְּעִבּוּר הַיּוֹתוֹ גְּאָה וְלֹא עֵנְוִי כְּדִיאִתָּא בִּילְקוּט יְחִזְקָאֵל דַּע"ב וְז"ל חִירָם מְלָךְ צוֹר הָיָה גְּאָה וּמִתְגָּאָה כּו' מָה הָיָה סוּפוֹ הִבִּיא הַקַּב"ה עָלָיו לְגַבּוּכְדָּנְצַר מְלָךְ בְּבָל וּבְעַל אֵת אֲמוֹ לְפָנָיו וְהוֹרִידוּ מִכְּסָאוֹ וְהִיָּה חוֹתָךְ כְּשִׁתִּי אֲצַבְעוֹת בְּכָל יוֹם מִבְּשָׂרוֹ וּמִטְבִּילָם בְּחוֹמָץ וְהִיָּה מֵאֲכִילוֹ עַד שְׁמַת מִמִּיתָה מְשׁוֹנָה עַכ"ל לְעַנְיָנָנוּ: וְכִינּוֹן דְּאִתָּא לִידֵן אִיפָא לְמִיזְק דְּמִיד אַחַר זֶה הַמְּאָמַר הִבִּיא שֵׁם מֵאָמַר חוֹלֵק עַל זֶה וְז"ל ט' נִכְנָסוּ חַיִּים לַג"ע חֲנוּף אֵלֵיהּ ז"ל וּמִשִּׁיחַ וְאַלִיעֶזֶר עֶבֶד אַבְרָהָם וְעֶבֶד מְלָךְ הַכּוּשִׁי וְחִירָם מְלָךְ צוֹר כּו' עַד כָּאֵן לְשׁוֹנוֹ וְקָשָׁה שְׁכָבֵר אָמַר שְׁחִירָם מֵת מִמִּיתָה מְשׁוֹנָה ע"י גְּבוּכְדָּנְצַר וּא"כ אִיךָ מוֹנֵה אוֹתוֹ בְּכָלֵל ט' שְׁנִכְנָסוּ חַיִּים לַג"ע וּבְתַחֲלִילַת הַמַּחֲשָׁבָה הִיָּינוּ יְכוּלִים לוֹמַר שְׁנֵה שְׁנִמְנָה בְּכָלֵל הַט' שְׁנִכְנָסוּ חַיִּי בַג"ע הוּא חִירָם אַחַר וְלֹא אוֹתוֹ שְׁהַרְגוּ גְּבוּכְדָּנְצַר לְפִי שְׁשֵׁם חִירָם אֵינוֹ שֵׁם הָעֲצָם רַק הוּא כְּמוֹ שְׁוֹלְטָן וְכָל מַלְכֵי צוֹר הִיוּ נִקְרָאִים בְּשֵׁם חִירָם כְּמוֹ שְׁהִיוּ מְכַנְיִים לְכָל מַלְכֵי מִצְרַיִם בְּשֵׁם פְּרַעֲהַ שְׁהִיָּה כְּפִינוּי הַשֵּׁם לְשֵׁם גְּדוּלָה וּלְכָךְ אָמַר שֶׁר הַמְּשַׁקִּים פְּרַעֲהַ קִצְרָף עַל עֶבְדָּיו וְאֵם שְׁמוֹ הָיָה פְּרַעֲהַ אֵין דְּרָךְ כְּבוֹד לְקִירוֹתוֹ בְּשֵׁמוֹ לְפָנָיו אִךְ כְּשִׁהִיָּה כְּפִינוּי לְמַעַלָּה שְׁכָפֵן קוֹרִים לְכָל מַלְכֵי מִצְרַיִם קְרָאוּ כֵּן וְכֵן יֵשׁ כְּפִינוּי מִיּוֹחַד בְּכָל מַלְכוּת וּמַלְכוּת וּא"כ חִירָם נִכְנָס חַי בַג"ע וְזֶה שְׁהִמִּית נ"נ הָיָה מְלָךְ אַחַר שְׁבָצוֹר הַמְּכֻנָּה בְּשֵׁם חִירָם כְּפִרְיִשִׁית.

אָמַנְם זֶה א"א בְּנִדּוֹן זֶה לֹימֵר שְׁאוֹתוֹ שְׁהִמִּית נְבוּכַדְנֶצַּר הָיָה אַחֵר וְזֶה שְׁנַכְנַס חַי בַּג"ע הָיָה אַחֵר מִשּׁוּם שֶׁכָּפִי זֶה הַמְאָמֵר שְׁאוֹמֵר שְׁנַכְנַס חַי בַּג"ע הָיָה בְּזִכּוֹת שְׁנַתָּן אֲרָזִים לְבַנְיָן בַּהַמ"ק כְּמוֹ שְׁמִפְנֵי בַּמ"א גַּם אֵימָא בְּמִדְרַשׁ מְשַׁל שֶׁל חִירָם לְמָה הַדְּבָר דּוֹמֵה לְאַחַד שְׁעֵשֶׂה לְבוּשׁ לְמֶלֶךְ כֹּל זְמַן שֶׁהָיָה רוֹאֶה הַלְבוּשׁ שֶׁל מֶלֶךְ הָיָה מִתְגַּאֵה וְעוֹשֶׂה כֹּל מַה שֶׁהָיָה רוֹצֵה אָמֵר הַמֶּלֶךְ אֲנִי קוֹרֵעַ הַלְבוּשׁ הַזֶּה וְאֵח"פ אֲנִי נוֹקֵם מִמֶּנּוּ כִּי חִירָם הָיָה מִתְגַּאֵה עַל שְׁנַתָּן אֲרָזִים לְמִקְדָּשׁ אָמֵר הַקַּב"ה אֲנִי מַחְרִיב הַמִּקְדָּשׁ וְאַנְקֵם מִחִירָם כּו' הָרִי מִשְׁמַע מִכָּאן שֶׁחִירָם שְׁנַתָּן אֲרָזִים לְמִקְדָּשׁ הוּא אֲשֶׁר הִמִּית נְבוּכַדְנֶצַּר וְנָקֵם הַקַּב"ה מִמֶּנּוּ ע"י נְבוּכַדְנֶצַּר וְאֵם כֹּן הִדְרָא קוֹשִׁיא לְדוֹכַתִּיהָ דְאִיָּה נְכַנַס חַי בַּג"ע בְּעֵבֹר שְׁנַתָּן אֲרָזִים לְמִקְדָּשׁ: אָמַנְם מִתְנַיֵּשֵׁב זֶה עִם מְאָמֵר טְמוֹן שְׁמִצְאָתִי בְּאַמְתַּחְזוֹת הַמְּפָרְשִׁים מִשֵּׁם מִדְרַשׁ וְאֵימָא גַּם בַּס' בֶּן סִירָא וְהֵינָה הַמְּפָרְשִׁים ז"ל הִבְיָאוּהוּ בְּלִשׁוֹן זֶה חִירָם נְכַנַס חַי בַּג"ע בְּעֵבֹר שְׁנַתָּן אֲרָזִים לְמִקְדָּשׁ וְשֵׁם בַּג"ע הָיָה גָּאָה וּמִתְגַּאֵה וְגִרְשׁוֹ הַקַּב"ה מִשֵּׁם כּו' ע"כ וְהֵינָה בְּזֶה מִתְנַיֵּשֵׁבִים ב' הַמְאָמְרִים כְּאַחַד לְעוֹלָם שְׁנַכְנַס חַי בַּג"ע בְּעֵבֹר שְׁנַתָּן אֲרָזִים לְמִקְדָּשׁ וְאַחֵר שְׁגִרְשׁוֹ הַקַּב"ה מַג"ע הַחוּצָה וְעֵשֶׂה עֲצָמוֹ אֱלוֹהֵי הַבֵּיא עָלָיו אֵת נְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ בְּבָל וְהִמִּית אוֹתוֹ בְּמִיתָה מְשׁוֹנָה כּו': (א"ה עֵינָן בַּס' מְנַחֵת אֵלֶיהוּ כ"י בְּפָרְק ח"י מְפָרְן הַק' הַמְחַבֵּר מַה שְׁתִּי עוֹד לְקוֹי הַגָּ'ל ע"ש וְהַבְּאֵתִיו לְקַמֵּן בְּדְרוּשׁ י"ג יע"ש לְךָ נָא רְאֵה) הָרִי לְךָ מְפֹרֵשׁ כְּמָה גּוֹרֵם לְאֲדָם שְׁלֵאֵה־רְגִיל עֲצָמוֹ בְּמִידַת הַעֲנָנָה כְּחִירָם שְׁפִירֵשׁ עֲצָמוֹ מִמֶּנּוּ וְגִרְשׁוֹ הַקַּב"ה מַג"ע הַיֵּשׁ נֶזֶק גְּדוֹל מְזֵה וְהַפְּסֹד כְּמָה מְרוֹבָה וְעוֹנֵשׁ כְּמָה חִמּוֹר שְׁעֵבֵר עָלָיו וְהֵינָה הַבֵּט וְרָאָה מַה שְׁאַיֵרַע לְשִׁלְמָה ב"ד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וּבְזֶה יִשְׁפִּיל גְּאוּנָה כְּאוֹמְרָם ז"ל וּבְמִס' סְנֵה־דְרִין פ"ב ד"ך ע"ב) אָמֵר ר"ל בְּתַחֲזִילָה מֶלֶךְ שְׁלֵמָה עַל הַעֲלִיּוֹנִים כּו' וּלְבַסּוֹף לֹא מֶלֶךְ אֱלֹא עַל מִטְתּוֹ שְׁנֹאֲמֵר הֵינָה מִטְתּוֹ שְׁלֵמָה וּלְבַסּוֹף לֹא מֶלֶךְ אֱלֹא עַל מִקְלוֹ כּו' וְהֵינָה הַפְּשֻׁט מְפֹרֵשׁ הוּא אֶף רְאוּי לְשִׁים לֵב וְכִי עַל מִטְתּוֹ וְעַל מִקְלוֹ נִקְרָא מֶלֶךְ אָמַנְם הַפְּנִינָה לֹימֵר שְׁעֵיִקֵר מְלְכוּתוֹ הָיָה תְלוּי עַל מִטְתּוֹ וּמִקְלוֹ וְיִוֹבֵן בְּדַח"ז לְהִבְיָאוֹ הַכְּלָבוֹ שְׁאַחֵר שְׁאַיֵרַע לְשִׁלְמָה עֲנִין אֲשֶׁמְדַאי כְּשִׁחֲזַר לְמְלְכוּתוֹ הָיָה מִתְיָרָא מִמֶּנּוּ וְחִקֵּק סְבִיב לְמִטְתּוֹ ג' פְּסוּקִים שְׁכַבְרַכַת כְּהַנִּים אֲשֶׁר בַּפ' א' יֵשׁ ג' תִּיבּוֹת כְּנֶגֶד ג' אֲבוֹת וּבְפְסוּק ב' ה' כְּנֶגֶד ה' חֲנוּמְשֵׁי תוֹרָה וּבַג' ז' כְּנֶגֶד ז' רְקִיעִים וְאוֹתִיּוֹת ג' פְּסוּקִים אֵלּוּ עוֹלִים ה' אוֹתִיּוֹת וְזֵהוּ שְׁשִׁים גְּבוּרִים סְבִיב לָהּ וְעֵינָן בַּס' אֲנִי הַסֵּהר פִּי עַל שִׁיר הַשִּׁירִים שְׁלִי שְׁפִירֵשְׁתִּי שֵׁם עִם זֶה עֲנִין נְכוּן (א"ה עֵינָן בַּס' חֶסֶד לְאַבְרָהָם מַעֲיִן ז' נֶהַר כ"ו בְּאוֹרָה וּבְרוּחַב עֲנִין מִטְתּוֹ שֶׁל שְׁלֵמָה): וְנַחֲזוֹר לְעֲנִין שְׁגַם כְּשֶׁהָיָה שְׁלֵמָה הַע"ה הוֹלֵךְ בְּשׁוּק הָיָה בְּיָדוֹ מִטָּה חֲקוּק בּוֹ שֵׁם הַמְּפֹרֵשׁ מִירָאֵת אֲשֶׁמְדַאי וְכֵן חֲקוּק בְּחוֹתָמוֹ כּו' וּבְזֶה יוֹבֵן פְּנִינַת הַמְאָמֵר בְּאוֹמְרוֹ וּלְבַסּוֹף לֹא מֶלֶךְ אֱלֹא עַל מִטְתּוֹ כְּלוֹמֵר מְסַבֵּת קִיּוּם מְלְכוּתוֹ הָיָה מַה שֶׁהָיָה חֲקוּק עַל מִטְתּוֹ לְשׁוֹמְרוֹ מְאֲשֶׁמְדַאי שְׁלֵא יָבֵא וַיִּגְרְשֵׁהוּ מִמְּלְכוּתוֹ כְּמוֹ שְׁעֵשֶׂה לוֹ בְּתַחֲזִילָה וְנִמְצָא שֶׁהָיָה תְלוּי מְלְכוּתוֹ עַל מִטְתּוֹ וּלְבַסּוֹף לֹא מֶלֶךְ אֱלֹא עַל מִקְלוֹ שְׁלֵא הוֹעִיל לוֹ שְׁמִירַת הַמִּטָּה דוֹקָא שְׁזֵהוּ שְׁמִירָה לְלִילָה בְּלִבָּד עַד שְׁעֵשֶׂה עֲנִין הַמִּטָּה כְּדְפָרְיִשִׁית וּבְסוֹף כְּשֶׁעֵשֶׂה זֶה נִתְחַזַּק מְלְכוּתוֹ מְכַל וְכַל גַּם יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת בְּמִאָמֵר זֶה עַל מַה שְׁאָמֵר בְּסוֹף הַמְאָמֵר הִדְרָא אוֹ לֹא הִדְרָא רַב וְשְׁמוּאֵל חַד אָמֵר הִדְרָא וְחַד אָמֵר לֹא הִדְרָא מ"ד לֹא הִדְרָא מְלֶכֶךְ וְהִדְיוּט וּמ"ד הִדְרָא מְלֶכֶךְ וְהִדְיוּט וּמְלֶכֶךְ ע"כ וְקוֹשֶׂה שְׁנֹאֲמַת נְרָאִים דְּבָרִים מִיּוֹתָרִים מִשּׁוּם דְּמִמִּילָא שְׁמַעֲיִנּוּ דַּמ"ד לֹא הִדְרָא הָיָה מְלֶכֶךְ וְהִדְיוּט וּמ"ד הִדְרָא הָיָה מְלֶכֶךְ וְהִדְיוּט וּמְלֶכֶךְ אָמַנְם נְרָאָה לְפָרֵשׁ שְׁמַדְבְּרֵי הָאוֹמֵר לֹא הִדְרָא מִשְׁמַע דְּלֹא הִדְרָא לְתוֹקֵף

גדולת מלכותו כבתחילה אבל לעולם שיהיה למלכותו לז"א מ"ד לא הדר מלך והדייט פלומר אחר שנגרש ממלכותו לא חזר אלא מת הדייט וגם מדברי האומר הדר הייתי שומע דהדר למלכותו אמנם לא חזר לתקפו כבתחילה לכן הוכרח לפרש דמ"ד הדר פונתו לומר מלך והדייט ומלך שחזר לתקפו מלכותו כבתחילה ודוק.

עוד י"ל שמדברי האומר לא הדר יובן דלא הדר למלכותו אמנם הדר לאיזה גדולה ומדברי האומר הדר למלכותו עדיין איני יודע אם אח"כ חזר להדייט פעם אחרת לזה בא סתמא דתלמודא להודיעה אמיתות הדבר שמ"ד לא הדר מלך והדייט פלומר נשאר הדייט עד יום מותו ולא עלה עוד לשום גדולה ומ"ד הדר מלך והדייט ומלך ונשאר מלך עד יום מותו ולא חזר עוד להדייט הרי הרואה יראה מה שאירע לאיש כזה אשר כל הגדולות והתעלות השתרגו עליו מה יאמר ומה ידבר וגם צא וילמד מענותנותו של הקב"ה שאע"פ שהוא דר בשמי מרומים משגיח בעליונים ובתחתונים אע"פ שהוא יתברך הוא בעל המעלות בעל היכולת כלם וזהו פונת פסוק (בד"ה א' סי' כ"ט) לך ה' הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד כי כל בשמים ובארץ יש להבין מלת פי כל מהו פונתו אמנם נראה שפא לרמז על ענותנותו ית' נאמר לך ה' הגדולה והגבורה והתפארת גו' אף כי זה המעלות בה עם כל זה אתה משגיח בשמים ובארץ בשוכני בתי חומר הפך סברת המינים שאומרים שמצד התרוממותו אינו משגיח בתחתונים כו' וזהו כי כל בשמים ובארץ פלומר אע"פ כי כל המעלות האמורות יש בה עם כל זה השפעתה בשמים ובארץ: והנה הצדיקים למדו ממנו ונמשכו אחר ענותנותו כדכתיב והלכת בדרכיו ובפרט אחד המיוחד גדול מהנביאים ישעיהו הנביא ז"ל שנהרג ע"י מנשה מסבת ענותנותו כדאמרין במסכת יבמות פ' החולץ דמ"ט ע"ב מנשה הרג את ישעיהו אמר רבה מידן דייניה וקטליה אמר ליה משה רבך אמר כי לא יראני אדם וחי ואת אמרת ואראה את ה' יושב על כסא רם ונשא משה רבך אמר מי כה אלהינו בכל קראינו אליו ואתה אמרת דרשו ה' בהמצאו משה רבך אמר את מספר ימיה אמלא ואתה אמרת והנספתי על ימיה חמש עשרה שנה אמר ישעיהו ידענא ביה דלא מקבל מה דאימא ליה ואי אימא ליה שניה מזיד אמר שם ואיבלע בארזא אתה והו לארזא ונסר הו כי מטא להדי פנמא נח נפשיה משום שאמר ובתוך עם טמא שפתיים אנכי יושב מ"מ קשו קראי אהדדי ואראה את ה' כדתניא כל הנביאים נסתפלו באספקלריא שאינה מאירה מרע"ה נסתפל באספקלריא המאירה דרשו ה' בהמצאו הא בנחיד הא בצבור בנחיד אימת אמר ר'ן אמר רבה בר אבה: אלו י' ימים שבין ר"ה ליוה"כ את מספר ימיה אמלא תנאי היא כו' הרי לך מפורש ענותנותו של ישעיהו שבעבור שלא לשוניה מזיד למנשה נכנס בכל התגר הנה עד שנהרג ואפשר שהיו תשובותיו מקובלות לו ואם לא היו מקובלות לו אז הנה יכול לומר שם להציל אלא שמרוב ענותנותו מספק שאפשר שלא יהיו מקובלות תשובותיו ואז הנה מזיד לא השיב וזה באמת מורה על תכלית העונה ומורה שכל תוכחות שלו לשמה ועוד שהנה יכול לומר שם להמיתו פשם שהרג משה את המצרי ולא עשה כן מרוב ענוה (ובפירוש המאמר הנה כבר הארכתי במ"א ולכן איני נוגע בו עכשיו) אמנם בהיות שראיתי כל העולם מתחבטים בדברי התוס' ע"ז להבין פונתו ראיתי לפרש דבריו וז"ל: התוספות ז"ל לשוניה מזיד פי' ר"ח שרצה להשיבו דבמשה כתיב ויראו את אלהי ישראל עכ"ל הפונה שר"ח הרגיש דבשלקא הב' תשובות שמישיב בגמרא דבר דמסתבר הוא

ואפֿשר שְׁהִיָּה מְנַשֶּׁה מוֹדָה לִישְׁעִיָּה ע"ז אָמְנָם בְּתוֹשׁוּבָה כָּאֵן בְּאַסְפֵּקְלֶרְיָא הַמְּאִירָה כָּאֵן
בְּאַסְפֵּקְלֶרְיָא שְׂאִינָה מְאִירָה זֹאת תְּשׁוּבָה חֲלוּשָׁה עַד מְאֹד שְׁהִיָּה יְכוּל מְנַשֶּׁה לְהַשִּׁיבוּ מְנָא
לָהּ הָא דְלַעוּלָם כְּשֶׁאָמַר מֹשֶׁה פִּי לֹא יִרְאֵנִי הָאָדָם וְחִי הוּא מִכֹּל וְכֹל בֵּין בְּאַסְפֵּקְלֶרְיָא
הַמְּאִירָה בֵּין שְׂאִינָה מְאִירָה וְלִכְּנֵן פִּי ר"ח שְׂרָצָה לְהַשִּׁיבוּ יִשְׁעִיָּה לְמְנַשֶּׁה כְּשִׁיקְשָׁה לוֹ זֶה
דְּבַמִּשְׁה נְמִי כְּתִיב וַיִּרְאוּ אֶת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הָרִי שְׂמַנְשָׁה רַע"ה שְׁפָתַי פִּי לֹא יִרְאֵנִי הָאָדָם
וְחִי הוּא עֲצָמוּ כְּתִיב וַיִּרְאוּ אֶת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְנִמְצָא דְפָלִיג אֶהְדְּדִי אֶלָּא בְּהִכְרַח גְּמוּר לְתַת
הַפְּרִישׁ בֵּין אֶסְפֵּקְלֶרְיָא הַמְּאִירָה לְשְׂאִינָה מְאִירָה וּבִהְיוֹת פִּן אַע"פ שְׁפָתַי פִּי לֹא יִרְאֵנִי
הָאָדָם גּו' כְּתִיב וַיִּרְאוּ אֶת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא בְּאַסְפֵּקְלֶרְיָא שְׂאִינָה מְאִירָה וְאִם פִּן אֲנִי עַל
עַנְיָן הַזֶּה אֲמַרְתִּי וְאֶרְאֶה אֶת ה' וּבְכַפְּי זֶה הוֹסְרוּ כָּל הַקוּ' שְׁעוֹשִׂים עַל ר"ת אֲשֶׁר אֵין רְאוּי
לְהֶאֱרִיף בְּהֵם אַחַר שְׁנַתְּפָרֵשׁ אֲמִיתוֹת הַדְּבָר וְנִמְצָא בְּזֶה שֶׁר"ח בָּא לִיְיָשֵׁב תְּשׁוּבַת הַגְּמָרָא
וְאֵין בָּהּ שׁוּם קוֹשִׁי מִמָּה שֶׁהִקְשִׁינוּ מִשׁוּם שְׁהִיָּה יְכוּל לְהִבְיָא רְאָיָה לְדְבָרָיו מִמְרַע"ה עֲצָמוּ
וְדוּק: וְנִחְזָר אֶל הָעַנְיָן כַּמָּה מוֹסְרִים הַצְּדִיקִים נִפְשָׁם עַל עַנְיָן הָעַנְוָה וְכַמָּה מְגוּנָה מִי
שְׁפּוֹרֵשׁ עֲצָמוּ מִמְּנָה אֶפְּלוּ רַגַע שְׁהָרִי כַּמָּה נִתְגַּנְּנוּ קִינ וּבִלְעָם וְחִזְקִיָּה עַל שְׁפִירְשׁוּ מִהָעַנְוָה
רַגַע כְּאוֹמְרָם ז"ל (בְּתַנְחוּמָא וְהִבְיָאוּ רַש"י עֲלֵיהָ דְחִזְקִיָּה אָמְנָם בַּמ"ר בְּבִרְאשִׁית פִּי"ט
מוֹנָה ד' וְהֶאֱחָד הוּא אָדָם עִי"ש) ג' בְּדָקָם הַקַּב"ה וּמְצָאָם עֵבִיט שֶׁל מִי רַגְלִים קִינ וּבִלְעָם
וְחִזְקִיָּה קִינ כְּשֶׁשָּׂאֵל לוֹ עַל הַבָּל אֲחִיו רְצָה לְהַעֲלִים הַדְּבָר מִמְּנֹו וְכֵן בִּלְעָם כְּשֶׁשָּׂאֵל לוֹ עַל
שְׁלוּחֵי בָּלָק מִי הָאֲנָשִׁים נִתְגָּאָה וְאָמַר בָּלָק בֶּן צְפוֹר שְׁלַח אֵלַי שְׁהִיָּה רְאוּי לְהַשִּׁיבוּ גְלוּי
וַיְדוּעַ לְפָנָיָה גַם חִזְקִיָּה כְּשֶׁשָּׂאֵל לוֹ יִשְׁעִיָּה הַנְּבִיא כְּשֶׁבָאוּ הַשְּׁלוּחִים מִה אָמְרוּ אֵלָיָהּ
הָאֲנָשִׁים וּמֵאֵין בָּאוּ שְׁהִיָּה רְאוּי שְׂאִימַר נְבִיא ה' אִתָּהּ וְגְלוּי לְפָנָיָה וּכְבָר פִּירְשִׁיתִי בְּפִי
הַפְּרִישִׁיּוֹת אֲשֶׁר לִי שְׁגַם מֹשֶׁה רַע"ה כְּשֶׁשָּׂאֵל לוֹ הַקַּב"ה ע"ע הַמְּטָה מַה זֶה בְּיָדְךָ שְׁהִיָּה
רְאוּי שְׂיִשְׁבִּיבָה אֱלֹהִים אִתָּהּ יוֹדַע וְעֵינָן שָׁם בְּפ' שְׁמוֹת: אַף עַכְשָׁיו רְאוּי לְדַקְדַּק דְּבִשְׁלֵמָא
קִינ וּבִלְעָם טַעוּ מִשׁוּם שְׁהִיָּה הַדְּבָר עִם הַקַּב"ה שְׂיִוְדַע סִתְרֵי כָּל הַדְּבָרִים אָמְנָם חִזְקִיָּה
הַמְּלִיף לֹא טַעָה עַל מַה שֶׁהַשִּׁיב לִישְׁעִיָּה כֵּן מִשׁוּם שֶׁהַנְּבִיא הוּא כְּשֶׁאָר הָאָדָם כְּשֶׁאֵין
הַנְּבִוּאָה עָלָיו וְאֵינוּ יוֹדַע בְּשׁוּם נִסְתָּר כַּמ"ש הַרְמַב"ם ז"ל וּבִהְיוֹת פִּן פִּינֹן שְׁלֵא הַתַּחֲחִיל
יִשְׁעִיָּה לְדַבֵּר לְהַחְזִיק בְּדַבְרֵי ה' הַשִּׁיב לוֹ כְּמוֹ שְׁמַשְׁיִבִים לְכָל אָדָם וּבִהְיוֹת פִּן לְמַה מְנוּ
אוֹתוֹ בְּכָלֵל קִינ וּבִלְעָם: אָמְנָם י"ל שְׁחִזְקִיָּה הִבִּין מְדַבְרֵי יִשְׁעִיָּה שְׁהִיָּה גְלוּי לוֹ הָעַנְיָן
וְעַכ"ז לֹא הַשִּׁיב לוֹ כַּהֲוֵן וְכִיצַד הִבִּין בּוֹ שְׁכָבֵר נִגְלָה אֵלָיו הַדְּבָר בְּדַבְרֵי ה' מִשׁוּם שְׂיִשְׁעִיָּה
שָׂאֵל מִמְּנֹו מַה אָמְרוּ הָאֲנָשִׁים הָאֵלָה וּמֵאֵין בָּאוּ וְאֵין זֹו הַדְּבָר הַנִּכּוֹן לְשֶׁאֵוֹל שְׁתַּחֲלָה הִיָּה
לוֹ לְשֶׁאֵוֹל מֵאֵין בָּאוּ וְאִם כִּי מַה אָמְרוּ אָמְנָם יִשְׁעִיָּה שְׂיִנָּה הַסְּדֵר לְרִמּוֹז לוֹ שְׁכָבֵר נִגְלָה
אֵלָיו מֵאֵין בָּאוּ אַף אֲנִי שׁוֹאֵל מִמָּה מַה אָמְרוּ וְא"כ טַעָה חִזְקִיָּה שְׁלֵא הַשִּׁיב לוֹ אִתָּהּ נְבִיא
ה' וְלִכְּנֵן מְנוּ לוֹ עִם קִינ וְדוּק וְעַל מַה שְׂשֶׁאֵלְתִי בְּעַנְיָן מְרַע"ה חוּץ מִמָּה שְׁפִירְשִׁיתִי שָׁם
נִרְאָה דְּמַרְע"ה לֹא טַעָה אַף עַל פִּי שְׁלֵא הַשִּׁיב ה' אֱלֹהִים אִתָּהּ יוֹדַע שֶׁהוּא מְטָה מִשׁוּם
דְּבִאוֹתוֹ נְדוּן הִיָּה שְׂמַנְשָׁה הִיָּה מִמֶּשׁ בְּפָנָי הַשְּׁכִינָה פָּנִים בְּפָנִים וְהַמְּטָה בְּיָדוֹ וּכְשֶׁשָּׂאֵל
הַקַּב"ה מַה זֶה בְּיָדְךָ אָמַר רַבש"ע אֵין זֹו דְּבָר נִסְתָּר כְּדִי לְגַדְלוֹ לוֹמַר אִתָּהּ יוֹדַע שְׁהָרִי
כְּבָר רוֹאֶה אוֹתוֹ בְּיָדֵי מִשׁוּם שְׂאֵנִי בְּפָנָיו בְּנֹדָאֵי שְׂאִיזָה דְּבָר רוֹצָה לוֹמַר לִי וְלִכְּנֵן הַשִּׁיב
בְּפִשׁוּט וְאָמַר מְטָה וְנִכּוֹן וְדוּק הָרִי לָהּ בְּבִירוֹר מַעֲלַת הָעַנְוָה כַּמָּה הִיא וְלִכְּנֵן דְּוֹד הַע"ה הִיָּה
מִשְׁפִּיל עֲצָמוֹ תְּמִיד וְהִיָּה חוֹשֵׁב עֲצָמוֹ כְּגַר כְּדַכְתִּיב פִּי גַר אֲנִכִּי עִמָּךְ תּוֹשֵׁב כְּכֹל אֲבוֹתֵי
וְקִשָּׁה אִם גַּר אֵינוּ תּוֹשֵׁב וְאִם תּוֹשֵׁב אֵינוּ גַר כְּדָרְךָ שְׁהַקְשׁוּ ז"ל גְּבִי אֲבָרְהָם אַע"ה בַּמ"ש

גר ותושב אנכי גוי ועינין ע"ז בס' אַמְרֵי שֶׁפָּר למהר"ר נפתלי אשכנזי ז"ל בדל"ה ע"א:
אָמְנָם לִי נִרְאָה לְפָרֵשׁ בְּהִיּוֹת שְׂדוּד הַע"ה לְכַאוּרָה הִנֵּה נִרְאָה גַר עַל שְׂפָא מְרוֹת הַמּוֹאֲבֵיָה
אָמְנָם כְּפִי הָאֵמֶת הִנֵּה תוֹשֵׁב מְזֻמָּן לוֹט כַּמ"ש ז"ל אֶז אֲמַרְתִּי הִנֵּה בָאתִי שְׁהִיִּיתִי סְבוּר
שְׁעַכְשָׁיו בָּאתִי אֲבָל בְּמַגִּילַת סֶפֶר כְּתוּב עָלַי וְגו' כְּתִיב הַנְּמַצָּאוֹת וּכְתִיב מְצָאתִי דָוָד עַבְדִּי
וְלָכֵן אָמַר כִּי גַר אֲנִכִי שְׂפָאתֵי מְרוֹת הַמּוֹאֲבֵיָה אֲבָל כְּפִי הָאֵמֶת אֲנִי תוֹשֵׁב כִּכְל אַבּוֹתַי:
עוֹד י"ל שְׁהִיָּה אוֹמֵר כִּי גַר אֲנִכִי עִמָּךְ מִפְּאֵת הַגּוֹף תוֹשֵׁב כִּכְל אַבּוֹתַי מִפְּאֵת הַנְּשָׁמָה
שְׁנִשְׁמַתוֹ הִיָּתָה שֶׁל אַדָּה"ר שְׁאָדָם הוּא א"דָם ד"וֹד מ"שִׁיחַ אַחַר זֶה יוֹבֵן מֵאֲמַר חֲזוֹ"ל
בְּמִסְכַּת סִנְהֶדְרִין (וְדָף ק"ו) ע"א אָמַר רַב יְהוּדָה בִּיקָשׁ דָּוָד לַעֲבֹד ע"ז וְהִנֵּה לְקַרְאֲתוֹ
חוֹשֵׁי הָאֲרָכִי קְרוּעַ פְּתוּנָתוֹ וְאֲדָמָה עַל רֵאשׁוֹ א"ל דָּוָד יֹאמְרוּ מֶלֶךְ שְׁכִמּוֹתָךְ יַעֲבֹד ע"ז
אָמַר לִיָּה וּמֶלֶךְ שְׁכִמּוֹתַי יִהְרַגְנוּ בְּנוֹ א"ל לֹא דָרְשֵׁת סְמוּכִים כּו' וַיֵּשׁ לְחַקּוֹר בְּמַלְתִּי מֶלֶךְ
שְׁכִמּוֹתָךְ שְׁנִרְאָה כִּינּוּי בְּתוֹךְ כִּנּוּי דַּהוּל"ל מֶלֶךְ כְּמוֹתָךְ וְעוֹד בְּאוֹמְרוֹ מֶלֶךְ שְׁכִמּוֹתָךְ יַעֲבֹד
ע"ז מִשְׁמַע שְׁלִמְלָךְ כְּמוֹתוֹ אֶסוּר וּלְאִידָךְ שְׁרִי וְעוֹד יֵשׁ לְהַבִּין גַּם בְּתִשׁוּבַת דַּהַע"ה שְׁהַשִּׁיב
מֶלֶךְ שְׁכִמּוֹתַי יִהְרַגְנוּ בְּנוֹ וְלֹא הִשִּׁיב מֶלֶךְ כְּמוֹתַי: אָמְנָם יוֹבֵן עִם מַה שְׁאֲמַרְנוּ אָדָם דוּד
מְשִׁיחַ שְׁנִשְׁמַתוֹ שֶׁל דָּוָד הוּא שֶׁל מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ וּבְהִיּוֹת שְׂדוּד בִּיקָשׁ לַעֲבֹד ע"ז כְּדִי שְׁלֹא
יִתְחַלֵּל ש"ש ע"י מִשׁוּם שְׁהִיּוֹ מַחְזִיקִים אוֹתוֹ לְחִסִּיד וְעַכְשָׁיו יִהְיֶה בּוֹעֲטִים בְּרֵאוֹת אוֹתוֹ
בְּזֶה הַצַּעַר אַף שְׁהִיָּה חִסִּיד לְכָף הִנֵּה לַעֲבֹד ע"ז כְּדִי שְׁיִתְלוּ הַסַּרְחוֹן שְׁעוֹנֹתָיו הַטּוֹ אֵלָּה
לָכֵן בָּא חוֹשֵׁי הָאֲרָכִי וְרַמְזוֹ לוֹ שְׁלֹא בְּלִבְד לַעֲצֻמוֹ הִנֵּה פּוֹגֵם בְּעַבּוּד ע"ז בְּנִיחוּתָא כְּלוּמַר
מֶלֶךְ אַחַר שֶׁהוּא מִל' הַמְּשִׁיחַ שֶׁהוּא כְּמוֹתָךְ מִמֶּשׁ מִשׁוּם שְׁשִׁנִּיכָם אֶחָד נִמְצָא גַם הוּא פּוֹגֵם
ח"ו וְלָכֵן לֹא אָמַר מֶלֶךְ כְּמוֹתָךְ אֵלָּא שְׁכִמּוֹתָךְ לְרַמְזוֹ עַל אַחַר שְׁכִמּוֹתוֹ וְדוּק וְאִם כֵּן אֵל
תַּעֲבֹד ע"ז א"ל דָּוָד כְּפִי סִבְרָתָךְ שְׁאֲנִי נִיצוּץ שֶׁל מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ נִמְצָא שְׁמֶלֶךְ שְׁכִמּוֹתַי
יִהְרַגְנוּ בְּנוֹ שְׁבִהְרוּג אוֹתִי נִמְצָא שְׁשׁוֹלֵחַ בּוֹ יְדוֹ וְא"כ טוֹב שְׁאֲעֲבֹד ע"ז אַע"פ שְׁאֲנִי פּוֹגֵם
לְמֶלֶךְ שְׁכִמּוֹתַי וְאֵל יִתְחַלֵּל ש"ש א"ל חוֹשֵׁי הָאֲרָכִי לֹא דָרְשֵׁת סְמוּכִים כּו' וְאִם כֵּן כְּבָר
יּוֹדְעִים הָעוֹלָם שְׁאֵתָה חִסִּיד וְעַנְיָן הַבֵּן הָרַע הִנֵּה הוּא מְסַבֵּת הִיּוֹת בֵּן יָפֵת תְּנוֹאֵר וּבְהִיּוֹת
כֵּן לִיקוּם בְּאֶחָד שְׁטוֹב שְׁיִהְרוּג אוֹתָךְ אַע"פ שְׁשׁוֹלֵחַ יְדוֹ בְּמֶלֶךְ אַחַר כְּמוֹתָךְ וְלֹא לִיקוּם
בְּשִׁנִּים לַעֲבֹד ע"ז וּלְפָגוּם אוֹתוֹ בַּע"ז וּבְמַנְיָן הַהִרְיָגָה וְנִכּוֹן וְדוּק (א"ה וְעִינֵן בְּסֶפֶר מִנְחַת
אֱלֹהִים כ"י לְמָרְן הַקְּדוֹשׁ הַרֵב הַמְּחַבֵּר פִּי"ט עוֹד בְּמֵאֲמַר זֶה) וַיֵּשׁ גּוֹרְסִין אָדָם ד"ד דוּד
מ"שֶׁה וְכְפִי זֶה יוֹבֵן מֵאֲמַר גְּבִי מַרְע"ה שְׁחַשְׁדוּהוּ בַּא"א יְדוּעַ שְׁרֵאוּיָה הִיָּתָה ב"ש לְדוּד
מִשְׁשֵׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית אֵלָּא שְׁאֲכֵלָה פְּנָה וְלָכֵן בְּהִיּוֹת מִשְׁשֵׁה וְדוּד כְּנֹלָם נִיצוּץ א' חַשְׁדוּהוּ
שְׁבִהְיּוֹת כְּדוּד יְכָשֵׁל בַּא"א ח"ו שֶׁהוּא עִם עַנְיָן ב"ש וְדוּק וְיִחְזוֹר אֵל הָעַנְיָן כִּי גַר אֲנִכִי
עִמָּךְ אֶפְשָׁר עוֹד אָמַר דָּוָד כְּלָפִי הַקַּב"ה רַבּוֹן הָעוֹלָמִים הָעוֹלָם חוֹשְׁבִים כִּי גַר אֲנִכִי עִמָּךְ
שְׁאֲנִי נִחְשָׁב כְּגַר לְפָנֶיךָ אֵינִי רֵאוּי לְבֹא בְּקֶהֱל וְהֵם אֵינָם יוֹדְעִים שְׁאֲנִי תוֹשֵׁב וְכָשֵׁר לְבֹא
בְּקֶהֱל כִּכְל אַבּוֹתַי: וּבְזֶה שְׁאֲמַרְנוּ שְׁבִיקָשׁ דַּהַע"ה לַעֲבֹד ע"ז כְּדִי שְׁלֹא יִתְחַלֵּל ש"ש יוֹבֵן
הַקּוֹשֵׁי הַגְּדוֹל שְׁיֵשׁ בְּדַבְּרֵי דִינָה בַּת יַעֲקֹב אֵשֶׁת אֵיּוֹב בְּאוֹמְרָה עוֹדָךְ מַחְזִיק בְּתוֹמָתָךְ בְּרַךְ
אֱלֹהִים וּמֹת אָמְנָם תִּפְרֹשׁ כְּפִנְתָּה לְטוֹב בַּס"ד וְכִינּוֹן דְּאֵתָא לִידֵן נִתְחַיֵּל ב' אוֹ ג' פְּסוּקִים
בְּתַחֲלַת הָעַנְיָן.

אִישׁ הִנֵּה בְּאֶרֶץ עוֹץ אֵיּוֹב שְׁמוֹ וְהִנֵּה הָאִישׁ הַהוּא תָם וַיִּשָּׁר וַיֵּרָא אֱלֹהִים וְסָר מֵרַע כּו'
הַפְּנֹנָה תָם וַיִּשָּׁר וְאִם תֹּאמַר שְׁהִיָּה יִשָּׁר מְסַבֵּת תְּמִימוֹתוֹ לָזֶה אָמַר וַיֵּרָא אֱלֹהִים וְסָר מֵרַע
כְּלוּמַר מַה שְׁהִיָּה יִשָּׁר הִנֵּה מְסַבֵּת שְׁהִיָּה יֵרָא אֱלֹהִים וְלֹא שְׁהִיָּה יִשָּׁר מְסַבֵּת תְּמִימוֹת

ויראיה לזה שהיה סר מרע וזה מורה שלא היה תם אלא פקח בהיות הבחנה בו להבחין ולהתרחק עצמו מהרע עוד י"ל וסר מרע בא להורות הפח הנסיון שהיה עושה בעבור אהבתו ותברך שהיה באה העבירה בידו שאז קשה לפרוש ממנה ועכ"ז וסר מרע דמשמע שהיה הרע בידו ויכול לעשותו ובעבור אהבתו ותברך היה סר ממנו.

עוד י"ל עמ"ש חכמי האמת שאיוב היה גלגול תרח כו' ונראה עם זה שעל זה קדם לו שמו פרשעים נבל שמו שבע בן בכרי שמו ושיעור הפתוב איש היה בתחילה שאיוב שמו ששמו היה קודם לו והוא פשהה בתרח אמנם עכשיו והיה האיש ההוא האמור שהיה רשע תחילה עתה הוא תם וישר וירא אלהים וסר מרע עוד י"ל פדחז"ל שרבי מאיר היה בדיק בשמיה כו' וכן נראה שעשו המרגלים ששלח יהושע פשראו ששמה רחב מלשון כי עתה הרחיב ה' זהו סבה שוישכבו שמה באופן שהשם מורה על האדם מהותו אמנם בנדון זה בא לרמזו שאיוב יצא מן הפלל.

עוד י"ל בדרז"ל (במדרש במדבר פי"ד) ד' הפירו את בוראם מעצמם אברהם ואיוב וחקניהו ומלך המשיח וזהו הרמז פאן איש היה מעצמו תם וישר ירא אלהים מעצמו בלי שילמוד מאחרים.

עוד י"ל היה תם וישר ביראת אלהים וסר מרע בלי הוסף ומגרעת על דרך אל תהי צדיק הרבה. עוד י"ל בא לרמזו שאע"פ שבני חיי ומזוני תלויים במזל עם כל זה מאחר דנפיש זכותיה והשליטו בכלם בהיותו תם וישר וירא אלהים וסר מרע פנגד חיי אמר איש היה בארץ עויז דמלת היה בא לרמזו שהארץ ימים ושנים והיה הנהי בימיו כמו שמוכיח בסוף הספר פנגד מזוני אמר ויהי מקנהו שבעת אלפי צאן פנגד בני אמר ויולדו לו ז' בנים: עוד י"ל שאע"פ שטבע המזון גורם לאדם לבעוט דע"ז התפלל החכם שלמה המלך ע"ה (במשלי סי' ל') רש ועושר אל תתן לי ובפרט פשיש לו עושר ובנים כמו שפצינו בהמן הרשע שהיה מתגאה במדה זאת פדכתיב ניספר להם המן את פבוד עשרו ורוב פניו ומה גם בהיות האדם משולש מוכתר בג' מעלות אשר למעלה מהן עושר ובנים והיותו גדול וחשוב ושדבריו נשמעים שע"ז היה מתגאה המן באומר ניספר להם המן את פבוד עשרו וגם רוב פניו וגם אשר גדלו המלך הרי השיג שלשתם ובא לבעוט וחשב מחשבות להשחית עם קדש אמנם איוב ע"ה היה איש תם וישר וירא אלהים וסר מרע אע"פ שעלו בידו אלו הג' מדרגות פנגד העושר ויהי מקנהו פנגד הבנים ויולדו לו ז' בנים פנגד הגדולה ויהי האיש ההוא גדול מפל בני קדם ועכ"ז היה תם וישר.

עוד י"ל ידוע שכל המרגיל עצמו בחסידות לעשות דברים לפנים מן השורה הרגילות גורם לו שיראה בעיניו שאותם הדברים שעושה אינו לפנים מן השורה אלא שהוא מחויב בהם שאם לא יעשה אותם נקרא רשע לזה אמר איש היה בארץ עויז איוב שמו שהרגיל כל כך להיות תם וישר וירא אלהים עד תכלית החסידות עד שנשפתרשו בלבו שהיה נראה בעיניו שמה שהיה עושה היה סר מרע בלבד ובזה בימיו אין חטא בא על ידו ודוק.

ע"ל שסוף הפסוק בא לתת טעם למה קדם לו שמו פדרך הרשעים ששם קודם להם כו' ואמר שהיה הסבה שלא היה תם וישר מיראת ההתרומות כי אם מיראת העונש וז"א איש היה בארץ עויז איוב שמו והטעם שאני אומר איוב שמו פרשעים אע"פ שהיה

תם ויִישָׁר בְּעֵבוֹר שְׁמִסְבַּת שְׁהִיָּה יִרְא אֱלֹהִים שְׁהִיָּה יִרְא מִמִּדַּת הַדִּין זֶהוּ הַסִּבָּה שְׁהִיָּה סָר מֵרַע וּבִהְיוֹת יִרְאָתוֹ מִיִּרְאָת הָעוֹנֵשׁ לְכֵן אָמַר אִיּוֹב שְׁמוֹ וְקָדַם לוֹ שְׁמוֹ.

ע"ל לְהַלִּיץ טוֹב בְּעֵדוֹ שְׁבָא לְרִמּוֹן הַפְּסוּק שְׁהִיָּה מְקַיֵּים מְצוֹת אֱלֹהִיּוֹת וּמְצוֹת שְׁכֵלִיּוֹת וִירְא אֱלֹהִים כְּנֶגֶד מְצוֹת אֱלֹהִיּוֹת וְסָר מֵרַע כְּנֶגֶד מְצוֹת שְׁכֵלִיּוֹת וְדוּק. ע"ל אִישׁ הָיָה בְּאֶרֶץ עוֹץ כּו' תָּם וַיִּישָׁר ר"ל בְּעוֹדוֹ אִישׁ בְּתַקְפּוֹ וּגְבוּרָתוֹ הָיָה תָּם וַיִּישָׁר כְּדָרְךָ שְׁדָרְשׁוּ רז"ל אֲשֶׁרֵי הָאִישׁ בְּעוֹדוֹ אִישׁ.

ע"ל בָּא לְרִמּוֹן עַל שְׁפִלוּתוֹ שְׁבָכַל אֶרֶץ עוֹץ לֹא הָיָה אִישׁ עֹשִׂיר שְׁהִיָּה מִתְרַצָּה שְׁיִזְכִּירוּהוּ בְּשְׁמוֹ כ"א בְּשֵׁם שָׂר וְאָדוֹן וְאֵע"פ שְׁהִיָּה רַב בְּבִגְדָיו וּבְעוֹשָׂיו וּבְשֵׁם וּכְדַמְפָּרֵשׁ וְאִזְוִיל וְנִכּוֹן ע"ל שְׁהִטְעַם שְׁמִזְכִּיר שֵׁם עִירוֹ שְׁנִרְאָה לְלֹא צִוְרָה נִרְאָה שְׁהִזְכִּיר שֵׁם עִירוֹ הוּא בְּכָלִל מַעֲלוֹתָיו שְׁבָא לְרִמּוֹן שְׁהוּא בְּלִבְד הָיָה עֵינָהּ הָעִיר וַיִּשׁוּבָהּ וְגַרְם שְׁיִקְרָא שֵׁם אֶרֶץ לְשִׁבַּת וז"א אִישׁ הָיָה בְּאֶרֶץ עוֹץ אִיּוֹב שְׁמוֹ הִטְעַם שְׁנִקְרָא שֵׁם אֶרֶץ עָלֶיהָ בִּהְיוֹת אִיּוֹב שֵׁם.

ע"ל בְּעֵנָן דְּלָמָּה קָדַם לוֹ שְׁמוֹ כְּרִשְׁעִים בְּאוֹמְרוֹ אִיּוֹב שְׁמוֹ וְאִינוֹ אוֹמַר שְׁמוֹ אִיּוֹב יְדוּעַ דְּרִשַׁת חז"ל גַּבִּי נַח יֵשׁ דּוֹרְשִׁים אוֹתוֹ לְגַנְאֵי בְּדוֹרוֹ הָיָה צַדִּיק וְאִילוֹ הָיָה בְּדוֹרוֹ שֶׁל אַבְרָהָם לֹא הָיָה נִחְשָׁב לְכֹלֹם וּבְצַחוֹת הַקֶּפֶה כְּזֹאת י"ל כָּאֵן אִישׁ הָיָה בְּאֶרֶץ עוֹץ וּבִהְיוֹת בְּאֶרֶץ עוֹץ כָּלֵם רִשְׁעִים זֶהוּ הִטְעַם שְׁאִיּוֹב שְׁמוֹ כְּרִשְׁעִים אֲמַנָּם כְּפִי הָאֲמַת וְהָיָה הָאִישׁ הַהוּא תָּם כו'.

ע"ל אִישׁ הָיָה בְּאֶרֶץ עוֹץ כּו' וְהָיָה הָאִישׁ הַהוּא וְהָיָה שְׁמִחָה כְּלוֹמַר עֵינָהּ שְׁמִחָתוֹ הָיָה הִיּוֹתוֹ תָּם וַיִּישָׁר כּו'. וַיְהִי מִקְנֵהוּ כָּל וַיְהִי לְשׁוֹן צָרָה כּלו' הַצָּרָה שֶׁל יִסּוּרִין נִמְשָׁף לוֹ מִמִּקְנֵהוּ שְׁקִטְרַג עָלָיו הַשִּׁטָּן מַעֲשֵׂה יָדָיו בְּרִכְתּוֹ וּמִקְנֵהוּ פָּרַץ בְּאֶרֶץ א"ל הַקַּב"ה הֵנוּ בְּיָדָהּ.

וּבִסְפָר מֶר דְּרוֹר מְצִאתִי בְּאֶפְסֵן אַחַר וְהָיָה הָאִישׁ הַהוּא שְׁמִחָה הָיָה לְאִיּוֹב בִּהְיוֹתוֹ תָּם וַיִּישָׁר אָבֵל וַיְהִי מִקְנֵהוּ צָרָה הָיָה לוֹ מְרִיבֵי מִקְנֵה וּמִמּוֹן שְׁהִיָּה לוֹ כְּמִשְׂא כְּבֵד יִכְבְּדוּ עָלָיו וְהוּא עַל דְּרָךְ שְׁפִי אֲנִי בְּחִיבוֹר אַחַר עַל פְּסוּק וְאַבְרָהָם כְּבֵד מְאֹד בְּמִקְנֵהוּ בְּכֶסֶף וּבְזָהָב כְּלוֹמַר בְּעֵשִׂיּוֹת הַמְצוֹת הָיָה זְרִיז מְאֹד אָבֵל הָיָה כְּבֵד מְאֹד לְהִתְעַסֵּק בְּמִקְנֵהוּ בְּכֶסֶף וּבְזָהָב שְׁהִיָּה לוֹ: וּבִיִּלְקוּט אִישׁ תָּם וַיִּישָׁר וִירְא אֱלֹהִים וְסָר מֵרַע א"ר תַּחֲלִיפָא קְסָרִיא שְׁהִיָּה וְתָרַן א"ל רַבִּי זְעִירָא וּמֵאֵן דְּלִית הוּא וְתָרַן לִית הוּא כְּשֶׁר אֶלָּא שְׁהִיָּה מְנוּתָר עַל קַלְתּוֹ עכ"ל.

וַיֵּשׁ לְחִקּוֹר בְּמֵאֵי פְּלִיגִי וְעוֹד בְּדַבְּרֵי ר"ז בְּאוֹמְרוֹ וּמֵאֵן דְּלִית הוּא וְתָרַן לִית הוּא כְּשֶׁר דְּפִשִׁיט' שְׁכַל מִי שְׁאִינוֹ וְתָרַן אִינוֹ כְּשֶׁר וּמִלְבַּד שְׁאִינוֹ כְּשֶׁר רִשְׁעֵי יִתְקָרִי וְעוֹד הֵיכֵן רְמוֹז דּוּסָר מֵרַע שְׁהִיָּה מְנוּתָר עַל קַלְתּוֹ אֲמַנָּם נִרְאָה לְפָרֵשׁ שְׂרַבִּי תַּחֲלִיפָא יָדַע שְׁעֵנָן הַכִּיִּלְיוֹת הוּא דְּבָר רַע עַד מְאֹד וְאִין רְאוּי שְׁיִקְרָא שֵׁם רַע כִּי אִם הַכִּיִּלְיוֹת שְׁהוּא שְׁנִרְשׁ לְכֹל הָעֵבְרִיּוֹת כְּמוֹ שְׁפִי כְּמֵהר"ר יוֹסֵף קַאנְפֶּאנְטוֹן ז"ל וְלִזָּה דְּרִשׁ רַבִּי תַּחֲלִיפָא שׁוּסָר מֵרַע שְׁהִיָּה וְתָרַן וְלֹא כִּילִי ור' זְעִירָא הַקִּשָּׁה עַל דְּרִשְׁתּוֹ שֶׁל ר"ת שְׁאֵי אֶפְשָׁר כֵּן מִשׁוּם שׁוּסָר מֵרַע מִשְׁמַע שְׁמִסִּיר עֲצָמוֹ לְרַע שְׁהוּא מִדַּת הַכִּיִּלְיוֹת אֲמַנָּם אִינוֹ רְמוֹז שְׁהִלָּף לְקַצָּה הָאֲחֵרוֹן שֶׁל וְתָרַנוֹת מִשׁוּם שׁוּסָר מֵרַע אִינוֹ מִשְׁמַע כִּי אִם שְׁהִסִּיר עֲצָמוֹ מִמִּדָּה הַרְעָה הַזֹּאת וְנִהְגַּ עֲצָמוֹ בְּדָרְךָ אֲמַצְעֵי שְׁלָם לֹא כִּילִי וְלֹא וְתָרַן וְלִזָּה הַקִּשָּׁה ר"ז וּמֵאֵן דְּלִית הוּא וְתָרַן לִית הוּא כְּשֶׁר כְּלוֹמַר וּמֵאֵן דְּלִית הוּא וְתָרַן כ"א אֲמַצְעֵי לִית הוּא כְּשֶׁר מֵאַחַר שֶׁלֹּא הָיָה כִּילִי

כְּשֶׁר הוּא וּלְעוֹלָם שֶׁר"ז אֵינוֹ סוֹבֵר ח"ו שֶׁהַכִּילִי כְּשֶׁר הוּא אֵלָא שֶׁשָּׂאל עַל מַדַּת הָאֲמִצְעִיּוֹת שֶׁכְּשֶׁר אֶתְקָרִי וּבִהְיוֹת כֵּן וְסָר מֵרַע לֹא מִשְׁמַע לֹא שׁוֹעַ וְלֹא כִּילִי וּלְעוֹלָם שֶׁאֵין שׁוֹם רָאָה מִן הַפְּסוּק שֶׁהָיָה וַתֵּרֶן וּפִירְשׁ הוּא שֶׁכּוֹנֶנֶת וְסָר מֵרַע ר"ל שֶׁהָיָה מְנוֹתָר עַל קַלְלָתוֹ וּמְדוּנָיִק מֵלֵת וְסָר מֵרַע כְּלוּ' הָיָה סָר וְלֹא הָיָה מִקְפִּיד לְמַתְרַעְמִים לוֹ: עי"ל שֶׁהִלְשׁוֹן בְּנִיחוּתָא פְּלוּמֵר מִי שֶׁאֵינוֹ וַתֵּרֶן אֵינוֹ כְּשֶׁר וְאִם כֵּן מִה מְשַׁבֵּחַ לְאִיּוֹב מִהֲחִסְדוֹת שֶׁהָיָה וַתֵּרֶן וְאִם לֹא הָיָה וַתֵּרֶן לֹא הָיָה כְּשֶׁר: עי"ל שֶׁהוּא בְּתַמְיָה וְכִי מֵאֵן דְּלִית וַתֵּרֶן לִית הוּא כְּשֶׁר וְהֵלֵא הַצְּדִיקִים חֲבִיבִים מְמוֹנֵם יוֹתֵר מִגּוֹפֵם וְאֶפְּלוּ שְׂלֵא יִהְיֶה וַתֵּרֶן כִּיֵּן שֶׁהָיָה צְדִיק הָיָה כְּשֶׁר לְפִי שֶׁהַצְּדִיקִים מְחַבְּבִים מְמוֹנֵם וַתֵּרֶן שֶׁהָיָה מְנוֹתָר עַל קַלְלָתוֹ.

אִיּוֹב שָׁמוֹ כּו' מִה שְׁפִי לְעִיל שֶׁמֵּאֲחֵר שֶׁהָיָה צְדִיק לְפָה אָמַר אִיּוֹב שָׁמוֹ דִּהוּל"ל שָׁמוֹ אִיּוֹב כְּדָרָךְ שֶׁאֹמֵר גְּבִי הַצְּדִיקִים שֶׁהִשָּׂם קוֹדֵם לָהֶם כְּמוֹ וְשָׁמוֹ מְנוּחַ וְשָׁמוֹ מְרָדְכִי אֲמַנֵּם עֲכָשְׁיוֹ בְּאִתִּי לְפָרֵשׁ בְּעֵנְיָן הַמֵּאֲמָר עֲצָמוֹ דְּמַה קְפִידָא יֵשׁ לָהֶם אִם הֵם קוֹדְמִים לְשָׁמַם אוֹ אִם שָׁמַם קוֹדְמִים לָהֶם וְנִרְא' לְפָרֵשׁ כְּדָרָךְ שְׁפִי חז"ל גְּבִי שְׁבָרִירִי בְּרִירִי רִירִי רִי שֶׁמִּתְמַעֵט הַשָּׁם גַּם בְּנִדּוּן זֶה גְּבִי רְשָׁעִים אָמַר נָבֵל שָׁמוֹ מִשׁוּם שֶׁנָּבֵל הוּא שֶׁם הָעֵצָם וְשֶׁם הַקְּבוּעַ בּוֹ לְעוֹלָם וּמֵלֵת שָׁמוֹ הוּא שֶׁם הַשְּׂאֵלָה לְפִי שֶׁעָה בְּעַת הַצּוּרָךְ כְּשֶׁשׁוֹאֲלִים מִמֶּנּוּ מִה שְׁמָךְ אוֹ מִה שָׁמוֹ וְלָכֵן גְּבִי רְשָׁעִים מִקְדִּים הַשָּׁם הַקְּבוּעַ בּוֹ תַּחֲזִילָה וְאִח"פ אֹמֵר שָׁמוֹ כְּמוֹ נָבֵל שָׁמוֹ כְּדִי לְמַעֲטוֹ שֶׁמִּשָּׁם הָעֵצָם שְׁלוֹ יֵרֵד לְשֶׁם הַשְּׂאֵלָה שֶׁאֵינוֹ קְבוּעַ רַמְזוֹ שֶׁיִּתְמַעֵט וַיִּלְךְ מִן הָעוֹלָם אֲמַנֵּם גְּבִי צְדִיקִים אֹמֵר וְשָׁמוֹ אֶלְקָנָה וְשָׁמוֹ מְרָדְכִי שֶׁתַּחֲזִילָה מִקְדִּים מִה שֶׁאֵינוֹ קְבוּעַ שֶׁהוּא מֵלֵת וְשָׁמוֹ וְאִח"פ מְזַכִּיר שָׁמוֹ שֶׁהוּא שֶׁם הָעֵצָם שְׁלוֹ שֶׁהוּא מְרָדְכִי וְנִמְצָא בְּזֶה שֶׁמְגַדְּלוֹ מִשׁוּם שֶׁמִּתְחִיל בְּמַעֲט וּמְסִיִּים בְּהִרְבָּה וְדוּק שֶׁהוּא נִכּוֹן וְחָרִיף מְאֹד: עי"ל וְסָר מֵרַע שְׁמַה שֶׁאֹמֵר שֶׁהָיָה יֵרֵא אֱלֹהִים לֹא מִיֵּרֵאֵת הָעוֹנֵשׁ הָיָה סָר מִהֲרַע הָיָה וְכִלּוּמֵר הָיָה יֵרֵא אֱלֹהִים וְהָיָה סָר מֵרַע שֶׁבְּחִינַת הָרַע שֶׁיֵּשׁ בְּעֵנְיָן הִיֵּרֵאָה שֶׁהוּא יֵרֵאֵת הָעוֹנֵשׁ: עי"ל וְנִקְדִּים קוֹדֵם מֵאֲמֵר רז"ל שֶׁהַצְּדִיקִים מְחַבְּבִים מְמוֹנֵם יוֹתֵר מִגּוֹפֵם לְפִי שֶׁאֵין פּוֹשְׁטִים יְדִיהֶם בְּגִזְלֵם וְקָשָׁה עַל אִיּוֹב שֶׁבִּהְיוֹת וַתֵּרֶן פְּאוּמָרָם ו"ל וְסָר מֵרַע שֶׁהָיָה וַתֵּרֶן בְּמִוְנוֹ אֶפְשֶׁר שֶׁהָיָה פּוֹשֵׁט יָדוֹ בְּגִזְלֵם ח"ו.

אֲמַנֵּם הַתְּשׁוּבָה דְּזִיל בְּתֵר טַעְמָא שֶׁהִטְעַם שֶׁמְמוֹנֵם חֲבִיב עֲלֵיהֶם לְפִי שֶׁטָּרְחוּ בָּהֶם לְהַרְוִיחַ אָבֵל אִיּוֹב וְאֶבְרָהָם אֲבִינוֹ ע"ה הָיוּ וַתֵּרְנִים הִרְבָּה פְּאוּמָרָם ו"ל גְּבִי אֶבְרָהָם וַיִּשְׁכַּם אֶבְרָהָם בְּבִקְרָא מִכָּאֵן שֶׁאֲנָשִׁי בֵּיתוֹ שָׁל אֶבְרָהָם וַתֵּרְנִים הָיוּ בְּעֵבּוֹר שֶׁיֵּצְאוּ מִן הַכֶּלֶל וְהֵם הָיוּ מְקוּר הַבְּרָכוֹת וְכֵל הַנּוֹטֵל פְּרוּטָה מֵהֶם מִתְבָּרָךְ וְכ"ש לָהֶם בְּאוֹפֵן שֶׁהָיוּ בְּרוּם מְדַרְגַּת הַהַצְּלָחוֹת וְהָיָה לָהֶם הַמְּמוֹן בְּנִקְלָה כּו' לָזֶה אָמַר אִישׁ הָיָה גו' תָּם וַיֵּשֶׁר וַיֵּרֵא אֱלֹהִים אַע"פ שֶׁהָיָה סָר מֵרַע שֶׁהָיָה וַתֵּרֶן כְּמוֹ שֶׁדָּרַשׁ רַבִּי חֵלְפָתָא וְעַכְשָׁיו מְפָרֵשׁ שֶׁמֵּאֲחֵר שֶׁהָיָה צְדִיק אִיף הָיָה וַתֵּרֶן שֶׁנִּרְאָה שֶׁהָיָה פּוֹשֵׁט יָדוֹ בְּגִזְלֵם וְתִי' וַיְהִי מִקְנֵהוּ לְרִמּוֹן עַל הַצְּלָחָתוֹ, וַיִּנְלְדוּ לוֹ שְׁבָעָה בָּנִים וְשִׁלֵּשׁ בָּנוֹת בְּתַחֲזִילַת הָעֵיּוֹן רִאִיתִי לְפָרֵשׁ בְּאוּמָרוֹ וַיִּנְלְדוּ לוֹ שְׁמֵלֵת לוֹ בָּא לְרִמּוֹן שֶׁבְּזִכּוֹתוֹ דּוּקָא זְכָה לְבָנִים וּלְמִמּוֹן וְלֹא בְּזִכּוֹת אִשְׁתּוֹ בְּהִיוֹתָהּ בְּלִתִּי הַגּוֹנָה כְּשֶׁם שְׁמוֹכִיחַ בְּסוּף הָעֵנְיָן שֶׁא"ל בְּרַךְ אֱלֹהִים גו' אֲמַנֵּם בְּהִיוֹתָהּ דִּינָה בַת יַעֲקֹב אֲנִי חוֹזֵר מִהֲדַרְשָׁא וְאֶפְרָשׁ בְּאוֹפֵן אַחֵר אָמַר לוֹ לְרִמּוֹן שֶׁהוּא הָיָה גוֹרֵם בְּלִדְתֵם הַבָּנִים בְּהִיוֹתֵם זְכָרִים אוֹ נְקִבוֹת שֶׁכְּשֶׁהָיָה רוֹצֵה שֶׁהָיָה זָכָר הָיָה בּוֹעֵל וְשׁוֹנֶה פְּאוּמָר' ו"ל יְבַעֵל וַיִּשְׁנֶה וְכִשְׁהָיָה רוֹצֵה שֶׁתְּהִיָּה נְקִבָה לֹא הָיָה עוֹשֶׂה כֵּן בְּאוֹפֵן שֶׁהוּא הָיָה סִיבָה לְזָכָר אוֹ לְנְקִבָה וְלְרִמּוֹן לָזֶה אָמַר וַיִּנְלְדוּ לוֹ וְדוּק עי"ל בְּדַחְזוֹ"ל לְאִשָּׁה מְזַרְעַת תַּחֲזִילָה יוֹלְדֵת זָכָר וְלָזֶה אָמַר וַיִּנְלְדוּ

לו פלומר הוא גרם היות זו בנים וג' בנות שאם לא היתה מקדים להזריע היו פלם זכרים בלי שום נקבה עי"ל אמר ויולדו לו פלומר לו בדומים לו הבנים והבנות היו יראים מאלהים מרחקים עצמם מן הרע וטעם המשטה שהיו עושים בכל יום פונתם היתה לש"ש להיותם לעולם יחד ולא יתפזרו א' הנה ואחד הנה ויבואו לידי חטא לזנות באחרים אמנם בהיותם שבת אחים גם יחד לא היו יראים מזה לפי שאין היצר תקיף לזנות איש באחיו או באחותו פדחז"ל: ונראה לתת טעם דלמה נתן לו הקב"ה שבועה בנים וג' בנות לא פחות ולא יותר ואפשר שנתן לו זו בנים בעבור צדקתו כדי שגם בניו יהיו צדיקים ונתן להם הבנה דרך ישר ילכו בו בהיותם זו מקיפים ימי המשטה בשבעת ימי השבוע פל איש יומו ובזה לא היו מתפזרים וזה היתה סיבה היותם צדיקים פדפרישית עי"ל נתן לו זו בנים כדי שישמשו לו פל איש יומו בז' ימי השבוע פדפרישית עי"ל נתן לו שנתן לו זו כדי שיהיו לו לזכרון בז' ימי השבוע לזכור שמירת יום השבת פשם שעשה את המלכה בבית אחשוורוש שהיתה משמשת לה נערה א' בכל יום וכשהיתה משמשת השביעית היתה יודעת יום השבת פדחז"ל וג' בנות היו פנגד ג' רגלים חג המצות וחג השבועות וחג הסוכות לזכור לו עי"ל זו בנים פנגד זו פכבי לכת ומספר פלם בניו ובנותיו והוא ואשתו י"ב פנגד י"ב מזלות לרמזו שכל פה חשוב היתה בעיני המקום שפמעט היתה אומר דיו לעולמי שפראתיו בעבורו אשר אולי מסיבה זאת פא השטן לקטרג עליו באומרו דלמא מגשיגיה רחמותיה דאברהם כמו שדרישו ז"ל (ב"ב פ"ק ד"ו ע"א) שטן ופניו לש"ש נתפוננו: ויהי מקנהו גו' ויהי האיש שהוא גדול מפל בני קדם נ"ל שבהיות שיש מי שמתגדל מסיבת הממון והפל מגדלים אותו אע"פ שמצד עצמו אינו ראוי לזה אמנם איוב אינו הן ויהי מקנהו זו אלפי צאן גו' ולא הממון גרם לו המעלה והפבוד שהרי מקדם שהיה לו פל זה ויהי האיש שהוא גדול מפל בני קדם ונמצא שהיה גדול וחשוב מצד עצמו והוא היה עיקר והממון טפל לו עי"ל פדחז"ל (בב' חלק דצ"ב ע"א) פל מי שיש בו דעת לסוף מתעשר שפא ובדעת חדרים ימלאו פל הון יקר ונעים ולרמז לזה אמר ויהי מקנהו זו אלפי צאן וגו' ומי גרם לו העושר הזה הדעת שהיה בו מסיבת ויהי האיש שהוא גדול בחכמה מפל בני קדם אע"פ שהיו חכמים מחופמים.

עי"ל פמאמרם ז"ל (יומא דל"ה) גבי ר' אלעזר בן חרסום שאע"פ שהניח לו אביו אלה עיירות ואלף ספינות לא היה משגיח לזה והיה עוסק בחכמה גם פן איוב אע"פ שהיה מקנהו רב ועבודה רבה מאד עכ"ז לא היה משגיח בזה פלום והיה מתעסק בחכמות וזהו גרם שויהי האיש שהוא גדול מפל בני קדם בכל מיני חכמה.

והלכו בניו ועשו משטה בית איש יומו ושלחו וקראו לשלשת אניתיהם לאכול ולשתות עמהם כלו היתה פונתם בזה לשמים כדי שיאכלו וישתו עמהם כדי שלא יבואו לאכול באחרים עי"ל שהטעם שהיו מביאים לאחיותיהם עמהם כדי לצאת מחשדת הבריות שלא יאמרו שהיו מתקבצים יחד לאכול ולשתות ולזנות לכן היו מביאים לאחיותיהם שבהיותם שם פנדאי שאינם יכולים לעשות מה שהיו חושבים עי"ל אמר לאכול ולשתות עמהם פלומר שאע"פ שהשתיה הוא גנאי לאשה מאחר שהיו אחיהם שם לית לן בה פדפרישית שפאמר ז"ל (ובכתובות דס"ד ע"ב) שאם שתה האשה ג' כוסות תובעת בפה והוא שאין בעלה עמה אבל בעלה עמה לית לן בה ודוק.

וַיְהִי כִּי הִקִּיפוּ יְמֵי הַמְּשֵׁתָה גּוֹ' וְהַעֲלָה עוֹלוֹת מִסֹּפֶר כְּוָלָם כִּי אָמַר אֵיבֹב אוֹלֵי חֲטָאוּ כְּבִי וּבְרָכּוּ אֱלֹהִים בְּלִבְכֶם כִּכָּה יַעֲשֶׂה אֵיבֹב כֹּל הַיָּמִים וַיְהִי הַיּוֹם וַיִּבְנֶאוּ בְּכִי הָאֱלֹהִים גּוֹ' וַיֹּאמֶר ה' אֵל הַשָּׁטָן מֵאִיִן תְּבֹא גּוֹ' וַיֹּאמֶר ה' אֵל הַשָּׁטָן הַשְׁמֵת לְבָבָה עַל עַבְדֵי אֵיבֹב כִּי אֵינן כְּמוֹהוּ בְּאַרְצָה גּוֹ' וַיַּעַן הַשָּׁטָן אֶת ה' וַיֹּאמֶר הַחֲנָם בִּירָא אֵיבֹב־אֱלֹהִים הֲלֹא אֶתָּה שְׂכָתָה בְּעֵדוֹ כּוֹ' וְאוֹלָם שְׁלַח נָא יָדְךָ וְגַע בְּכֹל אֲשֶׁר לּוֹ אִם לֹא עַל פְּנֵיךָ יִבְרַכְךָ.

וַיֹּאמֶר ה' אֵל הַשָּׁטָן הִנֵּה כָל אֲשֶׁר לּוֹ בְּיָדְךָ כּוֹ' פְּנוֹת הָעֵנָן שְׁעַם הַקְּרַבְנוֹת שְׁהִיָּה מִקְרִיב אֵיבֹב בְּעֵד בְּנֵי בְּמִצּוֹת שְׁהִיָּה מְקַדְּשֵׁם הִיָּה בּוֹרָא עִם זֶה מְלֹאכִים כְּוָדָע שְׁמֵה־מִצּוֹת שְׁאָדָם עוֹשֶׂה נְבִרָאִים מְלֹאכִים הַנְּקִרָאִים בְּכִי הָאֱלֹהִים וַיְהִי הַיּוֹם שְׁהִיָּה רֹאשׁ הַשָּׁנָה פְּדוּחַ"ל וַיִּבְנֶאוּ בְּכִי הָאֱלֹהִים שְׁהֵם אוֹתָם הַמִּצּוֹת שְׁעֲשֶׂה עִם מֵה שְׁהִיָּה מְקַדְּשׁ לְבָנָיו וְעַם שְׁהַקְרִיב שְׁנִבְרָאוּ בְּכִי אֱלֹהִים וְהֵם הַמְּלִיצִים טוֹבִים עַל בְּכִי הָאָדָם וּבָאוּ בְּאוֹתוֹ יוֹם הַנּוֹרָא לְהַתִּיצֵב עַל ה' לְהַלִּיץ בְּעֵדוֹ וַיִּבֹא גַם הַשָּׁטָן בְּתוֹכָם לְקַטְרֵג וַיֹּאמֶר ה' אֵל הַשָּׁטָן מֵאִיִן תְּבֹא וּמַלְת מֵאִיִן מְלִשׁוֹן אֶפֶס וְאֵינן כְּלוֹ' לֹא עֲשִׂיתָ שׁוֹם מַעֲשֶׂה לְפָתוֹת לְזֶה הָאִישׁ שְׁהָרִי עֶמֶד בְּנִסְיוֹן וְלֹא חֲטָא כְּדִי לִיתֵן לּוֹ שְׂכָר מְשׁוֹם שְׁהַקֵּב"ה בְּרָא לְשָׁטָן כְּדִי שְׁיַפְתָּה לְאָדָם וְשְׁלֹא יִשְׁמַע לּוֹ כְּדִי לְתַת לּוֹ שְׂכָר וַיַּעַן הַשָּׁטָן אֵל ה' וַיֹּאמֶר מִשְׁנֹט בְּאַרְצָה וּמֵהַתְּהַלֵּךְ בָּהּ יָדוּעַ שְׁהִיָּצֵר הוּא מִצַּד יְסוּד הָאָרֶץ יְסוּד הָעֶפְרַיִן שְׁבְּאַרְצָה וּמִי שְׁנִתְרַבָּה יְסוּדוֹ מֵעַפְרָה יוֹתֵר מִשְׁאַר יְסוּדוֹתָיו יִצְרוּ קִשָּׁה עָלָיו מֵאֵד וְלֹא"א הַשָּׁטָן דָּאֲתִי מִשְׁנֹט בְּאַרְצָה עִם אוֹתָם שְׁנִתְרַבָּה עֲלֵיהֶם יְסוּד הָאָרֶץ שְׁיִצְרָם קִשָּׁה עֲלֵיהֶם וּפְתִיתִי לָהֶם וְחֲטָאוּ וְהִרְבּוּ לְפָשׁוּעַ וְזֶהוּ מִשְׁנֹט בְּאַרְצָה וּמֵהַתְּהַלֵּךְ בָּהּ וַיֹּאמֶר ה' אֵל הַשָּׁטָן הַשְׁמֵת לְבָבָה עַל עַבְדֵי אֵיבֹב כִּי אֵינן כְּמוֹהוּ בְּאַרְצָה כְּלוֹמֵר אֵינן כְּמוֹהוּ בְּעֵנָן יְסוּד הָאָרֶץ שְׁנִתְרַבָּה עָלָיו מְשׁוֹם שְׁכָל הַגְּדוֹל מְחַבְּרוּ יִצְרוּ גְדוֹל מִמֶּנּוּ וְעַכ"ז שְׁנִתְרַבָּה עָלָיו יִצְרוּ הוּא אִישׁ תָּם וַיִּשָּׁר יִרָא אֱלֹהִים וְסָר מֵרַע וַיַּעַן הַשָּׁטָן אֵל ה' וַיֹּאמֶר הַחֲנָם יִרָא אֵיבֹב אֱלֹהִים כְּלוֹמֵר הַחֲנָם הוּא אִישׁ תָּם וַיִּשָּׁר וִירָא אֱלֹהִים הִטְעַם שְׁהוּא תָם וַיִּשָּׁר מְשׁוֹם שְׁיִרָא אֵיבֹב אֱלֹהִים וּמִתְנַרָא מִמֵּה"ד שְׁלֹא יִבֹא עָלָיו שְׁהוּא מִדַּת אֱלֹהִים וְלָכֵן הוּא תָם וַיִּשָּׁר וְלֹא מְסַבֵּת אֶהְבְּתוֹ אוֹתָהּ וְעוֹד שְׁאֶתָּה הַרְבִּית לְהַטִּיב עִמּוֹ שְׁהָרִי אֶתָּה שְׂכָתָה בְּעֵדוֹ וּבְעֵד בֵּיתוֹ וּבְעֵד כָּל אֲשֶׁר לּוֹ מְסַבִּיב הַכּוֹנֵה יָדוּעַ שְׁהַעֲשִׂיר שְׁיִשׁ לּוֹ סְבִיבוֹת עֲנִיִּים אֵינּוּ שְׁמַח עֲצָמוֹ בְּעוֹשָׁרוֹ מְסַבֵּת קְרוֹבוֹי הַיּוֹתָם עֲנִיִּים שְׁצָרִיף לְהַגִּין עֲלֵיהֶם תְּמִיד אֶמְנָם לְאֵיבֹב שְׂכָתָה בְּעֵדוֹ וּבְעֵד בֵּיתוֹ וּבְעֵד כָּל אֲשֶׁר לּוֹ מְסַבִּיב שְׁכָל סְבִיבוֹתָיו עֲשִׂירִים וְעוֹד מַעֲשֶׂה יָדָיו בְּרַפְתָּ לְאַחֲרִים שְׁכָל הַנוֹטֵל פְּרוּטָה מֵאֵיבֹב מִתְבַּרֵּךְ מְשׁוֹם שְׁלֵמָה שְׁנוֹגַע לּוֹ כְּבָר אָמַר הֲלֹא אֶתָּה שְׂכָתָה בְּעֵדוֹ וְעוֹד לּוֹ שְׁמַקְנֵהוּ פָּרִץ בְּאַרְצָה בְּמִקּוֹם שְׁהַעֲנִין שׁוֹלֵט שֹׁאֵע"פ שְׁהָיוּ בְּאַרְצָה נוֹשְׁבֵת לֹא שְׁלֵט בָּהֶם עֵין הָרַע עִי"ל וּמִקְנֵהוּ פָּרִץ בְּאַרְצָה שְׁלֹא הִנֵּה לּוֹ טוֹרַח לְהַאֲכִילָם וְהוֹנָאוֹת הָרוּעִים רַק הָיוּ מִתְרַבִּים מֵאֲלֵיהֶם וְזֶהוּ פָּרִץ בְּאַרְצָה וְדוּק וּא"כ מֵאַחַר שְׁהַרְבִּית לְהַטִּיב עִמּוֹ כ"כ יִרָא מִמֶּה שְׁלֹא תִמְנַע הַטּוֹב מִמֶּנּוּ וְנִמְצָא שְׁהוּא מִירָאת הָעוֹנוֹשׁ: וְאוֹלָם שְׁלַח נָא יָדְךָ וְגַע בְּכֹל אֲשֶׁר לּוֹ אִם לֹא עַל פְּנֵיךָ יִבְרַכְךָ נִרְאָה לְפָרֵשׁ עִם מֵה שְׁפִי חֲקָמִי הָאֶמֶת שְׁאֱלֹהִים הוּא דִין וְהַשֵּׁם הַיִּנְצָא מְפָנִים שֶׁל אֱלֹהִים שְׁהוּא הַשֵּׁם הַזֶּה (אֲכַדְט"ל) הוּא רְחֻמִּים פְּשׁוּטִים וּבְזֶה פִי' בִּס' מְלָכִי יְהוּדָה תּוֹרַת הַפ' אֱלֹהִים יְחַנְּנוּ וַיִּבְרַכְנוּ וְאִם תֹּאמֶר שְׁאֱלֹהִים הוּא דִין לְזֶה פִי' יֹאֵר פָּנָיו אֶתְּנוּ סֵלָה יֹאֵר פָּנָיו שֶׁל אֱלֹהִים שְׁהוּא רְחֻמִּים וְעֵינָן בִּפ' וַיִּשְׁלַח בִּפִי הַפְּרָשִׁיּוֹת אֲשֶׁר לִי.

(א"ה ה'ש"ח ה'לא הוא בכ"י בס' עֵינֵי הָעֵדָה בִּפ' וַיִּקְרָא יַעֲקֹב שֵׁם הַמָּקוֹם פְּנִיאֵל גּוֹ' וַיִּזְכֹּר וּבְזֶה נ"ל לְפָרֵשׁ דְּזֶהוּ כְּפִי הָעֵדָה בִּפ' הַבְּאוּמָרוֹ פְּנֵה אֵלֵי וְחַנְּנִי כְּלוֹמֵר אִם אֶתָּה עוֹמֵד עִמִּי

בדין בשם אלהים בקשתי זאת שפנה אלי וקנני פנה לשון פנים שיחונן אותו בפנים של אלהים ובזה נבא לענין מאמר יעקב כי ראיתי אלהים כו' אמנם בהיות שהיו פני אלהים שהם רחמים כמזנובר זהו הטעם שותנצל נפשי שהן אמת שאלהים הוא דין אמנם פני אלהים הם רחמים ובהקדמה זאת מתניישוב כמה פסוקים ואין צורך להאריך פי הדבר מוכן מעצמו עכ"ל: וראיתי בזה בס' תהלות ה' כ"י למרן הקדוש הרב המחבר שחיבר על ספר תהלים בפ' צמאה נפשי לאלהים לאלחי מתי אבא ואראה פני אלהים כו' ונ"ל אמר פאן צמאה נפשי לאלהים וכיון דבשם אלהים נופלים הרבה משמעיות לכן פירש לאל חי שאומרו צמאה נפשי לאלהים הוא לאל חי וא"ת למה נקט אלהים שהוא דין ולהשיב לזה אמר מתי אבוא ואראה פני אלהים שאומרו צמאה נפשי לאלהים על פני אלהים שהם רחמים פשוטים הוא מה ששואל לראות ע"כ): ובזה יובן מ"ש אחר מעשה העגל שהיה הקב"ה בדין פני ילכו ונהניחותי לה כלומר פני של אלהים שהם רחמים ובזה נהניחותי לה ובזה יובן פסוק (באיוב סי' י"ב) למה פניך תסתיר ותחשבני לאויב לה ר"ל כיון שאתה בדין עמי להפנותי ולעולם פניך של אלהים תסתיר שהם רחמים זהו הטעם שאתה מדקדק עמי כ"כ ותחשבני לאויב לה ודו"ק: ונבא אל הענין שבהיות שהשטן אמר שמה שהיה ירא איוב הנה מסיבת אלהים מיראת העונש כמו שפירשתי לזה אמר עכשיו ואולם שלח נא ידך וגע בכל אשר לו אם לא על פניך יברכך כלו' לבעוט גם על פניך של אלהים שהוא רחמים דלא מפעיא שיעט עם הדין והיסורים הבאים לשעה אלא שגם יבעט על מדה"ר היוצא מפנים של אלהי שנהגת עמו עד עכשיו ויכפור בכל ויהיה כפוי טובה ותוהא על הראשונות ונהו פונתם אם לא על פניך יברכך ודוק גם ראוי לדקדק אומרו וגע בכל אשר לו מאי בכל אמנם העצה שנתן השטן כדי להרשיע לאיוב הנה שידוע שכל הרע הבא לאדם לפרקים רחוקים תולה אותם על המקרה משא"כ אם באים עליו רעות זה אחר זה רגע פמימרא שאז מוכרח להודות בע"כ שמהשם היתה זאת ולכן להכביד עליו אמר שלח נא ידך וגע בכל אשר לו והבא עליו כל הרעות יחד ותראה אם לא על פניך יברכך אע"פ שבבואם יחד מורה שאינם על המקרה ועכ"ז יבעט.

ויאמר ה' אל השטן הנה בידי רק אליו אל תשלח ידך ויצא השטן מעם פני ה' ידוע שפנים של הנהגה ב"ה רחמים פשוטים ולכן כיון שאמר לו רק אליו אל תשלח ידך אז ויצא השטן מעם פני ה' שלא יצא בזעם גדול בפני ה' הוא רחמים עי"ל ויצא השטן מעם פני ה' כלומר לבש עצמו באכזריות והפשיט עצמו מכל מיני רחמנות וזהו ויצא השטן מעם פני ה' שהוא רחמים שהפשיט מעליו כל מיני רחמנות כשם שיצא סמאל פשיצא להביא נשמתו של מרע"ה כדאיתא במדרש ריש פ' וזאת הברכה.

ויהי היום ובניו ובנותיו אוכלים ושותים יין בבית אחיהם הבכור. ומלאך בא אל איוב ויאמר הבקר היו חורשות גו' ותפול שבא ותקחם ואת הנערים הכו לפי חרב י"ל דזה הפסוק ויהי היום ובניו אוכלים הוא מנותר משום שלקמן בבשורת הבנים שמתו אומר בניך ובנותיך אוכלים ושותים יין בבית אחיהם הבכור ושם שייך ולא פאן שאין לו קשר לא למעלה ולא למטה אמנם נראה לפרש שהשטן ביקש ענין אשר ימצא איוב פתח לבעוט מיד ולומר שאין הקב"ה משגיח לתסידיו ח"ו מה עשה התחיל להפנותו מיד אחר הקפת ימי המשטה שהיה מקריב קרבנות ומקדישם כדי שלא יתלה הרע הבא עליו באולי חטאו בניו ובזה לא יבא לבעוט בראות שבדין עשה לו הקב"ה לכן המתין עד תשלום

ההקפה שאז כבר היו מכופרים וזהו מה שרצה לרמוז פה ויהי היום ובניו ובנותיו גו' פלומר המתין שיהיה היום שבניו ובנותיו יהיו אנכלים ושנתים יין בבית אחיהם הבכור שהוא מיד אחר תשובתם בקרבנותיו כדי שלא ימצא איוב לתלות הדבר בשום עון ויבעט.

ומלאך בא אל איוב ויאמר הבקר היו חורשות והאתונות רועות על ידיהם ותפול שבא ותקחם הכננה שהטעימו הקב"ה לאיוב מעין עה"ב שהבקר היו חורשות חורש ורגע כמימרא היה עולה העשב ובאים האתונות אחריהם ורועות פדחז"ל ונראה שהטעם שהמבשר היה מגיד לו זה כדי שיתגדל הרע בעיניו וירגיש ממנו מאד וזה המלאך הבא לבשר אולי היה השטן שהיה מדמה עצמו באחד מהנערים כשם שנדמה לפלימו פדמות עני או אפשר שהגיד לו תחילה רוב הצלחתו שהבקר היו חורשות פדחז"ל לומר שעלית מזלך כ"כ גרם השפלות משום שתכלית המעלה שפלות ותכלית שפלות מעלה ולכן להיות שבאת בגדר הזה שהבקר היו חורשות זהו גרם שותפול שבא ותקחם וכונת השטן בזה כדי שיבעט איוב בטוב שנמתן לו הקב"ה ויאמר והלאי שלא היה נותן לי כ"כ שזהו גרם לי השפלות.

ותפול שבא ותקחם ואת הנערים הכו לפי חרב אמר הכו ולא אמר הרגו להכביד הצער עליו שהם מופים וצריכים הוצאות לרפואתם ואמלטה רק אני לבדי להגיד לה פלומר וגם אני מוכה אבל אינו כל כך וזהו מלת רק שהוא מיעוט ולכן היה בי פח לבא להגיד לה: עוד זה מדבר וזה בא ויאמר אז אלהים נפלה מן השמים עוד זה מדבר גו' פשדים שמו ג' ראשים ויפשוטו על הגמלים עוד זה מדבר וזה בא ויאמר בניו ובנותיו אנכלים גו' הביא לו השטן ד' דברים של רע פנגד ד' אותיות השם של הניה ב"ה שהוא רחמים לומר שמדת רחמים נהפך עליו למה"ד לגמרי ויאמר ערום יצאתי מבטן אמי וערום אשוב שמה ה' נתן וה' לקח יהי שם ה' מבןך הפונה בהיות שהשטן בשרו בד' דברים לרמוז לו שהרחמים נהפך לו לדין פדפרישית לכן פנגד זה אמר ה' נתן וה' לקח לומר שגם אלו היסורים הם רחמים למרק איזה עון וז"א ה' נתן וכשם שהנתינה הוא רחמים גם וה' לקח הלקיחה הוא רחמים ולכך לא אמר אלהים לקח: אף יש לדקדק אומרו וערום אשוב שמה שאין אדם שב לבטן אמו ורש"י ז"ל פירש ערום יצאתי מבטן אמי מהאדמה אשר לוקחתי משם וערום אשוב שמה או אמי אמי ממש וערום אשוב שמה לא בבטן הוא מדבר ומהו שמה אל מקום תשובתו ועל שהוא מוכן לשם ולא יחליף החק לשוב פי אם אל העפר לפיכך לא הנצרך להזכירו ולומר וערום אשוב אל העפר ע"כ והנה על דרך הגלגול אפשר שמדובר ולכן אמר ערום יצאתי מבטן אמי וערום אשוב שמה פעם אחרת בבטן ואמר פן לפי שהיה תרח ונתגלגל באיוב למרק עונותיו ועכשיו בבאות עליו כל הרעות הללו אמר בינו לבין עצמו זה מורה על גודל רשעוטי ומן כרח להתגלגל עוד ודוק.

אמנם כפי הפשט נראה שבראות הרעות הבאות זה אחר זה אמר זה מורה היותי בסוג גדר העניות ערום ועריה וז"א ערום יצאתי מבטן אמי וערום באותו מצב שיצאתי מבטן אמי אשוב ונכון.

ובכל זאת לא חטא איוב ולא נתן תפלה לאלהים פי בכל זאת שאינרע לא חטא איוב מלשון אני ובני שלמה חטאים כלומר לא נתמעט דשנת בשורו ורום קומתו משום שלא היה מצטער כלל אלא היה מקבל היסורין באהבה רבה ובהיותו שהיה מקבלם בשמחה לא היתה הצרה הבאה לו מחליש אותו וזה היה סבה שלא נתן תפלה לאלהים שהעולם בראותם אותו שמת היו אומרים בנדאי שהוא יודע שעונותיו הטוב אלה ובדין הביא לו הקב"ה אלו היסורין לפי שאין הקב"ה מביא רע על חסידיו ונמצא שלא נתן תפלה לאלהים עם מה ששמח ביסוריו.

ונוכל לומר דמלת תפלה מלשון טפל כלומר שאומרים העולם אין הקב"ה עושה דבר בלי טעם ועם כל זה לא חטא ועשה הקידוש השם הנה שלא נתן תפלה לאלהים הנבראים עם מעשיו אלו מלאכים הנקראים בני אלהים.

ויהי היום ויבואו בני האלהים אלו שעשה ע"י מעשיו הטובים באו להתיצב לפני ה' ויבא גם השטן בתוכם ויאמר ה' אל השטן מאין תבא גו' השמת לבך על עבדי איוב גו' ועודנו מחזיק בתומתו ותסיתני בו לבלעו חנם נראה שהפונה לאמר תסיתני בו לבלעו עם מה שאמרת לי החנם ירא איוב אלהים הלא אתה שכת גו' וזהו ותסיתני בו לבלעו חנם ויען השטן אל ה' ויאמר עור בעד עור וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו פרש"י ז"ל עור בעד עור אבר בפני אבר כף דרך בני אדם לפשוואה החרב באה על ראשו מגן בזרועו לפניו ע"כ.

ולעד"נ עור בעד עור החלף עורו בעור אחר כלומר הפהו בגופו באופן שיצדק עורו על עצמו ונמצא חילוף בעורו משמן ודשן להיות יבש כעץ ותראה אם לא על פניו יברכה. אולם שלח נא ידך וגע את עצמו ואת בשורו אם לא על פניו יברכה כלומר תן לו מפה משונה בין העור והבשר באופן שלא תהיה המפה נראית מבחוץ כדי שיצדק ולא יתאמנו דבריו בראותם שאין מפה נראית בהיותה בין הבשר והעצם ואינן יכולים לתת עליה רטיה וז"א וגע אל עצמו ואל בשורו שתהיה מפה בין העצם ולבשר ולכן התחיל מהעצם ובעשות לו פן תראה אם לא על פניו יברכה כלו' לפחות יברכה בלבבו אף שלא יהיה החירוף בפה בפרהסיא על פניו יברכה בלבבו ונכון ויאמר ה' אל השטן הנו בידך רק את נפשו שמור שלא תצא רש"י ז"ל ולעד"נ הנו בידך לתת עליו יסורין רק את נפשו שמור מן החטא שלא תביא עבירה בידו באופן שישחית נפשו אלא תן בו יסורין ודי לו בזה לנסותו אם בועט בהם או לא וכונתו של הקב"ה להצילו אע"פ שיבעט משום שאין אדם נתפס על צערו כדחז"ל מה שאין פן אם חוטא בזנות או בדבר אחר ולכן צוה לשטן שלא תנסהו בענין אחר שאדם בעל בחירה ואולי לא יעמוד וז"א רק את נפשו שמור ודוק.

ויצא השטן מעם פני ה' ויך את איוב בשחין רע מכף רגלו ועד קדקדו הפונה הפהו ברגליו באופן שלא יוכל לעמוד בתפלה להתפלל ולמנועו מג"ח ברגליו כדי שלא יגן עליו גם נראה לפרש שהפהו בשחין כדי לבטלו מת"ת ומתפלה משום שעם השחין לא היה יכול לעמוד ולהתפלל בהיותו עסוק ברוב כאבו להתגרד כדכתיב ויחח לו חרש להתגרד בו משא"כ בחולי אחר וכונתו בזה היה כדי שיבעט מיד בראות שאינם יסורין של אהבה כדחז"ל כל יסורין שיש בהם ביטול ת"ת או תפילה אינם יסורין של אהבה משא"כ האדם היודע שהיסורין שעליו הם של אהבה מרוב השמחה שיודע שהוא חביב בפני

המקום אינו מרגיש הצער כ"כ אע"פ שיהיה צער גדול והדבר בהפכו שמרגיש הצער מאד ובוועט: ותאמר לו אשתו עונדה מחזיק בתנמתה ברה אלהים ומת ויאמר אליה כדבר אחת הנבלות תדברי גו' קשה טובא היותה אשתו דינה בת יעקב ואמרה ברה אלהים אמנם נראה לפרש הפה מהמובן מהפשט שאדברה דינה הנהירה לו שלא יברך את ה' שהיא סברה אולי מתוך צערו יעלה בדעתו לברך את השם כדי למות ובאה והנהירה לו ע"ז ושיעור הפ' ותאמר לו אשתו הנהרה ונהשמר וקח עצתי שתהיה עונדה מחזיק בתנמתה ואל יעלה בדעתה לברך את ה' כדי למות וכי ברה אלהים ומת בתמיה פלומר וכי מי שמברך אלהים מיד מת כדי שיעלה בדעתה לעשות פן ח"ו ונמצא אתה חוטא בנפשך ואין אתה מציל מרעתה לפיכך השמר וסבול היסורין ואיוב בהיות לבו דבוק בהקב"ה הפה סברתה ועשה דיוק בדבריה שדברה שלא כהוגן וקראה גבלה משום שהיא אמרה לו וכי ברה אלהים ומת אינו פן שאע"פ שתברך אלהים אין אתה מת נפיק מזה חורפה שמשמע שאם בברכת אלהים הנה מת ומציל היתה נותנת לו עצה לעשות פן לכן אמרה כדבר אחת הנבלות תדברי גם את הטוב נקבל מאת האלהים ואת הרע לא נקבל כו' ע"ל שדינה אשתו לש"ש נתפונה ויובן בדחז"ל גבי דוד הע"ה שביקש לעבד ע"ז כדי שלא יתחלל ש"ש ע"י בהיות העולם מחזיקים אותו לטוב ובאו עליו רבות רעות ומורה זה שאין הקב"ה משגיח בסוד החסידים לפיכך רצה לעבד ע"ז כדי שיאמרו שעונותיו הטו אלה עד שבא חושי הארכי ואמר לא דרשת סמוכים כו' גם פן דינה אמרה מתחלל ש"ש בזה שבאו יסורין על איוב משום שהיו מחזיקים אותו לחסיד לכן כדי שלא יתחלל ש"ש ע"י אמרה ברה אלהים ומת ויאמרו עונותיו הטו פל אלה עליו אמרלה כדבר א' הנבלות תדברי גם את הטוב נקבל מאת האלהים גו' פלומר אע"פ שיש לי רע אין ש"ש מתחלל על ידי משום שכבר הנה לי טוב ועכשיו שרואים העולם שיש לי רע ממילא אומרים בודאי שאיזה עון עשה שגנרם לו זה שהרי הנה שליו ושאנו ורגע פמימרא שלא כדרך טבע אבד הפל ובהיות פן אין צורך לעשות עצמה ובכל זה לא חטא איוב אפילו בשפתיו בלי נשמע קול כדרך המחרפים בשפתותיהם ע"ל בכל זאת שנתן לו אשתו פתח לחטא עכ"ז לא חטא איוב בשפתיו כמו שאמרה לו אשתו אכל בלבו חטא אולי ימות ולא ינה שום חשש חילול: גם בזה יובן מאחז"ל גבי חנה שאמרה להקב"ה פתבת בתורתך ונקתה ונזרעה זרע אלה אסתתר וכו' ואין אתה עושה תורתך פלסתר כו' וקשה טובא דבשלמא פל הנשים השותות מים הללו היו מתעברות אע"פ שנתחזק השם על ידן בעבור שלא היה להם שום חטא משום שהבעלים הכריחום לכך אמנם גבי חנה שהיתה היא גורמת במחיקת השם מי אמרה לה שתשמה מאחר שאין עון זה בינה ואם התורה אמרה ונקתה ונזרעה זרע הוא בשאר נשים שאין עושות הדבר לכתחילה אמנם יובן עם מה שפירשנו שחנה לש"ש נתפונה כדי שלא תתחלל ש"ש על ידי בהיותה צדקת ולא היתה לה בנים לכן אמרה אלה ואסתתר ואע"פ שאני גורמת במחיקת השם אין לי עון אשר חטא בזה בהיות פונתי לשמים לסלק ח"ה הנעשה ע"י דווק ובפני הפרשיות אשר לי הארכתי מאד במאמר זה ע"ש: ונתחזר לעיקר דרשתנו במעלת תהלת הענוה עד שאמר התנא ר' לויטס איש יבנה אומר מאד מאד הוי שפל רוח בפני כל אדם שתקנות אנוש רימה כפל לומר מאד מאד הוי שפל רוח לומר לא מינה ולא מקצתה משום שתקנותו ותאנתו אחר מיתתו של אדם הוא להיות רימה ושיחזור מיד לעפרו משום שאף בשרו עליו יכאב ומקנה

שְׁיִהְיֶה רִימָה וּבְהִיּוֹת כֵּן שְׁפִלוֹת הָאָדָם לְכֹן מְאֹד מְאֹד הָיָה שֶׁפֶל רוּחַ עַד קִצְהָ הָאֲחֵרוֹן וּק"ל: וְאֵין לְהַקְשׁוֹת בְּכָפֶל אוֹמְרוּ מְאֹד מְאֹד שֶׁהָרִי בִּמְרַע"ה שֶׁשָּׁבְחוּ הַפְּתוּב שֶׁהָיָה עֲנִיו אֵינוֹ אוֹמֵר כ"א וְהָאִישׁ מִנְּשָׁה עֲנִיו מְאֹד דֶּהֱתִירוּץ לָזֶה הוּא דְבַמְּשָׁה הָיָה שְׁלֵשָׁה מְאֹד מִשׁוּם שְׁגִבֵי כָּל אָדָם מִזְהִיר הַתַּנָּא מְאֹד מְאֹד וְגַבֵּי מִנְּשָׁה מְעִיד הַפְּתוּב עָלָיו שֶׁהָיָה עֲנִיו מְאֹד מִפְּלֵ הָאָדָם שֶׁבְּכָל אָדָם יֵשׁ לוֹ ב' וְלוֹ הָיָה יְתוּר מְאֹד אֶחָד עַל מְאֹד מְאֹד הָאָדָם גִּבֵּי כָּל הָאָדָם אָמְנָם י"ל עוֹד עִמ"ש הַרְמַב"ם ז"ל (בְּה' דְּעוֹת פ"ה ה"ב) שֶׁאָדָם שֶׁהוּא גָּאָה מְאֹד יִלְךְ לְקִצְהָ הַשְּׁפִלוֹת כְּדִי שְׁיִבֵּא לְהִיּוֹת אֲמֻצְעֵי כְּמִשְׁלַח הַמַּקֵּל כו' וְלָזֶה אָמַר הַתַּנָּא מְאֹד מְאֹד כְּדִי שְׁיִרְגִיל בְּקִצְהָ הַשְּׁפִלוֹת כְּדִי שְׁעַם זֶה יִבֵּא לְהִיּוֹת עֲנִיו מְאֹד כְּמִשְׁלַח בְּמִאֵד אֶחָד שֶׁהוּא אֲמֻצְעֵי וְדוּק וּבְפִי' פְּרָקִי אֲבוֹת אֲשֶׁר לִי הָאֲרָכְתִּי בְּזֶה ע"ש וְהַשֵּׁם יִשִּׁים חֲלֻקְנוּ עִם אוֹתָם שְׁלֵא שְׁלֵט בָּם רִימָה וְתוֹלְעָה בְּבִיאַת מְשִׁיחֵנוּ הַמְּטַהֵר עֲוֹנוֹתֵינוּ וּמְפָרְסֵם זְכוּתֵנוּ אָמֵן נְאֻם הַצֶּעִיר הָעוֹמֵד לְשֶׁרֶת וּלְכַהֵן אֵלֵיהֶוּ בְּכַמוּהַר"ר שְׁלֵמָה אֲבָרְהָם הַפֶּהֶן הָאֲתַמְרִי זֶלֶה"ה: דְּרוּשׁ י"א בְּמַעֲלוֹת הַתּוֹרָה וְשֵׁם הַדְּרוּשׁ יְסוּד קִנְיָן וְסִמְכָתִיהוּ אֶצֶל דְּרוּשׁ הָעֲנֻנָה בְּהִיּוֹת שֶׁאֵין הַתּוֹרָה שׁוֹרָה כִּי אִם עַל מִי הוּא שֶׁפֶל וְעֲנִיו כְּאוֹמְרָם ז"ל לְמָה נִמְשָׁלָה הַתּוֹרָה לְמִים דְּמָה הַמִּים יוֹרְדִים מִמְּקוֹם גְּבוּהָ לְמְקוֹם שֶׁפֶל כֶּף ד"ת: מִסְּכַת אֲבוֹת אָמַר ר' יוֹסִי בֶן קִיסְמָא פַּעַם אַחַת הָיִיתִי מְהַלְךְ בְּדֶרֶךְ וּפָגַע בִּי אָדָם אֶחָד וְנָתַן לִי שְׁלוֹם וְהִחֲזַרְתִּי לוֹ שְׁלוֹם אָמַר לִי ר' מַאִיזָה מְקוֹם אֵתָה אֲמַרְתִּי לוֹ מְעִיר גְּדוּלָה שֶׁל חֲכָמִים וְשֶׁל סוֹפְרִים אָנִי: לֹא נִעְלַם מִעֵינַי כָּל חַי וּמַעוּף הַשָּׁמַיִם לֹא נִסְתָּרָה מִעֲלֵת תְּהִלַּת גְּדוּלַת הַתּוֹרָה וְהָעוֹסְקִים בָּהּ לְשִׁמָּה עַד שֶׁהָשׁוּוּ חַז"ל כְּבוֹד הַחֲכָמִים לְכְבוֹד הַשֵּׁם כְּדִאֲמַרְיָנָן בְּמַס' קִידוּשֵׁין וּבְמַס' פְּסָחִים דְּכ"ב ע"ב תַּנְיָא שְׁמַעוֹן הָעַמְסוֹנִי וְאֲמַרִי לֵה נִחְמֵיהָ הָעַמְסוֹנִי הָיָה דוֹרֵשׁ כָּל אֶתִּין שְׁבַתְתוֹרָה כִּינּוּן שֶׁהִגִּיעַ לְאֵת ה' אֱלֹהֵיהֶּ תִּירָא כִּי אֲמַרוּ לוֹ תִּלְמִידֵיו ר' כָּל אֶתִּין שְׁדַרְשַׁתְּ מַה תְּהֵא עָלֵיהֶן אָמַר לָהֶם כְּשֵׁם שֶׁקִּבְּלִיתִי שְׁכָר עַל הַדְּרִישָׁה כֶּף אָנִי מְקַבֵּל שְׁכָר עַל הַפְּרִישָׁה עַד שֶׁבָּא רַבֵּי עֲקִיבָא וְלִיַּמַּד אֶת ה' אֱלֹהֵיהֶּ תִּירָא לְרַבּוֹת ת"ח ע"ה.

וַיֵּשׁ לְדַקְדַּק שֶׁכָּבֵר אֲמַרוּ ז"ל דְּשִׁלְשָׁה שְׁוֹתְפִין יֵשׁ בְּאָדָם הַב"ה וְאָבִיו וְאִמּוֹ כו' וְכִינּוּן שֶׁכֵּן לְמָה לֹא דָרַשׁ שְׁמַעוֹן הָעַמְסוֹנִי אֶת ה' אֱלֹהֵיהֶּ תִּירָא לְרַבּוֹת אָבִיו וְאִמּוֹ וְאֵע"פ שֶׁכָּבֵר אָמַר כְּפִד אֶת אָבִיהֶּ וְאֵת אִמָּהּ וְכַתִּיב אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ בָּא עֲנִיָן רַבּוּי לְלַמְדָּה שֶׁתְּהִיָּה מְוֹרָאֵת אָב וְאִם כְּמְוֹרָאֵת הַמְּקוֹם מִמֶּשׁ וְא"כ לְמָה פִּירַשׁ וְלֹא דָרַשׁ כֵּן: אָמְנָם נִרְאָה לְתַרְזֵן בְּמַאֲמָרָם ז"ל מִסְּכַת יְבָמוֹת ד"ו ע"א תַּנְיָא אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ יְכוּל אָמַר לוֹ אָבִיו הִיטְמָא (כִּי רַש"י ז"ל אָמַר לִיָּה אָבִיו לְכַהֵן הִיטְמָא בְּבֵית הַקְּבָרוֹת לְהַשִּׁיב אֲבָדָה) אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ אֵל תַּחֲזִיר יְכוּל יִשְׁמַע לוֹ תִּלְמוּד לּוֹמֵר אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ וְכו' ע"כ וְכִינּוּן דְּאֵתָה לִידָן קִשָּׁה בְּמַאֲמַר זֶה דְּלָמָּה הוֹצֵרָה בְּשִׁנֵּי חֲלוּקוֹת הַלְלוּ לְלַמְדָּה שֶׁכְּשֶׁהָאָב אוֹמֵר דְּבַר נֶגֶד הַשֵּׁם שְׁלֵא יִשְׁמַע לוֹ דְּכַתִּיב אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ כו' אָנִי ה' כְּנִלְכֶם חֲזִיבִים בְּכַבּוּדֵי דִּיּוּ בְּחֻלּוּקָה רֵאשׁוֹנָה כְּשֶׁאָמַר לוֹ הִיטְמָא לְמַתִּים לְהַחֲזִיר הָאֲבָדָה כו' שְׁלֵא יִשְׁמַע לוֹ וְא"כ חֻלּוּקָה שְׁנִיָּה אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ אֵל תַּחֲזִיר אֶף לְמוֹתֵר אָמְנָם י"ל דְּבְחֻלּוּקָה רֵאשׁוֹנָה לְלַמְדָּה דְּאֵין עֲשָׂה וְעֲשָׂה דוּחָה לֹא תַעֲשֶׂה כִּינּוּן שֶׁדְּבַר לְהַעֲבִיר וְלְסַתְּנָר דְּבָרוֹ תַּבְּרָךְ לֹא יִדְחוּ שְׁנֵי עֲשָׂה לֹא תַעֲשֶׂה אֶף עַל פִּי שְׁלֵא תַעֲשֶׂה נִדְחָה מִפְּנֵי עֲשָׂה אֲבָל בְּגִדוֹן כְּזֶה לֹא דְּכַבּוּד אָב וְאִם עֲשָׂה וְהִשְׁבַּת אֲבָדָה עֲשָׂה וְעֲנִין טוֹמְאָת הַמַּתִּים לֹא תַעֲשֶׂה וְהַפְּנוּגָה יְכוּל אָמַר לוֹ אָבִיו הִיטְמָא לְמַתִּים לְהַשִּׁיב אֲבָדָה יְכוּל שֶׁיִּשְׁמַע לוֹ בְּעַבּוּר שְׁמִקְנִים בְּזֶה שְׁתִּי מַצּוֹת עֲשָׂה וְיִדְחוּ לְחַד ל"ת תִּלְמוּד לּוֹמֵר אִישׁ אִמּוֹ כו' אָנִי ה' כְּנִלְכֶם חֲזִיבִים בְּכַבּוּדֵי וְכִינּוּן

שפותר לא תעשה דלא יטמא לא ישמע לו משום דמצות לא תעשה הם תמורות פדח"ל
עבר אדם על מצות עשה ועשה תשובה מיד מוחלין לו כו' מה שאין פן במצות לא תעשה:
ובחלוקה שניה או שאמר לו אל תחזיר שיהיה האבדה חוץ לבית הקברות ואמר לו אל
תחזיר ללמדך חידוש אחר שגם אין עשה דוחה עשה ואפ"י עשה תמור לקל שהרי עשה
דכבוד אב הוא תמור פדח"ל דכבוד אב ואם מן המצות התמורות כו' ועשה דהשבת
אבדה הוא קל וישמע לו ת"ל איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמרו אני ה' פולקם
חייבים בכבודי וכיון שפותר דברי אל תשמע לו ובמקום אחר הארכתי מאד במאמר זה:
ונחזור עם זה להתיר הקושיא דלמה לא ריבה שמעון העמסוני בריבוי האת לאביו ואמו
של אדם משום שדברי הקב"ה צריף אתה לקיימם בכ"מ ובכל זמן ואין לשנותם ח"ו
משא"כ גבי אביו ואמו שלפועמים צריף לשנות דברו כשאמר לו אל תחזיר וכדומה
ונמצא שאין יראתו שנה ליראת המקום ולכן פירש עד שבא רבי עקיבא ודרש לרבות
תלמיד חכם שאתה מצווה לעשות כפאשר יורוה ואע"פ שהקב"ה כתב בתורתו ארבעים
יכנו והם ז"ל אמרו חסר אחד שגראה שאומרים לה נגד מה שכתוב בתורה אתה מצווה
לשמרע להם הרי מפורש שייראתם פיראת המקום ודוק: עי"ל מדכתיב איש אמו ואביו
תיראו ואת שבתותי תשמרו וסיים אני ה' לרמוז שייראת אב ואם פיראת המקום ממש
כלו' איש אמו ואביו תיראו ושיעור יראתם כמו אני ה' ואם פן אין לומר דאת ה' אלהיך
בא לרבות אב ואם שתהיה יראתם פיראת המקום ממש שהרי גלמד זה מאיש אמו ואביו
תיראו וסיים אני ה' שתהיה יראתו מהם פיראת המקום כשעושים רצונו ועוד שפבר
דרשו ז"ל בפ"ק דקדושין ד"ל נאמר איש אמו ואביו תיראו ונאמר את ה' אלהיך תירא
השנה הכתוב מוראת אב ואם למוראת שמים כו': עי"ל שדחוק לומר שהטיל הרבוי
במקום אחר ולא במקומו דהיה יכול לומר איש את אמו ואביו תיראו והייתי דורש רבוי
האת שתהיה יראתו פיראת המקום ואין לומר שאם היה מטיל את גבי איש אמו ואביו
תיראו הייתי דורש את אמו לרבות אשת אביה כמו שדרשו בפסוק כבוד את אביה לרבות
בעל אמה ואת אמה לרבות אשת אביה משום דהתם שיש שני ריבויים כבוד את אביה ואת
אמה אני דורש לרבות אשת אביה ובעל אמה דכל אחד אתיא לחידוש אחר אמנם כאן
אם היה אומר איש אמו ואת אביו תיראו או איש את אמו ואביו תיראו שהוא ריבוי א'
לא הייתי יכול לדרוש דרשה שדרשו בפסוק כבוד את אביה כו' כי אם לדרשה אחת
שתהיה יראתו פיראת המקום: עוד יש לדקדק במאמר באומרו עד שבא ר"ע ולימד את
ה' אלהיך תירא לרבות ת"ח דלמה לא אמר עד שבא ר"ע ודרש כשם שאמר בענין בן
זומא עד שדרשה בן זומא: אמנם שמעתי ענין ע"ז ואני בס"ד ארחיב הענין שפונת הענין
שגם ר"ע לא דרש הדרשה הזאת אף אמנם ממה שראו שאירע לר"ע למדו העולם שאת
ה' אלהיך תירא בא לרבות ת"ח ידוע שעשרה הרוגי מלכות שיש בכל דור ודור הוא
בעבור עשרה אחי יוסף שמכרו אותו והכניסו השכינה ביניהם והחרימו כו' ור"ע נכנס
במקום השכינה ונהרג וזהו פונת המאמר ששמעון העמסוני פירש משום שנתירא
לרבות כלל שיהיה דבר שנה לשכינה עד שבא ר"ע ונכנס תמורת השכינה למדו עם זה
כל העולם שאת ה' אלהיך תירא לרבות ת"ח שהת"ח שונים לו שהיה ר"ע נכנס במקומו
באופן שמענין שאירע לו למדו זה ולזה לא אמר עד שבא ר"ע ודרש משום שהוא לא
דרש כלל רק לימד עם מה שאירע לו לכל העולם שרבו דאת בא לרבות ת"ח ומה מתוק

מדבש עם מה שפכת הרי"א ז"ל שר"ע הנה גלגול יששכר בן יעקב ראש החכמים כדכתיב יששכר חמור גרם רובץ בין המשפטים דלזה הנה אומר ר"ע פשיהנה רואה ת"ח אנשפנו פחמור בהיות הוא גלגול יששכר שנקרא חמור גרם כו' ע"כ.

ובהיות הוא נכנס תמורת השכינה ידעו נאמנה שאת ה' אלהיה תירא לרבות ת"ח גם ראוי להבין דלמה לא פירש שמעון העמסוני מרבוי האת שבפסוק ואהבת את ה' אלהיה ואין לומר שבשלמא בענין אהבה דרף לרבות ת"ח שצריף לאוהבם פאהבת המקום מה שאין פן בענין היראה שהוא דבר זר וקשה שיהיה יראתו מפשר נדם פיראת המקום שגראה שעושה אותו ע"ז ח"ו ולכן פירש בפסוק את ה' אלהיה תירא זה אי אפשר שהרי מצינו שגבי בשר נדם פתיב יראה דכתיב איש אמו ואביו תיראו: וי"ל שפינון שהגיע לואהבת את ה' גם פאן לא מצא דבר לרבות והניחו ולא פירש עד שבא לפסוק את ה' אלהיה תירא לרבות ואם הנה מוצא שם לדרוש איזה רבוי וכפי דרשת אותו רבוי הנה יכול לדרוש גם שם דומה לו וכיון שלא מצא פירש מפולם: ונחזור לענינינו במעלת תהלת התורה שהיא יסוד היסודות שהעולם קיים כמאמר שמעון הצדיק על שלשה דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים.

וראוי להבין אם רשב"ג חולק עם שמעון הצדיק או לא באומרם על שלשה דברים העולם קיים על הדין ועל האמת ועל השלום ועוד דשמעון הצדיק נקט עומד ורשב"ג קיים והני עמודי גאוני עולם הרבו על זה לפ' גם אני לא אחשוף פי ונראה לפרש שרשב"ג אינו חולק עם שמעון הצדיק רק מוסיף ומפרש דבריו והנה שמעון הצדיק אומר שבפבור שלשה דברים שהם תורה ועבודה וגמילות חסדים העולם עומד משמע עומד ברפיון ושלשה אלו אינם מספיקים לזה בא רשב"ג ופירש דעל שלשה דברים שאמר שמעון הצדיק העולם יהיה קיים לעד בלי רפיון בתנאי זה שהתורה שאמר שמעון הצדיק שתהיה עם דין שיקיים כל מה שפתיב בה דיניה ופרטיה משום שהאומר אין לו אלא תורה ולא מצוה אפילו תורה אין לו פאומרם ז"ל: או יאמר כנגד התורה אומר רשב"ג ועל הדין משום שלא חרבה ירושלים אלא על שדנו דין תורה ולא פשרה ולזה אומר הוא כנגד התורה על הדין כלו' שלעולם אין צריף הדין לעשות הפשרה אלא שיעשה מקצת דין לזה ולזה כגון בדין אלמנה ויתום להתפשר ביניהם כנגד שאמר שמעון הצדיק על עבודה שהם הקרבנות אומר רשב"ג על האמת שאם הקדיש טלה זה שפבר חל עליו הקדושה לא יחליפנו בקטן מפנו או יותר חלוש אלא יאמר האמת מה שהקדיש ובזה יגרום בקיום העולם כנגד ועל גמילות חסדים שאמר שמעון הצדיק פירש רשב"ג ועל השלום כלו' ובלבד שיהנה גמילות חסדים עם שלום ובזה קיים העולם פיצד יש ג"ח שאדרבה הוא קטטה ומריבה ושנאה רבה כגון אדם שקילל לחבירו וחרפו וגידפו ולאחר ימים ירד זה שחרפו מנכסיו והולף הוא בעצמו לגמול חסד עמו לתת לו צדקה וזהו אדרבה מחלוקת ומריבה ושנאה משום שהוא מתבייש איך נפל בידו ומחזיק עצמו ואינו מקבל כלום כו' ונמצא שזה הוא גמילות חסדים שאין בו שלום לכן כנגד גמילות חסדים פי' רשב"ג שאם יהיה גמילות חסדים עם שלום אז העולם קיים ולכך אחד אומר עומד ואחד קיים ונכון מאד ודיק: והענין עצמו יש לפרשו באופן אחר שמעון הצדיק אומר על התורה כנגד זה אומר רשב"ג על האמת פלומר שיהיה תורה לשמה דשלא לשמה אינו מספיק כי אם שיהיה עומד אבל לא קיים כנגד על עבודה שהוא הקרבן אומר רשב"ג על הדין שפדי

שִׁיְהִיָּה הָעוֹלָם קַיִם שְׂיִכְוֹן בְּאוֹתוֹ קָרְבָן שֶׁהֵדִין שֶׁהִיָּה רְאוּי לַעֲשׂוֹת בּוֹ עוֹשִׁים בְּבִהְמָה וּבְזֶה יִפְנֶע לְכַבּוֹ הָעֶרֶל וַיִּחְזֹר בְּתַשׁוּבָה שְׁלִימָה כְּנֶגֶד גְּמִילוּת חֲסָדִים שְׁאָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן הַצַּדִּיק אָמַר רַשְׁבַּ"ג עַל הַשְּׁלוֹם כְּלוּ' שְׁפָדִי שְׂיִוְכַל לְהַתְקַיֵּים הָעוֹלָם שִׁיְהִיָּה גְּמִילוּת חֲסָדִים שֶׁל שְׁלוֹם רְצוֹנוֹ לֹמַר הֵבֵא מְשָׁלוֹם שְׁלֵא יִחְלֹק עִם חֲבִירוֹ וַיִּגְזֹל מִמוֹנוֹ וַיַּעֲשֶׂה מִמְּנָה חֶסֶד כְּדָרָךְ שֶׁדָּרָשׁוּ רַז"ל יָד לְיָד לֹא יִנְקָה שְׁלֵא יֹאמַר הָאוֹמֵר אֲגִזֹּל בְּיַד זֶה וְאַתָּן לְצַדִּיקָה בְּיַד הָאֲחֵרֶת וְזֹאת יִכְפֹּר עַל זֹאת יָד לְיָד לֹא יִנְקָה כּו' וְאֵע"פ שְׁאֵם גְּזֹל וְנָתַן צַדִּיקָה מִיְהוּ יֵשׁ לוֹ שְׁכָר עַל שְׁלֵא אֲכָלָם אוֹ זִינָה עִמָּהֶם מִיְהוּ אֵין פַּח בַּג"ח כְּזֶה לְקַיֵּים הָעוֹלָם וְאֵע"פ שֶׁבְּדָרָךְ זֶה הַחֲלוּקוֹת שְׁלֵא כְּסֻדְרָן לֹא אֵיכְפַת זֶה כְּלוֹם שְׁכֻנַּת רַשְׁבַּ"ג לְפָרֵשׁ שְׁאֵם יְהִי הַשְּׁלִשָּׁה שְׁאָמַר שְׁמַעוֹן הַצַּדִּיק בְּתַנָּאִים אֵלוֹ שְׂיִקְיִימוּ אֶת הָעוֹלָם וְאַף שְׁקַדְם זֶה לְזֶה: גַּם נוֹכַח לְפָרֵשׁ בְּעִנְיָן הַמְּשֻׁנָּה אָמַר עַל הַתּוֹרָה וְעַל הָעֲבוּדָה כּו' כְּלוּ' בְּעִבּוּר לֹמְדֵי הַתּוֹרָה הָעוֹלָם עוֹמֵד וְאֵם אֶחָד אֵינּוּ יוֹדֵעַ לְלַמֵּד עַל עֲבוּדָה שְׂיַעֲמִיד תַּלְמִידֵי חֲכָמִים בְּנִכְסֵי כְּעִנְיָן זְבוּלוֹן וַיִּשְׁשַׁכֵּר וְכַפִּי דָרָךְ זֶה יְהִיָּה עֲבוּדָה כְּפִשׁוּטוֹ וְכֵן רַבִּי הַמְּפָרְשִׁים וַיִּלְשֵׁן עֲבוּדַת מַעֲשֶׂה שְׁעוֹבָד כּו' וְאֵם אֵין לוֹ מָמוֹן לְעִבּוּד וְלִסְיִיעַ בְּמִמוֹנוֹ כְּדִי שְׂיִלְמְדוּ כּו' יַעֲשֶׂה גְּמִילוּת חֲסָדִים שֶׁהוּא דָּבָר שְׂיִכּוֹל לַעֲשׂוֹתָם בְּלִי מָמוֹן וַיַּעֲשֶׂה ג"ח לְחֲכָמִים כּו': אִף יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת בְּמִשְׁנָה זֹאת דְּלָמָּה לֹא סָמַךְ תּוֹרָה עִם ג"ח וְאֵח"פ עֲבוּדָה מְשׁוּם שֶׁהַתּוֹרָה וְג"ח הֵם שְׁנֵי דְבָרִים תְּלוּיִם זֶה בְּזֶה שְׁכָל תּוֹרָה שְׁאֵין עִמָּה ג"ח כְּמֵאֵן דְּלִיתְהִיָּה דְּמִי כְּאוֹמְרָם וַיִּלְבַּשְׁתָּ עַ"ז גַּבִּי מַעֲשֶׂה דְּרַב סַפְרָא וַיִּלְבַּשׁ דְּרַב סַפְרָא וַיִּלְבַּשׁ עִם עֲבוּדָה לְלַמְדָּה שֶׁהַתּוֹרָה בְּמִקּוֹם עֲבוּדַת הַקְּרָבָנוֹת כְּדִחוּ"ל כָּל הָעוֹסֵק בְּתוֹרַת עוֹלָה כְּאֵילוֹ הַקְּרִיב עוֹלָה וְעֵינָן עַל זֹאת הַמְּשֻׁנָּה בְּפִירוּשׁ הַפָּרָקִים אֲשֶׁר לִי וְשֵׁם הָאֲרַכְתִּי: עוֹד יֵשׁ לְפָרֵשׁ שְׂרַשְׁבַּ"ג חוֹלֵק עִם שְׁמַעוֹן הַצַּדִּיק וְנִקְדִים קוֹדֵם מֵאֹמֵר חַז"ל בְּמַסְכַּת שַׁבָּת (פ"א ד"י ע"א) רַב אֲמִי וְרַבֵּאֲסִי הוּוּ יִתְבִי וְגַרְסֵי בִינֵי עַמּוּדֵי וְכָל שְׁעֵתָא וְשַׁעֲתָא הוּוּ טְפַחֵי אַעֲיָבְרָא דְדִשָּׂא וְאֲמַרֵי אֵי אֵיכָא דְאִית לִיה דִּינָא לְיַעוּל וְלִיתֵי כּו' תּוֹסְפוֹת אֵי אֵיכָא דְאִית לִיה דִּינָא הֵכָא מְשַׁמַּע דְּעַדִּיף דִּין מִתְלַמּוּד תּוֹרָה וְהָא דְאֲמַרִינָן בְּפָרָק בְּתַרְא דְמוֹעֵד קִטָּן גַּבִּי הֵהוּא דְטַרְקִיָּה זִיבּוֹרְתָא.

וְשָׁכִיב עֵינָיו לְמַעַרְתָּא דְחֲסִידִים וְלֹא קַבְלוּהוּ לְמַעַרְתָּא דְדִינָי וְקַבְלוּהוּ הֵתָם בְּדִינָיִם שְׁאֵינָן מְוַמְחִים שְׁפַעֲמִים נוֹטִים אַחַר הַשְּׁחֵזַד עַכ"ל: הַקְּשָׁה הַרַש"א נַר"ו בַּס' רְצוּף אַהֲבָה וַיִּלְבַּשׁ לֹא הַבְּנֵי אֵם הֵם דְּבָרֵיהֶם וְלֹא שׁוּם גְּלִיּוֹן מֵהַ קְשָׁה דְאֵין הַנְּדוֹן דּוֹמָה לְרֵאזִיָּה דְהֵתָם קְאָמַר מַעַרְתָּא דְחֲשִׁידֵי וְלֹא קַבְלוּהוּ דְחֲסִידֵי עַדִּיפֵי מֵת"ח כְּדִאֲמַרִינָן בְּפָרָקָא קַמָּא דַע"ז תּוֹרָה מְבִיאָה כּו' עַד וְחֲסִידוֹת גְּדוּלָה מְכֻלָּם כּו' עַכ"ל.

עוֹד יֵשׁ לְדַקְדֵק דְכַפִּי תִי' שֶׁהִיָּה דִינָיִם שְׁאֵינָן מְוַמְחִין וְלִכְךָ קַבְלוּהוּ דְמִשְׁמַע שְׁאֵם הִיָּו מְוַמְחִין לֹא תִיּוֹ מְקַבְלִין אוֹתוֹ וְנִמְצָא בְּזֶה שַׁת"ת וְדִין הֵם שְׁוִין שֶׁהִיָּה גַּם בְּמַעַרְתָּא דְחֲסִידֵי לֹא קַבְלוּהוּ וְאֵ"כ אִיף רוּצָה לְנִישְׁב בְּתִי' זֶה דְלַעוֹלָם דִּין גְּדוּל מֵתוֹרָה: אֲמַנָּם כְּנֻנַת הַתּוֹסְפוֹת זֶה וְזֶה הַקְּשָׁיָא שְׁמַקְשִׁין מְכָאֵן מְשַׁמַּע דְּעַדִּיף דִּין מֵת"ת וְהָא דְאֲמַרִינָן גַּבִּי הֵהוּא דְשָׁכִיב כּו' וְעֵינָיו לְמַעַרְתָּא דְחֲסִידִים וְלֹא קַבְלוּהוּ בְּמַעַרְתָּא דְדִינָי וְקַבְלוּהוּ כּו' כְּלוּ' וּמִשְׁמַע שְׁדִין וְתוֹרָה שְׁוִין מְשׁוּם שֶׁבְּעִבּוּר הִיָּו בְּמַעַרְתָּא חֲסִידִים דְּעַדִּיף מֵת"ת לֹא קַבְלוּהוּ אֲבָל אֵם לֹא הִיָּו חֲסִידִים כִּי חֵם חֲכָמִים בְּלַבַּד הִיָּו מְקַבְלִים אוֹתוֹ וּבְסִיפָה שְׁאֵינָרַע כְּךָ הַמַּעֲשֶׂה שֶׁהִיָּו חֲסִידִים לֹא קַבְלוּהוּ וְהוֹצֵרְכוּ לְהוֹלִיכּוּ בְּמַעַרְתָּא דִינָיִם וְקַבְלוּהוּ אֵ"כ מְשַׁמַּע שֶׁהַתּוֹרָה וְדִין שְׁוִים מְשׁוּם שְׁאֵם הִיָּה מַעַרְתָּא חֲכָמִים וְלֹא חֲסִידִים הִיָּו מְקַבְלִים אוֹתוֹ כְּשֵׁם שְׁקַבְלוּ אוֹתוֹ הַדִּינָיִם בְּאֹפְן שְׁכֻנַּת קו' הַתּוֹסְפוֹת מְשׁוּם דְּמְכָאֵן מְשַׁמַּע שְׁדִין עַדִּיף

מתורה בראות שהיו מפסיקים מתורה לדין ומאותו מעשה משמע שדין ותורה שונים כדפרישית וא"כ בהיות הכל שונה מה היה מרויחין להפסיק ממה שהיו עוסקים ותימצו דלעולם דין גדול ומה שקבלוהו במערת' דדייני משום שלא היו מןמחין אמנם במןמחין לא מה שאין פן במערת דחסידים שאם לא היו חסידים כי אם חכמים בלבד היו מקבלין אותו כו' ונכון ודוק והבן גם יש לפרש דמה שאמר בדיינים שאין מןמחין שפעמים נוטים אחר השוחד דקשה שאלו רשעים גמורים כו' אלא הפונה שבהיות שאינן בקיאים היו טועין ונוטין אחר השוחד בבלי דעת וכיון שהיתה המכשלה הזאת תחת ידם לא היו כ"כ מעולים ולכך קבלוהו שם: וכיון דאתא לידן נפרש גם דבור סמוך לזה אשר נתחבטו בו המפרשים ז"ל גמרא כל הדין דין אמת לאמתו אפי' שעה אחד מעלה עליו הכתוב כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית ע"כ: תוספות דן דין אמת לאמתו לאפוקי דין מרומה עכ"ל הפונה שהרגישו התוספות שאיך יכול לדון דין אמת לאמתו שהרי אין לדיין אלא מה שענינו רואות ואפשר שיטעה ואינו לאמתו ועוד דשלישה דברים נעלמים מבני אדם יום המיתה ובמה ישתפר ועומק הדין וא"כ איך אפשר ומי יודע אם מה שדין הוא לאמתו ותימצו לאפוקי דין מרומה פלומר אם הוא דין מרומה שהוא ק' מאד שאע"פ שעשה מה שידע ואפשר שפכי עומקו טעה לא איכפת לו כיון דשאר הדינים הפשוטים דן אותם על אמתתם זוכה ונעשה שותף לאפוקי דין מרומה שאע"פ שלא כיון לאמת עכ"ז נעשה שותף משום שלא היה בידו עוד לעשות: ונחזור לענייננו שדין גדול מתורה כו' ואפשר דע"ז פליג שמעון הצדיק ורשב"ג דשמעון הצדיק סובר דתורה עדיף ואמר על התורה ורשב"ג פליג משום דסובר ברבי אמי ור' אסי שהיו מפסיקים מתורה לדין כו' ולכן אמר רשב"ג על הדין דחולק עם שמעון הצדיק שאמר על התורה שאינו פן באופן שגדלה מעלת תהלת התורה עד שהעולם נתייחד עליה אשר עם זה נבין מאמרם ז"ל (במסכת שבת פ' במה מדליקין ז"ל) מעשה בגוי א' שבא לפני שמאי א"ל גיירני ע"מ שתלמדני כל התורה כולה כשאני עומד על רגל א' דחפו באמת הבנין שבידו בא לפני הלל גייריה אמר ליה דעלך סני לחברך לא תעביד זו היא כל התורה כולה ואיך פירושא הוא זיל גמור עכ"ל ויש לשאול דאיך עלה בדעתו של גוי זה לשאול דבר שאי אפשר להיות ללמוד כל התורה על רגל אחת מאחר שהתורה ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים וא"כ מה פונתו בזה ועוד דמה איכפת לנו לידע אם דחפו באמת הבנין: אמנם הוא הדבר אשר דברנו שבהיות ששני סודי עמודי רגלי העולם הם שתי תורות שבתב ותורה שבעל פה וכשם שהעמדתו של אדם הוא על שני רגלים כן העולם וכדאמרין באבות דר' נתן כל מה שיש בעולם יש באדם כו' והנה הגוי הזה שבא להתגייר היה בתנאי שילמוד לו תורה שבכתב וזוהו אומר שיתלמדני תורה כשאני עומד ברגל אחת ורמז בזה כשם שהיא היה יכול לעמוד ברגל אחת אף שיש בו שנים כן העולם אף על פי שהעמדתו על שני סודי רגלי עמודיו על תורה שבכתב ותורה שבעל פה לא איכפת לו אם אכפור בתורה שבעל פה שאפשר לעולם להתקיים ברגל אחת כשם שאני עומד ברגל אחת ושמאי דחפו באמת הבנין שבידו פלומר בטענת שעמידת העולם וקיומו היא על שני סודות תורה שבכתב ותורה שבע"פ שהיא יסוד הבנין והם דברי חז"ל מפרשי התורה והן אמת שאמה יכול לעמוד ברגל אחת אמנם אין זו עמידה עומדת לעד כן העולם אין עמידתו עמידה קיימת אם לא בשני תורות ולכן דחפו שמאי בטענת אמת

הבננו שפידו: והנה הלל כשפא לפניו גיירו בדרך אי שהוא בעצמו יודה גם בתורה שבע"פ ואמר לו כל התורה זו היא מאי דעלה סני לחברה לא תעביד כלו' ואהבת לרעה פמוה ובנה יבא הגזי מעצמו להודות בדברי חז"ל משום שפבר הוא קבל עליו תורה שכתב וראה פתוב בה ואהבת לרעה פמוה וכדי לקיים זה מוכרח לקיים ולקבל עליו ולשמוע דברי חז"ל משום שאין אדם רוצה שלא ישמעו דבריו וכשם שהוא רוצה שישמעו ויקבלו אחרים דבריו גם הוא צריך לעשות פן משום שכתוב דעלה סני לחברה לא תעביד ודו"ק: ובהיות שהעולם עומד על התורה פדכתיב אם לא בריתי כו' יובן פסוק (בישעיה ס"א כ"ד) והארץ חנפה תחת יושביה כי עברו תורות חלפו חק הפרו ברית עולם שהיה מתרעם הנביא על אנשי דורו שכל פה גברה החנופה עד שהארץ גם היא היתה מחניף משום שטבעה של ארץ להיותה תחת המים והמים למעלה ובעבור התורה הפה הקב"ה הטבע והיא למעלה והמים למטה פדי שיהיה קיום בעולם וכל זה בעבור התורה פדכתיב אם לא בריתי יומם וליילה חקות שמים וארץ לא שמתי ובהיותם בטלים מהתורה היה ראוי שיעלו המים למעלה ושיהיו מכוסים במים וימותו וז"א והארץ חנפה תחת יושביה פלומר היה מחניף הארץ על היותה תחת יושביה שפן הראוי היה שלא תהיה תחת יושביה אלא שירד למטה משום שעברו תורות חלפו חק הפרו ברית עולם ומאחר שנתבטלו מן התורה והרסו היסודות ראוי שיחרב העולם ושיירד הארץ לטבעה תחת המים ולמאן דאמר אם לא בריתי על המילה אמר ג"כ הפרו ברית עולה שהיא המילה וטעם היות העולם קיים על התורה ידוע שהאדם הוא עולם קטן וקיום האדם הוא בעוד נשמת אלוה באפו שהיא חלק אלוה ממעל ובהיות נשמתו בתוכו זהו קיומו והעמדו ובלבד שיטהרנה ע"י עסק התורה שהיא גם פן נשמת העולם שבעוד שעוסקים בה מקבל העולם שפע חיותו לעמוד על קיומו כשם שמקבל האדם חיים בראות פני החכמים פדאמרינו במסכת חגיגה (פ"א ד"ה ע"ב) ר' יעקב איש פפר חיטיא הנה מקבל אפיה דרביה פל יומא פי קש (פי' שהזקין) אמר ליה לא נצטער מר דלא יכילמר אמר ליה מי זוטר מאי דכתיב בהו ברבנן ויחי עוד לנצח לא יראה השחת פי יראה חכמים ימותו ומה הרואה חכמים במיתתן יחיה בחייהן על אחת פמה וכמה עכ"ל אשר עם זה יובן מאמר חז"ל (בשבת דק"ו ע"ב) פל המתעצל בהספדו של ת"ח ראוי לקוברו בחייו כו' וכבר רבו בזה הדעות איש לדרך פנו והנראה לע"ד יובן עם מה שהקדמנו שהצדיק מוסיף חיים לכל הרואים אותו וק"ו הרואה תלמידי חכמים במיתתן יחיה בחייהם על אחת פמה וכמה ונמצא שכל החיים קבלו חיים מת"ח ועכשיו שמת ואינו סופדו ראוי לזה לקוברו פלומר ראוי שישמח מיד משום שמה שהוא חי הוא בחייו שקבל מהצדיקים אשר בחיים חיייתם קיבל ממנו חיים בראות אותו וכראות שאינו מספיד אותו הוא פפוי טובה פנראה שלא קבל ממנו פלום: אמנם נראה להקשו' מכאן לרבי עקיבא דאית ליה בשלהי החולץ ד"ן משלו הוסיפו לו לחזקיה ולית ליה זכה מוסיפין לו הא משמע הכא דמוסיפין לו שהרי פשרואה ת"ח יחיה ומשמע שהגם שנתקרב יומו למות פינו שרואה ת"ח יחיה ובעלי התוספות ז"ל הקשו בזה במסכת חגיגה (פ"א ד"ה ע"א) גבי מעשה דרב ביבי דהנה שכיח גביה מלאך המנות וסיפר לו שיש נספה בלא משפט פלומר שיש מי שמת קודם זמנו ושאל לו רב ביבי סוף סוף אותם השנים מאי עבדת אמר אי איפא צורפא מרבנן דמעביר על מדותיו מוסיפנא להו ע"כ.

והקשיו התוספות ז"ל דכאן משמע דזכה מוסיפין לו וא"כ קשה לר' עקיבא דלית ליה זכה מוסיפין לו גבי חזקה ר' עקיבא אומר משלו הוסיפו לו והכא משמע דזכה מוסיפין לו והניחו הקו' בצ"ע וקודם שנתרץ מה שהקשתי תחילה נראה לתרץ קו' התוספות שמה שאמר ר' עקיבא גבי חזקה משלו הוסיפו לו לעולם דאית ליה זכה מוסיפין לו אמנם חזקה לא זפה רק חזר לחיובו הראשון המוטל עליו להתעסק בפ"ו אשר בעבור שנמנע ממצנה זאת נתקצרו שניו וכיון שחזר בתשובה לעשות החיוב המוטל עליו מתחילה החזירם לו ולעולם שהזוכה על יותר מחיובו פגון שמעביר על מדותיו וכיוצא אין הכי נמי שמוסיפין לו ומודה בזה ר' עקיבא ואם חולק גבי חזקה הוא בעבור שלא זכה עוד אחר קיום המצות רק שתקן המענות שמתחילה היה חיוב מוטל עליו לעשותו לקנים מצות פריה ורביה ואע"פ שראה במזלו שלא היו עתידין לצאת ממנו בנים הגונים דבדי דכבשה רחמנא למה לך ונבא להתיר מה שהקשיתי תחילה די"ל דמה שאמרנו שהרואה ת"ח יחיה פלומר אם נתקצרו לו חיי מסיבת איזה דבר יש סגולה בראיית הת"ח שיחיה עוד ומוסיפים לו חיי שנתקצרו דאם לא פן איך מתים אותם הרואים תמיד ת"ח אלא שהפנה שיש סגולה בת"ח שכל אדם שנתקצרו חיי אשר קצבו לו מתחילת ברייתו בעבור איזה סיבה בראות ת"ח זוכה שישלימו לו שניו ויחיה שניו שקצצו לו.

ובענין המאמר עצמו נראה לפרש דקשה דמה סגולה יש שבראות האדם ת"ח שמת שיחיה שעושה ק"ו ומה הרואה ת"ח במיתתו יחיה בחייהם עאכ"ו אמנם הפנה שהרואה ת"ח שמת חוזר בתשובה באומרו ומה אם על איש כזה פגע בו מידת הדין אע"פ שקנים התורה עמי על אכ"ו ובזה חוזר בתשובה ויחיה שהחוזר בתשובה יחיה פדחז"ל גדולה תשובה שמארכת ימים ושנותיו של אדם דכתיב חיו יחיה כו' וכ"ש הרואה אותם בחייהם שמוסיף חיים משום שמדריף אותו בפועל בדרך חיים ובדרכי התשובה וזהו סיבה הוספת חיי פדפרישית עי"ל שהרואה אותם בחייהם מוסיף חיים משום שרואה בעיניו שיש פח באדם לשלוט ביצרו בזה וחוזר בתשובה להיות פמותו וכיון שחוזר בתשובה מאריכין לו ימיו (ועיין לקמן דרוש י"ט יע"ש): ונחזור לענינינו שכשם שהאדם עומד על עומדו בעוד הנשמה בו בהיותה חלק אלוה ממעל פן נשמת העולם וקיומו היא התורה ובזה יובן מאמר חז"ל (מסכת חגיגה פ"א ד"ה ע"ב) ומי איפא בכיה קמיה הקב"ה והאמר רב פפא אין עצבות לפני קב"ה שנאמר הוד והדר לפניו עוז וחדנה במקומו לא קשיא הא בבתי גואי הא בבתי בראי ובבתי בראי לא והכתיב ויקרא ה' אלהים צבאות ביום ההוא לבכי ולמספד ולקרחה ולחגור שק שאני חרפן בית המקדש דאפילו מלאכי השרת בכו שנאמר הן אראלם צעקו חוצה מלאכי שלום מר יבכיון כו' ע"כ.

וקשה טובא אומר אפילו מלאכי השרת בכו ולמה לא היה להם לבכות ועוד שאינו מתישב מלת אפילו שאם היה הענין בהפך שאם היה שואל איך בכו המלאכי והי' משיב שאני חרפן בהמ"ק שאפ"י הקב"ה בכה היה מתישב מלת אפילו: אמנם יובן זה במאמר אחר במדרש קהלת וז"ל הכל סייעו בבנין בית המקדש רוחין ושדין ויליין ואפ"י מלאכי השרת וקשה אם רוחין ושדין סייעו כ"ש מלאכי השרת ומאי אפילו אמנם יובן זה פדחז"ל שבבנין בית המקדש קטרגו מלאכי השרת שלא היו רוצין שיבנה בית המקדש כדי שלא יעשה הקב"ה עיקר דירתו בתחוננים ובנה יובן היטב אומר אפילו מלאכי השרת סייעו בבנין בית המקדש פלומר לא מבעיא רוחין ושדין שלא קטרגו שסייעו

בבנינו אלא אפילו מלאכי השרת שקטרגו סייעו גם הם: וכזה יובן אומרו פאן שאני חרפן בית המקדש שאפילו מלאכי השרת בכו פלומר לא מבעיא הקב"ה שרצה בראונו הטוב לבנותו אלא אפילו מלאכי השרת שקטרגו בבנינו בכו אע"פ שהגיע להם שמחה לכאורה שנתמלא רצונם שחזר השכינה למקומו הראשון וא"ת סוף סוף למה בכו מאחר שהם קטרגו בבנינו ואם תאמר שראו להקב"ה שבכה ולכבודו בכו גם הם אינו כן שהרי משמע שמה שבכה הקב"ה ה"ה על שבכו הם שפן אומר שאני חרפן בית המקדש שאפילו מלאכי השרת בכו כלו' וע"ז בכה הקב"ה בבתי בראי: אמנם טעם בכייתם יובן עם מה שפירשנו שכשם שיש נשמה בגוף האדם שהוא עולם קטן והנשמה היא סיבת קיומו כן העולם נשמתו היא התורה והיא סיבת קיומו ולכן כיון שחרב הבית המקדש שהיה סיבה לקיום התורה פאומרם ז"ל שם במסכת חגיגה כיון שגלו ישראל ממקומן אין לה בטול תורה גדול מזה כו' בכו מלאכי השרת בהיות מגיע להם נזק בסוברים אולי עכשיו יחרב העולם פלו הארץ וכל אשר בה ושמים וצבאם שפיון שנתבטל הסיבה שהיא המקדש אשר ממנו יוצא תורה לעולם לקיומו כנשמה בגוף האדם מתבטל גם המסובב שהוא שמים וארץ ועל זה בכו ודוק: באופן שהתורה היא נשמת שמים וארץ אשר עם זה יובן פסוק (איוב סי' ט"ו) הן בקדושיו לא יאמין ושמים לא זכו בעיניו דקשה דמה שייכות לזה ענין הצדיקים עם שמים וארץ אמנם הוא אשר דברנו שסיבת התורה ארץ ושמים קיימים ולכן כיון שהן בקדושיו לא יאמין שאפשר שיחמיצו ויעזבו התורה ח"ו זהו סבה ששמים לא זכו בעיניו משום שהעמדתם וקיומם תלוי בצדיקים ואם ח"ו הצדיקים נרפים מן התורה שמים וארץ נאבדים ומה דנקט שמים לבד משום שבאומרו שמים הארץ בכלל שפולם נבראו פאלפס בקדוה כדמסיק בגמ': עוד יש לפרש פדחז"ל (מסכת חגיגה פ"א) שהקב"ה מסלק לצדיקים קודם זמנם כדי שלא יחמיצו פעובדא דאותו שהיה מלקט תאנים פדאייתא התם כו' עוד ידוע שהצדיקים עושים שמים חדשים ע"י חדושי התורה שפחדשים פדאייתא בזוהר הקדוש ולזה אמר הן בקדושיו לא יאמין ולכן מסלקן קודם זמנם מן העולם ושמים שעשו הצדיקים לא זכו בעיניו של הקב"ה כדי להצילם בעבורם מלהסתלק קודם זמנם משום שאדרבה הקב"ה לטובתם הוא שמשלקן קודם זמנם וקרוב לזה יש לומר הן בקדושיו לא יאמין משום שאפשר שיחמיצו ויוחנן כ"ג יוכיח וזהו הטעם ששמים שעושים הצדיקים לא זכו בעיניו של הקב"ה בעודם עדיין הצדיקים בחיים משום שאפשר שיחמיצו ומתלקלן אותם שמים שפראו.

עוד י"ל שהפננה לרמזו שאין הקב"ה חייב לשום נברא פדרה מי הקדימני ואשלם וזהו אומרו הן בקדושיו לא יאמין מאחר שהם בעלי בחירה ואפשר שיחמיצו וא"כ אין חייב להם פלל בעודם בחיים חייבתם גם שמים לא זכו בעיניו משום שאומות העולם עובדים להם ולכל צבאם ונמצא שאין חייב לשום ברעה פלל רק מטיב עם פולם משום שמדת הדין להטיב: ונחזור לענייננו שכשם שהנשמה מעמיד לאדם כן דברי תורה הם המעמידין את העולם והנהגת העולם פהנהגת האדם וכשם שאם יעמוד גלגל הרקיע רגע יחרב העולם וכדי שיתקיים אינו שוקד תמיד והולך וסובב בקול המולה גדולה פדחז"ל כן התורה גפי האדם כדי שיתקיימו בידו צריף לקרותה בקול שאם לא יעשה כן ימות אשר עם זה יובן מאמר (במסכת עירובין פ"ה דנ"ב ע"א) אמר ליה שמואל לרב יהודה שינאן פתח פיה וקרי פי היכי דתוריה חיים ותתקיים בידה ע"כ וקשה דבשלמא פי היכי

דתתקנים בידך נחא משום שמוציא הדברים מן הפה ואינו שוכח ומתקיימים בידו
כאומרם ז"ל פי חיים הם למוציאיהם למוציאם בפה אמנם פי היכי דתוריה חיים מה
שזכות יש למוציאם מן הפה: אמנם י"ל דזה תלוי בזה שפשוטו ש מוציאן בפה גורם
ששוכח לימודו וכיון ששוכח לימודו הרי הוא חייב מיתה כמאמר התנא כל השוכח דבר
אחד ממשנתו מעלה עליו הפתוב פאלו מתחייב בנפשו וזהו ענין הפתוב פי חיים הם
למוציאיהם ודרשו ז"ל למוציאם בפה והפונה שפינון שמוציאם בפה אינו שוכח דבר
ממשנתו ונמצא שאינו מתחייב בנפשו ומוריש חיים וק"ל: אמנם קשה טובא בזה המאמר
ממה שאמרו ז"ל (בבא מציעא פ' ה' ה"ב דנ"ח ע"ב) המכנה שם רע לחברו אין לו חלק
לעולם הבא כו' ואפי' דדש ביה בשמיה כו' וכ' הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהל' תשובה וז"ל
אלו שאין להם חלק לעולם הבא המכנה שם רע לחברו והקורא לחברו בכינויו והמלכין
פני חברו ברבים ע"כ וכתב בעל פספ' משנה ז"ל וז"ל בראות שפתב רבינו המכנה שם
לחברו ולא כתב ש"ר נראה שכתב פן לרבות אפילו דדש ביה בשמיה שאין נראה בעיניו
שם רע ואפילו הכי אסור עכ"ל: נמצינו למדין שהקורא לחברו שלא בשמו אף על פי
דדש ביה אסור וא"כ איך הנה קורא שמואל לרב יהודה שינא ובשלמא לפירש"י שפי
חריף נחא אף בס' יוחסין משם המפרשים ז"ל פי שינא גדולות וכפי פי' זה איך הנה
מזכיר לו מומו ונהיה קוראו על שם מומו גם במסכת בכורות פ' מעשר בהמה דנ"ח תניא
בן עזאי אומר כל חכמי ישראל דומים לפני פקליפת השום חוץ מן הקרח הזה כו' ופירש
רש"י ז"ל הקרח הזה רבי עקיבא הנה קרח דרבי יהושע בן קרחה רבי יהושע בן ר"ע
הנה דאמרין בשבועות שאל ר' יהושע בנו של ר"ע את ר"ע עכ"ל וקשה דאיך היו
קוראים לר"ע במומו וכן ליהושע בנו בן קרחה וכאלה רבות בתלמוד: ולפום ריהטא
נראה לפרש פדחז"ל מסכת תעניות פ"א ובנדריים פ"ק הנודר מן המבושל) אמרה בת
קיסר לרבי יהושע בן חנניא חכמה מפוארה בכלי מכוּעַר אמר לה לא למדת מבית אביך
במה מחתין יין אמרה ליה במאני דפחרא אמר לה כ"ע במאני דפחרא אתון אחיתו במאני
דהבא וכספא אזלת ורמת חמרא במאני דהבא וכספא וסרי כו' אמר לה אף אורייתא פן
אמרה ליה והא איכא שפירי וגמירי אמר לה אי הווי סני הווי גמירי טפי ע"כ: למדנו מכאן
שהמכוּעַר לומד יותר משום שהיפה טרוד ביצרו כמו שכתבו התוספות ז"ל ונראה עם
זה דעל פן הנה קורא שמואל לרב יהודה שינא אדרבא לחדדו בהלכה לרמז לו שפינון
שהנה מכוּעַר חסדאין מיליה פדי שידבק ויחשוק בלימודו פלומר שאין לו שום טרוד
ביצרו ונמצא שמואל לטובה נתפונן וכן בן עזאי שהיה אומר חוץ מהקרח להגיד בשבחו
ובעילת חכמתו שבהיותו קרח לא נטרד ביצרו ובכלי מכוּעַר חכמה מפוארה שאדרבה
זה שהיה קרח גרם לו רבוי חכמתו: עוד י"ל פדחז"ל במדרש חזית אפי' שיהיה האדם
חגור או סומא והוא בן תורה הוא פתפוח בעצי היער והפל מכבדין אותו ומחבבין אותו
לפי שהתורה היא רטיה ומסוּ מבידיל לכל מומי האדם ואולי בעבור לרמז לזה היו
קוראים אותם במומם ואמר בן עזאי כל חכמי ישראל דומים לפני פקליפת השום חוץ
מן הקרח הזה שהנה ר"ע ורימז שהוא חכם גדול ואע"פ שהיה בו זה המום הנה מחבב
ומכבד אותו לפי שהתורה רטיה לכל וכן שמואל לרב יהודה וק"ל.

גם מה שתמצא בכל התלמוד שקוראים על שם אוננותו כמו רבי יוחנן הסנדלר רבי
יצחק נפחא כו' וכאלה רבות אדרבה להראות לבאים אחריהם בגודל מעלתם שאף שהיו

רבי המעלה חכמים מחנכמים לא היו נהגים משום בריה רק מיגיע פפיהם ושלמדו הדורות ואע"פ שהיה אומנות בזוי אין בכך כלום ובפרט עכשיו בהיותנו בעונותינו עבדים לעבדים אף בזמננו זה שאם יעשה כן הת"ח יתבזה ויקל בעיני המון העם אין ראוי לעשות כן כמ"ש מהר"י אברבנאל ז"ל ועיין בספר נחלת אבות אשר לו במשנה אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב כו' ונחזור לענייננו שהתורה היא נשמה לעולם כדי שתתקיים כשם שהנשמה מעמיד לגוף האדם ולכן הרשעים העוסקים בתורה לקנטר ולא נתנו נשמה לעולם בלימודם זהו הטעם שנשפחת התורה מהם בעת מיתתם שהרי העולם קולט תורתם מהם להתפרע מהם על שישבו בו ונהנו ממנו והוא לא נהנה מהם על שהיה לימודם לקנטר.

אשר בזה יובן מאמר אליפז (איוב סי' ד') באומרו הלא נסע יתרו בם ומותו ולא בחכמה ונקדים קודם מאמר חז"ל שלצדיקים יש להם יתרון על חכמתם בעת מיתתם שנאמר תסוף רוחם יגעו כו' דלכן שאל אלישע מאלהו רבו פי שנים בעת הסתלקותו מן העולם שבהיות אותה שעה שהיה יוצא מן העולם היה לו פי שנים על חכמתו והענין הוא שאותה תורה שעסק בה הצדיק ולא הבינה מלמדין אותה לו בעת מיתתו ונמצא בזה שחכמתו נתוספת עליהם לא כן הרשעים שאף מה שלמדו מאחר שהיה על צד הקנטור והנצוח משתפחת מהם פאומרם ז"ל גבי דואג ואחיתוףל שבעת מיתתם נשפח מהם חכמתם ונהו פונת איוב באומרו הלא נסע יתרו בם לפי שאיוב היה מדבר נגד הרשעים כמו שמוכיחים הפסוקים הקודמים הן בעבדיו שהם הצדיקים לא יאמין אף שוכני בתי חנומר ק"ו שוכני בתי חנומר שהם הרשעים אשר בעפר יסודם שבודאי לא יאמין בהם וידכאום לפני עש מבקר לערב יופתו הלא נסע יתרו בם פלומר נוסע מהם היתרון של תורה שהיה ראוי שיתוסף עליהם בעת מותם שאף שלמדו תורה מאחר שהיה על צד הנצוח נסע מהם ולא די זה שאין להם הוספה אלא ומותו ולא בחכמה אפילו החכמה שהיה בהם משתפחת מהם פענין דואג ואחיתוףל כדפרישי' ובזה יובן מאמר איוב לחבריו סי' י"ב אמנם פי אתם עם ועמכם תמות חכמה נראה לפרש שדבר עמכם בכעס על שהיו דנין אותו לכף חובה והיסורין שבאו עליו היו על עונש הראוי לו על שהרבה פשע ועבירה ולא היו דנין אותו לכף זכות שהיו יסורין של אהבה וברוב פעסו אמר להם אמנם פי אתם עם ואתם מחזיקים עצמכם לעיקר העם לשירים ונכבדים אמנם ועמכם תמות חכמה כדואג ואחיתוףל שמת עמכם חכמתם על שנשפח מהם כדפרישית: עי"ל שחרפם וגדפם ואמר להם אמנם פי אתם עם עצירים וחשובים ועיקר העם אבל פענין החכמה אתם רקנים ואין דעת בכם להבין הדברים על אמנתם ונשאתם באים לפלפל ועמכם תמות חכמה ונמצא שאין שום חורפה ובהיות כן גם לי לבב פמוכם לא נופלאנכי מכם שפל כף דעת מעט פכר יש בי ולאחרים חוץ ממני וזהו סיום דבריו ואל מי אין כמו אלה שיעור החכמה וכונתו בזה לומר להם שמה חכמה היו מורים לו על שהיו מנחמים לו תנחומי עמל כולכם: עי"ל שרצה לרמוז להם שלא ירבו עמו בחכמות שחכמתם לסוף מתבטלות מן העולם על שהיו מאה"ע ואין הדורות מזכירים דבר משמם וזהו אומרם אמנם פי אתם עם כלו' בהיות אתם עם אחד מע' ומות עמכם תמות חכמה ולא יהיה נזכרת עוד חכמתכם.

ע"ל שרצה איוב להגדיל חקמתו ולכן קדם בשבח חבריו ואמר כ"כ גדולים אתם שאתם מובחרי העם ועמכם תמות חכמה שאחר שאתם מתים לא נשאר עוד חכמה בעולם כחקמתכם ונמצא שעמכם תמות חכמה ועם כל זה שרבה חקמתכם גם לי לבב ודעת פמוכם לא נפל אנכי מכם ואם פן מה אתם מוכיחין אותי ודרך המתפאר עצמו שמקדים ומגדיל בשבח חברו: ע"ל הפך ממה שפירשתי בדרך ראשון אמנם פי אתם עם פלומר הן אמת שאתם מאה"ע אבל ועמכם תמות חכמה ולא פדואג ואחיתנפול שלא מת עמכם חקמתם ונשפח מהם משום שחקמתכם היא ביראת ה' וקדמה היראה לחכמה וכמו שפירשו הראשונים ז"ל בפסוק (משלי סי' ח) שמעו מוסר וחקמו ואל תפגעו ששכונה יובן במאמר התנא ז"ל כל שיראת חטאו קודמת לחקמתו חקמתו מתקיימת ולזה אמר שמעו מוסר תחילה שהוא יראת חטא ואח"כ וחקמו ואל תפגעו כלו' ואל תעשו למפרע להקדים בחכמה משום שאינה מתקיימת משום שכל מי שיראת חטאו קודמת לחקמתו חקמתו מתקיימת.

ובזה יתבאר אצלי פסוק ראשית חכמה יראת ה' שכל טוב לכל עושיהם תהלתו עומדת לעד הפונה ראשיתו של חכמה הוא שצריך להקדים קודם יראת ה' ושכל טוב לכל עושיהם הוא להקדים היראה שהוא יראת חטא קודם החכמה שאז בעשותו פן תהלתו של חכמה עומדת לעד משום שכל מי שיראת חטאו קודמת לחקמתו חקמתו מתקיימת.

ובזה מתנישב אומרו תהלתו לשון יחיד משום שחוזר לתהלת החכמה עצמה: עוד יש לפרש פדי ליישב אומרו תהלתו בלשון יחיד בדרך אחר ונקדים קודם דברי התוס (תעניות ד"ז) שמקשין שבמקום אחד אומר לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה ובמקום אחר אמרו העוסק בתורה שלא לשמה נוח לו שלא נברא ותירצו פאן בעושים שלא לשמה ולכך מתוך שלא לשמה בא לשמה פאן בעושים לקנטר על צד הנצות נוח לו שלא נברא: ולענ"ד נראה לי ליישב קושית התוס' באופן אחר שכל מי שלומד פעם לשמה ופעם שלא לשמה פדי שיקראו רבי כו' מזה יש תקנה שיבא לשמה מאחר שפבר אינרע פעמים שלמד לשמה אע"פ שחזר וקרא שלא לשמה יש תקנה שיחזור ללמוד לשמה ועל זה אמרו מתוך שלא לשמה בא לשמה ומה שאמר כל הלומד שלא לשמה נוח לו שלא נברא מדבר על אותו שמעולם לא אינרע לו שיקרא פעם א' לשמה ודוק ומדוייק בפרט פפי גירסת הרמב"ם ז"ל בהלכות ת"ת פ"ב דגריס לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות בין לשמה בין שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה ע"כ וכיון דגריס מלת בין משמע מה דפרישית פלומר לעולם יעסוק אדם בתורה בין לשמה בין שלא לשמה פלומר פעם לשמה ופעם לשמה ויחזור ולומד לשמה וכיון שמה שלא לשמה הוא מתוך בתונו בין לשמה בין שלא לשמה פלומר שפעם קרא לשמה ויחזור וקרא שלא לשמה ויחזור לשמה מזה יבא לשמה כיון שהרגיל ללמוד פעם לשמה ועל זה אמרו לעולם כו' ומה שאמרו הלומד שלא לשמה נוח לו שלא נברא מדבר על אותו שלעולם לומד שלא לשמה ולא אינרע לו פעם ללמוד לשמה כדפרישית.

וכיון שלא הרגיל עצמו אפילו פעם אחת ללמוד לשמה שובאיני בא לעולם ללמוד לשמה שפבר נעשה לו טבע שני ללמוד שלא לשמה: ונחזור לפי הפסוק ראשית חכמה כו'

לְפָרְשׁוֹ כְּפִי תִירוֹץ הַתּוֹסְפוֹת שְׂאוּמְרִים שִׁישׁ שְׁלִישָׁה מְדַרְגּוֹת אֶחָד הַלּוֹמֵד מֵעוֹלָם לְשִׁמָּה וְהַלּוֹמֵד שְׁלֹא לְשִׁמָּה וְהַמְדַרְגָּה שְׁלִישִׁית הַלּוֹמֵד לְקַנְטֵר שְׁאִין לוֹ תְּקוּמָה וְנוֹחַ לוֹ שְׁלֹא נִבְרָא בְּאִנְפֵּן שֶׁהַשְּׁנַי מְדַרְגּוֹת לְשִׁמָּה וְשְׁלֹא לְשִׁמָּה הֵם הַטּוֹבִים חוּץ מֵהַלּוֹמֵד לְקַנְטֵר וּמִן הַשְּׁנַיִם הָאֶחָת טוֹבָה מִחֻבְרָה שֶׁהוּא אוֹתוֹ שֶׁמֵּעוֹלָם לְמַד לְשִׁמָּה וְהִנֵּה נִרְאָה שֶׁהַשְּׁנַי מְדַרְגּוֹת הַטּוֹבוֹת רְמִזָּה הַמְשׁוֹרֵר דֵּהֲע"ה בְּאִמְרוֹ ב'ל' הַיּוֹלֵי רֵאשִׁית חֻכְמָה יִרְאֵת ה' שְׂרוּמֵז כְּאֵן הַשְּׁנַי מְדַרְגּוֹת מִשׁוּם דְּמִשְׁמַע שְׁצָרִיף הָאֲדָם תְּחִילָה חֻכְמָה וְאַח"כּ יִרְאֵת ה' וְזֶהוּ הַלּוֹמֵד שְׁלֹא לְשִׁמָּה שֶׁבְּרֵאשִׁיתוֹ קוֹרָא כְּדִי שְׂיִקְרָאוּ לוֹ חֻכָּם וְאַח"כּ לּוֹמֵד בְּיִרְאֵת ה' גַּם מִשְׁמַע רֵאשִׁית חֻכְמָה יִרְאֵת ה' כְּלוֹמֵר רֵאשִׁיתוֹ שֶׁל חֻכְמָה הוּא שְׂיִקְדִים תְּחִילָה יִרְאֵת ה' וְרוֹמֵז עַל הָעוֹסֵק מֵעוֹלָם לְשִׁמָּה וְאָמַר עַל הַשְּׁנַיִם הַלְלוּ שְׁכָל טוֹב לְכָל עוֹשֵׂיהֶם בֵּין לְמִי שֶׁלְמַד לְשִׁמָּה בֵּין לְמִי שֶׁלְמַד שְׁלֹא לְשִׁמָּה מִשׁוּם שְׂיִבֵּא לְשִׁמָּה פָּרַט לּוֹמֵד לְקַנְטֵר שֶׁהוּא מִןחֻלְט מִן הַחַיִּים אֲמָנָם אָמַר שֶׁהַפְּרֵשׁ שִׁישׁ בֵּין שְׁנֵיהֶם מֵהַלּוֹמֵד לְשִׁמָּה לְשִׁלֵּא לְשִׁמָּה שֶׁתְּהַלְתּוֹ שֶׁל אֶחָד שֶׁהוּא הַלּוֹמֵד לְשִׁמָּה עוֹמֶדֶת לְעַד.

וְעַם הַקְּדָמָה זֹאת שֶׁמֵּעֲתִי מִפִּי קְדוֹשׁ ר"ו מ' עֲטָרַת לְרֵאשִׁי נר"ו בְּיִאוֹר פְּסוּק עֵץ חַיִּים הִיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ וְתוֹמְכֵיהָ מְאֹנֶשֶׁר אָמַר וְתוֹמְכֵיהָ לְשׁוֹן רַבִּים וּמְאֹנֶשֶׁר בְּלִשׁוֹן יְחִיד לְרִמּוֹן לְמָה שֶׁפִּירְשְׁנוּ וְהַפְּנִיָּה שֶׁהַתּוֹרָה הִיא עֵץ חַיִּים לְמַחְזִיקִים בָּהּ שֶׁהוּא הַלּוֹמֵד לְשִׁמָּה וְשְׁלֹא לְשִׁמָּה אֲבָל מִשְׁנֵי הַתּוֹמְכִים הַלְלוּ הָאֶחָד מֵהֶם מְאֹנֶשֶׁר יוֹתֵר שֶׁהוּא הַלּוֹמֵד לְשִׁמָּה ע"כ: וְלֵע"ד נ"ל לְפָרֵשׁ רְמִזָּה בְּזֶה הַפְּסוּק שֶׁמֵּלֶת הִיא בְּר"ת ה'ל'ל וְיִוֹסֵף א'לְעֶזֶר ו' חֲרָסוּם וְיִדְוֹעַ שְׁעַם הַלֵּל דְּנָן לְעִנְיִים וְעַם יוֹסֵף לְרִשְׁעִים וְעַם רַבִּי אֶלְעֶזֶר בֶּן חֲרָסוּם לְעִשְׂרִים כְּדֵאִתָּא בְּמִסְכַּת יוֹמָא (דל"ה ע"ב) בְּאִנְפֵּן שֶׁהַשְּׁלִישָׁה צְדִיקִים הַלְלוּ גוֹרְמִים שְׁכָל הָעוֹלָם יַחְזִיקוּ בַּתּוֹרָה מִשׁוּם שֶׁעֲמָהֶם לֹא נִשְׁאָר לָהֶם שׁוּם טַעֲנָה וּז"א עֵץ חַיִּים הִיא שֶׁהוּא הַלֵּל יוֹסֵף אֶלְעֶזֶר לְמַחְזִיקִים בָּהּ כְּלוֹמֵר שֶׁהֵם הָיוּ עֵץ חַיִּים לְכָל אֲנָשֵׁי הָעוֹלָם לְפִי שֶׁהֵם גָּרְמוּ שְׁכָל הָעוֹלָם יַחְזִיקוּ בַּתּוֹרָה הַלֵּל גְּרַם לְעִנְיִים יוֹסֵף לְרִשְׁעִים ר' אֶלְעֶזֶר בֶּן חֲרָסוּם לְעִשְׂרִים וְלָכֵן וְתוֹמְכֵיהָ בְּאֶחָד מִשְׁלֵשׁ אֱלוֹ הָעִנְיִ שְׁלוֹמֵד מֵהַלֵּל וְהַרְשָׁע שְׁלוֹמֵד מִיּוֹסֵף וְהַעֲשִׂיר שְׁלוֹמֵד מִר' אֶלְעֶזֶר כֹּל אֶחָד מְאֹנֶשֶׁר וּבִהְיוֹת שֶׁהַחֲלוּקוֹת מִןחֻלְפוֹת זֶה מִזֶּה שְׁכָל א' לּוֹמֵד מֵאֶחָד אָמַר מְאֹנֶשֶׁר בְּלִשׁוֹן יְחִיד וְדוּק וּבְזֶה יוֹבֵן גַּם רְמִזָּה בְּפְסוּק (מִשְׁלֵי סִימָן ג') בְּכָל דְּרָכֶיךָ דְעָהוּ וְהוּא יִישֵׁר אֲרַחֲוֹתֶיךָ הו"א בְּרֵאשִׁי תִּיבּוֹת ה'ל'ל וְיִוֹסֵף א'לְעֶזֶר וְאֵע"פ שֶׁהִנֵּי"ו שֶׁל וְיִוֹסֵף שְׁמוֹשִׁית אֵע"פ כֵּן הַדְּרָשָׁה תִּדְרָשׁ וְכֹנֶנֶת הַפ' לּוֹמֵר בְּכָל דְּרָכֶיךָ דְעָהוּ דְעָהוּ לְהַקְב"ה בֵּין שְׁאֵתָה עָנִי אוֹ עֲשִׂיר אוֹ יָפֵה בְּכָל דְּרָךְ שְׁאֵתָה עוֹמֵד מִג' אֱלוֹ דְעָהוּ מִשׁוּם שְׁאִין לָהּ שׁוּם טַעֲנָה לְפָנָיו לְפָטוֹר עֲצָמָה מִיּוֹם הַדִּין לֹא בְּטַעֲנַת עָנִי וְלֹא בְּעֲשִׂיר כו' וּז"א וְהו"א יִישֵׁר אֲרַחֲוֹתֶיךָ כְּלוֹמֵר וְהוּא שֶׁהוּא הַלֵּל וְיִוֹסֵף אֶלְעֶזֶר הֵם סִבָּה שֶׁתְּהִיָּה צְדִיק מִשׁוּם שֶׁעֲמָהֶם סוֹתָרִים כֹּל טַעֲנוֹתֶיךָ וּבִינְדָעָךְ כֵּן אֵתָה מִיִּישֵׁר עֲצָמָה וְנִמְצָא שְׁכָל א' מֵאֱלוֹ הַצְּדִיקִים יִישֵׁר אֲרַחֲוֹתֶיךָ כו' וְגַם הֵהוּא נוֹכַח לְרִמּוֹן בְּפְסוּק (שָׁם) יִקְרָה הִיא מְפָנִינִים וְכָל חֲפָצֶיךָ לֹא יִשׁוּוּ בָּהּ כְּלוֹמֵר יִקֵּר וּכְבוֹד הַתּוֹרָה מִי גוֹרֵם כִּי אִם הַלֵּל יוֹסֵף אֶלְעֶזֶר שֶׁבְּעִבּוֹרָם הָעוֹלָם עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה וּז"א יִקְרָה הִיא מְפָנִינִים וּבִהְיוֹתָם הֵם כֹּל חֲפָצֶיךָ שְׁאֵתָה חֲפֵץ לְטַעוֹן לְפָנֵי הַקְּב"ה לֹא יִשׁוּוּ בָּהּ כְּלוֹמֵר בָּהּ בְּטַעֲנָה שֶׁטּוֹעֲנִין כָּךְ עִם כֹּל א' מִשְׁלִישָׁה צְדִיקִים שֶׁהָרִי אִם טוֹעֵן שֶׁהָיָה עָנִי אוֹמְרִים לוֹ כְּלוֹם הָיִיתָ עָנִי יוֹתֵר מֵהַלֵּל וְכֵן לְכוֹלָם וְדוּק: עוֹד י"ל כְּעִנְיָן שְׁאֵמְרָנוּ שֶׁחֲפָצֶיךָ לְשׁוֹן חֲפֵץ וְרִצּוֹן וְהַפְּנִיָּה הַתּוֹרָה הִיא יִקְרָה וְחִשּׁוּבָה יוֹתֵר מְפָנִינִים וְאִם תֵּאמַר שֶׁסּוֹף סוֹף יֵשׁ בָּהּ עֲרָךְ בְּאוֹמְרוֹ יִקְרָה הִיא מְפָנִינִים

ובפנינים יש בו ערף אלא שהתורה שווייה יותר מעט לכן אמר וכל חפציה לא ישוו בהפלומו ואף שתרכזה לערכה בכל מה שתוכל לעלות בחפצה לומר פגון עולם מלא מרגליות עם כל זה לא ישוו בה והטעם שנכנס בפנינים באומרו יקרה היא מפנינים אמר פן לרמזו גם ענין חז"ל מכ"ג שנכנס לפני ולפנים כו': ונחזור לענייננו הראשון שפירשתי בפסוק ראשית חכמה יראת ה' שצריף הקדים היראה לחכמה שנראה שיוכח עם זה פסוק (שם סי' כ"ג) שמע אתה בני וחקם ואשר בדרך לבך פשט הענין שגדולה שמיעה שחכמים את האדם וזהו אומרו שמע אתה בני וכו' וחקם ואח"כ שאתה מחכים מפת השמיעה ואשר בדרך לבך להוציא מלין ודעת מלבך להבין דבר מתוך דבר אמנם כפי הקדמתנו שפדי שיהיה קיום בחכמה צריף להקדים היראה לזה אמר שמע אתה בני לפי ששמע הוא רמז אל המוסר שהוא היראת חטא בדרך שמע בני מוסר אביה כו' ואחר שיהקדמת במוסר שהיא היראה וחקם למוד החכמה ואשר בדרך לבך לפי שבזה יש קיום בחכמה: וכדרך שאמרו ז"ל לגרוס אינש תחילה ואחר כך לסבור שתחילה יחכים עצמו משמועת רבותיו ואח"כ יבין דבר מתוך דבר שאם יעשה להפך להקדים בתבונה תחילה להבין דבר מתוך דבר לא יעלה בידו פלוס אשר עם זה יוכח בעצם פונת שלמה המלך ע"ה באומרו (שם סימן ב') להקשיב לחכמה אוניה תטה לבך לתבונה דק"ק דהיל"ל הטא לבך כו' אמנם יוכח עם מה שאמרנו שהמקדים תחילה ללמוד חכמה עולה בידו אח"כ שיוכל להבין דבר מתוך דבר לפי שהחכמה עצמה מביאו אל התבונה וזהו אומרו להקשיב לחכמה אוניה שתחילה צריף שתקשיב לחכמה אוניה ואחר כך החכמה עצמה תטה לבך לתבונה שתבין דבר מתוך דבר ואמר עוד כי אם לבינה תקרא לתבונה תתן קולך כלו' ואם תעשה להפך שמיד בתחילה לבינה תקרא ותעסוק להבין דבר מתוך דבר קודם שתלמוד החכמה לתבונה מיד תתן קולך ותתן מלשון ולא נתן סיחון פלומו שם מיד תניח קולך שלא תוכל לפתוח פה לדבר משום שאין עולה דבר מה בידך ולא תוכל ללמוד עוד וגם עם זה יוכח פסוק פשחוק לכסיל עצות זימה וחקמה לאיש תבונה כפר אמרנו שהלומד תחילה בחכמה הוא קל אח"כ להבין בתבונה וזהו אומרו כשם ששחוק לכסיל עצות זימה והוא דבר דבר דבר קל בעיניו פן קלה ושחוק החכמה למי שהוא איש תבונה משום שפניו שעלה למדרגת הבינה החכמה טפלה בעיניו והוא פשחוק בעיניו ללמוד בחכמה וקל בעיניו כשם שקל ושחוק לכסיל עצות זימה פן שחוק החכמה לפני איש תבונה והוא בדרך מושף עצמו ואחר עמו גם עם זה יוכח פסוק קנה חכמה קנה בינה אל תשפח ואל תט מאמרי פי פלומו קנה חכמה תחילה ואח"כ בינה להבין דבר מתוך דבר אל תשפח ואל תט מאמרי פי שאמרי פי שתקנה תחילה חכמה ואח"כ בינה לעשות הפך הדבר לקנות תחילה בינה משום שלא יעלה בידך דבר: וגם זהו פונת הפסוקים תבא חכמה בלבך ודעת לנפשה ינעם פלומו כשתבא תחילה חכמה בלבך שבתחילה תעסוק בחכמה אז אח"כ ודעת לנפשה ינעם משום שיעלה הבינה והדעת בידך מאחר שהורגלת בחכמה כדפרישית נעם זה יוכח פסוק פי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה ובמקום אחר הארכתי בזה אמנם כפי דרכנו הפונה פי ה' יתן חכמה תחילה ואח"כ פניו שעוסק האדם בחכמה מפיו של חכמה יוצא דעת ותבונה שפניו שהרגיל בחכמה שלמד הרבה מרבותיו קל לבא אל התבונה להבין דבר מתוך דבר: ובזה יוכח פסוק שמע אתה בני וחקם ואשר בדרך לבך פלומו שמע בני מוסרי ומה הוא המוסר שוחקם תחילה ואח"כ ואשר בדרך

לכף להבין דבר מתוך דבר ואמר ואשר בדרך לכף לרמזו שילמוד החכמה שהוא התורה במקום שלבו חפץ כמו שדרשו ז"ל כי אם בתורת ה' חפצו אין התורה מתקיימת אלא במי שילמוד מקום שלבו חפץ אף יש לפ' אופן אחר אומרונאשר בדרך לכף ויובן במאמר בן סירא שלעולם האדם ישליך כל העצות ויטח לבד עצת לבו ע"כ וא"ת שהרי החכם שלמה הע"ה אמר ושומע לעצה חכם וגם אמר בסימן י"ט שמע עצה וקבל מוסר למען תחכם באחריתך י"ל דלא פליגי שלעולם הפל מודים שטוב לשמוע עצה מאחרים אולי יחפים על סברתו ולכן אמר ושומע לעצה חכם שמיעה דוקא ולכן צוה ג"כ שמע עצה וקבל מוסר וטעם השמיעה למען תחכם באחריתך לעשות עצת לכף הפוף ולעולם שישליך כל העצות ויעשה עצת לבו כדברי בן סירא וזהו עצמו רמזו שלמה הע"ה באומרו שמע אתה בני וחקם שע"י שמיעת עצה מאחרים תלמוד מדברי היועצים אינה דבר וע"י זה תחכם באחריתך כשיבא לכף ליועצה וזהו אומרו ואשר בדרך לכף פלומר שמע מאחרים אבל סוף סוף ואשר בדרך לכף וזהו שפירשנו הוא בדברים של חול אמנם בענין יראת חטא ישמע וילמוד מאחרים גדולים ממנו בחכמה ודוק: ונתזרזר לענין שצריך לקנות חכמה תחילה ואחר כך הוא מעצמו יבין דבר מתוך דבר ובזה יובן גם פסוק (שם סימן ד') ראשית חכמה קנה חכמה ובכל קניניה קנה בינה הפונה עם מה שאמרנו שתחילה ליגרס איניש וילמוד מרבותיו וזהו ראשית חכמה ואחר כך קנה חכמה ובעשותה פן לקנות החכמה תחילה תרויח שבכל קניניה שתקנה מכאן והלאה קנה בינה מעצמה: עוד יש לפרש פדחז"ל יחיב חכמתא לחפמינן שכל מי שיש בו חכמה הקב"ה מוסיף לו חכמה וזהו אומרו ראשית חכמה קנה חכמה ומאחר שיש בך חכמה ובכל קניניה קנה בינה לךי שמאחר שפכר יש בך חכמה הקב"ה מוסיף לך בינה לפי שיהיב חכמתא לחכימינן: עוד י"ל דוקא בענין התורה ראשית חכמה קנה חכמה תחילה כדי שאחר כך תבא לקנות בונה אמנם בכל קניניה בדברים של חולין שהם לצורך עצמה אז קנה בינה תחילה ולא איכפת פלום: וליישוב מלת קנה יש לומר שפננתו לומר קנה לה החכמה בדמים ואל תלמוד מעצמה כדי שתסתלק מפל הספקות כמאמר התנא עשה לה רב והסתלק מהספק וגם כמאמר רבי יהושע ו' פרחיה עשה לה רב וקנה לה חבר והגוי דן את פל אדם לכף זכות פלומר החבר אשר אתה צריך ללמוד ממנו יותר מרבה קנהו בדמים ולכן גבי חבר אמר וקנה לה חבר שהוא בדמים מה שלא אמר פן גבי הרב לפי שהחבר מועיל לו מהרב פאומרם ז"ל הרבה למדתי מרבתי ומחברי יותר מכלם: גם נוכל לומר שמלת רב מורה על שררה ורפנות כמו שדרשו ז"ל גבי פסוק רבים קמים עלי שהיו דואג ואחיתופל שהיו אנשים רבי המעלה כו' והתנא עצה טובה קמשמע לן שפדי שתוכל לקנות חבר שיבא אצלה עשה לה רב ותהי' נותרן כדי שעם זה תקנה לה חבר שאם אתה מורה קמצנות הפל בורחים ממך ובזה לא תוכל ללמוד פלום: ובהמשך פל המשנה נראה לפרש וקודם פל ראוי לדקדק דמה שייכות יש עם האמור והגוי דן לכל אדם לכף זכות.

אמנם הפונה לומר עשה לה רב וקנה לה חבר ללמוד ממנו כדפרישית ועצה טובה קמ"ל שפדי שתוכל למצוא רב וחבר ללמוד מהם הוי רגיל עצמה לדון לכל אדם לכף זכות שאם אין אתה עושה פן לעולם לא תמצא רב וחבר הגון בעיניה פאומרך זה הרב אינו הגון וזה החבר אינו הגון בראותה בהם אינה דבר שלא יכשר בעיניה ודוק עוד י"ל דרך שני פאומרו והגוי דן לכל אדם לכף זכות שהפונה לומר עשה לה רב וקנה לה חבר בדמים

כדפרישית וכדי שתוכל ללמוד מהם ואל תבא עמם בשום הקפדה הוי רגיל עצמה לדון לכל אדם לכף זכות וכזה פשיקשו אליה הרב והחבר תדע שפונתם לשמים כדי שתלמוד ואין פונתם להכלימה מה שאין פו אם אתה דן להם לחובה שתבא לידי הקפדה בזה לא תוכל ללמוד כלום: עוד יש לפרש אמר עשה לה רב עשה עצמה ומראה לבריות שאתה רב וחקם גדול כדי שעם זה תוכל לקנות לה חבר שפשיחשוב הבא אצלה שאתה רב יבא ללמוד ממך וכזה אתה קונה אותו לפלפל עמו משום שכל אחד מבקש ללמוד עם מי שגדול ממנו בחכמה ולכה אני מלמדה שתעשה לה רב כדי שתקנה לה חבר שאם לא תעשה פו מי יבא אצלה משום שכל אחד מבקש ללמוד מגדול ממנו כדפרישית ובהיות פו שאתה עושה פו לעשות לה רב ואע"פ שאין האמת פו וכונתה לשמים ג"כ והוי דן לכל אדם לכף זכות בעשותם איזה דבר שיש בה צד גאונה דן להם שפונתם לשמים וק"ל: עוד יש לדקדק מלת לה באמרו עשה לה רב וקנה לה חבר אמנם י"ל שהכונה לומר שילמוד האדם עד שיעשה עצמו רב וזהו עשה לה רב שכל כף תלמוד מרבה שתלמוד ותחפים יותר ממנו באופן שבענין הידיעה תהיה אתה הרב והוא התלמיד שלה: וקנה לה חבר אפשר שהחלוקה הזאת מדבר בענייני העולם שבא ליועצה שלא תעשה חברה עם אחרים בענין הסחורה משום כמה סיבות ידועות אשר הם מפורסמות לז"א וקנה לה חבר כלומר קנה עצמה לחבר ואל תקנה חבר מבחויץ אלא אתה תהיה אדון וחבר ולכן לרמז שהחלוקה הזאת מדברת בענייני העולם נקט לשון קנין גבי החבר ואע"פ שאני יועצה שלא תתחבר עם חבר מ"מ והוי דן לכל אדם לכף זכות וכדור אומרם ז"ל במסכת ד"א פ"ה אמר ריב"ל לעולם יהיו הבריות בעיניך פלסטים וכבדם כר"ג כלומר הנהר מהם ואל תבטח בהם להחזיקם לנאמנים ולהכניסם בביתך אמנם כבדם כו' וזהו רמז פאן והוי דן לכל אדם לכף זכות שאע"פ שאני יועצה שתקנה עצמה לחבר ואל תקח חבר מבחויץ לבטוח בו מפל מקום פכד לבריות והוי דן להם לכף זכות: ונחזור אל מקומי הראשון שצריך ללמוד תחילה חכמה ואח"פ בינה פמו שפי' בפסוק להקשיב לחכמה אזניך שתחילה תקשיב לחכמה אזניך ואח"פ החכמה עצמה תטה לבך לתבונה ועוד אוסיף ידי שנית לפרש ענין אחר בפסוק זה במאמרם ז"ל אם תשמע ביטן תשמע בחדש וז"א פאן להקשיב לחכמה אזניך בדבר חכמה מחודשת לה צריך שקודם תקדים שתטה לבך לתבונה לחזור ולהבין בדבר ישן שפכר התבוננת בה מקודם וזהו תטה לבך לתבונה כלו' תבונה שיש לה מקודם בעבור שאם תעשה להפך שאם לחכמה שהיא הדבר מחודש תקרא תחילה מבלי שתשמע ביטן שהיא התבונה מה שהתבוננת מקודם שם בתבונה שהוא בדבר החכמה שאתה רוצה ללמוד תתן קולה כלומר תניח קולה פמו ולא נתן סיחון כו': עוד יש לפרש שבא לומר שפדי שתוכל להקשיב לחכמה אזניך תטה לבך לתבונה כלומר במדת התבונה ללמוד וללמד לאחרים מה שאתה יודע והטה לבך למדה זאת כמ"ש חז"ל (תענית ד"י ע"א) הרבה למדתי מרבתי כו' ומתלמידי יותר מכולם ונראה לתת טוב טעם ודעת במאמר זה דקשה דאיך יתכן שהרב לומד מתלמידיו יותר מרבתי ונחבריו: ונראה שיובן עם מה ששמעתי מפי הקדוש ז"ל משם הקדוש המקובל האלהי הרי"א זצ"ל בפסוקי (איוב כ"ח) והחכמה מאין תמצא שמלת מאין עולה במספר ק"א פמספר מיכאל שר הזכירה שעולה ק"א ושר השכחה שנקרא פוט"ה עולה במספר ק"א שהקורא משנתו ק"א פעם שוב אינו נשכחת ממנו לפי שיוצא מתחת שר השכחה שעולה

ק' ונכנס תחת שר הזכירה שעולה ק"א ולכן אמרו ז"ל (בפרק קמא דתגיגה ד"ט ע"ב) שיקרא אדם משנתו ק"א פעם וז"א והתקמה מאין תמצא אם תקרא אותה מספר מאי"ן תמצא אותה כו': ובזה נראה דלכן לומד האדם יותר מתלמידיו משום שהתלמיד גורם לרבו שילמוד לו פרקו יותר ממאה פעמים כמעשה של רבי פרידא שחזר ההלכה לתלמידיו ת' פעמים ונמצא שהתלמיד גורם שכל מה שלומד יתקנים בידו ודו"ק.

אמנם נ"ל לפרש ענין אחר בפסוק והתקמה מאין תמצא שמלת אי"ן בר"ת א'מירה י'דיעה נ'שמה והכונה שהאדם מסבת שלשה דברים זוכה לתורה שיוציא הדברים שלומד מפיו כאומרם ז"ל כי חיים הם למוצאיהם למוציאם בפה וזהו אמירה סבה שניה שצריך שיהיה מתחילה צד ידיעה באדם כדי שתחול עליו התקמה כדכתיב יהיב חכמתא לחכימין וזהו ידיעה סבה שלישית שיטהר נפשו מכל מחשבה פגומה ותעלה נפשו למדרגת נשמה וזהו נשמה ונמצא שהתקמה שהיא התורה מאין תמצא ג' דברים הנרמזים במלת אין שהוא אמירה ידיעה נשמה: ונראה שהטעם שאמר תמצא ל' מציאה משום שהתינוק בבטן אמו יודע כל התורה כדחז"ל (מסכת נדה) וכיון שיוציא לאויר העולם בא מלאך וסוטר לו בפיו ושוכח ממנו כו' נמצא שאבדה התורה ועכשיו מה שלומד הוא מציאה שאבדה וחסר ומציאה משום שמקודם היה יודעה וכן תמצא בדברי חז"ל (מגילה ד"ו ע"ב) דאם יאמר לה אדם עמלתי ולא מצאתי אל תאמן אבל בענין הממון אם אומר עמלתי ולא מצאתי תאמן לו הרי שלקחו לשון מציאה לרמז למה שפירשנו משום דהול"ל אם יאמר לה אד עמלתי ולא למדתי אל תאמן מאי מצאתי אלא שמוצא מה שאבד משום שבבטן אמו היה יודע התורה ונאבדה ממנו ולכן אם בענין הממון יאמר לה אדם יגעתי ולא מצאתי תאמן לו משום שמאחר שלא אבד מה היה יכול למצוא שאין אדם מוצא אלא מה שאבד בענין התורה כדפרישית: ובזה נראה לפרש טעם למה משפחין התורה מהרשעים בעת מיתתם כאומרם ז"ל (סנהדרין דק"ו ע"ב) גבי דואג ואחיתנפל שפא מלאך ושכח ממנו התורה והרמז בזה שפשם שבעת הלידה המלאך סוטר על פיו ומשכח ממנו התורה כדי שיוציא לעול' ויעסוק בתורה כדי שיקבל שכר גם בעת יציאת הנשמה של אדם אם לא עסק בתורה לנשמה אלא לקנטר שנוח לו שלא נברא בא אותו מלאך ושוכח ממנו התורה כלומר יציאתו מן העולם כביאתו מה ביאתו בלא תורה אף יציאתו כן שמאחר שלמד לקנטר נוח לו שלא נברא ונמצא יציאתו כביאתו כדפרישית.

ובזה נבין פסוק (משלי סימן ג') בני תורתך אל תשכח ומצותי יצור לבך. כי אורך ימים ושנות חיים ושלוש יוסיפו לה חסד ואמת אל יעזבוה קשרם על גרגרותה כתבם על לוח לבך.

ויבן עם מה שאמרנו שהלומד ואינו מקיים כדואג ואחיתנפל לסוף תורתו משתכח ממנו לזה אמר בני תורתך אל תשכח והתיקון שתעשה כדי שלא תשכח ומצותי יצור לבך וגם תרויח בקיום המצות שאורך ימים ושנות חיים ושלוש יוסיפו לה לפי שהמצות מאריכות ימיו של אדם שבקלה שבקלות ובחמורה שבחמורות פתיב בהן אריכות ימים: עוד נדקדק אומרם כי אורך ימים ושנות חיים מאי ימים ומאי שנים ועוד שבאומרם ושנות חיים משמע שהימים אינן ימים של חיים ואיך אפשר זה.

אָמַנְם יוֹבֵן בְּהִיּוֹת שְׁהַצְדִּיק כָּל יוֹם חוֹשֵׁב שְׁלִמְחָר עֲתִיד לְמוֹת כְּמֵאֲמַר הַתַּנָּא וְשׁוֹב יוֹם א' לִפְנֵי מִיתַתָּה וְנִמְצָא שְׁבִהִיּוֹת שְׁעוֹסֵק בַּתּוֹרָה וּבְמִצְוֹת תָּמִיד עוֹמֵד עַל מְשֻׁמְרַת שְׁלֵא לִפְגֹּם מִעֲשׂוֹי שְׁאוּלֵי מְחַר יְמוֹת וְנִמְצָא שְׁחִיּוֹ הֵם יָמִים בְּהִיּוֹת שְׁהוּא חוֹשֵׁב שְׁמְחָר יָבֵא וְאֵינְנוּ הוּא בְּעוֹלָם וּמָה שְׁנִקְט גְּבִי שְׁנִיִּים חַיִּים וְהוֹסְפָה בְּשָׁלוֹם בְּאוֹמְרוֹ וּשְׁנוֹת חַיִּים וְשָׁלוֹם יוֹסִיפוּ לָהּ בָּא לְרִמּוֹז לְמֵאֲמָרָם ו"ל (מִסְכַּת חֲגִיגָה) גְּבִי מִעֲשֶׂה דְרַב בִּיבֵי שְׁסִיפֵר לוֹ מִלֵּאָה הַמְּנוֹת שְׁאוֹתָם הַשְּׁנִיִּים מֵאוֹתָם שְׁמַתִּים בְּלֵא זְמַנָּם מוֹסִיפֵן לְצַדִּיקִים שְׁמַעֲבִירִים עַל מְדוּתָיו מִשׁוּם שְׁהִיא מְדָה מְעוֹלָה אֲשֶׁר הִיא סְבָה לְקִיּוֹם הָעוֹלָם כְּמֵאֲמַר הַתַּנָּא עַל שְׁלִשָּׁה דְּבָרִים הָעוֹלָם עוֹמֵד עַל הַדִּין וְעַל הָאֱמֶת וְעַל הַשְּׁלוֹם וּמִי שְׁמַעֲבִיר עַל מְדוּתָיו שְׁהוּא פֶלֶא הַשְּׁלוֹם נִמְצָא שְׁמַעֲמִיד הָעוֹלָם וְלִכֵּן אוֹתָם שְׁנִיָּה מוֹסִיפִין לָהֶם כְּדִי שְׁיִחְיֶה וַיִּקְיֶים הָעוֹלָם כּו': וְזֶהוּ הָרוֹמֵז כְּאֵן וּשְׁנוֹת חַיִּים וְשָׁלוֹם יוֹסִיפוּ לָהּ נִקְט שְׁנִיִּים לְרִמּוֹז לְהוֹסְפַת אוֹתָם הַשְּׁנִיִּים שְׁמוֹסִיפִים לוֹ וְהַטַּעַם שְׁמוֹסִיפִים לוֹ בְּעֵבּוֹר הַשְּׁלוֹם שְׁגוֹרָם וְזֶהוּ וְשָׁלוֹם יוֹסִיפוּ לָהּ כְּלוֹמֵר בְּעֵבּוֹר הַשְּׁלוֹם יוֹסִיפוּ לָהּ אוֹתָם הַשְּׁנִיִּים.

עוֹד נִרְאָה וְשָׁלוֹם יוֹסִיפוּ לָהּ מִלְּשׁוֹן אֶסְוֶף אֶסִּיפָם כְּלוֹמֵר כְּשֶׁאֲחַד עוֹסֵק בַּתּוֹרָה כַּת הַשְּׁלוֹם שְׁקַטְרָג עַל בְּרִיאַת הָאָדָם יִכְרַת בְּעֵבּוֹרָה שְׁלֵא יִקְטָרָג: עִ"ל כְּדַחַז"ל דְּכוּפְלִין שְׁלוֹם לְרַבָּן וְזֶהוּ שְׁלוֹם יוֹסִיפוּ לָהּ לְכָל אָדָם שְׁלוֹם א' וְלָהּ ב'.

עוֹד י"ל כִּינּוּן שְׁתַּאֲרִיָּה יָמִים שְׁלוֹם יוֹסִיפוּ לָהּ דְּגְדוּלִים וּקְטָנִים יִדְרָשׁוּ בְּשָׁלוֹמָהּ עַל תּוֹרַתָּהּ וְעַל זְקוּנוֹתָּהּ. עוֹד נִרְאָה כְּדַחַז"ל גְּבִי אָבָא אֲנִימָא שְׁהִיוּ נוֹתְנִין לוֹ שְׁלוֹם מִן שְׁמִיא בְּכָל יוֹמָא עַל הַחֶסֶד שְׁהִיָּה עוֹשֶׂה עִם הָעֲנִיִּים עֵינִן בְּמִסְכַּת תַּעֲנִיּוֹת דכ"א וְלִשְׁלָמִים אַחֲרִים הָיוּ מְבִיאִים לָהֶם שְׁלוֹם מִיָּה"כ לִיָּה"כ אוֹ מִע"ש לִע"ש לז"א וְשָׁלוֹם יוֹסִיפוּ לָהּ לְהִיּוֹת בְּכָל יוֹם מִשׁוּם דְּחֶסֶד וְאֱמֶת אֵל יַעֲזְבֵנָהּ: עוֹד י"ל כְּדַחַז"ל גְּדוּל הַשְּׁלוֹם שְׁנִיָּתָן לְפִינְחָס כְּלוֹמֵר קָנָה הַשְּׁלוֹם גְּדוּלָה עִם פִּינְחָס וְזֶהוּ וְשָׁלוֹם יוֹסִיפוּ לָהּ כְּלוֹמֵר הַשְּׁלוֹם וְכָל כַּת שְׁלוֹ יוֹסִיפוּ מִעֲלָה עִמָּה וְזֶהוּ לָהּ בְּעֵבּוֹרָה.

עִ"ל אֵת בְּרִיתֵי שְׁלוֹם נִי"ו קְטִיעָא שְׁהִיָּה שְׁלָם בִּיסוּדוֹתָיו וְחֵי לְעוֹלָם גַּם לָהּ וְשָׁלוֹם יוֹסִיפוּ לָהּ לְעֲשׂוֹתָהּ שְׁלָם שְׁתַּחֲיָה הַרְבֵּה כְּפִינְחָס וְיוֹסִיפוּ מִלְּשׁוֹן כְּרִיתָה כְּמוֹ אֶסְוֶף אֶסִּיפָם יִרְצָה יִהְיֶה נִי"ו קְטִיעָא שְׁתַּחֲיָה שְׁלָם בִּיסוּדוֹתֵיהּ כְּפִינְחָס: וְהַח"ר מֵאִיר דְּאַנּוֹן פִּירֵשׁ כְּדַחַז"ל מִטִּיל שְׁלוֹם בְּבֵית בְּטַל בְּרַם הֵכָא כְּשֶׁתַּעֲסִיק בַּתּוֹרָה אַע"פ שְׁתַּאֲרִיָּה יָמִים וְתַכְנִס בְּזַקְנָהּ שְׁלוֹם יוֹסִיפוּ לָהּ כְּלוֹ' לֹא תִתְבַּטַּל מִטִּיל שְׁלוֹם בְּבֵית.

עִ"ל הִזְקֵן דְּבָרָיו נְשַׁמְעִים וְכְשֶׁמְשִׁים שְׁלוֹם בֵּין אָדָם לְחַבְרֵוֹ שׁוֹמְעִין אוֹתוֹ וְנִמְצָא דְשָׁלוֹם יוֹסִיפוּ לָהּ בְּעֵבּוֹרָם: עִ"ל אֵין שְׁלוֹם אֵלָא תּוֹרָה דְּכַתִּיב דְּרַכִּיָּה דְּרַכִּיָּה נִנְעַם וְכָל נְתִיבוֹתֵיהּ שְׁלוֹם וְהַפְּנִיָּה בְּרֵאוֹתָם הָעוֹלָם שְׁבַעֲבוֹר הַתּוֹרָה הָאֲרַכָּת יָמִים תּוֹרָה יוֹסִיפוּ לָהּ בְּעֵבּוֹרָה אוֹ פֶלֶא בְּדַרְךָ זֶה זְקִנֵי ת"ח כָּל זְמַן שְׁמִזְקִינֵין דְּעֵתָם מִתּוֹס' וְזֶהוּ אַע"פ שְׁתַּאֲרִיָּה יָמִים נִאֲתָה נְכִס בְּסוּג הִזְקֵן' עכ"ז וְשָׁלוֹם שְׁהוּא תּוֹרָה יוֹסִיפוּ לָהּ עִ"ל לְכָל כְּהָ מִעֲלָה תַעֲלָה עִם הַתּוֹרָה דְשָׁלוֹם יוֹסִיפוּ לָהּ מִלְּשׁוֹן אֶסְוֶף אֶסִּיפָם כְּפִינְחָס כְּלוֹמֵר יִתְקַיֵּים בְּהָ רֵאֲוִי נְעָרִים וְנִחְבָּאוּ.

עוֹד יִתְכֵן לְפָרֵשׁ בְּהַמְשָׁךְ כָּל הַפְּסוּקִים שְׁבָא שְׁלָמָה הַפְּלָה ע"ה לְלַמֵּד מָה יַעֲשֶׂה הָאָדָם כְּדִי שְׁלֵא יִשְׁתַּפַּח מִמְּנוֹ תּוֹרָתוֹ וְאָמַר בְּנֵי תּוֹרָתִי אֵל תִּשְׁכַּח וּמִצְוֹתַי יִצְוֹר לְבָהּ וְהַטַּעַם שְׁאֲנִי

מזהיר לה שלא תשפח משום שפגולת התורה כי אורך ימים ושנות חיים ושלום יוסיפו לה ואפשר שבאריכות הימים תשפח התורה לכן אני מצווה לה שתעמוד על משמרת.

ואפשר שתאמר מאחר שהזכירה היא מתנה אלהית ואינה מסורה בידי איה אני יכול לעמוד בזה על משמרת שלא אשפח תלמוד מאחר שאין הדבר תלוי בי לזה אמר חסד ואמת אל יעזבוה כלו' הסימנים הרמוזים בחסד ואמת אל יעזבוה שאשפח והענין שחסד ואמת בר"ת ח'ם ס'ימנים ד'ר' א'חד מ'ר'חקים ת'מיד והם מהסימנים לזכירה אשר כתב בס' האפו"י ז"ל וזהו פירושם שפדי שילמוד האדם ולא ישפח לעולם צריה ללמוד עם חכם חשוב והגון ב' שיעשה סימני' לתלמודו ג' שיקר' דר' קצר' בפ' רש"י ז"ל וכדומה פדי שלא יתבלבל דעתו ויתקיים תלמודו בידו ד' שצריה להרגיל עצמו לאכול מרקחים לפי שהדברים המתוקים טובים למוח ה' תמיד לא יחשה יומם ולילה ללמוד בתורה וזהו אומרו חסד ואמת אל יעזבוה פלומר הסימנים הרמוזים בחסד ואמת אל יעזבוה לשפח ולכן קשרם על גרגרותיה פתבם על לוח לכה: עוד יש לפרש במאמר התנא כל השוכח דבר אחד ממשנתו מעלה עליו הפתוב פאלו מתחייב בנפשו ולזה אמר בני תורתי אל תשפח וכדי שלא תשפח ומצותי יצור לכה וכיון שאתה מקיים מה שלומד אחר שנעשה מעשה שוב אינו נשפח לעולם ובזה תגרום כי אורך ימים ושנות חיים יוסיפו לה משום שהשוכח דבר אחד ממשנתו מתחייב בנפשו והדבר בהפכו גם נוכל לומר שאמר ושלום יוסיפו לה שמאחר שקיימת המצות אתה זוכה ביציאתה מן העולם שיצאו לקראתה פיתות של מלאכי השרת ואמרו לה יבא שלום:.

הרי כמה מעלות התורה אשר היא סיבה לקיום העולם פדכתיב אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתו כמו שהקדמתי בהקדמות הדרוש ונבין עם זה פסוק 'הי כבוד ה' לעולם ישמח ה' במעשיו אין כבוד אלא תורה שנאמר כבוד חכמים ינחלו והפונה פשיהיה תורת ה' לעולם שישאל עוסקים בה נמצא בזה שמעמידים העולם ובהיות העולם קיים ישמח ה' במעשיו שפרא בעולמו או יאמר במעשיו של צדיק שעם התורה שלומד בורא שמים חדשים שמים מחודשים פדאיתא בס' הזוהר הקדוש ואע"פ שכל אמן סני לתבריה אבל הקב"ה אינו פן אלא ישמח ה' במעשיו של צדיק שעושה שמים כמו שהוא כו' ובהיות פן מעלת התורה צריה האדם להוציא פל תורתו עמו מן העולם שלא יקדיח תבשילו ח"ו ושיעסוק בה יומם ולילה פדכתיב והגית בו יומם ולילה ואמר יומם ולילה אף ע"פ שאי אפשר זה משום שמלאכתו מתי נעשית אלא לרמז על חשיבות התורה שפן הראוי הנה צריה שיהיה הדבר פן ובזה נבא לביאור המשנה שהתחלתי: אמר ר' יוסי פן קיסמא פעם אחת הייתי מהלך בדרך ופגע בי אדם אחד ונתן לי שלום כו' אמר המחבר הנה המשנה הזאת כולה מוקשה עד ירכה עד פירכ"א ואע"פ שצונחו בה קמאי דקמאי מכל מקום חל עלינו חובת ביאור שמקום הניחו לנו ואתנהלה לאט"י בעט"י אשר אתי ובאהבת הקיצור לא אשאל ולא אנסה כי אם ט"ו ספקום פדי לבא אל תכלית המכונן: ספק אחד אומרו פעם וו' הייתי מהלך בדרך ואירע לי פה וכך דמה לו לידע אם בפעם אחת שהלך אירע לו זה או בפעם אחרת.

ספק ב' אומרו מהלך דהיל"ל הולך ספק ג' ופגע בי אדם וכי שניהם היו סומים שלא ראה לא זה ולא זה שפגעו איש באחיו. ספק ד' במלת אחד אף למותר שפאומרו אדם ממילא משמע שהיה אחד.

ספק ה' ונתן לי שלום דלמה עבר על דברי חביריו שאמרו הוי מקדים בשלום כל האדם. ספק ו' אומרו והחזרתי לו שלום שמה מחזיק טובה לעצמו שחזר לו שלום שהרי די במה שטעה שלא הקדים הוא לתת שלום.

ספק ז' שהשיב ר' יוסי לשואל שלא פענן שאמר ליה מאיזה מקום אתה והיה ראוי שיאמר מעיר פ' אני שהוא לא שאל ממנו אם היו חכמים פדי להשיב מעיר גדולה של חכמים. ספק ח' אף משבח עצמו באומרו ושל סופרים אני והלכה זר ולא פיה וא"ת דבמקום דלא ידעין ליה שרי בכאן אין שום הברת שיידע זה אם היה חכם או לא.

ספק ט' ככל אומרו רצונה שתדור עמנו במקומנו שהרי עמנו ובמקומנו הכל א'. ספק י' שפאחר שתדור עמנו גם היה לו לומר נאנו נותנין לה שעל אנשי העיר לשלם שכרו וא"כ מאי נאני אתן לה.

ספק י"א שמלת אני מיותרת דהיל"ל רצונה שתדור עמנו במקומנו ואתן לה ספק י"ב שהיה ראוי שישביב ר' יוסי לאיש המדבר אם תתן לי מאי אם אתה נותן לי. ספק י"ג שהרי דרשו חז"ל גבי בלעם שהיה בו עין הרע שאמר אם יתן לי בלק מלא ביתו כסף וזהב כו' וק"ו בן בנו של ק"ו שגנאי גדול לר' יוסי שהרבה ביותר ואמר אם אתה נותן לי כל כסף וזהב שבעולם.

ספק י"ד אומרו שפן מצינו בהפר תהלים ולא אמר שפן כתוב ספק ט"ו מאי ואומר ה' ימלוך לעולם ועד: אמנם אבא נבא להתיר כל הספקות והערות בעזר צור מסדר המערכות בכח שיחי וריחי באפיאי ביראת ה' ואכלול בדברי גם מה ששמעתי משם פי קדוש מדברי הרב כמהר"ר יוסף פ'ראנסיס זצ"ל והיו לאחדים בידה.

ונראה לומר שידוע מאמרם ז"ל בפסוק אל תרגזו בדרך שצוה להם שלא יתעסקו בדבר הלכה והטעם לפי שכל הדרכים בחזקת ספנה הם וההלכה צריה עיון רב והתבודדות גדול שגם מזה הטעם אמרו ז"ל שההולך בדרך יתפלל תפיל' קצרה משום עוברי דרכים ומשום ספנה וכל שפן העוסק בדבר הלכה שמתוך ההתבודדות יתעה מן הדרך ויסתכן פאומרם ז"ל גבי ר' חנינא כו' גם ידוע שכל מי שחושב על ענין אחד והולך נראה כאלו אחר מוליה אותו משום שאין דעתו בהליכתו מפת התבודדות הממשכה שגם זה פירשו המפרשים מהלך בדרך ושונה דהיל"ל ההולך בדרך שמהלך משמע שאחרים נושאים אותו והתשובה שאמר מהלך מסיבה ששונה וכיון ששונה ומתבודד נדמה לו כאלו אחרים מוליכין אותו לזה אמר פאן אמר ר' יוסי פעם אחת אינרע לי שהייתי מהלך בדרך לא אמר הולך אלא מהלך כאלו אחר מוליה אותו לרמזו שיצא לדרך ונתבודד וכיון שנתבודד נתלה ההליכה כאלו אחר הוליה אותו וזהו פעם אחד דוקא אינרע לי משום שלעולם הייתי מקיים דברי חז"ל שאין ראוי לאדם שיעיין בדרך וזהו הסבה שפגע בי אדה פנים בפנים משום שהייתי עסוק בעיוני ולא נסתפלתי בו ובהיות שהייתי מתבודד לא נתתי לו שלום וזהו הסבה שקדמני הוא שלום ואמר אדם אחד לרמזו לאדם המיוחד

שהוא אליהו שיצא לשומר ולנסותו ואמר והחזרתי לו שלום כלומר החזרתי לו דברי פיוסים על שפגמתי בו ועל שלא הקדמתי לו שלום ופניסתי לו בדברי שלום ואמת שאין הפונה לומר שהחזיר לו שלום דזהו פשיטא והנה האיש הלזה כיון שראה בר' יוסי דברים שלא פהגן שפגע בו וגם שלא הקדים לו שלום לא נתפייס מדבריו ואמר לו מאיזה מקום אתה אין פונתו לשאול שם מקומו רק דרף תמיהה כלומר אין אתה מן הישוב שאין בך דרף ארץ באיזה מקום נתגדלת וזהו דרף שאלת אנשים לא שאין בו דרף ארץ מאיזה מקום אתה למדת אז הוכרח רבי יוסי לגלות לו סוד הענין שהטעם שפגע בו ושלא הקדים לו שלום בעבור היותי מעיר גדולה של חכמים ולמדתי מהם תורה גם אני כמוהם ובהיות שמשל סופרים אני הייתי מתבודד בדרף זה והתבודדות גרם לי שפגמתי בך ושלא הקדמתי לך שלום והותר בזה ספק א' ב' ג' ד' ה' ו' ז' ח' וכיון ששמע פן נתפייס ושאל ממנו אם הנה רוצה להיות חכם בעירו מאחר שהודה בפיו ואמר ושל סופרים אני ורמז לו תנאי גדול ואמר לו רצונך שתדור עמנו במקומנו כלו' שלא תהיה פשאר האורחים הבאים בעיר ודריים בבתיים המגודדים לאורחים רק אתה תהיה עמנו בבתינו במבחר חדרי משפיתנו וגם התנה עמו על ענין ההספקה ואמר ואני אתן לך כלומר שלא יגיע לו שום טורח ויגיעה ושום פליטה לשאול הדמים מאנשי העיר אלא ואני אתן לך שאני אטרח לקבצם ולהביאם בינך או יאמר ואני אתן לך כלו' ממני אתה תובע אם לא ישלמו לך אנשי העיר ואני ערב לך בענין זה או ואמר ואני אתן לך הפונה ואני מצד עצמי אתן אלה אלפים מלבד מה שיתנו לך אנשי העיר אמר ליה רבי יוסי אם אתה נותן לי כל כסף ונהב כו' אמר אם אתה נותן לי ולא אמר אם תתן לי לרמז נותן לי עכשיו ביד כל כסף ונהב שבעולם מצד עצמה חוץ ממה שיתנו אנשי העיר עם כל זה איני דר אלא במקום תורה והותר בזה ספק ט' י' י"א י"ב.

ואע"פ שאמר אם אתה נותן לי כל כסף ונהב שבעולם לא בעבור זה מורה עין הרע דשאני בלעם ששאל הרבה ודבר שיוכל להיות שהוא מלא ביתו כסף ונהב ועל פן דרשו בו שהיה בו עין הרע אמנם ר' יוסי שאמר כל כסף ונהב שבעולם שהוא דבר שאי אפשר להיות דרף גונזא ותמיהה קאמר בך פי' הרב הגזכר ז"ל: עוד פי' באומר שפן מציינו בס' תהלים טור לי כו' אמר שפן מציינו לרמז שמה שמצינו שאמר דוד ברוח הקודש בס' תהלים טוב לי תורת פיך היא תשובה למה שאמר בדברי הימים שאמר דוד הע"ה ואני בעניי הכנותי לבית ה' זקב פכרים מאה אלה וכסף אלה אלפים פכרים כו' והנה עכשיו שאמר לו הקב"ה טוב לי תורת פיך מאלפי זקב וכסף שהכונות לבנות המקדש טוב לי תורת פיך מאותם הפכרים של כסף ונהב כו': ואמר עוד ואומר ה' ימלך לעולם ועד מאחר שהקב"ה מלך שליט בכל אם הוא ירצה הוא יתן לי מידו הרחבה וטוב שאקנה מידו ולא מידך ודוק: גם יש לפרש באומר ששבשעת פטירתו של אדם אין מלוין אותו אבנים טובות ומרגליות דפשיטא דמה חידוש בדבר הנראה לעינים אמנם יובן עם הדין דקיימא לן שאפילו למלכי ישראל אין קוברים אותם בתכריכים משונבחים ביותר וכ"ש שאין משימים בתכריכים אבנים טובות ומרגליות או זקב וכסף ונהו שחידוש שאין מלוין עמו לא כסף ונהב כלומר שאע"פ שהם ירצו לשים עליו כסף ונהב שיהיה בלוי עמו אין יכולים ודוק: עוד נראה שהפונה לומר שאם בשעת פטירתו של אדם יתן למי שעסק בתורה ובמצות אבנים טובות ומרגליות כדי לחלק עמו לעולם הבא אין מלוין אותו

אותם אַבְנִים טובות ומְרַגְלִיּוֹת דַּאִינוּ מוֹעִיל כִּי אִם כְּשֶׁנָּתַן לּוֹ קוֹדֵם שְׁיִלְמוּד כְּדֵי שְׁיִלְמוּד וְלַחְלוֹק עִמּוֹ כְּזִבּוּלוֹן עִם יִשְׁשֹׁכֵר וְכִשְׁמַעוֹן אַחֲזִי עֲזַרְיָה אֶבֶל כְּשֶׁכָּבַר לְמַד הָאֵדָם אִינוּ מוֹעִיל שְׁנֵאֲמַר אִם יִתֵּן אִישׁ אֶת כָּל הוֹן בֵּיתוֹ בְּאַהֲבָה בּוֹז יְבוּזוֹ לּוֹ: גַּם בְּאַרְיִכוֹת אוֹמְרוּ שְׁפָן מְצִינוּ בִּס' תְּהִלִּים ע"י דָּוִד כְּלוֹמַר קִדְּם בְּרֵאֵיהֶם לְמָה שְׁבָא לֹאמַר דַּאִין מְלוֹיִן לְאֵדָם אַבְנִים טובות שְׁהָרִי כְּתוּב בְּסִפְרֵי תְּהִלִּים לֹא בַעֲבוּרוֹ בְּלִבָּד קֹאֲמַר כִּי אִם עַל כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שְׁיִכּוֹל לֹאמַר לְפָנַי הַמְּקוֹם טוֹבָה לִי תוֹעֵלֶת מְגִיעַ לִי מִתּוֹרַת פִּיָּה כְּשֶׁמְעִיקְרָא בָּא מֵאֲלֵפֵי זָהָב וְכֶסֶף שְׁנָתַן זָהָב וְכֶסֶף לְאַחַר שְׁיִלְמוּד וְלַחְלֹק עִמּוֹ כְּזִבּוּלוֹן וְיִשְׁשֹׁכֵר אֶבֶל אַחַר שְׁכָבַר לְמַד אִינוּ מוֹעִיל כְּמִדְּבָר וְלִכְּפֹּי אִין מְלוֹיִן לְאֵדָם בְּשַׁעַת פְּטִירְתוֹ אע"פ שְׁנָתַן כְּדִפְרִישִׁית: וּבְדַרְךָ צוּרָה אָמַר ר' יוֹסִי בֶן קִיסְמָא פַּעַם אַחַת הִיִּיתִי מְהִלָּה בְּדַרְךָ אָמַר מְהִלָּה לְרַמְזוֹ לְבִיאַת הָאֵדָם בְּזֶה הָעוֹלָם שֶׁהוּא ע"י הַמְּלָאָךְ עַל אוֹתָהּ מְמַשְׁלָה וּפְגַע בִּי מִיַּד בְּצִאתִי לְאוֹר הָעוֹלָם אֵדָם אֶחָד הִידוּעַ שֶׁהוּא יֵצֵר הָרַע לְפִתּוֹחַ חֲטָאֵת רוּבִיץ וְנָתַן לִי שְׁלוֹם לְפִי שְׁדַרְךָ הַיֵּצֵר לְבֹא לְפִתּוֹחַ הָאֵדָם בְּדַבְרֵי שְׁלוֹם וְחִלְקִלְקוֹת לְהַמְשִׁיכוֹ אַחֲרָיו שְׁאִינוּ מִתְחִיל מִיַּד בְּדַבְרֵים שְׁנֵאֲרִים רַעִים לְעֵינַיִם כְּדֵי שְׁיִשְׁמַע לּוֹ וְהַחֲזִירֵתִי לּוֹ שְׁלוֹם לְעַמּוּד עִמּוֹ בְּנִסְיוֹן לְרֵאוֹת מֵהַ פְּנִיתוֹ אָמַר לִי ר' מֵאִיזָה מְקוֹם אַתָּה כְּלוֹ' מֵאִיזָה שְׁוֹרָשׁ וְיִסוּד אַתָּה וְרָצָה לִידַע מֵהוּתוֹ לְפִי שֶׁשֶּׁשְׁטָן אִינוּ מִתְגַּרְהָ אֶלָּא עִם מִי שֶׁהוּא גְדוֹל שְׁכָל הַגְּדוֹל מִחֲבָרוֹ יֵצֵרוֹ גְּדוֹל מִמֶּנּוּ וְלִכֵּן שָׂאֵל לּוֹ מְקוֹמוֹ כְּלוֹמַר שְׁוֹרָשׁוֹ וּמַעֲלָתוֹ וְכִיּוֹן שֶׁהוּא רָצָה לִיכְנֹס בְּנִסְיוֹן הַגִּיד לּוֹ מַעֲלַת תְּהִלָּתוֹ וְאָמַר לּוֹ מְעִיר גְּדוֹלָה שֶׁל חֲכָמִים וְשֶׁל סוֹפְרִים אֲנִי כִּיּוֹן שְׁשִׁמַּע שֶׁהִיא אֵדָם גְּדוֹל מִיַּד הַתְּחִיל לְפִתּוֹתוֹ וְלְהַמְשִׁיכוֹ אַחַר תַּעֲנוּגֵי הָעוֹלָם וְאָמַר לּוֹ רַבִּי רַצוּנָה שְׁתַּדוּר עִמָּנוּ בְּמִקְוֵמָנוּ אַחַר תַּעֲנוּגֵינוּ וּבְהִיוֹתָךְ דְּבוּק עִמָּנוּ בְּעֵינַיִנִי הָעוֹלָם הַזֶּה וְאֲנִי אֲתָן לָךְ אֶלְפִים דְּגָרִי זָהָב כְּלוֹמַר אֲתָן לָךְ כָּל חֲמִדוֹת שְׁבַעוֹלָם כְּסָף וְזָהָב וְכַדוּמָה וְזֶה הַטוֹב יְבֵא לָךְ בְּשִׁבְלִי בְּשׁוֹמְעָךְ לְעֲצָתִי וְזֶהוּ אוֹמְרוֹ וְאֲנִי אֲתָן שְׁעַם הָעֲצוֹת שְׁאֲנִי יוֹעֲצָךְ תְּרוּיַח כָּל זֶה א"ל אִם אַתָּה נוֹתֵן לִי כָּל כְּסָף וְזָהָב כְּלוֹמַר כָּל הַחֲמִדוֹת שְׁבַעוֹלָם אִינִי דָר אֶלָּא בְּמִקְוֵם תּוֹרָה וְאע"פ שֶׁאֲהִיָּה בְּעֵינַיִת שְׁכָף הִיא דַּרְכָּה שֶׁל תּוֹרָה פֶּת בְּמִלַּח תֹּאכַל וְעכ"ז אִינִי דָר אֶלָּא בְּמִקְוֵם תּוֹרָה שְׁפָן מְצִינוּ בְּסִפְרֵי תְּהִלִּים עַל יְדֵי דָּוִד מְלָךְ יִשְׂרָאֵל שְׁאָמַר לִיהִי הַקֵּב"ה טוֹב לִי תּוֹרַת פִּיָּה הִרִי שֶׁאע"פ שֶׁהִיא דָּוִד מְלָךְ אֲדִיר וּמִן־פֶּלֶג בְּעוֹשֶׁר הִיא עוֹסֵק בְּתוֹרָה וְלֹא הִיא מְשַׁגֵּחַ לְשׁוּם דְּבָר שְׁבַעוֹלָם רַק עֲסוּק בְּלִימוּדוֹ בְּרֵאוֹת שְׁאָמַר לּוֹ הַקֵּב"ה טוֹב לִי תּוֹרַת פִּיָּה כו' גַּם אֲנִי כְּמוֹתוֹ וְאִינִי חוֹמֵד מִחֲמַת מִתְּבוֹתֶיךָ רַק בְּיִרְאַת ה' כָּל הַיּוֹם וְעוֹד שְׁכָל מֵהַ שְׁאֲתָה נוֹתֵן לִי הוּא דְּבָר הַנִּפְסָד וְכִלָּה שְׁהָרִי בְּשַׁעַת פְּטִירְתוֹ שֶׁל אֵדָם אִין מְלוֹיִן לְאֵדָם לֹא כְּסָף וְזָהָב וְלֹא אַבְנִים טוֹבוֹת וּמְרַגְלִיּוֹת מִשֶּׁא"כ הַתּוֹרָה אֶלָּא בְּהַתְּהַלְּכָךְ תִּנְחָה אוֹתָךְ כו' וְעוֹד רִמְזוֹ לּוֹ עֲנִין תְּחִיַּת הַפְּתִים וְזֶהוּ אוֹמְרוֹ וְאָמַר ה' יְמַלְנֶךָ לְעוֹלָם וְעַד כְּלוֹ' אָמַר יְמַלְנֶךָ שְׁעֵתִיד לְמַלְנֶךָ לְעֵתִיד בְּמִהְרָה בְּיָמֵינוּ אָמֵן וְאֵז יִחְיִיהֶמֶתִים כְּפוֹדַע כִּי הוּא בְּלִתִּי תְּכִלִּית וְכָל הַיּוֹכִיחֵם הִנֵּה שֶׁהִיא עִמּוֹ בְּיֵצֵרוֹ כְּדֵי לְהַכְּנִיעוֹ וְלְהַטִּיבוֹ וְלְעֲשׂוֹתוֹ יֵצֵר טוֹב כְּדִכְתִּיב וְאֲהַבֶּתְּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ בְּשֵׁנֵי יֵצֵרֶיךָ בְּיֵצֵר טוֹב וּבְיֵצֵר הָרַע כו' כְּדֵי שְׁיִלָּךְ וְיַעֲיֵד לְפָנַי הַקֵּב"ה בַּעַל כְּרָחוּ שֶׁלֹּא בְּטוֹבָתוֹ עַל צְדָקוֹת הָאֵדָם שֶׁלֹּא שְׁמַע לְעֲצָתוֹ וְהַקֵּב"ה בְּזִכּוֹת אוֹתָם שְׁנֵצְחוּ יֵצֵרֵם יְקָרֵב הַגְּאוּלָּה בְּכַא"ו נֵאֵם הַצַּעִיר הָעוֹמֵד לְשִׁרְתָּ וּלְכַהֵן אֵלֶיהוּ בְּכַמְהָר"ר שְׁלֵמָה אַבְרָהָם הַפָּהָן ז"ל: דְּרוּשׁ י"ב עַל הַתּוֹרָה וְשֵׁם הַדְּרוּשׁ הִנֵּה נִשְׁמַת חַיִּים מִס' אָבוֹת ר' נְחוּנְיָא בֶּן הַקָּנָה אוֹמַר כָּל הַמְּקַבֵּל עָלָיו עוֹל תּוֹרָה מַעֲבִירִין מִמֶּנּוּ עוֹל מַלְכוּת וְעוֹל דַּרְךְ אֲרִיץ.

אמת נכון הדבר שהתורה התמימה נותנת חיים לעושיה בעה"ז ובעה"ב וענגן הדבר שפשאד' טרוד בהכלי הזמן בלתי נאמן כל ימיו מכאובים להשיג הקנינים ולעולם אינו בא לידו חצי תאנה ובזה מוציא ומאבד גופו אחר חצי התאנה אולי ימצאנה והולך רעב וצמא אולי ישלימנה וזהו סיבה לחולשת פחותיו ולמות בלא עתו ונמצא מאבד חיי עולם הזה וגם עולם הבא אחר שהוציא בהכל זמנו ולא הכין עצמו בפרוודור כדי ליפנס לטרקלין לא כן דרך המאנושר הירא את דבר ה' והולך בדרך מוסר למסור נפשו על התורה ועל העבודה ומהכל כל העולה במשפן שפלו מהדברים של עולם השפלי הזה כי הכל המה וזהו סבה לבריאות גופו וחיים ארוכים משום שאינו חושב ומסיר ומסלק עצמו מחולי זה כמו שדרשו ז"ל (ירושלמי דמציעא פרק המקבל) והסיר ה' ממך כל חולי זה רעיון והטעם שפיון שדבק בתורה כבר גמר בדעתו ששכר מצות בהאי עלמא ליכא וע"מ כן לומד והולך ולומד עצמו בדרך זה להרגיל עצמו במדת ההסתפקו בלבד ובזה יובן משנה פה היא דרכה של התורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחי צער תחנה אם אתה ש עושה כן אשריך בעה"ז וטוב לך לעה"ב כו' דקשה טובא דבשלמא בעה"ב ניחא שאשרי לו אבל בעה"ז מאי אשרות יש לו מאחר שאוכל פת במלח ומים במשורה והנה הרש"א ז"ל בספר מדרש שמואל דקדק בזה ופירש ענגן נכון ע"ש.

אמנם נ"ל לפירוש ע"פ מאמר ז"ל במדרש רות הנעלם שהתורה במדת העניות ניתנה כו' וזהו פונת התנא לומר שפך היא דרכה ומדתה של תורה שאם חשקה לעסוק בה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה משום שמידתה היא במידת העניות ואם אתה עושה כן שאע"פ שאתה יודע שהתורה במידת העניות ניתנה ועם כל זה אתה עוסק בה אשריך בעה"ז שלא תמות בלא עתה משום שפיון שאתה יודע שהתורה במידת העניות ניתנה ועם כל זה דבקתה בה כבר נתיאשת מכל הדברים שבעולם ובהיות כן אין לך שום רעיון להשגת הדברים אשר היא סבה לכלותה ולהמיתה בלא עתה ונמצא שאשריך בעולם הזה שתחנה ולא יהיה לך חולי הרעיון ואשריך בעולם הבא בקבול שכר התורה ונכון מאד.

אף קשה שפכי מאמר זה שהתורה במידת העניות ניתנה כיצד יש צדיקים גמורים עשירים מןפלגים פאברהם אבינו ויעקב אבינו ורבי ורבי אבהו וכאלה רבים שהיה מן הראוי שמאחר שהתורה במידת העניות והם חשקה נפשם בתורה שיהיו עניים וי"ל שהצדיקים העשירים אפוטרופסים אשר העמידם השם לעמוד על בני עמו ליסרם ולהדריכם בדרך ישרה ולפרנס למי שאריו וראיה לזה שהם בעצמן אינם נהנים מאותו ממון ומספיקים עצמן במצב האנשים אשר אין להם פלום פאמר ז"ל גבי ר' שהרים עשר אצבעות בשעת פטירתו ואמר שלא נהנה מהעה"ז אפילו באצבע קטנה כו' ומה שאמר במסכת ע"ז לא פסקה מעל שולחנו חזרת וצנון כו' לא בימות החמה ולא בימות הגשמים היה דוקא לאנשי ביתו לטף ולנשים כו'.

ונחזור לענגן שכל כ שנפשו חשקה בתורה מהכל כל הדברים ודומה לו פאילו יש לו פסוף וזהב וכלחמדות שבעולם. אשר עם זה יובן בטוב טעם ודעת מאמר לחז"ל במדרש קהלת וז"ל אמר רבי סימון בשם רבי שמעון בן חלפתא משל לבלוובטיס (פי' יועץ

המלך) שהיה יועץ בפלטינ של מלכים אמר לו המלך שאל מה אתן לה אמר אותו יועץ אם שואל אני פסך ונהב או מרגליות טובות הוא נותן לי כו' אלא אני שואל בתו והפל ינתן לי בכלל בתו כה נראה ה' בגבעון אל שלמה בחלום הלילה ויאמר אלהים שאל מה אתן לה אמר שלמה אם אני שואל פסך ונהב הוא נותן לי אלא הריני שואל את החכמה והפל בכלל עכ"ל: וקודם בואי לפרש פונת זה המאמר נקדים קודם מאמר במדרש פ' תרומה שיוכן גם עם הקדמתנו ונ"ל ויקחו לי תרומה הה"ד פי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו אל תעזבו את המקח שנתתי לכם יש לה אדם לוקח מקח יש בו זקב ואין בו פסך יש בו פסך ואין בו זקב אבל המקח שנתתי לכם יש בו פסך שגאמר אמרות ה' אמרות טהורות פסך צרוף יש בו זקב שגאמר הנחמדים זקב ומפז יש אדם לוקח שדות אבל לא פרמים פרמים ולא שדות אבל המקח הזה יש בו שדות יש בו פרמים שגאמר שלחיה פרדס רמונים עכ"ל.

וקשה טובא דבשלמא במקח בעלמא הו אמת שאם יש פסך אין בו זקב ואם יש זקב אין פסך מיהו אותו הזקב או הפסך יש מציאות במה שיש בידו אבל בתורה מה איכפת לנו שפתיב בה זקב וכסף שדות וכרמים ואין מציאות מהם לעוסק בה ואם הכננה לומר שבראות שפתיב בתורה פסך ונהב הוא רמז על שר העתיד המזומן לו שהיא יקר מפסך ונהב משדות וכרמים זהו פשיטא דשכר מצות בהאי עלמא ליכא ומה חידש בעל המאמר שהעוסק בתורה יש לו שכר לעה"ב ואם פננתו לומר שהעוסק בתורה לסוף מתעשר בעה"ז ויש בו פסך ונהב ושדות וכרמים הא קא חזינון כמה וכמה שעוסקים בתורה ואין להם כלום בעולם הזה כרבי אלעזר בן פדת וכדומה אמנם יוכן עם מה שהקדמתי שכל מי שחושק בתורה ועוסק בה משיג בשכלו סוף כל הדברים השפלים פי הכל המה ואינו חומד כלל מהדברים היקרים שבעולם כסף ונהב ודומה לו כאילו טמון תחת ידו כל החמדות שבעולם משא"כ החושק בדברים השפלים של עה"ז שמוציא בהכל ימיו ואם יש לו פסך חזר אחר הנהב ואם יש לו זקב חזר אחר הכרמים וכדומה וילעולם רודף אחריהם ואינו אוכל ושותה ובסוף עולה בידו חרס לפי שאין אדם מת ונחצי תאנתו בידו והנה נתפרש היטב פונת המאמר אדם יש לו פסך אין לו זקב ונהב אין לו פסך מהטעם שאמרנו שאין אדם יכול להשיג כל תאנתו אמנם בתורה יש בה פסך ונהב ושדות וכרמים כלומר שפיון שחשק ונדבק עצמו בתורה הרי באמת יש לו פסך ונהב ושדות וכרמים משום שפיון שמהכל בעיניו כל אלו הדברים דומה לו כאילו יש בידו כל זה ודוק: ובזה הוטר הקושיא שמקשים כל העולם במאמר שהקדמתי דמה שבח יש לשלמה על ששאל את החכמה מאחר שאמר אם אני שואל פסך ונהב הוא נותן לי אלא הריני שואל את החכמה והפל בכלל אלא הוא אשר דברנו שהחושק בתורה דומה לו כאילו יש בידו פסך ונהב מסבת חמדת התורה וזהו פננתו של שלמה אם אני שואל פסך ונהב הוא נותן לי אלא הריני שואל את החכמה ואע"פ שלא הנה לי פסך ונהב בפועל מאחר שאני חכם בכלל התורה יש פסך ונהב שבאמצעות התורה יודע שכל הדברים השפלים הכל המה ואיני מתאנה לחזור אחריהם ודומה לי כאילו יש לי פסך ונהב שפאחר שאיני מתאנה וחומד להם הרי באמת כאילו גנוזים תחת ידי והשיב לו יען אשר לא שאלת פסך ונהב ממש ושאלת חכמה שיש בכללה פסך ונהב אמנם אינו בפועל ממש כדפרישית אם כן אתן לדאת החכמה וגם פסך ונהב בפועל ממש ונכון ודוק.

עוד יש לפרש דמשמע מן המשל שבראות שאמר המלה ליועץ שאל מה אתן לה משמע דבר אחד בלבד אני רוצה ליתן לה בחר לה כסף או זהב וכדומה ובהיות כן פונת המלה נסתפן השואל בשאלת בתו של מלה לפי שהן אמת שהפל בכלל הבת אמנם אפשר שיחפים המלה על שאלתו ולא יתן לו אלא בתו בלבד כדי שלא יראה בעיני השואל שנצח את המלה בעשות לו לו זאת הערמה ולקח כל חפצו ועם כל זה בראות שמסתפן השואל לשאול הבת ואע"פ שבעלמא הפל בכלל הבת אבל בכאן ספק מהטעם שאמרנו אינו אלא כ"א מסבת שבאמת אהב בתו של מלה מפל חמדות שבעולם וגמר בדעתו אף שלא יתן המלה פי אם בתו די לי בזה פן גם שלמה הע"ה הן אמת שבכלל החכמה יש כסף וזהב כו' אמנם נסתפן בשאלת החכמה שלא יתן לו הקב"ה פי אם חכמה בלבד מאחר שפונתו שהפל בכלל החכמה ולא היה נותן לו פי אם חכמה בלבד ולא כסף זהב ועם כל זה בראותו ששאלת החכמה משמע שהוא מסבת שחמד בחכמה ואמר אני שואל חכמה שהפל בכלל ואם הקב"ה לא יתן לי אלא חכמה די לי בזה מה שאין פן שאם היה שואל כסף וזהב היה נותן לו ומי הכריחו לזה להסתפן עצמו בשאלת החכמה שהן אמת שהפל בכלל אמנם אפשר מאחר שפונתו לזה בעבור שהפל בכלל שלא יתן לו הקב"ה כסף וזהב פי אם חכמה בלבד ובראות הקב"ה ששאל חכמה אינו אלא כ"א מסבת חמדת החכמה ולכן משבח לו הקב"ה יען אשר לא שאלת כסף וזהב כו' שהוא ודאי ושאלת את החכמה ואע"פ שהפל בכלל החכמה אמנם הוא ספק בנדון זה אם הפל בכלל מאחר שפונתו לזה ועכ"ז שאלת חכמה א גם כסף וזהב אתן לה ובהו יובן פסוק (במשלי סי' ג') כי טוב סחרה מסחר כסף ומחרוץ תבואתה יובן עם מאמר האמור אדם לוקח כסף אין לו זהב וזהב אין לו כסף שדות אין לו כרמים כרמים אין לו שדות אבל בתורה יש בה כסף וזהב ושדות וכרמים שעם זה מתנישב הקושיא עצומה שיש בדברי החכם שהע"ה באומרו כי טוב סחרה מסחר כסף דפשיטא שהתורה טובה מכסף ומזהב ומפל חמדות שבעולם אלא הוא אשר דברנו שהעוסק בעניני העולם הזה יש לו כסף או זהב ונמצא שמ"מ יש בידו איזה דבר מכסף או מזהב משא"כ העוסק בתורה שהן אמת שדומה לו כאלו בידו כסף וזהב כו' אמנם בפועל ממש אין בידו כלום ולכן אמר שלמה הע"ה פי טוב סחרה של תורה אע"פ שהכסף והזהב הנמשכת ממנה בזה העולם אינו בפועל כדפרישית אלא שדומה מסבת חשק התורה כאילו הפל בידו עכ"ז טוב סחרה של תורה מסחר כסף אע"פ שיש בידו ממש כס או זהב: ובדרך אחר יש לפרש במאמר ז"ל גבי יששכר וזבולון שזבולון היה מפרנס ליששכר כדי שילמוד והיו חולקים השכר לעה"ב ונמצא שכל מי שעוסק בתורה על יד אחר שמפרנס לו אין לו מעלה כל כך משום שחולק עמו לעה"ב לזה אמר כי טוב סחרה של תורה כשהיא באה מסחר כסף כלומר שהעוסק בה היא מסבה שעוסק בסחורה ומרויח ולומד ובאופן זה טוב סחרה של תורה כשהיא באה מסחר כסף כדפרישית משום שאינו חולק בלמודו עם אחרים וגם טוב מחרוץ משום שכל תבואתה של תורה היא שלו וזהו ומחרוץ תבואתה.

ובהו יובן מאמר חז"ל במסכת ברכות ד"ח ע"א ואמר רבי חייא בר אמי משמיה דרנא גדול הנהנה מיגיעו יותר מירא שמים דאילו גבי ירא שמים כתיב אשרי איש ירא את ה' ואילו גבי הנהנה מוגיעו כתיב יגיע כפיך פי תאכל אשריך וטוב לה בעה"ז ועה"ב כו' כל העולם מקשין דלמה הנהנה מיגיעו יהא גדול מירא שמים שתורתו אומנותו אמנם נראה

לפרש שזה שנהגה מיגיעו עוסק בתורה אלא שעוסק גם בסחורה כדי שלא יצטרך
שאחרים יזונו אותו משא"כ הירא שמים שפירש עצמו מכל מהדברים של זה העולם
עד שהוצרכו אחרים לפרנס אותו ובהיות פן חולק עמם לעה"ב ולכן גדול ומשנפח
הנהגה מיגיעו ולומד יותר מירא שמים משום שהנהגה מיגיעו אינו חולק עם אחרים
בשכר למודו ולכן פתיב ביה יגיע כפיה כי תאכל אשריה וטוב לה פלומר כל הטוב היא
שלה ואין אתה חולק עם אחרים ונמצא שאשריה בעה"ז שאין אתה פפוף תחת אחרים
ואשריה בעה"ב שהכל שלה ואין אתה חולק עם אחרים אמנם גבי ירא שמים פתיב אשרי
איש ירא את ה' ואינו אומר וטוב לה לפי שהטוב פלוו אינו שלו לפי שאשריה ליתן חלק
מחלקו לאחרים ובמק"א פירשתי באנך במאמר זה: ונחזור לענייננו שבתורה יש כסף
וזהב כו' שכל העוסק בה מאחר שמואס בכל נמצא שדומה לו פאילו יש בו כסף וזהב
אשר עם זה גבין פסוק (במשלי סי' ו') לא יבזו לגנב כי יגנוב למלא נפשו כי ירעב
ונמצא ישלם שבועתים את כל הון ביתו יתן כו' דקשה טובא שבאומרו לא יבזו לגנב כי
יגנוב משמע שאע"פ שראוהו שגנב אין ראוי לבזותו מאחר שהוא למלא נפשו מחמת
הרעב ואם פן איה אומר אח"כ ונמצא ישלם שבועתים ונהרי פליג אהדדי שהרי אמר
תחילה שאין ראוי לבזותו שמצאוהו שגנב מאחר שהיה רעב ועוד פשנמצא למה ישלם
שבועתים ולא העונש הקצוב בתורה חמשה בקר ישלם תחת השור כו' ועוד מאחר שנתן
קצבה שישלם שבועתים איה חוזר עצמו ואומר את כל הון ביתו יתן שהוא יותר
משבועתים כמה פעמים ועוד ראוי לדקדק באומרו למלא נפשו ואינו אומר למלא בטנו
כי ירעב אמנם נראה לפרש שאינו מדבר פאן בהגונב דבר אכילה שהוא דבר הנוגע לגוף
אלא מדבר פאן בהגונב ספר חזד ללמוד שהוא דבר למלא נפשו כי ירעב שהלימוד דבר
הנוגע לנפש וטוען זה שגנב הספר משום שפירש מקל חמדות שבעולם וחסק בתורה
ובעסק התורה ממלא נפשו מקל התאות וחמדות שבעולם מקסר וזהב משום דבתורה יש
בה כסף וזהב פאנפן שפירשתי שפיון שמתדבק בה ועוסק בה תמיד דומה לו פאילו הכל
בידו וזהו למלא נפשו ואם מדבר בגניבת אכילה הול"ל למלא בטנו דבר שנוגע לגוף
שהיא האכילה אבל ונמצא ישלם שבועתים פלומר אם טען שמה שגנב זה הספר מחבירו
היה מחמת רעבון הנפש שחשק ללמוד ולא היה בידו ס' אחר פזה בביתו אז ישלם
שבועתים מלשון על אבן א' ז' עינים משום שבתורה אין קצבה והוא מדה פנגד מדה
שהוא טוען שגנב הס' כדי למלא נפשו בהתעסקו בו והיה ממלא נפשו פאילו בידו כל
כסף זהב שבעולם ולכן ישלם שבועתים שאין שיעור ואם אין בידו פלום יקחו פל הון
ביתו פל הפלים הנמצאים בביתו: ומצאתי במדרש משלי על פסוק זה שדורש הענין על
התורה וז"ל לא יבזו לגנב כי יגנוב אם ראית ע"ה שהשחית עצמו על דברי תורה אל
תבזהו ואל תאמר אתמול ע"ה והיום חבר למלא נפשו כי ירעב אין רעתו אלא מן התורה
שנא' לא יבזו לגנב כי יגנוב ד"א לא יבזו לגנב כי יגנוב אם ראית רשע שחזר מרשעו
ועשה תשובה אל תבזו לו למה למלא נפשו כי ירעב וכתיב אחריו ונמצא ישלם שבועתים
זה ע"ה שמאחר שלמד תורה חזר לקלוקולו הקב"ה משליכו למדורי גהינם ולא דיו אלא
שגורם לביתו ולמנונו לאבד שפאמר את כל הון ביתו יתן עכ"ל.

וכינן דאָתא לידן ראוי שלא לשלחו חנם ונדקדק בו באומרו אם ראית ע"ה שהשחית עצמו על ד"ת מאי פונתו לומר שהשחית עצמו על ד"ת שפירא ח"ו שהעוסק בתורה משחית עצמו ח"ו ואם הפננה לומר שכל העוסק בתורה מקנים בעצמו אדם כי ימות באהל א"כ הול"ל אם ראית ע"ה שהמית עצמו על ד"ת.

ועוד ראוי לדקדק באומרו כי ירעב אין רעבתו אלא מן התורה שפירא לא יבוזו לגנב כי יגנב דמה ראיה מביא שאין רעבתו אלא מן התורה בעבורשפירא לא יבוזו לגנב כי יגנב.

אמנם התשובה בהתר ספק א' הוא מבואר עמ"ש המפרשים דהטעם דלפעמים אדם שהוא רשע בעודו רשע הוא שקט ושפירא ובשובו אל ה' באים עליו מיני חולאים רעים ונדלות ועניות והתשובה שהוא משל לאדם שהיה חולה בגופו ולא מזיק לו אותו החולי והיה אוכל ושותה ומטייל עצמו בכל מיני טיולים לסוף בא רופא לרפאותו והתחיל לתת לו מיני סמים ומשקים עד שפירא ונפל על ערש דוי וכונתו של רופא בזה לעקור שורש החולי מגופו עד שחזור לימי עלומיו ונמצא שאדברא אותה החולשה שגרם לו הרופא הוא לטוב לו שמסבת אותה השחיתה שעשה בגופו גרם שפירא החולי ממנו מפל וכל גם כן האיש הרשע בעודו רשע שעומד בחולי הנפש משלם לו הקב"ה שכר איזה מצוה שעשה בעה"ז ולכן הוא שקט ושפירא אמנם פשוט בתשובה שאז מכניס עצמו ברשות הרופא אז כדי לנקותו מהעבירות שפירא נותן לו הקב"ה מיני סורין וזהו הטעם שפשוט בתשובה באים עליו סורין: וזהו הנרמז כאן במאמר זה אם ראית ע"ה שהשחית עצמו על ד"ת אל תבזהו אמר שהשחית משום שפשוט בתשובה לעסוק בתורה נמצא שמשחית עצמו משום שמיד באים עליו סורין כדי לנקות מה שעשה בעודו ע"ה ולכן אמר שהשחית עצמו עד"ת ונכון: ואמר עוד כי ירעב אין רעבתו אלא מן התורה שפירא לא יבוזו לגנב כי יגנב י"ל שפירא ראיתו הוא מסוף הפסוק שאומר למלא נפשו ואין רעבון בנפש כי אם בתורה שאם מדבר ברעבון הגופני הול"ל למלא בטנו.

עוד י"ל דלא מצינו שפירא התורה לגנב כ"א ד"ת כמ"ש הזה"ק לא תרצח לא תנאף לא תגנב טעם הפסוק לרמז לא תרצח פירא לב"ד שיכולים להרוג לא תנאף אכל באשתו מותר לא תגנב אמנם התלמיד מפי רבו יכול לגנב ההלכה מפיו כו' ובהיות כן אומר אין רעבתו של זה אלא מן התורה וראיה לזה שאומר לא יבוזו לגנב כי יגנב ואם בגנב שגנב מדבר אי אפשר שהרי עובר על לאו שבתורה אלא ודאי שפירא בגנב דברי תורה כדפרישית.

ולמדנו שאע"פ שאין אדם יכול לגנב בד"ת מותר ורמז שהע"ה מאמר הזה"ק שד"ת מותר אדם לגנב מפי רבו ודוק: ונחזור להקדמתנו שאדם שחשק בתורה דומה לו כאילו יש בידו כל חמדות שפועלים מכח שמשיג בתכלית החכמה וזהו גורם לו להקבל כל הדברים הנמצאים תחת השמש וזהו פונת הפ' תורת ה' תמימה משיבת נפש עדות ה' נאמנה מחכימת פתי שהפננה שהתורה משיבת נפש האדם ומשיבת מלשון ישיב והנחה שע"י התורה ישיג בדעתו שכל חמדות העולם הבל המה ובהו אינו נבהל בנפשו להשיגם ונמצא שתורת ה' תמימה מיישב ושוקט נפשו של אדם והטעם משום שפירא לתו להחכים

לפתאים וז"א מחכימת פתי וכיון שמתכנים לאדם זהו הטעם להנחת נפשו: עי"ל תורת ה' תמימה משיבת נפש ידוע שהאדם ע"י עסק התורה יכול לעשות פעולותיו של הקב"ה כמו שדרשו רז"ל מה הקב"ה מוריד גשמים פה אליהו כו' מה הקב"ה פוקד עקרות פה הצדיקים שפן מצינו באלישע מה הקב"ה מחיה מתים פה הצדיקים כמו שמצינו באליהו ואלישע כו' וזהו הרומז פאן תורת ה' תמימה וכל פה מתמימת לאדם ומבשמו ומלכנו עד שיכול האדם לעשות פעולותיו של הקב"ה להשיב נפש לגוף המת באליהו ואלישע כו' וזהו אומרו משיבת נפש עוד יש לרמוז שהצדיקים שהם ישראלים הם הקמים בתחית המתים כמו שדרשו רז"ל (בכתובות דקי"א) כל העוסק בתורה טל תורה מחייהו ור"ל תורת ה' תמימה וזהו מעלת העוסק בה שבעבור שעסק בה משיבת נפש לגוף בת"ה בעבור שעסק בה: עי"ל ידוע שמדרגת הנפש היא המדרגה השפלה ובעסק התורה זוכה האדם לקשר נפשו ברוח ורוח בנשמה כדאיתא בזוהר הקדוש ופאה חולקא דצדיקיא דמתקשרי דא בידא נפש ברוח ורוח בנשמה ונשמה בקב"ה וזהו מאמר אביגיל לדוד (בשמואל א' כ"ה) והיתה נפש אדוני צרויה בצרור החיים ונמצא שע"י עסק התורה והמצות עולה ממדרגת הנפש למדרגת הנשמה וז"א תורת ה' תמימה אשר עמה משיבת הנפש ממה שהיא עולה ממדרגת נפש למדרגת נשמה כו': עי"ל תורת ה' תמימה וכיון שהיא תמימה וברה צריף האדם לקיימה פולה ואם לא קיימה בבואו לזה העולם בפעם א' מגלגלים נפשו פעם אחרת בזה העולם כדי שישלים מה שחסר ור"ל תורת ה' תמימה וכיון שהיא תמימה משיבת נפש האדם בזה העולם כדי שישלים פולה ומלת תמימה ר"ל שכל מה שפתוב בה היא צורך להשלמת הנשמה ואין בה דבר חסר או יתר ולכך צריף לחזור הנשמה פעמים בזה העולם כדי שישלים פולה: ונחזור אל הענין שכל מי שחשקה נפש בתורה נדמה לו שיש בידו כל חמדות שבעולם והמועט שבידו נראה לו כאלו יש בידו כל טוב מאחר שמרחיק ממנו חמדות התאנה מכח חשקו בתורה.

אשר עם זה יבין מאמר חז"ל (מסכת ע"ז די"ט ע"ב) אמר ר' יהושע ב"ל דבר זה פתוב בתורה ושוני בנביאים ומשולש בפתובים כל העוסק בתורה נכסיו מצליחין לו פתוב בתורה דכתיב ושמרתם את דברי הברית הזאת ועשיתם אותם למען תשפילו את כל אשר תעשוני שנוי בנביאים דכתיב לא ימוש ספר התורה הזו מפיך והגית בו יומם ולילה למען תשמור לעשות ככל הפתוב בו כי אז תצליח את דרכיך ואז תשפיל משולש בפתובים דכתיב כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה והיה כעץ שתול על פלגי מים גו' וכל אשר יעשה יצליח ע"כ יש לדקדק אומרו נכסיו מצליחין לו דמלת לו אף למותר דהול"ל כל העוסק בתורה נכסיו מצליחין מאי לו אמנם הא שר דברנו שכל מי שחשקה נפשו בתורה מהביל כל הפותרות והמעוט שבידו נדמה נדמה לו שכל טוב שבעולם בידו ולז"א שכל מי שעוסק בתורה נכסיו מצליחין לו שמאחר שחשקה נפשו בתורה אע"פ שיש בידו דבר מועט מןצליח בידו אותו המועט ודומה לו שכל טוב בידו וזהו דוקא לו משום שחשקה נפשו בתורה שפכח החשק מהביל הפותרות וע"ז מביא ראיה מן התורה למען תשפילו את כל אשר תעשוני שבשמירת המצוה וחשק התורה יש השפלה בכל דרכיו שהמעוט נדמה לו כהרבה וכן ראית הנביאים והפתובים ודוק: עי"ל דאמר מצליחין לו לומר שהקב"ה אינו נותן לצדיק מותרות כדי להרבות שכתרו לעה"ב וכדי שלא יבטל מלמדו מה עושה לו הקב"ה אותו דבר מועט שהוא שיעור שאינו מספיק

לאחרים מן צלח בידו שיעור די ספוקו וזהו לו דוקא שביד אחר שיעור פנה אינו מספיק וזהו מצליחין לו.

ע"ל דאמר מצליחין לו פלומר עושה הקב"ה לעוסק בתורה שנקסיו לא יצליחו כי אם בידו בלבד ואם אחרים פושטי ידיהם בממונו לא יצליחו בממונם לעולם שיבא זה ויאבד לזה ובהיות זה ישמרו מלפשוט ידם בממונם וז"ל כל העוסק בתורה נכסיו מצליחין לו דוקא פרט לאחרים שפשטו ידיהם בממונם ע"ל מצליחין לו שיש בני אדם עשירים ואין נהנים מנכסיהם ואוכלים שלא לשנובע נפשם ומעטפים עצמן בבלותיהן שע"ז התפלל יעקב אע"ה לחם לאכול ובגד ללבוש כמו שפי' המפרשים ז"ל שבהיות שיש מי שיש לו פת לשנובע ובגדים ללבוש ומצמצם עצמו כמו שפירשנו לכן התפלל שיזכה לאכול לחם וללבוש הבגדים ויתן לו לב ללבושם ע"כ וזהו הרומז פאן שהעוסק בתורה נכסיו מצליחין לו פלומר מצליחין לו לגופו שמורה הצלחת ממונו בגופו שנותן לו הקב"ה לב רחב ופנים מצהילות ודוק: ע"ל מצליחין לו שכל העוסק בתורה נכסיו מצליחין לו שיזכה לאכול יגיע כפיו ולא יעזוב לאחרים חילו וזהו מצליחין לו דיקא שיזכה לאכלם ודוק ע"ל למצליחין לו כדרך שאמרו רז"ל גבי איוב כל הנוטל פרוטה מאיוב מתברר.

וז"ל נכסיו מצליחין פלומר נכסיו מצליחין לאחרים שקבלו ממנו ומלת לו בעבורו: גם יש לדקדק שמאחר שהביא ראיה מן התורה למה הוצרך להביא מן הנביאים ומן הכתובים ונראה לתרץ במאמר חז"ל במסכת קדושין פ"ק ד"מ ע"ב וכבר היה ר' טרפון וזקנים מסובין בעליית בית נתנה בלוד ונשאלה שאלה זאת בפניהם תלמוד גדול או מעשה גדול נענה ר"ט ואמר מעשה גדול נענה רבי עקיבא ואמר תלמוד גדול נענו כלם ואמרו תלמיד גדול שמביא לידי מעשה ע"כ וקודם שאבוא לביאור המאמר נקדים לפרש קודם מאמר לחז"ל (במגילה דכ"ח ע"ב ובסוף גדה).

תנא דבי אליהו כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן העה"ב שנאמר הליכות עולם לו אל תקרי הליכות אלא הלכות ע"כ פשט הענין שאמר אל תקרי מפח היתור שמאחר שאמר תחילה עמד וימודד ארץ ראה ויתר גוים ויתפוצצו הררי עד שחו גבעות עולם למה הוצרך לומר הליכות עולם לזה אמר אל תקרי הל יכו עולם לו דזהו פשיטא מאחר שאמרת עמד וימודד ארץ שחו גבעות עולם גו' נמצא שהליכות עולם לו ואם פן למה אומר הליכות אלא הלכות עולם לו מביא אותו לעולם הבא ובדרך חורפא יש לומר עם מסקנת הגמרא שתלמוד גדול שמביא לידי מעשה כמו שהזכרתי ומשפט הפ' נראה הפך המסקנא שבאמרו הליכות עולם לו משמע כל ההולך בהלכות העולם לו שהוא המעשה לו לזה אמר אל תקרי הליכות שהוא המעשה אלא הלכות שכל העוסק בהלכות עולם לו משום שהתלמוד מביא לידי מעשה ולכן משחרב ב"ה אין לו להקב"ה בעולם אלא ד' אמות של הלכה גו': ונראה שמשחרב בית המקדש ונתקלקל העולם והבריות ונתבלבלו הדעות מצרת השעבוד אין רצונו של הקב"ה אלא שיעסקו בהלכה שהוא התלמוד שאולי ע"י זכירת התלמוד יבוא לידי מעשה ודוק ונחזור על הענין שהתלמוד גדול שמביא לידי מעשה ולפ"ז הוצרך להביא ראיה גם מן הנביאים משום שמראיה שמביא מן התורה משמע על המעשה באמרו ושמרתם את דברי הברית הזאת ועשיתם אותם למען תשפילו והוא הפך מאמרו שאמר כל העוסק בתורה שהוא התלמוד נכסיו

מצליחין ולכן מביא מן הנביאים שמזכיר בו תלמוד דכתיב לא ימוש ספר התורה הזה מפיה ספר התורה שהוא תלמוד ובאו דברי הנביאים לפרש על דברי תורה שמה שמזכיר מעשה אינו דוקא אלא שיקדים לו מה שגורם לו המעשה שהוא התלמוד גם מביא מן הפתובים ללמדך שמה שאמרו שקל העוסק בתורה נכסיו מצליחין דוקא לעוסק בתורה לשמה ולא לקנטר שנאמר כי אם בתורת ה' חפצו גו' כלו' נכסיו מצליחין על מנת שעוסק בה בעבור שבתורת ה' חפצו ולא לקנטר ומשום שמראית התורה והנביאים משמע סתם בין לשמה בין לקנטר לכן מביא מן הפתובים לפ' דוקא לעושים לשמה קאמר: ובזה יובן פ' (במשלי ח') ועתה בנים שמעו לי ואשרי דרכי ישמרו הפונה ועתה בנים שמעו לי מ"מ לשמה ושלם לשמה אמנם ואשרי דרכי ישמרו ואשרי חלקו לעושים לעולם לשמה שדרכי ישמרו ואשרי חלקו לעולם לשמה שדרכי ישמור בעבור שהם דרכי שעושים לשמה עי"ל ואשרי דרכי ישמרו כלו' שאין עושים דרכי ע"מ לקבל פרס אלא בעבור שהם דרכי שצויתי אותם שומרים אותם כעבד מוכרח לעשות עבודת רבו אשרי לזה גו' עי"ל אע"פ שיש מצות שכליות כגון כבוד או"א לא יעשה המצות בעבור שהשכל מחייבים אלא ואשרי דרכי ישמרו ושומר אותם בעבור שאני צויתי אותם ויאמר בעבור ישמור דרכיו ותברך אני שומר אותם ולא בעבור שהשכל מחייבו: וזהו פונת הפ' לעשות רצונה אלהי חפצתי ותורתך בתוך מעי הפונה כשהייתעושה המצוה היתה כוננתי לעשות רצונה שצויתני לעשות כן ולא הייתי מקיימם בעבור שהשכל מחייבם וזהו הנה סבה שתורתך בתוך מעי ודוק.

ומזקנים אתבונן שפירשו בפ' כי אם בתורת ה' חפצו שהפונה שקל החושב בתורה בכל מעשיו נחשב לו כאילו ובתורתו יהגה יומם וליילה משום שמחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה וזה נראה שרומז כאן לעשות רצונה אלהי חפצתי כלומר כשרצוני לעשות רצונה בכל מעשי שאני עושה נחשב כאלו תורתך בתוך מעי מאחר שפוננתי בכל מעשי כדי לשמור תורתך וכפי מה שפירשתי בדרה"א יובן פסוק טוב לי כי עונתי למען אלמד חקיה ונקדים מאמרם במסכת נדרים דפ"א ע"א הנהרו בבני עניים שמהם תצא תורה לעולם משום שכשהם עניים אינן מתעסקים בשום ענין וכמאמר התנא פת במלח תאכל לז"א טוב לי כי עונתי שזה הנה סבה למען אלמד חקיה מסיבת העוני ובאופן אחר יובן פונת מה שעונתי ללמוד התורה לא הנה כדי לקבל פרס על למודה אלא למען אלמוד חקיה כאשר צויתנו ואני מחוייב כעבד לרבו ובדרה"ה הנה מלת טוב מורה על התורה שנקראת טוב דכתיב כי לקח טוב נתתי לכם ואמר טוב לי כי עונתי כלומר תורה היתה לי מסיבה שעונתי מה שעונתי ללמודה לא היתה ע"מ לקבל פרס אלא למען אלמד חקיה כאשר צויתנו שקיום המצות צריך לקיימה לא בשביל שהשכל מחייבם כמצות השכליות אלא אפי' המצות שאין השכל מחייבם כמצות אלהיות מ"מ צריכים אנו לקיימם בעבור דבורו בלבד: ונחזור לענין שהקדמנו שהחושק ומדפק עצמו לתורה מהבל כל הדברים והקניינים שבעולם כמו שמצינו באלישע ו' שפט כשמשחו אליהו הנביא ז"ל שעזב כל חמדתו ורץ אחריו ללמוד ממנו עוד תורה כדכתיב במלכים א' סי' י"ט ויעזוב את הפקר וירץ אחרי אליהו ויאמר אשקה נא לאבי ולאמי ואלכה אחריה ויאמר לו לה שוב כי מה עשיתי לה גו' יש לדקדק דמלת שוב אף למותר שע"מ זה הלה כדי לשוב אליו באומרו אשקה נא לאבי ולאמי ואלכה אחריה וא"כ מה אומר לו אליהו לה שוב ועוד ראוי להבין

אומרו לה שוב פי מה עשיתי לה אמנם נראה לפירוש שמאמר אליהו לאלישע לה שוב הוא בדרך ברכה שברכו שישוב לשלום ולא יארע לו בדרך שום נזק וז"א לה שוב ר"ל יה"ר שתלה ותשוב לשלום ובהיות שכבוד הרב קודם מכיבוד או"א שרבו מביאו לעוה"ב ואביו בעה"ז פדחז"ל כו' לז"א לו אליהו לה שוב פי מה עשיתי לה פלומר אף שמו הדין כבוד הרב קודם לכבוד האב אמנם בנדון זה לה תחילה אל אביה בהיות שאני עדיין לא עשיתי עמה פלום שעדיין לא למדתי תורה לכן לה שוב אל אביה ונעזב אותי שבעת הזה הם קודמים ואח"כ שוב אלי בעבור פי מה עשיתי לה פלומר שעדיין לא עשיתי עמה פלום ואם הרב קודם הוא אחר שלמדו ואני הו אמת שמשחתי לה אמנם תורה עדיין לא למדתי כו' הרי שאלישע ו' שפט עזב כל אשר לו ואמר פי הכל המה והלה אחר אליהו פי זה הנה עיקר וכל חמדות שבעולם כו' ותראה שהחכם תמיד פועל בכל דבר שרואה פדכתיב בקהלת סי' א' פי ברוב חכמה רוב פעם ויוסיף דעת יוסיף מכאוב גו' והטעם שמאחר שדבק עצמו בחכמת האלהיות מואס בכל קנייני העוה"ז והשגת שכלו פי הכל המה ולכן תמיד פועל בכל דבר מעניין העולם וזהו טעם מדת הפעם בחכם: ונקשה ממקום למקום שבכאן פתיב פי ברוב חכמה רוב פעם משמע דהפעם היא מדת החכם ולקמן (סימן ז') פתיב וכעס בלב פסילים ינוח משמע שהפעם היא מדת פסילים ועוד שמצינו שהקב"ה פועל בכל יום פדכתיב ואל זועם בכל יום וי"ל שההבדל שיש בין החכם לכסיל שהחכם פועל לצורך השעה להטיל אימה וכדומה או להכל איזה דבר שאין ראוי להלך אחריה ובעשות פונתו מיד עובר הפעם ממנו וגם זהו מדתו ית"ש שפועל לצורך השעה ומידעובר ממנו הפעם פדכתיב ואל זועם בכל יום ופירשו ז"ל ששיעור זעמו רגע שמיד עובר ממנו הפעם וזהו דכתיב ויחר אף ה' בם וי"ל פלומר מיד אחר שחרה וי"ל הפעם ממנו אבל הכסיל אינו פן אצא פעסו תקוע בלבו תמיד ושם ינוח ששם מושבו וז"א וכעס בלב פסילים ינוח פלומר ינוח בלבו לעולם ועל זה מזהיר שלמה הע"ה (שם סימן י"א) והסר פעס מלבך לא כמדת הכסיל שהפעם ינוח בלבו: ובזה יובן גם אומרו (במשלי סי' י"ב) אויל ביום ינדע פעסו כלו' מאחר שפעסו תקוע בלבו יש היפר וידיעה בפעסו משא"כ החכם שאף ע"פ שפועס מאחר שמיד מתרצה אין היפר וידיעה בפעסו גם בזה יובן פסוק (שם סי' י"ד) חכם ירא וסר מרע וכסיל מתעבר ובוטח הפונה החכם ירא מהקב"ה וסר מרע שהוא הפעם דבזה משתעי קרא הפך מהאמור בכסיל אמנם הכסיל אינו פן אלא מתעבר ר"ל פועל ובוטח בפעסו ולעולם אינו מסיר הפעס מלבו: ובזה מתנישב פ' (שם סי' י"ז) פעס לאביו בן כסיל וממר ליולדתו קשה דהול"ל ממר לאביו או תוגה לאביו כמו שאמר גבי אמו אמנם בהיות שהכסיל תמיד פעס תנוח בלבו פדכתיב וכעס בלב פסילים ינוח ובזה בכל רגע הוא פועל גם אביו מוכרח לכעוס עליו בכל עת שפועס בנו פדי ליסרו וזהו ממר ליולדתו משום שבעבור בנו הכסיל מרגיל אביו לכעוס וכיון שרגיל יבא לכעוס גם עליה דהרגל טבע שני או יאמר וממר ליולדתו על שרואה קטטה תמיד בתוך ביתו כו' ונחזור בתחילת הענין פי ברוב חכמה רוב פעם ויוסיף דעת יוסיף מכאוב שיש לישב כל הפ' באופן זה שכל המרבה בחכמת התורה יש עליו רוב פעם של יצה"ר להסירו מדרך הטוב ועכשיו נותן הטעם למה ואמר בעבור פי הוסיף דעת בתורה יוסיף מכאוב שהוא היצה"ר המכאיב לאדם משום שידוע מאחז"ל כל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו וכיון שיוסיף

מכאוב שהוא היצור שהגדיל מסבת הדעת שהוסיף ונתגדל שיש עליו רב פעס אולי יכול לו: ואבוא לביאור משנה שהתחלתי ר' נחוניא בן הקנה אומר כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול ד"א וכל הפורק ממנו עול תורה נותנים עליו עול מלכות ועול ד"א גו' יובן עם מה שהקדמתו שהחושק בתורה מהבל כל התמדות ואינו חושק בהם כלל והכל פאין נגדו ונקדים מ"ש מהרי"ק (באה"ע סימן א) שכל מי שחשקה נפשו בתורה כבן עזאי פטור מפו"ר ובלבד שלא יתגבר יצרו עליו וזהו הנרמז פאן כל המקבל עליו עול תורה אומר עול לרמזו על תוקף אהבתו וחשקתו בה מעבירין ממנו עול מלכות שהם מסים ארנוניות שפטור מכלם דרבנן לא יהבי פרגא ועול ד"א שפטור מפו"ר ומלת ד"א רמז אל האשה כמאמר המגיד זאת פרישות ד"א והדבר בהופכו שכל הפורק ממנו עול תורה נותנים עליו עול מלכות שישלם מסים ועול ד"א שכופין אותו לישא אשה ואין שומעין ממנו טענות שמביא לפטור את עצמו שמאחר שלא חשקה נפשו בתורה כבן עזאי בנדאי שיצרו מתגבר עליו תמיד הרי למדנו שהחושק בתורה מהבל כל הדברים שבעולם וקנגדו פאין ודומה לו פאלו שבע מכלם: עוד י"ל בענין אומרם כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול ד"א פלומר כל מי שחושק בתורה ומכביד עולו עליו באופן שמתבודד עצמו ודומה פאלו אינו בעולם לכן מעבירין ממנו עול מלכות מסים וארנוניות משום שהוא אינו נהנה מן העולם פלום שהרי מסבת התבודדותו אינו נהנה מדבר מה בעולם ואין מי שיעיד שדומה לו שהוא בעולם וגם לאיש פזה מעבירין הבריות עול ד"א שאם אינו מתנהג בד"א עם הבריות אין מאשמים עליו באומרם שמשכבת התבודדותו אינו משגיח בדבר מה וזהו אומרם מעבירין ממנו עול ד"א ודוק ומה שאמר ר' יהודה הנשיא יפה ת"ת עם ד"א פננתו לומר שהדבר הישר הוא שיעמוד על משמרת להתנהג בד"א אע"פ שיש לו התבודדות עם התורה כו' ור' נחוניא בן הקנה לומד שאם אין לו ד"א מסבת ההתבודדות אין מאשמים עליו ודנין לו לכף זכות ובפ' פרקי אבות אשר לי פירשתי יפה ת"ת עם ד"א שהפונה לומר שיעבוד האיש באשה ואח"כ ילמוד פאומרם ז"ל (מנחות דק") ישא אשה ואח"כ ילמוד תורה שהיא תורה בטרה וז"ל יפה ת"ת ר"ל יהפות יש לתורה כשהיא עם ד"א כלו' כשהוא נשוי כמו שהזכרתי לעיל שד"א רמז לאשה כמו פרישות ד"א ושם הארכתי בכל המשנ' והשם ברחמי ומהר ויחיש לגאלנו ויקיי' פנו ומלאה הארץ דעה את השם פמים לים מכסים פדי להפיר אמיתת תורתנו וענמק סודותיה בהתרוממות השכינה בבא"ו נס"ו נאום אליהו בכמהר"ר שלמה אברהם הפהן ז"ל.

שייך לתורה במדרש פ' יתרו סוף הפרשה כשנתן הב"ה את התורה ציפור לא צונח עוף לא פרח שור לא געה אופנים לא עפו כו' שנאמר אריה שאג מי לא יירא ה' אלהים דיקר מי לא ינבא וקשה שמן הפ' נראה להפך שאומר ה' אלהים דיקר מי לא ינבא וי"ל דקשה בפ' דהול"ל מי לא יירא להנבא פשם שאמר אריה שאג מי לא יירא אלא שמושף עצמו ואחר עמו ושיעור הכתוב אריה שאג מי לא יירא ה' אלהים דיקר מי לא יירא להנבא שכלם שתקו כשדיבר עי"ל מפלל הן אתה שומע לאו פשם כשרצה שידברו מי לא ינבא גם כשרוצה שלא ידברו ממילא נפקא ששתקו: דרוש י"ג על התורה ושם הדרוש הזה חמדת אריאל מסכת אבות משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע ויהושע לזקנים וזקנים

לנביאים ונביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה הם אמרו שלשה דברים הוו מתונים בדין והעמידו תלמידים הרבה ועשו סיג לתורה.

חבלים נפלו לנו בנעימים בהיותנו חלקו מנת פוסו ית' עם סגולה תהלה ולהנחיל לנו תורה תמימה וברה אשר היא מרפא לנפש חיי בשרים לראות באור החיים נותן נשמה לעם העוסקים בה ומעלה מהוללה על צבא המרום במרום כלו' שמצינו באדון הנביאים שנתעלה יותר ממלאכי השרת באומרם ז"ל במסכת שבת פרק רע"ק אמר רב"ל בפעם שעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע מה לילוד אשה בינינו אמר להם לקבל התורה בא אמרו לפניו חמדה גנוזה שגנוזה לה מששת ימי בראשית תתקע"ד דורות קודם שנגבר העולם אתה מבקש ליתנה לבשר ודם מה אנשי פי תזכרנו וכן אדם כי תפקדנו תנה הודף על השמים אמר לו הקב"ה למשה החזר להם תשובה אמר לפניו רבש"ע מתניירא אני שמא ישרפוני בהבל שבפיהם א"ל אחוז בכסא כבודי וחזר להם תשובה שנגמר מאחו פני כסא פרשו עליו עננו כו' אמר תורה שאתה נותן לי מה כתיב בה אנכי כו' ע"כ: הן אמת כי בפירושי המפרשים ז"ל ישנים גם חדשים חפשי באמתחותם וראיתי בהם שמקשים במאמר הנה קושיות אשר רבו משערות ראשי אמנם אני לא אשאל ולא אנסה כי אם ח' דיוקים בלבד פדי לבא לתכלית הביאור מאשר חנני ה' ספק א' באומרם מה לילוד אפה בינינו דלמה לא אמרו מה לבשר ודם בינינו כשם שאמרו לקמן חמדה גנוזה אתה מבקש ליתנה לבשר ודם.

ספק ב' לחקור ולהבין מה היתה תכלית פונת שאלת המלאכים שבנדאי לא נעלם מהם שלקבל התורה בא ומה היתה פונת תשובת הקב"ה להם לקבל התורה בא שנגראה שהיה זה הדבר נעלם מהם ואינו כן.

ספק ג' במאמר המלאכים שאמרו חמדה גנוזה אתה מבקש ליתנה לבשר ודם דלמה לא אמרו אתה מבקש ליתנה לתחתונים. ספק ד' במאמר הקב"ה למשה חזר להם תשובה דהול"ל סתם חזר להם.

ספק ה' במה שאמר אחוז בכסא כבודי והלא השמים הם כסאו של הקב"ה כמו שאמר ישעיה הנביא השמים כסאי כו'. ספק ו' דאין שיהי אחיזה ברוחניות ואיך אומר אחוז בכסא כבודי.

ספק ז' בדברי מרע"ה באומרם מתניירא אני שמא ישרפוני בהבל שבפיהם מהו בהבל שבפיהם שהיה די לומר מתניירא שמא ישרפוני. ספק ח' והלא גם הכסא אש ולמה לא נתניירא: אמנם נראה לפרש עם מה שכתב הרמב"ם ז"ל בהלכות יסודי התורה פ"ז בענין הנביא ז"ל ובשעה שתנוח הרוח על הנביא תתערב במעלת המלאכים הנקראים אישים ויהפך לאיש אחר ויבין בדעתו שאינו כמו שהיה אלא שנתעלה על שאר בני אדם החכמים כמו שנגמר בשאול והתנבית עמהם ונהפכת לאיש אחר כו' וכל הנביאים אין מתנבאים בכל עת שירצו ומרע"ה אינו כן אלא כל זמן שיחפץ רוח הקודש לבשתו ונבואה שורה עליו ואינו צריך לכונן דעתו ולהזדמן שהרי הוא מכונן ומזמן ועומד כמלאכי השרת כו' עכ"ל באופן שנתעלה מרע"ה להיות תמיד במדרגת המלאכים בהיותו כאן בתחתונים וכ"ש וק"ו שנתעלה יותר מהם בהיות שדיבר ה' עמו פנים בפנים ועלה ודרף על במתי שמים לקבל תורה מיד הקב"ה ובהיות שהיה מדרגתו ומעלתו יותר

מהמלאכים לכן לא יכלו לומר ומה לבשר ודם בינינו משום שפבר יצא מפלל ב"ו וקנה מעלת הרוחניות להיות תמיד במדרגת המלאכים ויותר כדפרישית לכן לא יוכלו לתת בו דנפי כי אם שפבר הנה ילוד אשה ולכן אמרו מה לילוד אשה בינינו ולא אמרו מה לב"ו והותר בזה ספק א' השיב להם הקב"ה לקבל התורה בא פלומר אדרבה משום היותו ילוד אשה בא ליקח התורה שפתוב בה ענייני טומאת הלידה אשה פי תזריע וילדה זכר וטמאה ז' ימים כו' וענין זה אין שייך פי אם לתחתונים והותר בזה ספק ב' ועוד בהיותם ילוד אשה ראוי להם התורה שעל ידה ינדקו ויתלבנו למעלה ויעלו למעל' ממדרגתם פיין שראו המלאכים מעלות התירה מפי עליון נתקנאו והתחילו לקטרג פדי שנייחנה לעליונים ואמרו תמדה גנוזה כו' אתה מבקש ליתנה לב"ו ולהראות על גנדל שפלותם הזכירים בשם ב"ו שהוא ב'נשה ס'רוחה ר'ימה פדחז"ל כו' ובהיותם כל פד שפלים במזגם יבעטו בתורה ולא ישמעו ויעשו מה שפתוב בה לכן תנה הודף על השמים במקום תרשישים ואופנים האומרים קדוש וטהור ולא יעברו עליה והותר ספק ג'.

אמר הקב"ה למשה חזור להם תשובה פלומר חזור להם שפראתי תשובה בעולם ואם כן אף שיעברו על התורה יש תקנה לקלוקולם על ידי התשובה והותר ספק ד'. אמר משה רבינו ע"ה מתירא אני שמא ישפוני בהבל שפפיהם פלומר בטענות הסדורות ומוכנות בפיהם מתירא שמא ינצחוני שיכולים לומר שהרי יש רשעים גמורים פושעים בנפשות שאין מועיל בהם התשובה כמו שפצינו במנשה שקטרגו המלאכים שלא יקבלוהו בתשובה וכדחז"ל האומר אהטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה וזהו פננת שמא ישפוני בהבל שפפיהם פלומר בטענות הסדורות להם ינצחוני והותר ספק ה'.

אמר ליה הקב"ה אחוז בכסא פבודי והחזר להם תשובה הרמז בזה שידוע מאמרם ז"ל שאמרו שהקב"ה חתר חתירה תחת פסא פבודו לקבל בתשובה לאותם שיש להם קטרוגים מסבת רוב עונותם ומרוב פשעם פענין מנשה באופן שאין דבר שיעמוד בפני התשובה ואם כן מאמר שסוף סוף מתקבל האדם בתשובה אע"פ שירבה להרשיע אף שלא יעשה ויקיים דברי התורה בשוגג או מזיד וחזר בתשובה וז"א אחוז בכסא פבודי פלומר אחוז בטענת הפסא שיש שם חתירה לקבל שבים ואם כן החזר להם שיש תשובה לכולם ודוק והותר ספק ו' ז' ח' וכיין שראה מרע"ה טענות סדורות להשיב להם על כל מה שיכולו לשאול התחיל להתנוכח עמהם ועיינו בספר אורה ושמחה ואשר לי פירוש על מגילת רות ושם פירשתי בזה המאמר פנים מפנים שונים: הרי מצינו ובעינינו ראינו במעלת תהלת תורתנו הקדושה המעלה לאדם למדרגת המלאכים ויותר ועוד שאף בהיות האדם העוסק בה פאן למטה בלבוש החומר אינו משגיח בבת קול בהיות הוא מעולה יותר ממדרגת המלאכים פאומרם ז"ל (בבבא מציעא פפרק הזנה דנ"ט) גבי מעשה ר' אליעזר וחקמים במחלוקת תנורו של עכנאי אמר רבי אליעזר אם הלכה פמותי חרוב זה יוכיח כו' אמרו אין מביאין ראיה מן החרוב אמר אמת המים יוכיח אמרו אין מביאין ראיה מאמת המים חזר ואמר פנתלי בית הפדרש יוכיחו הטו פנתלי בית הפדרש לפול גער בהם רבי יהושע ואמר אם ת"ח מנצחים זה עם זה בהלכה אתם מה טיבכם אמר אם הלכה פמותי מן השמים יוכיחו יצאת בת קול ואמר מה לכם עם רבי אליעזר שהלכה פמותו בכל מקום עמד רבי יהושע ואמר לא בשמים היא מאי לא בשמים היא אמר ר"י שפבר ניתנה תו' מהר סיני אין אנו משגיחין בב"ק כו'.

אמר המספר אליהו הפהן הלא כה דברי פאש כי ראה ראיתי המאמר הזה מדבר בדברים זרים ורחוקים מן השכל האנושי אשר כל אשר ישפוט בעיני שכלו יראה שאין הדברים כפשוטן ממש הגם כי ראיתי שדברו בו גדולים חקרי לב כל אחד כפי השגתו ע"ד התקירה הפילוסופית גם אני לא אחשוף פי חלקי מעמלי ולא באתי רק להסיר ולהרחיק ההגשמה ולהרוס דעת הפשיטות שאומרים שהדברים כפשוטם אין עוד הרחמן יצילנו מדעות אלו: והנה ראוי לדקדק דמה הרמז בזה להביא ראיה מן החרוב ומאמת המים ומפותלי בית המדרש ולא מענינים אחרים שהיה יכול לומר אם הלכה כמותי ירד מטר או ברוך באותה שעה שלא בזמנו או יאסף השמש אורו וכאלה רבות.

עוד יש לדקדק דלמה פשהטו פותלי בית המדרש גער בהן רבי יהושע ולא אחר מן החברים וכן בענין הבת קול. עוד יש לדקדק בדברי הבת קול באומרו מה לכם אצל רבי אליעזר שהלכה כמותו בכל מקום שהיה ראוי שיאמר שהלכה כמותו מאי בכל מקום ועוד ראוי לשים לב בדברי רבי יהושע באומרו אין משגיחין בבת קול וכי מן השמים היו רוצין לטהר את הטמא אם לא שהיה האמת כן ואם כן במה פחו לומר לא בשמים היא שהן אמת שהתורה אינה בשמים אמנם יודעים אותה על בוריה בלי פקפוק של ספק משא"כ למטה שאחד היה מבין טמא ואחד טהור: אמנם נראה לומר שהרמז בזה באומרו חרוב זה יוכיח לרמזו שדינו דין אמת כשם שהחרוב אינו נותן פרו כפי אם אחר שבעים שנה פדח"ל כף הוא דעתו מיושב עליו מרוב שנים אשר פרו נתן בעתו וראוי להוראה ונצער החרוב ממקומו להודות על דבריו שהוא אמת והשיבו החכמים שאין לו בלבד המדה הזאת כי גם לרבים אשר חולקים עמו יש להם המדה הזאת אשר הם זקנים וחכמים מחונפים ועוד להם שהם רבים חזר ואמר אמת המים יוכיח לרמזו על רוב חכמתו פמים פענין ומלאה הארץ דעה את ה' פמים לים מכסים ובהיות הוא מלא חכמה פמים אע"פ שהן רבים הלכה כמותי כי לא רבים יחכמו פמותו ואמרו אין מביאין ראיה מאמת המים פלומר לא זאת המדה כה בלבד שהרי חבריה חכמים פמותה ורבים הם ונמצא בהיותם רבים כ"ש שרבו על חכמתה חזר ואמר פותלי בית המדרש יוכיחו לרמזו שהוא תמיד בבית המדרש עוסק בתורה תדיר עמד רבי יהושע על רגליו וגער בהן והטעם שפזה הדבר גער רבי יהושע בהיות שרבי יהושע תמיד היה בבית המדרש פאומרם ז"ל שבשעת שילדו אמו הוליכו לבית המדרש ושם גדלו ולא הוציאו משם לעולם ולכן בהיות לו זאת המעלה יותר משאר חבריו לכן היה בו פח לגער בהן יותר משאר החברים וכינן שהתחיל לגער בפותלים מן הפח המסור פידו גערג"כ בבת קול וטעם שאמר אין משגיחין בב"ק משום שהבין מדברי הבת קול שפונתו לומר שהלכה כחכמים רק אמר מה לכם אצל רבי אליעזר משום פבודו ורמז שהלכה כמותו בכל מקום פלומר בכל מקום הלכה פמותו אמנם פאן אין הלכה פמותו ונמצא שהבת קול אמר דברים היוליים נוטים לצד זה ולצד זה ורבי אליעזר לקח הדברים לעצמו פלומר שהלכה פמותו ור' יהושע דקדק בדבריו שמשום פבוד רבי אליעזר יצא אמנם רמז שאין הלכה פמותו פאומרו בכל מקום כדפרישית.

ולכה נתאמץ פחו לומר לא בשמים היא ר"ל אין משגיחין בבת קול משום שיזע שדבריו מסכימים עם דברי הבת קול ואם תאמר אם פונת הבת קול זה שהלכה כחכמים איך אמר אליהו לרבי נתן פששאל לו מה עביד קב"ה בהיה שעתא ואמר קא חייך ואמר נצחוני

בני נצחוני בני שמשמע שמן השמים הורו הלכה כרבי אליעזר והם לא הודו משום אומרם פתבט בתורתך בסיני אחרי רבים להטות וי"ל שלעולם מן השמים פיונונו לומר שהלכה כחכמים כדפרישית.

אמנם מצד טענת התחוננים שאמרו פתבט בתורתך אחרי רבים להטות הדין עמיהם הגם שיכוננו מן השמים לומר בפירוש הלכה כר"א ולכן מצד טענתם אמר הקב"ה נצחוני בני ודוק: ובדרך צחות י"ל רמז על ארבע דברים הללו שהביא חרוב ואמת המים וכותלי בית המדרש וב"ק לרמז שאין אדם זוכה לתורה כי אם אחר שיפרוש מן התענוגים ויאכל חרובים כרבי חנינא בן דוסא פלומר לרמזו שימעט באכילתו וזהו ענין החרוב ומים במשורה תשפתה כמאמר התנא פת במלח תאכל ומים במשורה תשפתה וזהו הרמז באמת המים ותמיד לא יזוז עצמו מבית המדרש דאין מדרש בלא חידוש וזהו ענין כותלי בית המדרש ובזה יזכה לתורה שניתנה מן השמים וזהו מן השמים יוכיחו כו'. ונחזור לענין ההקדמה להודיעה פת התורה אשר עמה מתעלה האדם מעלה מעלה והסיבה אשר התורה מזקק ומלבן לאדם בהוראת הדרך אשר ילך בה ומצילו מעצת היצר הצורר ומעלהו למדרגה יותר מהמלאכים כאומרם ז"ל אם פגע בה מנוול זה מושרהו לבית המדרש אשר עם זה יובן פסוק משלי סימן ז' אמור לחכמה אחותי את ומודע לבינה תקרא לשמרה מאשה וזה מנכריה אמריה החליקה.

הפנונה יובן עם מה שאמרנו שהתורה מציל לאדם מהיצר הרע ולזה אמר אמור לחכמה אחותי את ומודע לבינה תקרא וזה יהיה סיבה להצילך מאשה וזה שהיא היצר אשר אמריה החליקה ובא לפתותך בתלקלקות משום שהתורה מתיש פת היצר ובהיות התורה לה ברורה פאחותה מחמת העסק שאמה עוסק בה זהו סיבה להצילך מאשה וזה כדפרישית: ובזה יובן גם פסוק שם סי' כ"ג כי תשב ללחום עם מושל בין תבין את אשר לפניך הפנונה כי תשב ללחום עם מושל שהוא היצה"ר אשר הוא מושל באדם בצאתו לעולם כדכתיב לפתח חטאת רובץ כדי להתיש פחו בין תבין את אשר לפניך שהיא התורה אשר היא לפניך כדכתיב ואהיה אצלו אמון כו' ולפניך מלשון וזאת לפניכם.

וחוץ מן הפנונה נוכל לומר באופן אחר כמאמרם ז"ל שגברא האדם אחר כל הבריות שאם תזווח דעתו עליו אומרים לו יתוש קדמה ולזה אמר כי תשב ללחום עם מושל שהוא היצר בין תבין שאם תשמע לו אשר לפניך פלומר אומרים לה יתוש קדמה והיה לפניך קודם ממה ובזה נשמך סכין בלועך לעצור רוחך מלעשות העבירה אם בעל נפש אתה ומקפיד על עצמך ודוק: עוד יש לפרש בזה"ל במסכת ברכות לעולם ירגיז אדם יצר הטוב על יצר הרע כו' יזכור לו יום המיתה ויהו הרומז כאן כי תשב ללחום לעשות מלחמה עם היצר המושל עליך כדי להתיש פחו בין תבין את אשר לפניך שהיא המיתה אשר היא לפני כל חי.

עוד נוכל לפרש דמלת ללחום מל' לכו לחמו בלחמי וכונת שהע"ה להזהיר לאדם שירחיק עצמו מלהתעסק בענין המלכות כמאמר התנא ואל תתנדע לרשות פלומר למלכות וכמו שכתב הרב ראשית חכמה ז"ל וז"ל הלכתי דרכים וירדתי ימים ושכנתי בעצמי ולא מצאתי סכנה פסכנת העומד לפני המלכים ולזה אמר כי תשב ללחום את מושל פלומר אע"פ שעליה למעלה ללחום עם מושל אל תאמר כפר הוא אהובי בין תבין את אשר

לפניך שסופו מר משום שנראים כאוהבים בשעת הנאתם ואין עומדים לו לאדם בשעת דוחקו: ונחזור להקדמתנו אשר התורה מורה לאדם הדרך ילכו בה ובה מזדקק האדם ועולה למדרגה עליונה.

אשר עם זה פירש א"א ז"ל המשנה נכון בדברי המלך שלמה ע"ה משלי שלמה בן דוד מלך ישראל. לדעת חכמה ומוסר להבין אמרי בינה.

לקחת מוסר השכל צדק ומשפט ומישרים. לתת לפתאים ערמה ישמע חכם ויוסיף לקח ונבון תחבולות יקנה.

יראת ה' ראשית דעת חכמה ומוסר אילים בזו. הפונה ידוע שכל מי שצריך לברר דבריו להבינם לאחרים מביא משל לדבריו ואחר שיוכנו דבריו המשל שהביא פורח באויר משום שאין בו ממש אמנם המשלים שהביא שהע"ה אינו פן שגם בדברי המשל עצמו יש דברים נסקרים ותקמות מעולמות וזהו אומר משלי שלמה בן דוד מלך ישראל אינו כשאר משלים של בני האדם אלא הם משלים שיש לדעת בו חכמה ומוסר להבין אמרי בינה כו'.

עוד פי' הוא ז"ל בהמשך כל הפסוקים במאמרם ז"ל בב"ב פ"ה דפ"ט ע"ב תנו רבנן אין עושין את המחק צדו אחת עבה וצדו אחת קצר ולא ימחוק בבת אחת שהמחק בבת אחת רע למוכר יפה ללוקח כו' ועל כלם אמר רבי יוחנן בן זכאי אוי לי אם אומר אוי לי אם לא אומר אוי לי אם אומר ושמא ילמדו ממני הרמאין אוי לי אם לא אומר ושמא יאמרו אין תלמידי חכמים בקיאים במעשה ידונו אמרה או לא אמר רבי שמואל בר יצחק אמרה ומהאי קרא אמרה פי' ישרים דרכי ה' וצדיקים ילכו בהם ופושעים יכשלו בהם עכ"ל.

ובנה פירש שגם שהע"ה נסתפק במה שנסתפק רבי יוחנן אוי לי אם אומר אוי לי אם לא אומר ובסוף גמר לאומרם מדרך פי' ישרים דרכי ה' וצדיקים ילכו בהם והענין ששהע"ה מזהיר ואומר בני אם יפתו חטאים אם יאמרו לכה אתנו.

וגם בענין הזנות והחזיקה בו ונשקה לו. ונמצא שמתוך ההזנה מלמד דרך לרשעים איה הוא דרך הגזל והזנות לזה אמר משלי שלמה בן דוד מלך ישראל כפי האמת הם משלים להודיע לאדם חכמה ומוסר להבין אמרי בינה וכדי שיקח האדם מוסר השכל צדק ומשפט ומישרים.

אמנם אוי לי אם אומר משום דנפיק חורבא שמתוך ההזנה שאומר איה דרך הגזל והזנות כדי שירחיק האדם ממנו נמצא שנותן לפתאים ערמה לאותם שהם פתאים בענין מכניס בהם ערמה לנער שאינו יודע כלום בשומעו פן מכניס בו דעת באותו ענין ומביא מזימות לעשות העבירה ובהיות פן אוי לי אם אומר אחר כך גמר בדעתו ואמר ישמע חכם ויוסיף לקח ונבון תחבולות יקנה פלומר ישרים דרכי ה' וצדיקים ילכו בהם והחכם ישמע המוסרים לעשותם ולהתרחק מן הפיעור ומן הדומה לו ע"כ פי' קדוש מדבר: עוד יש לפרש בפסוק לדעת חכמה ומוסר ידוע שצריך האדם להקדים בחכמה כדי שיזכה לדעת להבין דבר מתוך דבר וזהו הרומז פאן לדעת חכמה ומוסר פלומר כדי שיזכה האדם לדעת צריך שיקדים קודם בחכמה ומוסר ובהן אמרי בינה מאחר שקדם בחכמה וזהו פונת פסוק משלי סימן ב' כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה ידוע דצדיק

וְרָשַׁע לֹא קָאָמַר אֲבָל חָכָם אוֹ טַפֵּשׁ קָאָמַר לְזֶה אָמַר כְּשֶׁאָדָם זֹכֶה שֶׁה' נָתַן לוֹ חֲכָמָה מֵאַחַר שֶׁזֶכֶה לְחֲכָמָה אַחַר כֵּן מִפִּי שָׁל אָדָם דַּעַת וּתְבוּנָה שְׁמַבִּין דְּבַר מִתּוֹךְ דְּבַר מֵאַחַר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חֲכָמָה וְדוּק.

גַּם בְּזֶה יוֹבֵן פְּסוּק שֶׁם סִימָן י"ז לְמָה זֶה מְחִיר בְּיַד פְּסִיל לְקִנּוּת חֲכָמָה וְלֵב אֵין הַכִּנּוּה בְּהִיּוֹת שֶׁהַפְּסִיל אֵין בּוֹ דַּעַת לְהַבִּין דְּבַר מִתּוֹךְ דְּבַר מְסַבֵּת רִשְׁעוּתוֹ שֶׁהַפְּסִיל הָאָמּוֹר כָּאֵן הוּא הַחוּטָא שֶׁאֵין אָדָם חוּטָא אֲלָא אִם כֵּן נִכְנָס בּוֹ רוּחַ שְׁטוּת אִם כֵּן לְמָה לוֹ לַעֲשׂוֹת הַכְּנָה לְקִנּוּת חֲכָמָה תְּחִילָה שֶׁהִיא הַכְּנָה לְדַעַת וְהִיא מְחַמַּת רִשְׁעוּתוֹ לֹא יִצְלִיחַ לְבֹא לְמַדְרַגַּת הִיּוֹת מְבִין דְּבַר מִתּוֹךְ דְּבַר ל"ז אֲלָמָה זֶה מְחִיר בְּיַד הַפְּסִיל הַרְשָׁע הַזֶּה לְקִנּוּת חֲכָמָה מֵאַחַר שֶׁלֵּב אֵין וּמֵאַחַר שֶׁאֵין בּוֹ לֵב שֶׁהוּא הַמְּבִין לְמָה לוֹ חֲכָמָה שֶׁהִיא הַכְּנָה לְבִינָה: עוֹד יֵשׁ לְפָרֵשׁ בְּמֵאָרֶם ו"ל בְּתַחֲלִיל מְדַרְשׁ מִשְׁלֵי שֶׁהַחֲכָמָה מְצוּיָה בְּלֵב שֶׁנֶּאֱמַר חָכָם בְּנֵי וְשֹׁמֵחַ לְבֵי בְּאֹנְפֵן שֶׁהֵלֵב הוּא מִשְׁפֵּן לְחֲכָמָה וְלָכֵן אָמַר לְמָה זֶה מְחִיר בְּיַד פְּסִיל לְקִנּוּת חֲכָמָה מֵאַחַר שֶׁלֵּב אֵין וּמֵאַחַר שֶׁאֵין לוֹ לֵב שֶׁהוּא מִשְׁפֵּן לְחֲכָמָה הֵיכֵן יֵשׁ הַחֲכָמָה וְהוּא כְּדָרָךְ שֶׁדָּרְשׁוּ ו"ל כְּבִד לֵב פִּרְעָה שֶׁנִּתְקַשְׁה לְבֹו כְּכַבֵּד גַּם בְּנִדּוֹן זֶה כֵּן וז"א וְלֵב אֵין הִנּוּה לִיָּה כְּמֵאֵן דְּלִיתִי מֵאַחַר שֶׁנִּתְקַשְׁה כָּל כָּף: אוֹ אֲפֹשֶׁר לְרַמּוֹז וְלֵב אֵין כְּלוֹ' וַיִּצָּר הַטּוֹב אֵין בָּהֶם כְּדָרָךְ וְאֶהְבֵּת אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל כּוֹ' גַּם עִם זֶה יוֹבֵן פְּסוּק רֵאשִׁית חֲכָמָה קִנּוּה חֲכָמָה וּבְכָל קִנּוּיָה קִנּוּה בִּינָה כְּכַתוּב לְעֵיל בְּדְרוּשׁ י"א יע"ש: וְנִחְזָר לְעִנְיָנֵינוּ בְּמַעֲלַת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר מִתְעַלָּה הָאָדָם עִמָּה לְקִנּוּת שְׁלֵמוּת וְכַח לְנַפֵּשׁ כְּדְפָרְשִׁית הֵן לְגוֹף כַּמ"ש בְּעַל עֲמוּדָיָה שְׁבַעָה שְׁעַר בְּרִית אֲבָרָהֶם ע"ג מִשְׁם הַמְּקַנְבֵּל הָאֱלֹהִי הַהַרִי"א זצ"ל וז"ל שֶׁהָאָדָם הוּא מְוַרְכָּב מְצַד טוֹב וְרַע וְשְׁנֵיהֶם הֵם מִתְלַבְּשִׁים זֶה בְּזֶה וְהֵם מִמֵּשׁ כְּשֵׁנֵי צוּרוֹת שֶׁל שְׁנֵי בְּנֵי אָדָם וְדוּמִין זֶה לְזֶה וְנִכְלָלִים כְּאֶחָד אֲלָא שֶׁחֲלָק טוֹב נִקְרָא לְבוּשׁ וְחֲלָק הָרַע נִקְרָא בְּגָד מְלִשׁוֹן בּוֹגְדִים בְּגָדוֹ וְאוֹתוֹ הָרַע נִקְרָא ג"כ שֶׁד הַמְּחַטִּיא אֵת הָאָדָם וְהוּא הַיִּצָּר הָרַע שֶׁבְּקִרְבוֹ וְחֲלָק הַטּוֹב הוּא הַנִּקְרָא יִצָּר הַטּוֹב וְהוּא הַמְּרַגֵּיל אֵת הָאָדָם בְּתוֹרָה וּבְמִצְוֹת וּבְמַע"ט וז"ש רז"ל בְּכָל לְבָבְךָ בְּשֵׁנֵי יִצְרֶיךָ בִּיצֵה"ט וּבִיִּצָּר הָרַע וּבִשְׁבִיל אוֹתוֹ הָרַע נִקְנָסָה מִיתָה עַל הַבְּרִיּוֹת כִּי אִם לֹא הָיָה אָדָם הָרֵאשׁוֹן חוּטָא הָיָה נִשְׁתַּיֵּיר כְּלוֹ טוֹב אֲבָל אַחַר שֶׁחֲטָא וְנִתְעַרַב טוֹב וְרַע נִקְנָסָה עָלָיו מִיתָה וְע"י שֶׁהוּא נִקְפָּר בְּקָפָר בַּעֲפָר הָאָרֶץ נִרְקַב הָרַע וְהַטּוֹב מְוַנָּח בְּמִקוּמוֹ וְהוּא עֲנִין הַקְּבוּרָה בְּאָרֶץ כַּמ"ש גַּם כֵּן מְזִה בְּכִנּוּת הַרִי"א ו"ל הַנְּדָפֵס שֶׁהָיוּ מְרַדְּכֵי וְאֶסְתֵּר יוֹדְעִים לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּשֵׁם הַמְּפֹרָשׁ וּלְחַלֵּק חֲלָק הָרַע מֵהַטּוֹב וְכֵן עָשׂוֹ וְנִפְרַד הַחֲלָק הָרַע הַנִּקְרָא בְּגָד וְשֶׁד מִן אֶסְתֵּר וְהָיָה נִרְאָה כְּאֶסְתֵּר מִמֵּשׁ וּכְצוּרָתָה וְעַם אוֹתוֹ חֲלָק הָרַע הִנּוּה מִתְיַחַד אֲחַשְׁוֹרוּשׁ וְהוּא הַשִּׁינְדָה שֶׁהִנִּיחוֹ בְּמִקוּמָה כְּדוֹגְמַת יוֹסֵף כְּאֲשֶׁר רָאָה אִשְׁתׁ אֲדָנָיו עַכ"ל לְעִנְיָנֵינוּ: (א"ה וּבְזֶה רֵאשִׁית לְמָרְן הַקְּדוּשׁ הַמְּחַבֵּר זצ"ל בְּסִפְר מְנַחֵת אֱלֹהֵינוּ כ"י תח"י שֶׁתִּירָץ לֵב' מֵאֲמָרִים שֶׁנִּרְאִין פְּסוּתֵרִין אֶהְדָּדִי בְּעֵנִין חִירָם מְלֵךְ צוּר דְּאִיתָא בִּילְקוּט יְחִזְקָאֵל דְּהַרְגוּ נְבוּכַדְנֶצַּר בְּשְׁבִיל שְׁנַתְּגָאָה וְאֵילוֹ שֵׁם סְמוּךְ לְמֵאָרֶם זֶה אָמַר שְׁנִכְנַס חֵי לֵג"ע וְאֵיךְ אָמַר שֶׁהַרְגוּ נְבוּכַדְנֶצַּר וְכִמוֹ שֶׁהַקְּשָׁה ג"כ לְעֵיל בְּדְרוּשׁ עֲשִׂירֵי ע"ש: וְע"פ הָאָמּוֹר תִּירָץ וז"ל שֶׁכִּינּוּ שֵׁשׁ בְּאָדָם ב' חֲלָקִים כְּפִזְכָּר לְעֵיל וְנִפְרָדִים זֶה מְזִה מִמֵּשׁ כַּב' צוּרוֹת י"ל הַחֲלָק הָרַע שֶׁכֵּן מְסַר הַקַּב"ה לְנְבוּכַדְנֶצַּר לְהַמִּיתוֹ בַּעֲבוּר מַעֲשֵׂה הָרַע שֶׁעָשָׂה וְלְחַלֵּק טוֹב שֶׁכֵּן הַכְּנִיסוֹ לֵג"ע בַּעֲבוּר שְׁנַתְּנוֹ אֲרָזִים לְמִקְדָּשׁ עַכ"ל) הָרִי שֶׁבְּכַחַת הַתּוֹרָה מִתְעַלָּה הָאָדָם לְהִיּוֹת כְּלוֹ חֲלָק טוֹב הַנִּקְרָא לְבוּשׁ וְלְחַלֵּק מְעָלָיו עַרְבוּב הַחֲלָק רַע הַנִּקְרָא בְּגָד הַמְּעוֹרָב עִם הָאָדָם.

אֲשֶׁר עִם זֶה יוֹבֵן מֵאַמֶּר לַחַז"ל פֶּרֶק חֶלֶק דִּק"ב ע"א אַחַר הַדְּבָר הַזֶּה לֹא יִרְבְּעֵם
מִדְּרָכּוֹ הִרְעָה מֵאֵי אַחַר אַחַר שֶׁתְּפֹשׂוּ הַקַּב"ה לִירְבָּעֵם בְּבִגְדוֹ וְאָמַר לוֹ חֲזוֹר בָּךְ וְאֵנִי וְאַתָּה
וְכֵן יִשִּׁי נְטִייל בְּגֵן עֵדֶן א"ל מִי בְּרֹאשׁ א"ל בֶּן יִשִּׁי בְּרֹאשׁ אָמַר אֵי הֵכִי לֹא בְּעֵינָא ע"כ
וַיְכַבֵּר פִּירְשֵׁתִי בְּאַנְרָף בְּמֵאמֶר זֶה בְּמִדְרַשׁ אֲלֵיהּוּ בְּדְרוּשׁ חֲלוּקָא דְרַבְּנָן: אֲמַנְם כְּפִי הַקְדָּמָה
זֹאת שֶׁבְּגַד נִקְרָא חֶלֶק הִרְעָה וּבָא הֵיטֵב כְּנֻת עֲנִיּוֹת פִּי הַבְּגָד הַזֶּה שֶׁהַפְּנֹנָה שֶׁפִּינוֹן שֶׁחֲטָא
יִרְבָּעֵם בְּעוֹן חֲמוּר בַּע"ז נִתְּפָשֵׁט מִמֶּנּוּ הַחֶלֶק הַטּוֹב הַנִּקְרָא לְבוּשׁ וְלֹא נִשְׂאָר בּוֹ רַק צוּרַת
הַחֶלֶק הִרְעָה הַנִּקְרָא בְּגָד וְזֶהוּ תְּפֹשׂוּ בְּבִגְדוֹ כְּלוֹמַר תְּפֹשׂוּ הַקַּב"ה בְּטַעֲנָה לֹמַר שֶׁאֲבַד
צוּרַת הַטּוֹב הַנִּקְרָא לְבוּשׁ וְנִחְלַק מִמֶּנּוּ וְלֹא נִשְׂאָר בּוֹ רַק צוּרַת הִרְעָה הַנִּקְרָא בְּגָד וְאָמַר
לִיהּ חֲזוֹר בָּךְ כְּמִקְוֶדֶם לְכַלּוֹל הַשְּׁתֵי צוּרוֹת יַחַד בְּגָד בְּלְבוּשׁ וְלִהְיוֹת דִּקְדֻקָּה הַבְּגָד לְעֲשׂוֹתוֹ
לְבוּשׁ כְּדָרְךָ וְאַהֲבַתְּ אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ בְּשֵׁנֵי יִצְרִיךָ שֶׁהֵם הַשְּׁנֵי צוּרוֹת בְּגָד וְלְבוּשׁ
אָמַר לִיהּ אִם אֲחֲזוֹר מִי בְּרֹאשׁ מִי יִהְיֶה רֹאשׁ לְבַעֲלֵי תְּשׁוּבָה אֲנִי אוֹ בֶן יִשִּׁי אָמַר בֶּן יִשִּׁי
מִשׁוּם שֶׁהוּא חֲזַר בְּתְשׁוּבָה מֵעֲצָמוֹ מִשֵּׂא"כ אֲתָה שֶׁאֲמַרְתִּי לָךְ אֲנִי בְּעֲצָמֵי חֲזוֹר בָּךְ וְנְטִייל
עִמָּךְ בְּגֵן עֵדֶן אָמַר יִרְבָּעֵם אִם כֵּן לֹא בְּעֵינָא לַחֲזוֹר כְּלוֹמַר אֲנִי רוֹצֶה לַחֲזוֹר בְּזֶה הַצַּד
מִשׁוּם שֶׁנִּרְאָה שֶׁחֲזַרְתִּי בְּעַבּוּר קִבְּלַת שְׂכָר בְּעֵינֵי הַטִּיּוֹל שֶׁאֲמַרְתָּ אֲלֵא אֲחֲזוֹר בְּתְשׁוּבָה
מֵעֲצָמֵי שְׂלֵא עַל מְנַת לְקַבֵּל שְׂכָר וְלַעֲוֹלָם שֶׁיִּרְבָּעֵם חֲזַר בְּתְשׁוּבָה וְלִכֵּן דוֹרְשֵׁי רְשׁוּמוֹת
דְּרִישׁוּ שֶׁהוּא בֶּן הָעוֹלָם הַבָּא כְּדֹאמְרֵי' בַּפ' חֶלֶק שֶׁנֶּאֱמַר לִי גִלְעָד כו': וּבַהֲקַדְמָה זֹאת יוֹבֵנוּ
כָּל הַפְּסוּקִים אֲשֶׁר הִזְכַּרְתִּי בְּמִדְרַשׁ אֲלֵיהּוּ בְּדְרוּשׁ חֲלוּקָא דְרַבְּנָן שֶׁנִּזְכַּר בָּהֶם בְּגָד וּבַהֲיוֹת
מֵעֲלַת תְּהִלַּת הַתּוֹרָה כָּל כָּךְ אָמְרוּ ו"ל כָּל הָאוֹמֵר דְּבַר וְאִין עֲרַבִּים לְשׁוֹמְעֵם נוֹחַ לוֹ שְׂלֵא
נִבְרָא כו' וְהִטְעַם שֶׁבַהֲיוֹת הַתּוֹרָה כָּל כָּךְ חֲמוּדָה וַיְקַרְהָ אֲשֶׁר עִמָּה מִתְּעַלָּה הָאָדָם וְעוֹלָה
לְמַדְרַגַּת הַמַּלְאָכִים לִכֵּן הָאוֹמֵר בְּפִנֵּי אָדָם שֶׁאִין עֲרַבִּים לָהֶם דְּבַרֵי תּוֹרָה נוֹחַ לוֹ שְׂלֵא
נִבְרָא מִשׁוּם שֶׁנִּרְאָה כְּמִקְחָ רַע ח"ו שֶׁמִּבְקֶשׁ הָאָדָם לְהַשְׁלִיכָהּ עַל אַחֲרִים בַּהֲיוֹת שֶׁאִין
מְרוּיָח עִמָּה פְּלוּם וּבַהֲיוֹת שֶׁנִּרְאָה לְשׁוֹמְעֵים כֵּן מִסַּבַּת שֶׁאִין עֲרַבִּים עֲלֵיהֶם דְּבַרֵי תּוֹרָה
נוֹחַ לָזֶה הָאוֹמֵר שְׂלֵא נִבְרָא שֶׁגֵּרַם לְחִלּוּל הַזֶּה וְדוּק: עוֹד נוֹכַח לְפָרֵשׁ בְּמֵאמְרֵם ו"ל
בְּמִסְכַּת יְבָמוֹת פ"ו דס"ה ע"ב אָמַר רַבִּי אֵילְעָא מִשׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן שְׁמוּעַ כְּשֵׁם שֶׁמִּצְנָה
עַל אָדָם לֹמַר דְּבַר הַנִּשְׁמָע כָּךְ מִצְנָה עַל אָדָם שְׂלֵא לֹמַר דְּבַר שֶׁאִינוּ נִשְׁמָע רַבִּי אָבָא
אוֹמֵר חוּבָה שֶׁנֶּאֱמַר אֵל תּוֹכַח לִץ פֶּן יִשְׁנָאָךְ ע"כ וְלִכֵּן הָאוֹמֵר דְּבַרִּים שֶׁאִינוּ עֲרַבִּים
לְשׁוֹמְעֵם נוֹחַ לוֹ שְׂלֵא נִבְרָא מִשׁוּם שֶׁחֲוֹטָא וּמְחַטִּיא חוּטָא שֶׁעוֹבֵר עַל לָאו וּמְחַטִּיא
לְאַחֲרִים שֶׁמֵּאֲחַר שֶׁאִינוּ עֲרַבִּים עֲלֵיהֶם דְּבַרֵי תּוֹרָה בּוֹעֲטִים בְּלַפֵּם וְנִמְצָא גוֹרֵם זֶה
הָאוֹמֵר שֶׁיִּבְעֲטוּ אַחֲרָיִם וְעוֹשֶׂה לָהֶם מְזִידִין כו' וְלִכֵּן נוֹחַ לוֹ שְׂלֵא נִבְרָא: עוֹד נוֹכַח לֹמַר
דְּרַף דְּרַשׁ שֶׁכּוֹנֵת הַמֵּאמֶר לֹמַר שֶׁכָּל מִי שֶׁאִינוּ עוֹרֵב בְּלִמּוּדוֹ שֶׁאִין דְּבַרֵי עֲרַבִּים
לְשׁוֹמְעֵם וְאִין טוֹעֲמִים מְלִימוּדוֹ וְרוֹצֶה לְאוֹמְרֵם נוֹחַ לוֹ שְׂלֵא נִבְרָא מִשׁוּם שֶׁמֵּאֲחַר שֶׁאִין
דְּבַרֵי עֲרַבִּים בָּאִים לְעַבְּוֹר עַל מֵה שֶׁלּוֹמֵד בְּפִנֵּיהֶם וְגוֹרֵם לְהַחְטִיאָם ע"ל כְּדוּחַז"ל (סוֹטָה
פ"ט דמ"ט ע"א) שְׁנֵי ת"ח שֶׁאִינוּ נוֹחִים זֶה בְּזֶה בְּהִלָּכָה אֶחָד גּוֹלָה וְאֶחָד מֵת וּבִנְדָאֵי
שֶׁהִטְעַם שֶׁאִינוּ נוֹחִים מִשׁוּם שֶׁדְּבַרֵי שֶׁל זֶה אִינוּ עֲרַבִּים לָזֶה וְלֹא שֶׁל זֶה עַל זֶה וְלִכֵּן
הָאוֹמֵר דְּבַרֵי תּוֹרָה שֶׁאִינוּ עֲרַבִּין לְשׁוֹמְעֵם שֶׁזֶהוּ גוֹרֵם שֶׁאִינוּ נוֹחִים וְנִעְנָשִׁים בְּמִיתָה
וְגִלוֹת נוֹחַ לוֹ שְׂלֵא נִבְרָא.

וּבְמֵאמֶר הַזֶּה שֶׁהִזְכַּרְתִּי צָרִיף לְהַבִּין בְּפִירוּד הָעוֹנֵשׁ בֵּין שְׁנֵיהֶם דְּלָמָּה אִין שְׁנֵיהֶם גּוֹלִים
אוֹ מֵתִים וְאוּלַי נוֹכַח לֹמַר כְּמַעֲשֵׂה ר' יוֹחָנָן וְרִישׁ לְקִישׁ (בב"מ פ"ז דפ"ד ע"א) בְּמַחְלֻקַּת

הסייף והספין כו' שלא נחו זה בזה וכעס עליו רבי יוחנן ונהמיתו ונמצא שם ששנים שאינן נוחים בהלכה אחד מת ע"י מי שגדול ממנו ואחד גולה מישובו ומדעתו פרבי יוחנן.

עוד י"ל וקודם נדקדק לומר טעם אומרו אין נוחין זה בזה ואולי דהאחד מתחיל ברע לגמור בדעתו שיודע יותר מחברו ולכן אין ערבים עליו דבריו וכשרואה חברו פן גם הוא חולק עמו ודוחה סברתו ונמצא בזה שהראשון המתחיל יש לו יותר עונש חמור בהיות הוא פוטר מים ולכן האחד עונשו בגלות שהוא חמור משום שיש בו מיתה ורעב כדחז"ל בבבא בתרא והשני במיתה שאינו עונש חמור כל כך כמו גלות: או נאמר אחד גולה כלומר גולה למקום תורה כדרך מאמר התנא הני גולה למקום תורה לפי שפונתו הנה ללמוד אלא שחבירו מנעו אבל הקב"ה ממלא רצונו וגולה אותו למקום תורה והאחד נענש במיתה בהיות הוא מתחיל בעוה"ק כדפרישית שפנעו לחברו מללמוד ובה נוכל לומר דזהו פונת דוד הע"ה באומרו לא אמות כי אחיה ואספר מעשה יה הפננה יוכן עם מה שאמרנו שכל מי שאינו נוחה עם חברו בהלכה מת לזה אומר דוד לא אמות אלא שאחיה משום ואספר מעשה יה שאני מספר מעשה יה בנחת עם חברי באופן שבהיות כן נראים מעשה יה כי בזה הדרך בחר ה' ובמדרש אליהו בדרוש תחיית המתים פירשתי באנרף עיין שם עוד נוכל לפרש כדחז"ל כל מי שאומרים ד"ת משמו בעולם הזה שפתייהם דובבות בקבר לזה אומר לא אמות אחר מיתתי אלא שלעולם אחיה אפילו בקבר על ידי שאספר מעשי יה בעולם הזה ויהיו אומרים משמי.

עוד יש לפרש שפונת דוד הע"ה לומר בידי מסור שלא אמות ואחיה לעולם וכיצד שאספר מעשי יה וכינן שלא אפסיק פי מדברי תורה אין מלאך המות יכול להתקרב אצלי והטעם שכל מי שעוסק בתורה אין מלאך המות יכול להתקרב אצלו בהיות שהעוסק בתורה מתדבק עצמו בשכינה מפח הלימוד ומטהר לבו מפל המחשבות הפגומות אם היו בידו ומאחר שמקדש נפשו וגופו אין פח לשום צד של טומאה להתקרב אצלו בהיות השכינה עמו כאומרים ז"ל (במס' קידושין ד"מ ע"ב) כל מי שישינו במקרא ובמשנה ובדרך ארץ לא במהרה הוא חוטא וראוי לנדקדק מלת לא במהרה דהיל"ל אינו חוטא מאי לא במהרה דמשמע דבסוף חוטא ולא הועיל לו התורה אלא שאינו חוטא מהרה הן אמת שמלת מהרה הוא לעולם כלומר לעולם אינו חוטא כמו שפירשו התוספות במסכת כתובות דס"ב ע"ב גבי מעשה דרבי חמא בר ביסנא על בריה קם קמיה קרי עליו והחוט המשולש לא במהרה ינתק וכתבו התוספות כלו' לא ינתק מזרעו לעולם ע"כ אמנם כפי פשט המלה נוכל כ לומר שאמר לא במהרה משום שיש באדם מיני זמנים אחד בבחירתו אשר העבירה שבאה אז לידו ממהר לעשותה מרוב תוקף יצרו עליו והזמן הב' בעת זקנותו אשר אז מתרחק ומתחרט על הראשונות ולכן אמר כאן שמעלת התורה להציל לאדם מזמן שממהר לעשות הרע שהוא זמן בחירתו שבזמן זקנותו אינו צריך סיוע שהימים עצמן מיסרין אותו וזהו אומרו כל מי שישינו במקרא ובמשנה ובדרך ארץ לא במהרה הוא חוטא כלומר בזמן המהירות שהוא בזמן בחירתו אינו חוטא ובהיות פן נמצא שהוא מנוקה מפל עון ורשע שאחר כך באים עליו ימי הזקנה שאז מעצמו פורש מלעשות רע ודוק: ובהיות כך מעלת התורה שמציל לאדם מפל חטא ופשע כל מי שאינו עוסק בה נקרא נזוף כמאמר ר' יהושע בן לוי בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב

ומכרזת ואומרת אוי להם לבריות מעלבונה של תורה שקל מי שאינו עוסק בתורה נקרא
נזוף שנאמר נזם זקב באף חזיר כו' ואומר והלחנות מעשה אלהים המה והמכתב מכתב
אלהים הוא חרות על הלחנות אל תקרי חרות אלא חירות כו' שמעתי מפי קדוש מדבר
הדין המצויין כמה"ר יהודה שרעבי ז"ל שדרש משם הרב כמהר"ר אברהם אשפנדאראן
זצ"ל בתחילת המשנה וכפי דרכו אני בס"ד אפרש שאר המשנה הק' הרב זצ"ל דמה
עלבון התורה יש פאן בעבור שקל מי שאינו עוסק בה שנקרא נזוף אמנם ענין העלבון
הוא שקל מי שאינו עוסק בתורה נקרא נזוף פירוש מגודה והביא ראיה מנזם זקב ונמצא
שמאחר שקל מי שאינו עוסק בתורה הוא מגודה הפורש מן התורה ואינו עוסק בה נראה
שבוחר יותר להיות בנדי ויותר טוב זה מלעסוק בתורה ונמצא שאין עלבון גדול יותר
מזה שיותר פבוד לו להיות בנדי מלעסוק בתורה ע"כ דברי פי חכם חן ואני אסיים
שאר המשנה גמר ואומר והלחנות מעשה אלהים המה הפונה דשמה תאמר שכופר זה
בעיקר תורה מן השמים וכפי דעתו המזוהר אינו עוסק בתורה וא"כ אין כל כף עלבון
בתורה על מה שאינו עוסק בתורה דכפי סברתו נראה שאינו חוטא לזה אומר ואומר
והלחנות מעשה אלהים המה דאינו פו אלא שמודה בפיו ואומר והלחנות מעשה אלהים
המה והמכתב מכתב אלהים הוא חרות על הלחנות ובהיות שמודה ויודע באמיתות התורה
ואינו עוסק בה אע"פ שיודע שקל מי שאינו עוסק בתורה הוא מגודה אין לה גדול עלבון
התורה מזה שבוחר יותר להיות מגודה מלעסוק בתורה והח' המרום ה"ר אברהם
אפומאדו נר"ו סיים סוף המשנה ואם תאמר שאינו יודע לדרוש ומאחר שאין מבין
לדרוש בתורה אינו טועם ממנה בהיות סתום לו טעמי התורה לזה אומר אל תקרי חרות
אלא חירות ובהיות שיודע לדרוש וטועם ופורש מללמוד אין לה עלבון גדול מזה ודוק:
נמצאו למדין שהעוסק בתורה מעיד על מעלתה ומרוממה ומגדלה ובפרט העוסק בארבע
אמות של הלכה ומתיש פחו עליה ולבו ועיניו שם כמו שאפרש בס"ד אמרו ז"ל במסכת
ברכות ופ"א ד"ח ע"א) רבי חייא בר אמי משמיה דענולא אומר מיום שנתחבר בית המקדש
אין לו להקב"ה בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה ע"כ וצריף להבין למה משחרב
ביהמ"ק אין לו הנאה אלא מההלכה ונראה לפרש במאמר ז"ל (מסכת חגיגה ד"ה ע"ב)
משגלו ישראל אין לה בטול תורה גדול מזה ע"כ והטעם מפורש שבטרדות הגלות רבו
הצרות ואין ישראל יכולין לעסוק בתורה וכל מי שלומד הוא מן השפה ולחויץ מוציא
הדברים מפיו פמצות אנשים מלומדה ודעתו חושב מחשבות מרוב הצרות וידוע שקל
המעין הלכה כדי להבינה צריף שיפנה דעתו מכל המחשבות שבעולם מה שאין פו
הקורא מקרא שהן אמת שקורא אמנם אינו אלא דברים בבלי דעתו ולכן משחרב בית
המקדש שישאל בצרה ואינו יכולין ללמוד בדעת אין לו הנאה להקב"ה אלא ד עם
אותם העוסקים בהלכה שבאמת אותם העוסקי' בהלכה בהכרח גמור שאינו חושבים שם
ואינו פו הקורא מקרא שיכול לקרות אמנם דעתו פונה לכמה צדדים אבל קודם חרבן
בית המקדש שלא היה שום צרה לאדם היה הקב"ה משתעשע גם עם הקוראים מקרא
וכדומה שאז באמת היה דעתם אל הקריאה ודוק: וחויץ מהרמוז שכתבו המפרשים ז"ל
באמרו ארבע אמות של הלכה נראה לי שנקט מנין ארבעה משום שלכל אדם יש לו
ארבע אמות של קרקע פדחו"ל ובהיות שהקב"ה אהב לאותם העוסקים בהלכה לכן אין
לו בעולמו מכל עולמו שברא אין לו הנאה אלא מאותם ארבע אמות שנקבר זה שעסק

בהלכה פדרף דיו שפראתי עולמי בעבור אלו ארבע אמות כדי שיקבר זה שעסק בהלכה עוד נוכל לרמוז שהמפלפל בהלכה עומד על עומדו ומראה פארבע אמות קומתו כו' ונתחזר בתחלת הקדמת הדרוש שהתורה נותן נשמה לעם העוסקים בה ומדריה לאדם פדרף החיים בתיים הארונים בעולם הבא ובחיי העולם הזה בבריאות הגוף ולהרחיק ממנו הנגעים שעל זה אסר לנו התורה בפרישת שמיני כל אותם האמורים שם בריות הטמאות אשר בארץ המה ובבריות אשר בים הליכותם וגם חכמינו ז"ל ינקו מהתורה וקבלו שפע קדש ופירשו גם הם הדברים המותרים כמו ירק ועץ השדה אשר פרים מזיק וההרוננו עליהם.

למעט באכילתם כדי שיהיה הגוף בריא לעבודת דת המקום וגם הורנו מקום מהמאכלים הראויים לאכול כאומרם ז"ל (במסכת ע"ז די"א) ושני גוים בבטנה זה אנטונינוס ורבי שלא פסקו מעל שולחנם לא חזרת ולא צנון ולא קישות לא בימות החמה ולא בימות הגשמים דאמר מר צנון מחתף המאכל ע"כ וכיון דאתא לידן יש להקשות שמכאן נראה שהצנון טוב לגוף והרמב"ם ז"ל בהלכות דעות פ' ד' כתב וז"ל הפרוב והבצלים והשומים והסרדל והצנון כל אלו מאכלות רעים הם וקשים לגוף עד מאד ע"כ הרי נראה מכאן שהצנון רע לגוף מאד ומהגמרא משמע שהצנון טוב ואולי נוכל לתת הפרש בין רב למעט שהמעט טוב לגוף ורבי שלא פסק משולחנו היה שם לאכול ממנו מעט שמחתף המאכל והרמב"ם שאומר רע לגוף מדבר באוכל ממנו הרבה ואין נראה שאם הפרש זה אמת שזהו פונתו של הרמב"ם לא קצרה פי עטו לכתוב כל אלו מיעוטן יפה ורובם קשה כמו שכתב בשאר דברים: גם ראיתי לתת הפרש משורש הצנון להעלין שבו שהעלין הם טובים מאד כמו שכתבו חכמי הרופאים ורבי לא פסק הצנון מעל שולחנו בעבור אכילת העלין והרמב"ם ז"ל שאומר שהוא קשה הוא על השורש גם לא בחרתי בזה מהטעם שאמרתי בתחילה שהיה לו לפרשו: גם ראיתי באגדות התלמוד שהרגיש קו' התוספות ז"ל שאיך אומר כאן שלא פסקה מעל שולחנו של רבי חזרת וצנון שנראה שנהנה מזה העולם והרי אמרנו שבשעת פטירתו אמר לא נהניתי מזה העולם כלום והתוספות ז"ל פירשו מה שפירשו אמנם הוא ז"ל פירש שהדברים נסתרים מורים על הרמז ואינו כפשוט ואמרו לא פסקה מעל שולחנו חזרת רמז שלא פסקו מעל שולחנו בעלי התלמוד הדומים לחזרת שנוטים עליו לכאן ולכאן גם זה בפולס נוסים פינוות לכאן ולכאן צנון רמז לבעלי סוד כצנון הזה אשר טמון בארץ שורשו כף הסוד טמון ונעלם קישות רמז לבעלי פשט שהם בעלי אגדה פקישות הזה שהוא פשוט ע"כ וכפי דרשה זאת אין קוש' על הרמב"ם שאמר דהצנון רע לגוף שענין רבי בא לרמזו רמז והרמב"ם ז"ל דבר על פשטיות הדבר שפפי האמת הצנון רע והתוספות ז"ל במסכת ע"ז הקשו צנון סם המנות ותימצו כאן בעלין כאן באמהות אי נמי כאן בימות החמה וכו' אמתות התשובה בזה נראה עם מה שכתבו התוספות במס' ע"ז (ענין בתוספות פ"ב דע"ז דכ"ד ע"ב ד"ה פרה וחסור) בענין אחר שהטבע של אדם משתנה מדור לדור ודבר שרע לזה טוב לזה ולכן הרמב"ם ז"ל אמר שהצנון רע כפי טבע אנשי דורו ודוק: ואלף לי לביאור משנה שהתחלתי משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע ויהושע לזקנים וזקנים לנביאים ונביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה הם אמרו ג' דברים הוו מתונים בדין והעמידו תלמידים הרבה ועשו סיג לתורה הרצון שבמשנה זאת שמשנה זכה וקבל את התורה

מהסבה עצמה שנתנה בסיני בעבור היותו שפל אשר עם זה פירש הרב בעל בינה לעתים ז"ל פסוק ה' ה' חמד אלהים לשבתו כלו' ה' ה' אשר חמד אלהים לשכון שם ה' בעבור שבתו שלא נתגאה בשאר הרים פנודע ע"כ.

באופן שמהסיבה שקבלה סיני קבלה משה רבינו ע"ה בעבור היותו עניו: וזהו גרם שומרה ליהושע ולא נתגאה עם התורה אע"פ שניתנה לו במתנה פדח"ל וגם מהסבה עצמה לימדה יהושע לזקנים ולא נתגאו גם הזקנים ללמוד מיהושע אע"פ שהיו זקנים ממנו ונביאים מסרוהו אמר פאן מסרוהו לפי שזה מדרגה עצמה שאין שיהו פאן ענוה לאנשי פנסת הגדולה ללמוד מהנביאים לפי שהיו גדולים מהם גם בשנים ולכן להורות הם על עונותיהם הם אמרו שלשה דברים מורים על הענוה הו מתונים בדין ואל תזווחו דעתיכם לומר כבר ידענו אותו גם והעמידו תלמידים הרבה להרבות חכמים פמותם ואל תתאו בלמודכם גם עשו סייג לתורה ואל תתגאו לומר אין אנו נכשלים שהרי שלמה הע"ה יוכיח שאמר אני ארבה כו' עוד יש לפ' משה קבל תורה מסיני ליתן לישראל תורה מסיני דוקא נתן לו הקב"ה שיתן לישראל אמנם לא תורה של עוקר הרים שהוא הפלפול נתן הקב"ה שיתן לישראל לפי שהפלפול נתנו למשה במתנה פמסקנת הגמרא (בסנהדרין דל"ח ע"א) ומשה נהג עין טובה ולמדו לישראל שנאמר טוב עין הוא יבורך באופן שהפלפול לא נתנו הקב"ה כדי שילמדו לישראל אלא שהוא נהג עיוטובה ולמדו אכל תורה של סיני דוקא קבלה ע"מ ליתנה לישראל וזהו אמרו משה קבל תורה מסיני שתורה מסיני דוקא קבל ברצון האלהים למורה ליהושע ויהושע לזקנים אמנם תורה של עוקר הרים שהוא הפלפול זהו למד להם מעצמו אע"פ שניתן לו במתנה ע"ל באמרו מסיני ולא בסיני או מן השמים פמסקנת הגמרא (פ"ק דסופה ד"ה ע"א) לא ירדה שכינה למטה מעשרה ולא עלה משה למרום למעלה מעשרה לכן לא יכול לומר שקבלה בסיני דמשמע בהר עצמו דאינו פן ואינו יכול לומר מן השמים שלא עלה למעלה מעשרה לכן נקט מסיני פלומר באמצעות בין הארץ והשמים מכונן שם סיני ע"ל שעד עתה היו ישראל מקיימים המצוות מןרשה מקבלת יעקב ולא היו מצווין אמנם משה קבל התורה דרך קבלה וצווי מסיני ואילו ולזה אמר מסיני ונכון ודוק וכן פ' ג"כ כמהר"ר אברהם אפומדו נר"ו: עוד יש לפ' משה קבל תורה מסיני חוץ ממה שפירשתי דלמה גבי משה אמר לשון מסירה ולא אמר גם פן גבי יהושע וזקנים וכשבא גבי נביאים חזר לומר לשון מסירה ונביאים מסרוהו כו' אמנם יובן עם מה שפ' כמהר"ר משה אלמושינו וצ"ל בס' תפלה למשה שלו על מאמר רז"ל פני משה פפני חמה פני יהושע פפני לבנה וזהו קיצור דבריו השניים לענייננו משה רבינו ע"ה בהיותו רוחני משני צדדיו מצד הנפש ומצד הגוף הנה מאיר משני צדדיו דומה לחמה המאירת מפל צדדיה שאורה רב ועוצם האור מצד עצמה אף יהושע לא עלה לזאת המדרגה העליונה אלא שהנה מאיר מצד א' בלבד והוא צד הנפש כמו הלבנה שהיא מאירה חציה לפי שהיא עצמה חשוכה ומעט אורה שבה היא מצד השמש שמקבלת ממנו עכ"ל: באופן שיהושע בפני משה הנה פלבנה בפני השמש שמה שמקבל הלבנה מהשמש הוא דבר מועט ואפשר שיאמר האדם שלא למד משה רבע"ה תורה ליהושע אלא כפי פחו של יהושע פזריחת הלבנה שמקבלת מהשמש שהוא דבר מועט לכן לבטל הסברא זאת אמר משה קבל תורה מסיני וכמו שקבלה בכלליה ופרטיה פך מסרה ליהושע באופן שמלת מסרה בא לחדש פילה

בשלימות פֶּשֶׁם שְׁקִיבְלָה אע"פ שְׁהִיָּה יְהוֹשֻׁעַ בְּפָנֵי מֹשֶׁה קִטָּן הָעֶרְףֶּה אע"פ כּוּן בְּעֵנֵי הַתּוֹרָה
נִתֵּן מֹשֶׁה מְרוּחוֹ עָלָיו וְקִבְּלָהּ וְלָכֵן אֵין צְרִיף לֹאמַר גִּבִּי יְהוֹשֻׁעַ וּלְגַבִּי זִקְנִים מְסִירָה בְּהִיּוֹת
שְׁפָכֶר לִימְדֵנוּ הַתַּנָּא שְׂאֵף שִׁיְהוֹשֻׁעַ הָיָה קִטָּן בְּפָנֵי מֹשֶׁה עכ"ז מְסִרָה מֹשֶׁה פְּנִיָּה לִיהוֹשֻׁעַ
ק"ו בְּוּ בְּנֹו שֶׁל ק"ו שִׁיְהוֹשֻׁעַ גַּם כּוּן מְסִרָה פְּנִיָּה לְזִקְנִים אע"פ שְׁהִיּוּ טְפִלִּים בְּעֶרְכּוֹ וְכּוּן
הַזִּקְנִים לְנִבְיָאִים וְאִם תֵּאמַר כְּפִי זֶה לָמָּה אָמַר מְסִירָה גִבִּי נְבִיאִים וְנִבְיָאִים מְסִרָה שְׁפָכֶר
נִלְמַד מִמֹּשֶׁה עִם יְהוֹשֻׁעַ שֶׁאע"פ שְׁהִיָּה יְהוֹשֻׁעַ קִטָּן בְּפָנֵי מֹשֶׁה עִם כָּל זֶה מְסִרָה לוֹ מֹשֶׁה
פְּנִיָּה וִי"ל דְּהַנְּצִרָה לֹאמַר גִּבִּי נְבִיאִים מְסִירָה שְׁיִוְבוּ פְּנִיָּה לְפִי שְׁהִיּוּ כְּמָה דְּוִרוֹת אַחַר
מֹשֶׁה וְדוֹר הוֹלָף וּמִתְמַעֵט וּבְהִיּוֹת כּוּן הָיָה יוֹתֵר כְּבָדִים בְּשִׁכְלָם יוֹתֵר בְּמִדְרַגַּת שְׁפָלָה מְמָה
שְׁהִיָּה יְהוֹשֻׁעַ בְּפָנֵי מֹשֶׁה וְהִיּוֹתִי סְבוּר שֶׁהַנְּבִיאִים לֹא עָשׂוּ לְבָאִים אַחֲרֵיהֶם כְּשֶׁם שְׁעָשָׂה
מֹשֶׁה לִיהוֹשֻׁעַ שְׁמְסִרָה פְּנִיָּה לְכּוּן חוֹזֵר לֹאמַר וְנִבְיָאִים מְסִרָה לְאֲנָשִׁי כְּנֹסֶת הַגְּדוּלָה שֶׁאע"פ
שְׁהִיּוּ נְבִיאִים בְּמִדְרַגָּה מְלֹאכִים וְהַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם הָיָה יוֹתֵר שְׁפָלִים מְמָה שְׁהִיָּה יְהוֹשֻׁעַ
גִּבִּי מֹשֶׁה עִם כָּל זֶה מְסִרָה פְּנִיָּה כְּשֶׁם שְׁקִבְלוּהָ: עוֹד נוֹכַח לְפָרֵשׁ אֲנֹפֵן אַחַר בְּזֹאת הַמְּשֻׁנָּה
אִף נִקְדִּים לְדַקְדָּק וְכִי אֲנָשִׁי כְּנֹסֶת הַגְּדוּלָה לֹא דָרְשׁוּ עוֹד כִּי אִם ג' דְּבָרִים הִלְלוּ בְּלִבְד
כְּמָה וְכָמָה דָרְשׁוּ וְכָשֶׁם שְׁאִינוּ מְזַכֵּר שְׁאָר דְּבָרִים גַּם לֹא הָיָה לוֹ לְהַזְכִּיר אֵלּוּ הַג' אוֹ פִּיּוֹן
שְׁהַזְכִּיר הַג' הִי"ל לְהַזְכִּיר הַשְּׁאָר דְּבָרִים שְׁדָרְשׁוּ וְעוֹד צְרִיף לְהַבִּין מַה שְׁיִיכּוֹת וְקָשֶׁר יֵשׁ
הַעֲמַדַת הַתְּלַמִּידִים עִם הָעֵנֵי הַסִּיּוּג וְעוֹד מֵאִי אוֹמְרוּ הֵם אָמְרוּ שֶׁהוּ"ל אָמְרוּ ג' דְּבָרִים
שְׁבִאוּמְרוּ הֵם אָמְרוּ מִשְׁמַע הֵם וְלֹא אַחֲרֵים וּמַה דִּיּוּק בְּזֶה וְנִרְאָה לְפָרֵשׁ שְׁבִהִיּוֹת שִׁישׁ
הַפָּרֵשׁ גְּדוּלְמַהְתּוֹרָה אֲשֶׁר לָמַד יְהוֹשֻׁעַ מִמֹּשֶׁה רַבַּע"ה מְמָה שְׁקִבְלוּ הַזִּקְנִים מִיְהוֹשֻׁעַ וְיוֹתֵר
מְמָה שְׁקִבְלוּ הַנְּבִיאִים מִהַזִּקְנִים שְׁהִיּוּ אַחֲרֵי יְהוֹשֻׁעַ וְיוֹתֵר הַפָּרֵשׁ גְּדוּל מְמָה שְׁקִבְלוּ אֲנָשִׁי
כְּנַה"ג מִהַנְּבִיאִי לְפִי שְׁדוֹר הוֹלָף וּמִתְמַעֵט שְׁבִנְדָאִי הַגְּמוּר שְׁמֹשֶׁה רַבַּע"ה שְׁקִבְלָה
מִהַקְב"ה קִבְּלָהּ יוֹתֵר בְּרוּרָה כְּפִי כַח הַמְּשַׁפִּיעַ יְתַבָּרָף שְׁמוֹ אֲמָנָם יְהוֹשֻׁעַ שְׁבִא אַחֲרֵי
וְקִבְּלָהּ מִבְּשָׂר וְדָם לֹא נִשְׁלַם עַד קִצָּה הָאֲחֵרוֹן לְפִי שִׁישׁ בְּהַ שְׁכָחָה מִשׁוּם שְׁקִבְלָהּ מִבְּשָׂר
וְדָם שִׁישׁ בּוֹ שְׁכָחָה שְׁמַעֲלַת הַנְּשַׁפֵּעַ לְכַח הַמְּשַׁפִּיעַ אֵלָיו וְלָכֵן נִשְׁתַּפַּח הַתּוֹרָה בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ
כְּאוֹמְרָם ז"ל בְּמִסְכַּת תְּמוּרָה שְׁבִימִי אָבְלוּ שֶׁל מֹשֶׁה נִשְׁתַּפַּחוּ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת הַלְכוֹת כּוּ" גַּם
הַזִּקְנִים אֲשֶׁר הָיָה אַחֲרֵי יְהוֹשֻׁעַ הָיָה כְּחוֹשִׁים בְּדַעְתָּם בְּעֶרְףֶּה מֹשֶׁה וְיְהוֹשֻׁעַ לְפִי שְׁהִיּוּ יוֹתֵר
אַחֲרוֹנִים וְדוֹר הוֹלָף וּמִתְמַעֵט וְעַל כֵּן אָמְרוּ ז"ל שְׁדוֹר הַמְּדַבֵּר הָיָה דוֹר דַּעַה לְפִי שְׁהִיּוּ
הַדוֹר הָרֵאשׁוֹן שְׁקִבְלוּ הַתּוֹרָה וְקִבְלוּהָ מִמֹּשֶׁה רַבַּע"ה שְׁקִבְלוּהָ מִהַקְב"ה מַה שְׁלֹא הָיָה
הַדוֹרוֹת הַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם הַזִּקְנִים וְהַנְּבִיאִים וְנִמְצָא שְׁכַנְסֶת הַגְּדוּלָה שְׁהִיּוּ אַחֲרוֹנִים
שְׁבְּכֹלָם וְרֵאוּ הַהַפָּרֵשׁ הַגְּדוּל שְׁהִיָּה מְדוֹר מֹשֶׁה רַבַּע"ה וְעַד עַתָּה שְׁהַתּוֹרָה לֹא הִיְתָה
בְּרוּרָה לָהֶם כְּשֶׁם שְׁהִיָּה בְּדוֹרוֹת הַקּוֹדְמִים לָהֶם קָמוּ וְעָשׂוּ דְּבָר שְׁלֹא תִשְׁתַּפַּח הַתּוֹרָה
מִיִּשְׂרָאֵל וְשְׁלֹא וּבָאוּ לִיְפָשֵׁל בְּדִין וְזֹאת הָעֲשִׂיָּה הַגִּיעַ לָהֶם בְּהִיּוֹתָם אַחֲרוֹנִים וְזֶהוּ אוֹמְרוּ
הֵם אָמְרוּ כְּלוּ" לָהֶם הַגִּיעַ הַדְּבָר לְאוֹמְרָה וְאָמְרוּ שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים אֶחָד הוּוּ מְתוּנִים בְּדִין
בְּעֵבוֹר הִיּוֹתֵנוּ דוֹר אַחֲרוֹן וְאֵין הַתּוֹרָה מְפִנְרֶסֶמֶת וּבְרוּרָה וּגְלוּיָהּ לָנוּ כְּדוֹרוֹת הָרֵאשׁוֹנִים
שְׁמִבְּלִי זֶה הָיָה כַח בְּהֵם לְפִסְנוֹק הַדִּין בְּלִי שׁוּם הַמְּתָנָה מַה שְׁאִין כַּח בְּנֵי לַעֲשׂוֹת וְלָכֵן הוּוּ
מְתוּנִים בְּדִין לַעֲיִין בּוֹ כְּדִי לְהַסִּיר הַמְּכַשׁוּלוֹת.

וְעוֹד שְׁמַאֲחַר שְׁדוֹר הוֹלָף וּמִתְמַעֵט וְהַתּוֹרָה מִשְׁתַּפַּחַת הַעֲמִידוֹ תְּלַמִּידִים הַרְבֵּה אוֹלֵי
בְּכֹלָם יִצָּא אֶחָד לְתַלְמוּד כְּאוֹמְרָם ז"ל מֵאֲלָף שְׁנַכְנַסִּין לְתַלְמוּד יוֹצֵא אֶחָד וְלָכֵן מֵאַחַר
שְׁנִבְעָרָה הַחֲכָמָה הַעֲמִידוֹ תְּלַמִּידִים הַרְבֵּה אוֹלֵי יִצָּא אֶחָד וְעוֹד שְׁמַאֲחַר שְׁאִין הַחֲכָמָה

מצוייה כל פה ואין כל אדם בקי בתורה להבדיל בין הטהור לטמא בדורות הראשונים שפנולם חכמים מחופמים לכן עשו סיניג לתורה סיניג בתוף סיניג פדי שלא לעבור על דברי תורה באופן שאנשי פנסת הגדולה אמרו שלשה דברים הללו בראותם התורה משתפחת ועשו שלשה תקנות הללו מקושרות זו בזו פפי מה שראו ההפרש וההבדל של גריעות החכמה שהיה בימיהם ממה שהיה מקודם ולכן הם אמרו שלשה דברים הללו ונהו מלת הם שהם בהיותם האחרונים התעוררו בדבר זה ולא לדורות הראשונים שהיו חכמים מחופמים ולא היו צריכים להמתנת הדין פדי להבינו שהיה ברור להם פשמש וגם לא להעמדת תלמידים הרבה אולי יצא אחד שפנולם היו יוצאים חכמים ומאחר שהתורה גלויה להם לא היו צריכים לסייגות והותרו הספקות.

ויתכן עוד לפרש בפני החלוקות העמידו תלמידים הרבה ועשו סיניג לתורה שפא התנא לרמזו דרף לרב איף ילמוד לתלמידים באופן שיוכלו שאת ולקבל מה שלומד להם והוא שאל ילמוד להם הרבה יחד אלא שיעשה סיניגים ללמודו היום פה ומחר פה פדי שיקבלו מעט מעט ולא יבלבל דעתם ונהו והעמידו תלמידים הרבה ועשו סיניגים ללמוד תורה להתלמידים והשם ברחמי יתן לנו חלקנו בתורתו התמימה אמן ואמן שלום על ישראל נא"ה העומד לשרת ולכהן אליהו בכמהר"ר שלמה אברהם הפהן ז"ל: דרוש יד במעלות החדקה ושמו תציל ממנות.

על שם וחדקה תציל ממנות וסמכתיהו אצל מעלת התורה לפי שגדול תלמוד שמיביא לידי מעשה. מסכת אבות ר' יוחנן איש ירושלים אומר יהי ביתך פתוח לרוחה ויהיו עניים בני ביתך.

יש לחקור שבעינינו ראינו שמהלך בשור ודם משים שרים על פלעיר ועיר מדינה ומדינה והוא מסיבת חוסר השגתו וידעתו שבהיותו מחונקר וצורה אין ידו משגת לדעת מה יש בעיר אחרת מענין הגבת הפסים וארנוניות ומענייני המוסרים וההנהגות השייכים לאותם המקומות ולכן משים שר ודוכוס להנהיג המדינות ונמצא ששימת השרים מורים על חוסר השגתו וידעתו וקוצר פחו של מהלך בשור ודם ואם פן נולד לנו ספק עצום איף הקב"ה בעל היכולת אדון הדעות והחכמות הרמות והנעלמות אשר עיניו משושטות בכל הארץ צופה ומביט מסוף העולם ועד סופו יודע הנסתרות והעתידות הןצרף לשים שר על כל דבר ודבר פגון גבריאל על בישול הפירות יורקמי על הפרד וכן בכל דבר ודבר פי מן הראוי הנה בהיותו בעל היכולת שהפל הנה על ידו להורות על גודל יכולתו הפך מהלך בשור ודם שמיעות יכולתו והשגתו גורם לו שימת השרים ואין לומר שעשה פן וגזר פן פדי שילמדו התחתינים פשם שדרשו ז"ל בנעשה אדם שנתיעץ עם המלאכים ללמד לבריות שיטול עצה אפילו גדול מהקטן כו' דשאני התם שהנה דבר דלא מסתבר כל פה שהגדול יטול עצה מהקטן והןצרף ללמוד מה שאין פן בגדון זה שחוסר השגתו של מהלך בשור יגרום לו לעשות מאליו ענין שימת השרים בהיות חיוב עליו ליסר ולהדריו כל היושבים תחת מדינות ממשלתו ואינו יכול גם אין לומר ששם הקב"ה שרים פדי שיעשו דברו ויעמדו על משמרתם ולהטיב עמהם שמדת הטוב להשיב לפי שהמלאכים הם מוכרחים במעשיהם ואין להם שום קבלת שר.

גם אין לומר שהרבה במלאכים ובשימת השרים משום ברוב עם הדרת מלך דנהו לא שינה פי אם במלך בשר נדם שמלכותו תלוי ברבוי עם לא כן הקב"ה שנאמר ה' מלך עולם ועד אבדו גוים מארצו ר"ל אע"פ שאבדו גוים מארצו וכתיב ה' מבול יושב וישב ה' מלך לעולם אע"פ שישב מבול עם כל זה וישב ה' מלך לעולם לפי שאין מלכותו תלוי ברוב עם: אמנם נפרש בזה שלשה אופנים האופן הא' שענין שימת השרים הוא להורות על גודל יקולתו ותבונה שמו שבראותם פח מעשיהם ותוקף עשיית גבורתם של שרים תגדל ויתרומם פח האדון ושתבח שמו באומרים אם פח העבדים פן אע"פ שגחשבים לפניו פאין מה יהיה פח האדון מה שאין פן אם לא היו שרים שאין היפר בדבר ודוק ואין לומר שתלוי פרסום פחו בזה חלילה ואם לא היה זה נוגע לו חסרון מעלת ח"ו שמצד עצמו כל הדברים האפשריים להיות תלויים בו רק להודיע גבורתו לנו אשר מחומר קורננו ולהאיר עינינו במעלת גבורותיו האופן השני טעם שימת השרים מסבת מיעוט פח המקבלים שלפי שהקב"ה בלתי כל תכלית כל פה הנמשך ממנו כל תכלית ואם פן אין פח במקבלים לקבל טוב או רע בלתי כל תכלית לעולם לכן מסר הדברים בידי שרים שיהיו על כל דבר לפי שהנמשך מהם מטוב או רע יש תכלית לאותו דבר והאופן השלישי ששם שרים על כל דבר כדי לייסר עולמו וידעו נאמנה שמשיגים בתחתוני' לתת לאיש פדרכיו כפרי מעלליו והענין שבהיות הקב"ה רחום וחנון אע"פ שיהיו התחתונים עושים רק רע כל היום מרחם עליהם פמידתו שהוא רחום וחנון ואז היו אומרים עזב אלהים את הארץ ח"ו לכן בהיות טבעו לעולם להטיב אע"פ שירשיעו לפניו מה עשה מסר הדברים בידי שרים להיותם ממנונים על כל דבר לתת לכל אחד כפי מעשיו או מהעונש או מהשקר והכל בצדק ובמשפט ברצון האדון כמו שצוה ומסר להם ובהיות הדבר על ידי שרים מוכרחים לתת לעושה הרעה פרעתו והדבר בהפכו פדרך העבד שמוכרח לעשות רצון רבו וכמו שפירשו המפרשים ז"ל בפסוק עבדים משלו בנו פורק אין מידם שבהיות עבדים המושלים בנו אין פורקן מידם בהיותם מוכרחים לעשות מאמר רבם גם פן בענין השרים אם ראוים לבישול הפירות גבריאל שהוא ממנונה על זה מבשלם כפי מעשיהם ואם לא לא מה שאין פן אם היה הקב"ה שאע"פ שלא היו ראוים היה מבשלם משום מדתו פי רחום וחנון הוא ובהיה היו מסירים השגחתו ותבונה מעליהם בראותם עצמן בלתי הגונים ומושפעים מפל טוב ויאמרו עולם פמנהגו הולך.

ולכן מסר הקב"ה כל הדברים על ידי שליח והם עושין הדין והמשפט ואינן גורעים או מוסיפין ממה שראוים התחתונים כפי מעשיהם והכל ברצון האדון כמו שנצטוו מתחילה לעשות פן כמשל העבד כדפרישית: ולכן כל השואל לא ישאל פי אם להקב"ה דוקא שיעשה שאלתו ובקשתו ולא ע"י שום אמצעי חלילה ואפילו ע"י מ"ם טי"ת שר הגדול שאין שום פח בהם להרע או להטיב שהכל תלוי במאמר הבורא ותבונה המצוה ובהיות מדתו רחום וחנון תראה שאף על פי שמסר כל הדברים ע"י שרים מפתח הפרנסה שהוא עיקר חיות העולם לא מסרה לשום שליח להיות ממנונה עליה לעולם וגם מפתח הזעם כמו שפי' התוספות ז"ל בריש פ"ק מ"מס' תענית שגם מפתח הזעם לא מסרה לשום שר כו' והטעם שהדברים הצריכים רחמים מרובים להנהיג עמהם לא מסרם בידי שליח שהם מפתח החיה ושל ת"ה ושל גשמים דהיינו פרנסה ופעם אחת שמסרה בידי שליח שנתנה לאלהיו כמעט החריב העולם ברעב ואין הקב"ה חפץ בזה אע"פ שלא היו ראוים שכן

הוכיחו באומרו לא ברוח ה' פלומר רמז לו שאין מדתו שלו לכעוס כ"כ אע"פ שלא יהיו הגונים והם ראויים לעונש באופן שבתמלת ה' על בריותיו לא מסר המפתח של פרנסה בידי אליהו כשאר דברים ולכן צוה לנו מלפנו בתורתו הקדושה בכמה מקומות על ענין הצדקה מטעם מעלתה שהרי הוא יתברך הגדיל לעשות עמנו ולא מסר מפתח של פרנסה בידי אחר מצד רחמנותו ג"כ ראוי לנו לעשות לרחם זה על זה וללמוד מהקב"ה והנה תראה בענין הבריאה הורה לנו דרך להצדיק זה עם זה שהרי נתן חסרון על כל מה שברא פגון התורמוסין והחדל צריך תיקון א החטה והשעורה צריך לעבוד בה עשר מלאכות כמו שמנאן התנא במסכת ס שבת דפ ע"ג פדי שיבא לתכלית האכילה וכן הצמר כמה מלאכות צריך פדי שיבא לגדר בגד ללבוש אע"פ שיקולתו ית' להוציא כל הדברים מתקנים ומוכנים לפיו של אדם פגון להוציא גלוסקאות וכלי מילת רק עשה פן להוציאן בלתי מתוקנים פדי שיעשו צדקה זה לזה ויתפרנסו זה עם זה שבהיות הדברים בלתי מתוקנים מביא אדם פועלים למלאכתו ונותן להם שכר פעולתם ונמצא שגזונים זה עם זה וזונים אלו עם אלו: ובזה יובן פונת נוסח ברכה אחרונה של מים בורא נפשות רבות וחסרונון כל מה שבראת להחיות בהם נפש כל חי ברוך חי העולמים הפונה הקב"ה ברא נפשות רבות בעולמו אין חקר ואין מספר וכדי להזמין לכל א' פרנסתו מה עשה בתחמתו הרמה וחסרונון על כל מה שברא שנתן חסרון לכל דבר שברא בעולם שלא ברא אותם מתוקנים פגון להוציא לחם מן הארץ וכן בכל הדברים אלא הוציא חטה שצריך תקונים ועשיות רבות פדי שישפך האדם פועלים למלאכתו ויזונו כלם ונמצא שנתן חסרון בכל מה שברא פדי להחיות ולפרנס נפש כל חי וסיים לומר ברוך חי העולמים לגדל שמו ולפארו ולרוממו שחיינו תלויים באכילה והוא ית"ש חי העולמים והוא מקור החיים ואינו כפשוט נדם שחיינו תלויים באכילה: ותיקן הקב"ה עולמו שיטריח האדם בבקשת מזונותיו פדי למרק ממנו איזה עון מרוב צערו שאין צער בעולם פטרדת המזונות ונראה שע"ז אמר דוד הע"ה שבע ביום הללתיך על משפטי צדקיך פלומר הרבה פעמים ממה שנוגע ביום שהוא צער טרדת בקשת המזונות הללתיך על הצער שנתת לאדם שאע"פ שבראים משפטים אדרבה זהו צדקה שצער בקשת הפרנסה פדי למרק לאדם איזה עון שעשה לנקותו מכל חטא נפשע ולזכותו לחיי עוה"ב: עוד יש לפ' בענין הברכה בהיות אמת שחסרון שנתן הקב"ה באדם בבריאת יצה"ר ויצה"ט בו אדרבה הוא לטוב לופדי להחיותו בקבלת השכר בנציחת היצר הרע וזהו הרומז פאן הקב"ה בורא נפשות רבות בעולמו וחסרונון על כל מה שברא מהנפשות הללו מסבת יצה"ר ויצה"ט בהם אדרבה היה להחיות בהם עם שני יצרים אלו נפש כל חי בקבלת השכר כו: עוד יתכן לפרש במאמר חז"ל (בתרא דע"ד ע"א) מלאכת תופיך ונקביך פך אמר הקב"ה לחירם מלך צור בך נסתכלתי ובראתי נקבים באדם.

באופן שענין הנקבים מעכב לאדם מלעשות עצמו אלוה פנודע. וזהו הרומז פאן הקב"ה ברא בעולם נפשות רבות ונפשות מלשון חפץ פלומר ברא באדם הרבה חפצים ואם פן אפשר שיעלה בדעתו לעשות עצמו אלוה לזה אמר וחסרונון על כל מה שברא נתן חסרון באדם שהם הנבראים פדי להחיות בהם נפש כל חי שלא יאבדו עצמן בעשיית דברים זרים פאלו פפרעה וחירם: עוד יש לפרש ידוע שהקב"ה ברא באדם מיני חפצים הרבה יש שטבעו חם ורפואתו במאכלים הקרים ויש שטבעו קר ורפואתו במאכלים החמים

מה עשה נתן חסרון בכל מה שפרא בעולמו שפרא מיני פירות או עשבים קרים ביותר או חמים ביותר וחסרם ממזגם להיותן בשקול הקרירות והחמימות וזהו להחיות בהם נפש כל חי כדי שיהיה מחיה ורפואה לנפש כל חי שאם הוא חם בטבעו יהיה מאכלו בדברים הקרים בטבעם לרפואתו ודוק ועיין בב"י סי' ר"ז פירושים הרבה בזאת הברכה: ונחזור אל הענין שצוה לנו הקב"ה על ענין הצדקה כדי להטיב עמנו מדה פנגד מדה וכאומרם ז"ל בב"ב פ' השותפין ד"י ע"ב ואמר ר' אבהו שאלו את שלמה בן דוד עד היכן פחה של צדקה אמר להם צאו וראו מה פרש דוד אבא פזר נתן לאביונים צדקתו עומדת לעד קרנו תרום בכבוד כו' הרי שבעבור הצדקה נמשך לנו כמה מעלות פפולות: וראוי לשים לב במאמר זה דמה פירש ומה הגדיל דוד הע"ה בכת הצדקה באומר פזר נתן לאביונים עד שאמר שלמה הע"ה צאו וראו מה פירש דוד אבא.

אמנם נראה לפ' שחידש דוד הע"ה חידוש גדול במעלת פח הצדקה כמה היא שאע"פ שלא יוציא האדם לצדקה ממעות המקובצים בידו בחזקת שהם שלו אלא שהתנדב לצדקה ממעות שיש לו מפנזרות ביד אחרים בחזקת נאבדים ואמר לגבאים צאו וקחו מפלוני ופ' סף מעות שהוא חייב לי והגבאים הוציאו המעות הללו בחזקת מידי החייבים לו אמנם אם אותם המעות היו מקובצים תחת ידו לא היה נותן לגבאי צדקה פלום אלא שהתנדב זה בהיותם בחזקת נאבדים עכ"ז כל כך היא פח הצדקה שאע"פ שמה שנתן היה מה שהיה מפנזר ממונו ביד אחרים צדקתו עומדת לעד קרנו תרום בכבוד וזהו מה שרומז באומר פזר נתן לאביונים שאף על פי שמה שנתן היה מה שהיה לו מפנזר בחזקת נאבדים עכ"ז צדקתו זאת עומדת לו לעד להגין עליו ודוק: אמנם נראה עוד שכחה של צדקה שאף על פי שבזו יותר מחנמש וזהו פזר נתן שפזר מעותיו ועבר על דברי חכמים עכ"ז צדקתו עומדת לעד ולא הפסיד שכר הצדקה בשביל כך אלא שענוש יענוש ושכר הצדקה במקומו עומד מידי דהוי אמתענה בשפת ששכרו גדול אבל נפרעים ממנו על בטול עונג שבת.

או יאמר בדרז"ל אביון תנאב לכל לפי שהוא צנוע ואינו יוצא מדלתי ביתו החוצה וכחה של צדקה שאף על פי שפזר לאביונים בפרהסיא ולא שילח הצדקה לביתו עכ"ז צדקתו עומדת. או יאמר שנתפזרו מעותיו בחוץ וכבר הם אבודים ואמר לאביונים אם תמצאו אותם יהיו שלכם עכ"ז צדקתו עומדת לעד צדקה יחשב לו אע"פ שנתנם בשביל שידע שפזר הם אבודים ממנו כיון שנתפזרו ברשות הרבים: עוד יש לפרש דמה פננת שאלתם לשלמה עד היכן פחה של צדקה ולמה נקט דוד הע"ה לשון פזר.

אמנם נראה לפרש עם דברי הרמב"ם ז"ל (במסכת אבות פ"ג משנה ט"ו) שיותר טוב הוא לפזר עשרה פרוטות לעשרה עניים אע"פ שאינו מניע לכל אחד תועלת מה מפרוטה אחד מלינתם כל העשרה לעני אחד שמגיע לו תועלת הרבה משום שבפזור הפרוטות להרבה עניים מחיה נפשות רבות ועוד לו שמרגיל עצמו לתת.

ונראה לי לתת טעם חוץ מזה שהטעם שיותר טוב לפזרה לעניים הרבה שבנותנם להרבה עניים אי אפשר אם בכלם לא יש אחד ראוי והגון ליתן לו ובזה זוכה לעוה"ב עם צדקתו אשר עשה (א"ה הש"א ס"ט ע"ב בס' שו"ג יו"ד סימן נז"ר שכ"כ על ההיא דערובין כל המשגר מתנותיו לכהן א' מביא רעה לעולם עכ"ל: ונחזור לענין שיותר טוב לפזר להרבה

עניינים וזהו מה שנסתפקו ושאלו לשלמה עד היכן פחה של צדקה אם יותר טוב לתת הפל לעני א' וזהו פחה של צדקה בהיות שמהנהו הרבה או יותר טוב לפזר להרבה עניים אמר להם צאו וראו מה פירש דוד אבא פיזר נתן לאביונים וכראות שנקט לשון פיזור לרמזו שיותר טוב לפזרם ואז צדקתו ענמדת לעד קרנו תרום רומז השני טעמים אמר צדקתו עומדת לעד לרמזו לטעם הרמב"ם ז"ל שטעם הפיזור כדי שירגיל לתת ובזה יהיה הולך ונותן לעד וז"א פיזר נתן וגו' לומר טעם הפיזור כדי שירגיל ובזה יהיה צדקתו עומדת לעד שתמיד יהיה עושה צדקה פיון שהרגיל: ואמר קרנו תרום בכבוד לרמזו לטעם שלי שיותר טוב לפזר כדי שיזכה לעוה"ב עם אחד הראוי לה וז"א פיזר נתן קרנו תרום בכבוד טעם הפיזור כדי שקרנו תרום בכבוד לעוה"ב שבהיות שפיזרם להרבה עניים אי אפשר אם אינו זוכה עם אחד שראוי לה כדפרישית.

ובזה יובן פסוק במשלי סימן י"ג) יש מתעשר ואין פל מתרושש והון רב הפונה יובן עם האמור שיותר טוב לתת עשרה דינרים לעשרה עניים מלנותנם לעני א' אע"פ שמעשיר אותו לזה אמר יש מתעשר לעני על ידי שנותן לו הפל ואין לו פל כף זכות אבל המתרושש שנותן לעשרה עניים והון רב יש למפזר הזה הון רב לעוה"ב אע"פ שהעני לא נהנה כ"כ בדינר אחד ודוק: עוד יש לפרש יש מתעשר בעולם הזה על איזה מצנה שעשה כגון רשע אחד שעושה מצנה אחת ומשלם לו הקב"ה שפרו בעולם הזה כדי לטורדו מן העוה"ב ונמצא שאין לו כלום לעוה"ב מתרושש לצדיק בעוה"ז על אזה עון שבידו כדי לנקותו ובזה והון רב יש לו מוכן לעוה"ב.

עוד נוכל לפ' הענין עצמו בסיגנון אחר במאמר חז"ל (בב"מ דפ"ה ע"ב) בפסוק קטון וגדול שם הוא מי שהוא קטן בעולם הזה גדול לעולם הבא ומי שהוא גדול כאן קטן שם בדרך עליונים למטה ותחתונים למעלה וזהו הרומז פה יש מתעשר ומתגדל בעוה"ז ואין פל בעה"ב שאז הוא קטן מתרושש בעה"ז והון רב לעוה"ב ששם הוא גדול: עוד יש לפרש יש מתעשר עצמו במה שקופץ ידו מלת לעניים ואין פל אדרבה זהו גורם שלא ישאר בידו כלום שאז הקב"ה נעשה בעל הבית והוא פהו כדחז"ל אבל מתרושש שמחסר ממונו לעניים אע"פ שלכאורה נראה שמתרושש אדרבא מרבה לו הקב"ה הון רב וכאומרם ז"ל במסכת תעניות פ"ג דכ"ד ע"א רבי אלעזר איש ברתותא פד הוה חזו ליה גבאי צדקה טשו מיניה כו' פעם אחת שקל מה דנהה בהדיה ויהב להו פש ליה חד זוזא אזל זבן ביה חיטי ואסיק שדיא באכלבא כו' אתא למפתח בבא דאפלבא חזי אפלבא דמליא חיטי ע"כ הרי שאע"פ שהיה נראה שנתרושש אדרבה והון רב כו': עוד יש לפרש שמדבר כאן בשמח בחלקו שיש אדם מתעשר עצמו ואין פל לומר אע"פ שאין לו כלום נראה שהפל שלו מסבת שמח בחלקו וזהו אומרם אין פל שהאין נראה לו ככל כלומר כאלו הפל בידו אמנם יש מתרושש אע"פ שיש לו הון רב שהוא אותו שאינו שמח בחלקו ולעולם אוהב כסף וכל מה שרואה לעולם נדמה לו שאין בידו כלום: עוד יש לפרש אין עני כעני מן המצות ואין עשיר כעשיר במצות לזה אמר יש מתעשר מי שזכה ל"ש עולמות זהו המתעשר באמת אע"פ שאין לו פל מדברים הנחמדים שבעולם מתרושש והון רב כלומר המתרושש עצמו מן המצות נקרא רש אע"פ שיש לו הון רב: ונחזור לענין שאמרנו שיותר טוב לאדם לתת עשרה פרוטות לעשרה עניים ולא לעני אחד כדי שירגיל.

ובזה יובן פסוק (שם סי' ח"י) מתן אדם ירחיב לו ולפני גדולים ינחננו כלומר בא לרמזו שמתנתו של אדם שיהיה בהרחב ר"ל שירחיב אותה מתנה לעניים הרבה וז"א מתן אדם המתנה שאדם נותן צריך שירחיב עצמו בה ליתנה לכמה עניים וזהו יהיה סבה שלפני גדולים ינחננו שבהיות עושה עם אנשים הרבה אי אפשר אם בתוכם לא יש ראוי והגון לה ונמצא שלפני גדולים שהם האנשים הכשרים ינחננו לזכות עמהם היות מתנתו למרובים: ובה יובן מאמר חז"ל (בתרא ד"ט ע"א) גדול המעשה צדקה יותר מן העושה שנאמר והיה מעשה הצדקה שלום כו' דק"ט דלמה יהיה גדול המעשה מן העושה אותה שמוציא הדמים שחביבים עליו כנפשו אמנם הוא אשר דברנו שהעושה הצדקה אפשר שיפשל במי שאין ראוי לה ונמצא שאין לו שום מצוה עליו כמו שהתפלל ירמיהו הנביא על אנשי ענתות והיו מוכשלים כו' אפילו בשעה שרוצין לעשות צדקה שיהיו נכשלים בבני אדם שאינם מהוגנים ונמצא שהעושה אותה אפשר שיפשל בדרך זה או באופנים אחרים שיש כגון שנתנה באופן שמתבייש העני או לעני שראוי ליתן לא נתן וכאלה רבות באופן שיש כמה צדדים לנותן ליפשל משא"כ למעשה לפי שהמעשה אינו מכונן אלא שיעשוה פתקנה ושכר פנותו בידו ואם העושה אותה טעה במעשיו מה חטא יש לזה שזה המעשה לא אמר לו שיעשנה שלא פתקנה ולכן אמרו שגדול המעשה מן העושה ודוק.

עוד י"ל בענין הפסוק מתן אדם ירחיב לו כלומר כשאדם מתחיל לתת צדקה ואינו קופץ ידו אותה מתנה ראשונה שהתחיל לתת מרחיב לו לתת עוד הרבה משום שכבר התחיל להרגיל וכיון שהרגיל נעשה לו טבע שני והולך ונותן לעולם וכיון שמרגיל לתת הקב"ה לפני גדולים ינחננו מדה כנגד מדה שאינו מביא אותו למדה זאת שהיא קשה ממנות כמאמר שלמה המלך ע"ה (שם סי' יו"ד): לא יועילו אוצרות רשע וצדקה תציל ממנות וסמיה לא ירעיב ה' נפש צדיק הפונה לא יועילו אותם אוצרות רשע אותם אוצרות שגונז האדם וקופץ ידו מן הצדקה הנקרא אוצרות רשע אינו מועילות להגין עליו שסוף סוף נאבדים והוא הולך נודד ללחם והוא מדה כנגד מדה אמנם וצדקה תציל ממנות מי שנתן צדקה ופיזר מעותיו לעניים תצילהו הקב"ה ממנות העניות שהעני חשוב כמת פדחז"ל ואין הקב"ה מביאו למדה זאת אלא מציל אותו ממנות העוני ופסוק שלאחריו פירש מאיזה מנות מציל אותו שלא ירעיב ה' נפש צדיק זה שנתן לצדקה והוא פדחז"ל להציל ממנות נפשם ולהיותם ברעב שהצלת המנות היא ממנות העניות ולחיותם ברעב וזהו וצדקה תציל ממנות שמצלת ממיטה משונה פדחז"ל כו' כלומר שלא ימות ברעב שהיא מיטה משונה ודוק ולכן מזהיר שהע"ה בענין הדל הרבה באומרו (שם סימן י"ד) עושה דל חרף עושהו ומכבדו חונן אביון דקשה דהול"ל ומחננו מכבד דעושהו הפך העושהו לו שמחרף עושהו: אמנם הפונה ידוע שאביון תואב לכל מה שאין פן הדל שדל הוא מי שהוא שפל בערך חבירו פדכתיב ואם דל הוא מערך גם ידוע שהעושה צדקה לעניים משים שלום בינם להקב"ה משום שאז אין מטיחים דברים כלפי מעלה לא כן כשאין עושים צדקה עמהם ואינו מביישם וכ"ש וכ"ש כשאזלים מהם לזה אמר עושה דל חרף עושהו כלומר שגוזל מן הדל חרף עושהו משום שאחר הגוזל מה שיש לו בא לכלל אביון תואב לכל וגורם שיטיח דברים כלפי מעלה אבל ומכבדו חונן אביון כלו' הרוצה לגדל ולכבד להקב"ה הוא

שִׁיחָה חוֹנֵן לְאַבְיּוֹן וְאִז הָאֲבִיּוֹן שׁוֹתֵק וְאִינוּ מְטִיחַ דְּבָרִים נֶגֶד הַשָּׁם בְּאִפְסוֹ שְׁמֵלֶת וּמְכַבְּדוֹ חוֹזֵר לְהַקְבִּי"ה וְלֹא כְּמוֹכֵן מִן הַפֶּשֶׁט שְׁחֹזֵר לְדַל וְנִכּוֹן וְדוֹק.

עוֹד אֶפְשָׁר בְּאִיזָה אִפְסוֹ מְכַבֵּד לְהַקְבִּי"ה עִם מֵה שְׁחֹנֵן אֲבִיּוֹן מִשׁוּם שְׁמוֹרָה בְּזֶה שִׁישׁ פְּטָרוֹן בְּעוֹלָם מִשְׁגִּיחַ בְּתַחְתּוֹנִים וְהַדָּגָן שְׁלוֹ הוּא וְלָמִי שֶׁהוּא רוֹצֵה נוֹתֵנוּ כְּדִי שִׁיתְפָּרְסוּ אַחֲרֵים מִשְׁלוֹ פֶּשֶׁם שֶׁהַקְבִּי"ה עוֹשֶׂה עִמּוֹ וְאִם אִינוּ רְאוּי לְוַקֵּחַ מִמֶּנּוּ פְּאוּמָרָם וְ"ל (מְסַכֵּת בְּרִכּוֹת פ"ו דל"ה ע"ב) רַבִּי חֲנִינְיָא בַר פֶּפְאָה רַמִּי פְּתִיב לְכֵן אָשׁוּב וְלִקְחָתִי דְגָנִי בְּעֵתוֹ וְכִתִּיב וְאַסְפֹת דְגָנָה ל"ק פֶּאֶן בְּזִמְנָן שִׁישְׁרָאֵל עוֹשִׂין רְצִינּוּ שֶׁל מְקוֹם פֶּאֶן בְּזִמְנָן שִׁישְׁרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנּוּ שֶׁל מְקוֹם וּפִירִשׁ"י וְ"ל בְּזִמְנָן שְׁעוֹשִׂין רְצוֹנּוּ שֶׁל מְקוֹם הַדָּגָן שְׁלֵהֶם וְכִשְׂאִין עוֹשִׂין רְצוֹנּוּ נוֹטְלוֹ וּמִרְאָה לְהֶם שֶׁהוּא שְׁלוֹ עכ"ל.

שְׁמַעְתִּי מִקְשִׁין וּמְשִׁיבִין בְּזֶה מִפִּי קְדוֹשׁ מְדַבֵּר דֵּהִקְשָׁה שְׁמַאֲחַר שֶׁהַקְבִּי"ה נוֹתֵן לָנוּ דְגָן כְּשִׂאֵנוּ עוֹשִׂים רְצוֹנּוּ מֵה אִיכְפַת לָנוּ אִם נִקְרָאת דְגָנֵנוּ שְׁמִשְׁמַע שֶׁהוּא שְׁלָנוּ אוֹ דְגָנֵנוּ שְׁמִשְׁמַע שְׁלוֹ וְכֵן בְּחִלּוֹקָה שְׁנִיָּה כְּשִׂאִין עוֹשִׂין רְצוֹנּוּ וְנוֹטֵל הַדָּגָן לְהִרְאוֹת שֶׁהוּא שְׁלוֹ וְלָכֵן אָמַר דְגָנִי דְמָה אִיכְפַת לָנוּ אִם נִקְרָאת הַדָּגָן שְׁלוֹ אוֹ נִקְרָאת שְׁלָנוּ מֵאֲחַר שְׁבִינְדָנוּ לֹא נִשְׂאָר לָנוּ כְּלוּם.

הַתְּשׁוּבָה בְּזֶה כְּדִי שֶׁלֹא יוּכַל הָעֵנִי לְהַתְנַצֵּל עִצְמוֹ שֶׁלֹא עָסַק בְּתוֹרָה בְּעֵבֹר שֶׁהִיָּה עֵנִי וְגַם שֶׁלֹא יִחְשׁוּב הָעֵשִׂיר שֶׁעָסַק בְּתוֹרָה שֶׁכָּבַר קִבֵּל עוֹלָמוֹ פִּיצַד בְּהִיּוֹת הַדָּגָן שֶׁל הַקְבִּי"ה בְּהִיּוֹתָם בְּלִיתִי הַגּוֹנִי אִינֵן יְכוֹלִים לֹמַר לֹא עָסַקְנוּ בְּתוֹרָה בְּעֵבֹר שֶׁלִּקְחָתָה הַדָּגָן מִמֶּנּוּ מִשׁוּם שֶׁאֹמַר הַקְבִּי"ה כְּלוּם לְקַחְתִּי מִכֶּם כְּלוּם שְׁחֹזְרְתֶם לִי עוֹרְרָה וְלֹא פָּנִים וְהִלֵּא שְׁלִי הִיָּה וּמֵה שֶׁהוּא שְׁלִי לְקַחְתִּי גַם הָעֵשִׂירִים הָעוֹסְקִים בְּתוֹרָה אִינֵן מִתְאַשְׁשִׁים לֹמַר כְּבָר קִבְּלָנוּ שְׁכַר הַתּוֹרָה מִשׁוּם שֶׁאֹמַר לְהֶם הַקְבִּי"ה כְּלוּם לְקַחְתֶּם מִמֶּנִּי כְּלוּם וְהִלֵּא הַדָּגָן שְׁלָכֶם הוּא וּמִיָּדֵי עֲדִינֵן לֹא קִבְּלָתֶם כְּלוּם וּמֵה שֶׁאֲכַלְתֶּם מִשְׁלָכֶם אֲכַלְתֶּם וּשְׁכַר הַתּוֹרָה צָפוֹן לָכֶם.

וְנִמְצָא שֶׁכְּשׁוֹשִׂין רְצוֹנּוּ שֶׁל מְקוֹם נִמְשָׁף תּוֹעֵלֶת עֲצוּם עַל שְׁנִקְרָאת הַדָּגָן שְׁלֵהֶם שְׁעַם זֶה בְּטוֹחִים שִׂאִין אוֹכְלִים מִשְׁכַּר הַצָּפוֹן כְּלוּם לְפִי שְׁמָה שֶׁאֲכָלוּ מִשְׁלֵהֶם אֲכָלוּ אֲבָל כְּשִׂאִין עוֹשִׂין רְצוֹנּוּ ח"ו נִקְרָאת הַדָּגָן שְׁלוֹ אֲדַרְבָּא לְהַטִּיב לְהֶם שִׁידְעוּ נְאֻמָּה שִׂאִין טַעֲנָה לֹמַר לֹא עָסַקְנוּ בְּתוֹרָה בְּעֵבֹר שֶׁלִּקְחָתָה מִמֶּנּוּ הַדָּגָן שִׁישׁ לֹמַר שֶׁלֹא לָקַח מֵהֶם כְּלוּם שְׁהָרִי הַדָּגָן נִקְרָאת שְׁלוֹ: עי"ל שְׁעֵנִין הַדָּגָן הִיּוֹת שְׁלוֹ אוֹ שְׁלֵהֶם מִשׁוּם דְּמֵאֵן דְּאֲכִיל דְּלָאוּ דְּלִיָּה בְּהִיל לְאִסְתַּכּוּלִי בְּאַפְיָה כו' וְלָכֵן כְּשׁוֹשִׂין רְצוֹנּוּ שֶׁל מְקוֹם הַדָּגָן נִקְרָא שְׁלֵהֶם וּבְזֶה אִינֵן מִתְבִּיִּישִׁים וְדוֹק.

דְּמִזָּה הַטַּעַם הַזֶּהִיר שְׁלֵמָה הַע"ה וְאָמַר (שָׁם כ"ג) אֵל תִּלְחַם לְחֶם רַע עֵין וְאֵל תִּתְאוּ לְמִטְעַמְוֹתָיו כִּי כְּמוֹ שֶׁעָר בְּנִפְשׁוֹ כֵּן הוּא אֲכֹל וּשְׁתָּה יֹאמַר לָךְ וְלָבוּ בַל עֲמָדָה וְאָמְרוּ ו"ל (סוֹטָה ד' ל"ח) הָאוֹכֵל לְחֶם מִמִּי שֶׁהוּא רַע עֵין עוֹבֵר בְּלָאוּ כו' וְנִרְאָה שֶׁהַטַּעַם מִשׁוּם שְׁמִצְעָר עִצְמוֹ וּמְכַאִיב וּמְכַלִּים נִפְשׁוֹ וְכָל הַמְצַעֵר נִפְשׁוֹ נִקְרָא חוֹטָא כְּמוֹ שֶׁהוֹכִיחוּ ו"ל מִעֵנִין הַנְּזִיר שֶׁקִּרְאוּ הַפְּתוּב חוֹטָא עַל שְׁצִיעָר מִן הֵינִן וְזֶה שֶׁאֲכַל מִלְחָם רַע עֵין שְׁצִיעָר נִפְשׁוֹ מִשׁוּם דְּמֵאֵן דְּאֲכִיל דְּלָאוּ דְּלִיָּה בְּהִיל לְאִסְתַּכּוּלִי בְּאַפְיָה אַע"פ שֶׁיֵּאֲכַל מִמִּי שְׁנוֹתָן לֹא בְּעֵין יָפָה ק"ו כֵּן בְּנוֹ שֶׁל ק"ו הָאוֹכֵל מִלְחָם רַע עֵין שְׁמִסְתַּכֵּן עִצְמוֹ.

אף יש לדקדק שְנִרְאָה דְבָרִים כְּפֹלִים בְּמִלּוֹת שׁוֹנוֹת שֶׁהָרִי מֵאֲחַר שְׁאָמַר אֵל תִּלְחַם לְחַם רַע עַיִן לְמַה חִזַּר לֹאמַר וְאֵל תִּתְּאוּ לְמִטְעָמוֹתַי: אָמְנָם הַפְּנוּנָה שְׂבָא לְרַמּוֹן שְׁלֵא יִטְעָה הָאָדָם בְּרֵאוֹת שְׁזָה הַצַּר עַיִן שָׁם לְפָנָיו כָּל מִינֵי מִטְעָמִים שְׁאֲדַרְבָּה זֶהוּ מוֹרָה עַל צָרוֹת עֹוֹנוֹ שְׁפִנְתוֹ בְּזָה לְשִׁים לְפָנָיו הַרְבֵּה כְּדִי לְהַשְׁבִּיעוֹ בְּרֵאִיָּה וְלֹא יֵאָכֵל כְּדָרָךְ אוֹמְרָם ו"ל אִינוּ דוֹמָה מִי שֵׁיֵשׁ לוֹ פֶת בְּשֵׁלוֹ לְמִי שְׁאִין לוֹ שְׁמִי שֵׁיֵשׁ לוֹ מִשְׁפִּיעַ עֲצָמוֹ בְּרֵאִיָּה וְלֹא אֵל תִּלְחַם לְחַם רַע עַיִן וְאֵל תִּתְּאוּ לְלַחֲמוֹ מְסִיבַת מִטְעָמוֹתַי שְׁשָׁם לְפָנָיִךְ שְׁאֲדַרְבָּא שִׁמָּה זֹאת מְשׁוּם כִּי כְמוֹ שֶׁעַר בְּנִפְשׁוֹ כֵּן הוּא מֵה שְׁאֲתָה אוֹכֵל מִשְׁלוֹוֹשָׁם לְפָנָיִךְ כָּל זֶה כְּדִי לְהַשְׁבִּיעַ וְכִינוֹן שְׁאֲתָה שְׁבַע אֲכֹל וְשִׁתָּה יֹאמַר לָךְ וְלָבוּ בַל עֲמָךְ לְפִי שֶׁהוּא עֲשֵׂה עֲרָמָה זֹאת לְשִׁים לְפָנָיִךְ כָּל זֶה כְּדִי שְׁלֵא תֵאָכֵל מְשׁוּם שְׁלָבוּ בַל עֲמָךְ וְהוּא הִפָּךְ מִדַּת הַצַּדִּיק שְׁטַבְעוּ שְׁאֲחֵרִים יִהְיוּ מְלַחֲמוֹ וּמְמוֹנוֹ כְּדַכְתִּיב לְנֶה רִשָּׁע וְלֹא יִשְׁלַם וְצַדִּיק חוֹנֵן וְנוֹתֵן דִּק' דְהוּל"ל וְצַדִּיק לְנֶה וּמְשַׁלֵּם שֶׁהוּא הִפָּךְ מֵמָה שְׁאָמַר בְּרִשָּׁע מֵאִי חוֹנֵן וְנוֹתֵן אָמְנָם יֵשׁ לוֹ שְׁשִׁלְמָה הַע"ה רִצָּה לְסַפֵּר מַעֲלַת הַצַּדִּיק הוֹאִיל וְהַזְכִּירוֹ הָאָרִיךְ בְּשִׁבְחוֹ שֶׁאֵפ"י שֶׁהָרִשָּׁע לְנֶה וְאִינוּ מְשַׁלֵּם לֹא מִפְּנֵי זֶה מוֹנֵעַ הַצַּדִּיק עֲצָמוֹ מִלְהִלוֹת אֵלָּא אֲדַרְבָּא הוֹלֵךְ וְחוֹנֵן וּמִפְצִיר לְשִׁאוֹל פַּעַם אַחַר שְׁלֵא דִי שְׁאָם יִחֲזוֹר הָרִשָּׁע וְלִשְׁאוֹל שְׁחֹזֵר וְנוֹתֵן לוֹ אֵפ"י שְׁלֵא שְׁיִלַם לוֹ אֵלָּא שֶׁהוּא בְּעֲצָמוֹ חוֹנֵן וְנוֹתֵן לוֹ כְּדָרָךְ חֲנִינָה לֹא יִתְבַּיֵּשׁ: עִי"ל שְׂבָא לְהִבִּיא הַכְּרַת, אִיךְ הַשְׁלִים הַצַּדִּיק הַזֶּה וּמַעוֹלָם אִינוּ רוֹצֵה מְשַׁלֵּם אַחֲרֵים כְּלוּם וְאָמַר כִּי הָרִשָּׁע לְנֶה וְאִינוּ מְשַׁלֵּם וְאִין הַמֵּדָה זֹאת בְּצַדִּיק אֵלָּא שְׁמְשַׁלֵּם מִיָּד וְהָרֵאִיָּה בְּזָה מְשׁוּם כִּי מִדְתּוֹ תְּמִיד שֶׁהוּא חוֹנֵן וְנוֹתֵן מְמוֹנוֹ דְרָךְ מִתְּנָה לְעֵנִיִּים כְּדָרָךְ שְׁאָמְרוּ ו"ל (כְּתוּבוֹת דִּס"ז ע"ב) אִין לוֹ וְאִינוּ רוֹצֵה נוֹתֵנִין לוֹ דְרָךְ הַלּוֹאָה וְחוֹזְרִים וְנוֹתֵנִין לוֹ דְרָךְ מִתְּנָה כּו' וְזֶהוּ הוֹכְחָה שְׁמַעוֹלָם אִינוּ אוֹכֵל פְּרוּטָה מֵאֲחֵרִים וּמְשַׁלֵּם חוֹבוֹ מִיָּד מִק"ו שְׁלָמִי שְׁאִין לוֹ חוֹב עָלָיו נוֹתֵן רְצוֹנִי לֹאמַר לְמִי שְׁאִין תּוֹבַע לוֹ שֶׁהוּא הֵעֲנִי נוֹתֵן לוֹ ק"ו לְמִי שֶׁהוּא חֲתִיב לוֹ וְדוֹק וְלָכֵן אָמַר וְצַדִּיק חוֹנֵן וְנוֹתֵן וְזֶהוּ רֵאִיָּה שְׁמְשַׁלֵּם הִפָּךְ מִדַּת הָרִשָּׁע שְׁלֹנָה וְאִינוּ מְשַׁלֵּם וְכָל שְׁכֵן שְׁאִינוּ נוֹתֵן וְאִם אִירַע שְׁנַתֵּן מֵאֲחַר שֶׁהוּא נֶגֶד טְבַעוֹ בְּנֹדָאֵי שְׁלֵא חֲתִיב וּפְיִיס לְעֵנִי כְמוֹ שְׁצָרִיךְ כִּי עַם זֶה פִּירְשׁוּ מְפָרְשִׁים ו"ל בְּפִסּוּק (מְשַׁלֵּי סִימֵן י"ג) כְּפָר נִפְשׁ אִישׁ עֲשֹׂרוֹ וְרִשׁ לֹא שְׁמַע גְּעֵרָה הַפְּנוּנָה כּוֹפֵר הָאִישׁ הָעֲשִׂיר נִפְשׁוֹ מְדִינָה שְׁל גְּהִינָם עַל יְדֵי עוֹשְׂרוֹ שְׁעוֹשֶׂה עֲמָה חֶסֶד וְצַדִּיקָה לְעֵנִיִּים וּבְנֹדָאֵי שְׁרִשׁ לֹא שְׁמַע גְּעֵרָה שְׁאָם נִתְּנָת לוֹ הַצַּדִּיקָה בְּגֵעֵרָה וּבְכַפִּים זֹנְעָפוֹ אִינוּ פּוֹדָה נִפְשׁוֹ בְּעוֹשְׂרוֹ: אָמְנָם לִי גֵרָאָה לְפָרֵשׁ שֶׁהַפְּנוּנָה לֹאמַר כּוֹפֵר נִפְשׁ הָאִישׁ הָעֲשִׂיר מְדִינָה שְׁל גְּהִינָם עַל יְדֵי עוֹשְׂרוֹ כִּיִּצַד שְׁמֵהֵנָה לְעֵנִיִּים מִנְכָסִיו וְהָרִשׁ כּוֹפֵר נִפְשׁוֹ מִגְּהִינָם עַל יְדֵי קְבֻלַּת הַיִּסּוּרִים בְּאֵהֲבָה כִּיִּצַד שְׁלֵא יִבִּיא עֲצָמוֹ לְשִׁמּוֹעַ גְּעֵרָה מֵאֲחֵרִים בְּשׁוֹמְעֵם צַעֲקוֹתוֹ וְהִטְחַת דְּבָרִים כְּלָפִי מַעֲלָה וְזֶהוּ אוֹמְרוֹ וְרִשׁ לֹא שְׁמַע גְּעֵרָה שֶׁהָרִשׁ הַצִּיל נִפְשׁוֹ בְּמָה שְׁלֵא שְׁמַע גְּעֵרָה שְׁלַעוֹלָם לֹא הִבִּיא עֲצָמוֹ לְזֶה לְשִׁמּוֹעַ גְּעֵרָה מְשׁוּם קְבֻלַּת יִסּוּרֵין בְּאֵהֲבָה מְשׁוּם שְׁצָרַת הָעֵנִיּוֹת מִבִּיא לְאָדָם לְהַפְרִישׁ עֲצָמוֹ מִן הַבְּרִיּוֹת וְלִפְרֹד עֲצָמוֹ מִהַקְב"ה ח"ו כְּדַכְתִּיב (שָׁם סִימֵן י"ט) הוֹן יוֹסִיף רַעִים רַבִּים וְדָל מֵרַעִהוּ יִפְרֹד הַפְּנוּנָה אִין רַעִהוּ אֵלָּא הַקְב"ה כְּדַכְתִּיב רַעֲוָה וְרַע אֲבִיךָ אֵל תַּעֲזוֹב וְדָרְשׁוּ ו"ל רַעֲוָה זֶה הַקְב"ה שְׁנֹאמַר לְמַעַן אַחֲרֵי וְרַעֲוָה כּו' וְאָמַר וְדָל מֵרַעִהוּ יִפְרֹד שֶׁהַדָּל מִתּוֹךְ דוֹחֲקוֹ כָּאֵל לְפָרֹד עֲצָמוֹ מִהַקְב"ה ח"ו לְפִי שְׁמִתּוֹךְ צַעֲרוֹ מִטִּיחַ דְּבָרִים וְזֶהוּ הַטַּעַם שְׁבַעֲנֵן הַצַּדִּיקָה הִבָּא לְשִׁאוֹל וּפּוֹשֵׁט יְדוֹ אִין בּוֹדְקִים אַחֲרָיו אֵלָּא נוֹתֵנִין לוֹ מִיָּד שְׁאֲפָשֵׁר שְׁבַאָמַת הוּא רַעֲב

ובין הכי ימות כמעשה אותו עני (בתענית דכ"א ע"א) שפא לפני נחום איש גם זו או ממקרים לתת לו מיד פדי לשים שלום בינו למקום פדי שלא יטיח דברים.

שעם זה יובן פונת המשורר דוד הע"ה אשרי שומרי משפט עושה צדקה בכל עת דיש לדקדק מה עניו המשפט עם הצדקה אמנם י"ל שבענין הדין צריך המתנה כמאמר התנא הוו מתונים בדין פדי לעיין היטב וכמו שפירשו חז"ל בפסוק כי אקח מועד אני משרים אשפוט כלומר פי אקח מועד וזמן לעיין בדין אז אני משרים אשפוט אבל בענין הצדקה אין צריך המתנה מהטעם שפי' לזה אמר אשרי שומרי משפט שומרי מלשון המתנה כמו ואביו שמר את הדבר אבל בצדקה אין צריך להמתין פדי לבדוק אם ראוי לה או לא אלא נותנין לו מיד וזהו עושה צדקה בכל עת אשרי מי שעושה המתנה במשפט ומי שעושה בענין הצדקה הפך ממה שעושה במשפט ודוק ולזה סמוך משפט לצדקה לומר שמה שצריך בזה א"צ בזה: ונחזור לענין הפסוק הון יוסיף רעים רבים ודל מרעהו יפרד שמשבת העוני בא ליפרד עצמו מרעהו שהוא הקב"ה ונפרד ממנו במה שהטיח דברים מרוב צערן ולכן אמר (איוב סי' ו') למס מרעהו חסד ויראת שדי יעזוב כלומר מי שאינו עושה חסד עם רעהו שהוא העני הנצרך לחסד גורם זה שעני זה יראת שדי יעזוב שמתוך צערן בועט.

ובאופן אחר י"ל בדחז"ל כל הכופר בטובה של חבירו כאלו כופר בטובתו של מקום וראיה מפרעה הרשע לזה אמר למס מרעהו חסד כל מי שמזאס החסד שעשה לו חבירו לסוף שיראת שדי יעזוב יבא להיות כפוי טובה עם הקב"ה: עי"ל בפסוק ודל מרעהו יפרד שהדל יפרד מרעהו עני שקמותו שהעשיר יוסיף רעים רבים והדל אפילו מרעהו דל כמותו יפרד פדרו שדרשו רז"ל למה תכה רעה רשע שקמותו.

ובזה פירשתי הפסוק גם מרעהו ישנא רש שאפילו מרעהו עני כמותו ישנא ובמקומו הארכתי כו' ובדרו הלצה יש לפרש שידוע שאין אהבה אלא בדומים ולעשיר אין לו אלא שם אחד שהוא עשיר ולכן הון יוסיף רעים רבים בהיותם כולם נקראים בשם אחד ואהבה בדומים אבל הדל מרעהו יפרד לפי שלדל יש לו כמה שמות דל מסכן אביון מן עני כמו שדרשו חז"ל ונמצאים נפרדים זה מזה ולכן מרעהו יפרד שאין שייך אהבה בדומים שכל אחד נפרד למדרגתו ובשמו והוא שומם ודואג: ובזה נבין מאמר חז"ל בבא בתרא פ"א (ד"ט ע"ב) אמר רבי יהושע בן לוי כל הרגיל לעשות צדקה הניין לו בנים בעלי חכמה בעלי עושר בעלי אגדה בעלי חכמה דכתיב ימצא חיים בעלי עושר דכתיב צדקה בעלי אגדה דכתיב וכבור וכתוב כבוד חכמים ינחלו ויש לדקדק דאיהו הוא מדה כנגד מדה דבשלמא בעלי עושר נחא שכיין שנתן צדקה הקב"ה מזמין לו מעות פדי שיעשה צדקה אמנם בעלי אגדה ובעצי חכמה מה שייכות יש עם הצדקה אמנם יובן עם האמור שהעני תמיד יושב בדאגה על רוע מזלות וחסרונו וידוע שאין החכמה נמצאת במי שהוא דואג ולכן זה שנתן לו ושמחו מידה כנגד מידה נותן לו הקב"ה בנים בעלי חכמה גם במה שנתן כבוד בהיות עקשיו מצויין מעות בידו וכלם מכבדים אותו משום שכל אחי רש שנאהו לכן מדה כנגד מדה נותן לו בנים בעלי אגדה שכלבועלי אגדה כולן מחבבים ומכבדים אותן ולכן תלה האגדה בכבוד דכתיב וכבוד כו' ומעשה רבי אבהו יוכיח שדרש אגדה והלכו כל העולם אצלו (סוטה ד"מ ע"א).

ועל מה שהביא ראיה לחכמה מדכתיב ומצא חיים דמה ראיה יש מזה י"ל דמצינו דכתיב
שהחכמה תחיה את בעליה ונמצא החיים תלויים בחכמה וכיון שאמר פאן ימצא חיים
אינו אלא כי אם שיזכה לחכמה כדי למצוא חיים ואחר כך ראיתי לרש"י ז"ל שהרגיש
בזה ופי' ז"ל ימצא חיים וכתוב גבי חכמה כי מוצאי מצא חיים: ובזה יובן פסוק אשרי
משכיל אל דל ביום רעה ומלטהו ה' הפונה אומר משכיל ולא אמר אשרי נותן אל דל
לרמז למה שפירשתי שהעני הוא דואג כל היום ומתוך דאגתו אינו משכיל בשום חכמה
והנותן לו נמצא שזוכה לו שיבין וישכיל בכל חכמה ולרמז לזה אמר משכיל אל דל
שבמתנתו שנותן לו גורם לזה שישכיל ומדה פנגד מדה ביום רעה שיושב בצרה ובדאגה
מלטהו ה': עי"ל אמר אשרי משכיל שידוע שפעמים שאדם נותן לצדקה ומאבד שכרה
מסיבה שמתבייש העני אלא שצריך שיעשה לו ערמה שפפל לו זה בנחלה פדח"ל
שיאמר לו קח זה שפפל לה בנחלה ממקום פלוני וישכילהו בדעתו של עני שכך האמת
לזה אמר אשרי משכיל אל דל אשרי מי שנותן הצדקה בהשכלה זאת שישכיל לדעתו
של עני דבר זה כדפרישית כדי שלא יתבייש לזה ביום רעה ומלטהו ה': עוד יש לפרש
שביום רעה חוזר לנותן אשרי מי שמשכיל לדל אע"פ שהוא דחוק והוא ביום רעה ועם
כל זה עשה צדקה לאיש פנה ביום צרתו ומלטהו ה' הוא בעצמו ולא ע"י שליח והוא
כדרך שפירשו חז"ל והנותן לעני בשעת דוחקו חוזר לנותן עי"ל אין דל אלא מי שהוא
דל מתירה ומצות ואמר אשרי מי שמשכיל לדל ששלמדו תורה ביום רעה שהוא גהינם
מלטהו ה' כדי שלא יהיה הוא בגהינם ותלמודו בגן עדן פדח"ל ונמצא שבעבורו
שהשכילו בתורה ומלטהו ה' ביום רעה שהוא גהינם כמו שפירשו ז"ל וזוכה לדברים
הרבה שכל העושה צדקה פזאת ללמד תורה לאחרים שכרו הרבה מאד ובזה נפרש הפסוק
(מלאכי סי' ג) שמש צדקה ומרפא בכנפיה כו' הפונה משה נקרא שמש פנודע ובעבור
הצדקה שעשה עם ישראל ללמדם תורה ומצות היה לו מרפא ומהו המרפא שהיה לו
שמת בכנפיה של שכינה כאומרם ז"ל (מס' סוטה פ"א) מלמד שהיה משה מת מוטל
בכנפי השכינה ומלאכי השרת אומרים צדקת ה' עשה כו': ומה שעולה לנו מן המחובר
הוא שגדלה מעלת הצדקה עד שגורם שהקב"ה משפיע בעולמו בשופע בעבורו ולא
העושה צדקה עם העני בלבד אלא גם הפורע חובו נקרא צדקה שעושה עם חבירו שאינו
מאבד ממנו ומביאו לחוסר כל ולכן פריעת בעל חוב מצות עשה מן התורה ושא עיניך
וראה ממה שמזהיר שלמה המלך ע"ה (משלי סימן ג') אל תאמר לרעהך לך נשוב ומחר
אתן ויש אתך כלומר כל כך גדלה פריעת ב"ח שזוכה אדם לי"ש עולמות וזהו ויש אתך
אל תאמר לחבירך שאתה חייב לו לך נשוב אלא פרע לו ובזה תנקה שי"ש עולמות אתך.

עוד נוכל לפרש אופן אחר שדרך החייב לומר לחבירו לך עכשיו מאצלי שעדין לא הגיע
עת הפרעון וכשיגיע העת ובא אצלו אומר לו שוב עכשיו ואחר שעה אתן לך כשאומר
לו אחר שעה תן אומר לו למחר כשבא למחר שאז אין לו מה להשיב טוען לו כבר יש
עמה לך מעות ואין אתה צריך למעותי לזה בא שלמה להזהיר אל תאמר לרעהך טענת לך
ולא טענת שוב ולא טענת ומחר אתן ולא טענת ויש אתך אלא פייסהו בדברים אם אין
לך לשלם: ועלה לנו מכל זה פח מעלת תהלות הצדקה כמה גדלה ובהיות זה כמה חייב
מוטל על האדם להשתדל בה ושלם יכעוס עם העני אם אין לו אלא פייסהו בדברים

פְּדוּתוֹ"ל וּמְפִיִּסוֹ מִתְּבַרֵּךְ בִּי"א דְּבָרִים וּבְזָה נִבְא לְבִיאוֹר מִשְׁנָה אֲשֶׁר הִיא בְּפֶתַח הַדְּרוֹשׁ וְאַצִּיג לְפָנֶיהָ פִּירוּשֵׁי הַמְּפָרְשִׁים בְּקִיצוֹר נִמְרָץ.

(א) ר"י איש ירושלים אומר יהי ביתך פתוח לרנקה כו' ר"ל פתוח לרנקה ולא במבואות האפלים כדי שיהיו עניים בני ביתך בהיות פתח ביתך במקום הנראה לעינים כמהר"ר יוסף יעבץ ז"ל (ב) עוד י"ל יהי ביתך פתוח לרנקה אע"פ שישארו עניים בני בני ביתך כמהר"ר שמואל אוניקה זצ"ל.

(ג) עי"ל יהיו עניים בני ביתך פגון שתסתפק בהכרחי ולא במותרות כדי שיהיה ביתך פתוח לרנקה ותסתפק להם כמהר"ר שלמה הלוי ז"ל (ד) עי"ל בני ביתך יהיו עניים בעיניהם שלא ישתררו על העניים הבאים (ה) ועי"ל יהיו עניים בבני ביתך לתת להם בשמחה כמו שתתן לבני ביתך בשמחה ואל ירע לבבך (ו) ועי"ל יהי ביתך פתוח לרנקה כדי שיתנו לה פשיהיו עניים בני ביתך שגלגל הוא שחוזר בעולם (ז) ועי"ל יהי ביתך פתוח לרנקה להיות ותתן בממונה שבשכר זאת לעולם תתן השם לה ממון שתפרנס לאחרים ויהי ביתך מלאה עניים.

(ח) ועי"ל יהי ביתך פתוח לרנקה לתת לעניים ובשכר זאת לעולם יהיו עניים בביתך ואין אתה תבא למידה זאת להיות עני בבית אחר. (ט) ועי"ל יהי ביתך פתוח לרנקה לעניים ולעשירים כדי שעם זה יהיו עניים בני ביתך שבראותם שגם עשירים מתפרנסים ונהנים משם הם אינן מתביישים ויהיו בבני ביתך.

(י) ועי"ל ביתך פתוח לרנקה אע"פ שיהיו כל העניים שבעיר בני ביתך כי ידה' לא תקצר להספיק לכולם כמהר"ר יהודה לירמה ז"ל (יא) יהי ביתך פתוח לרנקה באופן שכל שיחתן של עניים יהיו בבני ביתך בהשבתם על גודל ותננותם המאירי ז"ל.

(יב) ועי"ל יהי ביתך פתוח לרנקה וכל מתנותיה יהיו לעניים שמחשבים המתנה ולא יהיו עשירים בני ביתך שבהיותם עשירים אינם חושבים כלום ואע"פ שתעשה עמם הרבה נראה בעיניהם כאין כמהר"ר מתתיה היצחקי ז"ל.

(יג) עי"ל ויהיו עניים המשמשים בביתך כדי שירחמו לעניים הבאים מבחוץ לשאול כמהר"ר מנשה אלשיך ז"ל. (יד) עוד י"ל יהי ביתך פתוח לרנקה שיהיה פתח החצר גדולה ורחבה כפתחי הנדיבים כדי שיפירו מהפתח שראו ליפנס שם ואל תרבה שיחה עם האשה שטעם הפתח גדולה ורחבה כדי שיפירו העניים ויבואו משום שיקצר אותה (שלי).

(טו) עוד יש לומר יהי ביתך פתוח לרנקה והוציא פרוז שיהיו עניים בני ביתך ויבואו שם לאכול ועכשיו הזהרה לעני הנכנס שם ואמר ואל סרבה שיחה עם האשה של ב"ה משום שבאשתו אמרו שאסור ק"ו באשתו של חבירו מכאן אמרו חכמים כל עני המרבה שיחה עם האשה של ב"ה גורם רעה לעצמו שסוף אין מפרנסים אותו ובוטל מדברי קורה מאחר שאין לו מה לאכול וסופו של זה העני יורש גהינם בהיות הוא גרם לעצמו הבטול תורה בהיות דינש רשות לעני ליפנס לבית חבירו לכה אמרו כל המרבה שיחה עם האשה גורם רעה לעצמו ומדבר על העני ואין הכי נמי שגם לכל אדם אסור ודוק (שלי).

(טז) עי"ל יהי ביתה פתוח לרנחה שיכנסו שם עניים ועניות ואל תרבה שיחה עם האשה הזקנה לב"ה שאם נכנס שם איזה עניה שלא ירבה שיחה עמה שבאשתו אמרו שאסור ק"ו באשת חבירו ונראה בזכרוני שגם מהר"י אברבנאל ו"ל פ"א כן.

(י"ז) עי"ל פדח"ל מעשה באותו חסיד שהיה נראה לו אליהו פינן שעשה בית שער שוב לא נראה לו כו' לזה אמר יהי ביתה פתוח לרנחה שלא יהיה בית שער כדי שלא יצטקו העניים מבחוזן אלא שיכנסו מיד לבית ויהיו בני ביתה (שלי).

(יח) עוד פירשו המפרשים ו"ל ויהיו עניים בני ביתה ואל תטול עצה מאשתה להביאם שתהיה מונע לה ולכן סמיה ואל תרבה שיחה עם האשה לפי שהאשה עינה צרה באורחים. (יט) עוד נראה לי יהי ביתה פתוח לרנחה כלומר לעולם יהיה ישיבתה במקום שדרים רוב ישראלים כדי שעם זה יהיו עניים בני ביתה ואל תדור בשוקים המרוחקים מיישיבת הרבים.

(כ) עי"ל יהי ביתה פתוח לרנחה שיכנסו עניים ויהיו עניים בני ביתה כלומר יעשו הם פעניים בפני העניים ויסירו הבגדים הנאים מעליהם כדי שלא יתביישו העניים בעומדם הם במלבושיהם הצואים שעליהם (שלי).

(כא) או יהיה הרצון ויהיו עניים בני ביתה שיספרו בני הבית לעניים שגם עליהם עברה כוס תרעלת העניות ועכ"ז חזרו לאיתנם ובזה נמצא שמנחם להם אינם מתביישים וזהו אומרו יהיו עניים בני ביתה שיאמרו בני ביתה להם שגם הם היו עניים וכאן במידה זאת וכשם שהקב"ה ריחם עליהם יהיה להם כן (שלי).

(כב) עי"ל יהי ביתה פתוח לרנחה וכל כף ירגילו בניה הקטנים והגדולים עם העניים שלא יפראו, מהם פאחים יחזרו באופן שיחשבו הרואים שגם העניים הם בני ביתו מפש אח או בן או דודו או בן דודו (שלי).

(כ"ג) עי"ל ויהיו עניים בני ביתה שישמשו להם לעניים הבאים ואל תרבה שיחה עם האשה לומר לה שתטריח היא בעצמה לשמשת לעניות הבאות לאכול משום שתבטל מחשבותיו הטובים ויבטלו מליכנס עוד עניים בביתו ומלעשות עוד צדקה בעולם וזה יהיה סיבה לבא למדה זאת של עניות שגלגל הוא שחוזר בעולם וגם הוא יבא לידי צורך הבריות ומאחר שאין לו פרנסה בנטל מדברי תורה מכאן אמרו חכמים כל המרבה שיחה עם האשה גורם רעה לעצמו בעצותיה שמיעצת לו ובוטל מדברי תורה משום שמביאו לעניות על שמנעו מלתת צדקה ואין לומר שיהיו העניות לזה למרק עונו לפי שהואגרם לעצמו ולזה אמר וסופו יורש גהינם סופו של זה העני דוקא הגורם לו פדפרישית (שלי).

(כד) עי"ל יהי ביתה פתוח לרנחה כדי שעם זה אל תרבה שיחה עם האשה בהיות שם עמה אורחים ועניים מכאן אמרו חכמים כלו' מכאן בראותם שצוה התנא שיביא האדם עניים שיהיו אורחים בביתו כדי שמנעו מלהרבות שיחה עם האשה מכאן למדו ואמרו כל המרבה שיחה עם האשה גורם רעה לעצמו משום שרוב השיחה מביאו לידי הרהור והרהור לידי מעשה גורם רעה לעצמו שמתיש פחו ומת קודם זמנו ובוטל מדברי תורה מסיבת חולשת החולי וסופו יורש גהינם בהיות הוא גורם לעצמו (שלי).

(כה) עי"ל יהי ביתך פתוח לרנחה שלעולם לא יהיה פתח החצר סגורה כדי שיכנסו העניים בלי טורח וכלי בושות (שלי), (כו) עי"ל יהי ביתך פתוח לרנחה שלא יהיה פתח החצר צר באופן שנוכנסים העניים אחד א' לפי שתקוץ ברבוי ההכנסה אף יהיה הפתח רחבה באופן שיהיו עניים הרבה יחד בני ביתך והכנסה א' אף על פי שהם רבים לא יבא לקוץ כי נותן להם והולכים ואין עוד ואל תרבה שיחה עם האשה לגלות לה סוד הפתח גדול פן תמנעה.

(כז) עי"ל ויהיו עניים כבני ביתך לתת להם מאכל מזון כשם שאתה משים לבני ביתך. הצעיר אליהו בכמהר"ר שלמה אברהם הפהן ז"ל: דרוש טו במעלות הצדקה ושם הדרוש הזה חונן דל מסכת גיטין פרק א' ד"ז ע"א דרש רב עזרא זמנין אמר לה משמיה דר' אמי זמנין אמר לה משמיה דר' אסי מאי דכתיב פה אמר ה' אם שלמים וכן רבים וכן נגזרו ועבר אם רואה אדם שמזונותיו מצומצמים יעשה מהם צדקה וכל שכן פשהם מרובים מאי וכן נגזרו ועבר תנא דבי ר' ישמעאל כל הגוזז מנכסיו ועושה מהם צדקה ניצול מדינה של גהינם משל לשתי רחלות שהיו עוברות במים אחת גזוזה ואחת שאינה גזוזה גזוזה עברה שאינה גזוזה לא עברה ועניתיך אמר מר זוטרא אפי' עני המתפרנס מן הצדקה יעשה צדקה לא אענה עוד תני רב יוסף שוב אין מראין לו סימני עניות היות האדם יקר הערך והמעלה בהיות תמונתו בצלם אלהים דכתיב נעשה אדם בצלמנו לכן המעלים עיניו מן הצדקה פאלו עובד ע"ז פאומרם ז"ל (בבא בתרא ד"י ע"א) כל המעלים עיניו מן הצדקה פאלו עובד ע"ז נאמר פאן השמר לה פן יהיה דבר עם לבבך בליעל ונאמר להלן יצאו אנשים בני בליעל מה להלן ע"ז אף פאן ע"ז ע"כ וקשה דמה שייכות יש זה לזה והרב בית נאמן פירש לפי שהצדקה שקולה ככל המצות כדחז"ל מצוה לא נאמר אלא מצות ידוע שהמודה בע"ז ככופר בכל התורה והפופר בצדקה ג"כ לפי שהיא שקולה ככל התורה אמנם יוכן עם מה שאמרנו שבהיות האדם נברא בצלם אלהים וזה שאינו חומל עליו נמצא מבזה צלם אלהים ח"ו פדרך כי קללת אלהים תלוי בהיות האדם בצלם אלהים כו' ומאחר שמבזה צלם אלהים אשר בידו לרחם עליו נמצא שהוא פעובד ע"ז עי"ל בהיות שמלנה ה' חונן דל ועוד בענין הצדקה משים שלום בין הקב"ה לעניים וזה שאין משים שלום בין העניים להקב"ה וגורם שיחרף העני מתוך דוחקו נמצא זה הגורם פאלו עובד ע"ז שפופר בדבר ואינו חס על כבוד קונו עי"ל במאמרם ז"ל שם שאל טורנוסרופוס הרשע את ר"ע אם הקב"ה אוהב עניים מפני מה אינו מפרנסם אמר לו כדי להציל לנו עמהם מדינה של גהינם וראוי לתת טעם למי שיכול לתת צדקה ואינו נותן מאי סברתו אלא יש לומר שפופר סברת טורנוסרופוס אם הקב"ה אוהב עניים מפני מה אינו מפרנסם ומאחר שאין הקב"ה מפרנסם בעבור שאין אוהב אותם גם הוא פן ונמצא זה שפופר סברת העובד עבודה זרה שהוא טורנוסרופוס הרשע ולא סברת ר"ע ולכונה מעלים עיניו מן הצדקה פאלו עובד ע"ז ודוק ובענין המאמר עצמו יש לפרש שאל טורנוסרופוס הרשע את ר"ע אם הקב"ה אוהב עניים מפני מה אינו מפרנסם אמר להם כדי להנצל אנו בהם מדינה של גהינם אמר ליה זו אדרבה מחייבתן לגהינם אמשול לה משל למה הדבר דומה למלך שפעס על עבדו ונחבשו בבית האסורים וגזר עליו שלא להאכילו ושלא להשקותו והלך אדם אחד והאכילהו והשקהו לכששמע המלך פועס עליו ואתם קרויים עבדים דכתיב פי לי בני ישראל עבדים א"ל ר"ע אמשול לה משל למה

הדבר דומה למלך שפעס על בנו ונחבשו בבית האסורים וצוה עליו שלא להאכילו ושלא להשקותו ובא אדם והאכילו והשקהו לכששמע המלך משגר לו דורון ואנו קרויים בנים דכתיב בנים אתם לה' אלהיכם א"ל אתם קרויים בנים ואתם קרויים עבדים בזמן שאתם עושים רצונו של מקום אתם קרויים בנים וכשאינ אתם עושים רצונו של מקום אתם קרויים עבדים ועכשיו אין אתם עושים רצונו של מקום כו': וראוי לדקדק שאיך אמר אם הקב"ה אוהב עניים מפני מה אינו מפרנסם שאם היה מפרנסם לא היו עניים ואם כן איך ימצא מציאות שיפרנס להם ושיהיו עניים כדי שיהיו אוהביו לפי שהעניים הם אוהביו ועוד מה משיב ר"ע כדי להציל אנו בהם מדינה של גהינם וכי עול בחיקו יתברך ח"ו שיעשה לזה עני כדי שינצל זה ואין לומר בשאלה ראשונה שפונתו של רשע זה לומר אם אלהיכם אוהב עניים מפני מה אינו מפרנסם כלו' שיפרנס אותם מידו ואעפ"י שיהיה בצמצום שיעור אכילתם ולא למותרות ונמצא בזה שיפרנס אותם והם עניים בהיותם בלי לבוש משום שאחר שיש להם פרנסה מהקב"ה אעפ"י שיהיה בצמצום אינו נקראים עניים לפי שלא נקרא עני כי אם הנצרך לבריות וחוזר על הפתחים וא"כ חוזר הקושיא במקומה שאיך ימצא מציאות שיפרנס הקב"ה ויהיו עניים אמנם נראה לפרש במאמרם ז"ל שם בב"ב ד"ח ע"א רבי פתח אוצרות בשני בצורת ואמר יפנסו בעלי מקרא בעלי משנה אבל עם הארץ אל יפנסו דחק יונתן ו' עמרם ונכנס א"ל קרית לא כו' א"ל א"כ במה אפרנסו איל פרנסני ככלב וכעורב כו' ופי' רש"י ז"ל שנקט כלב ועורב שחס הקב"ה שהפלב מזונותיו מועטים לפיכך שויהא אכילתו במעיו ג' ימים ע"כ ואמרנו במקום אחר עני שבחיות פלב ובזה יובן פונת שאלתו אם הקב"ה אוהב עניים מפני מה אינו מפרנסם כלומר שיעשה להם שישקא המזון במעיו ג' ימים כשם שעושה לעני שבחיות ונמצא מזה שמפרנסם ונקראים עניים לאהוב להם כשם שמפרנס לעני שבחיות באופן זה ונקרא עני ובהתר ספק שני נראה לומר שהן אמת שבני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא מילתא אלא במזלא שהרי כמה חסידים ואנשי מעשה הם עניים מדולדלים אמנם נראה שגם יש עניות ויש עצירות שפא לאדם מכח מעשיהם כדנפיש זכותיה יבטל המזל וגם זכות אבותם מסייעתן גם יש אדם שהוא עני אף על פי שנוולד במזל עשיר מסבת עונו כמו שדרשו ז"ל (סוטה דף ד' ע"ב) פי בעד אשה זונה עד כפר לחם שהבא על אשה זונה יבא בחוסר כפר לחם ואינו מוצא הרי שמעשיו גורמים אעפ"י שמזלו אינו מזל עניות וכמו שמצינו בכמה מקומות שהזהירו חכמים ז"ל אל יעשה האדם כף וכה כדי שלא יבא לידי עניות וגם כמה דברים מהסגולות החנופה חבית של חרס בכסוי של חרס יבא לידי עניות ומאחר שאין המזונות תלויים בזכות איך יבא לידי עניות אם לא יעשה זכות זה אלא שהוא מה שאמרנו שמזונותיו אינו תלוי בזכות כלומר שאף שיעשה זכות אינו מתעשר אמנם אם יעשה עון יגרום עניות אף שמזלו של עצירות ועם כל זה אינו מבטל המזל כמו שאפרש לקמן אופן הדבר כיצד.

ולזה השיב לו ר"ע כדי להציל אנו בהם מדינה של גהינם כלומר מאחר שיש שני מיני עניים יש עניים שמזלם גרם להם ויש עניים שמעשיהם גרם להם ונמצא בעניות שהוא למרק על מעשיהם הרעים הם נמחלים עם העניות ואנו עם מה שזוכים לפרנסתם.

ובזה הותר הקושיא שלעולם אין הקב"ה עושה לזה העני כדי להציל לו מגהינם אלא מעשיהם גרמו להם וזהו להציל אנו בהם כלומר כשם שהם ניצולים מגהינם עם סבלות

העניות גם אנו נמחלים עם מה שאנו מפרנסים אותם ומלת בהם מדויקת ודוק והקב"ה אוהב עניים בין לעניים שמזלם גרם להם ובין לאלו שמעשיהם הם להם משום שעכשיו העניות מרק להם: ובזה יתורץ מה שמקשים כל העולם שמאחר שרואה הקב"ה סוף כל האדם ויש אדם עשיר והוא נבל וכילי למה העשירו מאחר שאינו מהנה עניים מממונו דבשלמא פשוטה עם ניקח שקמל עליו כדי שיזכה עם העניים ויציל מגהינם אמנם קשאנו נותן לעניים מדוע העשיר אותו.

אמנם התשובה הוא אשר דברנו שיש עשירות אשר גורם המזל ויש עשירות גורמים המעשים ולכן למי שהקב"ה מעשיר שהוא כפי פח מעשיו הוא למי שנותן לעניים שהוא בעל מעשה שהרי מעשיו גרמו לזה וזה העשיר שאינו נותן הוא העשיר אשר מזלו גרם לו פן ואין הקב"ה מבטל המזל ועושה מה שלבו חפץ שבידו לכבדו יצרו ולתת אע"פ שהוא נגד מזלו ועתה לא נשא' קושיא איך הב"ה שיודע סוף כל אדם איך מעשיר למי שיודע שאינו נותן שהרי מזלו גרם לו ומזונו לאו בזכותא תליא מילתא אם ישאל השואל קושיא על כל מה שפירשנו מאחר שהדבר תלוי במזל ואין הקב"ה משנה הטבע אף כשעושה זכיות הרבה דנפיש זכותיה וגם זכות אבותם מסייעתן מבטלים המזל והדבר בחלוקה שניה כשחוטא למה יהיה עני כמש"ש מחז"ל מאחר שמזלו מחייב לו עשירות והעשירות אינו תלוי במזל התשובה לזה שלעולם אין הקב"ה מבטל המזל אמנם מי שנולד במזל עשירות ועושה מעשים אשר לא יעשו והמעשים שעושה מחייבים לו עניות מה עושה הקב"ה אינו מצליח בידו פלום ונכנס מארה בממונו וירויח הרבה ויהנה מעט ונמצא שהמזל עושה פעולתו להתחייב עליו עשירות אמנם מעשיו גורמים שלא יצליחו ונמצא זה נקרא עני מאחר שאין נהנה מנכסיו והדבר בהפכו מי שנולד במזל העניות ומעשיו מחייבים לו עשירות המזל עושה פעולתו להשפיע מעט מעט אמנם כפי פח מעשיו ה' מצליח ומאותו מעט שחייב לו מזלו יש לו לזון לו ולאחרים פאמרם ז"ל (והובא בילקוט בפסוק זה ובפ' חלק דצ"ד ע"א טל פסוק מארת ה' בבית רשע עי"ש) גבי חזקיה שנהיה אוכל ליטרא של בשר הוא וכל ביתו ועליו נאמר צדיק אוכל לשנובע נפשו ונחזור לעניינינו שהמעלים עיניו מן הצדק' פאלו עע"ז ולכן המתחבר עם העניים ואינו מתפרד מהם ומהנה להם ומבטל הטבע שהטבע הוא שכל מי שהוא עני פולם גפרדים מהם שפרו הרבה כמ"ש שלמה הע"ה (במשלי י"ט) כל אחי רש שנאהו אף כי מרעהו רחוקו ממנו מרדף אמרים לא המה פי' הרב כמהר"ר יהודה ממורנא ז"ל דכוננת הפ' דלא מבעיא שאחיו של רש שונא אותו אלא שגם שונא לחבירו של אחי והרש כדי שלא יהיה מרדף בדברים לומר למה אתה מעלים עיניך מאחיה הרש וזהו אף כי מרעהו רחוקו ממנו כלו' מלבד ששונא לאחיו הרש גם מרעהו של עני ירחיק ממנו משום שמרדף אמרים לא המה וכיון ששונאים גם אותו אינו בא בשליחות ולעד"ן שאומר כי מרעהו רחוקו ממנו חוזר לעני שגם רעהו של עני ירחיק ממנו כמו שפירשתי בדרוש י"ד בפ' הון יוסיף רעים רבים ודל מרעהו יפרד שהדל גם מרעהו העני שפמותו יפרד וזהו אומר פאן כל אחיו שנאנהו ולא מבעיא שאחיו של רש ירחיק ממנו אלא שגם רעהו של זה העני עני פמותו וזהו רעהו ירחיק יפרד ממנו ובזה מרדף אמרים לא המה מאחר שגם רעהו של זה העני שונא אותו נמצא שלא נמצא לעני למי ישלח בשליחות לשאול ממנו משום שהעשיר שונא אותו וגם רעהו שפמותו שונאאותו נמצא שאין מי שירדף אמרים

לאחרים בעבורם כדי שיתנו להם נמצא שכל אחי העשיר שונא לרש וכל שכן רעהו העשיר שאינו אחיו מק"ו מרעהו רש כמותו ששונא אותו: ובזה יובן מאמר חז"ל בב"ב (דט"ז ע"ב) או חבריא כמותם או מיתותא דקשה דמה חיבה גדולה מצינו להם ברעי איוב עד שאמר או חבריא כמותם כו' אם בעבור שפאו לנחמו מה מעלה ודבר גדול זה שאהובים מכמה זמן פאו לנחמו אמנם יובן עם מה שהקדמנו שטבע שהעניות שאפ"י אחיו שונאים אותו וק"ו בן בנו של ק"ו האהובים והרעים שלא יצאו מבטן א' ומאחר שאפילו האח שונא לאחיו הרש כמאמר שלמה כל אחי רש שונאהו ורעי איוב אף על פי שהיו רעים ולא אחים בטלו טבע העולם גבם ואע"פ שראו שנתדלדל איוב מפל וכל עכ"ז פאו אצלו ממרחק נמצא זה חיבה גדולה גבי טבע העולם כדפרישית ולכן אמרו או חבריא כחבריא דאיוב או מיתותא וזהו פונת הפ' וישמעו ג' רעי איוב את כל הרעה הזאת הבאה אליו ויבואו איש ממקומו אליפז התימני ובלדד השוחי וצופר הנעמתי ויועזר נחדי לבא לנוד לו ולנחמו הפונה יובן עם האמור שכל אחי רש שונאהו אף כי מרעהו רחקו ממנו ועכשיו תמיהת הפ' לומר שאע"פ שוישמעו שלשת רעי איוב ממקום מרחק הרעה הבא עליו והיו יכולים למנוע הביאה ומה גם שראו ושמעו בדעתם תכלית העניות בו בראותם הרעה הבאה עליו בלי הפסק וזהו הבאה ועם כל זה ויבואו איש ממקומו פולם הספיקו לדעת א' לבא לנוד לו ולנחמו ולא פירשו ממנו כטבע העולם שכל אחי רש שונאהו גם רעהו רחקו ממנו לכן אמרו ו"ל חבריא דאיוב או מיתותא: ונחזור אל הענין שבהיות שהמעלים עיניו מן הצדקה פאלו עע"ז לכן היו גזררים החסידים הראשונים על אופן עשייתה כדי שלא יתבייש העני כאומרם ו"ל בפ"ו ממסכת פתובות דס"ז ע"ב מר עוקבא הנה עניא בשבבותיה דהנה רגיל כל יומא דשדי ליה ארבע זוזי בצנורא דשא וכל זה היה כדי שלא יתבייש העני שכל הנותן לעני באופן שמתבייש אדרבה מאבד הנותן הון רב אשר עם זה יובן פ' משלי ג' הון מהבל ימעט וקובץ על יד ירבה כלומר בעבור פרוטה שנותן האדם לעני שהוא דבר מועט והבל אם תבייש העני ימעט הונו ושכרו אמנם הקובץ על יד כלו' שקובץ לו מקום מוכן להשליך שם מה שנותן פשם שהיה עושה מר עוקבא כדי שלא יתבייש העני אז ירבה הון הן בשכר העה"ז הן בשכר העה"ב ובענין המאמר הארכתי במדרש אליהו יע"ש: או יובן פדחז"ל (סנהדרין דצ"ב ע"ב) רבי אלעזר אומר כל מי שאינו משייר פת על שלחנו אינו רואה סי' ברכה לעולם ונמצא שההון והעושר של אדם מהבל ימעט בעבור הבל ודבר מועט מסיבת חתיכת פת לחם שאינו משייר על שולחנו ימעט עושרו לפי שאינו רואה סימן ברכה מעשה ידיו אבל הקובץ על יד כלומר שקובץ ותופס במקומו פת לחם אז ירבה עושרו או יובן פדחז"ל (ענין ברכות דס"ב ע"א ובטו' וב"י בי"ד סימן שמ"ד) שעתידין הספדנין ליתן דין וחשבון על שמרבים בשבחתי המת לומר מה שאין בהם ועוד שגורמים לחקור בדינם הרבה בראותם שמרבים בשבחם לזה אמר הון מהבל ימעט בעבור אותו הון ושבח שמרבה זה הספדן ע"ז והוא שבח של הבל בעבור שמשקר עליו גורם שימעט לפי שעתיד לקבל עונש על זה וגם גורם שחוקרים בדין המת.

או יובן פדחז"ל (בב"מ דמ"ב ע"א) אין הברכה שורה לא על דבר מצוי ושקול אלא על דבר הסמוי מן העין ונמצא שהונו של אדם מהבל שהוא בראית העין שהוא הבל לפי

שָׂאִין מִמֶּשׁ בְּרֵאִיָּה יִמְעַט לְפִי שְׁשׂוּרָה הָעֵינַן בּוֹ אֲבָל הַקּוֹבֵץ בְּמָקוֹם אֶחָד סְמוּי מִן הָעֵינַן יִרְבֶּה.

אוּ יוֹבֵן פְּדוּחוֹ"ל (סוֹפָה דנ"ב ע"א) נִדְמָה יֵצֵה"ר לְרִשְׁעִים פְּחוּט הַשְּׁעָרָה וְלִצְדִיקִים פְּהַר גְּבוּהָ אֵלּוּ בּוֹכִים וְאֵלּוּ בּוֹכִים כּוֹ' לְזֶה אֲמַרְהוּן מִהֶבֶל שֶׁהוּא הֵיזָה"ר שְׁנִדְמָה לְרִשְׁעִים פְּהוּן וְהוּא יִמְעַט פְּלוֹמֵר עֲתִיד הַקֵּב"ה לְמַעֲטוֹ בְּפָנָי הַצְּדִיקִים אֲמַנֵּם לְפָנָי הַקּוֹבֵץ עַל יַד מִצּוֹת וּמַעֲ"ט יִרְבֶּה לְפָנָיו וְנִדְמָה לָהֶם פְּהַר גְּבוּהָ אוּ יוֹבֵן פְּדוּחוֹ"ל הָעוֹשֶׂה עֲבִירָה מִיָּד מִתְעַצֵּב וּמִתְחַרֵּט מִשֵּׂא"כ בְּעוֹשִׂים הַמִּצּוֹת שְׁמֵרָבִים בְּשִׂמְחָה עַל שְׁנִצְחוֹ יִצְרָם לְזֶה אֲמַר בְּעֵבֹר הוּן מִהֶבֶל שֶׁהוּא טַעַם הָעֲבִירָה שְׁטַעַם מִיָּד יִמְעַט וּמִתְעַצֵּב וּמִתְחַרֵּט אֲבָל הַקּוֹבֵץ עַל יַד שְׁקוֹבֵץ וְחוֹזֵר לְאַחֲרָיו בְּמָקוֹם אֶחָד וְכוּבֵשׁ יִצְרוּ מַעֲשׂוֹת הָעֲבִירָה וּמִמַּעַט עֲצָמוֹ לְשִׁעָה מֵאוֹתָה שְׂמִחָה אֲדַרְבֶּה יִרְבֶּה בְּשִׂמְחָה אַחַר כֶּף בְּרֵאוֹת הַצִּלְתוֹ מִיָּד הַצּוֹרֵר הַמְּסִית לוֹ מִשֵּׂא"כ הִרְשָׁע וּשְׂמִתְעַצֵּב אַחַר עֲשׂוֹת הָעֲבִירָה בְּרֵאוֹת שְׁנִמְסֵר בִּיד הַצּוֹרֵר: אוּ יוֹבֵן פְּדוּחוֹ"ל מִס' שְׁקָלִים רַבִּי שְׂמוּאֵל בֵּר נַחֲמָנִי אֲמַר הַלּוּחוֹת הָיוּ שִׁשָּׁה עַל שִׁשָּׁה טְפָחִים וְהָיָה מִשָּׁה תּוֹפֵס בְּטְפָחִינִי וְהַקֵּב"ה בְּטְפָחִינִים וְטְפָחִינִים רִינָח בְּאַמְצָע וְכִינּוֹן שְׁעָשׂוֹ יִשְׂרָאֵל אֵת הָעֶגְלָה בְּיָקָשׁ הַקֵּב"ה לְחֻטְפֵּן מִיָּדוֹ שֶׁל מִשָּׁה גָּבֵר יָדוֹ שֶׁל מִשָּׁה וְחֻטְפֵּן מִמֶּנּוּ הוּא שֶׁהַקֵּב"ה מְשַׁבְּחוֹ בְּפִסּוּק וְלִכְלֵל הַיָּד הַחֲזָקָה וְזֶהוּ הַרְוִיזוּ פָּאן הוּן שֶׁהִיא תוֹרָה מִהֶבֶל יִמְעַט בְּעֵבֹר מַעֲשֵׂה הָעֶגְלָה שֶׁהוּא הֶבֶל הַמָּה מַעֲשֵׂה תַעֲתוּעִים יִמְעַט שְׂרָצָה הַקֵּב"ה לְחֻטְפֵּן הַלּוּחוֹת מִיָּדוֹ שֶׁל מִשָּׁה וּבִסּוּף נִתְמַעֲטוּ וְנִשְׁתַּבְּרוּ אֲבָל מִשָּׁה רַבִּי שְׁקָבֵץ עַל יַד כְּלוֹ' שְׁגָבֵר יָדוֹ וְחֻטְפֵּן מִהַקֵּב"ה יִרְבֶּה שֶׁהַקֵּב"ה מְשַׁבְּחוֹ אוּ יוֹבֵן פְּדוּחוֹ"ל (בְּמִנְחוֹת דמ"ד ע"א) עַל מַעֲלַת הַצִּיצִית וּמַעֲשֵׂה אוֹתוֹ תַלְמִיד יוֹכִיחַ שְׁהֵלֵךְ אֲצֵל הַזּוֹנֶה וּבִשְׁעַת מַעֲשֵׂה טְפָחוֹ הַצִּיצִית עַל פָּנָיו וְנִשְׁמַט וְיָשֵׁב עַל גְּבִי קָרְקַע עַד שֶׁסִּפֵּר לָהּ הָעֵנָן וְנִתְגַּיְיָרָה וְהִבִּיאַ' לוֹ הוּן רַב מְטוֹת זָהָב וְכֶסֶף לְזֶה אֲמַר הוּן מִהֶבֶל יִמְעַט פְּלוֹמֵר בְּעֵבֹר הוּן שֶׁהוּא מִהֶבֶל שֶׁהוּא הַצִּיצִית שֶׁהוּא הוּן יָקָר וְכֹא לְאֵדָם בְּהֶבֶל וְדָבָר מוּעָט לְפִי שְׂאִינּוֹ יָקָר מְצִיאוֹתוֹ וְכֹאֲמָרָם קָשָׁה עוֹנֵשׁ לְכֹן מִתְּכַלֵּת מְשָׁל לְמִלָּה כּוֹ' וְהִטְעַם לְפִי שְׂיִכּוֹלִים לְקִנּוֹת בְּדָבָר מוּעָט וְנִמְצָא שְׂיִמְעַט הָאֵדָם שְׂאִינּוֹ עוֹשֶׂה אוֹתוֹ פִּי שְׂאִין מִי שְׂיִצִּילָהוּ מִהָעֲבִירָה אֲמַנֵּם הַקּוֹבֵץ עַל יַד שֶׁהוּא הַנּוֹשֵׂא הַצִּיצִית שְׁגוֹרָם לְאֵדָם שְׁקוֹבֵץ עֲצָמוֹ עַל יָדוֹ פְּלוֹמֵר בְּמָקוֹמוֹ וְחוֹזֵר לְאַחֲרָיו מְלַעֲשׂוֹת הָעֲבִירָה יִרְבוּ שְׁסוּף סוּף הַקֵּב"ה מְמַלֵּא תַאֲנוּתָם בְּהִיתָר: אוּ יוֹבֵן פְּדוּחוֹ"ל (חֲגִיגָה דט"ו ע"א) שֶׁהִטְעַם שְׂיִצָּא אֱלִישָׁע אַחַר לְתַרְבוֹת רְעָה בְּעֵבֹר שְׂרָאָה לְמַט"ט שֶׁהִיא יוֹשֵׁב וּמְלַמֵּד לְתִינוּקוֹת אֲמַר גְּמִירִי שְׂאִין יְשִׁיבָה לְמַעֲלָה וּפְגָם וְסָבֵר שְׂיִשׁ ב' רְשׁוּיוֹת מִיָּד נִתְּנוּ לוֹ עַל שְׂלָא וְכוּ' שִׁיתִּין פּוֹלְסֵי דְנוֹרָא לְמַט"ט עַל שְׂלָא עָמַד כְּשֶׁרָאָה אוֹתוֹ וְעָמַד וְקָבֵץ עֲצָמוֹ בְּמָקוֹמוֹ וְאַלִישָׁע לֹא יָדַע שֶׁשָּׁעָה אַחַת בְּלִבָּד נּוֹתְנִין לוֹ רְשׁוֹת לְלַמֵּד לְתִינוּקוֹת לְכָף אֲמַר הוּן מִהֶבֶל יִמְעַט פְּלוֹמֵר הוּן שֶׁהִיא הַתּוֹרָה לְפַעֲמִים מִהֶבֶל יִמְעַט בְּעֵבֹר אֵיזָה טַעוֹת שֶׁל הֶבֶל וְדָבָר קָל יִמְעַט כְּעֵין אֱלִישָׁע שֶׁבְּעֵבֹר שְׂטַעָה בִּישִׁיבַת מ"ט שֶׁר הַפְּנִים וְלֹא יָדַע הִטְעַם שְׂיִשָּׁב נִתְמַעֲט בְּיִצָּא לְתַרְבוֹת רְעָה וּמִי גָרַם לְזֶה וְקוֹבֵץ עַל יַד יִרְבֶּה שֶׁהוּא מ"ט שְׁקָבֵץ וְעָמַד בְּמָקוֹמוֹ וְלֹא עָמַד מִיָּד כְּשֶׁרָאָה אוֹתוֹ אוּ יֹאמֵר הוּן שֶׁהִיא הַתּוֹרָה כְּשֶׁהִיא מִהֶבֶל כְּלוֹ' שְׂלוּמָד אוֹתָהּ לְקַנְתָּר אוּ עַל מְנַת שְׂלָא לְלַמֵּד לְאַחֲרִים בְּסוּף יָמָיו יִמְעַט מִמֶּנּוּ וְנִשְׁכַּח וְכֹאֲמָרָם ז"ל (חֲלֵק דק"ו ע"ב) גְּבִי דוֹאָג וְאַחִיתוּפֵל שְׁבִשְׁעַת מִיתָתוֹ נִשְׁכַּח מִהֶן הַתּוֹרָה לְפִי שֶׁהִיתָה תּוֹרָתוֹ מִן הַשְּׁפָה וְלַחוּץ גַּם כְּשֶׁאִינּוֹ לּוֹמֵד לְאַחֲרִים יִמְעַט שְׂאֵם נִשְׁכַּח מִמֶּנּוּ

אין לו מי שיחזיר אותה לו ומעשה דרב יוסף יוכיח אמנם הקובץ עצמו על יד כלו' הקובע מקום ללמוד וללמד לאחרים אז ירבה ע"ד ומתלמידי יותר מכולם.

או יובן פדח"ל שצריך האדם ליזהר בפרורי הפת שלא יתפזרו לחוץ לפי שגורם עניות לאדם וכמו שכתב הרי"א ו"ל לפי שהפרורים הם סוד יסודי התורה לזה אמר הון של אדם מהכל ימעט בעבו' דבר של הכל שהם הפרורים שאינן שוין כלום ימעט הון של אדם שבא לידי עניות אמנם הקובץ אותם על יד כלו' על מקום אחד ירבה לפי שמתעשר ומעשה אותו שהיה לו שולחן של זהב על שהיה נזהר בפרורים יוכיח כמו שהובא בחז"ל: ובה נוכל לרמז רמז בפ' (משלי סימן י') ברפת ה' היא תעשיר ולא יוסיף עצב עמה כלומר ברפת ה' שהם הפרורים שהם רמז ליסודי התורה ובהיות פן הם ברפת ה' היא תעשיר שהנזהר בהם מתעשר כו' אף נראה לפרש ענין נכון בזה שיודע שכל אדם שמתעשר על יד בשר נדם כלו' שהוא היה סיבת עשירותו יש לזה האדם שני דאגות אחת על שהרבה נכסים ומרבה נכסים מרבה דאגה כמאמר התנא ודאגה שנית שפיון שהעשיר על יד בשר נדם לעולם הוא כפוף ומשועבד לו וצריף להדרו ולקום לפניו כעבד לפני רבו גם מי שהעשיר על ידי מציאה יש לו דאגה שהרבה בנכסים ונתרבה דאגתו ודאגה שניה מדאגת הסכנה שיש בענין המציאה פנודע ואמנם מי שהעשיר מידו של הקב"ה פיצד שזרע סאה של חיטים ומצא מאה כמו שאירע ליצחק אע"ה וימצא בשנה ההיא מאה שערים ויברכהו ה' אז אינו אלא כי אם דאגה אחת בלבד בטבע הממון שהמרבה נכסים מרבה דאגה אמנם אין לו תוספת דאגה כמתעשר על ידי בשר נדם שיש לו תוספת דאגה אחרת כדפרישית: או יובן פדח"ל מסכת סוטה פ' היה נוטל דכ"א ע"ב ר' אבהו אומר איזהו רשע ערום מי שנותן פרוטה לעני להשלימו מאתים זוז דתנן מי שיש לו מאתים זוז לא יטול לקט שכחה ופאה ומעשר עני היה לו מאתים זוז חסר אחת אפילו אלף נותנין לו פאחת הרי זה יטול ע"כ וזהו מה שרומז כאן הון מהכל ימעט בעבור מעט שנתן זה לעני מיעט ממנו הון שאינו יכול לקבל עכשיו עוד משא"כ עד עתה שהיה יכול לקבל אלף פאחד אמנם הקובץ על יד מי שעושה ערמה וידוע שיש לעני מאתים זוז ורוצים אחרים לתת לו והולך זה ולקח מיד העני זוז א' באופן שלא יש בידו כי אם מאתים זוז חסר אחד אז ירבה שיכול לקבל ונמצא שהקובץ על יד פרוטה מהעני שלקח ממנו פרוטה כדי שיוכל לקבל או שלא להשלימו למאתים ירבה העני או יובן פדח"ל מסכת קידושין (פ"א ד"מ ע"ב) ת"ר לעולם יראה אדם עצמו כאלו חציו חייב וחציו זכאי עשה מצנה אחת אשרי לו שהכריע עצמו לכף זכות עשה עבירה אחת אוי לו שהכריע עצמו לכף חובה שנאמר וחוטא אחד יאבד טובה הרבה ר"א בר"ש אומר לפי שהעולם נידון אחר הרוב והיחיד נידון אחר הרוב עשה מצנה אחת אשרי לו שהכריע עצמו ואת כל העולם לכף זכות עשה עבירה אחת אוי לו שהכריע לו ולכל העולם לכף חובה ע"כ: לזה אמר הון שהם המצות מהכל ימעט שאם היה תלוי ועומד ועשה עבירה אחת שהיא הכל ימעט טובות הרבה לפי שמכריע לו ולכל העולם לכף חובה ומאבד כל מה שעשה שנאמר וחוטא אחד יאבד טובה הרבה אבל הקובץ על יד מצנה אחת ירבה לפי שהכריע עצמו ולכל העולם לכף זכות או יובן פדח"ל (עירובין פ"ד דנ"ד ע"א) כי חיים הם למוצאיאם למוציאם בפה לזה אמר הון שהיא התורה שהיא מהכל שאינו

מוציאם בפה ימעט משום ששוכח מה שלומד מאחר שאינו מוציאם בפה כמעשה אותו תלמיד.

או מהביל שלומד התורה דרך עראי ימעט לפי ששוכח אמנם הקובץ על יד כמעשה דרבא איתא במסכת שבת דפ"ח ע"א ההוא מינא דחזניה לרבא דקא מעיין בשמעתא ויהבא אצבעתא דידיה תותי פרעיה וקא מינין בהו וקא מבצעו אצבעתיה דמא כו' ונמצא שהלומד בחשק זה אין התורה משתפחת ממנו וזהו מה שרומז הקובץ על יד שקובץ ידיו תותי פרעיה מרוב התבודדותו ואינו מרגיש אז ירבה תורתו או יובן פדח"ל הקב"ה מרבה עם הרשעים בעה"ז כדי לטרדן מן העולם דכתיב בפרוך רשעים כמו עשב ופתע פתאום נאבדים הם וממונם אמנם אין עושה פן בצדיקים אלא שמרבה להם יסורים כדי להרבות שקרו אף על פי שאין בידם שום עון כמו שפרש"י ז"ל במס' ברכות לזה אמר הון מהביל שהוא מה שמרבה עם הרשעים ימעט שפתע ישבר ואין מרפא אמנם הקובץ על יד ונד מלשון נגע הנה יד ה' הויה שקובץ ומקבל עליו היסורים הבאים עליו אע"פ שאין בידו עון ירבה שקרו לעה"ב כדפרישית.

או יובן פדח"ל מסכת פתובות דס"ז ע"ב מעשה באותו עני שפא לפני רבי נחמיה וגיגל עמו בעדשים ומת מסבת לימודו שהיה למוד בתרנגולים מפוטמים שע"ז אמר אוי לזה שהרגו נחמיה לזה אמר הון מהביל שהוא מי שלמוד במיני מאכלות ותענוגים שהם הון מהביל לפי שהוא דבר לפי שעה ואינו מתקיים גורם הלימוד הזה שימעט חיייו של אדם כבואו בחוסר כל אמנם הקובץ על יד כל התענוגים הללו ומעכב עצמו ללמד עצמו בזה אז ירבה שאין חיייו מתקצרים ובהו יובן פסוק (משלי סימן י"ג) רב אנוכל גיר ראשים ויש נספה בלא משפט הרי אמרנו שבעבור שנלמד העני זה בתענוגים גרם לו עניות וכיון שלא אכל רגילותו מת קודם זמנו לזה אמר רב אנוכל גיר ראשים פלומר כל המלמד עצמו ברוב אנוכל ומיני תענוגים הוא גיר העניות וכיון שאינו מוצא רגילותו יש נספה בלא משפט שמת קודם זמנו או יאמר פדח"ל מסכת סנהדרין ד"ק ע"ב כל מי עני רעים בן סירא אמר אף לילות בשפל גגים גגו וברום הרים פרמו ממטר גגים לגגו ומזבל פרמו לפרמים ע"כ שבהיות פרם העני ברום הרים כל מה שמזבל העני לכרמו בא הרוח ומורידו בכרמי העשירים ומשביחם ונמצא שרוב אנוכל שמוציא פרמי העשיר הוא מסיבת גיר ראשים שמפרמי ומשדה העני יורד לשם הזבל ומשביחם ובהו נמצא שיש נספה בלא משפט שאינו מוצא העני מה לאכול אחר טורחו ומת ברעב ונמצא מת בלא משפט דבשלקמא אם לא היה טורח גיחא אמנם מאחר שהוא טרח ולא הועיל לו גיעו ומת נמצא מת בלא משפט ודוק: או יאמר הון מהביל ימעט שנוכל לתת רמז עם זה במאמר חז"ל מסכת קידושין דמ"ט ע"א ר' יהודה אומר המתרגם פסוק כצורתו הרי זה בדאי והמוסיף עליו הרי זה מחרף ומגדף לזה אמר הון מהביל ימעט פלומר הרוצה לתרגם פסוק כצורתו שאינו רוצה לומר מה שהוסיף אונקלוס הגר וכונתו שאומר שמה שמוסיף הון של הביל ח"ו מעט אין לו אלא שהוא בדאי בלבד אבל הקובץ על יד שרוצה לקבץ ולהוסיף הוא עוד פשם שהוסיף אונקלוס אז ירבה שיש לו שנים מחרף ומגדף ונמצא שירבה עליו העונש לפי שמה שהוסיף אונקלוס היה ברוח הקודש כמו שפרש"י ז"ל וזה שאומר שרוצה להוסיף נמצא שמבין שאונקלוס מדעתו הוסיף ח"ו ולכן הוא מחרף ומגדף או יובן פדח"ל במסכת קידושין ד"מ ע"א רשב"י אומר אפילו צדיק כל ימיו

ומרד באחרונה איבד את הראשונות שנאמר צדקת הצדיק לא תצילנו ביום רשעו ואפילו רשע כל ימיו ועשה תשובה באחרונה אין מזכירין לו שום רשע שנאמר רשעת הרשע לא יכשל בה ביום שובו מרשעו לזה אמר הוין שהם התורה והמצוות מהכל ימעט ברגע א' שחטא באחרונה ימעט מה שטרח בכמה שנים אמנם הקובץ על יד מצות ומע"ט כיצד שעשה תשובה וכאומרם ו"ל עשה האדם חבילות חבילות של עבירות יעשה פנגדם חבילות של מצות וזהו הרמז באומרו הקובץ על יד ירבה רמז על בעלי תשובה שצריף לקפון על יד חבילות של מצות ירבה ומה ירבה בזה שגם העונות נעשים לו פזכיות ודוק או יאמר הוין מהכל כלומר המקבץ הוין מהכל שהולף אחר דברים גופניים של זה העולם שהוא הכל כמו שההביל שהע"ה כל אשר הוא תחת השמש ימעט לפי שאינו מוצא בידו כלום ביציאתו מן העולם אמנם הקובץ על יד בדרך אשרי מי שפא לכאן ומלמודו בידו אז ירבה או יובן פדחז"ל בבא בתרא די"א ע"א מעשה במונכו המלך שפתח אוצרות בשני בצורת נתחברו עליו אחיו ובית אביו אמרו אבותיה גנזו והוסיפו על של אבותם אמר להם אבותי גנזו במקום שהיד שולטת בו ואני גנזתי במקום שאין היד שולטת בו לזה אמר הוין מהכל שהוא המאסף אוצרות בזה העולם ימעט לפי שעושה הוין במקום שהיד שולט בו אבל הקובץ על יד כלומר במקום שאין היד שולט בו שהוא למעלה אז ירבה לפי שאין מי שישלט בו ונמצא שגנזו לעצמו.

או יובן פדחז"ל מס' גיטין פ' המביא ד"ה ע"א תנא דבי ר"י כל הגוזז מנכסיו ועושה מהם צדקה ניצול מגהינם משל לשתי רחלות שהיו עוברות במים אחת גזוזה ואחת שאינה גזוזה גזוזה עברה שאינה גזוזה לא עברה לזה אמר בעבור הוין מהכל שהיא פרוטה שנותן לעני בכל יום שפיון שהוא דבר מועט פרוטה בכל עת נקרא הוין מהכל ימעט כלומר ממעט ממשאור ועובר פרחלה הגזוזה שעברה בהיות שממעטו מצמרה שעליה אבל כל הקובץ על יד כל ממונו ואינו מוציא מידו כלום לצדקה ירבה עליו משאו ואינו יכול לעבור פרחלה זאת שאינה גזוזה שמתרבה עליה צערה ואינה יכולה לעבור: או יובן פדחז"ל שיש מין עוף שגוזלת ביצים משאר העופות ויושבת עליהם ובחצי הימים עוזבת אותן באומרם שהביצים אינן שלה וע"ז אמר קנרא דגר ולא ילד עושה עושר ולא במשפט ברצי ימיו יעזבנו ובאחריתו יהיה נבל והוא מוסר על המקבצים ממון שאינן שלהם שבסוף נאבד וזהו הרומז כאן הוין מהכל ימעט פעור זה שאחר שמה שקבץ היה הוין מהכל ביצים שאינם שלה ימעט ואינו מוציא פעולתו לפועל להוציא אפרוחים משום שבחצי ימיו יעזבנו ונמצא אחריתו נבל ואין בידו כלום אבל הקובץ על יד כלומר כשאר העופות שקובצים על יד הביצים ואינם חומדים מה שאינו שלהם ירבה אפרוחים ומגדלים אותם.

ואלף למאמר שהתחלתי תנא דבי ר' ישמעאל כל הגוזז מנכסיו ועושה מהם צדקה ניצול מדינה של גהינם משל לשתי רחלות כו' דראוי לדקדק במלת כל הגוזז דלמה לא אמר הנותן מנכסיו לצדקה ניצול מגהינם מהו הגוזז.

ועוד למה נקט המשל בשתי רחלות ולא בשני בני אדם העוברים בנהר אחד לבוש ואחד ערום הערום עבר והלבוש לא עבר מספת המשא שעליו: אמנם התשובה שאמר כל הגוזז לרמזו שאם אדם רגיל לאכול ליטרא של בשר ומרגיל עצמו בחצי ליטרא כדי

לתת צדקה וכן בכל הדברים הן במאכל הן בלבוש שמחסר מרגילותו לתת לצדקה ניצול מגהינם ולכן אמר כל הגזוז פלומר שגזוז מפאן ומפאן ממה שראוי לו כדי לתת לצדקה שמלת נותן משמע שיש לו הרבה ונותן אמנם פאן עצה טובה קא משמע לו שיגזוז ממאכלו ומלבושו וינגיל במעט דהרגל טבע שני כדי שייספיק לתת לצדקה.

ומה דנקט המשל בשתי רחלות יובן פדחז"ל (בחולין דפ"ד ע"ב) למה נקרא שמם עשירות שמעשרות בעליהן ולכן אמר משל לשתי רחלות לומר שבידו של אדם להיות עשיר או עני פעשירות אלו שמעשרין לבעליהן כף זה בידו להעשיר עצמו על ידי שנותן לצדקה ממה שאמר לבסוף שוב אין מראין לו סימני עניות: עוד במעלת הצדקה פתיב כל היום חונן ומלנה ונרעו לברכה יובן פדחז"ל בב"ב ד"י ע"ב מה יעשה אדם ויהיו לו בנים יפזר מעותיו לצדקה לזה אמר פשהאדם כל היום חונן ומלנה אז ינפה שזרעו לברכה שיהיה זרעו ראוי לברכה שיברכו עליו על המילה פדיון הבן בן י"ג ברוף שפטרני מעונשו של זה וזהו פונת פסוק זרעו לכם לצדקה רצה לומר זרעו לכם פמוכם זכרים לצדקה בזכות הצדקה וטעם הדבר שכל הנותן צדקה הניין לו בנים הוא מדה פנגד מדה שפיון שנתן לצדקה נתן פח לעני לכן יש לו פח להשקות עצמו על הבטן ואז האשה מזרעת תחילה ויולדת זכר: במדרש מעשה באבין רמאה כו' ולא שהיה רמאי ח"ו אלא שהיה מרמה במצות שהיה ממתין עד שהיה פוסק כל הקהל ואחר כף היה נותן פנגד כל הקהל ע"כ כל העולם מקשים דמה היו מרויחים הקהל בזה דמה איכפת להם ליקח הפמון מיחידי הקהל או מידו (א"ה הש"ח ס"ט עיין מ"ש מהרש"י ז"ל ביפ"ת ס' ויקרא פ"ה סי' ד' ובפ' מראה פ"ג מהוריות ועיין ג"כ למהרימ"ט פ' תרומה עי"ש): ולעד"נ שהיה רינח לקהל לגבות מאחד ולא ממאה אנשים שהוא טורחוקרוב להפסד.

עי"ל שהיה נותן פנגד כל הקהל ר"ל על שיעור שהיה פוסק כל הקהל היה נותן הוא עליהם שאם הקהל פסקו מאה היה נותן מאתים. עי"ל שהיה הוא נותן כל מה שפסקו הקהל והיה מניח המצות ביד כל אחד ואחד שקנו אותם: דרוש טז להספד ושם הדרוש הזה קול בוכים וסמכתיהו אצל דרוש הצדקה משום שוצדקה תציל ממנות פדכתיב לא יועיל הון ביום עברה וצדקה תציל ממנות.

בבא בתרא (דע"ד ע"א) אמר רבה ב"ב חנה אמר לי ההוא טייעא תא ואחוי לה טורא דסיני אזלי ונחזי דהדרו ליה עקרבי וקיימן פי חמרא חינוורתא שמעתי בת קול שאומרת אוי לי שנשבבתי ועכשיו שנשבבתי מי מפר לי כי אתאי לקמיהו דרבנן ואמרו לי כו' הנה לה למימר מופר לה מופר לה ורבה בב"ב סבר דיקמא משבועת המבול ע"כ: דוע ומפורסם הוא שהאד' מוגבל מארבע יסודות עפר ומים ואש ורוח וב' היסודות שהם אש ורוח הם מלמעלה שכן תראה שלעולם האש והרוח עולה למעלה ושני היסודות הם מלמטה שהם עפר ומים תראה שהמים לעולם יורדין למטה וכן העפר והמנובחר משני יסודות מטה הוא יסוד המים: אשר עם זה נבין פסוק הרפכת אנוש לראשנו פאנו באש ובמים כו' ונקדים קודם מאמר חז"ל במסכת חגיגה (ד"ה ע"ב) משגלו ישראל מארצם אין לה ביטול תורה גדול מזה.

גם דוע שצריף האדם להזדקק עצמו להיות משני יסודי מעלה אש ורוח שזהו מה שרומז בעליית אליהו השמים סוסי אש ורוח סערה לרמזו שזכה לשני היסודות העליונים

והפשיט עצמו משני יסודות הגופניים עפר ומים לפי שפשפרא הקב"ה את האדם ביקש לעשותו מהעליוני ולא היה מתקנים מן התחתונים ולא היה מתקנים עד ששתף ד' יסודות ובראו מלמעל ומלמטה וזהו ניצור ה' אלהי את האדם שיתף דין ורחמים ובראו פדחז"ל וזהו הרומוז פאן כיון שהרפבת אנוש על ראשינו והבאתנו בעול הגלות לא יכולנו להזדקק עצמנו עד תכלית השלימות להיות מזנקים משני היסודות מאש ורוח אלא אחד מלמעלה ואחד מלמטה וזהו פאנו באש שהוא מיסוד היותר מובחר מלמעלה ומן המובחר מלמטה שהוא יסוד המים וזהו פאנו באש ובמים פלומר ממנצע ולזה היו מברכין רבנו לרבי אמי ואמרי לה לרבי חנינא פמו שאפרש בס"ד: איתא במסכת ברכות (ד"ז ע"א) כי מפטרי רבנו מבי רבי אמי ואמרי לה מבי רבי חנינא אמרו ליה הכי עולמה תראה בחייה אחריתה לחיי העה"ב ותקנתה לדור דורים.

לכה יתגה תבונה פיה ידבר חכמות ולשונה ירחיש רננות. עפעפיה יישירו נגדה עיניה יאירו במאור תורה ופניה ינהירו כזוהר הרקיע שפתותיה יביעו דעת וכליותיה תעלוננה משרים ופעמיה ירוצו לשמוע דברי עתיק יומין ע"כ ופירשו המפרשים ז"ל עולמה תראה בחייה שלא תמות קודם זמנה פדחז"ל מסכת חגיגה (פ"ק ד"ה ע"א) שאותם שמתים קודם זמנם דומה מחזיר להם בכל העולם עד שיגיע זמנם כו' ונמצא שיש רואים עולמם אחר מותם ולכה ברכוהו עולמה תראה בחייה פלומר שלא תמות בלא עתה ע"כ (א"ה ע"ין בס' אהבת עולם דרוש ב'): אמנם לעד"ן לפרש בהמשך כל המאמר עולמה תראה בחייה שלא תראה סימני עניות שמי שהוא בחוסר כל נמצא פאלו אינו בעולם שע"ז אמרו ז"ל עני חשוב כמת וכיון שכל מי שהוא שקט ושאנן קרוב לחטוא דע"ז אמרו ז"ל נאה עניותא לישראל לכן הוצרכו לומר לו אח"כ אחריתה לחיי העה"ב שלא יגרם ההשקט והעושר לאבד הון התורה והמצות.

ועוד לה שאף על פי שתזכה לשתי שולחנות לא יחסרזכותה להגין לפאים אחריה אלא תקנתה לדור דורים ויהיו הדורות מתפללים שיענם הקב"ה בזכותה. לכה יתגה תבונה פיה ידבר חכמות בהיות שיש מי שמבין הדבר בדעתו ואין לו הרדפת הלשון להבין דבריו לאחרים לכן ברכוהו שיהיה שלם בשניהם שיהיה לבו יתגה תבונה ופיו ידבר חכמות ואמר חכמות משום שהמוציא דברים מפח לפועל מוסיף בחכמות.

ולשונה ירחיש רננות פלומר שיהיה שלם בכל ולא פאומרם גבי רבי יוחנן שאמרו לו שירד לפני התיבה ולא ידע והלה אצל רבו ולמדו ופירשו המפרשים שבאמת היה יודע להתפלל רק מה שלמדו רבו היה דרכי הנגונים לכן א"ל ולשונה ירחיש רננות שיהיה בקי בכל עפעפיה יישירו נגדה עיניה יאירו במאור התורה פניה ינהירו כזוהר הרקיע.

הפונה פשתשמור עפעפיה לסותמן מלהסתכל בדבר רע אז תזכה שעניניה יאירו במאור התורה לפי שהעונות מסה מבדיל מלהבין התורה וכיון שעפעפיה יישירו מלהסתכל בדבר רע תזכה שעניניה יאירו במאור התורה.

או אפשר פדחז"ל (סופה דנ"ב ע"ב) אם פגע בה מנוול זה מושכהו לבית המדרש ולזה אמר עפעפיה יישירו נגדה עיניה יאירו במאור התורה פלומר פדי שעפעפיה יישירו נגדה עיניה יאירו במאור התורה ובזה לא יוכל עמה הניצור הצורר ואע"פ שתלמוד בסדרי חזרים פניה מעידים עליה פדחז"ל (חגיגה ד"ב ע"ב) כל העוסק בתורה בליילה חוט של

חֲסֵד מְשׁוּבָה עָלָיו בַּיּוֹם וּלְזֵ"א וּפְנִיָה יְזַהֲרוּ כְּזוֹהַר הַרְקִיעַ שֶׁפְּתוּחֶיהָ יִבְיְעוּ דַעַת וְכִלְיוֹתֶיהָ תַעֲלֹנְנָה מִיִּשְׁרָיִם הַפְּנִינָה כְּשֶׁתְּרַצֶּה לִידַע שֶׁהַבְּנַת הַבְּנַת הַהֶלֶךְ שֶׁאֵז שֶׁפְּתוּחֶיהָ יִבְיְעוּ דַעַת כְּשֶׁתְּרַאֶה שֶׁכִּלְיוֹתֶיהָ תַעֲלֹנְנָה מִיִּשְׁרָיִם כְּשֶׁתַּעֲלֹנְנָה כִּלְיוֹתֶיהָ אֵז בְּנֹדָאֵי מִיִּשְׁרָיִם שֶׁפְּתוּחֶיהָ מְשׁוּם שֶׁהַמְּבִין הָאֲמִיתוֹת נִכְנָס שְׂמֵחָה בְּכִלְיוֹתָיו וְכִשְׁתַּזְכֶּה לְכָל זֶה תִּזְכֶּה שֶׁעַפְעָפִיָה יִרְצוּ לְשִׁמוּעַ דְּבָרֵי עֵתִיק יוֹמִין לַעֲה"ב כְּאֹמְרָם ו"ל (בְּשִׁלְהֵי בְּרִכּוֹת) ת"ח אֵין לְהֵם מְנוּחָה בַעַה"ז וּבַעַה"ב שֶׁנֶּאֱמַר יִלְכוּ מִחֵיל אֶל חֵיל עוֹד י"ל עוֹלָמָה תְּרַאֶה בְּחַיֶּיהָ כַּר' אֲבָהוּ וְכַר' אֲלַעְזָר ו' פְּדַת שֶׁהָרָאוּ לוֹ י"ג נִהְרִי אֶפְרָסִמוֹן וְנִמְצָא שֶׁשְׂמֵחוּ שֶׁבִּישְׁרוּ לְהֵם בְּחַיֶּיהֶם עַל שֶׁכָּר הָעֵתִיד וְרָאוּ שֶׁכָּר עַה"ב בְּחַיֶּיהֶם גַּם אֶתָּה עוֹלָמָה תְּרַאֶה בְּחַיֶּיהָ.

עִי"ל עוֹלָמָה תְּרַאֶה בְּחַיֶּיהָ כְּלוֹמַר שִׁיעוֹר יְמֵי חַיֶּיהָ תְּרַאֶה בְּחַיֶּיהָ כַּדַּע"ה שִׁיעוֹר שִׁיעוֹר יְמֵיו שֶׁהָיוּ ע' שָׁנָה וְשִׁמּוֹת בַּיּוֹם שֶׁבַת וְזֶהוּ תִּגְרוּם לָהּ שֶׁאֲחֵרִיתָהּ לַחַיִּי הַעֲה"ב מְשׁוּם שֶׁהַמּוֹת נִגְדַת עֵינֶיהָ בְּנִדְעָה שִׁיעוֹר חַיֶּיהָ וְתַעֲמוֹד תְּמִיד בְּתִשְׁבּוּבָה וְאָמְרוּ עוֹד וְתִקְנֹתָהּ לְדוֹר דוֹרִים כְּלוֹמַר תִּזְכֶּה לְבִרְכַת תַּחַת אֲבוֹתֶיהָ יִהְיוּ בְּנֵיהָ תִּשְׁתַּמּוּ לְשָׂרִים בְּכָל הָאָרֶץ וְנִמְצָא שֶׁיִּהְיֶה תִּקְנֹתָהּ לְדוֹר דוֹרִים בְּהִיּוֹת וְרַעָה מְנַהֲגֵי הַדּוֹר וְכִיּוֹן שֶׁזָּרְעָה אֲחֵרֶיהָ יִזְכְּרוּ שְׂמֵחָה בְּטוֹב וְיִאָּמְרוּ דְּבַר מְשֻׁמָּה וְנִמְצָא בְּזֶה שֶׁגַּם אַחַר מוֹתָהּ לָבָה יִהְיֶה תְּבוּנָה לְעוֹלָם אֲפִלּוּ אֶתָּה בִּקְבֹר וּפִיָּה יְדַבֵּר חֲקָמוֹת לְעוֹלָם וְלִשְׁוֹנָה יִרְחִישׁ רְנָנוֹת מְשׁוּם שֶׁשֶׁפְּתוּחֶיהָ יִהְיוּ דוֹכְבוֹת בִּקְבֹר: אָמְרוּ עוֹד עַפְעָפִיָה יִישְׁרוּ נִגְדַת עֵינֶיהָ יִאִירוּ בְּמֵאוֹר הַתּוֹרָה כְּלוֹמַר עַפְעָפִיָה יִישְׁרוּ בְּדָבָר הַמְּנַגֵּד לָהּ שֶׁתּוֹכֵל לְנִצּוֹת יִצְרָם וְלֹא בְּדָבָר שֶׁהוּא נִגְדָה וְאֵיךְ תּוֹכֵל לְהַצִּיל מִיִּצְרָהּ שֶׁעֵינֶיהָ יִאִירוּ בְּמֵאוֹר הַתּוֹרָה וְתִזְכֶּה עִם זֶה לְקִירוֹן פְּנִיִם כַּמְרַע"ה וְזֶהוּ וּפְנִיָּה יְזַהֲרוּ כְּזוֹהַר הַרְקִיעַ גַּם תִּזְכֶּה שֶׁכָּל מוֹצָא שֶׁפְּתוּחֶיהָ יִבְיְעוּ דַעַת כְּלוֹמַר אַע"פ שֶׁכָּל אֶדָם כְּדִי לַעֲמֹד עַל ד"ת עַל בְּוִרְיוֹ מוֹצִיאִין מִפִּיהֶם כְּמָה דְּבָרִים שֶׁאֵינָם מְכוּוֹנִים לְאַמַת עַד שֶׁבְּסוֹף מְכוּוֹנִים לְאַמַת אַחַר כְּמָה טוֹרַח אֲמָנָם תִּזְכֶּה אֶתָּה שֶׁמִּיד בְּהַתְחַלַת דִּיבּוּרָהּ שֶׁפְּתוּחֶיהָ יִבְיְעוּ דַעַת עַל דְּרָה שְׁפִי הַמ' ו"ל עַל פ' תּוֹרַת אֲמַת הַיְתָה בְּפִיהוּ בְּלִי עוֹלָה שֶׁלֹּא יוֹצִיא עוֹלָה בְּשֶׁפְּתוֹ כְּדִי לְבֹא אֶל הָאֲמַת כו' וְכִלְיוֹתֶיהָ תַעֲלֹנְנָה מִיִּשְׁרָיִם תִּזְכֶּה שֶׁלְעוֹלָם כִּלְיוֹתֶיהָ תַעֲלֹנְנָה בְּמִשְׁרָיִם וְלֹא בְּשִׂמְחוֹת חִיצוֹנִיּוֹת וּבְזֶה תִּזְכֶּה שֶׁעַפְעָמִיָה יִרְצוּ לְשִׁמוּעַ דְּבָרֵי עֵתִיק יוֹמִין שֶׁכּוֹלֵם מִיִּשְׁרָיִם: עִי"ל שִׁיעוֹר שֶׁאֵין רָאוּי לְאֶדָם שִׁישְׁמַח עַל הַחֲקָמָה כְּלוֹמַר כִּי לָכֵה נוֹצֵר וְאִיזִכּוֹל לְהַתְפָּאֵר בְּחֲכָמָה עֲצָמָה אֲלֵא יִהְיֶה כְּפִנְתוֹ לְשִׁמִּים וּמַעֲשֵׂה דְרָשָׁב"ג (אֲבוֹת דְּר"ן פל"ח) שֶׁכְּשֶׁהוֹצִיאָוהוּ לְהַרְיָגָה א"ל שֶׁמָּא הֵייתָ מְשֻׁמַח בַּד"ת אָמַר נִחְמַתְנִי כו' וְלָזֶה אָמְרוּ לוֹ וְכִלְיוֹתֶיהָ תַעֲלֹנְנָה מִיִּשְׁרָיִם כְּשֶׁאֶתָּה אוֹמַר ד"ת שֶׁלֹּא תִהְיֶה הַשְׂמֵחָה בְּעַבּוֹר כְּבוֹדָה ר"ל לְהַתְפָּאֵר עֲצָמָה וּבְזֶה פְּעָמִיָה יִרְצוּ לְשִׁמוּעַ ד"ת שֶׁהֵם דְּבָרֵי עֵתִיק יוֹמִין.

עִי"ל עוֹלָמָה תְּרַאֶה בְּחַיֶּיהָ כְּרִיב"ל וְחִבְרִיּוֹ שֶׁנִּכְנָסוּ חַיִּים בַּג"ע וְאֲחֵרִיתָהּ לַחַיִּי הַעוּה"ב שֶׁלֹּא יִמְצָאוּ בָּהּ דְּבַר מַה לְהוֹצִיאָהּ מִשָּׁם כְּשֶׁם שֶׁבְּדָקוֹ לְרִיב"ל אִם נִשְׁבַּע וְהִתִּיר עַל גְּדָרוֹ גַּם עִתָּה יִתִּיר כו' וְלֹא מְצָאוּ שֶׁנִּשְׁבַּע וְנִשְׁאָל עַל שְׁבוּעָתוֹ וּבְזֶה נִשְׁאָר שָׁם וְהִנֵּה אֲחֵרִיתוֹ שָׁם ג"כ אֶתָּה תִּפְנֹס וְיִהְיֶה אֲחֵרִיתָהּ לַחַיִּי הַעוּה"ב כְּרִיב"ל וְתִקְנֹתָהּ לְדוֹר דוֹרִים שֶׁלֹּא יִרְאֶה הַקְּשֵׁת בְּיָמֶיהָ וְתִהְיֶה סִתְרָה עַל הַדּוֹר לָבָה יִהְיֶה תְּבוּנָה כְּלוֹמַר אַעפ"י שֶׁמְחַשְׁבָּה רַעָה אֵין הַקַּב"ה מְצַרְפָּה לְמַעֲשֵׂה עִם כָּל זֶה לֹא יִכְנָס לְעוֹלָם שׁוֹם הַרְהוּר בְּלָבָה אֲלֵא שֶׁלְעוֹלָם לָבָה יִהְיֶה תְּבוּנָה גַּם וְלִשְׁוֹנָה תִּחְרִישׁ רְנָנוֹת וּפִיָּה יְדַבֵּר חֲקָמוֹת כְּלוֹם כָּהּ יִהְיֶה וְרִגְלוֹתָהּ בְּתוֹרָה וּבְרְנָנוֹת לְהַקַּב"ה עַד שֶׁפִּיָּה וְלִשְׁוֹנָה מַעֲצָמָן יוֹצִיאֻם הַדְּבָרִים לְהַלֵּל

ליוצרה כדורה חשבתתי דרכי שכל פה למדם להלנה לבית המדרש עד שהיו הולכות מעצמן ועפעפיה יישירו נגדה שיהל' בה פח להמית הקמים עליה בראית עיניה כמו שמצינו נחן עיניו בו ועשאו גל של עצמות עיניה יאירו במאור התורה פלומר עיניה יאירו לעולם אפילו אחר מותה כמ"ש גבי מרע"ה לא פהתה עינו ופניה יזהירו פזוהר הרקיע כדורה ולא נס לכה שהיו פניו מאירות במותו כמו בחייו שפתותיה יביעו דעת אחר מותה להכריע בין הקב"ה והמתבתא כמו רבה בר נחמני שפסק כהקב"ה ואמר טהור ויצאת נפשו בטירה וכליותיה תעלוננה משרים שלא תהיה מיתתה ע"י אימת מלכות כדברה בר נחמני אלא תהיה מיתתה בעליונות כליותיה בהיות מיתתה על מטתה ופעמיה ירצו לשמוע דברי עתיק יומין פלומר לפסוק ההלכה פמותו כרבה בר נחמני שיצאה נפשו בטירה באומרו טהור טהור ודוק.

ע"ל עולמה תראה בחייה שיראו עיניה פבוד בעוה"ז פכבוד שיש לה לעוה"ב כדארו"ל (פסחים פ"ג ד"ן ע"א) גבי בנו של ריב"ל דחלש כו' אמר ראיתי עליונים למטה ותחתונים למעלה כו' ואנן פיצד היינו אמר פשם שאנו פכבוד פאן פה אנן שם ע"ל ידע איניש פנפשיה אם צדיק ואם רשע לכן כרפהו שיבחין ויבדוק בעצמו אם ראוי לעוה"ב או לא ויעשה תשובה וזהו עולמה תראה בחייה פיצד אתה לעוה"ב ע"ל שעולמה חוזר לימות המשיש ויובן בדרו"ל (בתרא דף ט"ו ע"ב) ג' הטעמן מעין עוה"ב אברהם יצחק ויעקב וזהו עולמה שעתיד אתה לראות לימות המשיש תראה אתה פכבוד פאבריהם יצחק ויעקב ע"ל עולמה תראה בחייה פלומר שלא תבא בגלגול לחזור לראות אלא תראה עכשיו בחייה עתה ולא עוד פדניאל שהבטיחו הקב"ה ותנוח לקץ הימין שלא יחזור בגלגול ע"ל עולמה תראה בחייה שבחייה יאמרו לה אצל מי אתה בעוה"ב פשמואל שהודיע לשאול בחייו מחר אתה עמי במחיצתי.

ע"ל עולמה תראה בחייה פלומר שתתפזה לראות פנים וכני פנים ואחריתיה לחיי העוה"ב שלא יצא ממך בן מקדים תבשילו ברבים ושהו גורם לאב לטורדו מג"ע לכן היה מזהיר דוד הע"ה כ"כ לשלמה בנו פשקרבו ימיו למות פדכתיב (מלכים א' סימן ב') ויקרבו ימי דוד למות ויקרא לשלמה בנו לאמר פירשו ז"ל שאמר דוד ולא הזכירו בשם מלה לפי שאין שלטון ביום המות והרב כמה"ר יהושע בבבנשת זצ"ל בס' אזני יהושע פי' שאמר ימי דוד לרמוז שגם הימים פשהיה קטן שאז נקרא דוד ולא מלה גם אותם הימים קרבו למות שהיו יראים מהמות כו' עוד נ"ל לפרש על אומרו ויקרבו ונקדים לפרש מאמר חז"ל במדרש פ' וילך רבנן אמרי פיון שידע משה שהיה לו למות באותו יום מה עשה אמר ר' ינאי פתב י"ג תורות י"ב לי"ב שבטים ואחד הניח בארון שאם יבקש אדם לזיניף דבר מוציאין אותו שבארון אמר משה מתוך שאני עסוק בתורה פכנלה חיים היום שוקע והגזרה בטלה מה עשה הקב"ה רמז לשמש והיה עומד ומתקשה פנגדו אמר איני שוקע ומשה קיים בעולם לפיכך איוב מפרשה אם לא בכיתי לקשה יום שנתקשה היום פנגדו עכ"ל יש להבין דמה איבה היה לשמש עם משה שהיה מתקשה פנגדו ועוד להבין אומרו לפיכך איוב מפרשה דמה חידש בפירושו ושמעתי משם החה"ש כמה"ר יצחק קרשקש ז"ל שטעם שהיה אז השמש מתקשה נגד משה לפי שראה שהגיע מלכותו של יהושע והשמש היה עבדו של יהושע שפן מצינו שא"ל עבדא בישא דזבינתי דאבא כו' ולכן בהיות עבדו והגיע זמנו של יהושע היה חוזר על פבודו ע"כ: אמנם נ"ל לפ' דאדרבה

כַּנְנָתוֹ שֶׁל שְׁמֹשׁ הָיָה לְתוֹעֵלְתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה כְּדִי שְׂיַעֲלֶה רְצוֹנוֹ בְּיָדוֹ שְׁאָמַר הַיּוֹם שׁוֹקֵעַ וְהַגְזֵרָה בְּטִלָּה וְכִינּוֹן דְּרָאָה הַשְׁמֵשׁ דְּרָמְזוֹ לוֹ הַקֵּב"ה שְׂיַעֲמֹד אָמַר הַשְׁמֵשׁ סוֹף סוֹף שְׂיַפְסִיק מֹשֶׁה מִלְלָמוֹד וְיָמוֹת לָכֵן אָמַר אֵינִי שׁוֹקֵעַ וּמֹשֶׁה קָיָים בְּנִיחוּתָא כְּלוּמַר וְכִינּוֹן שֶׁהוּא קָיָים אַף עַל פִּי שְׂאֵינִי שׁוֹקֵעַ א"כ אֵינִי מוֹעִיל כְּלוּם וְאֶשְׁקַע עֲצָמֵי וְכַנְנָתוֹ בְּזָה כְּדִי שְׂיַעֲבֹר הַיּוֹם וְתַתְּבַטֵּל הַגְזֵרָה מִשׁוּם שְׂיִוְתֵר קְרוּב לְבַטֵּלָה בְּשִׁיקוּעַ הַשְׁמֵשׁ יוֹתֵר מִמָּה שֶׁעוֹשֶׂה מִשׁוּם שְׂאֵי אֶפְשָׁר אִם לֹא יַפְסִיק בְּהִיּוֹתוֹ ב"ו וְלָכֵן הָיָה עוֹמֵד וּמִתְקַשֶּׁה כְּנִגְדּוֹ כְּלוּמַר כְּנִגְדּוֹ שֶׁל הַקֵּב"ה: עי"ל בְּהַפָּךְ זֶה שֶׁכַּנְנָתוֹ שֶׁל שְׁמֹשׁ הוּא שְׂיָמוֹת מֹשֶׁה וְלֹא מִשׁוּם אֵיבָה ח"ו אֲלֵא שְׁאָמַר מֵאַחַר שְׁסוּף סוֹף יָמוֹת מִשׁוּם שֶׁלְעוֹלָם גְּזַרְתּוֹ שֶׁל הַקֵּב"ה מִתְקַיָּים וְאֵנִי זְכִיתִי שְׂרָמְזוֹ לִי לְעַמּוֹד א"כ הָיָה מִתְקַשֶּׁה כְּנִגְדּוֹ וְאוֹמֵר לַהַקֵּב"ה אֵינִי זֶה וּמֹשֶׁה קָיָים כְּלוּמַר מֵאַחַר שְׂזָכִיתִי שְׂאֵינִי זֶה לָמָּה מֹשֶׁה קָיָים שְׂאֵנִי רוֹצֶה לְזַכּוֹת שְׂיָמוֹת לְפִי שֶׁכָּל יוֹם רוֹצֶה שְׂיָמוֹת בּוֹ הַצְדִּיק מִשׁוּם שֶׁמְקַבֵּל שְׂכָר לְפִיכָף אֵיבָה מִפְּרִשָּׁה שֶׁכַּנְנָתוֹ שֶׁל שְׁמֹשׁ הָיָה לְטוֹבָה בְּאוֹמְרוֹ אִם לֹא בְּכִיתִי לְקִשָּׁה יוֹם כְּלוּמַר אָמַר אֵיבָה לְכָל מִי שֶׁהָיָה מֵת הָיִיתִי בּוֹכָה עָלָיו כְּמַעֲשֵׂה אוֹתָהּ אֲשֶׁה שֶׁהָיָה בּוֹכָה כְּשֶׁהָיָה מֵת רָשָׁע אַחַד וְכִשְׁהָיָה מֵת צְדִיק הָיָה מִשְׁמַחַת וְאוֹמְרוֹ לָהּ שֶׁהָיָה רְאוּי לְעֲשׂוֹת בְּהַפָּךְ וְאוֹמְרוֹ שֶׁמֵּצַד מָה שֶׁהָיָה נוֹגֵעַ לְצְדִיק בְּעוֹה"ב אֵין רְאוּי לְבָכּוֹת עָלָיו מִשָּׂא"כ גְּבִי הִרְשָׁע שֶׁהָיָה בּוֹכָה מֵצַד הָעוֹנֵשׁ הַמְּגִיעַ לוֹ וְזֶהוּ מָה שְׂאוֹמֵר אֵיבָה לְפִי שֶׁכָּל מִי שֶׁהָיָה מֵת הָיִיתִי בּוֹכָה עָלָיו וְאִם הָיָה מְצִיאוֹת שֶׁלֹּא בְּכִיתִי עָלָיו הָיָה לְקִשָּׁה יוֹם כְּמַרְבַּע"ה דְּנִתְקַשֶּׁה הַיּוֹם כְּנִגְדּוֹ וְלֹאִישׁ אֲשֶׁר הַשְׁמֵשׁ הָיָה מִתְאַנֶּה שְׂיָמוֹת בּוֹ אֵין רְאוּי לְבָכּוֹת עָלָיו וְאִם נִפְשֵׁי עֲגָמָה הָיָה לְמִי שֶׁהוּא אֲבִיוֹן מִן הַמְּצוֹת בְּאוֹפֵן שְׂאֵיבָה אָמַר אִם הָיָה מְצִיאוֹת שֶׁלֹּא בְּכִיתִי הָיָה לֹאִישׁ כְּמֹשֶׁה שֶׁנִּתְקַשֶּׁה הַשְׁמֵשׁ כְּנִגְדּוֹ בְּהִיּוֹת תְּאַנְתּוֹ שְׂיָמוֹת בּוֹ מְפוֹרָשׁ שֶׁכַּנְנָתוֹ שֶׁל שְׁמֹשׁ הָיָה לְשָׁמַיִם וְלֹא לְקִטְרָג עַל מַרְע"ה מִשׁוּם אֵיבָה ח"ו: וְנִחְזָר לְעֲנִן וַיִּקְרְבוּ יָמֵי דָוִד לְמוֹת גו' הַכּוֹנֵה בְּהִיּוֹת שֶׁכָּל יוֹם וַיּוֹם רוֹצֶה שְׂיָמוֹת בּוֹ הַצְדִּיק לָכֵן וַיִּקְרְבוּ יָמֵי דָוִד לְמוֹת וַיִּקְרְבוּ מִלְשׁוֹן וְכִלֵּי הַקֶּרֶב שְׁנוֹת שְׁתוֹ הַשְּׁעָרָה כְּלו' הָיוּ גִלְחָמִים הַיָּמִים זֶה אוֹמֵר בִּי יָמוֹת וְזֶה אוֹמֵר בִּי יָמוֹת.

עי"ל וַיִּקְרְבוּ יָמֵי דָוִד לְמוֹת יוֹבֵן בְּדַחַ"ל (יְבָמוֹת פ"ו דס"ד ע"ב) בֵּימֵי דָוִד הַמְּעִיט שְׂנֵי כו' וְזֶהוּ הַרוֹמְזוֹ כָּאֵן שְׂיָמֵי דָוִד קָרְבוּ לְמוֹת מָה שֶׁלֹּא הָיָה כֵּן קוֹדֵם מִמֶּנּוּ שֶׁבְּשִׁיעוֹר שְׂנֵים אֵלוֹ לֹא הָיוּ מִתְקַרְבִּים לְמוֹת וְזֶהוּ מָה שְׂרוֹמְזוֹ לוֹ בְּאוֹמְרוֹ אֲנִכִּי הוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ כָּל הָאָרֶץ כְּלוּמַר בְּשִׁיעוֹר שֶׁמְקוֹדֵם מִמֶּנִּי הָיוּ מִתְחִילִין לְחִיּוֹת אֲנִכִּי הוֹלֵךְ מִשׁוּם שֶׁמְכַפֵּן וְהִלָּאָה נִתְמַעֲטוֹ הַשְּׂנֵים וּא"כ בְּשִׁיעוֹר שְׂדֶרֶךְ כָּל הָאָרֶץ שְׂעֵדִיִּין חַיִּים וְעוֹמְדִים אֵנִי הִילָךְ מִזֶּה הָעוֹלָם וְאוֹמֵר לוֹ כֵּן כְּדִי שֶׁלֹּא יִתְרַשֵּׁל מִלְהַכִּין צְדָה לְדַרְכּוֹ מִיָּד בֵּימֵי בְּחֵרוֹתוֹ וְדוּק לָכֵן וְשִׁמּוֹר עֲצָמָה מִן הַחֲטָא וְחֻזְקָתָהּ וְהֵייתָ לֹאִישׁ לְחַזוֹר בְּבְחֵרוּתָהּ אִם יֵשׁ אֵיזָה עוֹץ בְּיָדָהּ כְּדֶרֶךְ שְׂדֶרֶשׁוֹ רז"ל אֲשֶׁרִי הָאִישׁ אֲשֶׁרִי מִי שֶׁעוֹשֶׂה תְּשׁוּבָה בְּעוֹדוֹ אִישׁ וְזֶהוּ וְחֻזְקָתָהּ וְהֵייתָ לֹאִישׁ: עי"ל בְּאוֹמְרוֹ וַיֵּצֵא אֶת שְׁלֹמֹה בְּנוֹ לְאֹמֵר דְּמִי לֹא יָדַע שֶׁשְׁלֹמֹה הָיָה בְּנוֹ וְעוֹד מֵאֵי לְאֹמֵר לְאַחֲרֵים וְעוֹד לְהַבִּין אוֹמְרוֹ אֲנִכִּי הוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ כָּל הָאָרֶץ וְעוֹד דְּלָמָּה לֹא אֲמַרְאֵנִי הוֹלֵךְ וְאוֹמֵר אֲנִכִּי אֲמַנָּם נ"ל אָמַר אֶת שְׁלֹמֹה בְּנוֹ לְאֹמֵר כְּלוּמַר צְוֶהוּ בְּדַרְכֵי ה' בְּאוֹפֵן שְׂיִאמְרוּ הָעוֹלָם שְׁלֹמֹה כֵּן דָּוִד כֵּן יְכַבֵּד אֶב שְׂאֲחָזוּ מַעֲשֵׂה אֲבוֹתָיו כְּדָוִד וְזֶהוּ לְאֹמֵר שְׂיִאמְרוּ אַחֲרָיִם רְאוּי הוּא לְהִיּוֹת שְׁלֹמֹה כֵּן דָּוִד וְאוֹמֵר אֲנִכִּי הוֹלֵךְ כו' כְּכָר פִּירְשִׁיתִי בְּפִי הַפְּרָשִׁיּוֹת אֲשֶׁר לִי גְבִי יַעֲקֹב הִנֵּה אֲנִכִּי מֵת שְׁאָמַר אֲנִכִּי וְלֹא אֵנִי מִשׁוּם שֶׁהַפְּרָשׁ שֵׁישׁ בֵּין אֵנִי לְאֲנִכִּי שְׂאֲנִכִּי הוּא הַחֲצוֹנִיּוֹת מָה שֶׁנִּדְמָה לְעֵין אֲמַנָּם אֵנִי הוּא הַפְּנִימִיּוֹת וְלָכֵן אָמַר הַקֵּב"ה בְּסִינֵי

אָנְכִי ה' אֱלֹהֶיךָ וְלֹא אֲמַר אֲנִי לְפִי שְׁמִי יִפִּיר מֵהוּתוֹ ית' יִשְׁתַּבַּח שְׁמוֹ וּמֵה שְׂרָאוּ בְּסִינֵי הָיָה בְּדַמְיוֹן הַנִּרְאָה לְעֵינַיִם כַּש"צ כו'.

וְנִחְזָר לְעֵינַיִן שְׁבִהוּת שְׁיַעֲקֹב אַע"ה נִרְאָה לְעֵינַיִם מֵת וְלֹא הַפְּנִימִיּוֹת לְפִי שְׁהַצְדִּיקִים אֵינָם מֵתִים. וְזֶהוּ מֵה שְׂרוּמְזוֹ דָּוִד הַע"ה בְּאוֹמְרוֹ אָנְכִי הוֹלֵךְ כְּלוֹ' הַחִיצוֹנִיּוֹת וְלֹא הַפְּנִימִיּוֹת מֵת וְלָזֶה אֲמַר אָנְכִי וְלֹא אֲנִי.

וְאֲמַר אָנְכִי הוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ כָּל הָאָרֶץ נִיבָא וְלֹא יָדַע מֵה נִיבָא שְׁלֵא הָיָה עֲתִיד לְמוֹת עַל מִטְתּוֹ בְּדֶרֶךְ כָּל הַמְּלָכִים פְּאוֹמְרָם ז"ל (בפ"ב דְּשַׁבַּת ד"ל ע"ב) שְׁאוֹתוֹ שַׁבַּת לֹא פָּסִיק גִּיְרָסָא מִפְּנִימִיָּה וּבֵא הַשְּׁטָן וְהִרְעִישׁ בְּאֵילָנוֹת וַיִּצְא דָּוִד הַע"ה לִרְאוֹת וְנִפְל וּמֵת כו' נִמְצָא שְׁכַשְׁהֵי הוֹלֵךְ עַל רַגְלָיו בְּדֶרֶךְ כָּל הָאָרֶץ נִפְל וּמֵת וְזֶהוּ הַרְמָזוֹ בְּאוֹמְרוֹ אָנְכִי הוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ כָּל הָאָרֶץ וְאֲמַר עוֹד וְשִׁמְרַת אֶת מְשֻׁמְרַת ה' אֱלֹהֶיךָ לְלַכַּת בְּדַרְכֵיךָ לְשִׁמּוֹר חֻקֹּתָיו וּמִשְׁפָּטָיו גו' נִרְאָה לִפ' בְּדַרְז"ל (בִּיבְמוֹת דַּכ"א ע"א) רָמַז לְשִׁנְיּוֹת מִנִּין שְׁנֵאמַר וּשְׁמַרְתֶּם אֶת מְשֻׁמְרַתִּי עֲשׂוּ מְשֻׁמְרַת לְמְשֻׁמְרַתִּי כו' לָזֶה אֲמַר וְשִׁמְרַת אֶת מְשֻׁמְרַת ה' כְּלוֹמַר צִוְּהוּ לְשִׁמּוֹר הַסִּיגִים וְהַגְּדוּרִי וְזֶהוּ וְשִׁמְרַת אֶת מְשֻׁמְרַת כְּמוֹ וּשְׁמַרְתֶּם אֶת מְשֻׁמְרַתִּי עֲשׂוּ מְשֻׁמְרַת לְמְשֻׁמְרַתִּי וְכָל זֶה כְּדִי לְלַכַּת בְּדַרְכֵיךָ לְשִׁמּוֹר חֻקֹּתָיו וּמִשְׁפָּטָיו מִשׁוּם שְׁאֵם אֵין גְּדוּרוֹת עוֹבֵר אָדָם עַל הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים: וְקָרוֹב לָזֶה בְּאוֹפֵן אַחַר שְׁכַנְתּוֹ לֹמַר וְשִׁמְרַת אֶת מְשֻׁמְרַת כְּלוֹמַר כְּשֶׁתַּעֲשֶׂה מְשֻׁמְרַת לְמְשֻׁמְרַתִּי שְׁהֵם הַגְּדוּרוֹת אֲזִי יִהְיֶה ה' אֱלֹהֶיךָ לְפִי שְׁהַשְּׁנִיּוֹת גּוֹרְמִים שְׁלֵא תִטָּא לְבָעוֹט וְלַעֲבֹר עַל מֵה שְׁכַתוֹב בַּתּוֹרָה שֶׁהוּא לְעֻזּוֹב ה' אֱלֹהֶיךָ: עי"ל וְשִׁמְרַת אֶת מְשֻׁמְרַת ה' אֱלֹהֶיךָ לְלַכַּת בְּדַרְכֵיךָ לְשִׁמּוֹר חֻקֹּתָיו וּמִשְׁפָּטָיו כְּלוֹמַר כְּשֶׁתַּרְגִּיל לְשִׁמּוֹר אֶת מְשֻׁמְרַתוֹ שְׁהֵם הַשְּׁנִיּוֹת לַעֲשׂוֹת דְּבָרִים לְפָנַיִם מִן הַשּׁוּרָה אֲזִי תִדְמָה בְּעֵינַיִךָ מִכַּח הַרְגִּילוֹת שֶׁהַרְגַּלְתָּ עֲצָמָךָ בְּחִסְדוֹת שְׁזִוְהוּ הַחַיּוֹב גְּמוּר וּמוֹטֵל עֲלֶיךָ שֶׁהוּא לְלַכַּת בְּדַרְכֵיךָ לְשִׁמּוֹר חֻקֹּתָיו וּמִשְׁפָּטָיו שְׁאֵין אִתָּה עוֹשֶׂה שׁוּם חִסְדוֹת מְסִיבָה שְׁמַעוֹלָם הַרְגַּלְתָּ בְּחִסְדוֹת וְהִיא בְּדֶרֶךְ שְׁפִי הֵרַב כַּמְהַר"ר בְּרוּךְ אַנְגְ'לִי ז"ל בְּדַבְּרֵי הַתַּנָּא בְּמִסְכַּת אָבוֹת וּמְכַשְׁרָתוֹ לְהִיּוֹת צְדִיק וְחִסִּיד וְיִשָּׁר וְנֶאֱמַן כו' שְׁהֵיָה רֵאוּי שְׁיֵאמַר וּמְכַשְׁרָתוֹ לְהִיּוֹת צְדִיק יִשָּׁר וְנֶאֱמַן וְחִסִּיד לְפִי שְׁחִסִּיד הִיא הַמְּדַרְגָּה הַעֲלִיּוֹנָה אֲלֵא הוּא אֲשֶׁר דְּבָרָנוּ שְׁהַפְּנִיָּה כְּשֶׁתַּרְגִּיל מִיָּד בַּתְּחִילָה לְהִיּוֹת חִסִּיד גְּרָמָה לָךְ אַח"כ מִכַּח הַרְגִּילוֹת שְׁזִוְהוּ שְׁאִתָּה עוֹשֶׂה אֵינָם דְּבָרִים מִיְּנֻתָרִים אֲלֵא יִשָּׁר וְנֶאֱמַן תִּדְמָה שְׁזִוְהוּ שְׁאִתָּה עוֹשֶׂה הוּא הַדֶּרֶךְ הַיִּשָּׁר וּמִן הַרֵאוּי לֹא תַחֲזִיק עֲצָמָךָ לְחִסִּיד כ"א לְיִשָּׁר וְנֶאֱמַן: וְאֲמַר עוֹד לְמַעַן תִּשְׁכַּח אֶת כָּל אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה וְאֵת כָּל אֲשֶׁר תִּרְאֶה שֶׁם הַפְּנִיָּה מֵה שְׁאֵנִי מְצַנֶּה אוֹתָךְ עַל הַשְּׁנִיּוֹת הוּא לְמַעַן תִּשְׁכַּח אֶת כָּל אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בַּתּוֹרָה וְאֵת כָּל אֲשֶׁר תַּפְּנֶה שֶׁם בַּתּוֹרָה שְׁאֵם לֹא תִשְׁמָר הַשְּׁנִיּוֹת לֹא תִבָּא לְהַשְׁכִּיל וְלַעֲשׂוֹת מֵה שְׁכַתוֹב בַּתּוֹרָה גַּם יֵשׁ לְדַקְדָּק אוֹמְרוֹ וְשִׁמְרַת אֶת מְשֻׁמְרַת ה' אֱלֹהֶיךָ מִשְׁמַע אֱלֹהֶיךָ וְלֹא אֱלֹהֵי ח"ו אֲמָנָם יוֹבֵן עִם מֵה שְׁפִי ר' בְּחַיִּי ז"ל בְּפָסוּק הַגְּדַתִּי הַיּוֹם לֵה' אֱלֹהֶיךָ שְׁהַטַּעַם שְׁהֵיָה אוֹמַר הַמְּבִיא לְפָנַי הַפְּהֵן לֵה' אֱלֹהֶיךָ מִשׁוּם שְׁהַפְּהֵן הָיָה בְּנֻדָּי שְׁהֵיָה מֵאֲמִין בַּהֲקַב"ה בְּכָל לְבָבוֹ וּבְכָל נַפְשׁוֹ שֶׁה' אֱלֹהֵיוֹ מִשָּׂא"כ הַמְּבִיא הַבְּכוֹרִים שְׁאֵינִי יוֹדַע מֵה בְּלָבוֹ לָכֵן לֹא הָיָה יָכוֹל לֹמַר הַגְּדַתִּי לֵה' אֱלֹהֵי לְפִי שְׁאֵינִי יוֹדַע בְּמִי מֵאֲמִין וּמֵה פָּגָם יֵשׁ בְּלָבּוֹ לָכֵן הָיָה אוֹמַר לֵה' אֱלֹהֶיךָ אֲנִי מוֹדָה בֵּה' שֶׁהוּא אֱלֹהֶיךָ בְּנֻדָּי וְדוֹק וְלָזֶה אֲמַר דָּוִד לְשַׁלְמָה בְּנוֹ וְשִׁמְרַת אֶת מְשֻׁמְרַת בְּאוֹפֵן שְׁתַּתְחַזֵּק הַאֲמוּנָה בְּלָבָבךָ שְׁתַּגִּיעַ לְמַעַלַת הַפְּהֵן שְׁאוֹמְרִים לְפָנָיו הַגְּדַתִּי הַיּוֹם לֵה' אֱלֹהֶיךָ בְּהִיּוֹת ה' אֱלֹהֵיוֹ בְּנֻדָּי וְאֵין בְּלָבוֹ שׁוּם פְּקוּק וְלִז"א לוֹ ה' אֱלֹהֶיךָ וְדוֹק וְאֲמַר עוֹד לְמַעַן יָקִים ה'

את דברו אשר דבר אלי אם ישמרו בניה את דרכם ללכת לפני באמת הפונה לומר כל זה שאני מצוה לה אל תהיה פונתה בשמירת החקים והמשפטים ע"מ לקבל פרס רק יהיה פונתה למען יקים ה' את דברו אשר דבר ושישמח הקב"ה לקיים את דברו ולא מצד הפינה הנוגעת אליה רק שיקים ה' את דברו: גם ראוי לשים לב בענין מה שצוה דוד הע"ה לשלמה על ענין יואב בן צרויה שלא ייטיב עמו ועם שמעי בן גרא ואמר לו ועשית כחכמתה ולא תורד את שיבתו בשלום שאולה דלא ימנע אם היה חייב מיתה שמעי על שקללו קללה נמרצת למה הוא לא הרגו פשחזר לממשלתו ואם פפי הדין לא היה חייב מיתה למה צוה לשלמה שיהרגהו ועוד מה חכמה שינה פאן פדי להורגו אם היה חייב ועוד שלא מצינו שעשה שלמה הע"ה שום חכמה להורגו אלא שצוה לו שלא יעבור לגשור ועבר והרגו.

אמנם פירשתי ענין נכון ואח"כ מצאתיהו בס' קול יעקב ידוע מאמרם ז"ל (כתובות פ"ג דק"י ע"ב) כל הדר בחו"ל דומה כמי שאין לו אלוה ולכן פינון שמה שקללו שמעי בן גרא לדוד היה פשיצא מא"י לחו"ל נסתפק דוד אם פונתו היה לשמים וקללו על שיצא מא"י לחו"ל שהוא פאלו עובד ע"ז או שקללו על גנדל רשעתו ולכן לא יוכל דוד להורגו שלא היה יודע להבחין על איזה פינה קללו לכן צוה לשלמה בנו שידע בחכמתו הרמה על מה הצד קללו ועשה שלמה בחכמתו וצוה לו שלא יעבור לגשור שהוא חו"ל להבחין פונתו וכינון שעבר ידע נאמנה שמה שקלל לדוד לא היה בעבור שיצא לחו"ל שהוא פאינו עובד ע"ז שאם הוא סובר פן נרע בעיניו לצאת הוא למה יצא: ונחזור להקדמה שהקדמתי שצריך האדם ללבן ולהזדקק עצמו ולכן פשהדור חייב לוקח הקב"ה צדיק מהדור פדי שירגישו ויחזרו בתשובה ויתלבנו דבזה נבין פסוק הושיעה ה' פי גמר חסיד פי פסו אמונים מבני אדם והפונה הוא אשר דברנו פשהדור חייב ח"ו מקדים הקב"ה ולוקח צדיק מהדיר אולי יהיו מרגישים במיתתו ויחזרו ואם לאו לוקח החסיד דעם זה פירשו חז"ל פסוק הצדיק אבד כו' וזהו האמור פאן הושיעה ה' לישראל והושע להם מצרתם משום שגמר חסיד ואין מי שיגין עליהם ואם תאמר שהרי יש צדיקים ואנשי אמונים ביניהם והם יגינו עליהם ויהיו למחסה ולמסתור לזה אמר פי פסו אמונים כלומר אין הדבר פן משום שפבר פסו אמונים מבני אדם קודם מיתת החסיד לפי שאין הקב"ה לוקח הצדיק אלא פראשונה ולחסיד בפוף ונמצא שבמיתת החסיד לא נשאר עוד פלום: ובזה נבין פונת דוד הע"ה פאומר שמה נפשי פי חסיד אני כו' פלומר פשהדור חייב אל תקחני מיד לכפרת הדור פדי שיהיו מרגישים ויחזרו בתשובה אלא שמה אותי לבסוף פי חסיד אני והחסיד נלקח אם אין חוזרים במיתת הצדיק: ובזה יובן גם פסוק (מ"כה סי' ז') אבד חסיד מן הארץ וישר באדם אין פלומר מה שפא הדור לגדר שאבד חסיד מן הארץ משום שישר באדם אין לפי שקודם מיתת החסיד פבר פלו הישרים והצדיקים לפי שהקב"ה לוקח הצדיק אולי יחזרו ואם לאו לוקח החסיד: או יאמר שידוע שבעון שחטא אדם הראשון מתים חסידים וישרים אע"פ שהם לא טעמו טעם חטא ולכן אבדו חסידים וישרים מן הארץ אע"פ שלא חטאו ולזה אמר אבד שהוא פאבדה שנאבדת פלי רצון וטעם אבדת החסיד והצדיק בעבור שישר באדם אין שלא ה"ה ישר אדם הראשון בפיווי יתברך ואכל מן העץ: פאופן שהצדיק הוא מגן וצנה על הדור והעולם עומד בעבורו פדכתיב וצדיק יסוד עולם אשר עם זה יובן פסוק(במשלי סי' ל') צדיק

לעולם בל ימוט וירשעים לא ישפנו ארץ הפונה בעבור הצדיק העולם בל ימוט לפי שהצדיקים הם יסודי עולם כדכתיב וצדיק יסוד עולם אמנם הרשעים גורמים שלא יהיה ישוב ולא ישפנו הבריות בארץ לפי שגורמים השחתה לארץ שיחזור לטבעה למטה מהארץ כמו שהיה בדור המבול והנני משחיתם את הארץ פלומר עם הארץ שיחזור הארץ למטה לטבעה שהמים למעלה כדכתיב ורוח אלהים מרחפת על פני המים.

עי"ל דשיעור הפתוב דרף תמיה שהרי הצדיק גורם לעולם שלא ימוט ואע"פ שהארץ שלקה עם כל זה משפילים עצמם ושוכנים בארץ סמוך לארץ ולא בעליות והרשעים שהם אדרבה מתריבים העולם למה לא ישפנו ארץ סמוך לארץ אלא שדירתם בעליות וחדרי משכיות.

עי"ל בפסוק אבד חסיד מן הארץ כו' ידוע שפן הראוי היה לו לומר נאבד חסיד אמנם אמר אבד לרמזו שאבד הצדיק להיות מן הארץ נוצר מחומר שפן הראוי היה שיהיה כמלאכי השרת בגדר הרוחניות ומי גרם לזה שישר באדם אין שהוא אדה"ר שאכל מן העץ וגרם לבישת החומר בעולם שהרי כתיב אני אמרתי אלהים אתם ובני עליון כלכם אלא שחטאו גרם לו זה ולכל הנמשכים אחריו.

והגם שהמיתה היתה מוכרחת לבא לעולם כמו שהארכתי בזה במדרש אליהו עם כל זה אם לא היתה באה ע"י חטא אדם היתה מיתה של נשיקה או בעליות השמים חיים כאלהיו ונחנף וכשם שיהיה לעתיד לבא שעתיד הקב"ה לעשות כנפים לצדיקים ושטין ומעופפים על פני המים שהם מים העליונים כמו שפירשתי במדרש אליהו באנרף: ובזה נבא לבאר מאמר במדרש קהלת וז"ל ידעתי כי כל אשר עשה האלהים הוא יהיה לעולם אמר רבי יהודה בר ר' סימון ראו הנה אדה"ר שיהיה חי וקיים לעולם ומפני מה נקנסה עליו מיתה אלא והאלהים עשה שייראו מלפניו עכ"ל.

וכבר פירשתי מאמר זה בחיבור הפרשיות אשר לי בפ' בראשית וגם במקומות אחרים אמנם נראה עתה לדקדק דמה שאל מפני מה נקנסה עליו מיתה דזיל קרי בי רב שעבר על ציווי יתברך ואכל מן העץ שאמר לו כי ביום אכלה ממנו מות תמות ואם תאמר שהפונה לומר מפני מה נקנסה עליו מיתה מעיקרא פלומר דלמה הכניסו בתגר זה לצוות לו על העץ ולקנוס עליו מיתה באומריו כי ביום אכלה ממנו מות תמות אין זו קושיא כלל שאדרבה הכניסו בתגר זה כדי שינצח יצרו ולהטיב עמו ולהרבות שגרו בירת חיים נצחיים מהמלאכים וגם אין לומר דכונת הקושיא לומר מפני מה נקנסה עליו מיתה ולא יסורין משום דמה משיב כדי שייראו מלפניו שאדרבא עם היסורין היו יראים ממנו יותר ולמה לא הביאם: אמנם לעד"נ שפונת השואל דמאחר שאמר שראוי היה אדה"ר להיות חי וקיים לעולם ושהיה רצונו יתברך אם פן מאחר שטבעו של הקב"ה למחול עד ג' עונות אם פן מפני מה נקנסה עליו מיתה מידי בעון ראשון שעשה שמאחר שרצונו היתה שיהיה חי וקיים לעולם היה לו למחול עונו בהיותו ראשון ותירץ והאלהים עשה שייראו מלפניו ומאחר שפונתו ית' היה להביא המיתה כדי שייראו מלפניו שעם המיתה מתניסר העולם זהו הסבה שלא מחל לו על עון א' אע"פ שהקב"ה מוחל עד ארבעה ואף שהיה ראוי שיהיה חי וקיים מסבת שעם המיתה מתניסר העולם הוכרח להביא כדי שלא יעשו עצמן אלהות כמו שהשיב רשב"ג לקיסר שאמר שהיה באדם ב' רשויות והשיב לו

עם ענין המיתה ודוק: ונחזור לענין שהצדיק נלקח בעון הדור לפי שהצדיק יסוד עולם שלא יאונה לצדיק כל רע ובזה הבא נבא לביאור מאמר המנצב פתח שער הדרוש אמר רבה ב"ב חנה אמר לי שהוא טייעא תא ואחוי לך טורא דסיני כו' הפונה אמר לי אליהו תא ואחוי לך מי שהוא ת"ח מוחזק ותורתו בטורה כמו שניתנה בסיני בקדושה וטורה וזהו שאמר טורא דסיני אזלי ונחזאי דהדרנליה עקרבי פלומר שהיה לו יסורין וערין ורעים וזהו להרבות שחרן.

עוד יש לומר שמה שאמר דהדרן ליה עקרבי שגם עמי הארצות שונאים אותו ורוצים לנשכו כחמור וז"א דקיימן פי חמרא חינוכתא. עי"ל דהדרן ליה עקרבי הם עצות מחשבות הוא) השטן הוא יצה"ר איך יכול לו להטותו מן הדרך שכל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו לפי שהשטן תקיף עמו ביותר ואמר דקיימן פי חמרא חינוכתא פלומר היו לפניו עצות היצר להורגו כמפת של סוס חינוכתא שהוא רע מאד כמו שאמר רז"ל (בפ"ק דחולין ד"ז ע"ב) אמר רבי חנינא מעולם לא שאלני אדם על מפת פרדה לבנה וסי וענין הב"ק רמז על ההכרזה שבעבורו העולם נזון וגם רמז על מאמר חז"ל ג' הקב"ה מכריז עליהם בכל יום וא' מהם על מי שאין לו פת בסלו ועוסק בתורה וזה המדוכה ביסורין ובחוסר כל מכריז הקב"ה עליו וזהו ענין הב"ק.

או רמז שכל העולם פולו קנים בשביל הכל פיו שלומד בתורה אשר היא סבה לקיום העולם פדכתיב אם לא בריתי כו' ובהיות זה בעולם ראויים היו ישראל מסבתו לגאולה אבל נשבע שלא לגאול כי אם בדור שפולו חייב או בדור שפולו זכאי וז"ש אוי לי שנשבעתי וז"ש חז"ל עתידין ישראל ליתן עליהם את הדין בשביל עיכוב התשובה וענין ההפדה ורוגז החכמים על רבה בב"ח רמז שהוא הנה יכול להפך השבועה משום שפידו להזהיר לישראל להחזירם לתשובה ורבה"ח סבר שלא היו מקבלין ממנו פן יאמר לו הדור אין אנו משגיחים בה ויהיו מזידין כאנשי דור המבול שאמרו לאל סור ממנו ודעת דרכיה לא חפצנו כמו שדרשו ז"ל פסוקים אלו על אנשי דור המבול ובהיותם מזידיים אפשר שיביא מבול על רוב העולם או יביאם למבול ואמר אוי כפיכול כאלו מיצר בצרתנו פדכתיב עמו אנכי בצרה וכתוב בכל צרתם לו צר ודברה תורה כלשון בני אדם או אפשר לרמז דהרמז טורא דסיני דהדרן ליה עקרבי הוא הר סיני אשר יושבים שם היום עובדי פסל ויש שם ע"ז וקיימן פי חמרא חינוכתא רמז לכומרים שלהם אשר בשר חמורים בשרם וכדרך ידע שור קונהו וחמור אבוס בעליו והם אינם מפירים למי שבראם והולכים אחרי ההכל ותמיד בודים דברים מלבם ומטים אחריהם דדרכיהם המעוקלים ומורים שמלבנים עצמן בזה והם שקועים בטומאה וזהו פי חמרא חינוכתא ודוק.

וענין הב"ק אוי לי שנשבעתי שמרוב הקנאה ממה שעושים החטאים האלה במקום אשר שכן שם שכינתו מתנחם כפיכול על גלות עמו ישראל ואומר כמתנחם על הדבר אוי לי שנשבעתי כי מה עשיתי ועכשיו שנשבעתי מי מפר לי ורבה בב"ח סבר שהיה על שבועת המבול ולכך לא התיר לו ומלת אוי לא דייק: (א"ה ענין לקמן דרוש ח"י מ"ש עוד במאמר זה).

הצעיר אליהו בכמהר"ר שלמה אברהם הפהן האתמרי זלה"ה: דרוש טוב על הגאולה ושם הדרוש הזה תקנות ישראל ע"ש קניתי ה' קנתה נפשי ולדברו הוחרתי. וסמכתיהו

אצל דרוש ההספד דבלע המנות לנצח: בכא בתרא פ"ה (דע"ג ע"ב) אמר רבה בר בר חנא זימנא חדא הנה אזלינן במדברא ונחזינן הנהו אנוני דשמיטן גדפייהו משמנייהו וקא נגדי נחלי משחא מתותייהו ואמינא להו אית לי מנייכו לעלמא דאתי חדא דליא לי אטמא וחדא דליא לי גדפא פי אתאי קמי דר"א אמר לי עתידין ישראל ליתן עליהן את הדין עכ"ל: כבר קבלנו מרבתינו ז"ל (סוטה פ"ט דמ"ט ע"ב) שבעקבות משיחא חוצפא יסגא כו' והטעם בהיותם כל הנשמות תלויות באדם הראשון והנה הדורות האחרונים הם מאותם הבאות מלמטה שהם בעקבותיו של אדם הראשון תלויות ולכן הם עזי פנים ממקום שבאו וזהו בעקבות משיחא דאדם דוד משיח ובהיותם נשמות באים מעקבותיו של משיח שהוא אדם הראשון חוצפא יסגא וכדאז"ל שם פני הדור כפני הכלב אשר עם זה שמעתי פונה במאמרם ז"ל (חגיגה פ"ב די"ד) י"ח קללות קלל ישעיה לישראל ולא נתקררה דעתו עד שאמר להם ירهبו הנער בזמן והנקה בנכבד כו' דקשה טובא שאדרבה הנביאים לעולם מוסרים נפשם על ישראל וכאן נראה שח"ו היה מתאנה בהשחתת ישראל חלילה אמנם הפונה יובן עם האמור שבעקבות משיחא חוצפא יסגא באופן שפניו שיתרבה החוצפא בדור הוא סימן טוב לישראל שנתקרב הגאולה ובהיות כן בשקללם הנביא כמה קללות על פי הדבור על מה שהיו חייבים היה מצטער עצמן בצרתו של ישראל ולא נתקררה דעתו עד שאמר ירهبו הנער בזמן וכיון שכן שנתרבה החוצפא הם קרובים לגאולה: אמנם יש לי לדקדק במאמר הנזכר תנא ר' נהוראי אומר דור שכן דוד בא נערים ילבינו פני זקנים בת קמה באמה פלה בתמותה כו' דקשה דבשלמא בת קמה באמה הוא חידוש אבל פלה בתמותה אינו חידוש דגם בזמן הזה מריבות זו בזו כאומרים ז"ל שפשם שאי אפשר לעורב שיתלבן כף אי אפשר שיהיה שלום בין פלה לתמותה ושמעתי אומרים שהחידוש שיהיה אז בעקבות משיחא פי הפלה אפ"ל בעודה בתופתה תהיה מריבה עם תמותה מה שאין כן עתה וזהו פלה בתמותה בעודה פלה ע"כ.

ונראה לי זה דוחק גדול משום דאין אנו יכולים לומר בכאן מדשני לומר פלה שבא לרמוז בעודה פלה בתופתה משום שלעולם כף שמה דבשלמא אם הייתה לה שם אחרת ניחא לדרוש מדשני לומר פלה.

אמנם נראה לי לפרש דבזמן הזה התמותה בהיותה גדולה ורוצה לייסרה היא המתחלת להריב ומתוף זה מתרבה המריבה בינה ובין פלתה וזה אינו כ"כ עזות בהיותה תמותה פוטרת מים תחלה אמנם לעתיד יתרבה החוצפה כ"כ שפלה בתמותה שהפלה שיהא קטנה תהיה מתחלת להריב עם תמותה אע"פ שתמותה לא דברה לה כלום וזהו עזות גדול ובהו נבין מאמר חז"ל (סנהדרין פ' חלק דף צ"ט ע"א) אין בן דוד בא אלא בדור שפולו חייב או בדור שפולו זכאי דקשה דבשלמא בדור שפולו זכאי ניחא אמנם בדור שפולו חייב למה יזכו לזה ובמקו' אחר פירשתי עם מאמר חז"ל סנהדרין שדנוהו כולם לחובה זכאי.

אמנם נראה לפרש עוד עם האמור שבעקבות משיחא חוצפא ישגא בהיותם הדורות האחרונים נשמות הבאים מהעקב וזהו אוצר הנשמות שאמרו ז"ל אין בן דוד בא אלא עד שיכלו נשמות שבגוף שהם הנשמות התלוים בגופו של אדם הראשון וזהו האמור כאן

אין בן דוד בא אלא בדור שפנולו זכאי שהוא אחר שנשקלמו כל נשמות שבגוף ובאו ועדיין
רוכם קטנים שאין העולם נידון אלא אחר הרוב ובהיות הרוב קטנים שהם זכאים יבא
ואע"פ שזבאו מבעקב מאחר שהם קטנים עדיין לא העיזו עצמם ואם יזכו ישראל יבא
בהיות העולם רוב מקטנים שהם זכאים וזהו בדור שפנולו זכאי או בדור שפנולו חייב
שאם לא יזכו יתאחר ח"ו ויגדלו הקטנים ונמצאים הרוב מגדולים שהם עזי פנים בהיותם
מבעקב ואז ח"ו מתרבים הצרות מה שאין פן בבואו בדור שפנולו זכאי כדפרישית שהוא
כשהרוב קטנים מהנשמות שנשקלמו מהגוף ובאו ודוק וזהבן.

ובזה נבין פסוק הושיעה ה' כי גמר חסיד כי פסו אמונים מבני אדם כבר אמרנו שאין בן
דוד בא אלא בדור שפנולו חייב או זכאי לזה אמר דוד הושיעה ה' לישראל מהגלות בזמן
שפנולו חייב שלא יהיה בדור כי אם חסיד אחד בלבד ויתבקש ולא ימצא עוד כמותו ולא
דוקא חסיד אלא אפי' אנשי אמונה וזהו כי גמר חסיד כלומר בזמן שגמר החסיד בלבד כי
פסו אמונים מבני אדם ובהיות פן הם דור שפנולו חייב והושע להם ודוק: עוד נוכל לומר
כונה אחרת במאמר בדור שפנולו זכאי או בדור שפנולו חייב שלעולם אינו בא כי אם
בדור שפנולו זכאי והכונה שבהיות הדור פנולו חייב אז מתעצרי הגשמים ורעב וחרב
ומגפה וכל מיני פורעניות באים לעולם ואז הדור פשרואים הרעה הבאה עליהם חוזרים
בתשובה בראותם באמת שבעבורם בא כל הרעה הזו אמנם בהיותם בינונים שאז אין
הרעה בא בחונק אינם באים לידי תשובה ובה נמצאים בינונים לעולם וכן דוד אינו
יכול לבא כי אם בהיותם פלם צדיקים לכן אינו בא כי אם בדור שפנולו זכאי או בדור
שפנולו חייב ובהיות הדור חייב פנולו בהכרח גמור שפאיים לידי תשובה גמורה מתוך
הלחץ כדפרישית משא"כ בדור שפנולם בינונים שאינן באים לידי תשובה אמנם בהיותם
חייבים פנולם מתוך היסורין הבאים עליהם זוכים למלוכה כשם שהיה מתפלל דוד הע"ה
על שלמה בנו שימלך תחתיו ושלא יגרם החטא להוציא אחר שאינו מזרע המלוכה
למלך תחתיו כשם שעשה לשאול המלך ע"ה שבעבור שחטא המלך לדוד במקומו ולא
ליהונתן כמו שפירשו המפרשים ז"ל בפסוק נחמתי כי המלכתי את שאול למלך על
ישראל דקשה שהקב"ה אינו מתחרט על הטובה אלא נחמתי הוא לשון נחמה והכונה
נחמה יש לי שלא המלכתי כי אם לשאול בלבד ולא לכל זרעו אחריו שעם זה עכשיו
שחטא אני מולך אחר תחתיו מה שאין פן אם הייתי מולך גם לזרעו אחריו ומיראה זו
אמר דהע"ה לשלמה אלהים משפטיו למלך תן וצדקתך לבן מלך לשלמה כלו' הנה
מתפלל זה בעבור שלמה שימלך תחתיו ואמר רבש"ע אם יש לי עון ואני חייב בדין
הדין למלך תן כלומר תן בי יסורים למרק עוני וצדקתך יהיה לבן מלך שימלך שלמה
בני תחתי ואף ע"פ שהבטחתי גם על זרעי לעולם אמנם אני מתירא שפא יגרם החטא
לכן אני אומר לך שהמשפט והדין למלך תן כלומר תן לי שאני מלך וצדקתך שאתה
עושה להמלך לאחר אחריו יהיה לבן מלך ולא כשם שעשית לשאול שהמלכת אחר
תחתיו ולא לבנו: עוד יש לפרש במאמר שהטעם שבא בדור שפנולו זכאי או בדור שפנולו
חייב משום שבדור שפנולו זכאי בא בעבור היותם ראויים ובדור שפנולו חייב בא משום
שבאמת נשבע ה' בימינו ובזרוע עזו שלא לעזוב את זרע אברהם אלהינו וכיון שבאים
לגדר שפנולם חייבים ראויים לכליה ח"ו ובהיותם פנולם חייבים אין מי שיוכל להוכיחם
מה עושה הקב"ה גואל אותם ומוסרם ביד רועה נאמן שהוא המלך המשיח כדי להתזירם

לתורה ולהפיר לאלהי אבותם על ידי היותם בא"י שכל הדר בא"י דומה כמי שיש לו
אלוה וכיון דאתא לידן מאמר זה (הובא בכתובות פ"ב דק"י ע"ב) ראוי להקשות בו
שפאמת מדברי המאמר משמע שיותר מעלה יש לדרים בחו"ל מהדרים בא"י משום
שבאומרו כל הדר בא"י דומה כמי שיש לו אלוה ובאומרו דומה משמע דומה כמי שיש
לו אמנם כפי האמת אין לו אלוה ובאומרו וכל הדר בחו"ל דומה כמי שאין לו אלוה
משמע דומה כמי שאין לו אמנם כפי האמת יש לו נמצא שיותר מעלה יש לדרים בחו"ל:
ושמעתי על זה משם הרב כמהר"ר לוי פוזי זצ"ל דמלת כל שאמר כל הדר בא"י דומה
כמי שיש לו אלוה בא לרבות לאוה"ע כלומר אפי' עכו"ם הדרים בא"י דומה כמי שיש
לו אלוה אע"פ שפפי האמת אין לו אלוה וכל הדר בחו"ל לא מבעיא העכו"ם אלא כל
לרבות לישראל הדרים שם שדומה כמי שאין לו אלוה אע"פ שפפי האמת יש להם אלוה:
ונחזור לענין שבדור שפלו חייב יבא הגואל כמו שאמרנו שבהיותם כולם חייבים
הקב"ה מוסרן ביד הגואל כדי לייסרן ולהחזירן למוטב כדי שלא לכלותם וגם עושה אז
בעבור כבוד שמו המחולל בגוים שבהיותם רעים מרעה אל רעה יוצאים ובאים ח"ו
ואומרים אוה"ע וכי עם ה' אלה דעל זה אמר דהע"ה מן המצר קראתי י'ה ענני במרחב
י'ה ופירש אדוני אבי מורי ז"ל שהכונה לומר בהיותי במצר בעבור עונותי לא חסתי על
כבודי אלא קראתי י'ה כלומר חסתי על שמו שהיה חסר כי יד על כס י'ה וענני במרחב
מסבת י'ה מסבת כבוד שמו שהיה חסר: ואני ברגלי אעבורה במאמר ז"ל (ב"ק פ"ח
דצ"ב ע"א) שכל המתפלל על חבירו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחלה לזה אמר
מן המצר שהוא בגלות קראתי י'ה כלומר קראתי לו שיושיעני לא בשבילי אלא מסבת
שמו שהיה חסר והוא ענני וגאלני מן הגלות מסבת י'ה מסבה שחסתי על שמו שכל
המתפלל על חבירו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחלה ואף ע"פ שאין פונתנו לזה
אלא לכבוד שמו ונקא: אשר עם זה שמעתי מהרב הגדול כמהר"ר יהודה שרפי ז"ל
פונת הפסוק לא לנו ה' לא לנו כי לשמה תן כבוד דענין הכפל לומר דאע"פ שכל המתפלל
על חבירו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחלה ואני אומר שתוציאני מהגלות לא לנו
ה' לא בעבורנו ובאמת שלא לנו שמה שאנו אומרים שפונת גאולתנו הוא בעבורה באמת
שלא לנו שאין אנו עושים המצאה להתפלל על כבוד שמה כדי שתוציא לנו לא לנו ה'
ובאמת שלא לנו אלא אין פונתנו כי אם לשמה תן כבוד ולא בעבורנו: ובזה נבין פסוק
אם עונות תשמר י'ה אדני מי יעמוד ידוע שהשם חסר והכסא חסר עד שיעשה הקב"ה
מלחמה בעמלק שנאמר כי יד על כס י'ה מלחמה לה' בעמלק וביאת משיחנו תלוי בתשובת
ישראל לזה אמר אם עונות שתשמור אתה ה' לישראל ואין אתה מוחלן להם לעולם
יהיה שמה י'ה חסר ובהיות מה ששמה חסר הוא בעונותינו אדני מי יעמוד מי יוכל שאת
שיהיה שמה חסר בעבורנו עשה בעבור כבוד שמה הגדול ומחול לנו והביא הגואל ועשה
נקמה בעמלק והשלים שמה ואמרו ה' מי יעמוד הם דברי האומה ישראלית: ובזה פירש
החכם המרומם כמהר"ר אברהם אפומאדו נר"ו בדברי הפייטן באומרו אם עוני גדול
מנשוא מה תעשה לשמה הגדול כלומר אם עוני גדול מנשוא שאתה מגדיל אותו ואין
אתה מוחל אותו מה תעשה לשמה הגדול שהוא חסר בהיותה בגלות עמי בעבור עונותי
והעונות הם סבה זה בהיותם מעפבים הגאולה שאז הנקמה בעמלק ונשלם שמה.

עוד יש לפרש בפסוק מן המצר קראתי יה ענני במרחב יה ונקדים קודם פסוק לא יהיה בך אל זר ולא תשתחנה לאל גכר אנכי ה' אלהיך המעלה מארץ מצרים הרחב פיה ואמלאהו יובן בשני פנים האופן הראשון בהיות שביציאת מצרים נתפרסם יכולתו ותברך לזה אמר לא יהיה בך אל זר ולא תשתחנה לאל גכר פי פבר ראית פי הכל המה שכל אלהי מצרים עשה שפטים ואנכי ה' אלהיך המעלה מארץ מצרים ועשיתי שפטים בכל אלהיהם ובהיות שניקר יכולתי ביציאת מצרים הרחב פיה לשאול ממני כל צרכי ואמלאהו לכל אחד ואחד כפי שאלתו שהיכולת בידי לעשות כמו שידעת זה מיציאת מצרים לכן אל תבקש דבר מאל אחר ודוק: עוד יש לפרש שפא לרמוז ששפטיספר בענין יציאת מצרים בלילות אע"פ שיודע הדבר צריף לדבר בו כמאמר המגיד אפי' פולנו חכמים פולנו נבונים פולנו יודעים את התורה מצנה עלינו לספר ביציאת מצרים וזהו אומר אנכי ה' אלהיך המעלה מא י מצרים הרחב פיה לספר בענין היציאה כל הענין באורה וזהו אומר הרחב פיה פלומר להגדיל הענין בכל מה שאתה יכול ובשכר זאת ואמלאהו מפל שבחים לפי שכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משופח וזהו הרמז פאן מן המצר קראתי יה ענני פלומר פשיענני ויוציאני מהגלות המר הנה במרחב יה אני מספר הדבר ברוב לפניו פענין יציאת מצרים פדפרישות: עוד פי' אדוני אבי זצ"ל מן המצר קראתי יה שיושיעני ענני הוא בעצמו וכי במרחב יה וכשם שאני בגלות גם אתה שדיו לעבד להיות פרבו.

עוד לי לפרש מן המצר קראתי יה פלומר בגלות הייתי קורא השם חסר ענני במרחב יה פלומר פשיענני והושיעני מן הגלות אז קראתי השם שלם ולא חסר כמו עתה שאני קורא יה: עוד יש לפרש שבענין הגאולה העתידה עתה בע"ה לא יהיה גאולתנו מדרגה אחר מדרגה אלא מיד אנו עולים לתכלית המעלות וזהו אומר מן המצר קראתי יהפשיענני הנה במרחב מיד ולא מדרגה אחר מדרגה וזהו מסבת י"ה שהיה עמנו בגלות ואהבה בדומיה והוא בדרך שאמר גבי יוסף פי מבית האסורים יצא למלך פלומר הוא תמיה גדולה שדרך העבד שעולה למדרגה גדולה צריף מעט מעט עד שיבא לתכלית מעלה גדולה וכ"ש למעלת מלך וזה מבית האסורים מיד יצא למלך פן יהיה בענין גאולתנו בע"ה ובאומות העולם עושה להם הקב"ה בדרך זה פדי שירגישו הרע שמביא עליהם עד מאד שתחלה מגדיל להם עד תכלית ההצלחות פדי לאפדם דעם זה נבין פסוק בשופטים (סי' ה') בענין סיסרא פן יאבדו כל אויביה ה' ואנהביו פצאת השמש בגבורתו.

דיש לדקדק מלת פן אמנם יובן עם האמור ונקדים קודם משל להבינו היטב שדרך משל אם אומרים לאחד שהלך בנו למדינת הים בנה העשיר עושר גדול ואח"פ אומרים לו מת מרגיש הצער בפלים יותר מאותו שאומרים בפתע פתאום מת בנה משום שלאותו שהגדילהו לו מקודם מרגיש הרבה מבמיתתו ג"כ בענין סיסרא היתה מיפבת אמו משום שראתה בכפבים סי' דם וחקמות שרותיה תעננה שאדרבה הוא לטוב שהדם מורה שהלא ימצאו יחלקו שגל רחם רחמתיים לראש גבר וזהו ענין הדם שראתה וכראותה פן נחה לבה אבל אח"פ פשיענני שמת הרגישו הצער בפלי בפלים וזהו שאמר פן יאבדו כל אויביה ה' פלומר בדרך זה יאבדו כל אויביה שתחלה יבטיחום על מעלתם פנדון זה ואח"פ תבא פל רעתם עליהם פדי שירגישו הצער מאד אבל בישראל אינו פן אלא ואנהביו שהם ישראל פצאת השמש בגבורתו שמיד יעלו למדרגה העליונה כמו

שפירשתי ענני במרחב יה פלומר פשענני הנה מיד במרחב עד תכלית המרחב פשמש בצדדים שאז מאיר בתקפו וגבורתו ודוק: ונתזרזר לעננו שהגאולה העתידה יהיה המעלה עד תכלית ההצלחות עד שבראות הוגמת הצלחתו בימי חזקיה אמר ר' הלל (סנהדרין פ' חלק דצ"ט ע"א) אין משיח להם לישראל שפבר אכלוהו בימי חזקיה ונהה מן המאמר הזה רצה להוכיח הרב בעל העיקרים שהפופר בביאת המשיח אינו מפלל הפופרים בדת הפופר סברת הרמב"ם ז"ל וז"ל בפ' ראשון כל מי שיכחיש גבואת משה ושליוחותו הוא כופר בתורה בלי ספק אע"פ שאינו עיקר כולל בתורה וכן תחזית המתים וביאת המשיח לפי שהרמב"ם ז"ל מנאו אחד מן העיקרים שלפי דבריו שיהיה גם הפופר בו מפלל הפופרים בעיקר מעיקרי תורת משה היוצאים מפלל הדת שאין להם חלק לעולם הבא וכן מנה ז"ל בספר המדע פ"ג מהל' תשובה וזה תמיה מאד שהרי מצינו במס' סנהדרין פ' חלין שרבי הלל שהוא אחד מחכמי ישראל הגופרים בתלמוד ואומר שאין להם משיח לישראל שפבר אכלוהו אותו בימי חזקיה מלך יהודה ולפי דברי הרמב"ם ז"ל יהיה אותו חכם מפלל הפופרים וממי שאין להם חלק לעוה"ב ואין לומר שמה שהביא דבריו בתלמוד הוא כדי להשיב עליו דא"כ לא היה להזכירו בשם רבי ולומר שמועה מפיו בשום מקום ומפח זה אין האמת פדברי הרמב"ם וכל מי שיכחיש בביאת המשיח אינו ככלל הפופרים בעיקר מעיקר תורת משה: ויש משיבים על זה ואומרים שרבי הלל לא היה כופר בביאת המשיח ח"ו חלילה אבל דעתו לומר שאין משיח לישראל מפח הפסוקים מנבואת ישעיה ע"ה שכל הפרשיות שנאמרו על משיח כגון ויצא חנוך מגזע ישי ודומיהם לא נאמרו אלא על חזקיהו מלך יהודה ונתקיימו כל הנבואות בימיו ומה שאמר ויצא חנוך מגזע ישי וגם שורש ישי אשר עומד לגס עמים אליו גוים: ודרושו נאמר על מרודך בלאדן בן בלאדן מלך בבל ששלח ספרים ומנחה אל חזקיהו ומה שאמר והיתה מנוחתו כבוד נאמר עליו שמן הראוי היה שפא סנחריב הרשע להלחם בו שהיה ראוי שיצא להלחם עמו על אויביו אע"פ שיודע שימות במלחמה כמו שמצינו בשאול הע"ה שאמר לו שמואל מחר אתה ובניך עמי ולא נמנע לצאת להלחם וכ"ש חזקיה שכל העולם היו בטוחים עליו לפי שהיה בירושלים שהיה לו ראוי לצאת להלחם וגנאי היה לו מאד על שפגר ירושלים והיו מרננים אחריו אבל כשראו הנס הגדול שנעשה לו במיתת סנחריב וחזקיהו נתגלה שמה שלא היה יוצא למלחמה שהיה בטוח בשם יתברך שהוא יעשה מלחמותיו נמצא שאותה מנוחה שלא היה יוצא למלחמה היה כבוד לו שידעו כל העולם שהיה צדיק גמור ואהוב לפני השם ולפיכך נתן לו משאלות לבו להלחם בעדו מה שאינו כן בשאר המלכים ועל זה הדרך הוא המשך כל הפרשה: והנה נראה לפ"ז לומר כי דעת רבי הלל הוא שאין מן הכתובים שפאו בישע' ובנביאים הכרח על ביאת המשיח אלא שמצד הקבלה היה מאמין בביאת הגואל ולזה לא היה יוצא מפלל ישראל אבל אין זה במשמע כשהשיבו עליו בגמ' ימחול לו הקב"ה בר' הלל מפלל שהחזיקו בחוטה על סברתו עכ"ל: ואני המחבר לעזרת ה' בגבורים בסיוע הרמב"ם ז"ל שהפופר בביאת הגואל יוצא מפלל הדת ומה שהביא הרב בעל העיקרים ז"ל ראה מהלל אינו פלום ומה שדחק פירוש המפרשים בעבור שאמר שרי ליה מאריה אותיותיו פורחות באויר.

והנה קודם בואי לפרש לענ"ד נקדים דברי פי קדוש בעל קהלת יעקב בפ"א מאמר זה שהוא סיוע להרמב"ם הק' הוא ז"ל למה אמר אין משיח לישראל והוציא עצמו מן הפלל דהיל"ל אין משיח סתם ספק שגני למה לו לפרש שם ישראל דמשמע הא לאומות העולם יש משיח ג' למה אמר אכלוהו בימי חזקיהו כי אין שינוי לומר אכלוהו למשיח.

עוד ק' לר' יוסי שבהבין פפשוטו דבריו עד שאמר שרי ליה מאריה להלל אלא פננת המאמר שרבי הלל היתה פננתו לטובה פדי להוכיח לישראל באומרו אין להם משיח ירצה עתה בזמן הזה אין להם המשיח להיותם שטופים בתענוגים באכילה ושתיה והראיה שפבר אכלוהו בימי חזקיהו ברוב תענוגים והלכו אחרי לבם ולולי שהיו חוטאים ברוב אכילה ושתיה ושלנה הנה להם משיח בימיו שפבר הנה ראוי להם לבא משיח בימיו אלא שהלכו אחרי שרירות לבם מחמת השקט ובטח שהיה להם על פן הוכיח אותם לומר אין לכם משיח מאחר שאתם יושבים בסיר הבשר ושותים במזרקי יין על פן אמר אין להם משיח.

ומה שאמר ר' יוסי שרי ליה מאריה לפי שהיה מוכיח בזה הלשון אין משיח שיכול לבא לידי מכשול אחד מן המסנפקים במשיח ולחשוב מחשבה פסולה אמנם ר' הלל היתה פננתו לטובה להוכיח העם שימעטו מתענוגי העולם ויעשו תשובה פי עיקר הגאולה תלוי בתשובה.

עוד פירשו שבהיות אמת שהמשיח יש לו שני זמנים האחד מחויב לבא בהכרח גמור והוא זמנו הקצוב בין שיהיו כולם חייבים בין שיהיו זכאים השני הוא זמן אפשרי ע"י תשובה אם יהיה הדור זכאי וזהו אג"ה' בעתה אחישנה הפונה זכו אחישנה לא זכו בעתה ור' הלל סבר שלא יבא המשיח בלא זמן הקצוב לו מצד הזכיות שפבר אכלוהו בימי חזקיהו מצד החסד שעשה עמם שנאמר ויצא מלאך ה' ניה במחנה אשור ועוד שאמרו חז"ל בימי חזקיהו פלו זכות אבות והפונה שאע"פ שעשו תשובה אין מועיל להם למהר הגאולה שלא בזמנה אבל הזמן הקצוב שיש למשיח לא הכחיש ר' הלל אמר רבי יוסי שרי ליה מאריה לרבי הלל לפי שסוגר התשובה וכפי דבריו מרפים יד בני אדם לעשות תשובה מאחר שאינה מועלת כלום לקרב הגאולה לכך אמר שרי ליה מאריה ואני המחבר לא אחשון פי בעטי אשר אתי לכתוב בסיוע הרמב"ם ז"ל בכונת מאמר זה ונדקדק קודם למלה מיותרת במאמר זה אשר מורה לפי שאפרש בס"ד דקשה באומרו אין משיח להם לישראל דמלת להם מיותרת.

אמנם יובן בפ"א המפרשים ז"ל דור המדבר אין להם חלק לעוה"ב דקשה שהרי היו דור דעה וקורבים למתן תורה והפירו אלהותו ית' וכולם צדיקים גמורים כמו שמוכח ממאמר רבה בר רב הונא בבבא בתרא שראו שראו למתי דור המדבר מלובשים בציציותיהם ופניהם אדומים פשתו ויניין שלא שלט בהם רמה.

אמנם הפונה שבהיות שהיה להם רוב טובה ושלנה שהיו מאוכלי הזמן וכמה מהמעלות אשר רבו לספר לכן אמרו אין להם חלק לעוה"ב פלומר פבר אכלו עולמם בעוה"ז מסבת רוב תענוגיהם וזהו פננת ר' הלל בכאן באומרו אין משיח להם לישראל שפבר אכלוהו בימי חזקיהו שבהיות שבימי חזקיהו אכלו ושתו בהשקט ושלנה לרוב לכן בבוא המשיח לישראל ויחזרו הנחלות לשבטים ומיני הדורות והמתנות והמעלות לא יהי להם חלק

כמונו שהיינו מדופי' ושפלים תחת רגלי בהמתם של בהמות של אוה"ע וזהו אומריו אין משיח להם לישראל כלומר לאותם שהיו בימי חזקיה מהסבה האמורה וז"א להם כלומר להם דוקא לאותם שהיו בימי חזקיה ומלת להם מדוויקת ודוק.

ורבי יוסי ראה דנפיק חורפה מדברי ר' הלל אמר שרי ליה מאריה משום שדבריו אלו סותרים תקנת דהע"ה שלמד מאע"ה כמו שפי' רש"י בפ' לך לך. והנה תקנת דהע"ה שאמר (שמואל א' סי' ל') כי פחלק היורד למלחמה וכחלק היושב על הפלים יחדיו יחלקו וואע"פ שלא הלכו למלחמה וישבו בשלוח בהשקט ובטח וביטל דברי המגידים על זה שהיו אומרים יען אשר לא הלכו עמנו לא ניתן להם מהשולל אשר הצלנו כי אם איש את אשתו ואת בניו ואז השיב דוד כי כחלק היושב על הפלים וכחלק היוצא למלחמה יחדיו יחלקו ויהי מהיום ההוא ומעלה וישמחה לחק ומשפט לישראל עד היום הזה אע"פ שאלו שהלכו למלחמה טרחו וסיכנו בנפשם ואלו ישבו לבטח ואכלו ושתו ולכן בהיות שהר' הלל אמר שלא יהיו ישראל שבימי חזקיה שוין לנו במעלת ביאת הגואל שאלו עברו צער שעבוד מלכיות ואלו לא לכך א"ל ר' יוסי שרי ליה מאריה משום שהוא נגד תקנת דהע"ה ונכון ודוק: ועוד א"ל ר' יוסי שא"א זה, מנבואת זכריה כדמוכח ה"תם תראהו משם ובזה לא נשאר שום תפיסה להרמב"ם ז"ל ממאמר זה על שמנה ביאת הגואל מעיקרי הדת והכופר בזה כופר בדת משה רבינו ע"ה משום שרבי הלל לא כפר בביאת הגואל ח"ו: ונראה לומר רמז בזה בכמה מאמרים מהתלמוד שפשהו מורים לצדיקים שכר פעולתם היו מורים להם י"ג נהרי אפרסמון כמו שמצינו ברבי אלעזר בן פדת וברבי אבהו (ירושלמי פ' כל הצלמים) שהרמז להראותם י"ג נהרות רמז החשבון הזה לרמז על אמונת י"ג עיקרים כמו שמנאם הרמב"ם שמעולם לא נסתפקו באחד מהם ולא זזו מלבם לעולם ועל היותם מאפרסמון ולא ממין אחר כדבש וחלב וכיוצא על היות אפרסמון דבר רוחני בהיות דבר שניף לרוח שאין בו דבר גשמיות כחלב ודבש שמורים על גשמיות בהיותם דברים של אכילה ולכן מורים להם אפרסמון דבר רוחני כענין האמנה שהוא דבר שפליי ורוחני וענין אומריו ר' אבהו אני אמרתי לריק יגעתי נוכל לומר שפונת ר' אבהו לומר הן אמת שמעולם לא ונתתי מלבי אמונת י"ג עיקרים כדעת הרמב"ם ז"ל אמנם לא עלה בדעתי לקבל שכר כי אם על השלשה בלבד כמו שמנה הרב בעל העיקרים ונסתפקתי אם ההלכה היא על השלשה שהם עיקר ולריק יגעתי על השאר וכיון שאחזו ליה י"ג עיקרים שפולם שרשים מעיקרי הדת אמר אכן משפטי את ה' כו'.

ומאמר זה פירשתי באורו במדרש אליהו יע"ש: ונחזור לתחלת הענין שבימות הגאולה יתרבו ויעלו ישראל לתכלית ההצלחות ודוגמתו בהצלחת דהע"ה שאמרו רז"ל פשהיה יוצא למלחמה היה מעורר חרבו על תתקצ"ט והיה דואג על אחד הנשאר כו' הרי ראינו דוגמתו בעולם רבוי ההצלחה לשלש ידו בפל ועל אויביו יתגבר וכמו שאמרו הנשים המצחקות הכה שאול באלפיו ודוד ברבנותיו ויסר לשאול מאד וירע בעיניו הדבר הזה (שמואל סי' ח"י) ויאמר נתנו לדוד רבבות ולי נתנו האלפים ועוד לו אף המלואה כו'.

וראוי לדקדק דלמה קפיד שאול בדברי הנשים שאדרבה יותר מעלה נתנו לו ממה שנתנו לדוד שפונתו לומר מהשמכה שאול באלפים צריף דוד רבבות ונמצא שיותר מעלה נתנו

לשואל ולמה חרה אפו: אָמַנְם י"ל דְּמָה שֶׁלֹּא הֵבִין שְׂאוּל זֶה מְדַבְּרֵי הַנְּשִׁים אֲלֵא שְׁפֹנְתָן לְהַגְדִּיל לְדוֹד בְּרֵאוֹת שֶׁלֹּא אָמְרוּ הִפָּה הַמְּלִיכָה שְׂאוּל וְכִרְאוֹתוֹ שֶׁלֹּא הִזְכִּירוּ בְּשֵׁם מְלֶךְ בְּהִכָּרַח גָּמוּר שְׁעוֹד לוֹ אֶף הַמְּלוּכָה כִּי פִּנְתָּן הִיְתָה לְתַת הָרַבּוּי לְדוֹד בְּרֵאוֹת שְׁמִיעֵטוֹ שֵׁם מְלֶךְ מִמֶּנּוּ וְזֶהוּ נְעוֹד לוֹ אֶף הַמְּלוּכָה.

עוֹד יֵשׁ לְפָרֵשׁ דָּאָה"נ דְּמִשְׁמַע מְדַבְּרֵי הַנְּשִׁים שְׂאוּל מְעַלָּה יֵשׁ לְשְׂאוּל בְּאוֹמְרָן הִפָּה שְׂאוּל בְּאַלְפִּיו כְּלוֹמַר מַה שְׁמַפָּה שְׂאוּל בְּאַלְף אַנְשִׁים צָרִיךְ דוֹד רְבָבוֹת. אָמַנְם מַה שְׁחָרָה אָפוּ וְאָמַר שֶׁא"א זֶה אֲלֵא הַפְּנֵה אַחֲרַת מִשׁוֹם שְׂדַקְדָק בְּאוֹמְרָן וְדוֹד בְּרַבְבוֹתָיו וְכִנְהוּ לוֹ הַרְבָּבוֹת שְׂאָם הִיְתָה פִּנְתָּן לְהַגְדִּילוֹ לוֹ יוֹתֵר מִדוֹד הִיָּה לְהֵן לוֹמַר הִפָּה שְׂאוּל בְּאַלְפִּיו וְדוֹד בְּרַבְבוֹת שְׂפָאוֹמְרָן בְּרַבְבוֹתָיו מִשְׁמַע שְׁהַרְבָּבוֹת שְׁלוֹ וְהוּא מְלֶךְ שְׁלֵהֵן לְכֵן נִיַּחַר לְשְׂאוּל מְאֹד נִירַע בְּעֵינָיו הַדְּבָר וַיֹּאמֶר נִתְּנוּ לְדוֹד רְבָבוֹת וְלִי נִתְּנוּ אֲלָפִים וְאִין לוֹמַר שְׁפֹנְתָן לְהַגְדִּיל אוֹתִי כְּדַפְרִישִׁית אֲלֵא שְׁבִהֲכַרְח שְׁעוֹד מְעַלָּה נִתְּנוּ לְדוֹד וְכִנְתָּן לוֹמַר שְׂשְׂאוּל מְפָה אֲלָף וְלֹא עוֹד וְדוֹד מְפָה רְבָבוֹת וְטַעַם הַדְּבָר הִיְתָה כֵּן בְּרֵאוֹתוֹ שְׂאָף הַמְּלוּכָה כְּלוֹמַר בְּרֵאוֹתוֹ שְׁמִיעֵטוֹ הַמְּלוּכָה מִמֶּנּוּ וּמִיַּעֲטוֹ מְלָכוּתוֹ בְּרֵאוֹתוֹ שְׂאָמְרוּ הִפָּה שְׂאוּל בְּאַלְפִּיו וְהִשְׁוּוּ לְדוֹד לוֹ בְּאוֹמְרָן לוֹ וְדוֹד בְּרַבְבוֹתָיו וְלֹא אָמְרוּ בְּרַבְבוֹת שְׁפָרְבָבוֹתָיו מִשְׁמַע שְׁהַרְבָּבוֹת שְׁלוֹ וְהוּא הָאֲדוֹן שְׁלֵהֵם וְנִמְצָא שְׁמִיעֵטוֹ מְלָכוּתוֹ בְּהַגְדִּילָן לְדוֹד לְפָנָיו שְׂאִין דְּרָף לְהַגְדִּיל לְפָנָי הַמְּלֶךְ לְשׁוֹם אָדָם דַּע"ז נְעַנְשׁ אוֹרֵיָה שְׁקָרָא לְיוֹאֵב לְפָנָי דוֹד אֲדוֹנִי: עוֹד נֹכַח לוֹמַר שְׂדַקְדָק שְׂאוּל עַל אוֹמְרָן וְדוֹד בְּרַבְבוֹתָיו וְלֹא אָמְרוּ בְּרַבְבָּה וְהִיְתָה מוֹכַחַת פִּנְתָּן שְׁלֵהֲגְדִיל לְשְׂאוּל נִתְּפוֹנוּ אָמַנְם בְּרֵאוֹת שְׁעוֹד לוֹ כְּלוֹמַר בְּרֵאוֹת שְׁהַרְבּוּ עָלָיו רְבָבוֹת לֹא כְּפוֹנוּ כִּי אִם לְהַגְדִּיל לְדוֹד וּלְמַעַט הַמְּלוּכָה וְזֶהוּ אֶף הַמְּלוּכָה.

בְּאִנְפֵן שְׂאָמְרָנוּ שְׁבִימוֹת הַפְּשִׁיחַ יִצְלִיחוּ יִשְׂרָאֵל עַד תְּכַלִּית הַהִצְלָחוֹת: וְכֵּן הֵבֵא נְבֵא לְבִיאוֹר מֵאָמַר שְׁהַתְחַלְתִּי אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חֲנָה זִימְנָא חֲדָא הֵנָּה אֲזַלִּין בְּמַדְבְּרָא וְחִזְיִין הֵנִי אֲנוּזִי כו' הַפְּנֵה בְּמֵאָמַר זֶה אָמַר הֵנָּה אֲזַלִּין בְּמַדְבְּרָא רַמְזוֹ לַעוֹה"ז מְדַבֵּר שְׁמֵם הַחֲרִב כְּגַד הָעוֹלָם הֵבֵא וְחִזְיִין הֵנִי אֲנוּזִי רַמְזוֹ לְאָדוֹם וַיִּשְׁמַעְאֵל שְׁמַנִּים כְּאֲנוּזִים מִתְעַנּוּגֵי הָעוֹלָם וּמְרוֹב שְׁלוֹתָם וְטוֹבָתָם וּמְרוֹב תְּעַנּוּגֵיהֶם הֵם מְלֵאִים מִכָּל טוֹב וְאַחֲרֵים מִן שְׁפָעִים מֵהֶם וְזֶהוּ הַרְמֵז בְּאוֹמְרוֹ דְקָא נְגַדִי נַחְלִי מִשְׁחָא מִתּוֹתִיָּהוּ וְאִמְיָא אִית מְנַיִיכוּ לְעֵלְמָא דְאִתִּי כְּלוֹמַר שְׂאֵלְתִי מִמֶּנּוּ אִם הִיוּ מוֹדִים שְׂיֵשׁ לְיִשְׂרָאֵל כְּשִׁפְעָה הִנֵּה שְׂיֵשׁ לְהֵם עֵתָה לְעֵלְמָא דְאִתִּי לְרֵאוֹת אִם הִיוּ מוֹדִים בְּשְׁלוֹתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל הָעֵתִיד לְהִיְתוֹת אוֹ אִם הִיוּ בְּסִכְרַת בַּר שִׁשָּׁף שְׁהִיָּה סוֹבֵר שְׂאִין לְיִשְׂרָאֵל כְּתַעֲנוּגֵיהֶם שְׂיֵשׁ לְהֵם עֵתָה כְּאוֹמְרָם ז"ל בְּמַס' ע"ז (פ' הַסּוֹכֵר דַּס"ה ע"א) רַבָּא אֲשַׁכַּח לְבַר שִׁשָּׁף דִּיחֵיב עַד צְוֹאֲרֵיהּ בְּנוֹרְדָא וְקִיִּימָן זֹנוֹת עֲרוּמוֹת קַמִּיהָ אָמַר לְהֵן אִית לְכוּ כַה"ג לְעֵלְמָא דְאִתִּי כו' בְּאִנְפֵן שְׁהִיָּה סוֹבֵר שְׂאִין לְיִשְׂרָאֵל לְעֵלְמָא דְאִתִּי כְּעַנְיָן תְּעַנּוּגֵיהֶן כְּמוֹ שְׁמוֹכִיחַ מְדַבְּרֵי בַר שִׁשָּׁף ע"ש וְלִכֵּן שְׂאֵל כְּאִן רַבָּה בַּר בַּר חֲנָה אִית לְכוּ מְנַיִיכוּ לְעֵלְמָא דְאִתִּי לְרֵאוֹת אִם מוֹדִים שְׂגַם יִשְׂרָאֵל עֵתִידִים לְזֶה חַד הָרִים הַפְּנָף וְהוּא יִשְׁמַעְאֵל לְרַמְזוֹ לְמַעַלָּה מִמֶּנּוּ אִתְּם פּוֹרְחִים וְעוֹלִים לַע"ל וְהוֹדָה בְּזֶה בְּהִיְתוֹת יִשְׁמַעְאֵל שְׁחִזֵּר בְּתִשְׁבָּחָה כְּדַח"ל וְלִכֵּן הוֹדָה בְּמַעַלְתָּם שֶׁל יִשְׂרָאֵל הָעֵתִידָה וְעַל שְׁכָר וְעוֹנָשׁ שֶׁהַקַּב"ה עוֹשֶׂה עִם כָּל אֶחָד בְּהִיְתוֹתוֹ מִשְׁגִּיחַ עַל בְּרִיּוֹתָיו.

וְחַד דְּלִיא אִטְמָא לְרַמְזוֹ עַל עֲשׂוֹ שֶׁלֹּא הוֹדָה עַל שְׁכָר וְעוֹנָשׁ וְעַל מַעַלְתָּן שֶׁל יִשְׂרָאֵל אֲלֵא שְׁלַעוֹלָם יְהִיוּ שְׁפָלִים כְּאִטְמָא וּמְדוּנָפִים בְּגֵלוֹת בְּמָקוֹם דְּרִיסַת רַגְלֵיהֶם וְגַם רַמְזוֹ לוֹ

שהעולם השפל הוא עיקר וזהו הרמז באטמא שהוא אבר שפל א"ר אלעזר עתידין ישראל ליתן עליהם את הדין והטעם לפי שפחטאתם ועיפוב התשובה מעפבים הגאולה שאז יראה עשו הרשע איך האמת אתנו ושהקב"ה משגיח על בניו העושים רצונו הקפד סברתו הפגומה ונמצא שבעיפוב המשיח שאנו גורמים יש חילול ה' בדבר בראותם בני עשו הרשע שמתאמת דבריהם בהיותם בשלוח פדח"ל במס' ע"ז (בפ"ק די"א ע"א) שאמרין בני עשו סף קירי פלסתר אחיה דמרנא זינפנא כו': עוד נראה לרמז הנה אזלינן במדברא ירצה שהיה מתבודד בשכלו במעלת התורה שנמשלה למדבר כמו שדרשו ז"ל ומדבר מתנה וחונו הני אנוני פלומר חונו מלאכי השרת שהם בעלי פנפים פאנונים וחונו להו דהו משחקים מן לצדיקים לעלמא דאתי פאומרם ז"ל למה נקרא שמו שחקים ששחקים מן לצדיקים לעלמא דאתי וזהו שאמר דקא נגדי נחלי משקא מתותייהו לפי שהן נקרא שמו כדכתיב וטעמו פחטם לשד השמן ואמינא להו אית מנייכו לעלמא דאתי פלומר שאל ממנו אם יזכו לזה לעלמא דאתי לראות אם יהיו מבטיחים לו על אכילת הפן הזה חד דליא לי אטמא פלומר אם עוסקים בתורה ובמצות שם במקום דריכת רגליהם שהוא בעולם השפל יזכו לאכול מהפן הזה שהמלאכים שחקים לפי שכל מי שטרח בערב שבת שהוא בעוה"ז יאכל בשבת שהוא עוה"ב וחד דליא לי הפנף לרמז שבקיום המצות לא די שיזכו לאכילת הפן אלא שיתעלו יותר מבעלי פנפים שהם המלאכים או רמז להם שעתידין שיעשה להם הקב"ה פנפים כנשרים בהיותם צדיקים פדח"ל בסנהדרין (דצ"ב ע"ב) כי אתא לקמיה דרבי אלעזר אמר עתידין ישראל ליתן את הדין בידעם במעלתם אם יזכו ואינם חוזרים בתשובה לקרב הגואל במהרה בימינו אמן: סמוך לחתימה נראה לכתוב עוד בענין הגאולה בפסוק ישעיה (ס"א כ"ז) הבאים ישראל יעקב יציץ ופרח ישראל ומלאו פני תבל תנובה הפמכת מפהו הפהו אם פהרג הרוגיו הורג בסאסאה בשלחה תריבנה הגה ברוחו הקשה הפנה שעכשיו אוה"ע אינם מחזיקים לנו שאנו בני יעקב אבל ע"י הבאים בהם השבטים אז על ידם ישראל יעקב ובראותם גפלאות השם יציץ ופרח לנו שם ישראל שהוא שם חשוב ואז ומלאו פני תבל תנובה מלשון גיב שפתים שיזכרו זה ע"ז ומה יאמרו הפמכת מפהו הפהו פלומר יאמרו האומות זה לזה עכשיו שיש ממשלה לישראל כמפת שהכה פ' הגוי לישראל הפהו עכשיו לינקם ממנו אם נהרג הרוגיו הורג זה הגוי מיד ישראל כשם שהוא עשה ואימתי זה בסאסאה בשלחה כשיתמלא סאתם תריבנה הגה ברוחו הקשה ביום קדים: גרסינן במס' פסחים (פ"ד דס"ב ע"ב) ז' דברים מכוסים מבני אדם יום המיתה ויום הנחמה כו' ומלכות בית דוד מתי תחזור למקומה ומלכות חייבת מתי תכלה כו' ופירש רש"י ז"ל יום הנחמה שכל אדם יתנחם מדאגתו לשון אחר הנחמה יום הישועה שהוא קץ וגאולה ונחמה לעולם עכ"ל: וקשה כפי לשון האחרון דהיינו מלכות בית דוד מתי תחזור וגם מלכות הרשעה מתי תכלה היינו יום הישועה ונמצא מונה ג' חלוקות ואינו אלא אחת משום שכשם מלכות בית דוד תחזור אז הוא יום הישועה ואז מלכות חייבת תכלה אמנם יב היטב עם מה שקבלתי מרבי הקדוש בסדר ביאת הגאולה שתחלה יתגלה המשיח ויסתתר ואח"כ יבואו השבטים ואחר בואם יתגלה באיזה זמן שיהיה ילקח עם האומות ע"כ וכפ"ז יום הישועה שהוא יום הנחמה הוא כשיתגלה משיח בעולם היינו יום נחמה ואחר שישתתר ויבא אחר בואם השבטים זה הזמן נעלם מבני אדם מתי יהיה וזהו ומלכות בית דוד מתי תחזור

למקומה ואחר שיתגלה ויבא המשיח עדיין מכוסה מבני אדם עד איזה זמן יתנה תכלית מלכות חייבת פלומר נעלם מבני אדם שיעור המשפח הזמן שצריך ער פלותם ויתנה במהרה בימינו אכ"ר.

נאום הצעיר אליהו בכמהר"ר שלמה אברהם הפהן האתמרי ז"ל: דרוש י"ח מעין החקמה. הנה נתתי רמז על כמה מאמרים של רבה בר בר חנה והנם מפוזרים בתוך הדרוש והנה עתה ארמוז בכמה מאמרים שלא רמזתי בהם ובאמת שלא באתי לרמוז בהם בהיותם הדברים תמוהים בעיני בלתיאפשרים שכל המתמיה ע"ז לומר א"א מלעיג על דברי חכמים וכופר ביכולתו ית' ומקצר ידו ח"ו אלא שהדברים כפשוטן כמו שפי' רש"י ז"ל וז"ל כל הני עובדו דקא חשיב משום מה רבו מעשיהו ה' ויש מהם להודיע מתן שכתן של צדיקים לעתיד לבא או לפרש מקראות האמורים בס' איוב המדברים בעופות גדולים ובהמות ודגים גדולים שכל שיחת ת"ח צריכה תלמוד עכ"ל.

אמנם באתי לרמוז בהם בהיות ה"ש בדברי חכמים ז"ל פרד"ס ואולי זהו הרמז אבל הדברים כפשוטן שהרי נבא גם בהמות בהררי אלף שאוכל בכל יום אלף הרים ובפקר חזורים ומצומחים לפניו וכמה מן הפחות שברא בעולמו כמו שתמצא במדרש פונג יע"ש ונמצא שהאומר על דברים אלו שא"א להיות נקרא מלעיג על דברי חז"ל ונותן שיעור ביכולתו ית' ח"ו שהרי כמה מהדברים אחרים יש בעולמו יותר גדולים מאלו אשר עין לא ראתה ומיהו בהיות שדלת העם אינן יודעים בין טוב לרע וחושבים שאין שיעור לעולם כי אם העיר שיושבים בה ואין אומר ואין דברים כי אם מה שעניניהם רואות לכן אין ראוי לומר מאמרים אלו בפניהם לעשותם מזידים בהיות דעתן קלה עליהם: דרוש על מלחמת יצה"ר ויצר הטוב.

אמר רבה בר בר חנה (בתרא פ"ה דע"ג ע"ב) לדידי חזי לי ההוא אקרוקתא דהנה כי אקרא דהגרונגא ואקרא דהגרונגא כמה הני שיתין בתי אתא תנינא בלעה אתא פושקנצא ובלעה לתנינא וסליק ויתבי באילנא ת"ח כמה נפיש חילא דאילנא אמר דב פפא בר שמואל אי לאו דהנאי התם לא הימניה כו': הפונה ההוא אקרוקתא מדבר על תלמיד חכם לפי שהצפנדע נקרא צפור דעה כאומרם ז"ל וכשם שהיא חיותה במים ומצפנפה שם כף ת"ח חיותם בתורה ומדברים בה תמיד אתא תנינא ובלעה ר"ל בא היצר הרע הנקרא תנין שהוא נחש להלחם עמו ולבלוע אותו לפי שכל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו ויצרו מבקש להרגו כדכתיב צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו וכמעט שהנה בלוע בפיו אתא פושקנצא שהוא העורב רמז ליצר הטוב הנקרא עורב כדכתיב שחורות כעורב ונקרא עורב על שם שמשחיר פני ישראל בכונד דקדוקי המצות בעוה"ז ובהסיר אותם מתענוגי לבם ובלעה לתנינא שהוא יצר הרע פלומר גלחם עמו ונצחו וכיצד נצחו שפא ויתבי באילנא דחיי שהיא התורה כדחז"ל אם פגע בה מנוול זה משכהו לבית המדרש ועוד כאומרם ז"ל אמר הקב"ה לישראל בראתי יצר הרע בראתי עמו תבלין ומהו התורה.

או אמר וסליק ויתבי באילנא דחיי פלומר פיון שנצח יצרו זכה לישב באילנא דחיי לעוה"ב אמר תא חזי כמה נפיש חילא דאילנא פלומר תא חזי כמה נפיש כח התורה לנצח לאבן הקשה הזאת שהוא היצר והאילן רמז לתורה כדכתיב עץ חיים היא למחזיקים בה

אמר רב פפא בר שמואל אי לאו דהואי התם לא הימניה פלומר אי לאו שהייתי ת"ח וראיתי כמה תנן מלחמת יצה"ר עם הגדולים וחקמים לא הימניה: רמז על משפט רשעים בגיהנום.

ואמר רבה בר בר חנה זימנא חדא הנה אזלינן בספינתא ונחזינא ההוא פנורא דיתבא ליה אגביה אכלא טינא באנסיה ואדחיה מיא ושדויה לגידא וחרוב מיניה שיתין מחוזי ואכלו מיניה שיתין מחוזי ומלחו מיניה שיתין מחוזי ומלאו מחד גלגלא דעיניה תלת גרבי דמשחא וכי הדרן לבתר תריסר ירחי שפא חזינן דהוי קא מנסרי מגרמיה מטללתא וניתבי למבני הנה מחוזי כו'.

הפונה בזה יובן בשנקדים לנדם מאמר חז"ל במס' תגיגה (פ"ב די"ד ע"ב) תנו רבנן ד' נכנסו לפרדס אלו הן בן זומא בן עזאי ואחר ור"ע אמר להם ר"ע פשתפנסו אצל אבני שיש טהור תזקרו שלא תאמרו מים מים משום דכתיב דובר שקרים לא יכון לנגד עיני בן עזאי הציץ ומת עליו הכתוב אומר יקר בעיני ה' המונה לחסידיו בן זומא הציץ ונפגע עליו הכתוב אומר דבשמצאת אכול דיקא אחר קציץ בנטיעות ר"ע יצא בשלום ע"כ: והנה עם זה בא בעל המאמר להזהיר לאדם מאד מאד שישמור מליכנס בענינים אלו שלא כל הנכנס יוצא בשלום אם לא יהיה כר"ע ואחר יוכיח שהציץ וטעה ונפגע אמר הנה אזלינן בספינתא רמז לעולם הנה משל ל פינה ונחזינן ההוא פנורא רמז לאדם הנמשל לדג כי מה הדג חיותו במים כן האדם אין חיותו כי אם בתורה שנמשלה למים ומה האדם עולה מתהומא דמיא עד רום מיא כן האדם עולה במחשבתו עד לרקיע פדרה ד שנקנסו לפרדס שמתוף ההתבודדות בדעתם נראה להם כאלו עלו למעלה כמו שפיר התוס' ז"ל ע"כ ויש ספנה ושמה יטעו פאלישע שנקנס טינא בלבבו ונהו מה שרומז באומרו ואכלה טינא באנהיה פלומר נכנס בו טינא ויצא למינות וכינן שיצא למינות אדחויי מיא גדח מהתורה הנמשלת למים שדחה אותו הקב"ה מתורתו פאומרם ז"ל שם יצאת ב"ק ואמר שובו בנים חזו מאלישע וכינן שפן שדייא לגודא וגודא מלשון גודו אילנא פלומר עקרו הקב"ה לאלישע שלא יהיה לו חלק לעוה"ב.

אמר וחרוב מיניה שיתין מחוזי מחוזי הם החכמים החוזים תמיד בתורה ומתוף זה חוזים בעתידות וחרוב מיניה שיתין מחוזי פלומר נחרבו ונעקרו מן העולם כמה חכמים מסבת הריגת אותו תינוק שהרג על שאמר לו ולרשע אמר אלהים מה לה לספר חקי והבין שאמר לו ולאלישע אמר אלהים (שם דט"ז ע"ב) ונהרגו ונהורג נפש אחד מישראל כאלו חרב עולם מלא פאומרם ז"ל ונמצא שהרג כמה חכמים שהיו עתידין לצאת מעולם מלא.

ואמר ואכלו מיניה שיתין מחוזי פלומר למדו חכמים שלא ליכנס בענינים אלו מיראתם ממה שראו שאירע לאלישע אחר ומלת אכלו מיניה ר"ל ראו ולמדו ממנו שאין ראוי לכל אדם ליכנס בזה ומלחו מיניה שיתין מחוזי במלח שממרק את הכפך גם הם פירשו ומרקו עצמן בראותם אותו שבעבור זה שנקנס לפרדס ולא הבין יצא למינות ולכן פרחו עצמן מליכנס בזה.

ומלאו מחד גלגלא דעינא תלת מאה גרבי משחא אמר מחד גלגלא דעינא רמז לר"מ שלמד ממנו תורה שרימון מצא תוכו אכל והענין אומר ג' מאה גרבי דמשחא שם רמז על רבוי ההלכות הגדולות שלמד ממנו מעלות וברורות פשמן שעולה על כל המשקים.

אמר וכי הדרן לבתר תליסר ירחי שתא חזינן דהנה קא מנסרי מגרמיה מטללתא ונתבי למבניהו הנה מחוזי הרמז בזה שפשמת ר"מ תלמידי הכניסו בגיהנם ואחר י"ב חודש פמשפט רשעים בגיהנם שעבר עליו מירק ותיקן מה שענה ונבנה מה שהרס ודוק: דרוש על מעלת מי שאינו מתגאה בתורתו.

ואמר רבה בב"ח זימנא קדא הנה אזלינן בספינתא חזאי ההיא צפרתא דהנה עד קרסוליה במיא ורישיה ברקיעא ואמרינן לית מיא ובעינן נחות לאוקורי נפשין נפק בת קלא ואמר לן לא תחותו להכא דנפלה ליה חציצא לבר נגרא הא שבע שנין ולא מטאי לארעא ולא משום דנפישו מיא אלא משום דרדפי מיא אמר רב אשי ההוא זיו שדי הוא דכתיב וזיו שדי עמדי עכ"ל: פונת המאמר אמר הנה אזלינן בספינתא פלומר הנה אזלינן בעולם הנמשל לספינה פאשר פתב בעל בחינת עולם שעולם הזה נמשל לים סוער וזועף כו' לכן אמר הנה אזלינן בספינתא היושבת בלב ימים שהיא העולם שנמשל לים אמר חזיא ההיא צפרתא רמז על ת"ח שנמשל לצפור שמצפצף תמיד בתורה ונהנה עד קרסוליה במיא פלומר שלא היה מתגאה בתורתו שאע"פ שהיה מלא בתורה וטבוע בים החכמות לא היה מונה תורתו מצד הענוה שבו כי אם מקצת חכמתו וזהו אומר עד קרסוליה במיא ומתוך זה זכה שרשיה ברקיעא פלומר שהיו מביאים לו שלמא מרקיעא פדרה שהיו מביאים לאבא אנמנא ובראותנו ענותנותו סברי' לית מיא הכא פלומר ענותנותו גרם שחשנבו דלאו מלא תורה הוא ובעינן לירדילפלפל עמו ולהורות לו חכמתנו וזהו אומר ובעינן נחות לאוקורי נפשין נפק בת קלא ואמר לא תחותו להכא דנפלה ליה חציצא לבר נגרא שבע שנים ולא מטאי לארעא פלומר אל יעלה על דעתכם לירד להראות חכמתכם לו שמה שמורה שיושב עד קרסוליה במיא שאין בו תורה הרבה הוא מסבת ענותנותו וראיה לדבר דהא שבע שנים פלומר כמה שנים שיירד פאן נגר ובר נגר ולא יכיל לנצחו ומה שלא נצחו לא משום דנפישו מיא שלעולם אותו שיירד היה חכם ממנו ולא נצחו אלא משום דרדפי מיא שתורתו של זה שיירד היתה תורה עבודה לקנטר ולכן סייע הקב"ה לזה שתורתו לשמה ובהיות פן אל תחותו אתם להראות לו חכמתכם שזה נקרא שלא לשמה אמר רב אשי ההוא זיו שדי הוא פלומר זה ת"ח שיירד לנצחו לקנטר אינו ת"ח אלא זיו שדי הוא דכתיב וזיו שדי עמדי אסור לקרותו בשם ת"ח מאחר שלמד לקנטר כו' אלא בשם זיו שדי כו': או אפשר שאומר ההוא זיו שדי חוזר לאותו שלומד לשמה וקראו זיו שדי אדרבה למעלה פדאיתא במדרש כונן וז"ל ביום חמישי נטל הקב"ה אור ימים וברא מהם לוייתן ואשתו וכל דגיהם ותלה פל העולם על סנפיריו של לוייתן עירב רקק המים בהם וברא בהן זיו שדי וכל עוף השמים ותלה רגליו של זיו שדי על סנפיריו של לוייתן וראשו פנגד פסא פבודו עכ"ל לעניננו ובהיות מעלתו של זיו שדי זה לכן בספרו זה הענין לפני רב אשי של זה הלומד לשמה אמר ההוא זיו שדי הוא שנאמר וזיו שדי עמדי ודוק: או אפשר לרמז הענין בהיפוך ההוא צפרתא שהוא ת"ח דיתב עד קרסוליה במיא שהיה עוסק בתורה שנמשלה למים ואמר עד קרסוליה שלא היה ת"ח מוחזק והיה מתגאה עד השמים וזהו ורישיה ברקיעא ובעינן נחות לאוקורי נפשין פלומר בעינן לירד שם להשפילו ולהחזירו למוטב ונפק ב"ק ואמר אל תחותו לפלפל עמו שלא תוכלו עמו שאינו מקבל מוסר דהא שבע שנים שיירד שם ת"ח גדול נגר ובר נגר ולא יכול להשפילו ולהודיע לו שפלותו ומיעוט חכמתו ולא משום דנפישו מיא פלומר לא

משום שהיה חכם גדול אלא משום דרדפי מיא מרוב פלפולו אמר רב אשי ההוא אסור לקרותו תלמיד חכם אלא זיו שדי הוא נמשל לבהמות יער: ויפית לקץ ולא יכזב.

הנה אולינו במדברא (א"ה צל"ע דלשון הגמ' הוא אולינו בספינתא וכמו שדרש לעיל) רמז שהיו מתבודדים בענין הגלות המר הזה כמה שנים רמז למדבר חרב ושמים לארכו ולרחבו וחווינו ההוא צפורתא שהוא המלה המשיח היושב בקן צפור שהיה עד קרסוליה במיא ורישיה ברקיעא: ולהבין זה נקדים שידוע שיש מאמרים מחולקים זה עם זה עד אין קץ שיש שמהם נראה שמלה המשיח יושב בגן עדן פדאיתא במדרש איכה באותו תינוק שנולד ביום ט' באב ובמס' תענית וכמה מקומות ויש מאמרים אחרים שגמ' שהיא בחיים אין מספר לאלו המאמרים וכדחז"ל במס' סנהדרין אם מן החיים פרבי ובניו ואם מן המתים פדניאל ונחביירו וכמה מקומות מהזנהר הק' והפשרה בזה שכשהקב"ה ירצה לגאול לישראל יתלבש נשמתו של משיח שהיא צורה בג"ע בקן צפור באיש הראוי לה ויגאל לישראל ע"י ונמצא בזה שיושב בזה העולם והוא הגוף ויושב בג"ע והיא הנשמה וזהו מה שרומז פאן שהצפור הזה הוא המלה המשיח יושב עד קרסוליה במיא לרמז שגופו פאן בזה העולם בהנדקקות והתלבנות גדול במים ורישיה ברקיעא רמז לנשמתו שהיא צורה ברקיעא ואמרינו לית מיא פלומר סברנו לומר לית תורה בישראל הנמשלת למים ומסבת זה אינו פא ובעינו נחות לאוקורי נפשין פלומר ורצינו להקריבו בתפלה ועל ידי ענויים של נפש וסגופים וזהו לאוקורי נפשין לשון קרירות לקרר דמנובתלישות חלבנו ודמנו ונפק בת קלא ואמר אל תחנתו לכאן ר"ל אל תכניסו עצמכם בתגר זה לקרבו קודם זמנו אלא עד שתחפץ כמו שנשבע הקב"ה לישראל וראיה לדבר ראה שבע שנים פלומר הרבה שנים שנפל חצינא לבר נגרא ולא מטאי לארעא חצינא לבר נגרא רמז לבן פוזיבא שהיה קשה כפרזל גבור פארי ולוחם ומכלה הפל פחצינא הזאת ועם פל זה לא עלה ביזו פלום ומה שלא עלה ביזו פלום לא היה מסכה שלא היה בו פח להלחם נגד אויביהם שהרי היה קשה כפרזל ולא משום חסרון שהיה צריף דנפשי מיא שהרי חכם גדול היה עד שרבי עקיבא היה נושא פליו אלא לא עלה ביזו משום דרדפי מיא פלומר שמסכה שעדיין לא היה עת רצון רדיפי מיא פלומר רדפו התורה שנמשלה למים שהוציא מפיו פסוק הלא אלהים ונחתנו ולא תצא אלהים בצבאותינו ואע"פ שדוד המלה ע"ה אמרו בתמיה גיטין: הרי ברור שפיון שאינה עת רצון אע"פ שיעשו מה שיעשו אינם יכולים לעשות פלום ולכן אל תחנתו אתם בענין זה לקרבו קודם זמנו.

אמר רב אסי ההוא זיו שדי הוא שנאמר וזיו שדי עמדי פלומר מלה המשיח הוא כזיו שדי מה זיו שדי רגליו עומדים על לונתן וראשו תחת פסא הכבוד פדאיתא במדרש פונן פן מלה המשיח רגליו על לונתן שעמיד להאכילו לישראל וראשו תחת פסא הכבוד שאין מי שישלוט בו פי אם הקב"ה כביכול שביזו לשלחו בעת שירצה: או הרמז שקראו זיו שדי לרמז שעמיד להחזיקו כזיו שדי כבהמת השדה לחרפו ולגדפו מהדברים המכונערים ומעשים הנראים לחוש הראות ועם פל זה אומר הקב"ה שעמי הוא שנאמר וזיו שדי עמדי ורמז זיו שדי כלו' הודה והודה וזיוה שדי עמו ודוק: ומשפיל ומרים שם עד ע"א ואמר רבה בר בר חנה אמר לי ההוא טייעא תא ואחוי לה היכא דנשקא ארעא ורקיעא אהדדי אזלי וחוזאי דעביד כוי כוי שקלתא לסלתאי ואנחתה בכונתא דרקיעא עד דמצלינא בעיתא ולא אשפחתיה אמרי ליה איכא גנבי הכא אמר לי גלגלא דרקיעא הוא דהדר נטר

עד למחר כי השתא ומשפחת לה (עיין בתשובת הרי"ף סי' י"ד ותשובות הגאונים שבס' נהרות דמשק סי' כ"ח): הפונה בזה ששהוא טיייעא הנה אליהו ז"ל ונאמר ליה לרב"ח תא ואחוי בתכמת המזלות והוא במקום דנשקא ארעא ורקיעא דארעא רמז למזל העניויות ורקיעא רמז למזל המחייב עצירות אזלינא ונחזינא דעביד כוי כוי פלומר הראני המזלות במקום קביעותם וסדר הליכותיהן וז"א כוי כוי שקלתייה לסלתיא ואנחתייה בכונתא דרקיעא עד דמצלינא בעיתא ולא אשפחתייה פלומר רצייתי להתפלל על ענין מזונות שיהיו מזונמנים לעת הצורך ולא אשפחתייה רמז שלא נעניתי על זה משום דמזוני לאו בזכותא תליא כי אם במזלא שיהי פמה חסידים הראוים לכל טוב הם בחוסר פל אמרי ליה איפא גנבי הכא פלומר איפא גנבי הכא שגונבים הממון ממי שראוי לה אמר לי גלגלא דרקיעא הוא דהדר פלומר אין ענין המזונות תלוי בוכות כי אם בגלגלא דרקיעא ששהוא במזל נטר עד למחר כי השתא ומשפחת לה ר"ל המתן עד שיחייב לו המזל מזונות ותשפח לזה העני שהעשיר: ואפשר עוד לרמז אמר לי הווא טיייעא ששהוא אליהו ז"ל תא ואחוי במקום שהעני והעשיר שוין וזהו רמז באומרו ארעא ורקיעא מורה על עשיר שמתרומם לו עשרו עד רקיעא ונחזי כוי כוי הראני ארץ עשויה כוי כוי ששהוא בית הקברות ששם קטן וגדול שם הם שנים ועוד רמז לו שאע"פ שפולם מונחים שם בשנה אמנם מי ששהוא צדיק אשר הוליד עמו צדה לדרפו אע"פ שלחוש העין מונח שם בשנה אבל אינו פן כי הוא בג"ע וז"א שקלתייה לסלתיא ואנחתייה בכונתא דרקיעא עד דמצלינא חוזר לצדיק לרמז על מעלתו שמועיל לחיים אף כי אחרי מותו להתפלל עליהם בכל צרתם לו צר פאומרם ז"ל גבי האבות וכאומרם עוד שאלולי התפלה שמתפללים המתים על החיים לא הנה בהם קיום והעמדה בעולם אמרי ליה איפא גנבי הכא פלומר אחר שלא אשפחתייה לצדיק במקום שנקבר וכדאיתא בילקוט חדש שמרע"ה אע"פ שנקבר שם מול בית פעור אמנם מלאכי השרת הולכי והוהו במערת המכפל' כו' וכן ג"כ בשאר הצדיקים וז"א איפא גנבי הכא בהיות שאינן מצויין במקום קבורתם כשאר מתים הנקברים במותם אמר לו גלגלא דרקיעא הוא שהעלו אותם לגן עדנו ולכן אינן מצויים כשאר מתים שנקברים וכלים גופם מסבת שגלגל הרקיע העלה נשמתם למעלה הגופים קיימים והמשל בזה לשושנה הפונחת במים פל זמן ששורשו במים העלים שלה אינן נכמשים ג"כ בהיות הנשמה שהיא שורש הגוף הטהור הזה ברקיע גופו אינו נכמש ואינו שולט עליו רמה ותולעה אמר נטר עד למחר כי השתא ומשפחת לה פלומר נטר עד תחית המתים ומשפחת לה לנשמתא דא בגופא לפי שהצדיקים הם החיים: ואפשר עוד לרמז שפונת המאמר מדבר על אדה"ר ובא הווא טיייעא ששהוא אליהו ז"ל לגלות לרב"ח סוד הגלגול אמר תא ואחוי פי' תא ואספר לה בענין מעשה בראשית ממה שאירע בתחילת הבריאה היכא דנשקא ארעא ורקיעא לרמז על תחילת בריאת שמים וארץ שפולם נבראו פאחד פאלפס בקזרה פדחז"ל: וזהו רמז לו באומרו היכא דנשקא ארעא ורקיעא או רמז לו בזה קודם בריאת אדה"ר דאז נשקא ארעא ורקיעא בהיות אין דבר מפסיק ביניהם שעדיין אדם לא נברא ונחזי דעביד כוי כוי רמז לו בזה שאז העולם אחר בריאת שמים וארץ עדיין לא הנה נתקן העולם ועשוי ככוי כוי משום שלא נתקן ונתכשר לפני הבורא ותברך שמו כי אם עד שברא לאדם דזהו תכלית פל מה שברא ואחר שבראו הניחו בג"ע לעבדה ולשמרה וכדחז"ל לשמור מ"ע ומצנח ל"ת וזהו הרמז

במה שאמר שקלתי לסלמתי ואנחתי בכונותא דרקייעא שהוא אדם הראשון שהניחו בג"ע שהוא כונותא דרקייעא עד דמצלינא בעינא כלומר כדי שיסתכל ויזמר וישבח שם לבוראו בכל עת.

ולא אשפחתיה כלומר חטא ואכל מן העץ ופשע במאמרו יתברך מיד התחילו המלאכים לקטרג עליו כדחז"ל שקשחטא אדם הראשון אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע לא טוב אמרו הראשונים שלא יברא כו' ומה קטרגו עליו שפינון שאכל אמרו איפא גנבי אכל וגזל מן העץ אמר גלגלא דרקייעא אמר הקב"ה אע"פ שקטא איני טורדו מן העולם ואיני ניקחם שבראתי אותם שהרי יכול להתמקן על ידי גלגול בדור אחר ובזה יתפטר עונו וז"ש נטר עד למחר רמז שיחזור לבא וכדחז"ל אדם ד'וד מ'שיח הרי.

נשמתו בא בדוד ובמשיח וזהו הטעם שלעולם דוד היה מן הנרדפים וחרפוהו וגדפוהו וכמו שמצינו בשמעי בן גרא וכן המלך המשיח עתידין לחרפו ולגדפו כדי לכפר עון הגנבה שגזל מן העץ ואכל שפן משפט הגונב דכתיב לא יבוזו לגנב פי יגנוב למלא נפשו פי ירעב ואם אינו למלא נפשו פי ירעב פן משפטו לבזותו ולכן עתיד מלך המשיח להיות בזוי ושפוי כפי כולם ולהחזיקו ככלב מןסרח כדאיתא בחז"ל ובה"ק וזהו הטעם שלא אמינו בו רוב מבני עמנו עד שעתידי הקב"ה להעמידו בגג המקדש ולהעיד עליו כדאיתא בילקוט ישעיה וזה הטעם שפינון שחרפוהו וגדפוהו מהמעשים המלועזים שעשה בחוש הראות אומרים היאמן שזה מלך עד שיעיד הקב"ה עליו כו': דרוש על רשב"י אמר רבה בר בר חנה זמנא חזא הנה אולינו בספינתא וחזינו ההוא כונרא דיתבא ליה חלתא אגביה וקדח אגמא עילוייה סברינן יבששתא וסלקינן ואפינו ובשלינו אגביה וכד חם גביה אתהפיה ואי לא דהנה מקרבת ספינתא טבעינו כו'.

הפונה בזה לרמז על מעלת תהלת התורה בכח הצדיקים המשיגים בספינתה והביא ברמז פח רשב"י שבראית עינו היה ממית והוא בכח תורתו ואמר הנה אולינו בספינתא רמז לעולם וחזינו ההוא כונרא רמז על רשב"י דומה לדג שחיותו במים פן הוא בתורה דיתבא ליה חלתא אגביה לרמז על התעסקותו בתורה בתוך המערה טמון בחול עד שעלה פילי בגופו וזהו שאמר וקדח אגמא עילוייה אמר סברינן יבששתא וסלקינן ואפינו ובשלינו כלו' ירדנו להתעסק כל אחד ואחד בתאנותו בענייני העולם וכד חם גביה אתהפיה כלו' פשיצא מן המערה וראה כל העולם מתעסקין בהבלי הזמן פעם עליהם להורגו כדאמרינו במסכת שבת (פ"ב דל"ג ע"ב כד נפקו מן המערה חזו אינשי דקא כרבי וזרעי אמר מניחים חיי עולם ועוסקים בחיי שעה בכל מקום שהיו נותנים עיניהם היה נשרף וז"א וכד חם רמז על הפעס שאין אדם פועס אא"כ מתחמם עצמו אמר ואי לא דהנה מקרבת ספינתא טבעינו רמז ואם לאו שיצא בת קול ואמר להם שישבו למערה היו ממייתים העולם: הפרת נדרים ואמר רבה בב"ח אמר לי ההוא טייעא תא ואחוי לך טורא דסיני אזלי וחזאי דהדרן ליה עקרבי כו' עיין בדרושי על זה (א"ה לעיל דרוש ט"ז ע"ש) אמנם עתה נראה לפרש עם מה שכתב בספר הפליאה שיש מלאך אחד שמתיר שבועותיו של הקב"ה ושם המלאך הזה מי וכן בס' מגלה עמוקות אופן ג' משם המדרש מלאך אחד יש בין שמים וארץ ושמו מי והוא מפר נדרו של הקב"ה עכ"ל לענייננו: אמר רשב"ח אמר לי ההוא טייעא שהוא אליהו ז"ל תא ואחוי לך טורא דסיני רמז לו גלות ישראל שישאל הם

טורא דסיני דהדרן ליה עקרבֵי שְהם ע' אַנְמוֹת אָמר שְמַעְתִּי ב"ק שְאָמר אוֹי לִי שְנֹשְבַעְתִּי
שְהקב"ה הָיָה דוֹאג בְּצַעְרָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְהָיָה אוֹמֵר אוֹי לִי שְנֹשְבַעְתִּי לְגְלוֹתָם וְאִם תֹּאמְרוּ
שְאֵבְדָה תִקְנֹתָם מֵאַחַר שְׁיֵישׁ שְבוּעָה ח"ו מִי מִפֶּר לִי פְלוֹמֵר הַמְלֵאָה שְשָׁמוּ מִי מִפֶּר לִי
הַשְּׁבוּעָה.

וּבְזֶה לֹא נִשְׁאַרָה קְנוּשֵׁית הַתּוֹס' וְנ"ל מִי מִפֶּר לִי מִשְׁמַע מִכָּאן דָּאִין הָיִתָּר לְשְׁבוּעָה וְהָא
אַמְרִינָן ת"ח יְכוּל לְהַתִּיר גְּדוּרוֹ וְהַעֲמִידוּ בְּדַבְרֵיהֶם בְּתַמִּיהָ אֲבָל כְּפִי מַה שְּׁפִירְשָׁנוּ שְׁמִי
הוּא הַמְלֵאָה הַמְיָפֵר שְׁבוּעוֹתָיו שֶׁל הַקַּב"ה לֹא נִשְׁאַר קְנוּשֵׁיא פְּלֵל וְדו"ק: וְזֶהוּ כְּנֹנֶת פְּסוּק
כִּי גְדוּל כְּיָם שְׁבָרָה מִי יִרְפָּא לָהּ מְלֵאָה מִי יִרְפָּא לָהּ שְׁיִתִּיר לְהַקַּב"ה מַה שְּׁנֹשְׁבַע עֲלֶיהָ
לְרַעָה.

וְכִינּוּן שְׁבָא רַבב"ח וְסִיפֵר הַמַּעֲשֵׂה לְחַכְמִים אָמְרוּ לוֹ שׁוֹטָה שְׁפִינּוּן שְׁשָׁמַע מֵהַקַּב"ה שְׁיֵישׁ
הַתְּרָה לְשְׁבוּעָה עַל יְדֵי מְלֵאָה מִי הָיָה לָהּ לֹמֵר מוֹפֵר לָהּ מוֹפֵר לָהּ וּרַבב"ח סָבַר שְׁהָיוּ
הַדְּבָרִים עַל שְׁבוּעַת הַמַּבּוּל וּבְשְׁבוּעַת הַמַּבּוּל אֲפִילוּ לְמְלֵאָה מִי אִין לוֹ רְשׁוּת לְהַתִּיר כִּי
אִם שְׁבוּעָה שְׁהוּא לְטוֹבָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְרַבְּנָן קָרְאוּ לוֹ שׁוֹטָה מִשּׁוּם שְׁאָמַר אוֹי וְעַל הַרְעָה
לֹא שְׁיֵיף אוֹי כו' כֹּל הָעוֹלָם מִקְשִׁין דְּלָמָּה לֹא חִזַּר תְּלַמּוּדָא לְהַקְשׁוֹת נְגַד רַבב"ח שְׁמֵאַחַר
שְׁאָמַר אוֹי אֵיף סָבַר דְּמִשְׁבוּעַת הַמַּבּוּל אָמַר.

וְלַעֲד"ן הַקְּנוּשֵׁיא אֵינָה קְנוּשֵׁיא לְפִי שְׁפִינּוּן שְׁסִיפֵר רַבב"ח שְׁשָׁמַע אוֹי לִי שְׁנֹשְׁבַעְתִּי וְסָבַר
דְּאִשְׁבוּעַתָּא דְּמַבּוּל אָמַר כְּמוֹ שְׁאָמַר אַח"כ נִמְצָא שְׁמִיד טַעָה טַעוֹת כְּזָה שְׁאֵעַפ"י שְׁאָמַר
הַקַּב"ה אוֹי אָמַר אִשְׁבוּעַת הַמַּבּוּל וְאִם כֵּן מַה יַחְזוֹר לְהַקְשׁוֹת נְגַדוֹ שְׁמֵאַחַר שְׁאָמַר אוֹי
דְּאִשְׁבוּעַתָּיָה דְּמַבּוּל אָמַר שְׁהָרִי מִתְחַלָּה נִגְלָה שְׁטַעָה שְׁלֵא דַק בְּמַלְת אוֹי וְהַבּוּן: אֵיף יֵישׁ
לְהַקְשׁוֹת דְּאֵיף שְׁיֵיף הַתְּרָה בְּשְׁבוּעַתוֹ שֶׁל הַקַּב"ה מֵאַחַר שְׁאִין פְּתַח עַל שְׁבוּעַתוֹ מִשּׁוּם
שְׁהַפֵּל גְּלוֹי לְפָנָיו מִשּׁוּם שְׁעַנְגֵן הַפְּתַח הוּא שְׁנִנְעֵלֵם מֵהַנְּשַׁבַּע אֵיזָה דְּבַר בְּשַׁעַת שְׁבוּעַתוֹ
שְׁאִם הָיָה יוֹדַע אוֹתוֹ דְּבַר לֹא הָיָה נִשְׁבַּע וּבַקַּב"ה לֹא שְׁיֵיף זֶה.

אַמְנָם נִרְאָה לְתַרְץ עִם מַה שְׁתִּי בְּעַלִּי הַתּוֹסְפוֹת בְּמֵלָה שְׁמַחַל עַל כְּבוֹדוֹ אִין כְּבוֹדוֹ מְחוּל
וְהַקְשׁוֹ שְׁהָרִי הַקַּב"ה שְׁהוּא מְלָה וּמוֹחַל וי"ל דְּשְׁאֵנִי הַקַּב"ה שְׁהוּא מְלָה עַל כֹּל הָעוֹלָם
וְאִם לֹא הָיָה מוֹחַל הָיָה מְחַרֵּיב הָעוֹלָם וְהַפְּנִיגָה לְתַרְץ דְּזִיל בְּתַר טַעָמָא תְּלַמִּיד חֲכָם שְׁמַחַל
כְּבוֹדוֹ מְחוּל מִשּׁוּם שְׁהַתּוֹרָה וְהַגְּדוּלָה שְׁיֵישׁ לוֹ הוּא מַעֲצָמוֹ אֲבָל הַמְלָה אִין לוֹ רְשׁוּת לְמַחוּל
שְׁהַמְלוּכָה אֵינָה שְׁלוֹ.

נִמְצָא שְׁאִם הַמְלָה הָיָה הַמְלוּכָה מַעֲצָמוֹ הָיָה לוֹ רְשׁוּת לְמַחוּל וְא"כ הַקַּב"ה מוֹחַל בְּהִיּוֹת
הַמְלוּכָה מַעֲצָמוֹ שְׁלֵא קִיבְּלָהּ מֵאַחַר ח"ו פְּדַכְתִּיב כִּי לֵה' הַמְלוּכָה בְּאִנְפֵן כְּפִי תִירוּץ הַתּוֹס'
נוֹכַח לְתַרְץ מַה שְׁהַקְשִׁינוּ דְּאֵיף שְׁיֵיף הַתְּרָה בַּהַקַּב"ה מֵאַחַר שְׁאִין פְּתַח אֲלֵא דְשְׁאֵנִי
הַקַּב"ה יְכוּל לְהַתִּיר שְׁבוּעַתוֹ אַעפ"י שְׁאִין פְּתַח לְשְׁבוּעַתוֹ מִשּׁוּם שְׁאִם לֹא יִתִּיר יַחְרִיב
הָעוֹלָם וְא"ת אַעֲיָקְרָא דְּדִינָא פִּירְכָא דְּמֵאַחַר שְׁהַפֵּל גְּלוֹי לְפָנָיו וְיוֹדַע שְׁסוּף סוּף צָרִיף
לְעֲשׂוֹת הַתְּרָה לְזֹאת הַשְּׁבוּעָה א"כ לָמָּה נִשְׁבַּע שְׁאֵעַפ"י שְׁהָאֲדָם בְּעַל בְּחִירָה וְנִשְׁבַּע עַל
הַרְעָה בְּעֵבוֹר עֲוֹנוֹתָיו אֲבָל סוּף סוּף יוֹדַע שְׁעֲתִידִין לְחַזוֹר וְאִין יְדִיעַתוֹ מְכַרַעַת כְּמוֹ שְׁפַתְב
הַרְמַב"ם ז"ל (בַּפ"ה מַה' תְּשׁוּבָה וּבַח' פְּרָקִים שְׁלוֹ פ"ח עי"ש) אֲלֵא י"ל שְׁמָה שְׁנֹשְׁבַע
הוּא כְּדִי לְהַטִּיל הַכַּעַס עִם הַשְּׁבוּעָה כְּדָרְף שְׁפִירְשׁוֹ הַמְּפָרְשִׁים ז"ל בְּפְסוּק וַיִּנְחַם ה' עַל
הַרְעָה אֲשֶׁר דִּבֶּר לַעֲשׂוֹת לַעֲמוֹ שְׁהַטַּעַם שְׁוִינְחָם ה' עַל הַרְעָה וְלֹא עָשָׂה וְהַתִּיר עַל

שבועתו וכדחז"ל שנתעטרף הקב"ה ומלשה התיר לו מסבת שדבר לעשות לעמו ומסבה שששבע לכלותם הטיל הכעס עם מה שששבע עי"ל שששבע כדי להפחיד העולם כדי שיחזרו בתשובה מיד מאימת השבועה.

עי"ל כיון שהקב"ה יודע העתידות משעה שששבע נשבע עד זמן פלוני ולא עוד שישודע שאז ישראל טובים וראויים לגאולה ובהיות פן אין צריף פתח לשבועתו ולסיים בכי טוב בענין נחמה וישועה אפרש פסוק רצית ה' ארצה שבת שבת מזקנים אתבונן שפירשו בפסוק ציון במשפט תפדה משום (שלא) שבשביל ישראל הטיל כעסו עליו ולכן בדין ובמשפט תפדה אבל ושביה שהם ישראל יהיה חזרתם לארצם בצדקה לזה אמר פאן לפי שרצית ה' ארצה בעבור שלא חטאה זהו יגרום ששבת שבת יעקב.

עי"ל שדבר גבור אחד שמציל איש מיד מכהו לא בשביל אהבתו של זה מציל אותו כי אם להראות תוקפו וגבורתו אמנם הקב"ה אינו פן רצית ה' ארצה ושבת שבות בעבור אהבתו עם יעקב אהובה ודוק: והנה אכתוב לה פה צורה מפוארה במאמר אימא במסכת בכורות ד"ח ע"ב ענין הויכוח שהיה לרבי יהושע עם חכמי אתונא ששאלו לו בעניינים נעלמים בדברים סתומים וסתומים: י"ב שאלות שאלה א שאלו דבי חכמי אתונא לר' יהושע פן חנניא האי גברא דאזיל בעי איתתא ולא יהבו ליה מאי חזי דאזיל להיכא דמדלי מיניה שקל ספינתא דצה לתתאי לא על דלי דצה לעיל על אמר האי נמי מתרמי לי בת מזלי הפונה בזה שידוע שהתורה שיעורים שיעורי' ניתנה יש מי שזוכה למקרה ולא לתלמוד לתלמוד ולא למקרא כאומרם ז"ל במדרש והנה מאמר זה נעלם מחכמי אתונא ולכן שאלו שמה רואה האדם שאינו לומד מקרא והולך ועוסק בתלמוד שהוא עמוק עמוק מי ימצאנו שזהו בודאי שטות גדול שאם הנקל לא למד איך ילמוד הקשה וזהו אומרם האי גברא דאזיל בעי איתתא שהאשה נמשלה לתורה כמו שדברשו ז"ל בפסוק מצא אשה כו' וראה דלא יהבו ליה פלוני ראה שלא למד ולא הבין מה רואה דאזיל לעסוק להיכא דמדלייה מיניה שהוא התלמוד יקר המציאות והביא לו משל הספין שבמקום נמוך לא נכנס ובמקום גבוה נכנס וחילם ממאמר חז"ל יש מי שאינו זוכה למקרא וזוכה לתלמוד שאיתרמי ליה מזליה שהוא בר תלמוד וזכה בו וזה נודע שפל הזוכה לתלמוד ולא למקרא משום שפבר בגלגול אחר נשלם ממקרא והדבר בהפכו: שאלה ב גברא דאזיף וטרף מאי חזי דהדר אוזיף אמר להו אזיל גברא לאגמא קטיל קמא טונא ולא מצי ביה קטיל ומנח עליה עד דמתרמי ליה איניש דמלי ליה: והנה בשאלה זאת רמזו ליה ענין הגיגול שמאחר ששולח האיש שהוא הקב"ה לנשמה פעם אחת בזה העולם ולא השלים עצמו פגון שחיסר אחת מפל מצותיו מה רואה לשולחה פעם שנית שאפשר יוסיף על חטאתו פשע ונמצא מאבד הון רב והביא להם משל הקנים שבפע' ראשונה שקצץ אינו יכול להגביהו ומוסיף לקצוץ עוד אולי זמן לו איש שיעזרהו ג"כ הקב"ה חוזר ומוזיף לנשמה פעמים בזה העולם אולי יתרמי בפעם אחר שיעזרהו איש וילמדהו דרכי השם ויחזירהו למוטב.

או אפשר יתרמי לו איש שהוא היצ"הט ויתרמי באחד מן הפעמים שינצח יצרו הרע וירבה שכתו בזה שמדת הטוב להטיב וחשב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח ולכן חוזר ומוזיף לו פעמים שלש עד שיתרמי פעם שיתקן הכל וירבה בטובו: שאלה ג אימא לן

מִיְלֵי דְכַדְיָבִי א"ל הִנֵּה לָן כּוּדְנִיָּתָא וַיִּלְיָדָה וַהֲנֵה תְּלֵי לֵיהּ פִּיתְקָא וּכְתִיב בְּיַהּ דְּמִסְיָק בְּבִי אָבָא מָאָה אֶלְפִי זֹוּי אָמְרוּ לֵיהּ וּכּוּדְנִיָּתָא מִי יִלְדָה אָמַר לְהוּ הִי נִינְהוּ מִיְלֵי דְכַדְיָבִי דְיוּעַ שְׁהַרְשָׁעִים וְאוּמוֹת הָעוֹלָם וּכְדוּמָה חוֹשְׁבִים שְׁמָה שֶׁהַקֵּב"ה מְשַׁפֵּיעַ לָהֶם בְּזֶה הָעוֹלָם הוּא בַעֲבוּר שְׁחִיבִים לְפָנָיו וְאִינָם יוֹדְעִים שֶׁהוּא כְּדִי לְשֵׁלֶם לָהֶם עַל אֵיזָה מַצָּנָה שְׁעוֹשִׁין כְּדִי לְטוֹרְדָם מִן הָעַה"ב וְלָכֵן כְּשִׁשְׁאָלוּ מַר' יְהוֹשֻׁעַ מִיְלֵי דְכַדְיָבִי רָצָה לְרַמּוֹז לָהֶם זֶה וַיִּלְהוֹדִיעֵם שְׁמָה שְׁזָכוּ בְּזֶה הָעוֹלָם לֹא מִפְּנֵי שְׁרָאוּיָם הֵם לְזֶה וּסְבָרְתָם שְׁקַר וּדְבַר כְּזָב אָמַר הִנֵּה לָן פְּרָדָה רְמָז לְרַבָּקָה אֲמַנּוּ שְׁלֹא יִלְדָה בְּנִים לְגִיהֶנָם כְּדָרָךְ שְׁדָרְשׁוּ ו"ל רְנִי עֲקָרָה לֹא יִלְדָה מִשׁוּם דְּלֹא יִלְדָה רְנִי אֶלָּא רְנִי שְׁלֹא יִלְדָה בְּנִים לְגִיהֶנָם ג"כ מִמְשִׁיל לְרַבָּקָה אֲמַנּוּ שְׁאָרָא ע"פ שְׁיִלְדָה לַעֲשׂוֹ מַצַּד עַצְמוּתָהּ הִיְתָה כְּפְרָדָה עֲקָרָה וְלֹא יִלְדָה בְּנִים לְגִיהֶנָם וְעֲשׂוֹ הִנֵּה מַצַּד לָבָן וְהוֹכֵרַח לְצִאת לְפִי שְׁיִצְחָק אַע"ה הִנֵּה דִין וּפְחָד יִצְחָק וְהַדְיָיִן צָרִיךְ שְׁיִהְיֶה לוֹ רְצוּעָה לְלִקוֹת וְהוּא עֲשׂוֹ הָרוּדָה לְיִשְׂרָאֵל וְנִמְצָא שְׁלֹא יִצָּא עֲשׂוֹ הָרָשָׁע בַּעֲבוּר אֵיזָה מַעֲשִׂים בְּלִתֵּי מְהוֹנְנִים שְׁהִיְתָה בְּרַבָּקָה אֲמַנּוּ ח"ו וְלָזֶה מִמְשִׁיל אוֹתָהּ לְפְרָדָה עֲקָרָה כְּדְפְרִישִׁית וְאָמַר הִנֵּה לָן פְּרָדָה וַיִּלְדָה וַהֲנֵה תְּלֵוִי בְּצוֹאָרָה שֵׁט"ח עַל בֵּית אָבָא שֶׁהוּא הָאֲנֻמָּה יִשְׂרָאֵלִית שְׁהִיוּ חֲיִיבִים לוֹ סוּךְ מְמוֹן כְּלוֹמַר שְׁמַצַּד מַעֲשִׂיהֶם חֲיִיבִים יִשְׂרָאֵל לְעוֹבְדָם וְרָאוּיָם הֵם לְכָל הַמַּלְכוּת הַזֶּה בְּסְבָרְתָם וְא"כ זֶהוּ הַטַּעַם שְׁאֲנֹו מְשַׁעֲבָדִים לָכֶם בַּעֲבוּר צְדָקְתְּכֶם אָמְרוּ לֵיהּ וּכּוּדְנִיָּתָא מִי יִלְדָה כְּלו' וְרַבָּקָה מִי יִלְדָה לַעֲשׂוֹ מַצַּד עַצְמוּתָהּ אָמַר לָהֶם הִי מִיְנֵיָּהּ מִיְלֵי דְכַדְיָבִי אַתֶּם שְׁאַלְתֶּם מִמֶּנִּי דְבָרִים שֶׁל כְּזָב וְאֲנִי אֲמַרְתִּי שְׁאַתֶּם צְדִיקִים וְאֲנֹו מְחוֹנְיָבִים לָכֶם כְּאֵלוּ שֵׁט"ח בְּיַדְכֶם כְּאֵלוּ הוֹצִיאוּ עֲשׂוֹ מִן הַבְּטָן לְחֲיִיב לְבֵית אָבָא שְׁהֵם יִשְׂרָאֵל כְּשֵׁם שְׁאַתֶּם סוֹבְרִים וְאִין הָאֲמַת כֵּן אֶלָּא שְׁעוֹנְחִינּוּ הַטּוֹ אֵלָה וְהַטּוֹב אֲשֶׁר הַטִּיב ה' לָכֶם לֹא בְּצְדָקְתְּכֶם כִּי בְּרַשְׁעֵנּוּ עַד יִשׁוּב חֲרוֹן אַף ה' מֵעַל יִשְׂרָאֵל וַיִּמָּה שְׁאַמְרִיתִי וְעַלָּה בְּדַעְתְּכֶם שְׁהַסְפַּמְתִּי לְסְבָרְתְּכֶם שְׁבַעֲבוּר שְׁאַתֶּם רָאוּיִים זְכִיתֶם לָכֶם הִי נִינְהוּ מִיְלֵי דְכַדְיָבִי: שְׁאֵלָה ד' מִיְלֵי דְכַדְיָבִי כִּי סְרִיא בְּמֵאֵי מְלַחֵי לֵיהּ אָמַר לֵיהּ בְּסִלִּיתָא דְכוּדְנִיָּתָא וּמִי אִיכָּא סוֹלִיתָא לְכוּדְנִיָּתָא א"ל וּמְלַחֵא מִי סְרִיא שְׁאֵלוּ לוֹ עַל מִי שְׁהִיָּה צְדִיק כֹּל יְמָיו יִיָּדַע כְּבוֹדוֹ יִתְבָּרַךְ וַיְגַדְּלוּתוֹ וַיִּמְעַלְתוֹ וְחֲזַר בְּאַחֲרוֹנָה מַה יְהִיָּה תִּיקוֹנוֹ אִם יוֹעִיל לוֹ תְּשׁוּבָה מֵאַחַר שְׁהַפִּיר וּמְרַד כְּעַנְיָן אֲלִישָׁע שׁוּבוּ בְּנִים חוּץ מֵאֲלִישָׁע שְׁהַפִּיר וּמְרַד וְזֶהוּ אוֹמַר מִיְלַחֵא כִּי סְרִיא רְמָז לְצְדִיק הַפְּרָחַק עַצְמוֹ מִכָּל הַתְּאוּוֹת הַגּוֹפְנִיּוֹת וְסְרִיא כְּלוֹמַר וּמְרַד בְּמֵאֵי מְלַחֵי בְּמַה יִתְמַקֵּן אָמַר בְּסִלִּיתָא דְכוּדְנִיָּתָא אָמְרוּ לוֹ וּמִי אִיכָּא סוֹלִיתָא לְפְרָדָה אָמַר וּמְלַחֵא מִי סְרִיא כְּלו' כְּשֵׁם שְׁאִי אֶפְשָׁר לְפְרָדָה שְׁיֹוֹלִיד כְּךָ אִי אֶפְשָׁר לְצְדִיק מְעִיקְרוֹ שְׁיִרְשִׁיעַ בְּאַחֲרִיתוֹ דְּגְמִירִי טוֹב לֹא הָנִי בִּישׁ וְאֲלִישָׁע טִינָא הִיְתָה בְּלָבוּ מְעִיקְרָא: שְׁאֵלָה ה' בְּנִי לָן בֵּיתָא בְּאוּרָא דְעַלְמָא אָמַר שֵׁם קָם וַתְּלֵא בֵּין שְׁמֵיא לְאַרְעָא אָמַר לְהוּ אֲסִיקוּ לִי לְבָנִי וְטִינָא מֵהֶתֶם אָמְרִי וּמִי אִיכָּא דְמַצִּי לְאַסוּקִי הֶתֶם אָמַר וּמִי אִיכָּא דְמַצִּי מְבָנִי בֵּין שְׁמֵיא לְאַרְעָא כְּתָבוּ הָרָאוּשׁוֹנִים ו"ל שְׁהִנָּה כַּת הַמְתַּפְּלָסִים סוֹבְרִים שְׁשֹׁכְרֵי הָעוֹלָם הַבָּא הוּאֲגָשְׁמִי שִׁישׁ אֲכִילָהּ וּשְׁתִּיָּהּ מִמָּשׁ אֶלָּא שְׁאִין מוֹצִיאִין רְעִי כְּאֲוֹכְלֵי הַסֵּן וְשְׁהִנָּנוּ מְבָנִינִים נְאִים מַעֲשֵׂה שְׁמַיִם וְנוֹתְנִים גְּשָׁמוֹת לְכָל וּכְמוֹ שְׁסוֹבְרִים עַל הַקֵּב"ה שְׁסוֹבְרִים הַדְּבָרִים כְּפִשׁוּטָן ח"ו עֵינֵי ה' אֲנִי ה' חָס וְחִלְיָה כְּמוֹ שְׁכַתְּבֵי הַרְמַב"ם ו"ל וְהַכַּת הַזֶּה הֵם מֵאֲנֻמָּה אֲשֶׁר דַּעְתָּם קָשָׁה עֲלֵיהֶם כְּאֲבָן וְהַרְשָׁעִים הִלְלוּ מַחְכְּמֵי אֲתוּנָא רְצוּ לְהַבְחִין מִדְּבָרֵי ר' יְהוֹשֻׁעַ כֵּן חֲנִנְיָא אִם הָאֲמַת אַתֶּם בְּסְבָרָא הָרְעוּעָה הַזֹּאת אוֹ לֹא וְלָכֵן שְׁאֵלוּ שְׁיִבְנָה לָהֶם בֵּית בְּאוּרָא וְרַמּוֹז לוֹ בְּזֶה אִם בְּעוֹלָם הָאוּרִי שֶׁהוּא עַה"ב יֵשׁ צַד גְּשָׁמוֹת אוֹ לֹא וְאָמַר

שם ותלה עצמו בין שמיא לארעא ורמז להם שהאדם זוכה על ידי חכמתו ומעשיו הטובים להשיג לשכר שהוא רוחניי באויר שאין בו ממש ואדם נהנה ממנו ולעורר כדי שייבנו האויר בחוש השכל אמר שיתנו לו באויר אבנים וטינא לבנות וכשם דא"א ולא שייך באויר זה שישפול דבר גשמי פן בעולם הרוחניות לא שייך שום גשמות כלל ועיקר מקל וחומר פן בנו של ק"ו ומה אויר זה שהוא גשמי בערה רוחניות העליון אינו סובל בו שום גשמות ק"ו לעה"ב וכל הדברים האמורים בתלמוד הם דרה משל וחידה שבעוה"ב לא יש לא אכילה ולא שתייה אלא צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשם והם עטרות של אור מדברים רוחניים ואין שייך שום גשמות חלילה וחקמי אתונא נסתפקו בזה בראותם סברות לכאן ולכאן ומה שהיה קשה להם היה סברתם של נותני גשמות ולכן בהסתפקותם אמרו בני לנו בית באויר פלומר שידמה להם ושיודיעם אם שייך בננו באויר פלומר אם שייך צד גשמות במקום רוחניות והורה להם דלא: שאלה ו מציעתא דעלמא היכא זקפה לאצבעתיה אמר להו הקא אמרו ליה מי יימר אמר אייתו אשלי ומשחו ידוע שהאדם הוא עולם קטן ושאלו לו מציעתא דעלמא היכא פלומר היכן מושב הנשמה בגוף ואמר הקא במקום שגודמן לרמזו שאין לה מקום קבוע שהרי ביללה הקב"ה בכל הגוף פאמרם ז"ל כדי שאם יהיה במקום אחד פשהיה מגיע צער לאדם היה חותה אותו אבר ונמצא שפכל מקום שפגוף היא עומדת ולכן אדם מרגיש צער בהגיע נזק באיזה אבר אמרו ליה מי יימר שהוא פן שפכל מקום היא יושבת ובכל מקום שאומר פאן היא יושבת הוא האמת אמר להם אייתו אשלי ומשחו כלו' הראיה והמופת בינדכם שפכל אבר שפאברים שתקשור משיחה מהנדקת בחזקה נרגש אותו אבר ואסלדה בחילה וזהו מורה שהנשמה היא בכל האיברים ואין לה מקום קבוע ובכל מקום שתקמוז שם היא: שאלה ז אית לן בירא בדברא עייליה למתא אייתי פארי שדיא להו אמר להו אפשילו לי חבילי דפארי אמרו ליה ומי איפא דמיפשל חבלי מפארי אמר להו ומי איפא דמייתי בירא מדברא למתא ידוע מאמרם ז"ל דעל שלשה דברים אומות העולם מתאנחים בכל יום על התורה שלא קבלו ועל השבת ועל המילה גם נקדים מאמר המדרש וירא והנה באר בשדה זה סיני והנה שם שלשה עדרי צאן זה משה ואהרן.

ובהיות שאומות העולם מתאנחים בכל יום על התורה שניתנה במדבר סיני לכן אמרו לו אית לן בירא במדבר רמז להר סיני הנמשל לבאר שהוא במדבר עייליה למתא פלומר אולי ימצא תיקון שיתזיר הקב"ה ליתנה להם שפכר נתחרטו על הראשונות על שלא קבלוה ועששו רוצים לקבלה אעפ"י שלא יהיה בכל פה מעלה פישראל שניתנה להם במדבר לרמזו שהיא מופקרת לכל פמדבר אלא שיהיה במתא ויזכה בה מי שיתרמי לו מזלו הביא סובין והשליף לפניהם ואמר שיעשו חבל של סובין להביאו פלומר שאלתם הם דברים קלים פסובין קל מפל דבר ונבזה וכשם שא"א שיעשה חבל מסובין פה א"א זה שפכר הנחיל הקב"ה לישראל את התורה שהם מאסו בה פשהחזירה הקב"ה על כל אומות העולם ובגידם להתגזיר ומה צורה להפקיע השמים ולחזור וליתנה להם שפראה שיקחנה מישראל ח"ו: שאלה ח אית לן ריחיא דתבירא חייטיה שקל פיקסא מיניה שדיא להו אמר להו פריכו לי מיניה גרדי ואחייטיה אמרי ומי איפא דיכיל למכרה גרדי מריחיא אמר להו ומי איפא דיכיל חייט ריחיא ידוע מאמרם ז"ל (בפ"ק דע"ז ד"ב ע"ב) בפ' ראה ויתר גוים מאי ראה ראה שבע מצות שקבלו עליהם בני נח ולא קיימו אותם עמד והתיר

לָהֶם כּוֹ' עַד שָׁאֵם מְקַיְימִים אוֹתָם אִין מְקַבְּלִים עֲלֵיהֶם שְׂכָר וּע"ז מִתְחַרְטִים בְּכָל יוֹם וְלָכֵן אָמְרוּ לוֹ יֵשׁ לָנוּ רִיחָא תְּבִירָא רְמָז לְמַצּוֹת שְׁנֵשְׁתַּבְּרוּ וְנִתְבַּטְּלוּ מִמֶּנּוּ חֵיטָא פְּלוֹמֵר אוּלִי תַמְצָא אַרְבּוּכָה לָנוּ בְּאִיזָה אֶנְפֵן שְׁתַּדַּע אוֹ לְבַקֵּשׁ עֲלֵינוּ רַחֲמִים שְׁיִהְיֶה לָנוּ שְׂכָר עַל עֲשִׂיתָם שְׁקַל פְּסָקָא מִינְיָה וְשָׂדָא לְהוּ אָמַר לְהוּ פְּרִיכוּ לִי מִינְיָ גְרָדִי וְאַחֲרֵיכֶם כְּלוּ' רְמָז לָהֶם שְׁמַאֲחַר שְׁאֲתָם גְּרַמְתָּם לְעַצְמָכֶם מִי יָכוֹל לְתַקֵּן אֶתְכֶם וְכַשֵּׁם שֶׁא"א לְמַפְרָךְ גְּרָדִי מְרִיחָא כְּדָ א"א אֲנִי לְבַקֵּשׁ עֲבוּרְכֶם תַּקּוּן ע"ז כִּי אִם פְּשָׁאֲתָם מִתְגַּיְיֵרִים כִּי בִהְיוֹתְכֶם גּוֹיִם אַע"פ שְׁקַיְימְתָם אוֹתָם אִין אֲתָם מְקַבְּלִים שְׂכָר שְׂפָכָר הַתִּיר לָכֶם הַקַּב"ה מְסִיבַת מְרַדְתְּכֶם: שְׁאֵלָה ט מִיִּשְׂרָא דְסַפְיָי בְּמֵאֵי קַטְלִיָּה לִיָּה אָמַר לָהֶם בְּקִרְנָא דְחַמְרָא וּמִי אִיכָא קִרְנָא לְחַמְרָא וּמִיִּשְׂרָא דְסַפְיָי מִי הָוִיָּא נְקֻדִים פְּנִינָת מֵאֲמַר סְנֵהָד' (פ' חֲלָק דְצ"ח ע"א) אִין בּוֹן דְּוֹד בָּא אֶלָּא בְּדוֹר שְׁפָלוּ חֲיִיב אוֹ בְּדוֹר שְׁפָלוּ זְכָאֵי דְקֻשָּׁה דְאִיָּה אָמְרוּ בְּדוֹר שְׁפָלוּ חֲיִיב שְׁהָרִי דוֹר שֶׁל חֲיִיב א"א שְׁהָרִי אָמְרוּ ז"ל א"א בְּכָל דוֹר אִם לֹא יֵשׁ ל"ו צְדִיקִים כְּאֲבָרְהָם אָבִינוּ ע"ה וְהַתְּשׁוּבָה בְּזָה שְׁבִהִיּוֹת שְׁאִין הָעוֹלָם נִידוֹן כִּי אִם אַחַר רְבּוּבוּ וְלָכֵן אָמְרוּ דוֹר שְׁפָלוּ חֲיִיב אִינוּ פְּלוּ מִמֶּשׁ כִּי הָרֹב נִקְרָא פְּלוּ וְלַעוֹלָם שְׁאִין הָעוֹלָם חֲסַר מִל"ו צְדִיקִים כֵּאֲע"ה בְּכָל דוֹר וְדוֹר.

וּבְזָה נִבָּא לְעַנְיָן אָמַר מִיִּשְׂרָא דְסַפְיָא בְּמֵאֵי קַטְלִי פְּלוֹמֵר דוֹר שְׁפָלוּ חֲיִיב שְׁהֵם רְשָׁעִים גְּמוּרִים וּמִצִּיקִים פְּסַפְיָי וְלִשׁוֹן חֲרָב חַד' וְכַעֲנָן וְלִסְפִינָי בְּצַדִּיק' שְׁהָרְשָׁעִים נִמְשְׁלוּ לְסַפְיָי וְא"כ דוֹר שְׁפָלוּם רְשָׁעִים בְּמֵאֵי קַטְלִי פְּלוֹמֵר בְּמֵאֵי יִתְתַּקֵּן אָמַר לָהֶם בְּקִרְנָא דְחַמְרָא פְּלוֹמֵר יִתְקַן אִז בְּמִלְךְ הַמְּשִׁיחַ עֲנִי וְרֹכֵב עַל חֲמוֹר וּמִל' קֶרֶן מִל' רְמָה קִרְנֵי אָמְרוּ וּמִי אִיכָא קִרְנָא לְחַמְרָא כְּלוּ' יֵשׁ הוּד וְהָדָר וְסִיוַע לְמִלְךְ הַמְּשִׁיחַ שְׁיָכוֹל לְבֹא מֵאַחַר שְׁפָלוּם רְשָׁעִים וְשָׂאֵלוּ פֶן מִשׁוּם שְׁהֵם הִבִּינוּ שְׁפִנְנָת דוֹר שְׁפָלוּ חֲיִיב שְׁפָלוּם רְשָׁעִים מְקַטְן וְעַד גְּדוֹל וְלָכֵן אָמְרוּ וּמִי אִיכָא קִירוֹן וְסִיוַע לְמִלְךְ הַמְּשִׁיחַ בְּהִיוֹתָם פְּלוּם רְשָׁעִים וְחִידֵשׁ לָהֶם ר' יְהוֹשֻׁעַ שְׁדוֹר שְׁפָלוּ חֲיִיב אִינוּ פְּלוּ מִמֶּשׁ שְׁאִין הָעוֹלָם חֲסַר מִל"ו צְדִיקִים וְלָכֵן כְּשֶׁאָמְרוּ וּמִי אִיכָא קֶרֶן לְחַמְרוֹ אָמַר וּמִיִּשְׂרָא דְסַפְיָא מִי אִיכָא פְּלוֹמֵר וְכִי דוֹר שְׁפָלוּ חֲיִיב מְגֻדוֹל וְעַד קַטְן אִפְש' שְׁהָרִי אִין הָעוֹלָם חֲסַר מִל"ו צְדִיקִים אֶלָּא שְׁבִהִיּוֹתָם הָרֹב רְשָׁעִים נִקְרָא דוֹר שְׁפָלוּ חֲיִיב וְלַעוֹלָם שְׁיֵשׁ צְדִיקִים וּבְעֵזֶר אוֹתָם צְדִיקִים בָּא מְשִׁיחַ וְעַיִן בְּמֵאֲמַר זֶה דוֹר שְׁפָלוּ זְכָאֵי בְּדְרוּשׁ הַקּוּד': שְׁאֵלָה י אָמְרוּ לִיָּה נְרִצִּיָּא דְמִינֵי בְּבִיעֵתִי בְּהִי נְפָקָא רִיחָא אָמַר לְהוּ בְּהִינּוּ דְעַל וְנִקְדִים מַה שְׁפִתְב מְהָר"י אֲבָרְבָנְאֵל ז"ל בְּחִקֵּירַת הַפְּלוֹסוֹפִים כְּשִׁיחֲזִיר הַקַּב"ה הָעוֹלָם לְתַהוּ וּבַהוּ בְּאִיזָה מְקוּם יִחְזָרוּ הַנְּמַצָּאִים הָרִים וּגְבַעוֹת וְכַדוּמָה וְהַתְּשׁוּבָה הִיא בְּנִקְל דִּישׁ לְשִׂאוֹל וּמַעֲיָקְרָא מַהִיכֵן נְפָקָא אֶלָּא שְׁהַקַּב"ה הִחְזִיק מֵאִין וּבְרָא יֵשׁ מֵאִין וְנִמְצָא דְמְמַקּוּם שְׁנַפְקוּ יִחְזוּר הָרַצוֹן בְּזָה שְׁהַקַּב"ה שְׁבָרָא הַפֶּל מֵאִין יָכוֹל לְעַשׂוֹת הִישׁ אִין כְּמוֹ שְׁהִיָּה וְלִכְלוֹת הַפֶּל בְּאַפְס וְאִין וּבְזָה נִבָּא לְעַנְיָן שְׁאֵלַת חֲכָמֵי אֲתוּנָא רְצִיָּא דְמִינֵי בְּבִיעֵתָא בְּהִי נְפָקָא רִיחָא נִכְנָסוּ בְּחִקֵּירַת הַפְּלוֹסוֹפִים שְׁאֲמַרְנוּ כְּשִׁיחֲזִיר הָעוֹלָם לְתַהוּ בְּהִיכֵן יִמְצָא כָּל הַנְּמַצָּאִים הִלְלוּ וְהַמְּשִׁילוּ הָעַנְיָן לְבִיצָה מִשׁוּם שְׁהָעוֹלָם כְּדוֹרֵי כְּבִיצָה זֹאת כְּמוֹ שְׁמַמְשָׁלִים אוֹתוֹ הַקְּדוּמוֹנִים וְהַשִּׁיב לָהֶם ר' יְהוֹשֻׁעַ הַתְּשׁוּבָה הַפְּשׁוּטָה וְאָמַר דְּהִינּוּ דְעַיִל פְּלוֹמֵר כְּשֵׁם שְׁבִתְחִילָה בְּרָא הַקַּב"ה יֵשׁ מֵאִין גַּם מִהִישׁ יַעֲשֶׂה אִין וְכָל הַנְּמַצָּאִים יִחְזָרוּ לְתַהוּ וּבַהוּ כְּבִתְחִילָה: שְׁאֵלָה יא אִינֵיתוּ לִיָּה תְּרִי בִיעֵי אָמְרוּ לִיָּה הִי זִנְגָתָא חֲנוּרְתָא וְהִי זִנְגָתָא אֲנַפְמָתָא אִינֵיתִי אִיָּהוּ תְּרִי גְבִינֵי א"ל הִי דְעִיזָא חֲנוּרְתָא וְהִי דְעִיזָא אֲנַפְמָתִי הָרְמִזְבָּזָה שְׂרָצָה לוֹמַר שְׁאִין הַפְּרֵשׁ בֵּין

צדיק לרשע בין ישראל לאומות העולם שפולם שוין ואין שְכַר לזה יותר מזה ולכן הביאו שתי ביצים ואמרו שימן הפרש בין זה לזה מי מהתרנגולת השחורה ומי מהלבנה וכשם שפולם לבנים בגדר אחד אע"פ שזה משחורה וזה מלבנה פן בבני האדם ולהכחיש זה הביא שתי גבינות שאע"פ ששתייהם לבנים יש סגולה לזה יותר מזה כמו שפיתבו חכמי הרופאים וכמו שפתב בעל שבילי אמונה שיש סגולה בחלב העזים הלבנים ללבן המרגליות והפונה שפשם שלכאורה לראות העין הפל אחד ויש סגולה לזה מזה ג"כ ההפרש בין צדיק לרשע אע"פ שלכאורה נראה שבגדר אחד צדיק פרשע יש הפרש בין אלו לאלו ואע"פ שגם בביצים יש הפרש באיזה סגולה תרנגולת לבן או שחור מיהו רצה להביא מדבר שלא הביאו הם ודוק: שאלה יב אמרי ליה אחוי לן מנא דלא שוי לחבליה אייתי בודיא פשטוה ולא הנה עניל בתרעא אמר להו אייתו מרא סתרי היינו מנא דלא שוי לחבליה פונתם בזה לומר שהעולם קדמון ועולם פמנהגו הולך לפי שהיו סוברים סברת הפילוסופים הטפשים שמכריחים לומר פן באומרים דאיך אפשר שיתריח האדם ויוציא הוצאות רבות אלה אלפי דינרים כדי לעשות דפוס לעשות מחט שנה פרוטה ג"כ איך יתכן שהמציא הקב"ה כל הנמצאים וטרח כ"כ בעבור האדם שנה פרוטה והדחיה בזה חוץ ממה שפיתבו הראשונים נראה שהמוציא הוצאות כ"כ לעשות דפוס כדי להוציא מחט אחד אין תכלית ההוצאות בעבור המחט כי אם בעבור הרינוח שמתרויח עם המחט הזה עם הפעולה שפועל עמו ג"כ הקב"ה המציא כל הנמצאים וברא להאדם כדי שיקרא בורא ולא ח"ו שקודם הבריאה היה חסר מזה התנאר אלא שהמשל בזה לרופא שאינו לקרא רופא כי אם אחר שעושה פעולת הרפואה ואעפ"י שקודם עשותה היה החכמה טמונה עמו ולא היה חסר ממנה אמנם ברא כדי שיקראו אותו בורא ובזה נבא אל הענין שרצו חכמי אתונא לומר סברת הפילוסופים כדפרישית וזהו אומרים אחוי לן מנא דלא שוי לחבליה פלומר ומאחר שהפלי אינו שנה לנזק שעושה אין ראוי לשם לב על הפלי ג"כ גבי האדם מאחר שאינו שנה פלום איך טרח הקב"ה בבריאת פל הנמצאים אלא ודאי שהעולם קדמון ח"ו והשיב לו רבי יהושע בענין המחצלת ופשטוה לרמזו שמתפשט האדם ומשבח להב"ה על בריאת הנמצאים וע"ז המציא הקב"ה הנמצאים בבריאת האדם כדי שיתפשט וישבח להקב"ה ויעשה דברו להטיב עמו שמדת הטוב להטיב ולכן ברא לאדם כדי להטיב עמו והיינו מנא דלא שוי לחבליה פלומר והיינו בריאת האדם דאע"פ שאינו שנה בערה טורח הנמצאים אמנם הוא גדול מפל מסבות הנמשך ממנו שעוסק בתורה ומטיב הקב"ה עמו: דרוש יט דרוש להספד ושם הדרוש הזה תהלת חסידים.

בירושלמי בפ"ק דברכות אמר ר' מונא בר אנדריא בשם רבי שמואל בר סוטר המלאכים אין להם קפיצין ומה טעמא קרבת על חד מן קמייא קיימא דבר ברור הוא שגדולת מעלת הצדיקים ממלאכי השרת בהיותם בעלי בחירה נוצחים את יצרם בעבור אהבתו ית' משא"כ מלאכי השרת שהם מוכרחים במעשיהם ובהיות פן גם הקב"ה אוהב להם לצדיקים ועושה עליהם מרפכה בהיותם דבוקים בו בו ונעשו החלק עם הפל אחד וזהו טעם שמימת הצדיקים פולם בנשיקה פדאימא פילקוט יעלו חסידים בכבוד ירננו על משכבותם אמ"ר תנחומא בכבוד שהקב"ה עושה לצדיקים בשעת פטירתם מן העולם בנהג שבעולם אדם מת בננו מטפלים בו אבל לצדיקים הקב"ה מטפל בהם שנאמר והלך לפני צדקה פבוד ה' יאספה והלך לפני צדקה זה צדיקו של עולם ע"כ: יש לדקדק

דלמה הוציאו חז"ל הפסוק מפשוטו שהוא שילף לפניו הצדקה כמו שאמר למעלה הלא פרוס לרעב לחמה אמנם נראה שדרשו כן שצדקה חוזר להקב"ה שהוא צדיקו של עולם משום שהול"ל והלף לפניו צדקתה מדשני לומר צדקה רמז לצדיקו של עולם.

ע"ל שהרגישו הם ז"ל שהול"ל והלף לפניו צדקה וכבודה יאספה בראות שאמר פבוד דסמוה לעיל והכל ענין אחד הוא פלומר והלף לפניו צדיקו של עולם ועכשיו פירש מי הוא זה פבוד ה' יאספה פבוד ה' שהיא השכינה יאספה.

עוד יש להקשות דמאחר שהקב"ה מטפל במיתתן של צדיקים. מאי רבותיה של מרע"ה שאמר לו הקב"ה כל העולם בניו ובני ביתו מטפלים עליו אבל אתה אני מטפל עמה והלא גם לכל הצדיקים מטפל בהם.

אמנם נראה לפירוש דבשלקמא שאר הצדיקים הן אמת שהקב"ה מטפל עמהן אמנם טפולו עמהם הוא בהסתתר שהרי אנו רואים שבשור ודם מטפלין עמו כענין התכריכים וארון ושאר הדברים אמנם מרע"ה הכל הנה בידי שמים ארון בידי שמים תכריכים בידי שמים וכל הדברים וכל העולם מודים שהקב"ה נטפל עמו בראותם שלא ידע איש את קבורתו משא"כ בשאר הצדיקים שמה שנגראה בחוש הראות הוא שבשור ודם מטפלין עמהם: ובזה יובן פסוק (משלי סי' י"א) פרי צדיק עץ חיים ולוקח נפשות חכם פלומר כשפרי הצדיק הוא עץ חיים שהיא התורה כדכתיב עץ חיים היא למחזיקים בה אז ולוקח נפשות חכם שהוא הקב"ה כלו' מיתתן על ידו של הקב"ה שהקב"ה נטפל בהם כדפרישית.

ובזה יובן משנה דאבות פ"ו כף היא דרפה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן אם אתה עושה כן ואשריך בעוה"ז וטוב לך לעוה"ב. וכבר פירשתי באורך במקומות אחרים במשנה זאת אמנם הוספתי עכשיו נוסף ויהלום כל העולם מקשים דבשלקמא לעה"ב ניקח שאשרי לו אמנם בזה העולם מה חשיבות יש לו מאחר שאוכל פת במלח אמנם הפנה פת במלח תאכל פלומר שלא ילמוד התורה כמצות אנשים מלומדה אלא מילתא בטעמא וז"א כף היא דרפה של תורה פת במלח תאכל שהיא התורה שנקראת לחם עם מלח ותטעום אותה במלח שמטעים הדברים הטפלים כדרך האכל תפל מבלי מלח גם ומים שהיא התורה שיקרא מים שנגמר הוי כל צמא לכו למים במשורה תשתה פלומר ילמוד במשורה מקום הראוי ללמוד ולחקור יחקור.

אמנם לא יחשוב מה למעלה מה למטה מה לפניו מה לאחור וזהו במשורה תשתה. או יאמר מים במשורה תשתה עצה טובה קא משמע לן והוא מה שאמרו ז"ל שיעשה האדם שיעורים בלימודו ויתן סימנים כדי שלא ישכח וזהו במשורה ודוק ועל הארץ תישן שלא יתגאה כדי שיתקנים בו התורה ויהיה לעולם שפל פארץ פארם (ענין עירובין דף נ"ד ע"א) אין התורה מתקיימת כי אם על מי שמשפיל עצמו פארץ.

או ועל הארץ תישן שלעולם הוא ישלנט ויגבור על החומר ואם אתה עושה כן אשריך בעה"ז שיהיה יציאת נשמתך על ידו של הקב"ה שישפיל כף שהוא דבר שנוגע בעה"ז עד שילף לקבר ואשריך בעה"ב על השכר העתיד לבא: ובזה נבין מאמר במדרש פ' אחרי מות אבי אבא בר אבינא למה נסמכה פרשת מיתת מרים לאפר פרה אלא מלמד שכשם שאפר פרה מכפר כף מיתת הצדיקים מכפרת אפר ר' יודן מפני מה נסמכה

מיתת אהרן לשבירת לוחות לומר שהיה קשה לפני הקב"ה מיתתו של אהרן כשבירת לוחות אר"ח בר אבא בא' בניסן מתו בניו של אהרן ולמה מזכירין מיתתו ביה"כ אלא מלמד שפושם שיה"כ מכפר כף מיתתם ש"צ מכפרת ומנין שיה"כ מכפר שנא' פי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם ומנין שמיתתו ש"ל מכפרת דכתיב ויקברו את עצמות שאול וכתוב ויעתר אלהים לארץ אחרי כן עכ"ל"ה: ויש לדקדק דהול"ל כף מיתת נשים צדקניות מכפרת ועוד ראוי להטעים הדברים באומר שפושם שאפר פרה מכפרת כף מיתת הצדיקים שהרי אפר פרה מטהרת ואינה מכפרת ועוד מהו אומר שפושם ועוד בדברי ר' יודן שגראים דברים ללא צורך שאמר דסמך מיתת אהרן לשבירת לוחות לומר שהקב"ה דואג במיתתו ש"צ דפשיטא שדואג במיתתו דהלא באבוד רשעים רנה.

ועוד להבין בדברי ר' חייא באומר באחד בניסן מתו בניו של אהרן כו' פושם שיה"כ מכפר כף מיתת הצדיקים מכפרת שהרי כבר למד מסמיכות אפר פרה במיתת מרים שמיתת הצדיקים מכפרת ועוד מה שואל ומנין שיה"כ מכפר דזיל קרי בי רב פי ביום הזה יכפר עליכם ועוד מה חוזר לשאול ומנין שמיתת הצדיקים מכפר שהרי למדך זה מאפר פרה וממיתת בני אהרן: אמנם נראה לפרש שבהיות שאין הפר' בין מעלת נשים צדקניות לצדיקים כלום שכולם במצב אחד בהיות שכל אחד קנימו מה שצוה להם הקב"ה לכן לרמז לזה אמר פושם שאפר פרה מכפרת כף מיתת הצדיקים מכפר והוציא בלשון צדיקים אע"פ שמדבר במיתת מרים ללמדך שאין הפר' בין הנשים לאנשים ואמר פושם שאפר פרה מכפרת כף מיתת הצדיק שידוע שהצדיק מכפר על הדור במותו והייתי סובר שמכפר אע"פ שלא ירגיש במיתתו ולא נשרף לבו בקרבו לזה סמך מיתתה לאפר פרה לומר שפושם שאפר פרה מכפרת כף מיתתו ש"צ מכפרת וידוע שהפרה ראשונה באה לכפר על עון העגל כאומרם ז"ל ויקנח מה שטינף הבן ומה הפרה אז לא כפרה כי אם עד שנסרפה כף מיתת הצדיקים אינו מכפר אא"כ נשרפים במיתתם.

ואפשר שיאמר האדם מאחר שמיתת הצדיק מכפר על הדור אין הקב"ה דואג עליו בהיות הוא סיבה שלא נאבד דור אחד והוא משל למי שנפל לו דבר אחד ומצא מאה שאין ראוי שידיאג על הא' מאחר שהוא סיבה למציאת המאה ג"כ הקב"ה חסר צדיק חד מן העולם ומרויח דור אחד לזה בא רבי יודן ללמדך שאינו כן אלא שעם כל זה הקב"ה דואג במיתתו אע"פ שמת לכפר על הדור וללמדך זה סמך מיתתו של אהרן לשבירת לוחות שקשה סילוקן אע"פ שמתים לכפר לדור כשבירת לוחות שהיה קשה לפני הקב"ה: א וחיז ממה שדרשו הראשונים בא לחדש ר' חייא ללמדך דלא מבעיא כשהצדיק מת לכפר לדורו שאז מיתתו אינו בעבור שום עון שבו שמכפר אלא אע"פ שימות בעונו כבני אהרן שמתו בעונו על שלא נשאו נשים עכ"ז מכפרים על הדור ולא אמרינן שהיה מספיק מיתתו לכפר על עונו בלבד ולזה אמר בא' בניסן מתו בניו של אהרן ולמה מזכיר מיתתו ביה"כ ללמדך שפושם שיה"כ מכפר שעיצומו של יום מכפר אע"פ שהיה בעונו כף מיתת הצדיקים מכפרת אע"פ שימותו בעונו כמיתת בני אהרן שמתו בעונו ועכשיו שואל ומנין שיה"כ מכפר כלומר ומנין שעיצומו של יום מכפר ותו' בראות שאמר פי ביום הזה יכפר עליכם ואינו אומר יכפר אתכם או לכם שבאומר עליכם משמע שיה"כ עולה על רצונכם כאומרם ז"ל האומר אין יה"כ מכפר יה"כ מכפר ונמצא שיה"כ עולה על רצונו של אדם שאע"פ שלא ירצה שיה"כ מכפר לו עצומו של יום מכפר ועכשיו

שואל ומנין שמיתת הצדיקים מכפר שונאמר ויקברו כלומר למדנו שהצדיקים מכפרים בעת מיתתן ומנין שאף לאחר זמן כשמתעסקים עמהם על איזה ענין שצריך לתקן עצמן כגון לקבר עצמותיהן או לתקן קברם שנא' ויקברו את עצמות שאול ואע"פ שהיה אחר זמן מחל הקב"ה לדוד ופקד את הארץ דכתיב ויעתר אלהים לארץ אחרי כן.

וחוץ ממה שדרישו ז"ל בסמיכות מיתת אהרן בשבירת לוחות יכולים לומר דסמך מיתתו לשבירת לוחות לומר שהקב"ה מטפל ומתעסק עצמו במיתת הצדיק כשם שנטפל בשבירת לוחות שאמר למשה יישר פתח ושברת פאומרם ז"ל (במסכת שבת דף פ"ז): אף יש להקשות שפבר למד מסמיכות מיתת מרים לאפר פרה שמיתת הצדיקים מכפר וא"כ למה הוצרך סמיכות אחר שדרישו ז"ל (מ"ק פ"ג דכ"ח ע"א) וז"ל למה נסמכה מיתת אהרן לבגדי כהונה ללמד שפכשם שבגדי כהונה מכפרים כף מיתת הצדיקים מכפר שהרי נלמד זה מסמיכות אפר פרה למיתת מרים ולהבין זה נקדים מאמר במס' ערכין (פ"ג דט"ז ע"א) אמר ר' ענני בר ששון למה נסמכה פרשת בגדי כהונה לפ' הקרבנות ללמד שפכשם שהקרבנות מכפרים כף בגדי כהונה מכפרים כו' שהרי חשן מכפר על הדין מעיל על לה"ר מצנפת על גסות הרוח פתונת על ש"ד כו' דק' וכי בעבור שאהרן היה מלובש באלו הבגדים היה מכפר על עושים אלו העבירות בלי תשובה: אמנם הכונה שבראותם הבגדים היו זוכרים מעשה ונזכרים ההלכה והיו עושין תשובה כיצד הפתונת מכפר על שפיכות דמים שבראותם הכתובה היו זוכרים מה שאירע לאחי יוסף על מה שעשו ונטבלו את הפתונת בדם שגרמו עם מעשה זה גלות מצרים ונעשרה הרוגי מלכות בכל דור ודור ובזה מי שהיה בידו ש"ד היה נשכח אל ה' הציץ על עיני פנים שבראותם הציץ מוריק פניהם של עובדי עבירה היו לוקחים מוסר וכן בכל הבגדים כמו שפירשתי בפ"י הפרשיות אשר לי יע"ש וזהו מה שרומז פאן סמך בגדי כהונה לקרבנות לומר שפכשם שהקרבנות מכפרים כף בגדי כהונה מכפרים משום דהרגיש דאיה בגדי כהונה מכפרים על עובדי עבירה על היותם על אהרן ולכן בא להשפילה שהענין הוא מה הקרבן מכפר וידוע שפפרת הקרבן אינו מכפר הקרבת הקרבן עצמו אלא שבראות האדם הקרבן זוכר ומשים בדעתו שפך היה ראוי לעשות לו והקב"ה ריחם עליו כף בדרה זה בגדי כהונה מכפרים שבראותו זוכר אותם הדברים ולוקח מוסר.

ובזה נבא אל ענין המאמר שלמדו שמיתת הצדיקים מכפר מסמיכות אפר הפרה למיתת מרים למה הוצרכו לדרוש סמיכות מיתת בני אהרן לבגדי כהונה לומר שמיתת הצדיקים מכפר שהרי למדו כן ממרים אמנם י"ל שסמיכות מרים לימד שמיתת הצדיקים מכפר אמנם בא ליתן טעם איה מיתת הצדיקים מכפר אמנם סמיכות מיתת בני אהרן לבגדי כהונה לא ללמד כיצד מכפר והענין שפכשם שבגדי כהונה מכפרים באופן שפירשנו שרואה הבגדים ולוקח מוסר כף מיתת הצדיקים מכפר שיראה במיתתו ויקח מוסר באומרם אם בארזים נפלה שלהבת ופגע בו מיתה ודין מה יעשו איזובי קיר ובאופן זה מכפר מיתת הצדיקים משום שגורם מיתתו שישובו העם בתשובה ואם תאמר ונלמד מסמיכות מיתת ב"א לבגדי כהונה והייתי לומד שמיתת הצדיקים מכפר ולא הוצרך סמיכות מרים כלל ועיקר וי"ל שאם לא היה מביא ממרים הייתי אומר שאין פת במיתת הנשים צדקניות לכפר במיתתן לכן הוצרך להביא גם ממרים לומר ששניהם שונים עוד יש לדקדק בזה המאמר דלמה לא סמך מיתת אהרן עם אפר פרה ושיבור לוחות למיתת

מְרִים וְכָבֵד פִּירְשֵׁתִי עַל זֶה בְּפִי הַפְּרָשִׁיּוֹת בַּפ' אַחֲרֵי מוֹת יַע"ש: עוֹד נִתְעַלּוּ הַצַּדִּיקִים שְׁמֵי־מֵלֶכֶד שְׁמֵי־מִתָּן מִכְּפָרֶת עַל הַדוֹר בְּחַיִּים חַיִּים ג"כ מוֹסְפִים וּמְשַׁפְּיעִים חַיִּים לְכָל הָרוֹאִים אוֹתָם כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ ז"ל בְּמַסְכֵּת חֲגִיגָה (ד"ה ע"ב) כִּי יֵרָאֶה חַכְמֵי יְמוֹתוֹ כּו' וְכָבֵד פִּירְשֵׁתִי הַמַּאֲמָר בְּמָקוֹם אַחֵר (לְעִיל בְּדֵרוּשׁ י"א) ע"ש וְעַכְשָׁיו הוֹסַפְתִּי נִנְפֵף וְיִהְיֶה לָהֶם שֶׁהָנָה בְּרֵאֵיִת הַחַכְמֵים בְּחַיִּיהֶם יֵשׁ תּוֹסַפֶּת חַיִּים מִהַסֶּבֶה הַנִּמְשָׁכֶת מִרֵאֵיִתָם כְּאוֹמְרָם ז"ל בְּמַסְכֵּת בְּרָכוֹת (ספ"ב ד"כ ע"א) רַב גִּידֵל הָנָה רָגִיל דִּיהָנָה אֶזְיִיל וְיִתִּיב בְּשַׁעְרֵי טְבִילָה אָמַר לְהוּ הִכִּי טְבִילִי וְהִכִּי טְבִילִי אָמְרוּ לִיהָ רַבָּנֵי לָא מְסַתְּפִי מִרְ מֵיֶצֶר הָרַע אָמַר לְהוּ דְמָזִין בְּאִפִּי כִּי קְאָתִי חֲנוּרִי ר' יוֹחָנָן הָנָה רָגִיל דְאֶזְיִיל וְיִתִּיב בְּשַׁעְרֵי טְבִילָה אָמַר כִּי סָלְקֵן וְאֶתִּינָן בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל מִן נֶהְרָא דִּיסְתַּפְּלֵן כִּי דְלִיהוּוֹן לְהוּ זֶרְעָא שְׁפִירֵי כְּמוֹתֵי אָמְרוּ לִיהָ רַבָּנֵי לָא מְסַתְּפִי מִרְ מַעִינָא בִּישָׂא אָמַר לְהוּ אֲנָא מְזֶרְעָא דִּיוֹסָף קָא אֶתִּינָא דְלָא שְׁלַטָּא בִּיהָ עֵינָא בִּישָׂא דְכְּתִיב בֶּן פֶּרֶת יוֹסֵף אֵימָא עָלֵי עֵין עֵין שְׁלַא רַצָּה לִיזוֹן מִמָּה שְׁאֵינּוּ שְׁלוֹ אֵין עֵין הָרַע שׁוֹלְט בּוֹ ע"כ הֲרֵי לְמַדְנּוּ מִכָּאן הַמִּשְׁכַּח הַחַיִּים מִהַצַּדִּיקִים שֶׁר' יוֹחָנָן הָנָה יִתִּיב בְּשַׁעְרֵי טְבִילָה כְּדֵי שְׁיִחַשְׁבּוּ בּוֹ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל וְיִהְיוּ לְהֵן בָּנִים צַדִּיקִים וְחַכְמֵים וּבִהְיוּת צַדִּיקִים כְּפִי הַמְחֻשְׁבָּה שְׁחַשְׁבוּ בַצַּדִּיק לְפִי שֶׁהוֹלֵד נוֹצֵר כְּפִי הַמְחֻשְׁבָּה שֶׁהִקְב"ה אֵינּוּ נִפְרָד מִהַשְׁנוּאוֹת שְׁיֵשׁ עִמָּהֶם וּבְנָה יֵשׁ לוֹ חַיִּים אֲרַגְוִפִּים וְדוֹק וְכ"ש בְּמִיתָתָם שְׁיֵשׁ בָּהֶם כַּח לְכַפֵּר מִשׁוּם שְׁפָכֵר הַשְּׁלִימוֹ עֲצָמָן.

וְהָנָה בְּמַאֲמָר זֶה מְקַשִּׁים כָּל הָעוֹלָם דְלָמָּה לָא שְׁאַלוּ לִר' יוֹחָנָן לָא מְסַתְּפִי מִרְ מִיַּצְה"ר כְּשֵׁם שְׁשָׁאֵלוּ לִרַב גִּידֵל וְכִי לְפִי שְׂרַב גִּידֵל הָנָה רֹאֶה אוֹתָן עָרוּמוֹת שְׁיִיף לְשָׂאוֹל לָא מְסַתְּפִי מִרְ מִיַּצְה"ר מִשֶּׁא"כ ר' יוֹחָנָן שְׁהָיָה רֹאֶה אוֹתָן מְחֻנּוֹת וְהָמָּה רֹאִין אוֹתוֹ וְהוּא אֵינּוּ רֹאֶה אוֹתָן וְלֹכֵן שְׁאַלוּ לָא מְסַתְּפִי מִרְ מַעִין הָרַע עוֹד פִּירְשׁוּ שֶׁר' יוֹחָנָן לָא הָיָה יְכוּל לְהַסְתַּפֵּל לְפִי שְׁאַרִיכוֹת גְּבוֹת עֵינָיו הָיוּ מְכַסִּים הָרֵאִיָּה מִמֵּנוּ כְּדִאֲמָרֵי' בַב"ק וְלֹכֵן לָא שְׁאַלוּ כִּי אֵח עַל עַנְיֵן עֵין הָרַע.

אָמְנָם לְעַד ז' לְפָרֵשׁ שְׁבִהִיּוֹת שְׁקָדָם מַעֲשֵׂה דָּרַב גִּידֵל לְמַעֲשֵׂה דִר' יוֹחָנָן וְנִתְפָּרֵשׁ לְהֵם מִמַּעֲשֵׂה דָּרַב גִּידֵל שְׁהָיוּ דוֹמִים בְּעֵינָיו כְּקֵאָתִי חֲנוּרִי לֹכֵן לָא שְׁאַלוּ לוֹ כִּי אִם עַל עַנְיֵן עֵין הָרַע עוֹד י"ל שְׁגֵבֵי ר"י יֵשׁ דְּבָר אַחֵר וְדֹאִית וְהוּא עַנְיֵן הָרַע בְּהִיּוֹתוֹ יָפָה מָאֵד כְּדִאֲמָרֵינוּ בַב"מ (פ"ז דפ"ד ע"א) בְּנוֹדָי הַגְּמוּר שְׁהָיָה מְסוֹפֵן מְהוֹרָאִים אוֹתוֹ וְאִם הָיָה מְתִירָא מִיַּצְה"ר הוּא ס' שְׁאֶפְשֵׁר שְׁלֵבוּ חָלָל בְּקַרְבוּ כְּמוֹ שְׁנַשְׁתַּבַּח דְהַמַּע"ה ע"ז בְּאוֹמְרוּ וְלִכִּי חָלָל בְּקַרְבֵּי וְלֹכֵן הִנִּיחוּ הַסֵּפֶק שְׁהוּא עַנְיֵן הֵיֶצֶר וְשְׁאַלוּ עַל הַנּוֹדָי שְׁהוּא עַנְיֵן הָרַע עוֹד וְהָיָה כְּוָנָתָם לְשָׂאוֹל מִמֵּנוּ אַח"כ לָא מְסַתְּפִי מִרְ מִיַּצְה"ר אָמְנָם בְּתַשׁוּבָה שְׁהִשִּׁיב עַל עַנְיֵן הָרַע הָרַע הָרַע הִתְרַם לָהֶם גַּם עַל עַנְיֵן הִיַּצְה"ר וְהוּא בְּרֵאוֹת שְׁהִשִּׁיב עַל עַנְיֵן עֵין הָרַע כִּן פּוֹרֶת יוֹסֵף בֶּן פְּוֶרֶת עָלֵי עֵין עֵין שְׁלַא רַצְתָּה לִיזוֹן מִמָּה שְׁאֵינּוּ שְׁלוֹ אֵין הָרַע שׁוֹלְטָת בּוֹ וְנִמְצְא בְּהִיּוֹת מְשִׁיב שְׁלַא שְׁלַט בְּיוֹסֵף עֵין הָרַע מִשׁוּם שְׁלַא רַצָּה לִיזוֹן מִמָּה שְׁאֵינּוּ שְׁלוֹ אֵיף יִתְכּוֹן שְׁהוּא לָא הָיָה מְתִירָא מַעִין הָרַע דָּא"כ הָיָה נִיזוֹן מִמָּה שְׁאֵינּוּ שְׁלוֹ ח"ו וְנִמְצְא שְׁבִתְשׁוּבַת שְׁאַלָּה רֵאוּשׁוֹנָה נִתְפָּרֵשׁ לָהֶם תְּשׁוּבַת עַנְיֵן שְׁלַא הָיָה מְתִירָא מִיַּצְה"ר וְלֹכֵן לָא שְׁאַלוּ אַח"כ ע"ז וְדוֹק.

וְאֶפְשֵׁר שְׁדָּרְבֵר אַחֵר הֲרַגִּישׁוּ בָּזָה דְלָמָּה לָא שְׁאַלוּ לוֹ עַל עַנְיֵן הִיַּצְה"ר כְּרַב גִּידֵל וְתִי' שְׁהִשִּׁיב עֵין שְׁלַא רַצְתָּה לִיזוֹן מִמָּה שְׁאֵינּוּ שְׁלוֹ אֵין הָרַע שׁוֹלְטָת בּוֹ וְעַם זֶה הִתְרַם לָהֶם

גם תשובה על ענין היצה"ר ולכן לא שאלו: והנה הבא נבא לביאור מאמר שהתחלתי שיוכן עם מה שהקדים הרב בעל יד יוסף ו"ל בהקדמה ארוכה וזה כוללות הענין הצריף לענינו שהטעם שנמשל האדם לעץ השדה שנאמר כי האדם עץ השדה לומר ששלמות האדם להיות פועל שבכל שנה עולה ממדרגה למדרגה תחילה בעליו ואחר כך בענפים ואח"כ בפירות וזהו שלמותו לפי שאם לעולם יעמוד במצב אחד קוצצים אותו מאחר שאינו נותן פירות כן צריף להיות האדם לעלות ממדרגה למדרגה כי עיר פרא אדם יולד ואם יעמוד כן לעולם במצב זה נוח לו שלא נברא והמלאכים נמשלו לאבן פדכתיב ותחת רגליו פמעשה לבנת הספיר בהיות מעלתם היותם לעולם כאבן במצב אחד שלא ישנו את תפקידם ולעולם הם במדרגה אחת וזהו מעלתם ושלמותם הפך האדם עכ"ל (ועיין לה"ה מהר"י אזולאי בס' פסא דוד דרוש י"ב דנ"ב ע"א) ולזה פיון ר' מונא במאמר שהתחלתי לומר שהמלאכים אין להם קפיצין הטעם בהיות שלמותם שלא ישנו.

את תפקידם ולעולם יעמדו על משמרתם שנקדו האדם אדרבה אם לעולם יעמוד במצב אחד יאבד ולכן יש להם קפיצין בהיותם בעלי שינוי פענין שינוי בין ישיבה לעמידה שמי שאין להם קפיצין שהם המלאכים לעולם עומדין והרמז בזה להראות על המוטל להם שיעמדו לעולם על מה שנקדו ולא ישנו לעלות במדרגת אה"ע שהיא גדולה ממנה דאדרבה זהו אבודו ולכן אין להם קפיצין לרמזו ולהראות להם רמז עלענינים שיעמדו לעולם בגדר אחד ושלא ישנו ודוק: ובגילקוט זכריה סימן תקע"ג אמר ק מלאכי חבלה אין להם קפיצין שנאמר משוט בארץ ומהתהלך בה ע"כ והטעם יוכן עם מה שפירשתי לפי שאין יכולים לשנות את תפקידם כו' בילאו: דרוש דרוש כ פדבר בחולי הנפש ורפואתה ושם הדרוש הזה.

סור מרע מסכת תענית פ"ק (ד"ז ע"א) אמר רב"ב חנה למה נמשלה ד"ת לאש שנאמר הלא כה דברי פאש נאם ה' לומר לה מה אש אינו דולק יחידי אף ד"ת אין מתקיימים ביחידי והיינו דאמר ר' יוסי בר חנינא מאי דכתיב חרב אל הבדים ונאלו חרב על שונאיהם של ת"ח שעוסקים בד בבד ע"כ: פתב הר' כמה"ר משה אלבלידה זצ"ל בספר ראשית דעת בכלל ה' פ"א משם הבן סירא וז"ל הקדחות בבחינת נושאייהם ג' מינים הא' הקדחת שיתהלכו בה הרוחות לבד.

השני היא הקדחת שתתלהב גם בליחות הג' אשר תהיה גם באברים והמין הראשון תקרא קדחת יומית לפי שלא תתמיד רק יום א' שהיא כ"ד שעות וזה על הרוב ותתרפא במעט זמן אלא שמתקרא שלא יסתבף במין השני (ואני המחבר שמעתי מהרופאים שרפואות קדחת זה הוא שישתה מים קרים כל מה שיכול ויגרום הזיעה וזה רפואתו) והשנית נקרא קדחת עיפושית לפי שיתעפשו גם הלחות ולכן היא יותר קשה מהראשונה וצריכה להקזות והרקות להריק הליחה המעופשת ובזה תתרפא על הרוב והמין הג' היא הדקה הנקרא' איטיקא לרוב הסתבכות בשרשי הגוף שהם הגוף עם האברים ובפרט המין הג' ממנה שהיא כאשר הסתבכה בליחות השרשי כי אז היא קשה או נמנעת הרפואה וכבר המשילו בצירור זה ענין חמימות המרחץ פי לפעמים יהיה האויר שלו חם לבד ומצדו יתחממו מעיו וכתליו וזה דמיון קדחת הרוחות ואם שיהיה חם מצד שהמים חמים והוא דמיון קדחת הליחות ואם שיהיה חם מצד כותלי המרחץ שנסגר חום גדול בהם וזה

חמימות גדול ומתמיד למקשיות הנושא וזה קדחת האברים והוא דמיון נכון ע"כ וכן
גלמוד אגנחונו כי למה שהיתה חיות הנפש כמו חיות הגוף כי כמו שחיי הגוף הוא ע"י
החום הטבעי המסתבף בליחות השרשי אמנם בהיות בו חום נכרי עפושין יחלה או ימות
וכן הנה החיות הנפשית על ידי החום הנפשי שיתחמם האדם בהתנועעו לחקור ולעיין
ולקיים דעות התורה ומצותיה כי היא לחותיו השרשיים שבו נזון הנפש וכמו שאמר כי
לא על הלחם גו' כי על כל מוצא פי ה' יחיה ולכן נקראת התורה חיינו ואנרף מינו כי
בה תלוי חיי רוחנו ונשמתנו פאמור כי התורה היא חיי הנפש אשר בה נחיה פשנתחמם
לעסוק בה ויצדק בה מאמר הרופאים שאומרים שעל ידי הליחות אנו נזונים ע"י החום
אנו חיים והדמיון מבואר ונכון כי על ידי שנתחמם לעסוק בתורה נהיה חיים ובה אנו
נזונים פאמור וכמו שיקרה בגוף פי בהסתבף חום נכרי בליחות השרשי יחנק האדם
ויחלה אם מעט ואם הרבה כפי רוב החום הנכרי או מעוטו ככה יקרה ממש בענייני הנפש
כי בהסתבף בה ובמקורה השלם שחוצקה תחת פסא הכבוד פענין התורה השלמה חום
נכרי והוא פשיתחמם האדם בעשיית העבירה או בהשכיל ולחשוב מחשבות רעות אז
תחלה הנפש יחנק לחותה השלם להתגברות החום הנכרי מהעבירות על החום הטבעי
מהמצות פאמור ע"כ.

ונראה דזהו מדרגות החטא ועון והפשע וקלותם וקמורתם שהנה החטא שהוא שוגג
תשובתו בנקל והוא כנגד קדחת היומית שרפואתה בנקל כמו שפירשנו. והעון הוא יותר
חמור ותשובתו כבדה יותר מהחטא וסגופים רבים והוא פקדחם העפושיים שצריף
להרבות בהרקות והקזות קודם שיסתבף בכל הגוף.

ופשע חמור ותשובתו קשה כי מזיד הוא וצריף מיתה למרקו פקדחת השלישית שאמרנו
שעל הרוב הוא מת ממנה ג"כ ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים בי גם זה על הרוב
נאבדים ואבריהם נפרדים ונופלים ולא נשאר בו חלק שלם הרי שבהיות חולאי הנפש
פחולאי הגוף לכן יקרה לנפש החוטאת בהתערב עמה החום הנכרי כמו שיקרה לגוף
בעשיית החטא שלא נתחמם החום הנכרי הרבה לכן תשובתו בנקל ובעון שנתחמם יותר
בעשיית העבירה מתלהב הנפש יותר בחום נכרי חזק ולכן צריף סגופים פהרקות והקזות
לקדחת עפושיים ובשפע שאז התרבה החום בנפש עד שחנקה אז תכבד עונה ומי יכול
לרפאותה אם לא רופא בקי מאד והוא אם יחזור עד קצה האחרון וירחמהו עושהו כו':
ובנה נבין מאמר חז"ל (ר"ה די"ו ע"ב) שלשה ספרים נפתחים בר"ה א' של צדיקים
גמורים נכתבים מיד לחיים בינונים תלויים ועומדים עד יום הפורים כו' פדי שיקזרו
בתשובה ע"כ קשה שמאחר כי לא יחפץ במות המת למה לרשעים גמורים אינו ממתין
להם עד יוה"כ שאולי יחזרו בחושבם מחשבות ויהיו צדיקים גמורים: אמנם יובן עם מה
שהקדמתי שהפושעים הם אותם שנתחממו מאד בחום הנכרי של עבירות ונתטנפו כל
אבריו עד שנטמטם לבו מלהשכיל פאותו שיש לו קדחת האברים שאז הרופא מתאיאש
ממנו בהיות שרואה בו שחין עוד לו חלק בחיים כו' גם פן הרשעים הגמורים הנכתבים
למיתה הם אותם שרואה בהם הרופא הגדול שהוא הקב"ה שכל כף נתגברו עליהם החום
הנכרי של העבירות וטמאו לנפש השלמה באופן שנסתמו עיני שכלם מהשכיל וידוע
בהם שהם אינן חוזרים לעולם ואז כותבם למיתה וכן תראה שלא גזר הקב"ה מיתה
למנשה אף על פי שהיה רשע גמור כנודע ומאחר שרשעים גמורים נכתבים למיתה למה

הוא לא נכתב אלא הוא אשר דברנו שאותם רשעים שרואה הקב"ה בהם שעתידין לחזור
אע"פ שלכאורה הם רשעים גמורים אינן נכתבים למיתה ודוק ולכן חסידים הראשונים
היו פורשים מדברי' של עולם הזה ומצערם עצמה במיני סגופים ומתחממים עצמן בחנם
המצות לגבור פת הנשמה אשר עם זה יובן מאמר חז"ל (בתענית פ"ג ד"כ ע"א) ת"ר
לעולם יהא אדם רף פקנה ואל יהא קשה פארז ומעשה שבא ר' אלעזר בר רבי ממגדל
גדור מבית רבו והיה רוכב על החמור ומטייל על שפת הנהר ושמוח שמחה גדולה והיה
דעתו גסה עליו מפני שלמד תורה הרבה נזדמן לו אדם אחד שהיה מכוּנע ביותר א"ל
שלום עליך רבי ולא החזיר לו א"ל ריקה כמה מכוּנע אותו האיש שמא כל בני עירך
מכוּנעים כמותך א"ל איני יודע אלא אמור לאנמן שעשאי כמה מכוּנע פלי זה שעשית
כיון שידע שחטא ירד מן החמור ונשתטח לפניו א"ל נעניתי לך מחול לי א"ל איני מוחל
לך עד שתלך לאנמן שעשאי ואמור לו כמה מכוּנע פלי זה שעשית היה מטייל אחריו
עד שהגיע לעירו יצאו בני עירו לקראתו והיו אמרים לו שלום עליך רבי מורי מורי
א"ל למי אתם אמרים רבי רבי א"ל לזה שמטייל אחריה א"ל אם זה רבי אל ירבו כמותו
בישראל א"ל מפני מה א"ל כף נכה עשה לי א"ל אע"פ כן מחול לו שאדם גדול הוא
בתורה א"ל בשבילכם אני מוחל לו ובלבד שלא יהא רגיל בו לעשות פן מיד נכנס ר"א
לבית המדרש ודרש לעולם יהא אדם רף פקנה ואל יהא קשה פארז עכ"ל"ה: והנה פננת
מאמר זה להודיענו גודל השלמים המתחממים עצמם בחימום המצות שהיא חיות הנפש
בחנם הטבעי שהוא מזון לחיות הגוף ולכן היו מתפרשים עצמם מהדברים הגופניים וזהו
הרמז בזה שר"א ב"ר היה בא מבית רבו כיון שלמד הרב' ונשלם נפרש ועשה מגדלים
של גדרים עליו וזהו אמרו היה בא ממגדל גדור וכיון שפן היה רוכב על החמור נתגבר
על יצרו והשפילו תחתיו שחמור הוא היצה"ר פדאיתא בזוהר הקדוש פרשת שמות
שנקרא היצר חמור גוער והיה מטייל על שפת הנהר רמז על דקדוקי המצות שהיה
מדקדק לקיימם והיה דעתו גסה עליו על שלמד תורה הרבה וכיון שנתגאה מעט כי אין
צדיק בארץ וגו' מיד מצא היצר פתח לשלון בו לכן נזדמן לו אדם אחד מיוחד ורשום
שהוא השטן הוא היצה"ר ונתן לו שלום שבא לפתותו שכל הגדול מחבירו יצרו גדול
ממנו נכנס בו בדברי שלומים פדרפו שתחל' מתחיל בדברי שלום ונלקלקות לפתות
לאדם והנה הוא מכוּנע ביותר לכן לא החזיר לו שלום יען אמר דמה מכוּנע אותו האיש
וקללו בראותו שבא לפתותו שמא כל בני עירך מכוּנעים כמותך כלו' שמא כל בני
חברותך רשעים כמותך א"ל איני יודע לך ואמור לאנמן שעשאי שהיא הקב"ה למה
עשית פלי מכוּנע משום שר' אלעזר חטא בזה משום שדרשו ז"ל והנה טוב זה יצר הטוב
מאד זו יצה"ר ויש לו שכר מהקב"ה פאומרם ז"ל משל לכן מלך עם הזונה שצונה המלך
לזונה שתפתה לבנו וצונה לבנו שלא יתפתה ויש שכר לזונה שעשאה מאמר המלך
שפיתתה אותו ושכר לכן המלך שלא נתפתה פן היצר כו' באופן שטעה ר"א שאמר כמה
מכוּנע פלי זה כיון שידע שטעה ירד מן החמור פלומר שלט החמור עליו מעט עם שטעה
בזה וא"ל נעניתי לך מחול לי והניחני ואל תתגרה בי והשיב לו השטן הוא יצה"ר איני
מוחל לך עד שתלך לאנמן שעשאי ואמור לו למה בראת פלי מכוּנע פזה וכונת השטן
להחזיקו פחוטא ח"ו והיה משתטח לפניו פלומר היה ממשיכו עד שהגיע לעירו יצאו בני
עירו לקראתו בני עירו הם האברים שבגופו המתאונים התענוגים וכמו שדרשו ז"ל עיר

קטנה זה הגוף ואנשים בה מעט אלו האברים כו' והנה האברים המתאנים השמחה והשחוק והתאות שמחו לקראתו על ששלט היצר עליו ובזה סברו מפאן ואילך יאכל וישטה ויתעזן וא"ל רבי מורי מורי א"ל למי אתם קורים רבי אמרו לזה שנמשך אחריו אחר עצתו אנו משבחים א"ל אם זה רבי לא ירבו פמותו בישראל משום שהוא אדם קרוב לתשובה שפיון שטעה מעט ביקוש מחילה ואמר נענתי לה ובהיות פן שהוא אדם שאין לכם הנאה ממנו מה אתם שמחים באומרכם אולי יעשה תאונתכם שאינו אדם שאני יכול עמו ושאלו לו למה וסיפר להם הענין שבעבור מעט שטעה חזר מיד פיון שראו בני עירו שהם האברים שאין תקנה ממנו אמרו מחול לו שאדם גדול בתורה הוא וכיון שיש בידו תורה שהיא רטיית היצר אין תועלת ממנו והנח לו משום שכל הגוף רוצה התאות פיון שהוא חומר פיון שפזזק האדם מרגילים לזה ומתאנים הרוחניות לכן חזרו והודו עם ר"ש ודרש לעולם יהא אדם רב פקנה ואל יהא קשה פארו שבהיות הוא קשה שדעתו גסה עליו שיגר לו אותו הדוב הוא היצר רע קרוב לתשובה שמיד חזר ואמר נענתי לה ניצול מידו ומלת אמרו לעולם ר"ל לעולם יהיה רב אפילו בזמן שיש צד להתגאות עכ"ז יהא רב ודוק: (א"ה הש"ח ס"ט מעשה הנ"ל איתא במ' אבות דר"ב פ' ל"ט והגירסא שם הוא ר' שמעון ב"א וראיתי להדפיס פאן מ"ש עוד בזה מרן הק' המחבר זצ"ל בס' ולא עוד אלא כ"י בפ' אבות דר"ב) וז"ל אמנם נראה לומר שר' שמעון פיוןן לטובה אף טעה בענין אחד כמו שאפרש בס"ד ויובן במ"ש רז"ל (בפ"ק דתענית דצ"ז ע"א) שאלה מטרונא לר' יהושע בן חנניא חכמה מפנארה בכלי מכוער כו' וקאמר שם פאורף העולה ממנו שהמכוער מוכן לתורה יותר מהאיש היפה ולכן בראות ר' שמעון לאדם זה בשפת הנקה והפיר בו פדי מדותיו ומלבושיו שהיה בור רצה לייסרו אולי יחזור למוטב וא"ל ריקה כמה מכוער אתה פלומר וכיון שאתה מכוער היית מוכן לתורה ולמה לא עסקת בתורה שמא כל בני עירך מכוערים פמותך ואינן בני תורה ונמצא שפונתו של ר"ש היה לשמיםאף טעה במה שייסרו בדרף ביזון פאורף ריקה ואין דרף המוסר פן פן ישנאן ולא יקבל מוסר אלא הוכח לחכם ויאהבך כלו' הוכח לו פאורף חכם ומבין פמוף אין ראוי שיעשה כו"כ ובראות זה שמכבדו מקבל מוסר ע"כ ובזה טעה ר"ש שרצה לייסרו לזה פמדובר וקראו ריקה ועוד טעה בדרב אחר שחשד גם לאנשי עירו פאורף שמא כל בני עירך מכוערים פמותך פלומר הם מכוערים ומוכנים ללמוד ואינן לומדים ובראות שטעה בזה מצא פתח האיש הזה לכעוס עליו ולתופסו במה שקראו מכוער וקיללו ובזה אותו במלת ריקה פיון שראה ר"ש שהקפיד זה על מה שקראו ריקה ידע שטעה וירד ונשתטח שימחול לו עד שבא לעירו ויצאו אנשי עירו וקבלוהו וקראו אותו רבי ואמר אם לזה אתם קוראים רבי לא ירבו פמותו בישראל שאם פלם יהיו פמוהו לא ימצא מי שיוכל לייסר שום אדם ואמרו לו למה וסיפר להם המאורע והנה בתוף המאורע פנדאי שסיפר גם מה שחשד להם פאורף שמא כל בני עירך מכוערים פמותך אמרו לו אע"פ פן מחול לו הורו בזה שהם מחלו וכיון שהם הרבים מחלו גם הוא ראוי למחול פאותו היום נכנס ר"ש בבית המדרש ודרש לעולם יהא אדם רב פקנה ואל יהא קשה פארו פלומר יהא רב בהיותו מייסר לאדם ואל יכנס עמו בפזקה בפזרוף: עי"ל שקראו מכוער כלו' מכוער במעשיו על שלא הקדים לו שלום (ועיין להרב הגדול מהר"י אזולאי בס' פסא דוד דרוש י"ג) והאיש הזה הבין שקראו מכוער בצורתו

ואמר איני מוחל לה כיון שיצדע שטעה על שנקט לשון המוכן שהיה מבוזה בצורתו ולא דקדק לבחור לשון ערומים ירד מן החמור ונשתטח לפניו כו': ובדרך אחר י"ל בדתו"ל במדרש שיר השירים שכל אדם אפילו חניף או סומא אף שהיה מוכנע ביותר כיון שהוא בן תורה נחשב כפיה שבינים כו' ולכן בראות ר"ש לאדם זה מוכנע ביותר נעצב עליו איך לא היה מכסה על עבירות שבו ולזה א"ל ריקה כמה מוכנע אתה כלו' בעבור שאתה רק מן התורה זהו הטעם שמכנעך אתה משא"כ אם היית בן תורה שאף שאתה מוכנע לא היה נחשב לכולם ענין פעירותה שפולם היו מכבדים לה מצד תורתה וחוט של חסד מהתורה היה משוה עליה והנה טעה ר"ש בזה שאם פונתו ליסרו אולי יחזור לתורה הי"ל לסדר לפניו הדבר הטוב שנמשך מהתורה כדי שמתוך דבריו יבין שאע"פ שהיה האדם מוכנע ביותר התורה מושג עליו חוט של חסד לא פדרה שעשה לצדד לפניו הפיעור והדנפי ולכן מסבת שנתבייש תפסו במלת ריקה ומכנעך ואמר לה לאנמן שעשני ור"ש הפיר שחטא בזה ולהראות שלא היה פונתו מתחילה לבזותו רק פונתו לשמים כדפרישית אלא שטעה שעשה שלא כשורה ירד מן החמור והיה משתטח לפניו עד ג' מילין ואם פונתו לבזותו מחמת גאונה לא היה עושה כן וכשפא לעירו ויצאו לקראתו וקראו אותו רבי ואמר להם אם לזה אתם קוראים רבי לא ירבו פמותו ונמצא שבינה אותו עם זה מצאו פתת אנשי העיר שימחול לו אע"פ שבינה לו לפי שגם הוא בינה בזה ויהיה זה פתת זה וז"א אע"פ כן מחול לו וק"ל ע"כ: ובזה נבין טעם ענין אהד ונקדים לפרש קודם פ' טוב להודות לה' ולומר לשמה עליון ידוע מאמר חז"ל כפד את ה' מהונף והנה אע"פ שצריך האדם להלל ולומר ולומר הודאות להקב"ה אע"פ שלא יהיה באדם קול ערב אמנם יותר רוצה הקב"ה שיזמרו לפניו אותם שיש להם קול ערב שלא לחנם ברא בני אדם שיש בהם עריבות קול ולא לחנם היו משוררים ומזמרים הלויים לפניו בדוכן עד חמשים שנה ומחמשים ומעלה לא לפי שלא היה טעם בקול פדחז"ל לזה אמר טוב להודות לה' בכל מה שיכול בין שיש בו עריבות הקול בין שאין לו אבל ולומר לשמה עליון ר"ל אבל אותו שיש בו קול זמר הוא עליון במעלה לומר לפני הקב"ה מאותו שאין בו עריבות קול וטעם הענין שהזמר בקול מכניס בתוכו חמימות מדברישרים ותשפחות להקב"ה ומתחמם הנשימה בהם הטבעי שהוא חיות הנפש כף חמימות הדברים האלו הם חמימו של מזון הנשמה כמו שהקדמתי שמסיבת העריבות מתחמם הוא והשומעי ומתעוררי לידבק נפשם בשכינ' ודוק ובזה יובן מאמר לחז"ל (מס' ברכות פרק הרואה דס"ב ע"ב) ויקם דוד ויכרות את פנה המעיל אמר רבי יוסי בר חנינא כל המבזה את הבגדים לסוף אינו נהנה מהם שנאמר והמלה דוד זקן בא בימים ויכסוהו בבגדים ולא יחס לו ע"כ יש להקשות דמה חטא יש על שפכת פנה מעילו עד שנענש בעונש גדול כזה שלא היו מחמים לו הבגדים.

אמנם ידוע שמעיל בת שלש כנפים פעור מציצית ונמצא שבמה שפכת פנה מעילו של שאול פטרו מציצית ונמצא שאותו צדיק נמצא שעה אחת בלא ציצית ולכן מדה כנגד מדה מאחר שהוא עשה מעילו של שאול ככסות לילה שהוא פטור מציצית לכן לא היו מחמים לו הכסויים שהיו מטילים עליו וגם ידוע שחמימות עשית המצות נותן פח לנפש בחום הטבעי שנותן פח לגוף והוא ביטל לשאול מחמימות מצות הציצית הנותן פח לנפשו גם מדה כנגד מדה לא היו מחממים לו בגדיו ליתן פח לגופו וזהו פונת אומרם בינה את

הבגדים עשהו ככסות לילה שהיא בזוי בבגד כסות היום ובקטלו מציצית ונמצא שבינה אותם ודוק: ובזה יובן מאמר במדרש רבה פ' נירא והוא יושב רבי ברכיה בשם ר' לוי אמר יושב פתיב א"ל הקב"ה שב ואתה סי' לבניה (רש"י ו"ל) שעתידי אני להתיצב בעדת הדיינים והם יושבים כו' יש לחקור למה הוציא הקב"ה חמה מנרתקה אם למנוע האורחים כדי שלא יטריח אברהם באורחים הנה יכול להמטיר מטר הרבה וכיוצא אמנם יובן בהקדמתנו שהמתחמם במצנה מציל לנפש מחימום גהינם וחימום המצנה הוא מזון לנפש פחום הטבעי שהוא מזון לגוף וכן פיון שנתחמם אברהם בחימום המצנה הגדולה הזאת הוציא הקב"ה חמה מגיהנם רומז לה לח מחימום הזה.

ועי"ל בדחז"ל שאברהם אבינו אינו מניח לאדם מהויל ליכנס לגיהנם ולכן פיון שמל הוציא חמה מנרתקה לפניו לומר שבמצנה זאת שעשה שהיא המילה הוא יהיה אדון ופטרון על האש הנה להכניס למי שירצה או להוציא למי שירצה.

עוד יש לדקדק דלמה רומז לו עכשיו הקב"ה ענין הדיינים אמנם יובן בדחז"ל שיראה הדיין כאלו גהינם פתוח תחתיו ולכן פיון שהוציא לו חמה מנרתקה רמז לו ענין הדיינים שצריך שידמה להם כאלו גהינם פתוח תחתיהם ובזה נבין פסוק וליה ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו וכבר פירשתי פסוק זה בכמה מקומות ועתה הוספתי כפי דרכינו שידוע שמלת איש מורה על האדם בעומדו בתוקפו וגבורתו בדחז"ל אשרי האיש בעודו איש בתוקפו וגבורתו וידוע שאדם הוא צד אנוס מצד יצרו והקב"ה משלם לאדם לכל אחד כפי תוקף יצרו רצוני לומר שאם חטא אדם בעודו איש בתוקף יצרו ואחד חטא בעודו זקן שאין בו תוקף היצר בנדאי שיש עונש לזה הזקן מזה הבחור שהבחור הנה צד אנוס מצד תוקף יצרי ואינו כמלה בשר ודם שהורג לשניהם במיתה אחת אמנם לה' חסד שאמה תשלם למי שהוא איש בתוקף יצרו כמעשהו של זקן פלומר לאיש שהוא תקיף ביצרו שהוא צד אנוס אמה משלם לזה כאלו לא נהנה מהעבירה כל כך כאותו זקן שאין לו כל כך תאנה מאחר שאינו תקיף ביצרו ודוק.

עי"ל ידוע כשהקב"ה משלם מיד לאדם ומתכפר לו גורם בזה בקירוב הגאולה ואז כסאו ושמו שלם וזהו וליה ה' חסד פלומר וליה ממש מגיע החסד כשאתה תשלם לאיש כמעשהו שפיון שאמה משלם לו ראויים לגאולה ואז יוצא השכינה מהגלות: והנה הבא נבא לביאור מאמר המנוצב בפתיחת הדרוש למה נמשלו דברי תורה לאש מה אינו דולק יחידי אף דברי תורה אין מתקיימים ביחידי והיינו דאמר ר' יוסי בר חנינא חרב על הבדים ונאלו חרב על שונאיהם של תלמידי חכמים שעוסקים בד בבד בתורה יש לדקדק שבאומרו היינו דאמר רבי יוסי כו' משמע שהיא הדרשה עצמה שדרש על שנמשל דברי תורה פאש ואם פן למה רמז הדרשה בשני מקומות ועוד יש לדקדק דאומרו והיינו משמע שלא היו מודים בדברי ר' יוסי כי אם אחר שנשמע דרשת שדברי תורה נמשל לאש וצריך לידע למה אמנם נראה שלא היו מודים בדברי רבי יוסי משום דכתיב והגית בו יומם ולילה שמשמע והגית אפילו יחיד אמנם כששמעו דרשת שנמשלו דברי תורה לאש שמה אש אינו דולק יחידי אף דברי תורה אינן מתקיימים ביחידי אז הבינו דברי רבי יוסי וז"א והיינו דאמר רבי יוסי בר חנינא כלו' פונתו של רבי יוסי בדרוש זה כדי שיתקיים בו דברי תורה ולעולם שפחוניב האדם ללמוד בין יחיד בין עם אחרים אמנם

כְּדֵי שְׂיִתְקַיֵּינִים בְּיָדוֹ צָרִיף שְׁלֵא לְלַמֵּד בַּד בְּבַד: עִ"ל שְׁבַד הוּא לְשׁוֹן שְׁקָרִים כְּמוֹ בְּדָא אִתָּהּ וְרַבֵּי יוֹסִי הֵיךְ דּוֹרְשׁוּ מִלְשׁוֹן בַּד בְּבַד יְהִי וְלֹא הָיוּ מוֹצְאִים הַכֶּרֶחַ לְהוֹצִיא הַפְּסוּק מִפְּשׁוּטוֹ בִּינֵן שְׁנִדְרֵשׁ דְּרִשְׁתָּ שְׁדַבְרֵי תוֹרָה נִמְשְׁלוּ לְאֵשׁ לְלַמְדָּה שְׁלֵא יִלְמֹד אֵד יְחִידֵי אָז מְצָאוּ מְקוֹם לְהוֹצִיא הַפְּסוּק מִפְּשׁוּטוֹ וְזֶהוּ וְהִינֵנוּ דְאָמַר רַבֵּי יוֹסִי.

וּבְהִתֵּר סִפְק רֵאשׁוֹן שְׁהַקְשִׁינוּ שְׁדַרְשָׁה זֹאת לְמָה רְמִזָּה בְּשָׁנֵי מְקוֹמוֹת י"ל שֶׁר' יוֹסִי בָּא לְחַדֵּשׁ הָעוֹנֵשׁ שֶׁל מִי שְׁלֹמֵד יְחִידֵי שְׁבִסוּף יוֹצֵא מִדַּעְתּוֹ דְּכַתִּיב וְנוֹאָלוּ. וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ טַעַם אַחֵר חוּץ מִטַּעַם הַגְּמָרָא לְמָה נִמְשְׁלוּ דְבַרֵי תוֹרָה לְאֵשׁ וְיֻכַּח בְּהַקְדָּמָתֵינוּ שְׁחֹם הַטְּבַעִי הוּא חַיִּית הַגּוֹף וְהַתּוֹרָה הִיא חֹם הַנְּפֶשׁ וְכַשֵּׁם שֶׁהַחֹם הַטְּבַעִי חַיִּית לְגוֹף כֵּן חֹם הַתּוֹרָה הִיא מְזוֹן לְנֶפֶשׁ.

וְלִכֵּן נִרְאֶה שְׁנִמְשְׁלָה הַתּוֹרָה לְאֵשׁ לְפִי שֶׁהִיא לְנֶפֶשׁ כְּחֹם הַטְּבַעִי לְגוֹף: דְּרוּשׁ כֹּא עַל הַכֵּנֶת הַמְצוֹת וְשֵׁם הַדְּרוּשׁ הֵנָּה. מַגִּיד מְשָׁרִים יְרוּשְׁלָמִי דְּבָרְכוֹת פ"א מֵאָמַר י' תְּנִי מִשֵּׁם רַבִּי מֵאִיר וְרֵאִית' אוֹתָם אֵין כְּתִיב כָּאֵן אֶלָּא וְרֵאִיתָם אוֹתוֹ מַגִּיד שֶׁכָּל הַמְקַיֵּינִים מְצַנֵּת צִיצִית כְּאֵלוֹ מְקַבֵּל פְּנֵי שְׁכִינָה מַגִּיד שֶׁהַתְּכֵלֶת דּוֹמָה לַיָּם וְיָם דּוֹמָה לְעֵשְׂבִים וְעֵשְׂבִים דּוֹמָה לְרַקִּיעַ וְרַקִּיעַ דּוֹמָה לְכֶסֶף הַכְּבוֹד וְכֶסֶף הַכְּבוֹד דּוֹמָה לְסַפִּיר דְּכַתִּיב וְאֵרָאָה וְהִנֵּה עַל הַרְקִיעַ אֲשֶׁר עַל רֵאשׁ הַכְּרוֹב כְּאֵבֶן סַפִּיר כְּמֵרָאָה דְּמוֹת כֶּסֶף כו': הִנֵּה אֵמֶת נִכּוֹן הַדְּבָר שֶׁהָעוֹלָם הֵנָּה הוּא הַכְּנָה כְּדֵי שְׂיִתְקַן הָאָדָם לְעוֹלָם הַבָּא כְּמֵאָמַר הַתַּנָּא הַעֵה"ז דּוֹמָה לְפְרוּזְדוֹר הַתְּקַן עֲצָמָה בְּפְרוּזְדוֹר כְּדֵי שְׂתַכַּנְס לְטְרַקְלִין וְהוּא כְּעַנְנֵן הָעֵינַן שֶׁהוּא הַכְּנָה לְקַבֵּל הָאוֹר וְלְהַסְתַּפֵּל הַדְּבָרִים לְפִי שֶׁהָעֵינַן עֲצָמוּ אֵינוֹ רוֹאֶה וְהֵרָאָה שֶׁבְהִיּוֹת הָאָדָם בְּמְקוֹם אֶפֶל אֵינוֹ יָכוֹל לְרֹאוֹת אַע"פ שֶׁעֵינָיו פְּתוּחוֹת בְּאִפְסָן שֶׁהָאוֹר הִיא סִיבַת הֵרָאָה וְהָעֵינַן אֵינוֹ אֶלָּא כִּי אִם הַכְּנָה לְקַבֵּל הָאוֹרָה וְתִרְאֶה שֶׁאִם יִצְמָצֵם הָאָדָם הָאוֹר לֹא יִרְאֶה כִּי אִם שְׂיַעוֹר אוֹר בְּכַמוֹת עֵינוֹ כִּי צֵד אִם יִשִּׁים עֵינוֹ בְּשׂוֹפְרַת קֶצֶר נֶגֶד הָאוֹר לֹא יִרְאֶה מֵהָאוֹר כִּי אִם שְׂיַעוֹר כְּמוֹת עֵינוֹ מֵהַטַּעַם שֶׁהָעֵינַן אֵינוֹ רוֹאֶה כִּי אִם הוּא הַכְּנָה בְּלִבְד לְקַבֵּל הָאוֹר וְהַתְּפִשְׁטוֹת הָאוֹר מֵתְפִשֵּׁט הָעֵינַן לְרֹאוֹ מִשְׂיַעוֹר כְּמוֹתוֹ וְכִינֵן שְׂזָה הַתְּצַמָּם וְהָאֶפֶל הָאוֹר בְּתוֹף הַשְּׂוֹפְרַת אֵינוֹ יָכוֹל לְרֹאוֹת כִּי אִם שְׂיַעוֹר כְּמוֹת עֵינוֹ מֵהָאוֹר כִּי שְׂיַעוֹר חוֹר הַשְּׂוֹפְרַת לְבַד הַקַּב"ה שֶׁהוּא עֲצָמוֹ אוֹר צַח אוֹר מְצוּחָצַח שְׂאוֹרָה עֲמִיָּה שְׂרִיָּה וְעֵינָיו מְשׁוֹטְטִים וּמְבִיטִים וְרוֹאִים בְּכָל מְקוֹם יוֹדַע מַה בְּחִשׁוּכָה לְפִי שֶׁהוּא הָאוֹר וְזֶהוּ בְּנִת הַתַּנָּא דַּע מַה לְמַעְלָה מִמֶּה עֵינַן רוֹאֶה וְאֵזֶן שׁוֹמַעַת כְּלוֹמַר הַקַּב"ה אֵינוֹ כְּבִשֶׁר וְדָם שְׂאִין הָאוֹרָה תְּלוּיָה בְּעֵינַן עֲצָמוֹ כִּי אִם בְּאִמְצָעוֹת הָאוֹר וְלִכֵּן אֵינוֹ רוֹאֶה בְּמְקוֹם אֶפֶל וְנִסְתַּר אֶלָּא הַקַּב"ה עֵינַן רוֹאֶה שְׂבַעֵינוּ תְּלוּיָה הָאוֹרָה וְרוֹאֶה בְּנִסְתְּרוֹת וּבְמְקוֹם אֶפֶלוֹת וְאִם כֵּן הֵיכֵן תִּסְתַּר עֲצָמָה לְעַבּוֹר רְצוֹנוֹ שֶׁהוּא כְּבִיכּוֹל רוֹאֶה אוֹתָהּ בְּכָל מְקוֹם שֶׁאִתָּה מְסַתַּר שֵׁם וְגַם וְאֵזֶן שְׂמַעַת שֶׁהוּא הַקַּב"ה שׁוֹמַעַת הַמְּחַשְׁבָּה וּבְהִיּוֹת שְׂלִמְעָלָה אֵינוֹ כְּלִמְטָה כָּל מַעֲשֵׂיָהּ בְּסִפְר נְכַתְּבִים מְאֻלֵּיהֶם בְּלִי יָד וְקוֹלְמוֹס.

וּבְזָה נִבִּין פְּסוּק הִנֵּה עֵינַן ה' אֶל יִרְאִיו לְמִיחָלִים לְחִסְדוֹ שֶׁהַפְּנִיָּה שְׂבַהִיּוֹת עֵינַן הָאָדָם רוֹאֶה מִכַּח הַתְּפִשְׁטוֹת הָאוֹר לִכֵּן רוֹאֶה מַה שְׂאֵינוֹ רוֹצֶה כִּי צֵד שֶׁאִם יִנִּיחַ חֲמֵשׁ אֲצַפְעוֹת נֶגֶד הָעֵינַן אִי אֶפְשָׁר אִם אֵינוֹ רוֹאֶה כָּל הַחֲמִשָּׁה אַעפ"י שְׂאֵינוֹ יִרְצֶה לְרֹאוֹת כִּי אִם אֶחָד אוֹ שְׁנַיִם מִשׁוּם שְׂאֵינַן הָעֵינַן בְּרִשׁוֹתוֹ וְהַתְּפִשְׁטוֹת הָאוֹר' מֵתְפִשֵּׁט הַרְאָה הִנֵּה וְהִנֵּה אִמָּנָם הַקַּב"ה

אינו כן אלא רואה למי שירצה אע"פ שפועס לפניו מסתיר ראיתו מהרשע ועיני ה' אל ראייו למיחלים לחסדו.

ובזה יובן פסוק (ישעיה סי' ל"ג) מלה בנפיו תחזינה עיניך תראה ארץ מרחקים וחוי מן הפונה נוכל לומר פדחז"ל אור שברא הקב"ה ביום ראשון הנה רואה האדם מעוף העולם ועד סופו וכיון שנסתפל ברשעים גנזה לצדיקים לע"ל לזה אמר פשמלה בנפיו תחזינה עיניך שהיא המלה המשמיע אז יוציא הקב"ה אותו אור ותראנה עיניך ארץ מרחקים מסוף העולם ועד סופו: גם שמעתי משם הרב כמהר"ר אברהם היכני נר"ו שהכונה לומר תנפה לעתיד לבא לראות למלה המשמיע בקירון פנים מה שלא זכיתם לראות במרע"ה דכתיב וייראו מגשת אליו כי קרן אור פניו כו' אמנם כפי הקדמתנו בא לומר שאז בימות המשמיע יזכו ישראל למעלת הרוחניות ובכרט אחר התחיה ואז יהיה הראיה התלויה בעין ממש ולא באמצעות דבר אחר כמו עתה שהעין אינו רואה כי אם מסבת האור אלא אז תנפה שמלה בנפיו שהיא המלה המשמיע תחזינה עיניך דמלת עיניך אף למותר אלא הזכיר עיניך לומר שהראיה יהיה תלויה בעין ממש ודוק ותראנה עיניך ארץ מרחקים ומסתרים לפי שראיית הרוחניות רואה אפילו בחשך כמלאך הזה שבהיותו רוחני אין ראיתו תלויה באמצעות האור ובהיות ראות העין תלויה באור לכן צריך להמשיך ראית עיניו בראיית התורה ולא בראיות בלתי הגונות וניזק ראית עיניו באמצעות אותו דבר וכדחז"ל מס' סנהדרין באותו שנקנס טינא בלבבו בעבור אהבה שחשק באשה ושאלו לחכמים אם היה יכול לראות אותה שזה היה תרופתו ולא הניחיהו: וקודם נבין עם זה ענין תמר עם אמנון בשמואל ב' סי' י"ג ויהי אחרי כן ולא בשלום כן דוד אחות יפה ושמה תמר ויאהבה אמנון כן דוד ויצר לאמנון להתחלות בעבור תמר אחותו כי בתולה היא ויפלא בעיני אמנון לעשות לה מאומה ולאמנון רע ושמו יונדב כן שמעה אחי דוד כו' ויאמר לו מדוע אתה ככה דל כן המלה בבקר כו' ויאמר לו אמנון את תמר אחות אבשלום אחי אני אוהב כו' עד סוף הסי' יש לדקדק ואמרו ויהי אחרי כן ב' למה הזכירו לאבשלום כאן ג' מה איכפת לנו לידע שם דוד מי לא ידע שאמנון כן דוד הוא וא"כ למה אמר אמנון כן דוד ה' אומרו ולאמנון רע ושמו יונדב כפי חז"ל שיונדב היה איש חכם לרשעה א"כ למה אמר ושמו יונדב כמו שאמר גבי הצדיקים ו' למה הוצרך לומר אחי דוד מי לא ידע בזה ז' להבין פונת שאלתו מדוע אתה ככה דל כן המלה בבקר בבקר ח' אומרו ויצר לאמנון להתחלות בעבור תמר אחותו דהול"ל בעבור תמר למה אמר אחותו אומרו כי בתולה היא דמה שייכות יש ענין אהבתו עמה עם היותה בתולה או לא יו"ד אומרו ויפלא בעיני אמנון לעשות לה מאומה מאי לעשות לה מאומה: ונתחיל להתיר אלו הספקות תחילה ואח"כ אפרש שאר הפסוקים בס"ד בהיות שלמעלה מזה הענין סיפר מענין בת שבע עם דוד שאכלה פגה לכן רצה הקב"ה לשלם לדוד מעין מה שעשה ולכן בא בנו לפגום באחותו אע"פ שהיתה ראויה לו אם ישאנה כמ"ש חז"ל שהיתה בת יפת תואר ולזה אמר ויהי אחרי כן מה שעשה דוד לבת שבע קרה ענין זה שלא בשלום כן דוד אחות יפה ופגמה אמנון מדה פגד מדה ממה שעשה דוד ולכן אמר ויאהבה אמנון כן דוד כלומר הטעם שהאהבה אותה ובא זה לידו בעבור היותו כן דוד: עי"ל אמר אמנון פן דוד כלומר ויאהבה אמנון בטענה שייכול לשכב עמה כי הוא דוקא היה כן דוד ולא תמר כמ"ש התוספות ו"ל (סנהדרין דכ"א ד"ה דאי ס"ד) שתמר לא היתה בת דוד שאמה פבר היתה

מְעוֹפְרֵת פְּשָׁאָתָהּ מִן הַמְּלַחְמָה וְהָא דְכָתִיב כִּי כֵן תִּלְבַּשְׁנָה בְּנוֹת הַמְּלָכִים מִתּוֹךְ שְׂנֹדְלָהּ
בְּחִיקוֹ קָרָא לָהּ בֵּת מְלָךְ וְדוּק: וְגַם מֵה שְׁאֵמֵר וְאֲבִשְׁלוֹם בֶּן דָּוִד קָרָאוּ בֶן דָּוִד לְרִמְזוֹ שְׂדוּד
גַּרְם לְאֲבִשְׁלוֹם שְׁלֵא הָיָה בּוֹ עוֹן עַל שְׁלִקְחָה יִפְתַּת תְּנֹאֵר וְהַזְפִּיר לְאֲבִשְׁלוֹם פֶּאֵן לְהַגְדִּיל
מַעֲלַת יוֹפֵי שְׁל תְּמָר בְּהִיּוֹת אֲבִשְׁלוֹם אַחַר שְׁפָכֵר פִּירֵשׁ לְעִיל מִמַּעֲלַת יוֹפֵיו וְאָמַר וְשָׁמָּה
תְּמָר וַיֵּאֱהָבָהּ אֲמָנוֹן בֶּן דָּוִד אֶפְשָׁר שְׂרוּמְזוֹ שְׁתַּחֲלַת אֶהְבֵּתָה זֶה עֲמָה לֹא הָיָה לְשֵׁם זְנוּת
רַק אֶהְבָּה אֲמִיתִית מְסִיבַת חֲסִידוּתָהּ שְׁהִיְתָה צְדָקַת כְּמוֹ שְׂמוּכִיחַ לְקַמֵּן וְלִכְן אָמַר וְשָׁמָּה
תְּמָר כְּדָרְךָ שְׁאֵמֵר בְּצַדִּיקִים וְשָׁמָּה מוֹכִיחַ שְׁשָׁמָּה תְּמָר דְּצַדִּיק כְּתָמֵר וְהָיָה אֲמָנוֹן בְּדִיק
בְּשָׁמָּה וְלִכְן וַיֵּאֱהָבָהּ וְאַחַר שְׁאֶהֱבֵה אוֹתָהּ הִתְחִיל הַיֵּצֵר לְפַתּוֹתוֹ וְלִהְטוֹתוֹ מְדָרְךָ טוֹבָה וְזֶהוּ
וַיֵּצֵר לְאֲמָנוֹן מְלִשׁוֹן יֵצֵר הָרַע כְּלוֹמֵר הִתְחִיל יֵצֵרוֹ לְחַלּוֹתוֹ עִם רֹב אֶהְבָּה עֲמָה וְהִתְחִיל
לְהִתְחַלּוֹת בְּהִיּוֹתָהּ תְּמָר אַחֲוֹתוֹ וְנִעְלַם מִמֶּנּוּ שְׁהִיְתָה מְוַתְרַת לוֹ וּבְהִיּוֹת בֶּן הִתְחִיל
לְהִתְחַלּוֹת בְּרֵאוֹת שְׁאֵין תִּקְנָה לְקַחְתָּהּ בְּהִיּוֹתָהּ אַחֲוֹתוֹ וְעוֹד לֹא הָיָה מוֹצֵא פֶתַח לְיִשְׁכָּב
עֲמָה עַל הַיּוֹתָהּ בְּתוֹלָהּ וְהָיָה מְרַגִּישִׁים פְּגִימָתָהּ שְׁאֵם הָיְתָה אֶלְמָנָה הָיָה הָעֲנָן קַל לְיִשְׁכָּב
עֲמָה מִשׁוֹם שְׁלֵא הָיָה מְרַגִּישִׁים בְּפִגְמָתָהּ וּז"ל אֵל כִּי בְּתוֹלָהּ הָיָה: וַיִּפְּלֵא בְּעֵינָיו אֲמָנוֹן לְעִשׂוֹת
לָהּ מְאוּמָה יוֹבֵן עִם מ"ש הֵרָאֵב"ע זֶלֶה"ה גַּבִּי רִבְקָה בְּתוֹלָהּ וְאִישׁ לֹא יִדְעָה שְׁיֵשׁ מְצִיאוֹת
לְבַעֲוֹל בְּתוֹלָהּ בְּאֵן שְׁלֵא יִפְגְּוֹם אוֹתָהּ כְּדָח"ו לְ שְׂמוּאֵל הָיָה בְּקִי בְּהִטָּיָה וְאָמַר שְׁאֵין
לְגַלּוֹת סוּד זֶה וְהָיָה אֲמָנוֹן הָיָה מְבַקֵּשׁ עֲנָן זֶה לִידַע וְהָיָה נִעְלַם מִמֶּנּוּ וְזֶהוּ אוֹמְרוֹ וַיִּפְּלֵא
מִעֵינָיו אֲמָנוֹן לְעִשׂוֹת לָהּ מְאוּמָה כְּלוֹמֵר נִעְלַם עֲנָן זֶה מִמֶּנּוּ לְעִשׂוֹת עֲמָה מַעֲשֵׂה וְשְׁלֵא
יְהִי לָהּ מְאוּמָה כְּלוֹמֵר פְּגָם מְאוּמָה שְׁלֵא הָיָה לוֹ יִדְעַת עֲנָן זֶה נִעְלַם מִמֶּנּוּ וְלֹאֲמָנוֹן רַע
וְשָׁמוֹ יוֹנְדָב בֶּן שְׁמַעְיָה אַחִי דָּוִד אֶפְשָׁר שְׁקַדֵּם שְׁמֵן כְּצַדִּיקִים בְּעִבּוֹר הִיּוֹת בֶּן שְׁמַעְיָה אַחִי
דָּוִד וּבְכַבּוּד דָּוִד קָדֵם שְׁמוֹ עִי"ל שְׁאֵעֲפ"י שְׁהִיְתָה אִישׁ חֶכֶם לְרַעְיָה כְּדָח"ו לְ וְהוֹכִיחוּ זֶה
מִשׁוֹם שְׁהִיְתָה רְאוּי לֹמֵר חֶכֶם מְאֹד אִישׁ לְמָה הִנְצַרְךָ לֹמֵר אֶלָּא מִפְּאֵן לְמָדוֹ ו"ל שְׁאֵין
חֶכֶם הָאֵמֹר פֶּאֵן חֶכֶם לְטוֹבָה מִשׁוֹם שְׁקַדֵּם לֹמֵר אִישׁ לְרִמְזוֹ אִישׁ כְּשֵׁאֵר כֹּל אִישׁ הַדְּיוּט
וְנִמְצָא שְׁאוּמְרוֹ אַח"כ חֶכֶם מְאֹד הוּא חֶכֶם לְהָרַע שְׁאֵם חֶכְמָתוֹ לְטוֹבָה לֹא הָיָה רְאוּי
שְׁיִקְדִים לֹמֵר אִישׁ וְחוּץ מִחֻז"ל גְּרָאָה לְפָרֵשׁ שְׁקַדֵּם שְׁמוֹ כְּצַדִּיקִים וְאָמַר וְשָׁמוֹ יוֹנְדָב
מִשׁוֹם שְׁבַעֲנָן זֶה כִּיּוֹן יוֹנְדָב לְשֵׁם שְׁמַיִם וְעִשָׂה הַמְצָאָה אוֹלֵי יְהִיָּה יְכוֹל לְהַעֲבִיר אֶהְבֵּתוֹ
מִמֶּנּוּ כְּמוֹ שְׁאֶפְרָשׁ בַּע"ה וְזֶהוּ הַטַּעַם שְׁלֵא נָתַן לוֹ עֲצָה שְׁיִשְׁאֲלֶנָּה מֵאֲבִיו מִשׁוֹם שְׁלֵא
רָצָה שְׁיִהְיֶה דְבָר שְׁלֵא לְשֵׁם שְׁמַיִם שְׁהוּא לְשֵׁם נוֹי וְלִכְן עֲשָׂה עֲרָמָה כְּדִי שְׁיִשְׁאֲאָה וְנָתַן
לוֹ עֲצָה שְׁיִתְחַלֵּל וְתִבֵּא תְּמָר וְשְׁתַּעֲשֶׂה הַבְּרִיָּה לְפָנָיו וְכּוֹנְנָתוֹ בְּחֶכְמָה זוֹ אַעֲפ"י שְׁלִכְאוּרָה
לֹא יֵשׁ שׁוֹם חֶכֶם לְהָרַע.

אֲמָנָם חֶכְמָתוֹ בְּזֶה כְּדִי שְׁיִשְׁאֲאָה וְחָשַׁב אוֹלֵי בְּרֵאוֹתָהּ יְסִיר אֶהְבֵּתוֹ כְּעֲנָן שְׁאֵמְרוֹ הַרוֹפְאִים
בְּאוֹתוֹ שְׁנַכְסֵם טִינָא בְּלָבוֹ שְׁאֵמְרוֹ הַרוֹפְאִים שְׁיִרְאָה אוֹתָהּ נִמְצָא שְׁהִרְאָיָה מַעֲבִיר הַתְּאֵנָה
קִצַּת וְעוֹד יַעֲז לֹא שְׁיַעֲשֶׂה לְפָנָיו מֵאֲכָל אוֹלֵי תַתְּמָאֵס לְפָנָיו בְּרֵאוֹתָהּ בְּיָדִים מְזוֹנְהוֹת.

וְכִדִּי שְׁיִצָּא מִחֲשַׁבְתּוֹ לְפֹעַל סִינְדֵר לוֹ דְּבָרִים שְׁיֵאֵמֵר לְדָוִד כְּדִי שְׁלֵא יְכוֹל לְחַשׁוֹב רַע וְלֹא
יִמְנַעֲנָה מִמֶּנּוּ וְאָמַר שְׁיֵאֵמֵר לוֹ תִבֵּא נָא תְּמָר אַחֲוִיתִי הַזְפִּיר אַחֲוִיתִי לְהַרְחִיק הָעֲנָן מִעֵינָיו
אֲבִיו שַׁח"ו חוֹשֵׁב בְּרַע שְׁהָרִי אַחֲוִיתִי הָיָה וְעוֹד נָתַן לוֹ טַעַם הִיּוֹת זֶה עַל יְדָה בְּהִיּוֹתָהּ
צְדָקַת וְשָׁמָּה מוֹכִיחַ תְּמָר צַדִּיק כְּתָמֵר יִפְרַח וּבְהִיּוֹת הַמֵּאֲכָל עַל יְדָה הָיָה סְגוּלָה לְרַפּוּאָתוֹ
וְעוֹד שְׁאֵינוֹ מְסַתְּפֵן לְאֲכֹל מִשׁוֹם אָדָם אוֹלֵי יֵשׁ שְׁנָאָה לְאִיזָה מִן הַמְּשַׁרְתִּים עִמּוֹ וְיִתְנוּ סֵם

המנות במאכלו ולכן אני רוצה שתעשה הבריה לפני למען אשר אראה ואכלתי מינה דוקא ודוק.

ויונדב חקר בדבר בראותו בפקר דל וחולה הפך החולים שבבקר בפקר יקל החולי מעליו וכדאמרי בנדרי פ"ד ד"מ ע"א אמר רב ששית בריה דרב אידי לא לסעוד איניש קצירא לא בתלת שעי קמיינתא משום דבתלת שעי קמיינתא רויחא דעתייה) ולכן אמר לו מדוע אתה פכה דל בן המלך מאחר שהוא בפקר בפקר תדיר שאינו מקרה הלא תגיד לי לי דייקא בהיותי רעיף ואיני חושש אעפ"י שיהיה זה ענין רע והשיב את תמר אחות אבשלום אחי אני אהב פלומר הדבר קשה בעיני בהיותה אחות אבשלום ואני מתניירא ליגע בה בהיותה אחות אבשלום איש קשה מאד ומזלייהו חנה מה שארע לו על ידו שהרגו ולכן פשמוע פו יהונדב נתן לו עצה אולי ישנאה כדפרשית וישלח דוד אל תמר הביתה לאמר לכי נא בית אמנון אחיך אמר אחיך סיפר לה אהבת אמנון עמה אהבה חל אחנה ובטח בה על חסידותה ולכן נעשי לו הבריה פלומר עשי לו דוקא הבריה לו מאכל מיוחד לו אתה לבדה ולא עם איש זר אתה כי הוא בטח בה דוקא ותלה תמר בית אמנון אחיה הלכה בסוד דברי אביה שסיפר לה מענין האחנה ותלבב לעיניו כמו שסיפרה לה אביה הענין כדפרשית ותקח את המשרת ותצק לפניו וימאן לאכול ויאמר אמנון הוציאו כל איש מעלי אמר פו ולא חשש אולי יפול ברע שאמר יאמרו היושבים שם שבהיותי חולה לא רציתי לאכול בפני שום אדם שידיוע שאין ראוי לחולה שיראו אותו בשעה שאוכל בעבור עין הרע ודוק.

ותגש אליו לאכול ויחזק בה ויאמר בואי שכבי עמי אחותי פלומר אינה שכיבה לרעה ח"ו אלא שאתה אחותי ואין לחשוש על זה כדרך שמותר בגשיקה של קורבה דכתיב וישק יעקב ברחל.

ע"ל שפכה עמי אחותי פלומר ואיני פוגם לה בהיותה אחותי ואני חושש על כבודך והשיבה אמריה לו אל אחי כלו' איני מאמין לה בזה בהיות שאין את אחי ממש מאם אחת כדי שתחוס על כבודי ודוק: ותאמר אל אחי פלומר לא אתה אחי בדבר זה כמו שדרשו ז"ל אל אדוני גבי חנה כו' אל תענני שידע אני שמה שאתה אומר לי שפכה עמי אחותי הוא ערמה לשכב עמי ואם נאמר שהוא כדבריך שאין פונתה לרעה בשכיבה זאת לא יעשה כן בישראל הוא נבלה לעשות פו וא"כ אל תעשה את הנבלה הזאת.

ועוד ואני אנה אוליך את חרפתי ואתה תהנה פאחד הנבלים בישראל וחויז מן הפשט אנה אוליך את חרפתי שיאמרו זרוק חוטרך לאוירך אעיקרא קאי ובהיותי בת יפת תואר יאמרו שנתרציתי לעשות פו ואתה ח"ו תהנה כשכם שתפס לדינה בעל כרחך ושכב עמה דכתיב ביה כי נבלה עשה בישראל ולא אבה לשמוע בקולה יש לדקדק שפאן אמר בקולה וכשרצה לשולחה והפצירה עמו אמר ולא לשמוע לה.

ואולי רצה לרמוז שרצתה תמר למנועו מהענין על ידי קולה כמו שפירשו מפרשים ז"ל ועיין בס' דברי שלום בדחז"ל יעל בקולה שבנעימות קולה מנע אותו ואולי תמר רצתה לעשות פו ולכן פיון שידע אמנון פונתה לא אבה לשמוע בקולה דייקא ומיד ויחזק ממנה ויענה.

עי"ל על ענין אומריו אל אחי הכננה בהיות שהוא אומר ש'כבי עמי אחותי כלו' אחותי את ואין יצר בקורבה שבהיותה אחותי אין יצרי תקיף בה והשיבה אמריה לו אל אחי כלו' אם אמרת בשלמא שהיית אחי מאב ואם ניחא שהאמת אתה אמנם אין אתה אחי באופן שאין בה יצר אלא שבהיותי בת יפת תאר אני מותרת לה ובהיותי מותרת לה יש יצר עמי אם כן אל אחי ודוק: עוד יש לפרש במה שהקשתי לעיל באומריו הוציאו כל איש מעלי.

י"ל עם מה שדרשו ז"ל גבי יוסף הביאו בילקוט בפסוק ויקרא הוציאו כל איש מעלי שאמר שיצאו גם המלאכים ואפשר שדרשו ז"ל ממלת מעלי רמז למלאכים לשון נקיה כלפי המלאכים כאמור גבי אברהם נצבים עליו ועיין על זה בפירוש על התורה אשר לי וכפי דרשת ז"ל גבי יוסף שקרא שיצאו המלאכים אפשר לומר גם שאמנון עשה כן והענין בכאן שבהיות שגמר בלבבו לעשות הרע הנה קרא הוציאו כל איש מעלי שהם המלאכים המלווין לאדם ודוק: ונחזור לסדר הפסוקים אומר ועליה כתונת פסים כי כן תלבשנה בנות המלך בתולדות מעילין קשה שנקנס בכתונת ויצא במעיל ועוד דמה שייכות וקשר יש סיפור המעשה שפא עליו לומר שעליה כתונת פסים ועוד בדברי אבשלום שאמר לה האמינון אחיה למה קרא אותו אמנון ועוד מאי אומריו ואתה אחותי התרישי אחיה הוא שאדרבה בהיותו אחיה ראוי לבכות איה בהיותו אח הרע עמה אמנם הכתובים באו להגיד לה איה בא תקלה על ידה וידוע שכל המתגאה לסוף יכשל בעבירה ובנדאי שג"כ באשה ובהיות שתמר היתה גאונתנית וזהו אומריו ועליה כתונת פסים כלו' הטעם שפא זה המעשה על ידה בעבור הגאונה שהיתה מתגאה ואומרת שעליה כתונת הפסים ואעפ"י שפן תלבשנה בנות המלכים הבתולות מעילים והמעיל יותר חשוב כמו ומעיל קטן מעשה לו אמו גבי חנה ומרוב געגועין היתה עושה לו היותר חשוב שבמלבושים.

וא"כ בהיות פולם לובשים מעילים למה היתה מתגאית שעליה כתונת פסים ובפירוש שיר השירים אשר לי בפסוק זאת קומתה דמתה לתמר הארכתי עוד בפסוק זה עיין שם כו' ובחבור אחר פירשתי בעיני תמר ואמנון יותר באורה ויאמר לה אבשלום האמינון אחיה אמר אמנון בדרך בזיון הקטין שמו בדרך שקוראים לקטן בשם קטן או אמר אמנון בדרך היאמן כי יסופר שאחיה עשה ומצאתי כן בכלי יקר ואח"כ מצאתי לחז"ל מס' מועד קטן פ' אלו מגלחין ד' ט"ז ע"ב פעם אחד גזר ר' שלא ישנו התלמידים בחוץ יצא ר' חייא וישנה לשני בני אחיו בחוץ שמע ר' ואקפיד אתא ר' חייא לקמיה אמר ליה ר' עיני ראה פירוש קורא לה מבחוצ נהג נזיפותא בנפשיה תלתין יומין פירשו רש"י ז"ל עיני כה פניה שמו של ר' חייא לשון גנאי וכן במקרא האמינון אחיה עכ"ל קרוב למה שפירשתי ודוק: ונחזור לענין שצריך שכל ראות האדם שיהיה בתורה ובדברים הראוים לראות וזהו פננת הפסוק בשמואל א' סי' רכ ג' ויהי ביום ההוא ועלי שכב במקומו ועיניו החלו כהות לא יוכל לראות דקשה דאומריו החלו לכהנת משמע שפיהו רואה מעט ולכן לא אמר פהו עיניו דמשמע מכל וכל ואם כן איה אמר אח"כ לא יוכל לראות דמשמע שלא היה יכול לראות כלל ועיקר והוא הפה ממה שאמר החלו לכהנת דמשמע דמיהו היה רואה מעט ואף על פי שלכאורה כפי הפשט נוכל לומר שפא לרמזו שמיד לא פהו עיניו באופן שלא היה רואה כלל אלא מעט מעט תחילה החלו לכהנת עד שפא לגדר אחר כה שלא יוכל לראות כלל ועיקר: אמנם כפי דרפנו יבא היטב שרומז

שְׁאָמַר הַחֲלוּ לַכֹּהֲנִים מִהֲרָאֵהָ הָעֵינִינִית מִתּוֹךְ צַעַר שְׁמוּעַת בְּנָיו וְשִׁפְרָה לְעֵיל וּמַעֲשֵׂה יָדָיו
שֶׁל בָּנִים הַיּוֹצֵאִים מִחֲלָצִיו הִיָּה מְסֹף מְבַדֵּיל לְרֵאוֹת עֵינָיו בַּתּוֹרָה בְּהִיּוֹת מַעֲשִׂיהֶם בְּלִתֵּי
הַגּוֹנִים וּמִיָּהוּ הִיָּה רוֹאֵה בְּעֵינָיו אֲמָנָם לֹא כַּמְקַנְדָּם זֶה שְׁמִתּוֹךְ הַשְּׂמִחָה שֶׁבְּנָיו צַדִּיקִים הָיוּ
עֵינָי שִׁכְלוּ בְּרוּרִים וְלִרְמֹז לְזֶה אָמַר הַחֲלוּ לַכֹּהֲנִים וְחֹזֵר לְעֵינָי הַשְּׂכָל שֶׁהַחֲלוּ לַכֹּהֲנִים
אָבֵל לֹא כִּהוּ מְפַל וְכָל וְלִכֵּן פָּתוּב וְעֵינָיו בִּיּוֹ"ד א' וְקָרִינוּ וְעֵינָיו בִּב' יוֹדִי"ן רָמְזוּ שְׂמִקְצַת
עֵינָיו נִסְתָּם וְלֹא פָּלוּ לְרֵאוֹת כָּלֵל.

עוֹד יִתְכַּן לְפָרֵשׁ חוּץ מִהַפְּנֵנָה לְמָה פָּתוּב וְעֵינָיו בִּיּוֹ"ד אָחַד וְנִקְדָּים קוֹנָם לְדַקְדָּק שְׁאָמַר
וַיְהִי בַיּוֹם הַהוּא וְעָלִי שׁוֹכֵב בְּמִקְוֵמוֹ מֵאִי הַהוּא וְעוֹד מִלֵּת מְקוֹמוֹ מִיְּתָר שֶׁבְּנִדְאִי שֶׁבְּמִקְוֵמוֹ
הִיָּה שׁוֹכֵב וְלֹא בְּמִקְוֵמוֹ שְׁאֵינִי שֶׁם הִיָּה שׁוֹכֵב כְּדָרָךְ שֶׁהַקְּשׁוּ וְ"ל בִּפ' וּבֵאתָ אֶל הַפֶּהן אֲשֶׁר
יְהִיָּה בִּימִים הֵהֶם דְּפִשִׁיטָא שֶׁלִּפְהֵן שִׁיְהִיָּה בְּאוֹתָם הַיָּמִים יָבֵא וְלֹא לַכֹּהֵן שִׁיְהִיָּה בִּימִים
שֶׁעָבְרוּ וְאֵינִי בְּעוֹלָם אֲמָנָם בְּהִיּוֹת שֶׁלְעֵיל אָמַר לוֹ הַקַּב"ה בְּעוֹן בְּנָיו כִּי מְכַבְּדִי אֲכַבֵּד
וּבְנֵי יִקְלוּ הִנֵּה יָמִים בָּאִים וְגִדְעָתִי אֶת זְרוּעָה וְאֶת זְרוּעַ בֵּית אָבִיךָ מִהִיּוֹת זָקֵן בְּבֵיתְךָ
וְאִישׁ לֹא הִפְרִית לָךְ מֵעַם מְזַבְּחֵי לְכָלֹת אֶת עֵינֶיךָ וְלִכֵּן אָמַר וַיְהִי בַיּוֹם הַהוּא וְעָלִי שׁוֹכֵב
בְּמִקְוֵמוֹ כְּלוֹ' בַיּוֹם אֲשֶׁר שָׁמַע אֶת שְׁמַע בְּנָיו עַל מַעֲשִׂיהֶם בְּלִתֵּי הַגּוֹנִים וְעָלִי שׁוֹכֵב
בְּמִקְוֵמוֹ כְּלוֹ' קַפְצָן וְטָמֵן עֲצָמוֹ בְּמִקְוֵמוֹ אָחַד מִפְּנֵי הַבּוֹשָׁה וְזֶהוּאוֹמְרוֹ שׁוֹכֵב בְּמִקְוֵמוֹ
וְעֵינָיו הַחֲלוּ כִּהוּת וְאָמַר עֵינֵי בִיּוֹ"ד א' לְרִמְזוֹ שֶׁכִּהוּ אֲשֶׁר לֹא כִּדְת שְׁמַצַּד עֲצָמוֹ לֹא הִיָּה
רְאוּי לְכָךְ כִּי אִם מַצַּד אַחַר שֶׁהוּא מַצַּד בְּנָיו: עוֹד יֵשׁ לְפָרֵשׁ שֶׁבִּפ' הַמְּקַנְדָּם אָמַר וְהַנֶּעַר
שְׁמוּאֵל מְשַׁרְתָּ אֶת ה' כו' וַיְהִי בַיּוֹם הַהוּא וְעָלִי שׁוֹכֵב בְּמִקְוֵמוֹ וְעֵינָיו הַחֲלוּ לַכֹּהֲנִים יְדוּעַ
שֶׁתְּלַמִּידוֹ שֶׁל אָדָם הֵם כְּבָנִים כְּדָחַז"ל וְלִכֵּן אָמַר וְהַנֶּעַר שְׁמוּאֵל שֶׁהוּא תְּלַמִּידוֹ שֶׁל עָלִי
מִחֲרַת אֶת ה' כְּרְאוּי וְלִכֵּן וְהִיָּה בַיּוֹם הַהוּא שֶׁשָׁמַע בְּשׁוֹרָה רָעָה מִסַּבַּת בְּנָיו מֵאַחַר
שֶׁתְּלַמִּידוֹ הִיָּה רְאוּי וְהַגּוֹן זֶהוּ הַטַּעַם שֶׁעָלִי עֲדִינָן שׁוֹכֵב בְּמִקְוֵמוֹ כְּלוֹ' עֲדִינָן עוֹמֵד בְּמַצְבּוֹ
כְּמִקְוֵד' בְּמַעֲלָתוֹ בְּתוֹקְפוֹ וּגְבוּרָתוֹ מִסִּיב' שֶׁהַעֲמִי תְּלַמִּיד הַגּוֹן וּבְזִכּוֹת תְּלַמִּידוֹ עֵינָיו הַחֲלוּ
כִּהוּת וְאָמַר עֵינֵי בִיּוֹ"ד א' עֵינֵי וְלֹא כָּל עֵינָיו אַע"פ שֶׁלֹּא הִיָּה יָכוֹל לְרֵאוֹת כָּלֵל מַצַּד בְּנָיו
אִמְנ' בְּזִכּוֹת שֶׁהַעֲמִיד לְשְׁמוּאֵל אַע"פ שֶׁהַחֲלוּ עֵינָיו כִּהוּת לֹא כִּהוּ מְפַל וְכָל וְאָמַר עוֹד וְנָר
אֱלֹהִים טָרָם יְכַבֵּה וּשְׁמוּאֵל שׁוֹכֵב בְּהִיכַל ה' אֲשֶׁר שָׁם אַרְוֹן הָאֱלֹהִים בְּאֶלְפָר הַתּוֹעֲלָת
שִׁירְשָׁה שְׁמוּאֵל לְעָלִי בְּהִיּוֹתוֹ תְּלַמִּיד הַגּוֹן וְאָמַר וְנָר אֱלֹהִים שֶׁהוּא עָלִי טָרָם יְכַבֵּה כְּלוֹ' מֵר
בְּשָׁבִיל בְּנָיו רְאוּי הִיָּה שְׁטָרָם זְמַן יְכַבֵּה נְרוֹ כְּדִי שְׁלֹא יִשְׁמַע מֵהַ שְׁשִׁמַּע אֱלֹא וּשְׁמוּאֵל
שֶׁהוּא תְּלַמִּיד הַגּוֹן שׁוֹכֵב לְעָלִי עֲדִינָן בְּעוֹלָם בְּהִיכַל ה' אֲשֶׁר שָׁם אַרְוֹן אֱלֹהִים כְּלוֹ' בְּזִכּוֹת
שְׁמוּאֵל עֲדִינָן בְּעוֹלָם קִיָּים וְלֹא מֵת קוֹנָם זְמַן רַב וְדוּק וְלִכֵּן זָכָה לְמַעַן תְּלַמִּידוֹ וְלְזֶה אָמַר
מִיָּד וַיִּקְרַת ה' אֶל שְׁמוּאֵל וַיֹּאמֶר הַנְּנִי: עוֹד יֵשׁ לִפ' בְּאוֹמְרוֹ וְעָלִי שׁוֹכֵב בְּמִקְוֵמוֹ וְנִקְדָּים
מֵהַ שִׁפְרָשִׁיתִי בִּפְי' הַפְּרָשִׁיּוֹת אֲשֶׁר לִי גְבִי אֲבָרְהָם אַע"פ ה' בִּפ' וַיְהִי כִּפְּאֲשֶׁר כָּלָה לְדַבֵּר
אֶת אֲבָרְהָם וְאֲבָרְהָם שָׁב לְמִקְוֵמוֹ דְּפִשִׁיטָא שְׁאַחַר שֶׁדַּבֵּר עִמּוֹ הַשֵּׁם וְהַשְּׁלִים לְדַבֵּר עִמּוֹ
שָׁב לְמִקְוֵמוֹ אֲמָנָם בְּהִיּוֹת הַנְּבִיא בְּעַת הַנְּבִאוּתָהּ בְּמַעֲלַת הַמְּלֶאכִים הַנְּקָרָאִים אִישִׁים כְּמוֹ
שֶׁכָּתַב הַרְמְב"ם ז"ל וְלִכֵּן אָמַר שְׁאַחַר שֶׁדַּבֵּר הַשֵּׁם עִם אֲבָרְהָם וְאֲבָרְהָם שָׁב לְמִקְוֵמוֹ כְּמוֹ
שֶׁהִיָּה מְקוֹנָם בְּמַצָּב שְׁאָר בְּנֵי הָאָדָם וְזֶהוּ הַרְוִיז פֹּה וַיְהִי בַיּוֹם הַהוּא וְעָלִי שׁוֹכֵב בְּמִקְוֵמוֹ
מִשׁוּם שֶׁבִּפ' הַמְּקַנְדָּם אָמַר וְדַבֵּר ה' יָקָר בִּימִים הֵהֶם לְזֶה אָמַר וַיְהִי בַיּוֹם הַהוּא אֲשֶׁר
הַנְּבִאוּתָהּ הִיָּה יָקָר וְעָלִי שׁוֹכֵב בְּמִקְוֵמוֹ כְּלוֹ' מֵאַחַר שֶׁלֹּא הִיָּה שׁוֹרָה עָלָיו הַנְּבִאוּתָהּ הִיָּה
שׁוֹכֵב בְּמַצָּב שֶׁל כָּל אָדָם וְלֹא בְּמַדְרַגַּת הַמְּלֶאכִים הַנְּקָרָאִי אִישִׁים וְדוּק.

ובנה יובן פ' בשמואל ב' סי' י"ט בענין ברזלי הגלעדי שאמר ויעבור כל העם את הירדן והמלך עבר וישק המלך לברזלי ויברכהו וישב למקומו דמאי אומר וישב למקומו אמנם בהיות שברזלי אמר לדוד פשרצה להוליכו עמו לירושלים שהיה זקן מאד דכתיב בן שמנים שנה אנכי היום האדע בין טוב לרע אם יטעם עבדך את אשר אוכל ואת אשר אשתה אם אשמע עוד בקול שרים ושרות כו' באופן שהיה בטל מכל פענוגים אשר כל איש טועם בו ואמרו ו"ל שמה שהזקין כ"כ ולא היה טועם בעבור ששטוף בזימה היה עם אשתו ולכן אמר וישק המלך לברזלי ויברכהו וישב למקומו אפשר שרומז שפיון שבירכו דוד שב למקומו פלומר למצב כל האדם שטועם בטעמים ובשרים וחזר לקדמותו ונכון וכיון דאמא לידן נתחיל לפ' מתחילת הענין כל המשך הפסוקים אמר וברזלי הגלעדי ירד מרגלים ויעבור את המלך הירדן וברזלי זקן מאד בן שמנים שנה והוא כלכל את המלך בשבתו במחנים פי איש גדול הוא מאד ויאמר המלך אל ברזלי אתה עבור אתי וכלפתי אותך בירוש' כו' ויאמר ברזלי כו' בן שמנים שנה אנכי היום כמעט יעבור עבדך את הירדן את המלך ולמה יגמלני המלך הגמולה הזאת ישוב נא עבדך ואמות בעירי ויאמר המלך אתי יעבור כמהם ויעבור כל העם כו' יש לדקדק אומדו וברזלי זקן מאד בן שמנים שנה באומרו זקן מאד אך למותר דבאומרו בן שמנים שנה ממילא משמע שהיה זקן.

ועוד נשפן שמונים שנה לא נקרא זקן מאד. וכפי חז"ל משמע שאמר בן בעבור שהזקין יותר מהראוי בעבור שהיה שטוף בזימה אמנם נפרש באופן אחר בס"ד.

ספק ב' אומר כי איש גדול הוא מאד מאי גדולה זאת עוד לא ימנע אם אומר גדול מאדחזר לשנים כבר אמר שהיה בן שמנים שנה ואם הפונה שהיה עשיר מאחר שאמר אכלכל את המלך ממילא נפקא שהיה עשיר.

ספק ג' מאמר דוד לברזלי בואי אתי ספק ד' מאי וכלפתי אותך בירוש' למה הוצרך לפרש לו שם ומקום כלפול ובאהבת הקיצור איני מאריך בספקות הנפלות באלו הפסוקים ומתוך הענין יובנו: בהיות אמת שכל איש שיש עליו איזה עול זקין קודם זמנו וכלים ומכלים אבריו כמו שדרשו חז"ל בפ' אדוני משה פלאם הטל טורח צבור עליהם והם מכלים וכלים מאליהם ולזה אמר וברזלי זקן מאד ונותן טעם שמה שאני אומר זקן מאד אע"פ שהיה בן שמנים שנה קפצה עליו זקנה בעבור העול שהוא כלכל את המלך בשבתו במחנים ואע"פ שלא היה זמן רב מיהו בהיות הכלפול למלך הוא עול גדול ובמים מועטים שכלפלו תשש פחו ולכן אמר זקן מאד אע"פ שהיה בן שמנים מהטעם שהוא כלכל את המלך וא"ת שלא טרח עמו כל כך אינו בן שהרי ברזלי איש גדול הוא מאד וכיון שכן צריך לעשות כפי כבודו ובפרט שהיה נותן לגדול פדוד המלך וידוע ומפורסם הוא פשהגדול נותן אפילו לקטן צריך לתת כפי מעלתו וכ"ש פשנותן לגדול ועיין בהקדמה זאת באורך בדרוש ספר חיים דרוש שביעי ולכן אמר שהיה זקן מאד משום הפורח אף על פי שטרח זמן מועט בעבור היות איש גדול הוא מאד והנה צריך לעשות כפי גדולתו וכפי המקבל: והנה דוד בראות זה הטורח שטרח ברזלי עמו חשב מחשבות לשלם לו וראה שאם היה משלם לו שחר גופניי כבר הוא עשיר מאד ומה יחדש

בתשלומו כפי מעלתו שהיה מלה שאע"פ שיתן לו כל הון אינו תשלום בערה מה שכלכל אותו בעת צערו ולכן חשב וגמר בדעתו התשלום הראוי.

ואמר אתה עבור אתי כל' אע"פ שאתה זקן עבור אתי מעט מעט בהיותי מלה ודרה המלה להלן מעט מעט ואשלם עם מה שעשית עמדי ויותר מזה שכלכלתי אותה בירושלם ויובן במאמר חז"ל מדרש משלי טוב ארוחת ירק ושלנה בה כל' טוב לאכול פת חרבה בירושלם הוא יותר טוב שנמחלין עונותיו מלאכול שור אבוס ושנאה בו שהוא בח"ל לכן אמר לו וכלכלתי אותה בירושלם ובהיות בירושלם שהוא המקום אשר הקב"ה שוכן שכינתו שם הוא תשלום יותר שלם ממה שעשית עמדי להאכילני חוץ לירושלם: וזהו אומרו וכלכלתי אותה בירושלם דייקא עוד יש לפרש שדוד רצה להחזיק טובה לברזילי ואע"פ שביד דוד לעשות לו יותר עם ברזילי כי המלה עם כל זה רצה דוד לרוממו ואמר אתה עבור אתי וכלכלתי אותה אתי תאכל בשלחני שנה לי עכ"ז אתה עבור אתי מתגבר ועובר והולך ומתגדל החסד שעשית אתי לכלכלני בעת צרה ממה שאני רוצה לשלמה לכלכלה בירושלם והוא פדרה שפי' מ"ד החכם השלם החסיד כמהר"ר יצחק הפהן ז"ל בפ' גבי אלישע עם השונמית איש אלהים קדוש הוא עובר עלינו תמיד שהפונה אע"פ שאנו חסידים זה האיש הקדוש עובר עלינו תמיד על חסידותינו.

שהולך ומתגבר על חסידותינו. עי"ל שבראות דוד המע"ה זכות ברזילי כי רב הוא אמר אתה עבור אתי כלומר עבור אתי מהצרה מפל וכל כשם שהתחלת ובשכר זה ואכלכל אותה בירושלם ונמצא אני משלם לה שכר נפשי בהביאה בתוך ירושלם והשיב לו ברזילי מרוב ענותנותו ויאמר ברזילי אל המלה כמה חיי שני כי אעלה את המלה בירושלם כל' מה פח יש לי שהעלה והתעלה והתרומם לאדוני המלה בירושלם דייקא כלומר בהיות שאתה זוכה לשוב לירושלם ודאי זכותה רב מאד כי כפר אדמתו עמו ובפרט בהיותה מלה ועבר עליה צרה וצרה העובר עליה נרגש ביותר כמו שדרשו ז"ל גבי אחאב ונתן טעם איה לא יכול להעלותו ולרוממו בירושלם שהרי בן שמונים שנה אנכי היום וכדי להעלות למלה נגד צורריו לאמר להם ראו שהקב"ה עוזר ליראיו צריף איש גבור חיל ואני בן שמונים שנה האדע בין טובלרע כלומר האדע לאמר לצורריו ראו מה הפרש בין טוב לרע שהרי דוד אהובו של הקב"ה עוזרו וא"ת תאכל ותשתה ואין שמחה אלא בכשר ויין ומרוב השמחה תוכל להתגבר לדבר וגם משמחת קול שרים לזה אמר אם יטעם עבדה את אשר אוכל ואת אשר אשתה כדי שאם אוכל ואשתה אשמח זהו דוקא למי שטועם מזה וגם אם אשמע לקול שרים כדי שמתוך ערבות הקול יתעורר פחותי לדבר לפי שקול השיר מעורר הפחות שלכן שוררים בעת המלחמה כדי לעורר לב הלוחמים וא"כ ולמה יהיה עבדה עוד למשא אל אדוני המלה ואמר עוד למשא כלומר מלבד המשא שהייתי אליה בזמן שאני מכלכל אותה בראותה אותי ומאן דאכיל דלאו דיליה בה ל לאסתפולי באפיה לזה אהיה אני עוד למשא עליה להטריחה להלן מעט מעט כפי כחי שאני זקן ומלת עוד נכון ודוק.

עי"ל עוד למשא כלומר מלת עוד לומר עוד כבד למשא אני עליה: וא"ת שאתה חייב לי בעבור מה שטרחתי א עמה זקן פמותי לעבור הירדן ללנתה זה באמת לא נראה לי שום

טוֹרַח שְׁהָרִי כְּמַעֲט יַעֲבֹר עֲבָדָה אֶת הַיָּרְדֵּן כְּלוֹ נִרְאָה לִי מְעַט הַעֲבָרַת הַיָּרְדֵּן וְלֹא שׁוּם טוֹרַח וּבִהְיוֹת שְׁלֵא טְרַחְתִּי לָמָּה יִגְמְלֵנִי הַמֶּלֶךְ הַגָּמוּל הַגָּדוֹל הַזֶּה.

וא"כ יֵשֵׁב נָא עֲבָדָה וְאַמֶּנֶת בְּעֵינַי עִם קֶבֶר אָבִי וְאִמִּי וְזֶהוּ חֻסֵּד גָּדוֹל עִמָּדִי עַל עוֹזְבָנִי נֶגֶד קֶבְרֵי אָבוֹתַי שְׁפָרְאוֹת אֲנִי תָמִיד קֶבְרֵי אָבוֹתַי אֲנִי זֹכֵר הַמִּיתָה וּפּוֹרֵשׁ עֲצָמֵי מִכָּל חֶטָּא לְפִי שְׁהָאָבוֹת סִימָן לְבָנִים וּכְשֵׁם שְׁהֵם מֵתוּ גַם אֲנִי כְּמוֹהוּ: וְא"ת שְׁאַתָּה רוֹצֵה לְשֵׁלֵם לִי מִמֶּשׁ כְּשֵׁם שְׁעָשִׂיתִי עִמָּךְ עֵתָּה יַעֲבֹר כְּמָהֵם בְּנֵי וְעָשָׂה לּוֹ אֶת אֲשֶׁר טוֹב בְּעֵינֶיךָ וּבָרָא כִּרְעָא דְאַבְנֵה וְנִחְשָׁב כְּאֵלֹהֵי הַחֻסֵּד נַעֲשֶׂה עִמָּדִי מִמֶּשׁ וְאָמַר הַמֶּלֶךְ אֲתִי יַעֲבֹר כְּמָהֵם וְאֲנִי אַעֲשֶׂה לּוֹ הַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ וְכֹל אֲשֶׁר תִּבְחַר עָלַי אַעֲשֶׂה לָּךְ הַכּוֹנֵה בְּזֶה שְׁרַמְזוּ לְהַטִּיב עִמּוֹ עַד שְׁאֵם יִשְׁאַל מִמֶּנּוּ הַמְּלוּכָה לְתַת לּוֹ וְכֹל אֲשֶׁר תִּבְחַר עָלַי אַעֲשֶׂה לָּךְ כְּלוֹמַר אֲשֶׁר תִּבְחַר עָלַי שְׁאַחֲזוֹר לְמַלְכוּתִי זֶהוּ אַעֲשֶׂה לָּךְ וְיַעֲבֹר כָּל הָעָם אֶת הַיָּרְדֵּן וְהַמֶּלֶךְ עָבַר וַיִּשַׁק הַמֶּלֶךְ לְבִרְזוּלֵי וַיְבָרְכֵהוּ וַיִּשָּׁב לְמִקְוָמוֹ עָנְנוּ הַנְּשִׁיקָה הִיא כְּדִי לְקַשֵּׁר נִפְשׁוֹ בְּנִפְשׁוֹ ע"י הַנְּשִׁיקָה כְּדִי שְׁתַּחֲוֶל עָלָיו בְּרַכְתּוֹ כְּשֵׁם שְׁעָשָׂה יִצְחָק לְיַעֲקֹב וַיִּשַׁק לּוֹ וַיְבָרְכֵהוּ וְטַעַם הַנְּשִׁיקָה כְּדִי שְׁתַּחֲוֶל עָלָיו הַבְּרָכָה כְּמוֹ שְׁפִירְשׁוּ הַמְּפָרְשִׁים ז"ל.

וְמָה שְׁבִירָהּ אוֹתוֹ נִרְאָה שְׁרַמְזוּ בְּפִסּוּק עֲצָמוֹ בְּמָה שְׁאוֹמַר וַיִּשָּׁב לְמִקְוָמוֹ שְׁבִהוּת שְׁבִירְזוּלֵי הוֹצִיא הוֹצֵאוֹת רַבּוֹת עִמּוֹ וְעַם אֲנָשָׁיו וְלָכֵן בִּירְכּוּ שֶׁהַקַּב"ה יִמְלֵא חֶסְרוֹנוֹ וְזֶהוּ אוֹמְרוֹ וַיְבָרְכֵהוּ וַיִּשָּׁב בְּמִקְוָמוֹ כְּלוֹ לְמַעַלַת מַצְבּוֹ כְּפַתְחֵהִלָּה בְּרַבּוּי מְמוֹן וְזֶהוּ שָׁב לְמִקְוָמוֹ וְדוּק.

וְאַלְהָ לְמַאֲמַר שְׁהַתְּחַלְתִּי תָנָא רַבִּי מַאִיר אוֹמַר וְרַאִיתֶם אוֹתֶם אֵין פְּתִיב כְּאֵן אֶלָּא וְרַאִיתֶם אוֹתוֹ מִגִּיד שְׁכָל הַמְּקַיָּים מַצְנוֹת צִיצִית כְּאֵלֹהֵי מִקְבֵּל פְּנֵי שְׁכִינָה: יוֹבֵן עִם הַקְּדָמְתָנוּ שְׁהָעֵין הוּא הַכְּנָה וּבִהְיוֹת הָעֵין מוֹכֵן לְקַבְּלַת הָאוֹר בְּאַמְצָעוֹת הַשְּׁחֹר שָׁבוּ שֶׁהוּא בְּבַת עֵינוֹ לְכֹן זוֹכָה הָאָבֶר הַזֶּה לְרַאוֹת פְּנֵי הַשְּׁכִינָה שְׁפָנְלוֹ אוֹר צַח וּמַצְוֹחֻצַח בִּהְיוֹת דּוּמָה לְקוֹנוֹ שְׁיִוְדַע מָה בְּחֻשׁוֹכָא וְנִהְוֵרָא עִמָּיהָ שְׁרָא רְצוּנֵי לוֹמַר שְׁבִבְחֵינָה אַחַת דּוּמָה לְקוֹנוֹ בִּהְיוֹת הוּא מִבְּחִין בֵּין אוֹר לְחֻשׁוֹ מָה שֶׁא"כ שְׁאָר כָּל הָאֵיבָרִים וּבְאַמְצָעוֹת הָעֵינַיִם מִתְּקַדְשִׁים כָּל הָאֵבָרִים שְׁהָעֵינַיִם רֹאִים וּבְסִבַּת רֹאִיָּה בְּמַצּוֹת זוֹכָה פְּנֵי הַשְּׁכִינָה וְנִמְצָא שְׁמִשְׁבָּחִים כְּוָלָם בְּשִׁבִּיל הָעֵינַיִם שְׁהָעֵינַיִם רֹאִים בְּתַכְלַת שְׁדוּמָה לַיָּם וְהֵיִם לְסַפִּיר עַד שְׁמִזְכִּיר כְּפִסָּא הַכְּבוֹד וּבְזִכּוֹר מְפִסָּא הַכְּבוֹד נִרְתַּע וְחֻזְרָא לְאַחֲזָרֵי וְאִינוּ חוֹטָא בְּשׁוּם אָבֶר מְאַבְרִיו הָרִי שְׁמִסְבַּת הָעֵינַיִם מִתְּקַדְשִׁים כָּל הָאֵבָרִים וְגַם עִם הָעֵינַיִם מִשְׁיַג הָאָדָם דְּרַכִּי הַתּוֹרָה שֶׁאֵעַפ"י שְׁלַכְאוֹרָה מִתְּנַהֵג עִם הָאָדָם בְּדִין מִשׁוּם שְׁיִשׁ לְצַדִּיקִים לוֹמְדֵי הַתּוֹרָה יְסוּרִים וּמְכַאוּבִים אֲדַרְבָּה לְטוֹב לּוֹ לְמַרְק מִמֶּנּוּ אִיזָה עוֹן שְׁאִין צַדִּיק בְּאַרְצָא אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה טוֹב וְלֹא יְחַטָּא וְלִהְרַבּוֹת שְׁכָרוֹ לְעוֹלָם הַבָּא וְהָעֵנִין שְׁמָה שְׁאָדָם מְסַתְּפֵל בְּאוֹר הוּא עִם הַשְּׁחֹר שְׁבָעֵין הָרִי שְׁמֵן הַשְּׁחֹר רֹאָה אוֹר גַּם הָעוֹסֵק בְּתוֹרָה אֵעַפ"י שְׁמִשְׁחִיר פְּנֵיו בְּלִימּוּדוֹ אֲדַרְבָּה מִשְׁם יִמְשֹׁף הָאוֹר הַצָּפוֹן לֵן וְזֶהוּ מָה שְׁרַמְזוּ הַחֶכֶם שְׁלַמְהֵהַמֶּלֶךְ ע"ה בְּאוֹמְרוֹ שְׁמֹר מְצוֹתַי וְחִיָּה וְתוֹרַתִּי כְּאִישׁוֹן עֵינֶיךָ הוּא אֲשֶׁר דְּבַרְנוּ אָמַר שְׁמֹר מְצוֹתַי וְחִיָּה וְגַם שְׁמֹר תּוֹרַתִּי וְאַל תִּתְּמָה שְׁאַתָּה מִשְׁחִיר פְּנֵיךָ עָלֶיךָם יְסוּרִים בְּאִים עָלֶיךָ שְׁאֲדַרְבָּה מְזָה הַשְּׁחֹרָה יִמְשֹׁף הָאוֹרָה וְהַדְּבָר דּוּמָה בְּדוּמָה כְּאִישׁוֹן עֵינֶיךָ מָה עֵינֶיךָ אִינוּ מְסַתְּפֵל בְּאוֹר כִּי אִם כְּאִישׁוֹן שָׁבוּ שֶׁהוּא הַשְּׁחֹר וְלֹא בְּלָבָן כֵּן תּוֹרַתָּה תִּתְּמָשֵׁף וְאֲדַרְבָּה מִהַשְּׁחֹרָת וְהַיְסוּרִים שְׁאַתָּה סוֹבֵל בְּעַסְק הַתּוֹרָה וְלֹא עִם מָה שְׁנִרְאָה לָבֵן לְכַאוֹרָה שְׁהֵם הַתְּעַנּוּגִים

בְּדַרְךָ הַעֵינַן שְׁעַם הַלֶּבֶן שָׁבוּ אֵינּוּ רוֹאֵה שׁוֹם אֹר וְהַשֵּׁם יִזְכְּנוּ לְרֵאוֹת בְּאוֹרוֹ אָמֵן דְּרוֹשׁ
כב דרוש על האותיות וְשֵׁם הַדְּרוֹשׁ הַזֶּה.

מגיד מראשית אלפא ביתא קדמא מִסְכַּת שְׁבַת פֶּרֶק הַבּוֹנָה (דק"ד ע"א) אָמַר לִיה רַבֵּן
לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לױ אֲתוּ דְרַדְקֵי הָאֵיזְדָּנָא לְבֵי מְדַרְשָׁא וְאָמְרוּ מִיִּלֵּי דְאַפִּי' בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן
נוֹן לֹא אֲתָמַר כְּתוּבָהוּ אֶל"ף בֵּי"ת אֶל"ף בֵּינָה גִימ' ל דָּל"ת גְּמוּל דְלִים כּו' (עֵינִין בְּסוּף
הָאֶלְפָא בֵּיתוֹת לְמָה נִקְט בִּימּוֹת יְהוֹשֻׁעַ וְלֹא בִימּוֹת מִשָּׁה): הַגִּידוּ הָאוֹתוֹת מְרֹאֵשׁ מִימֵי
קִדְמָה קָמוּ עֲמָדוֹת כְּגִלְיָם נִצְיָם לְהַגִּיד לְאָדָם דְּרָךְ לְעַבְדָּן גְּאוּלִּים בְּעֲשׂוֹת ק הַדְּרָךְ אֲשֶׁר בּוֹ
יִשְׁכּוֹן אֹר לְרֵאוֹת פְּנֵי מְלָךְ חַיִּים וְהוּא בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה וְהִנֵּה אֶלְפָא בֵּית רּוֹמְזוֹ אֶלְפָא בֵּינָה:
וְרֵאוּי לְדַקְדָּק בְּמַחְסָר זֶה כְּמָה דְבָרִים תְּמוּהִים אָמְרוּ הַתִּיבּוֹקוֹת הַלְלוּ עַד שְׁאָמְרוּ עַלֵּיהֶם
רַבֵּן שְׁאָמְרוּ דְבָרִים שְׁאָפִי' בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוֹן לֹא נֶאֱמְרוּ שְׁהָרִי כָּל אָדָם יָכוֹל לֹמַר כְּמָה
אוֹפְנִים בֵּר"ת שֶׁל הָאוֹתוֹת אָמְנָם י"ל דְּלָא שְׁבַחוּ רַבֵּן לְהֶם כִּי אִם עַל קֶשֶׁר כְּוֹנְתָם שְׁרָצוּ
לְקֶשֶׁר וְהִנֵּה כְּוֹנְתָם לְרִמּוֹז שׁ תַּחְיִלָּה שְׁרָמְזוּ דְבָרֵי הַתַּנְאָה בְּהִלּוּף הָאוֹתוֹת שְׁאָמַר וְלֹא עִם
הָאָרְץ חֲסִיד וְכָל מְצוֹתָיו טְעוּת וְשְׁבוּשִׁים בְּשׁוֹגֵג וּמְלַבִּין לְעֵנִיִּים שְׁלֹא בְּכּוֹנָה וְהַצְדָּקָה
שְׁעוֹשָׂה עִמּוֹ קָלְלָה תַּחֲשֵׁב לוֹ וְלִכְּוֹן רַמְזוֹ הַתִּיבּוֹקוֹת הַלְלוּ לֹמַר אֶל"ף בֵּינָה גְּמוּל דְלִים
כְּלוּמַר שְׁתַּחֲיִלָּה יִלְמּוּד הָאָדָם בֵּינָה ע"י עֶסֶק הַתּוֹרָה וְאַח"כּ יִגְמּוּל הַדְּלִים שְׁבַהֲיּוֹתוֹ חֶכֶם
יַעֲשֶׂה הַמַּצְנָה כְּתַקְנָה בְּאוֹפֵן שְׁלֹא יִתְבַּיֵּשׁ הָעֵנִי: ע"ל בְּדַח"ל (שְׁבַת דְק"ח ע"ב) אָמַר
רַבִּי יוֹסִי יֵהָא חֲלָקִי בְּנוֹתָנִי צְדָקָה וְלֹא עִם מַחְלָקָה מְשׁוּם שְׁהַמְחַלֵּק אוֹתָהּ אֲפֹשֶׁר שְׁפּוֹחַת
מִן הַצְּרִיף אוֹתָהּ וּמְרַבָּה לְמִי שְׁאֵינּוּ צְרִיף וְנִמְצָא שְׁהוֹרֵג אֶת הַנֶּפֶשׁ בְּאוֹפֵן שְׁצָרִיף
הַתְּבוֹנָנוֹת גְּדוֹל בְּעֵנִין חֲלוּק הַצְּדָקָה וְזֶהוּ מַה שְׁרָמְזוּ אֶלְפָא בֵּינָה גְּמוּל דְלִים שְׁתַּחֲיִלָּה יִדַּע
לְהִבִּין הַיֵּטֵב וְלִדְרוֹשׁ וְלִחְקוֹר הַצְּרִיכִים אוֹתָהּ זֶה יוֹתֵר מִזֶּה וְאַח"כּ יִגְמּוּל דְלִים:.

אָמַר עוֹד מ"ט פְּשׁוּט כְּרַעֲיָה דְגִימ' ל לְגַבֵּי דָּל"ת שְׁכּוֹן דְּרַכּוֹ שֶׁל גּוּמֵל חֲסָדִים לְרוּץ אַחֲרֵי
דְלִים הַכּוֹנָה לְפָרֵשׁ דְּאִיף יוֹכֵל הָאָדָם לִידַע בְּדַקְדּוּק נִמְרָץ בְּעֵנִין חֲלוּק הַצְּדָקָה וְזֶה
צְרִיף יוֹתֵר מִחֲבִירוֹ שְׁתַּמִּיד יְרוּץ אַחֲרֵי הַדְּלִים וְיִהְיֶה עוֹסְקוֹ עִמָּהֶם כְּדִי לְהִבִּין וְלִידַע
עֲרָפִם.

וְהִנֵּה עֵנִין פְּשׁוּט כְּרַעֲיָה דְגִימ' ל לְגַבֵּי דָּל"ת בָּא לְהוֹרוֹת דְּרָךְ עַל מַה שְּׁסִיִּים לֹמַר שְׁיִלְמּוּד
בֵּינָה לְהִבִּין מִי צְרִיף יוֹתֵר מִחֲבִירוֹ וְאַח"כּ יִגְמּוּל דְלִים וְאֵל תַּתְמָה אִיף יָכוֹל לִידַע עֲרָפִם
שְׁהָרִי דְרַכּוֹ שֶׁל גּוּמֵל חֲסָדִים לְרוּץ אַחֲרֵי הָעֵנִיִּים תַּמִּיד וּבְהִיּוֹתוֹ תַּמִּיד עִמָּהֶם יוֹדַע מִי
צְרִיף וּמִי אֵינּוּ צְרִיף כָּל כֵּן בְּלִי שְׁיִשְׂאֵל לוֹ כְּדִי שְׁלֹא יִתְבַּיֵּשׁ וְעַכְשָׁיו מְזַהֵר שְׁזֶה הָרִץ
אַחַר הָעֵנִיִּים לִידַע בְּעֵנִיִּי עֵנִיּוֹתָם שְׁיַעֲשֶׂה בְּאוֹפֵן שְׁלֹא יִבִּינוּ הֵם שְׁעַל זֶה בָּא כְּדִי שְׁלֹא
יִתְבַּיֵּשׁוּ כְּשִׁיבָא לְהֶם הַצְּדָקָה וְלִזְנָה אָמְרוּ וּמ"ט פְּשׁוּט כְּרַעֲיָה דְּדָל"ת לְגַבֵּי גִימ' ל דְּלִימְצִי
בִּיה נִפְשִׁיָּה וְלֹא לְצַטְעָרָן כְּשִׁיחֲלָקוּ לְהֶם הַצְּדָקָה.

וּא"ת שֵׁם"ס אִי אֲפֹשֶׁר אִם אֵינּוּ מַגִּיעַ אֵיזָה בּוֹשֶׁת לְעֵנִי בְּשַׁעָה שְׁמִקְבֵּל הַצְּדָקָה יִהְיֶה מִיָּד
מִי שְׁיִהְיֶה לְזֶה אָמַר וּמ"ט מְהַדַּר אֶפִּיָּה דְּדָל"ת מְגִימ' ל לִיתָן לִיה בְּצַנְעָא רַמְזוֹ עֵנִין שְׁיַעֲשֶׂה
כְּדִי שְׁלֹא יִגִּיעַ לְעֵנִי שׁוֹם בּוֹשֶׁת וְכִיצַד יַעֲשֶׂה שְׁיִתָּן לוֹ בְּצַנְעָא כְּמַעֲשֶׂה דְמַר עוּקְבָא שְׁהִנָּה
מִטִּיל הַפְּרוּטוֹת בְּפִתַח הָעֵנִי וְזֶהוּ בְּצִנְעָה כִּי הֵיכִי דְלָא לְכַסִּיף מִיָּנִיָּה.

אָמַר עוֹד ה"ו זֶה שְׁמוֹ שֶׁל הַקַּב"ה כִּלּוֹ כְּשִׁתְּעַשׂוּ הַצְּדָקָה בְּאוֹפֵן שְׁרַמְזוֹ הָאוֹתוֹת הָאֲמּוֹרוֹת
אוֹ כּוֹלָם יוֹדוּ וְיִשְׁבַּחוּ לְשִׁמּוֹ שֶׁל הַקַּב"ה וְיִבְּן בְּדַח"ל אָמַר הַקַּב"ה כָּל זְמַן שְׁאֲתָם נוֹתְנִין

לעניינם אתם משימים שלום ביני ובין העניינים משום שפשאין נותנין לעניינים או שנותנין בקרפה ובזו אז צועקים ובוועטים פאילו עול בחיקו ח"ו באופן שפשותנין לעניינים אז ה"ו זה שמו של הקב"ה פלומר שאז פולם מפירים שמו ומשבחים לו העניינים בעבור שיש להם מזון והעשירים בעבור שמתרבה עונשם מסיבת המצנה שעושים: ז"ח ט"י כ"ל פלומר אם אתה עושה כל התנאים האמורים עם העניינים מדה פנגד מדה הקב"ה זן אותה שלא תבא לידי מידת העניות וכמו שדךשו רז"ל (שבת דקי"ט ע"א) עשר בשביל שתתעשר ואחר שתתעשר חן אותה בעיני כל רואיה כדי שלא יהרגוה מסיבת המזון גם ומטיב לה ר"ל אע"פ שמסיבת המזון תרבה במאכלים וריבוי המאכלים גורמים החולאים פנודע עכ"ז מאחר שבא לה המזון הזה מסיבת מצות הצדקה שעשית לא ימשך ממנה שום נזק וזהו ומטיב לה שאע"פ שתאכל הרבה לא יזיק לה אלא מטיב לה לגופה והוא מדה פנגד מדה שידוע שכל ימי עני רעים אפי' שבתות וי"ט משום שינוי נסת כמ"ש רז"ל (כתובות דק"י ע"ב) וזה בהיות זן לעני גרם שלא יזיק לו המאכל בשבת וי"ט בהיות שהרגיל אותו במאכלים בשאר ימי השבוע פן לא יזיקנו רבוי המאכל אע"פ שטבע הרבוי להזיק.

ונתן לה ירושה כלו' נותן לה ירושה לעה"ב שכל מי שזוכה יורש חלקו וחלק חבירו והפונה שאע"פ שהרבה להטיב עמה בעה"ז לא מפני זה יחסר לה לעה"ב אלא שנותן לה ירושה שלימה:.

כ וקושר לה פתר טעם הפתר בהיות זה שנתן להקב"ה על שזן ופירנס כמו שהוא עושה וגרם שלא יטיחו העניינים דברים פלפי מעלה לכן קושר לו פתר כמוהו וענין הפתר הם י"ש עולמות שהוא חצי המספר ממה שעולה כת"ר בגימ' שהוא י"ש שבהיות הוא שנתן להקב"ה נותן לו חצי הפתר שהוא י"ש וענין באנרה על זה בח"ב במדרש אליהו: מ"ם פתוחה מ"ם סתומה מאמר פתוח מאמר סתום פלומר מלבד השכר שאמרתי לה שיש לעושים הצדקה פתונה פאמור שיש לו שכר מי"ש עולמות דע שיש גם מאמר סתום שאין הפה יכולה לדבר והוא מאמר סתום שעין לא ראתה כדי לספרו אלא אלהים זולתה יעשה למחפה לו: נון פפופה נון פשוטה נאמן פפוף נאמן פשוט הפונה שכל העושה זה נעשה נאמן פפוף שעושה ע"מ שלא לקבל פרס לסוף נעשה נאמן פשוט שנותנין לו מה שלא חשב ולא עלה בדעתו שבהיות שעושה המצנה בנאמנות והנה פפוף נמי שמשועבד לרבו שמחויב לו לעשות עבודתו ע"מ שלא לקבל פרס לסוף לעתיד לבא נעשה נאמן פשוט מוכן לקבל שכרו: צדי פפופה צדי פשוטה הפונה שאם זוכה לכל זה ובלבד שהצדקות הזה שעושה שלא ינה בכונה שעושה ע"מ שלא לקבל פרס אבל בלבו ינה חושב שידע לעתיד לקבל שכר ולפ"ז עושה המצות ח"ו להנאתו אלא שבאמת ינה צדיק פפוף ובזה ינה צדיק פשוט ואם לא לא: ס"ע סימנים עשה בתורה וקנה אותה פלומר עשה סימנים ורמזים ומיני אופנים באופן שתודיע לבריות שאינה עושה אותם ע"מ לקבל פרס ובזה תקנה אותה: פה פפופה פה פשוטה פי פתוח פי סתום כלו' שיהיה לו פה פפופה שלא יבעט בסיסורין אם באים עליו פדרה שבאים לעושים רצונו תתברר כדי להרבות בשכרו ובזה ינה לו פה פשוטה לדבר נגד המקטריגים עליו באופן שלא יוכלו עמו: קוף קדוש ריש רשע הפונה ובענין התנאים הללו בזה יבחן מי שהוא קדוש או רשע פי אין אדם יבחן בצדקות פי אם בענין ותננות לעניינים ושללא יתגאה

לעשות המצות על מנת לקבל פרס שאין גאונה גדולה מזו: מאי טעמא מהדר אפיה דק' מריש אמר הקב"ה אין אני יכול להסתפל ברשע הפונה כל מי שהוא מתגאה אומר הקב"ה אין אני והוא יכולים לדור במקום אחד ולכן אחר קוף רי"ש שרומז לצדיק ולרשע המתגאה כדפרישית רמז בענין שמהדר אפיה קוף מריש לרמז שאומר הקב"ה על המתגאים אין אני והוא יכולים לדור במקום אחד כדי שלא להסתפל בו: ומ"ט מהדר תגיה דק' לגבי ר' אמר הקב"ה אם חוזר בו אני קושר לו פתח פמותי פלומר כדי שלא יעלה בדתו של בעל תשובה שיש מדרגה למעלה ממנו אני קושר לו פתח פמותי שאין גדולה יותר מזה ומדה כנגד מדה משום שתשובה תשוב ה' ומאחר שהוא מכתיר להקב"ה ע"י עם שכינתו מסיבת התשובה שעשה גם אני מכתיר לו פמותי ממש שפשמ שבפבור מעשיו הטובים יש זיווג עם ה' גם אני מכתיר לו פתח שיזכה לנשמה ובחבור אבריו זה עם זה אשר נדדו זה מזה מסיבת העבירות ועיין כל זה בדרוש ט' ספר חיים בענין הלילב.

וא"ת שאפשר שזה הרבה לפשוט ואין יכול לחזור מפני הקטרוגים להשיב על זה פרעיה דקוף תלויה דאי הדר ביה ליעול ולניזיל בהה רמז שיש מקום מונצע לקבלה מפני הקטרוגים להשיב על זה פרעיה דקוף תלויה דאי הדר ביה פאומרם ו"ל (סנהד' דק"ג ע"א) גבי מנשה שהיה לו קטרוגים הרבה מה עשה הקב"ה חתר חתירה תחת פסא הכבוד לקבלו משם ולכן פרעיה דקוף תלויה כדי שישאר פתח מונצע מן הצד כדי לקבלם: שין שקר תיו אמת השקר עם האמור שלא תתפתה מיצרה בדברי חלקלקות לומר פיון שיש תשובה בעולם עשה כרצונה ואע"פ שיהיה קטרוגים רבים כבר יש לה מקום לקבלה דזהו שקר וטענה כוזבת משום שהאומר אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה והאמת הוא שפיון שחטא האדם מעצמו בלי שום ערמה אלא שחטה מסיבת יצרו אז תפילתו מקובלת וא"ת אם האמת כן למה יש יותר מרשעי בעול' מצדיקי ומשיב דאין זו ראיה לפי משקר מקרבה מיליה אמת לא מקרבה מיליה כלו' הבטחות היצה"ר הם לעינים ממה שינדמן לו לפתותו לעשות ערמה שיעשה ע"י פיתויו והבטחותיו שמבטיח לו במה שרואה לעינים ונמצא שמקרבה מיליה אמנם אמת שהוא דברי יצה"ט מרחקה מיליה משום שכל מה שמבטיח לאדם הוא לעת"ל וא"ת ומאחר דשקר מקרבה מיליה יהיו דבריו אמתיים לזה אמר ומ"ט שיקרא אחדא פרעיה קאי ואמת מלבן לבוניה קושטא קאי שיקרא לא קאי פלומר אף על פי שדברי היצה"ר נראים אמתיים משום שהם מיד אמנם לכולם ישא רוח בעבור שאין באותו דבר קיום והעמדה ואותו דבר עוברת ומתבטלת משא"כ דברי היצה"ט שמבטיח על דבר שבבואו יהיה דבר קיים לעולם ולעולמי עולמים ולכן מלבן לבוניה רמז שכל מי ששמע דברי אמת שהוא יצה"ט אעפ"י שהשחיר פניו לעשות דבריו לעסוק בתורה ובמצות כמו שדרשו ו"ל (עירובין דכ"ב ע"א) בפסוק שחורות כעורב לסוף לעת"ל מלבן לבוניה בקבלת התענוגים שמקבל על שהשחיר פניו בזה העולם ושמעתי דכונת קושטא קאי שיקרא לא קאי הענין הוא זה דאמת במספר קטן עולה ט' ב' פעמים ט' עולה י"ח ופעם אחרת ט' על י"ח עולה כ"ז ועוד ח' על כ"ז עולה ל"ו ועוד ט' על ל"ו עולה מ"ה ועוד ט' על מ"ה עולה ד"ן ועוד ט' על ד"ן עולה ס"ג ועוד ט' על ס"ג עולה ע"ב ועוד ט' על ע"ב עולה פ"א ועוד ט' על פ"א עולה צ' באופן שתשעה על ט' יחסר אחד בכל מספר עד שעולה צ' שהוא שורש הט' שהוא מה שעולה אמת וכן חוזר חלילה עד אין קץ באופן שהאמת קאי משום שלעולם

קאי במספר ששהוא מספרהאמת אבל שיקרא לא קאי ששיקר במספר קטן עולה ששה
ואם מוסיף ששה על ששה פדרה תוספת שאמרת בענין האמת ומיד בכפל הב' פעמים
נופל: אלפא ביתא תניינא ובדרה אחר נראה לפרש דרה בפני עצמו בהילוף האותיות:
אלף בית הכונה למוד תורה בבית שהוא מקום מוצנע ואז התורה מתקיימ' בידה פדכתיב
ואת צנועי חכמה: גימל דלת הכונה הגמילות חסדים שאתה עושה עם העניים יהיה אחר
הדלת והמזונה באופן שלא ידע העני ממי לוקחה פמעשה דמר עוקבא דהנה עניא
בשבוותיה דהנה רגיל כל יומא דשדי ליה ד' זוי בצנורא דנשא וכשאתה עושה פן ה"ו
שהוא שמו של הקב"ה רמז ששהעושה עם העני פאילו עושה עם הקב"ה פדחז"ל וכדכתיב
עושה דל חרף עושהו ומכבודו להקב"ה מי שחונן אביון: זיני ח' הכונה האדם צריך פלי
זיין למלחמה פשיש חטא בידו לפי שבהיות האדם צדיק נוצח בלי חרב ונחית פדרה
שפירשו מ' ו"ל בפסוק חגור חרבה על ירה גבור להוד והדר בלבד ולא להלחם שבהיות
האדם צדיק הקב"ה לוחם מלחמתו פדכתיב ה' ילחם לכם ואתם תחרישון: ט"י רמז פל
המודה על עונותיו מכפרים לו פדכתיב ומודה ועוזב ירוחם וזהו ט"י ט' מלשון וטאטאטיה
במאטאטי השמד ויו"ד רמז למי שיודה מטאטאים ומבערין לו פל עונותיו: כ"ל למד
עצמה לשם פרוטה בכף ידה ושהעני יקחנה משם כדי שיראה פאלו העני נותן פמעשה
ר' שמעון במדרש רות פשלקח המלאך האבן שם ידו למטה כדי שלא יתבייש העני: מ"ג
פל צדיק שיש בו מום פלומר שיש בו איזה חטא תיקונו הוא בנוני ימא פמו שכתבו חכמי
האמת דלכן מצנה לאכול דג בשבת ואות מ"ם רומז על הצדיק שהוא מלה מאן מלכי
רבנן וכשיש בהם איזה חטא שאין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא מתגלגלים
בדגים שפבים: ס"ע רמז שלא יעיד משמיעה אלא מראיה ויסמוך על הראיה ולא על
השמיעה וזהו סמך עין סמוך על העין.

עיו"ל סמך עין שייסמיה עינו ללמוד מתוך הספר שאותיות מחכימות: פ"צ הפה צד לאדם
למיתה ולכן ירבה בשתיקה פמאמר התנא ולא מצאתי לגוף טוב אלא שתיקה משום
שאדם שמרבה דברים מביא חטא וגוזרים עליו מיתה דאין מיתה בלא חטא ובדרה אחר
פ"צ הפה צד לאדם למיתה פדחז"ל לא מתו האבות עד שהוציאו מיתה בפיהם: קוף ריש
קוף מלשון קופים ודנבים וריש לשון רישון ר"ל חרב פלומר פל הפוצה פה לדבר נגד
הקב"ה פדור הפלגה לסוף נעשה קופים ודנבים פמו שנעשו דור הפלגה פדאיאתא בפרכי
ר' אליעזר ומתמעט עצמו פרשיון זה שבסוף מכיר דקותו ושפלותו: ש"ת ר"ל השנינים
גורמים לאדם שיתוו תיו במצחו לבל יזיקוהו שום בריה משום שהשנינים הם פחומה
נשגבה להגין על הלשון כארז"ל שברא הקב"ה השנינים והשפתיים שיהיו מפסיקות
ללשון שלא יתגבר לדבר גבהות שמות וחיים ביד לשון באופן שהשנינים גורמין לכבות
אש הלשון ושיהיה צדיק בדבורו ובזה זוכה לתיו שהוא לשון והתוית תיו שעושים לו
אות לטובה כ שלא ישלח בו שום בריה בעולם וידוע שתיו תחיה תיו תמות והוא אשר
דברנו שמות וחיים ביד לשון אם שומר פיו פותבים תיו במצחו של חיים ואם לאו
פותרים תיו שהוא מיתה וזהו שין תיו ודוק: אלפא ביתא תליתאה עוד נראה לומר א'
צורתה יוד למעלה ויו"ד למטה וי"ו באמצע פזה א' רמז שאות הו"ו שהוא תפארת הוא
ראשון והואאחרון פיו"ד זה שהיא נקודה קודמת לכל האותיות לפי שכל אות מתחיל
פיו"ד והיא סוף וכל אות ואת שכל אות מסיים בנקודה פשמסיים האות.

ועוד יש"ד למעלה ולמטה רמז שפשם שיש עשר ספירות לקב"ה פן יש עשר ספירות לשכינה ועוד לרמז שיש עשר ספירות בכל העולמות ועוד בנקודת היוד פלול עשר ספירות כמו שאפרש בע"ה לקמן: ב' צורת בית וצד אחד פרוץ להודיע שהאחד שהוא קב"ה ברא העולם שהוא הבית והניח צד אחד פרוץ כדי להודיע אלהותו שכל מי שיאמר שהוא אלוה ילך וישלים צד צפון ב לרמז שמה שברא עולמו אינו ע"צ ההכרח אלא לגמול חסד לבריות שמידת הטוב להטיב והגימל פניו הפוכות מהבי"ת לומר שכל מה שעושים לו הבריות בעבור החסד שעושה עמם אינו מגיע לו פלום בין לטוב בין לרע כדרך אם צדקת מה תמן לו לפי שבשאלשה הראשונות אינו מגיע שם פלום ד בא לרמז שע"י הדלת שהיא השכינה שהיא דלת לה מן גרמה פלום על ידה ברא העולם כאומרם ז"ל בה' בראם בה' אחרונה שפשם שהיא השכינה ה רמז לזיווג פנים בפנים לפי שה"ה צורתה כמין סנפה ולמטה ממנה פתוח שמשם יורד השפע למטה ע"י הזיווג הנעשה קב"ה ושכינתיה ולכן יש פתח בצדה שמשם נכנס השפע ועל היות הפתח בצד ולא בגג ה"י רמז לזיווג זה בצד זה שוין קב"ה ושכינתיה ולכן הפתח בצד שפדי להשפיע שם בשפע גדול צריך לייחד עצמו שנה בשנה זה בצד זה ועכשיו רומז מי הוא המייחד עמה ו שהיא קב"ה שהו"ו הוא ת"ת עץ החיים וע"י מי נגלה קב"ה ע"י הז' שהז"ן צורתה היא יו"ד וקנה ז היא חכמה ו"ו ת"ת פלומר ע"י יו"ד שהיא חכמה נתגלה ו"ו שהיא ת"ת ולכן צורת זין יוד למעלה ו"ו למטה ח בא לפרש שהיו"ד שעל הזין היא חכמה כדפרישית ט צורתה פ"א וז"ן פנה פו רמז שאם יש רשות לפתוח פה הוא בשבע מידות מחסד ואילך שהם השני פרצופים לפי שהשאלשה פרצופים הם נעלמות ואין רשות לדבר בהם ועליהם נאמר הנסתרות לה' אלהינו רמז שפולם בכללות הם עשר ספירות ביחוד גמור בלי פירוד וקיצוץ והמה רמוזות בנקודת היוד פנה שבנקודה זאת יש עשרה קצוות וכולם אחדות אחד פיצד ד' פינותיה בפנים ואחור הרי ח' ופינה ואחריה ב' הרי עשרה כ בצורת כף יד וכתוב הן על פנים חקנותיה שישאל חקוקים ביזו של הקב"ה לפי שישאל מעידין על אלהותו כארז"ל (ילקוט ישעיה בפסוק אתם עדי נאם ה' וגו') אמר הקב"ה בזמן שאתם מעידים עלי שאני אלוה אני אל כו' ל בצורת מגדל רמז שיש לקב"ה מגדל למעלה שהוא בית המקדש של מעלה וצוה שיעשו פן למטה להיות שרוי בתוך ישראל להיות עמם קשר אמיץ כדכתוב כי לי כל הארץ ודרשו רז"ל לי ואתם והארץ מ לרמז על חיבתם עמם שקראם ממלכת פהנים וגוי קדוש גם המ"ם מורה על תוקף מלכותו של הקב"ה שהוא לעולמי עולמים שכל מ"ם מוציא מ"ם רמז שהוא מלך ומלך וימלוך והוא מלך מלכים ובהיות מלכותו לעולמים לו נאה לבטוח כמו שדרשו רז"ל אמרות ה' אמרות טהורות לפי שמבטיח ועושה לפי שהוא אלהים חיים ומלך עולם נ רמז על לניתן שמצחק עמו ועתיד להאכילו לצדיקים לעת"ל כדחז"ל עתיד הקב"ה לעשות סעודה לצדיקים מלניתן ס רומז על הסעודה שעתיד לעשות מהלניתן ע ענבים אשר יין שמור בתוכם יין המשומר בענביו אשר עין לא ראתה לעולם פ פותח אוצרותיו ליתן מהמתנות השמורות לצדיקים בצד צפון כמ"ש הרי"א ז"ל שבצד צפון יש שם אוצרות מהטוב המעפכים שם שעפכו מאותם ששאלו ולא היה ראוי ועפכו שם אותו טוב היורד למעלה כדי ליתן מתנות לצדיקים וזהו ע"צ ר"ל פתיחת אוצרות צפון ואז ניכר מעלת הצדיק ולכן צ' צורתה כמין פרח לרמז שצדיק כותמר פרח ק קאי על רגל

אחת רמז שכל מי שהוא קדוש צריך שיהיה בעה"ז פאורח נוטה ללון עומד על רגל א'
שלא יעשה עיקר מזה העולם ויקדש עצמו במותר לו ר' רשעפלומר שהרשע בראותו
למי שהוא קדוש שאין לו קיום בזה העולם לפי שיסורין באין עליהם מהפכים פניהם
מהם ולכן הריש מהדר אפילו מהקוף גם נוכל לומר ק' קדוש ומי שהוא קדוש סופו
להיות רי"ש שהוא ראש ששון שהצדיקים עתידין להיותם ראש לעתיד לבא וישישו
בשמחה וכל זה בשכרת תורה שהם לא שמחו בעה"ז מסיבת עסק התורה והשחירו
פניהם לכן עתיד הקב"ה לשמחם בתורה בהגלות להם סודותיה עי"ל שי"ן תי"ו שירה
תמימה שעתידים הצדיקים לומר לפני השכינה כדחז"ל (בשלהי תענית) עתיד הקב"ה
לעשות מחול לצדיקים לעת"ל וכל אחד ואחד מורה באצבעו ואומר זה אלי כו': אלפא
ביתא דאלף בית אלף אנכי ה' אלהיך בית בראשית רמז שלא נברא העולם כי אם בשביל
התורה פאומרם ז"ל (שבת דפ"ח ע"א) תנאי עשה הקב"ה עם מעשה בראשית אם
ישאל מקבלים את התורה מוטב ואם לאו חוזר אני את העולם למהו ובהו ונמצא
שבבור אנכי היה מעשה בראשית והטעם משום שהקב"ה מקיים התורה ולכן אם
התחננים מקיימים אותה יש קיום והעמדה בעולם וכמו שדרש (שבת פ"ב דק"ה ע"א)
ר' אמר אנכי נוטריקון א"א נפשי כ'תבית י'הבית נר' שהפונה שאומר הקב"ה אני בעצמי
כל מה שפתבתי בתורה אני מקיים אותם תחלה כדחז"ל (מ"ר פ' משפטים פ"ל ועיין פ'
בחקתי) מלך ב"ו גוזר גזירה והוא אינו מקיים אותה אבל הקב"ה מקיים קודם כל מה
שגוזר וכדחז"ל במקום אחר (מ"ר פ' בחקתי) אמר הקב"ה אני קיימתי מצות זקן תחילה
וזהו מה שרומז מיד בתחילת נתינת התורה באנכי שנוטריקון שלו אנא נפשי כ'תבית
יהבית כלומר אני בעצמי מקיים הפתיכה שנתתי לכם ובהיות כן גם אתם מו אותה שאני
כב"ו שגוזר גזירה והוא אינו מקיים אותה אלא אני קודם לקיימה תחילה: גם רומז בזה
למאמרם ז"ל במדרש פ' תרומה בפ' פי לקח טוב נתתי לכם אמר הקב"ה לישראל מכרתי
לכם תורת פככול נמכרתי עמה כו' לפיכך כל מקום שאתה הולך קיטון א' עשה לי
שאדור אצלכם שאני יכול להניח את בתי כו' וזהו מה שרומז פאן אמר הקב"ה אנא
נפשי ר"ל אני בעצמי עם הפתיכה שנתתי בכם שהיא התורה יהבית עצמי לפי שאני
יכול לעזוב אותה: רבנן אמרי א'מירה נ'עימה פ'תיכה י'היכה כו' רמזו בזה שמיד כתיבת
אנכי רמז אלהי ישראל שהתורה שהיה נותן להם היא נעימה וכל דרכי נועם
וילמוד האדם ממנה דרכי חיים ולשון מרפא ואל יוציא דבר מגונה מפיו שהרי כתיב ומן
הבהמה אשר איננה טהורה וזהו מה שרומז פאן שהתורה היא אמירה נעימה כתיבה
יהיכה שהרי כל אמירה נעימים בתורה זאת שהיא התורה.

איפא דאמרי אנכי למפרע יהיכה פ'תיכה נ'אמנין א'מריה רמז בזה על תורה שבע"פ
שנאמנין אמריה ונחביבים דברי סופרים כדברי תורה וזהו אומרם יהיכה פתיכה תורה
שבכתב וגם נאמנין אמריה שהיא תורה שבע"פ כל אמרותיו של חכמים באמרו אנכי
רמז להם הקב"ה בעדות על תורה שבע"פ משום שהם לא היו רוצים לקבל תורה שבע"פ
כמו שדרשו חכמי התוס' ז"ל שמה שפפה עליהם הדר כגיגית היה כדי שיקבלו תורה
שבע"פ שעל תורה שבכתב כפר אמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע ולז"א יהיכה
כתיבה שהיא תורה שבכתב ודע שגם שנאמנין אמריה שהיא המאמרים הנאמרים עליה
מפי חז"ל והח"ר יעקב פינטו נר"ו פי' שרמזו בזה על ס"ת שיהיה גנוז כדי שלא יוכל

שום בְּרִיָּה לְהַכְחִישׁ הַתּוֹרָה כְּאוֹמְרָם ו"ל (מ"ר דְּבָרִים פ' ט') מִשֶּׁה פָּתַב י"ג סִפְרֵי תוֹרוֹת א' לְכָל שֶׁבֶט וְשֶׁבֶט וְאָחָד שִׁיְהִיָּה גְנוּז בְּאָרוֹן כְּדִי שֶׁלֹּא יִכּוֹל שׁוּם אָדָם לְכַזֵּב עַל הַתּוֹרָה שֶׁהָרִי עֵדוּת יֵשׁ מֵאוֹתוֹ שֶׁהוּא גְנוּז וְזֶהוּ מֵה שֶׁרוֹמֵז פְּתִיבָה־יְהִיבָה פְּלוֹמֵר פְּתִיבָה יְהִיבָה בְּאָרוֹן לְעֵדוּת שֶׁנֶּאֱמָרִין אֲמָרִיהָ כו': בֵּית בְּרֵאשִׁית וְהַבַּיִת רַבְתִּי רִמְזוּ שֶׁנִּבְנְהָ הָעוֹלָם ב' פְּעָמִים בְּתַחֲלִיל הַבְּנִיָּן וְאַחַר הַמַּבּוּל וּמִצְאָתִי בִּס' אִיוֹמָה כְּנִדְגָלוֹת מִשָּׁם מְדַרְשׁ וְדוֹרְשָׁם דְּרָךְ מִי הַשְּׁיִלוּחַ וְז"ל: בְּרֵאשִׁית אָמַר ר' נַחֲמִיָּה בֵּית רִמְזוּ לְיִשׁוּב וּבְנִיָּן שְׁנֵי מִימֹת נַח וְאֵילָּה מִכָּאֵן שֶׁהַתְּנָה הַקַּב"ה עִם הַטְּבַע וְרִמְזוּ לְשְׁנֵי קִיּוּמִים קִיּוּם הָעוֹה"ז וְקִיּוּם הָעוֹלָם הַבָּא וְשְׁנֵיָּהֶם בְּמַלְת בְּרֵאשִׁית אִם קִיּוּם הָעוֹה"ז נִקְנָה בְּשֵׁשׁ דְּבָרִים ב'יָאָה ר'חִיצָה א'פִּילָה שְׁתִּיָּה י'שִׁיבָה ת'רְדָּמָה הָרִי בְּרֵאשִׁית וְקִיּוּם הָעוֹה"ב נִקְנָה בְּשֵׁשׁ דְּבָרִים ב'יָנָה ר'אָיָה א'מִירָה שְׁמִיעָה י'שׁוּב ת'לְמוּד הָרִי בְּרֵאשִׁית וּבְלִתִּי הַשֵּׁשׁ וְשֵׁשׁ אִי אֲפָשָׁר לְעוֹלָם הָה"ד כִּי הַשְּׁתוֹת יִהְרָסוּן צָדִיק מֵה פָּעַל עַכ"ל הַכּוֹנֵה בְּתַחֲלִיל הַמַּאֲמָר לְרִמְזוּ עַל מֵה שֶׁאֲמָרְנוּ בְּאוֹמְרוֹ וּבְנִיָּן ב' מִימֹת נַח שֶׁנֶּרְאִים דְּבָרִים סְתוּמִים אֲמָנָם רַבִּי נַחֲמִיָּה הִרְגִישׁ מֵהַבַּיִת שֶׁהִיא רַבְתִּי וְכִי שֶׁבָּא לְרִמְזוּ עַל ב' בְּנִיָּנִים: אָךְ רָאוּי לְהַשִּׁים לֵב לְהַבִּין אִיךָ קִיּוּם הָעוֹה"ז תְּלוּי בְּשֵׁשׁ דְּבָרִים אֵלּוּ בְּבִיאָה רְחִיצָה אֲכִילָה שְׁתִּיָּה י'שִׁיבָה ת'רְדָּמָה: אֲמָנָם בְּהִיּוֹת שֶׁהַקַּב"ה בָּרָא הָעוֹלָם וְלֹא תֵהוּ בְּרֵאָה כִּי אִם לְשִׁבְת יִצְרָה וְשִׁיְהִיָּה קִיּוּם בְּמִין וְלִכֵּן מִזְהִיר בְּמַלְת בְּרֵאשִׁית עַל אֲנֹפֶן הַנְּהַגְתָּם וְשֶׁלֹּא כִּלְכֵּה הַמִּין הָאֲנוּשִׁי תַחֲלִילָה ב'יָאָה כְּדִי לְהַרְבוֹת הַזֶּרַע שֶׁלֹּא תֵהוּ בְּרֵאָה כִּי אִם לְשִׁבְת יִצְרָה וְאַחַר הַבִּיאָה רְחִיצָה ר"ל שְׁיִרְחוּץ יָדָיו כְּדִי שֶׁלֹּא יָבֵא עָלָיו שׁוּם גְּזֵק כְּמוֹ שֶׁכָּתוּבוּ ו"ל שֶׁצָּרִיךְ לְרַחוּץ יָדָיו אַחַר הַמַּעֲשֶׂה וְטוֹב לוֹ וּנְמַצָּא שֶׁהוּא כְּדִי שִׁיְהִיָּה קִיּוּם בְּמִין הָאֲנוּשִׁי א'פִּילָה שְׁתִּיָּה רִמְזוּ בְּזֶה שֶׁלֹּא יִבְעוֹל רַעֲב לְכִי שֶׁהוּא סוֹפָה נֶרַע לוֹ וְעוֹד שֶׁאֵין לוֹ קִיּוּם י'שִׁיבָה שֶׁלֹּא יִבְעוֹל מְעוֹמֵד מִשׁוּם שֶׁאֵין הָאִשָּׁה מְתַעַבְרַת מְעוֹמֵד וּנְמַצָּא מִמַּעַט הַמִּין ת'רְדָּמָה שֶׁלֹּא יִבְעוֹל מִיָּד בְּתַחֲלִיל הַלֵּילָה אֵלּא שֶׁיִּשְׁנֶן תַּחֲלִילָה כְּאֲמָרָם ו"ל הָרִי כָּל הַתְּנָאִים הִלְלוּ הֵם סִיבָה לְקִיּוּם הָעוֹה"ז בְּהִיּוֹת מִין הָאֲנוּשִׁי קִיּוּם בְּעֵשׂוֹת שֵׁשׁ כָּל זֶה וּנְמַצָּא שֶׁקִיּוּם הָעוֹה"ז נִקְנָה בְּשֵׁשׁ דְּבָרִים הִלְלוּ וּבְדוֹר הַמַּבּוּל עַל שֶׁלֹּא הָיוּ זֶה כֵּאֲרוֹז"ל שֶׁהָיוּ מִשְׁחִיתִים עַל הָאָרֶץ וְהָיוּ עוֹשִׂים אוֹפְנִים כְּדִי שֶׁלֹּא לְהַרְבוֹת הַמִּין לָכֵן הִבִּיא עֲלֵיהֶם אֶת הַמַּבּוּל: גַּם קִיּוּם הָעוֹה"ב נִקְנָה בְּשֵׁשׁ דְּבָרִים ב'יָנָה ר'אָיָה א'מִירָה שְׁמִיעָה י'שׁוּב ת'לְמוּד הַכּוֹנֵה שְׁיָבִין דְּבַר מֵתוֹךְ דְּבַר וְיִהְיוּ דְּבָרָיו מִן הָרֵאָה מֵתוֹךְ הַסִּפֵּר שֶׁהָאוֹתִיּוֹת מְחַפְּימוֹת וּבְרֵאוֹתָם בְּסִפֵּר לֹא יִשְׁכַּח לְעוֹלָם אֲמִירָה שֶׁכָּל דְּבָרָיו יוֹצִיאָם מִן הַפֶּה כֵּאֲרוֹז"ל (עִירוּבִין דנ"ד) כִּי חַיִּים הֵם לְמוֹצָאֵיהֶם לְמוֹצִיאָם בְּפֶה שְׁמִיעָה שֶׁכָּל תְּלִמוּדוֹ יִהְיֶה מִשְׁמִיעָה מִפִּי רַבּוֹ וְלֹא מִדַּעְתּוֹ כְּמֵאֲמַר הַתְּנָא (אָבוֹת פ"א) עֲשֵׂה לָךְ רַבּ וְאַח"כּ יִשׁוּב תְּלִמוּד יִתְיַשֵּׁב לְלִמּוּד מְעַצְמוֹ וּבְעֵשׂוֹת כָּל זֶה יִהְיֶה הַתּוֹרָה בְּיָדוֹ וּנְמַצָּא קוֹנֵה עוֹלָמוֹ בְּשֵׁשׁ דְּבָרִים הִלְלוּ עוֹד שָׁם בְּמְדַרְשׁ מִי הַשְּׁלוּחַ ו"ל בְּרֵאשִׁית אָמַר רַבִּי שְׁלֵמִיָּה אַחֲזִיָּה דְּרַבִּי נַחֲמִיָּה בֵּית רִמְזוּ שֶׁכָּל מֵה שֶׁבְּרָא הַקַּב"ה בְּעוֹלָמוֹ תְּאוּמִים נִבְרָאוּ הַתּוֹרָה תּוֹרָה שֶׁבְּכָתוּב וְתוֹרָה שֶׁבַע"פ הַמְּצוֹת מְצוֹת עֲשֵׂה וּמְצוֹת לֹא תַעֲשֶׂה הָאֲמָצְעִיִּים מִשֶּׁה וְאֲהָרוֹן הַמְּשֻׁנָּה רַבִּי וּר' נִתָּן הַבְּרִיָּתָא רַבִּי חִיָּיא וְרַבִּי אוֹשְׁעִיא הַתְּלִמוּד רַבִּינָא וְרַב אִשִּׁי הָעוֹלָם שָׁמַיִם וְאָרֶץ הַמְּאוֹרוֹת שְׁמֵשׁ וְיָרֵחַ הַגְּמוּל גֹּן עֵדוּן וְגַהֲיָנָם ע"כ.

וְנִרְאָה שֶׁהַכּוֹנֵה בְּמֵאֲמַר זֶה שֶׁבְּרָא הַקַּב"ה הַכָּל תְּאוּמִים כְּדִי שִׁיְהִיָּה מְעִידִין עַל אֱלֹהוֹתוֹ קַב"ה וְשִׁכְיִנְתִּיהָ וְהוּא סוּד עֲמוּק. גַּם יֵשׁ לְפָרֵשׁ שֶׁקִּדְּם רַבִּי שְׁלֵמִיָּה לומר בְּעֲלֵי הַמְּשֻׁנָּה רַבִּי וְרַבִּי נִתָּן הַבְּרִיָּתָא רַבִּי חִיָּיא וְרַבִּי אוֹשְׁעִיא הַתְּלִמוּד רַבִּינָא וְרַב אִשִּׁי וְאַח"כּ הַזְּכִיר

שמים וארץ והמאורות לרמזן ששמים וארץ וכל מה שיש בהם אינן קיימים פי אם בעבור התורה משנה וברייתא כו' עוד שם בראשית אמר רבי ענקה סבא שמעתי מאבא דאבא רב יהודא חסידא פונת רבי נחמיה בזה לומר שאל תעלה בדעתך שברא הקב"ה העולם בששה ימים בעבור שלא היה יכול לבראתו ברגע אחד אלא שפך גזרה חכמתו שיהיה פונאדרבה זהו פחו הגדול שאעפ"י שיהיה יכול לעשותו ברגע כמימרא עכ"ז בראו בששה ימים בעבור התועלת הנמשך לברייתו ולמדם מוסר שיהיו מתונים במלאכתם כדי ליפותה אעפ"י שיש פתחון פה במה שבראו בששה ימים פדרך שאמרו ו"ל (יומא דס"ט ע"ב) שנקרא גבור וגבורתו הגדולה הוא שבאים גוים בהיכלו ושומק ואדרבה זהו גבורתו שיכול להחריב העולם ועכ"ז שומק אעפ"י שמדברים הגוים ואומרים מבלתי יכולת ה' גם בנדון זה פחו הגדול מורה בעשות העולם בששה ימים בעבור תיקון העולם אעפ"י שיודע שיש פתחון פה למינין שאומרים מבלתי יכולת ה' ח"ו ולכן רומז בפסוק בראשית ששה הימים ושבת ובאותיות כמנן כ"ח לומר שבמה שברא העולם בששה הימים ובשביעי שבת אדרבה בזה הורה פחו וגבורתו פדפרישית: בראשית אמר רבי טוביה בראשית בר"ת ר'אשונה ב'ראה א'להים ש'יקבלו י'שאל תורה ע"כ הפנה במאמר זה לתשובת הרמב"ם ו"ל (בפ"ה מה' תשובה ובח' פ'קים שלו פ"ח ע"ש) בענין הידיעה שההספמה בזה שהקב"ה יודע ואין ידיעתו מקרעת ובזה רומז בבראשית שמתחילה ראה אלהים שישאל יקבלו תורה באופן שיודע ואעפ"י שהאדם בעל בחירה עכ"ז שידע שעתידים לקבל התורה אין ידיעתו הפרית להם פדפרישית שאין ידיעתו מקרעת: בראשית אמר רבי חנינא בר ברתיה דר' נחוניא בראשית שיר תאב רמז שהקב"ה מתאנה לשירן ותושבחו של ישראל ע"כ הרמז בזה שחביבין ישראל יותר ממלאכי השרת שאעפ"י שמלאכי השרת משוררים תמיד לפניו פדחז"ל ובפרט שיש מלאך א' שיש בו אלה פיות ובכל פה אלה לשונות ובכל לשון אומר אלה שירות עכ"ז מתאנה לשירן ותושבחו של ישראל ורמז זה בענין הפריאה לומר שאעפ"י שבראתי מלאך זה עכ"ז אינו ערב עלי פערבות השיר שעתידין ישראל לשיר לפני: בראשית אמר רבי ינאי פהנא בראשית בפ' פולו יש בו ששה אלפין רמז ששיתא אלפין הוי עלמא וחד חרוב והארץ היתה תהו ע"כ הרמז בזה שמיד בפסוק בראשית רמז גבול העולם לומר שבתחילת המחשבה היה סוף המעשה ולא שנתחדש לו אח"כ שום דבר הרי שמתחילה לשברא העולם גזר שיעורו שיהיה פן ולא יותר בעבור הדבר הידוע אצלו הרי שמיד בתחילה ידע סוף כל העניינים ולא נתחדש עי"ל רמז זה להכחיש סברת המינין האומרים שאין סוף לעולם פשם שאין לו סוף או להכחיש סברת הפילוסופים שהעולם ל"ו אלה שנים: בראשית אמר רב יהודה חסידא בראשית ששה אותיות ברא ג' אותיות הרי ט' אלהים עשרה רמז שאין מזכירים דבר שבקדושה אלא בעשרה כו' הדיוטות וסזן ביניהם ואילו היה יודע תלמי דבר זה לא היו משנין לו אלהים ברא בראשית ואחי יוסף ידעו בזה שקבלו מאביהם הזקן ובאותו מעשה היה ט' ושתף עמהם לאלהים ית"ש ע"כ נוכל לפרש שהטעם שאין מזכירים שמו אלא בעשר' וגם הטע' שאין השכינ' שרויה אלא בעשרה משום שהספירות הם עשרה ושם מתלבש עצמו ומנהה כל ההיות ולכן אין יכולים להזכירו כי אם בעשרה כי באמצעות העשרה שר'א תמן ומשום ששורה ביניהם ונמצא שנעשים הם הפרצוף ולכן ברא העולם בעשרה מאמרות ובתורה

עֲשֵׂת הַדְּבָרוֹת וְדוּק: בְּרֵאשִׁית אָמַר ר' שְׁלֵמִיָּה אַחוּהֵי דר' נְחֻמְיָה כָּל הַנִּקְוֹדוֹת שֶׁבַּמִּקְרָא יֵשׁ בְּפִסּוּק בְּרֵאשִׁית חוּץ מִשׁוּרְק רָמַז שֶׁכָּל מַה שֶׁנִּבְרָא בְּמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית בְּמִידַת אֲמַת נִבְרָא וְאִין שְׁקָר עוֹמֵד בְּפָנָיו וְנָהוּ הַצּוּר תָּמִים פָּעֵלוּ וְכָל הַדָּן דִּין אֲמַת לְאֲמִיתוֹ נַעֲשֶׂה, שְׁנִתְּפָה לְהַקְב"ה בְּמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית וְכָל הַדּוֹבֵר אֲמַת אֵינוֹ נִכְשָׁל לְעוֹלָם ע"כ יְדוּעַ מֵאֲמַר חֲזו"ל בְּמָקוֹם אַחֵר (ב"ר פ"ח) שֶׁכְּשֶׁרָצָה הַקְב"ה לִבְרוֹא לְאָדָם נִתְיַעַץ עִם ד' בְּיָתוֹת עִם צְדָקָא אֲמַת וְשְׁלוֹם חֶסֶד וְחֶסֶד וְצְדָקָה אָמְרוּ יִבְרָא אֲמַת וְשְׁלוֹם אָמְרוּ אֵל יִבְרָא מָה עֲשֶׂה הַקְב"ה וְתִשְׁלַף אֲמַת אֶרְצָה מִפְּנֵי שְׁקִטְרָג עַל הָאָדָם וְאָמַר כְּלוּ דוֹבֵר שְׁקָרִים וְלִכְּוֹן בְּהִיּוֹת שִׂידַע הַקְב"ה מַה שֶׁהִיָּה עֲתִיד לֹאמַר אֲמַת בְּבְרִיאַת הָאָדָם לִכְוֹן מָה עֲשֶׂה קָדָם וְיִבְרָא הָעוֹלָם בְּמִידַת אֲמַת שֶׁהַפְּנִיָּה בְּזֶה שֶׁבְּהִיּוֹת הָעוֹלָם מִיִּסּוֹד עַל הָאֲמַת אֵין שְׁקָר עוֹמֵד לְפָנָיו וְלִכְוֹן לְרַמּוֹז זֶה לֹא יֵשׁ נִקְוֹדַת שׁוּרְק בְּפִסּוּק הַבְּרִיאָה מִשׁוּם שְׁתִּיבַת שׁוּרְק אוֹתִיּוֹת שְׁקָר וְלִכְוֹן כְּשֶׁרָאָה שְׁקִטְרָג אֲמַת בְּאוֹמְרוֹ שֶׁכֹּלֵם דּוֹבְרֵי שְׁקָרִים הֵם מָה עֲשֶׂה וְתִשְׁלַף אֲמַת לְאֶרֶץ כְּדֵי שִׁירָאָה וְשִׁירָאָה נִכְוָחִים שֶׁהָרִי הָאֶרֶץ מִיִּסּוֹד עַל הָאֲמַת וְא"כ אֵין שְׁקָר עוֹמֵד בְּפָנָיו כּו' בְּרֵאשִׁית אָמַר ר' יְהוּדָא חֲסִידָא בְּרֵאשִׁית בְּרָא תִּישׁ רָמַז אֵילוֹ שֶׁל יִצְחָק שֶׁנִּבְרָא בְּמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית וְאָפְרוּ הוּא יְסוּד הַמְּזַבֵּחַ וּבְנֵי מֵעֵיו יִתְרֵי כְּנֹר וְנִבְּל שֶׁהִיָּה מְנַגֵּן בּוֹ דָּוִד וְעוֹרוֹ אֲזוּר שֶׁל אֱלֹהֵי הַתְּשׁוּבָה וְקִרְנוֹ הַשְּׁמַמָּלִי שֶׁבּוֹ תִּקַּע הַקְב"ה בְּנִתְיַנַּת הַתּוֹרָה וְיִהִי קוֹל הַשׁוֹפָר הוֹלֵף וְחִזּוּק הַיָּמִנִי גְדוֹל מִהַשְּׁמַמָּל וְבוֹ עֲתִיד לִיתְקַע בִּימּוֹת הַמְּשִׁיחַ הַה"ד וְהִיָּה בַּיּוֹם הַהוּא יִתְקַע בְּשׁוֹפָר גְדוֹל ע"כ: הִנֵּה כְּנֹנֵת מֵאֲמַר זֶה לֹאמַר שֶׁבְּתַחֲזִילַת בְּרִיאַת הָעוֹלָם יִסְדּוּ הַקְב"ה עַל הַתְּשׁוּבָה כְּדֵי שֶׁלֹּא יִחְזוֹר הָעוֹלָם לְתַהוֹ וְנִבְּהוּ וּמִיָּד יֵצֵא הַגְּזִירָה לְפָנָיו שִׁיעֲשׂוּ יִשְׂרָאֵל אֵת הָעֶגְלָה כְּדֵי שֶׁיִּלְמְדוּ הַתְּשׁוּבָה כְּמוֹ שֶׁפִּי רַש"י ז"ל בְּמִסְכַּת ע"ז (ד"ד ע"ב) שֶׁעֲנִין עֲשִׂיַת הָעֶגְלָה גְּזִירַת מִלֵּךְ הִיָּה לְהַחֲזִיר בְּהֵם יִצְה"ר כּו' וּבִזְוָהָר אָמְרוּ כְּכִיכּוֹל סִיֵּעַ בְּמַעֲשֵׂה הָעֶגְלָה וְיַעֲשֶׂהוּ עֶגְלָה מִסְכָּה כְּכִיכּוֹל הוּא עֲשֶׂהוּ עֵינֵן שֶׁם וְהַטַּעַם שֶׁנִּעֲנְשׂוּ עֵינֵין מַה שֶׁפִּירְשֵׁתִי בְּחִיבּוּרֵי עַל הַתּוֹרָה שִׁישׁ לִי (וְעֵינֵין לְעֵיל דְּרוּשׁ ה' ע"י"ש): וְנִחְזוֹר לְעֲנִין שֶׁקָדָם הַקְב"ה בְּבְרֵאשִׁית הַבְּרִיאָה לְגִזְרוֹר עַל הָעֶגְלָה כְּדֵי שֶׁיִּלְמְדוּ תְּשׁוּבָה וְלִכְוֹן קָדָם וְיִבְרָא לְאֵילוֹ שֶׁל יִצְחָק כְּדֵי לְהַצִּילֵם מִכְּלִיַּת הָעֶגְלָה כְּאוֹמְרָם ז"ל שֶׁאֵלּוּלֵי אֵילוֹ שֶׁל יִצְחָק הָיוּ יִשְׂרָאֵל חֲיִיבִים כְּלִיָּה וְלִכְוֹן קָדָם הַקְב"ה וְיִבְרָא אֵילוֹ שֶׁל יִצְחָק וְרַמַּז זֶה בְּבְרֵאשִׁית לְרַמּוֹז שֶׁכִּיּוֹן שִׂידַע הָעוֹלָם עַל הַתְּשׁוּבָה הָיוּ מְוַכְרְחִים לְעֲשׂוֹת הָעֶגְלָה כְּדֵי שֶׁיִּלְמְדוּ תְּשׁוּבָה וְכִיּוֹן שֶׁהָיוּ עֲתִידִין לְעֲשׂוֹת הָעֶגְלָה בְּרָא אֵילוֹ שֶׁל יִצְחָק שֶׁהִיא הֶרְפוּאָה וְדוּק וְכִיּוֹן שֶׁהָאֵיל בָּא לְכַפֵּר עַל עֲוֹן הָעֶגְלָה לִכְוֹן כָּל אֲבָרָיו בָּאִים עַל דְּבַר כְּפָרָה אָפְרוּ יְסוּד הַמְּזַבֵּחַ שֶׁעַל יְדֵי הַמְּזַבֵּחַ מִתְּכַפְּרִים יִשְׂרָאֵל בְּנֵי מֵעֵיו יִתְרֵי כְּנֹר שֶׁל דָּוִד שֶׁהִיָּה מְזַמֵּר לְהַקְב"ה כְּדֵי לְכַפֵּר עַל עֲנִין בַּת שֶׁכַּע וְהָעוֹר אֲזוּר שֶׁל אֱלֹהֵי שֶׁבָּא לְכַפֵּר עַל יִשְׂרָאֵל וְקִרְנוֹ הַשְּׁמַמָּלִי שֶׁבּוֹ תִּקַּע הַקְב"ה בְּנִתְיַנַּת הַתּוֹרָה שֶׁאֲזַז נִתְכַפְּרוּ בֵּית בְּמִילּוּאוֹ בֵּית יו"ד תִּישׁוּ הָאוֹתִיּוֹת הֶרְאוֹשׁוֹנוֹת בֵּית שְׁנִיּוֹת י' הַשְּׁלִישִׁיּוֹת ד' תּוֹ רָמַז שֶׁאֵין לְהַקְב"ה בְּעוֹלָמוֹ אֱלֹא ד' אֲמוֹת שֶׁל הַלְכָה וּבְכָל מָקוֹם שֶׁלּוֹמְדִים דָּתוֹ שֶׁם בֵּיתוֹ ע"כ נִרְאָה שֶׁהָרַמַּז זֶה מִיָּד בְּמַלְּת בְּרֵאשִׁית עֲנִין הַקָּשֶׁר הָאֲמִיץ הַתִּירָה עִם הַקְב"ה וְהַקְב"ה עִם הַתּוֹרָה שֶׁבְּכָל מָקוֹם שֶׁלּוֹמְדִים שֶׁם בֵּיתוֹ וּמִשְׁכָּנוֹ וְכַמ"ש לְמַעֲלָה מִשֶׁם חֲזו"ל שֶׁאָמַר הַקְב"ה לִישְׂרָאֵל אֵינִי יָכוֹל לְהַנִּיחַ הַתּוֹרָה שְׁנִתְּתִי לָכֶם עֲשׂוּ לִי קִיתוֹן שֶׁכָּל מָקוֹם תִּלְכוּ שֶׁאֵהִיָּה עִמָּכֶם.

עוֹד שֶׁם: בְּרֵאשִׁית אָמַר רַבִּי עֲזַרְיָה בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹהֵיָא סוֹפֵי תִּיבּוֹת אֲמַת וְיִרָא אֱלֹהִים אֵת כָּל אֲשֶׁר עֲשֶׂה סוֹפֵי תִּיבּוֹת אֲמַת בְּר"א אֱלֹהֵיָם לְעֲשׂוֹת סוֹפֵי תִּיבּוֹת אֲמַת וְכָלוּ

במעשה בראשית הה"ד והחוט המשולש לא במהרה ינתק ע"כ קשה דמה איכפת לנו אם סופי תיבות של בראשית ברא אלהים הוא אמת דמאי נפקותא אמןם כיון שחותמו של הקב"ה הוא אמת כמו שאמרו רז"ל (בב"ר פ' דברים פ' א' ופ' וישלח פ' פ"א) לכן רמז אמת בכל מעשה בראשית לומר לה שהכל נעשה ונברא בחותמו ע"י שכינתו וזהו עדות על פי שנים עדים או ג' עדים שאין אלוה מבלעדו בהיות בידו פח בריאת שמים וארץ ולכן תמצא בכל התורה ונביאים וכתובים שמשפחים להקב"ה פעננו בריאת שמים וארץ שבהיות פח הבריאה בידו הוא אלהי האלהים ואדוני האדונים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד: בראשית אמר רבי ברכיה בית רמז ע שפשם שאין לפני הבית אות כי אם האלף כף אין לפני העולם אלא יחידו של עולם הה"ד רוקע הארץ מאתי אל תקרי מאתי אלא מי אתי ע"כ נראה שרבי ברכיה בא לתקן בדרשה זאת דלמה התחילה התורה בבית ולא באלף ותירץ שמוכרח להתחיל בבית לרמז שאין לפני העולם אלא יחידו חל עולם כמו שפרישית מה שלא היה יכול לרמז אם היה מתחיל באלף: בראשית במלת בראשי רמז שם חדש שעתי' הקב"ה לקרא לישראל שנה' וקורא לה שם חדש אשר פי ה' יקבנו ויכבד גילה אותו הקב"ה בהיות הזמן קרוב לגאולה ואם תזכה תבינהו ויברמז אפרשהו בששה תסירהו: בראשית אמר רבי שלמיה בפסוק בראשית יש ג' יודין ובפסוק וינדב אלהים את כל הדברים האלה לאמר יש בו ג' יודין רמז שלא נבראו שמים וארץ אלא בשביל התורה ושלשה יודין הללו האחד רמז ליו"ד ראשונה שפשם הגדול ב' רמז ליו"ד ראשונה של ירושלים ג' רמז ליו"ד ראשונה של ישראל וחיבורן נעשה סגול הה"ד והייתם לי סגולה כו' כי לי כל הארץ אני ואתם והארץ ע"כ.

פונת רבי שלמיה לומר שמתחילת בריאת העולם עשה הקב"ה קשר אמיץ עם ישראל וירושלים יחד אות שמו עם של ישראל וירושלים ולכן הטיל הקב"ה הג' יודין בפ' בראשית בתחילת הבריאה לומר שאעפ"י שלא יהיו ראויים ח"ו אין יכול להעבירם באומה אחרת שהרי הוא מעורב עמנו: וגם שנתיעץ בענין הבריאה עם נשמותם של ישראל כדחז"ל במדרש רות וידוע שירושלים נברא תחילה ולכן רמז בפסוק בראשית ג' יודין לרמז לישראל וירושלים ודוק ועיין על זה באנרף בספרי הדרוש בפרישיות בפ' בחקתי: בראשית אמר רבי זכריה ב"ת ר' אשון אקיי"ם שנים י"ת ע"כ נראה שגם מספר בית שני שהיה ת"ך שנים רמז פאן באותיות י"ת משום שכל יוד מוציא יוד ונמצא פאילו פתוב כ"ת.

כלו' ב"ת ר' אשון אקים שני כ"ת ר"ל בית המקדש שני יהיה כ"ת שנים והכ"ף היא במקום יו"ד שהיו"ד מוציא יו"ד והיא כף הרי רמז פאן גם מספר בית שני וכונת הענין לרמז שהכל היה גלוי וצפוי לפניו כדכתיב מגיד מראשית אחרית: גם בפסוק ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם במלת ושכנתי רמז מספר השנים של ב' בתי מקדשות ושכנתי נוטריקין ושכן ת"י הרי מספר בית המקדש ראשון גם ושכנתי נוטריקון ושני ת"כ כלומר מספר בית המקדש השני ת"כ שנים לרמז שמיד כשצוה לבנותו היה גלוי לפניו כמה זמן יהיה בנוי כו': בראשית אמר רבי פרחיה בית רבתי רמז שאין דורשים במעשה בראשית בשנים ע"כ וקשה במאמר זה דאימא איפכא שהבית רבתי לומר שיכולים לדרוש במעשה בראשית בשנים.

וי"ל דכל רמז שבתורה אינו בא כי אם על אזהרה על איזה ענין ולכן לומר שפא לומר שיכולים לדרוש בשנים לזה אינו צריך רמז דממילא נפקא שהייתי יכול לדרוש פשם שאני יכול לדרוש בכל ענין לכן בא הבית רבתי לומר שמעשה בראשית אין דורשים בשנים: בראשית אמר רבי נחמיה אחוהי דרב שלמיה בראשית אותיות יר"א שב"ת רמז ששמירת שבת מורה על חידוש העולם והחידוש מורה על המחודש וכן כל העיקרים מסתעפים זה עם זה וכולם בשמירת שבת ע"כ: והנה רבי נחמיה רמז ענין שמירת שבת במלת בראשית בעבור שכל המשמר את השבת נעשה שנתף להקב"ה במעשה בראשית ולכן ענין יראת שבת רמזו בתחילת הבריאה כלומר כל הירא שבת שמשמרו כהלכתו גם הוא עשה בראשית כלומר גם הוא היה שנתף בענין הבריאה והענין הוא שכל העושה מלאכה בששת הימים וביום השביעי שובת ואינו חושב בשום ענין ומה שיש לו לעשות ביום הששי משתדל לגמרו כדי שלא לחשוב ביום השבת הרי נעשה שנתף להקב"ה משום שפך עשה הקב"ה: עי"ל שכל המשמר שבת נעשה שנתף להקב"ה בהיות שכל מה שברא הקב"ה בששת הימים בראו מיד ביום ראשון אלא שבכל יום ויום היה מתקן כל דבר ודבר והקב"ה ברא כל הדברים שאריכים תיקון כגון החטה והצמר והתורמוסין והסרדל וכדומה וזה מתעסק כל ימי השבוע לתקן כל מה שברא הקב"ה וביום השביעי גומר תיקונו של אותו דבר שמתעסק בו נמצא בזה שנעשה שנתף להקב"ה במעשה בראשית שהקב"ה ברא הדברים וזה מתעסק לתקנם ולהשלימם כשני שנתפים שזה עושה וזה עושה וכולם מכוננים להשלים הדבר וכשם שהקב"ה פולל ביום ראשון הפל ואח"כ בכל יום היה מתקנם וביום השביעי השלים ושבת כן זה פולל בדתו המלאכות שרוצה לעשות ואח"כ מתקנם בפועל ומשלים ביום ששי ושובת בשביעי: בראשית אמר רבי נחמיה בראשית יש בו ששה אותיות כמנן מי המעשה ובפסוק כולו יש בו ז' תיבות כמנן ימי השבת ויש בו עשרים וח' אותיות וזהו פח מעשיו הגיד לעמו ע"כ שמאל ובהימין עתיד ליתקע בימות המשיח שאז כתיב והסירותי את לב האבן מבשרכם: בראשית אמר רבי חלקיה כל אותיות אלפא ביתא נחלקות לחמשה חלקים כנגד חמשה חומשי תורה וכולם במלת בראשית בית אותיות בומף מהשפה רי"ש ושי"ן אותיות זשסר"ץ אלף אותיות אחה"ע יוד אותיות גיכ"ק תי"ו אותיות דטלנ"ת ע"כ נראה שרמז זה בבראשית שהוא בענין בריאת העולם לרמז שכל מה שיש באדם יש בעולם כדאיתא באבות דר' נתן יע"ש: עי"ל בא לרמז שלא נברא האדם אלא לעמלה של תורה כארז"ל על פ' כל עמל אדם לפיהו לעמלה של תורה ולכן רמז בתחילת הבריאה החמשה מוצאות התלויות בשפה ובשנים ובקשון ובחוק ובגרון: בראשית אמר רבי לוי בראשית ברא אלהים התנה מידת הדין עם מעשה בראשית להשתעבד לה בשעת הצורך לשנות את טבעם ואת הפקידם עכ"ל: הנה בתחילת הבריאה תלה הרצועה להרחיק לאדם מן החטא כי לא יחפז במות המת ולכן התנה מידת הדין במעשה בראשית להשתעבד לה בעת הצורך ובהיות התנאי הזה מתרחק האדם עצמו מלחטא: גימל בא לרמז שבריאת העולם תלוי על ג' אבות אברהם יצחק ויעקב ע"ה שהם רגלי המרכבה ובעבורם ברא הקב"ה את העולם כדחז"ל שהעולם נברא בשביל אברהם וכמו שאמר ליה הקב"ה דיו לעולמי אני ואתה ור"ת של גימל גדול ה' מהולל לנצח לרמז שעל ידי שלשה האבות הכרנו אלהותו ית' והיה מהולל בפי כל הבריות שכל הרואים והשומעים שעשה הקב"ה

עם האבות היו משפחים להקב"ה שהוא בעל הפחות פולם ונהרגל זה לדורות לנצח ולעולמי עד ונמצא שעל ידי שלשה אבות ה' מלך לעולם וזהו ר"ת של גימל הגימל רמז לג' אבות ושאר האותיות ה' מלך לעולם ומילוי אותיות גימל פנה גימל יו"ד מ"ם למ"ד עולה שנים עשר אותיות רמז שמ"ג אבות יצאו י"ב שבטים פנגד י"ב מזלות להעמיד העולם וכולם יונקים מהנ' י"ב שבטים מיצקב יצקב מיצחק יצחק מאברהם ונמצא שי"ב שבטים יונקים מיצקב ומיצחק ומאברהם וכולם קשר אמיץ: גימל בר"ת ג'דולת יצחק מ'עיד ל'אברהם פלומר גדולתו של יצחק שנעקד ע"ג המזבח זהו הנה עדות לאברהם שהיה צדיק כמו שדברשו ז"ל (במ"ר בפ' זה) עתה ידעתי עתה הודעתי לבריות הרי שמאותו מעשה היו פולם מודים בצדקותו ודבקותו של אברהם עם הקב"ה: גימל פא לרמז על מתן תורה שקבלו ישראל בעבור השלשה אבות ורמוז פל הענין באותיות גימל ג' ימי פרישה י' רמז לעשרת הדברות מ' רמז לארבעים יום שישב משה בחר ל' רמז שפראש חדש פאו למדבר סיני והלמד סוף החדש שמתחיל מיד תחילת החדש.

גימל רמז דיהב לן אורנין תליתאי לעם תליתאי על יד תליתאי ביום תליתאי בירחא תליתאי. גימל בר"ת ג' ישראל מל"ו לישראל פאומרם ז"ל במדרש חזית בפ' עד שהמלך (במסבו) משה הנה מזהל ונהרן פורע ויהושע משקה.

גימל בר"ת גאולת ישראל משלים לעולם שידוע שעל ידי מלך המשיח נשלם העולם שנתקלקל בעון אדם הראשון. גימל גדולת ישראל למעלה ממלאכים.

גימל גאל ישראל ממצרים למענו פלומר בעבור שמו הגדול המחולל בגוים וכן יעשה בגלות המר הזה ולכן גם גימל גואל ישראל מהגלות למענו. גימל גוים יגשו מקדשו לטובה לפי שזכר הקב"ה ברית שלשה אבות ולכן מסר מקדשנו ביז גוים והטיל פעסו על העצים ועל האבנים כדי להציל לישראל.

גימל בר"ת גבור יבנה מקדש לישראל ר"ל שהוא הקב"ה יבנה מקדש לישראל בידו באופן שיהיה לעולם פאומרם ז"ל שעתידי בית המקדש לירד מלמעלה בנוי ומשונקלל גימל גדע ישראל ממלכו' לאומים שבזכות ג' אבות שלטו ישראל בכל האומות וגדעו להם בצאתם ממצרים פדכתיב שמעו עמים ירגזון ובימי דוד ושלמה: גימל ג' שלשה יו"ד עשרה רמז שלש עשרה מידות לתורה לפי שהתורה נדרשת בשלש עשרה מידות פידוע.

גימל גבורת יצחק משלם לרשעים רמז שיצחק הוא דין ופחד יצחק צלמות לעוברים רצונו ית' גימל ג' ימים ממתנת לצרה רמז שעד שלשה ימים ממתין הקב"ה לצדיקים בצרה ולא יותר פדכתיב יחיינו מיומים.

ג יש פה עוקץ מאחריה רמז שכל מי שהוא גומל חסדים יש אחריו מרגנים ומגדפים להם פעוקץ זה שמכאיב לאדם וכמאמר הנביא (ישעיה נט) וסר מרע משתולל. ג יש פה ג' פרקים רמז שמי שהוא גדול הדור צריך שיהיה בו ג' תנאים שיהיה גודל עצמו כדי שיהיה אימתו על הצבור ועל זה אמרו ז"ל (פ"ק דסוטה ד"ה ע"א) בשמתא מאן דלא אית ביה תנאי שני שיהיה גוזר בפה מה שיביין בדעתו ואל יחניף.

תנאי ג' שיהיה גומר בדעתו תחילה הדין ואחר כך יאמרו. ג במילוי ארבע אותיות לארבע אותיות שבשם רמז שכל הגומל חסדים משלים את השם ומחבר ד' אותיות שבשם י"ה עם ו"ה שע"י הצדקה מקרב הגאולה ונשלם השם פדכתיב שמרו משפט ועשו צדקה פי קרובה ישועתי לבא כו': גימל גואל ישראל מחיה לנפלים פאומרם ו"ל שמלה המשיח עתיד להחיות אפילו לנפלים ולאותם שעלו במחשבה.

גימל גלות ישראל מכפר להם רמז שהגלות מכפר עונותיהם של ישראל: דלת רמז לארבע אמהות ובדלת יש שני פרקים רמז ששני אמהות היו עיקר שהם לאה ורחל. דל"ת ד' אמהות היו דלת פתוח לרבויה הזרע שמי"ב שבטים נתפשטו ישראל.

מילוי הדלת עם התיבה עולה י"ב שמד' אמהות יצאו י"ב צדיקים גמורים מספרים תהלות ה'. דל"ת בראשי תיבות דור לדור תהלתה.

דל"ת דוד לעולם תחיה שדוד מלך ישראל חי וקיים לעולם דלית דלות לישראל תכפר: ה"ה רומז לחמשה חומשי תורה וה"ה מוציא ה' הרי עשרה רמז לעשרת הדברות שכלול בהם כל התורה ובה"ה אין הרגשה בהוצאה מן הפה רמז והתקמה מאין תמצא גם מה שאין הרגשה בהוצאה לרמזו שילמוד בצניעות ולא יתגדל בלימודו.

ה"ה מוציא ה' רמז יחייב חקמתא לחכימין לפי שה"ה רמז לחמשה חומשי תורה. ה' ג' פרקים יש בה לרמז שכל הזוכה לתורה זוכה לג' פתרים לכתר פהונה פדכתיב ובני דוד פהנים היו קראם פהנים על שהיו בני תורה פתר מלכות דכתיב בי מלכים מלכו וזוכה לכתר שם טוב פנודע: ו"ו היא עץ החיים ובה יש שני פרקים רמז ליחוד קב"ה ושכינתה דכולא חד: ו"ו מוציא ו' רמז שהצדיקים יכולים לעשות פעולותיו של עץ החיים מה הקב"ה מחיה מתים אף הצדיקים מחיים מתים ו"ו פצורת עמוד ו' מוציא ו' רמז לשני עמודים יכין ובועז: זי"ן רמז לשבעה כוכבי לכת וזי"ן יש בה שני פרקים לרמז ששני כוכבים מנהיגים להם זי"ן בר"ת זוכרים ישראל נסים פלומר שישראל זוכרים תמיד הנסים שהקב"ה עושה עמם זי"ן בר"ת זרע ישראל נפדים שישראל נפדים בין האומות ונפדים מהם מפל הדברים פדחז"ל גלתה יהודה מעוני ואה"ע אינן גולים אלא גלות של ישראל הוא גלות בעבור שאין מתערבין עמם ואין אוכלים ממאכל ומשטה שלהם.

זי"ן פנגד ז' רקיעים ז' ארצות ויש פמה דברים על שבעה פנודע יום שבת בשביעי ולכן צורת הזי"ן פמין מטה שע"י ז' רקיעים שבעה ארצות כו' שפרא נפך עונו ותפארתו ולרמז לזה הזין פצורת מטה עוז תפארה: ח"י"ת רמז לשמונה ימי המילה ובה יש שלשה אברים רמז לג' דברים שבמילה שהוא מילה פריעה מציעה.

ח' לשמונה רמז לשמונה נסיכי בני אדם שעתידין לבא עם המלה המשיח ולכן ח' פצורת סופה שעל ידה יקים סוכת דוד הנופלת. ח' שמונה רמז לשמונה פרקים שבתפילין ארבע שפראש וארבע שפיד.

ח"י"ת בר"ת חושן ישועות תפלין לפי שהתפלין הם חושן ישועות לישראל פדכתיב וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליה ונראו ממך. ח"י"ת בר"ת חיות ישראל תורה שהתורה נותן להם חיים גם בר"ת חקמת ישראל תורה פדכתיב פי היא חקמתכם ובינתכם לעיני

כָּל הָעַמִּים חֵי"ת חוֹנְנֵי יִשְׂרָאֵל תַּתְּבַרְךָ: טִי"ת רָמְזוּ לְתַשְׁעָה חֻדְשִׁים שֶׁהוֹלֵךְ בְּמַעֲי אָמוּ וְלָכֵן ר"ת נֶשֶׁל טִי"ת טִיבוֹר יוֹנֵק תִּינוּק פְּאוּמָרָם ו"ל (נִדְהָ פ' הַמִּפְלָת) שֶׁהַתִּינוּק בְּמַעֲי אָמוּ יוֹנֵק וְאוֹכֵל מִמָּה וְשָׂאמוּ אוֹכְלֵי וּמָה שֶׁאוֹכֵל הוּא מִהַטִּיבוֹר וְזֶה טִיבוֹר יוֹנֵק תִּינוּק פְּלוֹמֵר מִן הַטִּיבוֹר יוֹנֵק הַתִּינוּק וְלָכֵן צוּרַת הַטִּי"ת פְּצוּרַת בָּטָן הַמְּלֵאָה.

טִי"ת בֵּר"ת טוֹב יְטִיב תְּמִיד שֶׁהַקֵּב"ה מְטִיב תְּמִיד עִם הָאָדָם בְּעוֹדוֹ בְּבָטָן אָמוּ מִזְמִין מְזוֹנוֹתָיו שֶׁם וְכִשְׂיוֹצָא לְאֹוִיר הָעוֹלָם פְּכָר נוֹתֵן לוֹ הַחֶלֶב טִי"ת בֵּר"ת טוֹב ה' תְּמִיד רָמְזוּ שֶׁהַקֵּב"ה מְטִיב עִם הָאָדָם תְּמִיד אֵע"פ שֶׁהוּא רָשָׁע וְאֶפִּילוּ בְּשָׁעָה שֶׁאָדָם חוֹטֵא הוּא עוֹמֵד וְנוֹתֵן לוֹ חַיִּים וּמִזְמִין לוֹ מְזוֹנוֹת.

טִי"ת ט' הוֹר יִשְׂרָאֵל ת"ם: יו"ד עֲשָׂרָה רָמְזוּ לְעֲשָׂרַת הַדְּבָרוֹת וְיו"ד צוּרַת נִקְוָה לֹאֵמֵר שֶׁכָּל מִי שֶׁעוֹסֵק בַּתוֹרָה אֵין מִי שֶׁיִּכּוֹל לְשַׁלֹּט בּוֹ כְּנִקְוָה זֹאת שֶׁאֵין בָּהּ תְּפִיסָה וְיָדוּעַ שֶׁהַנִּקְוָה הִיא פְּצוּרַת בָּבַת הָעֵין לֹאֵמֵר שֶׁכָּל הַנוֹגֵעַ בְּמִי שֶׁעוֹסֵק בְּתוֹרָה פְּאִילוּ נוֹגֵעַ בְּבַבַּת עֵינוֹ.

יו"ד בֵּר"ת יֶאֱכְלוּ וַיִּבְרָךְ דָּוִד רָמְזוּ לְאֶמְרָם ו"ל (פְּסוּחִים דָּף קי"ט ע"ב) עֲתִיד הַקֵּב"ה לְעֲשׂוֹת סְעוּדָה לְצַדִּיקִים בְּג"ע וְלְבַסּוֹף נוֹתֵנִין כּוֹס בֵּינֵי דָוִד וְאוֹמֵר אֲנִי אֶבְרָךְ וְלִי נָאָה לְבָרְךְ שֶׁנֶּאֱמַר כּוֹס יִשׁוּעוֹת אֲשָׂא וּבָשָׂם ה' אֶקְרָא וְיו"ד כְּנִגֵּד עֲשָׂרָה דְּבָרִים שֶׁצָּרִיךְ כּוֹס שֶׁל בְּרָכָה.

יו"ד יִשְׂרָאֵל וַיהוָה דוֹדֶיהָ שֶׁל הַקֵּב"ה: פ"ף עֲשָׂרִים רָמְזוּ לְעֲשָׂרִים גְּרָה הַשֶּׁקֶל שֶׁהִיָּה בָּא לְכַפֵּר עַל פֶּשַׁע וְתִיבַת פ"ף בֵּר"ת פְּפֶרֶת פְּשָׁעִים. פ"ף רָמְזוּ לְכ"ף אַחַת עֲשָׂרָה זֶהָב מְלֵאָה קִטְוֶרַת.

פ"ף ר"ת פֶּהֵן פּוֹתֵם שֶׁהַפֶּהֵן פּוֹתֵם תַּחֲזִילָה לְכָל דְּבָר שֶׁבִקְדוּשָׁה. פ"ף בֵּר"ת פְּפִיָּה פְּתוּחַ לְתַת לְעֵנִי.

פ"ף פֶּהֵן פּוֹדָה פֶּהֵן פּוֹרֵשׁ כְּלוֹמֵר שֶׁהַפֶּהֵן יִפְדָּה כָּל דְּבָר שֶׁצָּרִיךְ פְּדִיוֹן וְכֵהֵן פּוֹרֵשׁ בְּמִלְחָמָה כְּדֹכְתִיב מִי הָאִישׁ הִירָא וְרָךְ הַלֵּבֵב יִלָּךְ וְיִשְׁלֹב לְבֵיתוֹ אוֹתִיּוֹת פ"ף כ' פְּפוּפָה וּפ' פְּשׁוּטָה לְרָמְזוּ שֶׁיִּתֵּן מְלֵא פֶּה לְעֵנִי בְּצִינְעָא וַיִּפְיֶסְהוּ בְּפֶה פְּשׁוּטָה: לְמַד הוּא בְּאֶמְצַע הָאוֹתִיּוֹת כְּמִלָּךְ בְּגָדוֹד וּמְרִים וּמוֹרָה כְּתָרוֹ שֶׁהוּא הַמְּגַדֵּל הַפּוֹרֵחַ בְּאוִוִיר לְהִיּוֹת צוּפָה וּמְבִיט וּלְמַד בֵּר"ת בְּהִיפּוּף דָּרָךְ מְלָכִים לְחַקוֹר.

לְמ"ד לְשִׁמּוֹר מְזוֹנוֹת דְּלַתוֹתִי: לְמ"ד בְּמִסְפַּר קָטָן עִם הַמְּלָה עוֹלָה י"ב וּבג' אֶבְרִים שֶׁיִּשׁ בָּאוֹת לְמ"ד עֲצָמָה עוֹלָה י"ה רָמְזוּ לְשָׁלְשִׁים יוֹם שֶׁל חֹדֶשׁ שֶׁעַד ט"ו יָמִים הַלְּבָנָה מִתְחַדֵּשׁ לְמ"ד בְּהִיפּוּף דָּוִד מְחִיָּה לְמַתִּים שֶׁעֲתִיד לְהַחֲיוֹתָם וּלְחַדֵּשׁם כְּחִידוּשׁ הַלְּבָנָה וּלְכָף אוֹמְרִים בְּבִרְכַת הַלְּבָנָה שֶׁהֵם עֲתִידִים לְהַתְּחַדֵּשׁ כְּמוֹתָהּ: מ"ם אֶרְבָּעִים יוֹם שֶׁנִּיחַנָּה הַתּוֹרָה.

מִם בֵּר"ת מִחְלֻנָּת מְלָאָכִים מִשֶּׁה מְתִיבָרָא מְלָךְ מְלָכִים מְסַדֵּר מְלַמֵּד מְאָמְרִים מְצָרִים יְרַדְתָּם מִשָּׂא מִתָּן יֵשׁ בֵּינֵיכֶם. מ' יֵשׁ בָּהּ אֶרְבָּעָה אֶבְרִים רָמְזוּ לְד' אוֹתִיּוֹת שֶׁבְּשֵׁם שֶׁבְּאֶמְצָעוֹת הַתִּירָה שֶׁנִּיחַנָּה לְאֶרְבָּעִים יוֹם אָדָם מְכִיר לְבוֹרָאוֹ.

מ"ש בֵּר"ת מְמִית מְחִיָּה שֶׁע"י פֶּחַ הַתּוֹרָה שֶׁנִּיחַנָּה לְאֶרְבָּעִים יוֹם אָדָם יְכוֹל לְהַמִּית וּלְהַחֲיוֹת כְּדָח"ז לְנֵתן עֵינָיו בּוֹ וְעֲשָׂאוֹ גַל שֶׁל עֲצָמוֹת וּכְאֵלֶיהוּ שֶׁהַחִיָּה מְתִים. מ"ם מְלָךְ מְמִית מְחִיָּה מְצָמִית מְמָרְוִים מְחִיָּה לְכָל בְּשָׂר.

מ"ם מלך מולך ממליך שהקב"ה מולך תמיד וממליך לאחרים פדכתוב ומהקם מלכין:
נו"ן חמשים שערי בינה וכןגדם ו' שערי טומאה ולכן נו"ן נוטריקון חמשים וחמשים
שהוא ו' ונ' לרמז זה לעומת זה עשה אלהים.

נון בר"ת נושא ונותן רמז שפעמים הקדושה נוטל מה שבטומאה ופעמים בהיפך
כשישראל אינו זכאים אז גורמים גלות השכינה ח"ו וכשישראל זכאים אז הקדושה גולה
כל מה שבטומאה: נו"ן נוקם ונוחם שפעם נוקם ופעם נחם.

נון נזפיר נסים ונפלאות שאתה עושה שאע"פ שיש חמשים שערי טומאה עשה הקב"ה
שלא יהיה כל כך פח בטומאה כמו בקדושה שאם ח"ו היה פח בטומאה פבקדושה לא
היה תקומה ח"ו ולכך נו"ן כפופה נו"ן פשוטה רמז שצד הטומאה כפופה.

נו"ן נעשה ונשמע רמז שחזר הקב"ה לכל האומות שהם מצד חמשים שערי טומאה ולא
קבלו התורה עד שבא לישראל שהם מחמשים שערי בינה ואמרו נעשה ונשמע: סמך
ששים מסכתות סמך בר"ת ס' מסכתות פתורה רמז חביבים דברי סופרים כד"ת סמ"ך
ר"ת בהיפוך פהן משיח סומך שהכהן המשיח סומך לישראל בדברים באמור אליו אל
תיראו ואל תחפזו ורמז זה בס' שרומז לששים מסכתות שבזכות התורה היו נוצחים
במלחמה כאומרם ז"ל (סוטה דמ"ד ע"א) מי האיש הגרא מהעבירות שבידו ילך וישוב
לביתו וכל מי שיש בידו תורה אין בידו עון שמספיק לימוד התורה שעוסק ביום לכפר
על עבירות שבלילה ועסק התורה שבלילה לכפר על עונות שביום וק"ו הוא ומה קרבן
הבקר היה מכפר על עונות שבלילה וקרפן הערב על עונות שביום וק"ו הוא ומה קרבן
הקרבות על אחת פמה וכמה לפי שהעוסק בתורה כאילו מקריב כל הקרבות: עין
שבעים סנהדרין עין ר"ת עדה ישרה נידונים ע"י נעימים שהם הסנהדרין עין ר"ת עין
הנוצרים לסנהדרין שאלהים נצב בעדת אל: פא עולה במספר שמונים פלגשים פדכתוב
ששים המה מלכות ושמונים פלגשים ועלמות אין מספר ובג' אותיות הסמוכות זו לזו
סע"פ רמז זה הפסוק ס' ששים מלכות פ' שמונים פלגשים ע' עולמות אין מספר.

פ"א בר"ת פדה אלהים את ישראל מפל עונותיו. פ"א פנה אלי וחנוני.

פ"א פנה אל תפלת הערער: צד"י בר"ת צדקת צדיק ישמור דרכו צד"י למפרע ישראל
דוחים צרות לפי שישראל שהם צדיקים יכולים לדחות את הצרות צדי צדיק דובר
ישרות פלומר לעולם אין הצדיק מוציא מפיו דבר לבטלה אלא לעולם דובר ישרות
דברים נכוחים.

צדי צדק דברי יושר. קוף מאה ברכות שחייב אדם בכל יום קו"ף בר"ת קונה ומחדש
פודה.

קוף למפרע פותח ומברך קדוש פלומר הקונה פלים חדשים והמחדש איזה דבר והפודה
דבר שצריך פדיון ופוחם פיו ומברך קדוש יתקרי. קוף פודה וגואל קהל קדושים קו"ף
פונה ויודע קירות לבות בני אדם.

בק' יש ארבע אברים שפל מי שהוא קדוש ראוי לדבר באבי"ע עולמות. ו' במילוי ג'
אותיות רמז שבפולמות ב"ע יכול לדבר בפרהסיא ובעולם האצילות במחשבתו בלבד:
ריש מאתים לנוטרים את פריו ור"ת ריש למפרע שונאי ישראל רבים פלומר שבעבור

שִׁישְׂרָאֵל מְשַׁמְרִים שְׂכַר הַמְצוֹת יֵשׁ לָהֶם שׁוֹנָאִים הַרְבֵּה שִׁשְׁבָּעִים אֲנוֹמוֹת שׁוֹנָאִים לְיִשְׂרָאֵל.

רִישׁ בֵּר"ת שִׁירַת יִשְׂרָאֵל רְצוּיָה שֶׁאֵע"פ שֶׁפְּנֻלָם שׁוֹנָאִים לְיִשְׂרָאֵל הֵם חֲבִיבִים לְפָנֵי הַמְּקוֹם וְשִׁירָתָם וְתַפְיֻלָּתָם רְצוּיָה לְפָנֵי הַמְּקוֹם רִי"ש בָּה ב' אֲבָרִים רָמְזוּ שִׁישְׂרָאֵל הֵם רֹאשׁ לַמְּטָה לְכָל הָאֲנוֹמוֹת שִׁישְׂרָאֵל בְּלִבְד חֲבִיבִים לַמְּקוֹם וְגַם הֵם רֹאשׁ לַמַּעֲלָה שֶׁחֲבִיבִין יִשְׂרָאֵל לַמְּקוֹם יוֹתֵר מִמֶּלֶאכֵי הַשָּׂרָת.

רִישׁ בֵּר"ת לַמְּפָרַע שְׂרִים יַחַד רְדְפוּנֵי שְׁפָל שְׂרִים שֶׁל מַעֲלָה תְּמִיד רוֹדְפִים לְיִשְׂרָאֵל. ר' יֵשׁ בָּה ג' אוֹתוֹת לְרַמּוֹז לִג' אֶהוּבִים הַקַּב"ה וְיִשְׂרָאֵל וִירוּשָׁלַיִם וְשֶׁלְשֵׁתָן מִתְחִילִים בִּי"ו ד' וּבְחִיבוּרָם נַעֲשׂוּ סְגוּלָתָא.

רִישׁ ר"ת ה' שְׁפָל יְרָאָה: שִׁין שְׁלֵשׁ מְאוֹת כְּמוֹ שֶׁעוֹלָה פְּנִים שֶׁל שֵׁם הַנְּיָה בְּאוֹתוֹת א"ת ב"ש י"ם ה"ץ ו"ף ה"ץ שְׁאוֹתוֹת ס' ז' ה' צ' עוֹלָה ש'. שִׁין בֵּר"ת שֵׁם ה' יִנְפִיר בְּכָל צָרָה בִּשְׁוֹ יֵשׁ בָּה שְׁלֵשׁ פְּתָרִים רָמְזוּ לִג' שְׁמוֹת הוֹי"ה אֲדָנוֹת אֱלֹהִים וְהַשִּׁין בְּעֶצְמָה שֵׁם שְׂדֵי: תִּיו אֲרַבַּע מְאוֹת אִישׁ עֲמוֹ שֶׁהֵבִיא עָשׂוּ לְהִלָּחֵם בְּיַעֲקֹב.

תִּי"ו בֵּר"ת ת"ם יְחִיָּה וְיַצְלִיחַ תָּם שֶׁהוּא יַעֲקֹב שֶׁנֶּאֱמַר וְיַעֲקֹב אִישׁ תָּם יְחִיָּה וְיַצְלִיחַ וְלֹא יוֹכֵל עָשׂוּ וְעֲמוֹ לִיגַע בּוֹ. תִּי"ו ר"ת תּוֹרַת ה' תְּמִימָה וּבְרָה.

תִּי"ו תִּרְאָה יְשׁוּעוֹת וְנִחְמוֹת בְּזִכּוֹת הַתּוֹרָה וּמִי הֵם תְּמִימִים יְשָׁרִים וְצַדִּיקִים הֵמָּה יִרְאוּ וְיִשְׁמְחוּ. תִּי"ו תַּכְּנֹו יִרְאוּ וְיִשְׁמְחוּ רָמְזוּ לְכָל דְּבַר תּוֹרָה צָרִיף הַכְּנֹה וְרִאָיָה מִתּוֹף הַסֶּפֶר וְשִׁמְעָה מִרְבוֹ: אֶלְפָּא בֵּיתָא ה' אֶלְפָּא א"ל אֱלֹהִים.

ב' בְּרָא בְּרֵאשִׁית. ג' גּוֹזֵר גְּזִירוֹת ד' דּוֹבֵר דְּבָרִים ה' הוּא הַמְּנַהֵיג.

ו' וְנִתְּרַן וּמִזְכָּה. ז' זוֹכָה וּזְכָאִים (פִּי זוֹכָה וּזְכָאִים שְׁפָל מִי שֶׁהוּא זְכָאִי מִמְצִיאִין לוֹ זְכוֹת) ח' חוֹמַל חֲטָאִים.

ט' טוֹבֵל טְמֵאִים. יוֹצֵר יְצִירוֹת כ' כּוֹתֵר פְּתָרִים לְבַעֲלֵי תְּשׁוּבָה שֶׁטְּבִלוּ ל' לְלִשׁוֹן לְמוֹדִים.

מ' מְלִין מְסַדֵּר נ' נִנְחַם נִחְמוֹת ס' סוֹדֵר סוֹלְמוֹת ע' עֲלִיוֹנִים עוֹלִים (הֵם יִשְׂרָאֵל שֶׁהִיוּ עֲלִיוֹנִים וּפְדוּיִים דְּמַעֲיָקְרָא) פ' פְּדָה פְּדוּיִים צ' צָדֵק צַדִּיקִים ק' קָהַת קְדוֹשִׁים ר' רוֹצִים רַחֲמִים ש' שׁוֹכְנֵי שְׁפָאִים (הֵם אֵה"ע) תְּמִיד תְּדַיְקֵם וְסַדֵּר אֶלְפָּא בֵּיתָא זֹאת כְּסַדֵּר הַקְּלוּף אֶלְפָּא בִּינָה גְּמוּל דָּלִים לְכֹן צָרִיף כְּדֵי לְהַבִּין קִשְׁר הַדְּבָרִים שִׁיְקָרָא הַקּוֹרָא אוֹתָהּ בְּהַקְּלוּף אַחַד וְלֹא יִכְסִיק בֵּין הַדְּבָרִים: אֶלְפָּא בֵּיתָא ו' אֶלְפָּא בֵּית אֵל בְּרוּף גְּדוּל דַּעוֹת הוֹנָה וְיִהְיֶה הַזּוֹכֵר חֲכָמִים טוֹב יִשָּׁר פְּתָר לַעֲמוֹ מְשִׁים גְּסִים סְמוּכוֹת עוֹשֶׂה פּוֹדָה צוּעֵק קוֹל רְנִינּוֹת ש"ס תְּהִלָּתוֹ: פִּירוּשׁ הַקַּב"ה נִקְרָא אֵל בְּרוּף וְגְדוּל בְּהִיּוֹת שְׁפָל הַדַּעוֹת כְּלוּלִים בּוֹ וְיוֹדַע דַּעוֹת כְּנֻלָם וְהוּא הוֹנָה וְיִהְיֶה שְׁבִיחַת יוֹדַע כָּל הַדַּעוֹת מִהַנּוֹה לָהֶם כְּפִי מַחְשְׁבוֹת שְׁאֵלָתָם שִׁישׁ בְּדַעְתָּם וְזוֹכֵר אֵת הַחֲכָמִים וְהַצַּדִּיקִים לְתַת טָרְף לְנַפְשָׁם אַע"פ שֶׁהֵם אֵין שׁוֹאֲלִים כְּדֵי שְׁלֹא לְהַטְרִיחוֹ כְּרַבֵּי חֲנִינְא שְׂדֵי לוֹ בְּקַב חֲרוּבִין וְלֹא הִיָּה דוֹאָג וְאַע"פ שֶׁהֵאָדָם מַחְסִיד וּמַצְדִּיק עֲצָמוֹ עכ"ז אֵינוֹ חֲזִיב לוֹ הַקַּב"ה כְּלוּם שְׁאֵם צַדִּיקָתָּ מֵהַ תַּתָּן לוֹ אֶלְאָ שְׁמַצֵּד חֲסִדּוֹ שֶׁהוּא טוֹב וְיִשָּׁר כְּתָרָה לַעֲמוֹ מְשִׁים וְנִסִּים סְמוּכוֹת עוֹשֶׂה לָהֶם כְּלוּמַר זֶה אַחַר זֶה וּפּוֹדָה

לפל צועק אליו ומזפיר תהלותיו: אלפא ביתא ז אלף אחד וקריאת אלף רמז שלאחד
שהוא הקב"ה אלף אלפים ישמשוניה.

אלף אמרתי לה' פדני שיבא ישועתי בידו דנקא ולא ע"י אמצעי. אלף למפרע פקודיך
לעולם אשמור.

אלף אשחר לבקר פניך פלאך לשוני אשיחה. אלף אתה לעולם פוקד אדם לרגעים פחדך
הפונה אתה ה' לכל העולם פוקד תמיד ובזה האדם לרגעים יושבבפחדך לפי שהוא נפקד
לרגעים.

אלף אדני לישראל פודה שעתיד השכינה לפדות לישראל. ובאותיות דרבי עקיבא אלף
מהו אלף מלמד שאמרה תורה אמת למד פיה כדי שתנפה לחיי עולם הבא פיה למד אמת
כדי שתנפה לחיי עה"ב ונראה שפונת הפלל לומר פדךך שאמרו ו"ל (במ"ר פ' בחקתי)
גבי דוד חשבת דרכי שכל כך הרגיל דוד עצמו להלך לבית המדרש עד שהרגלים היו
מוליכות אותו מעצמן ולזה אמר פאן אמת למד פיה וכיון שהרגלת בזה אס"כ פ"ה למד
אמת מעצמה פיה מדברת אמת.

עוד שם אפתח לשון פה נפה לשון אפתח. עוד שם אמרתי לעמי פארתי.

פארתי לעמי אמרתי: בית באותיות דרע"ק אל תקרי בית ומהו בית אמר הקב"ה בניתי
יצרתי תכנתי בניתי בפלטרין אחד למעלה ואחד למטה יצרתי כל סדרי בראשית תכנתי
חיי עולם הבא שגאמר מי תפן את רוח ה' ע"כ ולע"ד נראה בית בית ישראל ברכו את
ה' ובית בר"ת בית ישראל תהלתו ואות בית רומז לבנין ולכן בית ה' תבנה שהוא
בהמ"ק שעתיד הקב"ה לבנותו.

בית במהרה ירושלים תבנה בית בינו ישראל תורתו. בית תהלות ה' בשורו: גימל אותיות
רבי עקיבא גמלתי יחד מחסדים לדלים לדלים מחסדים יחד גמלתי עכ"ל.

ולענ"ד נראה גימל גימל נפשו איש חסד. גימל גומל לנפשו מברך ה' משום שע"י נפשו
אדם מפיר לבוראו דלכן אמרו ו"ל (פ"ק דברכות ד"י ע"א) חמשה דברים נאמרו בנשמה
מה הקב"ה רואה ואינו נראה כך הנשמה רואה ואינו נראה כו' והבין זה.

גימל גואל ישראל מלך לעולם. גימל גילו ישראלים ממזקש לצים שעתיד הקב"ה לעשות
בהם פשימליך.

גימל לעמו יהיה מנחם גואל שבעבור גימל שהוא הגמילות חסדים ישלח למשיח ששמו
מנחם שיגמל לעמו: דלת באותיות רבי עקיבא מפני מה דלת גותן פניו כלפי ה' א שכל
מי שהוא דל בעה"ז עשיר הוא לעה"ב ועש"ב.

דל"ת ויגשו לשבור הדלת באנשי סדום לפי שהדלת עדות באחדותו ית' דלכן דלת של
אחד רבתי וריש של לא תשתחנה לאל אחר רבתי כדי שלא תתחלה בין דלת לריש
והרשעים הללו באו לשבור הדלת לעשותו ריש שפחשו באחדותו ותברך.

דלת דלתי לאנרח אפתח ולכן דלת דלתי לאורח תפתח שהדלת דולה ברכה לאדם שע"י
שעושה עם העניים מתברך וכל המכניס אורחים כאלו מקבל פני שכינה והספנה משפיע

לזה: ה' באותיות רבי עקיבא אין ה"א אלא שמו של הקב"ה שבו נברא העולם פלו שנה אלה תולדות השמים והארץ בהבראם אל תקרי בהבראם אלא בה"א בראם ע"כ.

ולעד"ן ה' הא לכם זרע על ידי הא שהוא שמו של הקב"ה והוא המהוה והמקנים פל זרע שבעולם: ו"ו באותיות רבי עקיבא ו' ז' חותמות של הקב"ה שנתחמו כל שמות המפורשים שעל פסא הכבוד שנאמר זה שמי לעולם אלו שמות המפורשים וזה זכרי לדור נדור אלו חותמות השם שכל שם ושם שבמרכבה יש לו חותם ויש לו כינוי ע"כ ולע"ד נראה ו"ו ווי העמודים וקב"ה עמוד על כל העמודים ומלה כל המלכים והוא אלהי האלהים והפל תלוי בו וכולם לפניו כלא חשיבין ולכן ו' אות אשר הוא בשמו הגדול: זין באותיות רבי עקיבא שמות של הקב"ה זין זן ומפרנס כל יצורי ככל יום ויום מקרני ראמים ועד ביצי כינים שנאמר מפרי מעשיה תשבע הארץ ע"כ.

ולעד"ן זין זדון לבד השיא שזין מלשון זדון וכלי זין להלחם והזין בא להזהיר על הזדון שמאחר שזין שמו של הקב"ה שזן אותה כמו שדרש ר' עקיבא א"כ איך יעלה זדון בלבבך ולכן אמרו ז"ל (ברכות פ"ד דכ"ט ע"ב) לא תרתח ולא תחטא: חית באותיות רבי עקיבא אל תקרי חית אלא חטא מפני שחטא נחשב להם לרשעים ישרה כצדקה בשעה שהם רואים פני גהינם ומקבלים עליהם דינה של גהינם וכיון שמעלין אותם וחוזרים בתשובה לפני הקב"ה מיד מתקבלים לפני שכינה כצדיקים וחסידים שלא חטאו מעולם ומקבלים שכר על חטא שהיה בידם כצדקה שנאמר ובשוב רשע מרשעתו ועשה משפט וצדקה עליו חיו יחיה כו' בהם יחיה לא נאמר אלא עליהם מלמד שעליהם יהיה עם הצדיקים והחסידים לעה"ב ולא עוד אלא שמעלים אותם אצל השכינה מפני ששברו את לבם בתשובה לפני הקב"ה שנאמר קרוב ה' לגשברי לב עכ"ל: פירוש המאמר בשעה שהם רואים פני גהינם הפונה כיון שבעוה"ז הרשעים רואים בעיני שכלם פני גהינם ומהפחד מקבלים עליהם בזה העולם דינא של גהינם פלומר שכל מה שהיה עתיד לעשות לו בגהינם מקבל מיסורין בעה"ז מתעניות וסגופים וכיון שמעלין אותם הדברים האמורים וחוזרין בתשובה לפני הקב"ה מיד מתקבלים לפני השכינה כצדיקים וחסידים שלא חטאו מעולם שמיד כשעלה בלבבם התשובה נחשב להם כמעשה שהמחשב מצטרפת למעשה ומדונייק מהפסוק באומרו ובשוב רשע מרשעתו כו' חיה יחיה שמיד בשובו אע"פ שעדין לא סיג עצמו גזרו עליו חיים בעוה"ז וחיים בעוה"ב וזהו כפל חיה יחיה: חית ונקם אברהם מעל פני מתו ונדבר אל בני חת לאמר רמו שאסור לצדיק לדבר עם הרשע פי אם לעת הצורך כדרך שאמרו ז"ל (ענין בפ"ז דסוטה דמ"א ע"ב) מחנפין את הרשעים מפני דרכי שלום ולכן אע"פ שבני חת היו חוטאים ושמו מעיד עליהם לעולם וכמו שדרש ר"ע אל תקרי חת אלא חטא עכ"ז ונדבר עמהם אברהם לתועלתו ולכן חית בר"ת חטאים ישרים תרדפם אמנם בעת שצריכים מהם אז הישרים תרוממים לחטאים ומחנפין אותם מפני דרכי שלום: טית באותיות ר"ע אל תקרי ט' אלא טיט ומהו טיט זה טיט שבדוד של הקב"ה שנאמר (ירמיה י"ח) הנה כחומר ביד היוצר שכל העולם פלו לא נברא אלא הימנו ולבסוף עתידין כולם שחוזרין לטיט שנאמר (קהלת ג) הכל הולך אל מקום א' הכל היה מן העפר ואין טיט אלא עפר שנברא ממנו אדם הראשון שנאמר וייצר ה' אלהים את האדם עפר מן האדמה עכ"ל (פי' טיט זה חומר היולי כמו שפי' הרמב"ם

והרמב"ן ז"ל בפ' בראשית (ולעד"ן טית אל תקרי טית אלא טיט זהו חותמו של הקב"ה שחותם בטיט כשהגזרה אינה קשה כל פה פדח"ל (במ"ר במגילת אסתר ע"פ אם על המלך טוב) שאמר מרע"ה לאליהו בימי אשורוש ראה אם נחתם הגזרה בדם אם הוא בטיט יש תקומה כו' וטיט הוא טינא בר טינא שהלומד ושכח ורוצה לחזור הוא טינא בר טינא פדח"ל (יומא פ"ג דכ"ט ע"א) ובהיות שעתידי לחזור לתלמודו לכן גזרתו התנמה בטיט לפי שיש לו תקומה אם יחזור.

ובאותיות ר"ע עיין באות טיט שמדבר שם בענין תחנית הצדיקים: יוד באותיות ר"ע אל תקרי יו"ד אלא יד שהוא יד ושם טוב שעתידי הקב"ה ליתן להם לצדיקים לעה"ב בירושלים ובבית המקדש שנאמר ונתתי להם בביתי ובחומותי ע"כ ולעד"ן י אות היוד רומז על מעלתו וממשלתו של הקב"ה בעליונים ובתחתונים לפי שביוד יש תג למעלה ותג למטה ואם תמשך בתג נעשה ו"ו כזה ו' ונמצא ו"ו למעלה ו"ו למטה רמז למידת הת"ת שהוא הו"ו שהוא שליט בעליונים ובתחתונים יוד מלכי צבאות ידודון ידודון שמלאכי השרת מבקשים ומשתדלים תמיד להשגת קב"ה ומעלתו הרמוז באות הי"ד עד שבאים למקום בוכים ואין להם רשות ליכנס עוד ואומרים ברוך כבוד ה' ממקומו וזהו מלכי צבאות ידודון שמבקשים בסוד היודין יו"ד פותח את ידך שמיד נמשכים ומשפעים כל האצרות ומשם יורד לכל העולמות שפע ברכה והצלחה: כף באותיות ר"ע כף שכינה כף שהוא מכה זו על גבי זו בשמחה רבה בסעודתן של צדיקים לעה"ב ועומד ומרקד לפנייהם בסעודה על אותה שעה אומר ישעיה ה' רמה ידך ע"כ.

ולעד"ן כף פשוטה כף כפופה כשאדם פושט פפו מעט מלמטה פושטים הכף מלמעלה הרבה דהרי אדם נותן שיעור מלא פפו לצדקה ומקבל מלא פפו של הקב"ה מטוב פדח"ל וזהו רומז כף כפופה כף פשוטה.

ד"א כף כפופה כף פשוטה כשיש לאדם כף כפופה שמצמצם ידו מלתת לצדקה אז כף של הקב"ה פשוטה עליו ליסרו ביסורין. ד"א כף כפופה כף פשוטה רמז שתהא שמאל דוחה וימין פשוטה לקרב: וכפי דרשת ר"ע פ"ף זה כף שכינה שהוא מכה זו על גבי זו בסעודת הצדיקים כו' נוכל לומר כף כפופה של שכינה עתה שהיא בגלות אמנם לעתידי כף פשוטה על כל שליטה.

ד"א הנותן לצדקה מצוה יחשב לו לפני הקב"ה הממעיט כמרבה וזהו כף כפופה וכף פשוטה כלומר נקרא כף לרמזו שכולם שוין הנותן מעט כפי ערכו כהמרבה כפי ערכו. ד"א כף והכתי כפי אל כפי והניחתי חמתי.

כף וכפי פרושות השמים דהמתפלל יפשוט כפיו: למד באותיות ר"ע אל תקרי למד אלא לב מבין דעת ע"כ ולעד"ן למ"ד ולמדתם אנתם את בניכם שהלמ"ד בא על הלמוד לרמזו שהמלמד לאחרים מרבה חכמתו פדח"ל (אבות פ"ו) ומתלמידי יותר מכולם ולכן למ"ד בר"ת לב מבין דעת כמו שדרש ר"ע והטעם שבהיות מלמד לאחרים אז לבו מבין יותר דעת ובינה משום שמחכים עצמו בהיותו לומד לאחרים למ"ד בר"ת למד מתברר דעת: מ"ם עזים מאתים ותישים עשרים רחלים מאתים ואלים עשרים כל הפסוק הזה מסיים במ"ם רמז ששלקחם כולם בעלי מומין כדי שלא יקריבם לע"ז ובפ' נארא בפ' ויאמר ה' אל משה אמור אל אהרן קח מטף ונטה ידך על מימי מצרים על נהרותם על יאנריהם

ועל אגמיהם ועל כל מקוה מימיהם ויהיו דם ונהיה דם בכל ארץ מצרים ובעצים ובאבנים יש כ"כ ממים כמספר אותיות התורה שפרעה שקה רוצה לעכב לישראל במצרים כדי שלא יקבלו את התורה שניתנה למ' יום ילקה באות מ"ם ובמספר כ"ב ממים עד שקה מעפכם לקבל דת מכ"ב אותיות ומספר כ"ב ממים עולה תת"ף שהוא פת"ת מלשון פיתוי שפיתה לו הקב"ה על שהקשה עורפו גם פתת מלשון פתות אותה פתים שחתה הקב"ה גדולתו על שקה מחזיק עצמו לאלוה ומיעט אותו והקטין אותו ואת כל חילו פפתים: מ"ם מוציא מ"ם רמז שב' פעמים מ' עמד משה בקר מ' יום ומ' לילה כו' מ סמוך לה נ שהוא מן שבזכות התורה שניתן למ' יום אכלו את המן מ' שנים ובחז"ל (שבת ק"ד) מ' פתוחה מ' סתומה מאמר פתוח סתום יש דברים שניתן רשות לדורשן ויש שאמה מצווה לסותמן כגון מעשה מרפכה כו' ובזה נוכל לומר שםם ונון שסמוך לה נעשה מן שע"י המן היו משיגים לידע מאמר פתוח ומאמר סתים כדחז"ל (עיין ילקוט בשלח) שיהמן הנה מחפים להם וכדחז"ל (שם) לא נתן התורה אלא לאוכלי המן מנ"ס הם אותיות נמס רמז למן וחס השמש ונמס וכל מי שאינו עוסק בתורה שניתן למ' יום ימקו בעונם ונמסים מן החיים מם נן ר"ת מ'שה מ'לה נ'ביא נ'אמן שאע"פ שקה מלה כדכתיב ויהי בישורון מלה הנה נביא נאמן ופי' הר' יעקב ענייני נר"ו דזהו פונת הפתוח ולא קם נביא עוד בישראל כמשה שקה מלה נביא ונבואה תדירית ששואל אע"פ שנתנבא הנה דרף עראי וקודם שמלה כדאיתא בזוהר פרשה תרומה דקנ"ד ע"א על פ' ועשית שלחן עצי שטים: ובזה יובן פ' (שמואל א' יו"ד) על פן היתה למשל הגם שאול בנביאים משום שא"א זה בהיותו מלה ואע"פ שעדיין לא נתפרסם להם שגמשח נבאו ולא ידעו מה נבאו: נון ויהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל שהנון רמז לנשמה וכמו שדרש ר"ע נון מפי מה א' רובץ וא' זקוף ועומד מפני שנבראת בו נשמה לבריות שכל נשמה ונשמה פעם שהיא רובצת פעם שהיא זקופה בזמן שאדם זוקף נפשו זוקפת שגא' (משלי ח) נר ה' נשמת אדם חופש כל חדרי בטן עכ"ל.

והנה יהושע בן נון ומרע"ה היו בבחינת ב' אורות כדחז"ל (בתרא דע"ה ע"א) פני משה כפני חמה ופני יהושע כפני לבנה וזה צריך לזה לזה וכולם קשורים זה בזה וכולם חד בלי קיצוץ ופירוט ת"ת ומלכות ונהבן זה ומשה ת"ת ויהושע: סוד וגוף וברית כחד חשביו ליה ולכן סמוך מ' נ' שהוא משה ויהושע בן נון אחז"ל מי ששמו כשם הדג מכניסם לישראל לארץ וקשה בהיות שמו נון כשם הדג משום זה הוא מכניסם אלא י"ל הכניסן ע"י כדי שלא ישלח עין האומות עליהם פי יהושע הנה מזרע יוסף שנמשלו לדגים שאין שולט עליהם עין הרע ולכן מי ששמו כשם הדג מכניסן וגם בזה יובן הטעם שלא נכנסו על יד משה רבי' עליו השלום וגם במעשיו של משה לא הנה שולט עין הרע בהיות יהושע משרתו תמיד לא ימיש מתוך האהל ונהו יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל דלמה הזכירו בשם בן נון לומר שבהיות בן נון כשם הדג זהו הטעם דלא ימיש כדי שלא ישלח עין הרע במעשה ידיו: נון סמוך אותיות נס שכל הנסי' נעשים ע"י סוד ע"י המלכות נס רמז ליהושע בן נון שנעשה לו נס ע"י שסמכו משה בתפילתו י"ה יושיעך מעצת מרגלים ונעשה לו נס גדול אחר שנכנס לארץ כששלח שובה לו ספרים להלחם עמו ואמו של שובה ע"י כישוף הקיף כל מחנה יהושע בחומות של ברזל זו לפניו מזו ונעשה לו נס ובא יונה אחת וכתב יהושע אגר' וקשרו בכנף היונה שלח לפנחס שיביא

אָרוֹן הַקֹּדֶשׁ וְכִינּוֹן שֶׁנִּקְרַב אָרוֹן הַקֹּדֶשׁ נִשְׁתַּבְּרוּ הַחוּמוֹ' וְנִפְלוּ לְאָרֶץ וְעָשָׂה יְהוֹשֻׁעַ נִקְמָה בְּכָל אוֹיְבֵי הַשָּׁמַיִם מִ"נ מ' רָמַז לְמִשְׁהָ שֶׁקָּרְאוּ הַקַּב"ה מִשְׁהָ מִשְׁהָ נוֹן גְּסִים וְנִפְלְאוֹת שֶׁע"י מִשְׁהָ עָשָׂה הַקַּב"ה גְּסִים וְנִפְלְאוֹת: סָמָה סָמָה מְלִךְ בְּבָל עַל יְרוּשָׁלַיִם וְסָמָה אוֹתוֹת ס'ע"פ' וְהוּא מְלִשׁוֹן מְסַעֵף פּוֹרָה שֶׁהַקַּב"ה עֲתִיד לִיַּפְרַע מִכָּל הַרְשָׁעִים שֶׁשָׁלְחוּ וְד בִּירוּשָׁלַיִם כְּשֵׁיבָא הַיּוֹם בּוֹעֵר כְּתוּר פְּדֻכְתִּיב (יְשַׁעְיָה יו"ד) עוֹד הַיּוֹם בְּנוֹב לְעַמּוּד כּו' הִנֵּה הָאָדוֹן ה' צָבָאוֹת מְסַעֵף פּוֹרָה בְּמַעֲרָצָה וְרָמִי הַקּוֹמָה גְדוּעֵי וְהַגְּבוּהִים יִשְׁפְּלוּ כּו' וְסָמָה הוּא סוֹמָה כְּמוֹ שֶׁדָּרַשׁ ר"ע ז"ל סָמָה אֶל תִּקְרִי סָמָה אֲלֵא סוֹמָה זֶה הַקַּב"ה שֶׁהוּא סוֹמָה לְכָל הַנוֹפְלִים שֶׁנֶּאֱמַר סוֹמָה ה' לְכָל הַנוֹפְלִים ע"כ וְכַפִּי זֶה יָבֵא הַיֵּטֵב מֵה שֶׁדָּרַשְׁתִּי שֶׁה' שֶׁהוּא סוֹמָה לְכָל הַנוֹפְלִים יִנְקֵם מֵאוֹתָם שֶׁסָּמְכוּ יָדָם עַל יְרוּשָׁלַיִם כְּדָכְתִּיב (יִחְזְקִאל כ"ד) סָמָה מְלִךְ בְּבָל אֶל יְרוּשָׁלַיִם.

גְּסִי'ע אוֹתוֹת גְּסִי'ע רָמַז שֶׁנֶּסַע הַקַּב"ה לְיִשְׂרָאֵל בֵּין הָאֲנָמוֹת כְּדִי שִׁיתְקַבְּצוּ עִמָּהֶם גְּרָמִים כְּדָחַז"ל (פְּסָחִים דפ"ז) וְנִסְעָם כְּדִי שִׁיתְכַּפְּרוּ עֲוֹנוֹתֵיהֶם: נִסְעָ וְרוּחַ נִסְעָ מֵאֵת ה' וַיִּגְזוּ שְׁלוֹמִים מִן הַיָּם הַכְּנֻנָה קָדָם קוֹדֵם אוֹת נוֹן אוֹת מ"ם לוֹמַר מִמִּשְׁהָ נִסְעָ הַקַּב"ה מִן הָרוּחַ וְנִתְּנוּ לְשַׁבְעִים זְקֻנִים כְּדָכְתִּיב וַיֵּאָצֵּל מִן הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלָיו וַיִּתֵּן עַל שַׁבְעִים אִישׁ כּו' וְעַל יָדָם רוּחַ נִסְעָ מֵאֵת ה' וַיִּגְזוּ שְׁלוֹמִים: עֵינַי בְּאוֹתוֹת ר"ע עֵינַי לֹא נֶאֱמַר אֲלֵא עַל הַתּוֹרָה שֶׁהִיא עֵינַי לְכָל עֵינַי וְהִיא אוֹר לְכָל אוֹר וְהִיא חֲכָמָה לְכָל חֲכָמָה וְהִיא בֵּינָה לְכָל גְּבוּנִים וְהִיא מְדַע לְכָל יוֹדְעִים וְהִיא חַיִּים לְמַחְזִיקִים בָּה עכ"ל.

וְלַעֲדוֹן עֵינַי פִּי עֵינַי בְּעֵינַי יִרְאוּ בְּשׁוֹב ה' אֶת צִיּוֹן וְעֵינַי מְלִשׁוֹן עֵינַי שֶׁמְסִיבַת הַעֲנׁוּי שֶׁעָבְדוּ בַּגְּלוּת וְתִלְבְּנוּ וְזָכוּ לְרֵאוֹת עֵינַי בְּעֵינַי בְּנִחְמַת צִיּוֹן בַּע"ה וְאוֹתוֹת עֵינַי הֵם אוֹתוֹת יַעֲקֹב כְּלוֹמַר יַעֲקֹב וְכִינּוֹן עֵסְקוּ בַּתּוֹרָה שֶׁנִּמְשַׁל' לְעֵינַי שֶׁהִיא עֵינַי לְכָל עֵינַי כְּמוֹ שֶׁדָּרַשׁ ר"ע כּו' לְכֹן יַעֲקֹב יִרְאוּ עֵינַי בְּעֵינַי בְּנִחְמַת צִיּוֹן עֵינַי בְּגִימ' ק"ל שֶׁבְּדָבָר קָל שֶׁהִיא רֵאשִׁית הָעֵינַי מִפְתָּה הַיַּצָּר לְאָדָם לְהַאֲבִידוֹ לְפִי שֶׁרֵאשִׁית הָעֵינַי גּוֹרֵם הַעֲבִירָה כִּארז"ל (יְרוּשָׁלַיִם פ"ק דְּבָרִכּוֹת) עֵינַי וְלִקְבָא תְּנִי סְרִסְרִי דְעַבְרָה.

פ"א בְּאוֹתוֹת ר"ע אֶל תִּקְרִי פֵּה אֲלֵא פֵּה וְאֵין פֵּה אֲלֵא מִשְׁהָ שֶׁנֶּאֱמַר כִּי כַּבְדָּה וְכַבֵּד לְשׁוֹן אֲנֹכִי ע"כ וְלַע"ד נִרְאָה לְפָרֵשׁ שֶׁאֲדַרְבֵּה מִשְׁהָ שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ פֵּה נִקְרָא פֵּה לוֹמַר כִּי לֹא לְקַלִּים הַמְרוּץ שֶׁהָרִי מִשְׁהָ שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ פֵּה לְדַבֵּר אֲדַרְבֵּה הָיָה לוֹ פֵּה לְכָל פֵּה שֶׁדִּיבֵר לְפָנָי פְּרָעָה וְכָל הַזְקֻנִים אֲשֶׁר הִלְכוּ עִמּוֹ שֶׁהָיוּ בְּעַלֵּי דְבָרִים כְּשֶׁהִגִּיעוּ לְפִתַח פְּלִטְרִין שֶׁל פְּרָעָה בְּרָחוּ כִּארז"ל (מ"ר פ' שְׁמוֹת) גַּם דִּבְרַר עִם הַשְּׂכִינָה שֶׁהִיא פֵּה לְכָל פֵּה א"כ מִשְׁהָ דוֹקָא נִקְרָא פֵּה שֶׁמָּה הוֹעִילוּ הָאֲחֵרִים שֶׁבְּדוּרוֹ שֶׁהָיָה לָהֶם פֵּה מֵאֲחֵר שֶׁלֹּא הִגִּיעוּ לָזֶה בְּאִנְפֵּן שֶׁמִּשְׁהָ הוּא הַפֵּה: פ"א א רָמַז פֵּה אֶל פֵּה אֲדַבֵּר בּו פ'ף כִּי כָל פֵּה דוֹבֵר גְּבֻלָּה וְלָכֵן פֵּה כְּפוּפָה פֵּה פְּשׁוּטָה פֵּה דוֹבֵר גְּבֻלָּה: הָיָה כְּפוּפָה לַעֲת"ל וְכָל פֵּה שֶׁיַּעֲסוֹק בַּתּוֹרָה הָיָה זְקוּפָה בַּעוֹה"ז וְכַעוֹה"ב פֵּה רָמַז שֶׁרֵאשִׁי הָיָה שֶׁהָיָה לְאָדָם ב' פִּיּוֹת אֲחַת לְדַבֵּר דְּבָרֵי חוֹל וְא' לְתַלְמוּד תּוֹרָה כְּדָחַז"ל (עֵינַי ב"ס' יוֹסֵף תְּהִלּוֹת בְּפָסוּק מֵה יִתֵּן לָהּ וּמֵה יוֹסִיף גו' עי"ש) אֲלֵא שֶׁבְּרָא הַקַּב"ה פֵּה א' שֶׁעָמָה עוֹסֵק בַּתּוֹרָה כְּדִי שִׁיתְקַן מֵה שֶׁעֲנִינָת שֶׁהָפָה שֶׁטְמָאָה בְּדַבְרֵי תִפְלוֹ' יִטְהַרְנָה בְּדַבְרֵי תְּפִילוֹת וְיִטְהַרְנָה בְּדַבְרֵי תּוֹרָה וּבְזֶה יֵשׁ תְּקוּמָה לְאָדָם.

צדי באותיות ר"ע אל תקרי צדי אלא צדק זה צדקו של הקב"ה שהוא עושה עם בשר ודם ע"כ ולעד"ן אל תקרי צדי אלא צדיק וצד"י עולה במספר דק רמז שהקב"ה מדקדק עם הצדיקים על דבר דק שעושה ומינסרו בעה"ז פדי שינחיל עוה"ב צדי בר"ת צור דרפך ישרים שאע"פ שפעמים נותן יסורין לצדיקים אע"פ שלא חטאו עכ"ז דרכיו ישרים לפי שעושה פן פדי להרבות שכרן לעת"ל: צדי צוד צדוני כצפור אויבי חנם רמז באות צדי שעתידין האויבים לצוד להם על שלא היו צדיקים וקודם אות הצדי היא פ' שהוא צף מלשון צף הברזל רמז למה שהיו עתידין האויבים לעשות לישראל שנאמר (איכה ג') צפו מים על ראשי אמרתי וגזרתי: קוף באותיות ר"ע קוף זה משה אבי החכמה אבי כל הנביאים אבי החכמה שהקרי לפני פרעה כל דברי חכמה וכל דברי בינה וכל דברי עצמה וכל דברי דעה וכל דברי השכל בע' לשון והיו ע' סופרים פותבים ע' לשון וכל פתב וכתב עומדין לפני פרעה הרשע כו' ולעד"ן קו"ף אותיות פק"ו מל' פקו פלילה שסמוך לקוף אות רי"ש ושי"ן לומר שהרשעות והשקר מכחישים פמליא של מעלה קו"ף קנה קויתי ה' קנה אל ה' חזק ונאמץ לבך וקנה אל ה' ומספר אותיו קוף נקראת באותיו ש' עולה קו"ף ואינו כמספר הריש שעולה תק"י ונמצא שקריאת המספר שלה אינו נקראת באותיות של האות עצמה כאות קו"ף שקריאת מספרה פשוט שהרי קו"ף עולה קו"ף לרמזו שכל מי שמקנה להקב"ה הטוב שבא אליו הוא מהקב"ה בעצמו והיא בלי שום צער ובלבולים ולכן מספר הקו"ף פשוט בלי שום עירוב מאותיות זרות ודוק וכן אותיות בית דלת חית טית פא קוף חיו אין נכנסות אותיות זרות במספרם וטעם היותם ז' אותיות פשוטות במספרם להורות על הז' שהוא קודש ועיין בפ' בחקתי בענין הז' שהוא קודש: ריש באותיות ר"ע ריש זה הקב"ה ראש לכל העולם והוא קורא דורות ראשונים ודורות אחרונים שנאמר (ישעיה מ"א) מי פעל ועשה קורא הדורות מראש כו' רי"ש זה ראשו של הקב"ה שהוא דומה לכתם פז ע"כ.

ולענין דעתי נראה ר' ש' ת' הוא רשת הפונה הקוף שהוא משה רבע"ה כמו שדרש ר"ע באות ק' פרש רשת לישראל והפרידם מע' אומות רי"ש ראשון לציון הנה הנם שרי"ש שהוא הקב"ה שהוא ראש לכל הוא יגאל לישראל ויביאם לירושלים ורי"ש אותיות שיר ש'אז ישוררו שירה חדשה.

רי"ש יש"ר שהקב"ה ישר בכל עניינו על שהוכיחם בגלות שנאמר טוב וישר ה' ורי"ש אותיות יר"ש שעל מה שקבל ישראל היסורין ירש את הארץ רי"ש עולה תק"י שרי"ש שרומז לרשע תקיא לו הארץ כמו שנא' ולא תקיא הארץ אתכם לפי שבהיותם רשעים תקיא להם הארץ: שין באותיות ר"ע שין זה שיניהם של רשעים שעתיד הקב"ה לשוןכרו ג' פעמים א' בעה"ז וא' לימות המשיח וא' לעה"ב כשם ששי"ן זה יש לו ג' ענפים כד משבר הקב"ה שיניהם של רשעים ג' פעמים שנאמר (תהלים ג') קומה ה' הושיעני אלהי פי הפית את כל אויבי לחי שיני רשעים שברת כו' ולעד"ן שי"ן הוא אות שבתפילין ויש בה ג' ראשים רמז לג' קדושות שיהיו התפילין עליו ויש שין של ד' ראשים רמז שלא יסיר התפילין מעליו עד שישמע ד' קדישין קדיש הודו קדיש ברכו קדיש תתקבל קדיש יתום כמ"ש הרא"ש זצ"ל.

שי"ן אותיות יש"ן נראה שבא לרמז שהתפלגין פיון שנעשו ישנים צריכים בדיקה: ד"א שי"ן שי"י יובילו שי למורא ומי הוא זה נחמיה שמו וזהו מה שרומז נ'. שי"ן אותיות י"ש עולמות לצדיקים ומי ינחיל להם כל זה הנון שהוא הקב"ה נורא עלילות והוא משלים פעולתו של אדם.

שי"ן צנארה פמגדל הש"ן והשן הוא לבן שהוא רחמים ואות שין רומז לשם שדי שמרחם ואומר לכל צרותינו די: תיו באותיות ר"ע אל תקרי תיו אלא תאנה זה תאנתו של בשר נדם שהוא מתאנה בעוה"ז בכל יום ויום.

ולעד"ן תיו תאנה ותיו מלשון והתיות תיו רמז שכל ההולך אחר תאנות גופניות הקב"ה עושה לו אות במצחו באות תיו שהוא תמות ואם חוזר בו תיו תחיה: אלפא ביתא ח אלף ב"ג אלף בר"ת אמרתי לה' פדני בכבוד גדול לפי שהאלף רמז ליחודו של עולם ולו אנו מתפללים שיגרא הישועה מידו ונקא למען שמו אלף בית אב שאלף שהוא אחד א"ב הוא לאביונים וכיון שהישועה בידו ית' שאב הוא לכלם אז ב"א ג"ד וזהו א"ב ג"ד שמתחברים מאותיות אלו תיבות ב"א ג"ד שבהיות התשועה בידו באמת ב"א ג"ד א' ב' ג' רמז אלף שהוא אחד רמז שהקב"ה נותן בג לכל בריות ובג מלשון פתג המלך שד' שעוה עומד וזן מקרני ראמים ועד ביני ביני פנים אלף ב"ג א' אחד ב' בת ג' גבר רמז שג' שנתפים יש באדם הקב"ה שהוא אחד וכת שהיא האשה וגבר שהוא האיש ואות ב' וג' הופכין פניהם זה מזה פן האיש והאשה הופכין פניהם לאחר תשמיש והאחד שהוא הקב"ה מאסף הטובה פדכתיב כי אבי ואמי עזבוני וה' יאספני והדל"ת רמז שהקב"ה אחר שמאסף הטובה בינה אותה מד' יסודות: בית יש בה ג' דפנות רמז לג' בתי מקדשות ודופן הרביעי פרוץ רמז שאחר מקדש הג' אין מי שיודע לדבר פדחז"ל עיין ברכות דל"ד ע"ב) כל הנביאים לא נתנבאו אלא לימות המשיח אבל לעה"ב עין לא ראתה אלהים זולתה: ה"ו זה שמו של הקב"ה רמז שהקב"ה דוקא יודע מה יהיה אחר כל זה.

גם יש לפרש ה"ו נוטריקון זה לשון שמחה כלומר שמחה יש פשיש זיווג ו"ו עם ה"ה ת"ת ומלכות שאז אין הפסק בשפע היורד מלמעלה ברבוי עצום וזה יהיה בבגין מקדש ג' שיבנה במהרה בימינו אמן ז"ח ואז בבגין אריאל יהיה בגין המקדש פלי זין למחות החטא מן העולם שהוא ס"מ פדחז"ל (סופה פ"ה דנ"ב ע"א) עתיד הקב"ה לשוחטו וכדאיתא באותיות רבי עקיבא אל תקרי חית אלא חטא כו' ט"י רמז שאז בבגין המקדש טמונה תגלה שהיא היו"ד שאז שמו של הקב"ה יהיה פדחז"ל שנאמר יהיה ה' אחד כלומר של הנה יהיה שמו באופן שעכשיו שמו ביד א' ואז יהיה בב' יודין יהיה שמו שעד עכשיו היוד האחד טמונה ואז יתגלה וזהו ע"י טית לשון טמון שעתה שמו הנה בב' ההין יוד א' וב' ההין עולה יוד באופן שהיא טמונה ואז תגלה ר' ל' מ' הנה אותיות אלו בהיפך הוא מלך ויש לחקור כי מלך מוכרח להתחיל באות מ' משום שהיא אות אמצעי שבאותיות ואמצעי שלם וראוי ששם מלך מתחיל באות מ': אף צריך לידע למה המם תפס ב' אותיות שבאחוריו דהיינו ל"ך ובנה שם מלך ולא תפס ב' אותיות שלפניו דהיינו נ"ס ויקרא בשם מ' נ' ס' ולכאורה י"ל בדרז"ל (יומא פ"ב דכ"ב ע"ב) אין ממנין פרנס על הציבור אא"כ גופה של שרצים תלוי אחריו שאם תזוח דעתו אומרים לו חזור לאחוריה כו' ועל רמז זה תפס לבנות שם מלך ב' אותיות אחרונות רמז שממנין פרנס

שִׁישׁ לוֹ מְקוֹם לוֹמַר חֲזוֹר לְאַחֲרֵיהֶם אָמַנְם י"ל שְׁפִינֵן שֶׁהִמְלִיךְ מֵעֲלָתוֹ מִכָּל הָעַם עַכ"ז לֹא נִתְעַלָּה בִּידְעֵת הַעֲתִידוֹת לְהַבְטִיחָם לָעַם עֲלֵיהֶם שֶׁהָרִי אָמַר לָהֶם לְמַחֵר אָנִי בּוֹנֵה לָכֶם מְרַחֵצָאוֹת יָשָׁן וּמַת א"כ הֵיכָן אֲמַרוּתִּיּוֹ כְּמוֹ שֶׁדָּרָשׁוּ חֲזוֹ"ל עֲנִינָן זֶה בַּפ' אֲמָרוֹת ה' אֲמָרוֹת טְהוֹרוֹת א"כ אֵין לְטַעוֹת אַחַר הִמְלִיךְ בְּעֵבֹר מֵעֲלָתוֹ פִּינֵן שְׁאִין יִכְוֹלֵת בּוֹ עַל הַעֲתִידוֹת כִּי אִם עַל מַה שֶׁעָבַר שֶׁכָּבַר נִפְעַל וְנִתְהַנֶּה וַיִּשְׁנֹו בַּהוֹנָה וְלֹא בַּעֲתִידוֹת וְאוֹתִיּוֹת שְׁמוֹ מְעִיד עַל זֶה שֶׁהָרִי תִפֵּס הִמְלִיךְ אוֹתִיּוֹת אַחֲרֵינִיּוֹת וְלֹא הַבָּאוֹת לְפָנָיו לְרַמְזוֹ שְׁאִין לוֹ הַשְׁגָּה בְּמַה שֶׁעֲתִיד לִהְיוֹת לְפָנָיו א"כ טוֹב לְחַסוֹת בַּה' מִבְּטוֹחַ בְּמַלְכִים וְלָכֵן אָנוּ קוֹרְאִים לְהַקְב"ה מְלִיךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִים שֶׁמְלִיךְ בְּשֵׁר נָדָם יֵשׁ לוֹ הַשְׁגָּה בַּהוֹנָה וְלֹא בַּעֲתִיד אֲבָל הַקְב"ה מְלִיךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִים שֶׁפֶל עֲתִידוֹת לְפָנָיו הוֹנָה: וּבְאוֹתִיּוֹת מִנְצֵפָה נִרְאָה לְפָרֵשׁ כ"ך רֹמְזוֹ עַל ב' פְּהִינִים גְּדוֹלִים גְּדוֹל מְחַבְּרֵוֹ כ"ג לְמַעְלָה דְּהֵינּוּ מִיכָאֵל כ"ג וּכְנַגְדוֹ לְמַטָּה אֶהְרֵן מ"ס ב' גּוֹאֲלִים הַצִּילוֹ לְיִשְׂרָאֵל מִפְּלִיָּה וְחַד גְּדוֹל מְחַבְּרֵוֹ וְלָכֵף מִם פְּתוּחָה מִם סְתוּמָה שֶׁהֵם מְשֵׁה מְרַדְכֵי מְשֵׁה גְדוֹל רַבֵּן שֶׁל כָּל הַנְּבִיאִים מִשָּׂא"כ מְרַדְכֵי נ"ן נֹון פְּפוּפָה נֹון פְּשׁוּט רֹמְזוֹ עַל ב' נְחֻמוֹת כְּמוֹ שֶׁדָּרָשׁוּ חֲזוֹ"ל עַל פ' נְחֻמוֹ נְחֻמוֹ עֲמִי נְחֻמָּה קִטְנָה וּכְפוּפָה שְׁבָאִים כָּל הַנְּבִיאִים לְנַחֵם אֶת יִשְׂרָאֵל וְאֵין מְקַבְּלִין מֵהֶם נְחֻמָּה עַד שְׁיָבֵא הַקְב"ה בְּעֵצְמוֹ וּמְנַחֵם לָהֶם וְהִיא נְחֻמָּה פְּשׁוּטָה דְּהֵינּוּ נְחֻמָּה גְּדוֹלָה פ"ף ב' פְּקֻדוֹנוֹת פְּקֻדוֹן כְּפוּף פְּקֻדוֹן פְּשׁוּט ר"ל פְּקֻדוֹן קָטָן דְּהֵינּוּ מַה שֶׁמְפַקֵּיד הָאֵדָם בְּכָל לַיְלָה נִשְׁמָתוֹ לְהַקְב"ה וּפְקֻדוֹן פְּשׁוּט שֶׁעֲתִיד לְהַחְזִירָה לוֹ בַּת"ה צ"ץ ב' צְדָקוֹת שֶׁהַקְב"ה עוֹשֶׂה עִם הָאֵדָם וְחַד גְּדוֹלָה מְחַבְּרָתָה צְדָקָה א' שִׁילוּחַ הַנְּשֻׁמָּה בַּתְּחִילָה כְּדִי שִׁיזְכֶּה וּלְהַטִּיב עִמָּה צְדָקָה אַחֲרַת גְּדוֹלָה מִזוֹ שֶׁאֵעִפ"י שֶׁלֹּא זָכָתָה וְהִרְבָּה לְפָשׁוּעַ עַכ"ז אֵינוֹ מְכַלָּה אוֹתָהּ אֶף חוֹזְרַת לְשׁוּלְחָתָה וְכֵן כְּמַה פְּעָמִים עַד שְׁיִקְיִים כָּל הַמַּצּוֹת כְּדִי לְהִרְבּוֹת בְּשִׁכְרוֹ: אֶף בְּמֵאֵר הַמְּוָצֵב בְּפִתּוֹת הָאוֹתִיּוֹת דְּקָאֵמַר אָמְרוּ מִיָּלִי דְאַפִּילוֹ בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון לֹא נֶאֱמְרוּ דְלָמָּה קָאֵמַר בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ וְלֹא קָאֵמַר בִּימֹת מֹשֶׁה וְהַעוֹלָה בְּמִשְׁפָּל רֵאשׁוֹן דְּמִשׁוּם כְּבוֹד אֵינוֹ מְזַכֵּיר לְמֹשֶׁה שֶׁהוּא הַעֲדָר כְּבוֹד לוֹמַר שְׁבִימִיּוֹ לֹא נֶאֱמְרוּ וְלִבָּא לְעֲנִין נְקֻדִים מַה שֶׁמְבֹאֵר אֲצִלֵי בְּחִיבּוֹר אַחֲרַת עַל מְשֻׁנָּה מֹשֶׁה קָבַל תּוֹרָה מְסִינֵי וּמְסָרָה לִיהוֹשֻׁעַ דְּהוּל"ל וְנִתְּנָה מֵאֵי וּמְסָר' אֶלָּא פִּינֵן שֶׁהִי הַבְּדֵל גְּדוֹל מִיְהוֹשֻׁעַ לְמֹשֶׁה כְּהַבְּדֵל הַלְבָנִי מִהַחֲמ' כֵּאֲרוֹ"ל פְּנֵי מֹשֶׁה כְּפָנֵי חֲמָה וּפְנֵי יְהוֹשֻׁעַ כְּפָנֵי לְבָנָה וְהוּא רָמְזוֹ הַבְּדֵל הַחֲכָמָה בּוֹל"ז כַּמ"ש רז"ל הֵייתִי אוֹמֵר שֶׁהַקְב"ה מְסַר תּוֹרָה לְמֹשֶׁה כְּשִׁיעוֹר רֹחַב דַּעְתּוֹ וּמֹשֶׁה נָתַן לִיהוֹשֻׁעַ כְּפִי שִׁיעוֹר דַּעְתּוֹ לז"א וּמְסָרָה דְכָל מַה שֶׁקָּבַל הַכָּל מְסַר לִיהוֹשֻׁעַ יַעַן מְסָרָה בְּדָבָרִים דְּרָךְ קִצְרָה בְּאוֹפֵן שִׁיּוּכַל לְסַבּוֹל לְהַבִּין כָּל מַה שֶׁמְסַר לוֹ הַקְב"ה ע"כ בְּאוֹפֵן שֶׁמֹּשֶׁה וִיהוֹשֻׁעַ שְׁוִין בְּמַה שֶׁקָּבַל מֹשֶׁה מִתּוֹרָה מִפִּי הַגְּבוּרָה וּלְפִיכֵף לְרַמְזוֹ עַל זֶה מְזַכֵּיר בִּימֹת יְהוֹשֻׁעַ כְּאִילוֹ הוּא עֵיקָר כַּמְרַע"ה יַעַן מַה שֶׁלָּמַד מֹשֶׁה מִתּוֹרָה מִפִּי הַקְב"ה הַכָּל מְסַר לִיהוֹשֻׁעַ בְּלִי מְגִרְעַת תַּג אֶחָד וַא"כ מֹשֶׁה וִיהוֹשֻׁעַ שְׁוִין כְּזֶה וּבְהַזְכִּיר לִיהוֹשֻׁעַ כְּאִילוֹ מְזַכֵּיר לְמֹשֶׁה דְּמִי: וְהַחֲכָם הַשְּׁלֵם יַעֲקֹב פְּאַרְאָגָה נר"ו פִּירֵשׁ עִם מֵאֵמַר רז"ל בַּמַּס' תְּמוּרָה (דִּי"ו ע"א) אֶלְף וַת"ש ק"ו וּג"ש נִשְׁתַּפְּחוּ בִּימֵי אֲבָלוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבִּינוֹ ע"ה אָמְרוּ לִיהוֹשֻׁעַ שְׂאֵל א"ל לֹא בְּשָׂמִים הִיא כו' עַד שֶׁהַחֲזִירָה עֲתַנִּיאֵל בֶּן קִנְז בְּפִלְפוּלוֹ ע"כ.

זְכִינוּ לְדִין שְׂרָפָה הַפְּלִפּוּל בִּימֹת יְהוֹשֻׁעַ וְלִזְהָ נִקֵּט בְּבִמּוֹת יְהוֹשֻׁעַ שֶׁאֲפִילוֹ שֶׁנִּתְרַבָּה הַפְּלִפּוּל שֶׁהִנָּה בּוֹ עֲתַנִּיאֵל עַכ"ז לֹא נֶאֱמַר דְּבָרִים אֵלוֹ וּק"ל: שְׂאֵלָה בְּאוֹתִיּוֹת מִנְצֵפָה לְמַה אֵין אָנוּ קוֹרִין כ"כ שְׁנֵי פְעָמִים וְכֵן פ"פ כְּשֵׁם שְׁאָנוּ קוֹרִין מ"מ נ"נ צ"צ וּבְשָׂנִים אֵלוֹ

שָׁהֵם כ"ך פ"ף הול"ל כ"ף פ"ף פ"ה פ"ה: ילקוט (א"ה ש"ח עינין ביי"ח בערף אבות סי
ג' ועינין במ"ר פ' קרח דרע"א) האותיות נכפלו כלם לשון גאולה כ"ך שנגאל אאע"ה
מאור כשדים שנגמר לה לה מ"ם בו נגאל יצחק אע"ה שנגמר לה מעמנו כי עצמת ממנו
מאד נ"ן בו נגאל יעקב אע"ה מיד עשו שנגמר הצילני נא מיד אחי מיד עשו פ"ף נגאלו
ישאל ממצרים שנגמר פקד פקד צ"ץ בו עתיד הקב"ה לגאול את ישראל שנגמר איש
צמח שמו ותחתיו יצמח עכ"ל: וקודם כ"ד בענין המאמר פינן דאתא לידן ענין אותיות
הכפולות נראה לדבר במה ששאלו הפוסקים (ועינין במרן ב"י סי' ל"ו ובמג"א סי' ל"ב
סק"ו ובס' אמת ליעקב בתמונת האותיות מה שאסף וקביץ שם) בצורת אות ה אם
עושים אותה בצורת ד פנה ה או בצורת ריש פנה ר והנראה לע"ד שעושי' אותה בצורת
ריש והטעם שאות ה היא כ"ף פשוטה והנה הפ"ף היא בצורת אות ריש פלומר והענין
שלה היא צורת ריש פנה ר ולכן ה' שהיא פשוטה צריף לעשות ענין שלה בצורת כ"צ
שענין שלה כריש ולכן בהכרח גמור שאות ה' צורתה פנה ה ולא בצורת דל"ת פנה ה פינן
שאות ה' היא כ"ף פשוטה ודוק וכיין שנגמנו בענין צורת האותיות קל"ט למה עשה
הקב"ה צורת המ"ם סתומה פנה מ שמן הראוי הנה שתהיה בצורה פנה ה בהכרח גמור
משום שכל האותיות הפשוטות שהם נצפ"ך הוא התפשטות הרגל הפול כיצד צד"י
כפופה צ מאריכין הרגל הפול ונעשה פנה ז וכן נכפופה בהתפשטות הרגל הפול
נעשה פשוטה ו וכן פ"ה ה ואם פן כפ"ז הנה ראוי שהמ"ם פשוטה שיהא בצורה זה ה
משום שבהתפשטות רגל הפול מהמ"ם פתוחה משתנה בצורה זו וא"כ למה נשתנה
אות מ"ם היותה כה מ ולא כשאר האותיות הפשוטות ונ"ל עם מה שכתבו חכמי האמת
פי במ"ם סתומה רמוז שם דוד כיצד אם תחלקה לשנים ותשים תחתית שלה בין הדבקים
נעשה דוד פנה דוד שאות הני"ו שבאמצע היא תחתית המ"ם שהוא בצורת ו' והמ"ם הוא
מלכות בית דוד ע"כ: ובהיות שמלכות ב"ד מתי יתגלה הוא דבר סתום וחתום פדחז"ל
שמלכא לפומא לא גלי לכן רמוז הוא באות מ"ם סתומה וזהו למרבה המשנה מ"ם של
מרבה סתומה שהכתוב מדבר על הפשיט פנודע ולכן היא סתומה באמצע תיבה לפי
שמלכותו סתום וחתום כו' ולכן פינן שרצה הקב"ה לרמוז ענין זה עשה אות מ"ם סתומה
לרמוז האמור כדפרישית והבן: עוד בענין המ"ם מחברותיה לרמוז שישתנה
צורתו בפיסורין קשים יותר משאר צדיקים שבעולם כדכתיב אכן חליינו הוא נשא
ומכאובנו סבלם כו' וגם עתיד להיות משונה בענין אחר שצריף ליכנס תוך הקליפות
להוציא משם ניצוצי הקדושה שנגלו כדאיתא בזוהר המופלא הקדוש: אף יש לדקדק
בענין המאמר דלמה גאולת אברהם הנה בכ"ף וגאולת יצחק במ"ם ויעקב בנ"ן ובפירוש
הפרשיות כבר פירשתי שפינן שאברהם הפיר את בוראו בן מ' שנה כמ"ש הרב פסר
משנה בן ג' שנים התחיל וכן מ' השלים פדי לתת שלום בין ב' מאמרים שהאחד אומר
בן ג' הפיר והאחד אומר בן מ' וכיין שכן מ' סיים להפירו לכן גאולתו בכ"ף פ"ף שמספרו
מ' גאולת יצחק במ"ם שעולה פ' ומ"ם בעצמה במ"ק עולה ד' הרי פ"ד וכיין שיצא ממנו
יעקב שלא ראה קרי בן פ"ד שנים היתה גאולתו במ"ם גאולת יעקב בנ"ן שהיו עתידים
בניו לומר בסיני נעשה ונשמע בשני נוני"ן גאולת מצרים בפ"ה על שם שמש נקרא
פה כדאיתא באותיות רע"ק; עוד י"ל ע"ש ומשה בן פ' שנה בעמדו לפני פרעה וגאולה
העיתה בצדי שצורתה כמין פרח ע"ש צדיק כתמר יפרח שאז יוכר מעלת הצדיקים

וע"ש בפ"י על התורה שלי: אמנם נראה עוד לפרש שגאולת אברהם הנה בכ"ף לפי שצורת העולם היא כצורת כ שפנוי מג' רוחותיו ומצד צפון פרוץ והעולם כדוריי בכ"ף ונדוע שבעבור אברהם נברא העולם בהפראם באברהם ובעבורו העולם קיים שקיים מצות מילה ובניו אחריו וכתוב אם לא בריתי כו' וכיון שהיא גורם בקיום העולם שצורתו פאות כ ולכן תהיה גאולתו פאות הפך גאולת יצחק במ"ם לפי שהמתין בן מ' שנה לקחת את רבקה שהיתה צדקת ונצח את יצרו ולא לקח מבנות פנען שפנען בידו מאזני מרמה לכן תהיה גאולתו במ"ם שעולה מ': ע"ל ואל תעש לו מאומה אל תעש לו מום וכיון שהמ"ם רומז על מעלתו שהניח עצמו שיעשו מום בעבור אהבתו ית' עד שהוצרך הקב"ה לומר אל תעש לו מאומה שהוא מום ולכן תהיה גאולתו במ"ם שהוא מום לרמז על מעלתו ואות מ פתחה מעט רמז שהתחיל לשחוט בו כדאיתא בפרקי ר"א.

גאולת יעקב בנו"ן נו"ן תרגום של דג נון והיה גאולתו בנו"ן על שהוציא ליוסף שטנו של עשו בעולם פי לא יצא מבית לכן עד שנולד יוסף שהוא שטנו של עשו ובהיות פן הצילו שאר השבטים ובזכות זה היה גאולת יעקב בנו"ן שהוא דג לרמז על יציאת יוסף שנתברך בנו"ן ימא שלא ישלחט בו עין הרע פדחז"ל (ברכות ד"כ ע"א) מה דגים שפיס אין העין שולט בהם גם זרעו של יוסף אין העין הרע שולט בהם: גאולת מצרים בפ"ה בזכות שמיד האמינו למשה שהיה גואל אע"פ שהיה כבד פה פדכתיב ויאמן העם ודרשו ז"ל בזכות האמנה נגאלו ישראל ממצרים ולא אמרו פלום לא מצא הקב"ה גואל כ"א לזה שהוא כבד פה כמ"ש בימי עמוס שהיה כבד פה שאמרו לא מצא הקב"ה שליח כ"א לזה שהוא עמוס בלשונו כו' לכן פינון שהאמינו אע"פ שהיה עמוס בלשונו לכן גאולתו בפה גאולה העתידה בצדי לרמז שאין בו דוד בא אלא בדור שכולו זכאי שיהיו צדיקים ואם הדור חייב הקב"ה מביא מלך כאחשורוש ומשנה פהמן ומחזירם למוטב ולזה גאולה פאות צ לרמז שמה שנגאלים הוא בעבור היותם צדיקים.

ע"ל שפנון שעל ידיו של משיח נצדק העולם פי הוא סובל עונותינו ומצדיק לנו לכן יהיה בצד"י שהוא אות צדיק ע"ל לפי שעתידים ליגאל בדרך צדקה פדכתיב ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה וכיון שנגאלים בדרך צדקה לכן הוא בצד"י: ע"ל צד"י עולה תשעים ואחד עם האות בעצמה מה שעולה אמ"ן לרמז שישאל נגאלים בזכות אמן שעונים פדחז"ל ולרמז לזה גאולתו בצד"י שעולה אמן בדרך שפרשתי.

ע"ל פדחז"ל שגאולה העתידה ע"י של הקב"ה והקב"ה נק' צדיק פדכתיב צדיק ונושע כ' צדיק ה' צדקות אהב הצעיר אליהו הפהן: דרוש כג ושמם הדרוש תהלות ה' מדבר במעלות החסד שעושה הקב"ה עם האדם לספר תהלות ה'.

בילקוט שמואל ב' סי' כ"ב דמ"ו ע"ב (ובמ"ר פ' תשא ופ' בראשית פ"ו אמר ר' יוחנן ג' דברים ניתנו במתנה לעולם התורה והמאורות והגשמים כו': הנה אמת נכון הדבר נעשה העולם הזה על החסד והרחמים שמדת הטוב להטיב עם בריותיו וכל דרכיו נתונים צדק ומשפט ומשרים לומר שיש צדיק ורע לו רשע וטוב לו הפל נשקל בכף מאזנים וזה ראוי לזה וזה ועיין במאמר זה במדרש אליהו ובשבת מוסר פ' נ"ב: אמנם עתה חידשתי נופך ויהלום ונראה לפרש עם מ"ש הרמב"ם ז"ל שהמצות נלקים לב' חלקים החלק הראשון במצות המיוחדות לאדם בנפשו במה שיש בינו ובין הקב"ה כגון ציצית תפלין

ושבת וכדומה והחלק השני במצות התלויות בתועלת בני אדם קצתם עם קצתם פגון
אזקה על הגניבה ואבידה וכבוד האבות וכשיעשה האדם המיוחדות לנפשו במה שיש
בינו ובין בוראו תחשב לו לצדקה לעולם הבא אמנם כשיעשה האדם המצות התלויות
בבני אדם זה עם זה כמו כן תחשב לו לצדקה לעולם הבא וימצא הטובה בעולם הזה
בעבור שנהג מנהג הטוב עם בני אדם עכ"ל גם נקדים מאמר חז"ל (קידושין דל"ט ע"ב)
שהקב"ה דן על רוב זכויות או עונות שאם יש לאדם מצנה אחת יותר על זכויותו הר"ז
צדיק גמור והדבר בהופכו כו'.

ולכן צדיק וטוב לו הוא אותו צדיק שרוב זכויות הם מהמצות התלויות בתועלת בני אדם
פגון צדקה וכדומה ולכן מלבד השכר הגנוז לו לעולם הבא שעשה מצנת האדון ה' צבאות
צריף להטיב עמו גם בעולם הזה על מה שהטיב עם חבריו שכינו שעשה צדקה הקב"ה
מזמין לו מעות כדי שלא יבוא לידי חסרון מדה פנגד מדה כו': צדיק נרע לו הוא אותו
צדיק שרוב זכויותו במצות המיוחדות לאדם בנפשו במה שיש בינו ובין המקום ולכן כל
שכרו מוכן ומזומן לעתיד לבא ואין לו בעוה"ז פלום שהרי לא נמצא רוב זכויותו
בתועלת בני אדם זע"ז וכינון שהקב"ה דן על רוב הזכויות ולזה נמצאו רוב זכויותו במה
שנוגע בינו למקום לכן כל שכרו משלם לו לעוה"ב: רשע וטוב לו שנמצא בו מהמצות
שנוגע בין אדם לחבריו שא"א רשע שאין בו מצנה רשע נרע לו שאין בו מצנה וממיעוט
המצות שעשה הם ממצות שנוגע במה שביין אדם למקום: ובה נבין נוסח ברפת ההודאה
ברוך אתה ה' אמ"ה הגומל לחייבים טובות שגמלני כל טוב והעונין אומרים האל אשר
גמלה כל טוב וחסד וחסד וחסד וחסד וחסד וחסד וחסד וחסד וחסד וחסד וחסד וחסד וחסד וחסד וחסד וחסד וחסד
ויגמלה לעד כל טוב סלה ע"כ דיש לדקדק אומרו הגומל לחייבים טובות דהול"ל הגומל
לחייבים כל טוב כשם שפסיים שגמלני כל טוב ועוד מאחר שהעוננים אומרים האל אשר
גמלה כל טוב וחסד וחסד וחסד וחסד וחסד וחסד וחסד וחסד וחסד וחסד וחסד וחסד וחסד וחסד וחסד וחסד וחסד
יש לדקדק דהול"ל הוא ברחמיו ישמרה ויגמלה כל טוב לעד סלה דלמה הפריד לומר
ישמרה ויגמלה לעד ואחר אמר כל טוב סלה ליערבינהו ולתנינהו ישמרה ויגמלה כל
טוב לעד סלה: אמנם לבא לביאורו נקדים מאמר חז"ל (שבת פ"ב דל"ב ע"א) לעולם
יתפלל אדם שלא יחלה שאם יחלה אומרים לו הבא זכות והפטר עוד אמרו ז"ל (נדריים
פ"ד דמ"א ע"א) אין החולה עומד מחוליו אלא א"כ נמחלין לו כל עונותיו: וענין שני
מאמרים אלו יובן עם מה שהקדמנו שהקב"ה דן את האדם על רוב זכויותו פאומרים ז"ל
מי שיש לו זכות אחד יותר על עונותיו הרי זה צדיק גמור כו'.

ונהו פונת המאמר הביא זכות ויפטר פלומר זה עומד בשקל מחצה זכויות ומחצה עונות
ואומרים לו הבא זכות להציל פלומר זכות אחת על עונותיו נקרא צדיק גמור ואז
מוחלים לו אותם העונות שהיו לו וכינון שאין לו עון עומד מחוליו נמצא שהקב"ה עושה
עם האדם ב' טובות א' שמוחל לו עונותיו והאחר שמרפא אותו.

ולזה אמר הגומל לחייבים טובות לחייבים שהם החולים שנפלו למטה בודאי שבבעבור
שהכפידו עונותיו עליו אתה גומל להם טובות שנים אחד לרפאות אותם וא' למחול להם
העונות פיון שהביא זכות אחד יותר על עונותיו אומר שגמלני כל טוב שגם לי גמלני כל
טוב לרמז על שני הטובות הנזכרים והנה כפי האמת מה שמרפא הקב"ה לחולה הוא

על צד החסד והרחמים שהן אמת שהביא זכות אחד יותר על עוונותיו אבל כפי האמת
היה חייב מיתה מיד בעשות אותן העבירות אלא שהקב"ה מטיב עמו למחול לו כי לא
יחפץ במות המת ולכן העונים אומרים האל אשר גמלה כל טוב כמו שאמרת אל תעלה
בדעתך שאינו אמת חייב להקב"ה בעבור שלא הקימה ממטתה כי אם בעבור אותו זכות
שנמצא בה והכריע השמקל דע שחן וחסד ותמלה עשה עמה למחול עונותיה בעבור אותו
זכות משום שהרי על עבירות הנמצאו' בידך היית חייב מיתה אלא שעשה עמה חן וחסד
ותמלה ולכן אנו מתפללין שיתברך ויתרומם על כל ברכה ותהלה וברכתיו יתברך
ויגמלה כמו שעשה עכשיו שגמלה כל טוב ואם ח"ו נפלת פעם אחרת על ערש דווי כל
טוב סלה יביאה ה' עד הלום לומר שגמלני כל טוב סלה בכל פעם שיהיה בה חולי יעשה
הקב"ה חסד עמה שתהיה כמו עכשיו שקממת ואמרת בענינו שגמלני כל טוב זה יהיה סלה
שכל פעם שאתה חולה שתקום לומר שגמלני כל טוב: ומשם פה קדוש מדבר כמה ר"ר
יוסף פראנסיס ז"ל שמעתי באומרים לי שהיה אומר מעשה באחד שהיה עושה כל הבא
לידו מעבירות והיה ניצול מכל צרה והיה אומר שאם הקב"ה אינו חפץ במעשי למה
מצליח בידי בכל אשר אני עושה ומציל אותי מכל צרה וצוקה אמרו לו שמה שהציל
הקב"ה אותו היה כדי להזמין ליותר רע קשה וכן היה שמת במיתה מנוולת כו': לזה
אמר הגומל לחייבים טובות שהקב"ה גומל לחייבים טובות ומרבה להטיב עמם גם אני
כמוהו ומצד חסדיו הצילני מחולי זה אמנם אני מתפלל ואומר שזה שהצילני הוא כל
טוב שיהיה כל טוב לעולם ולא כמו אותו הרשע שעשה מה שעשה והיה מצליח ומצילו
ואדרבה היה לרעתו מוכן למיתה מנוולת וגם העונים אומרים לו כל טוב סלה שיהיה כל
טוב שגמל עמו עכשיו סלה לעולם ועד שלא יהיה פהצלת אותו רשע שאדרבה היה
מצילו הקב"ה כדי לשונמו לרע יותר קשה: עי"ל שבהיות שפונתו יתברך להטיב עם
האדם ובראותו לאדם שפכר השלי' מצותיו ממיתו אפילו קודם זמנו פענן רבי בון כו'
אף אינו מקום לחולה כי אם אותו שעדיין חייבים לעשות טובות בעולם וז"א הגומל
לחייבים טובות ר"ל גומל להקים מחולים לאותם שעדיין חייבים טובות לעשות כדי
להשלים נפשם: ונחזור להקדמתנו שדרכיו של הקב"ה צדק ומשפט ואע"פ שראיה
לכאורה שמצער לצדיק הפל בצדק כי אל אמונה ואין ענל.

אשר עם זה נבין מאמר במ"ר פרשת מסעי זאת הארץ מלמד שהראה לו גהינם אמר מי
גדונים בכאן אמר הרשעים והפושעים מיד נתגרא משה אמר לו הראיתיה בעיניך ושמה
לא תעבור עכ"ל.

קשה שמשא היה מתפלל ליפנס לארץ מה שייכות יש להראות לו גהינם ובפירושו
הפרשיות בפרשת מסעי הארכת במאמר זה עי"ש: אמנם נראה לפרש על זה שהראה
לו גהינם שיובן במ"ש בס' עמודיה שבעה בעמוד רביעי תורת משה על מאמר רז"ל
במדרש תנחומא ובילקוט פ' ואתחנן וז"ל כשהתפלל משה ליפנס לארץ וראה שאין
משגיחין עליו הלא אצל שמים וארץ ואמר להם בקשו עלי רחמים אמרו ליה עד שנבקש
רחמים עליה נבקש רחמים עלינו שנאמר שמים פעשן נמלחו והארץ פגגת תבלה עכ"ל:
והקשה הוא ז"ל מה ראה משה לילך אצל שמים וארץ שיתפללו עליו ומה עלה על דעתו
שאילו יתנו את לבם להתפלל עליו כי מה תועלת להם בבואו לארץ ישאל או לא ואם
היה טעמו ונמוקו עמו שמן הראוי שיתפללו עליו א"כ למה דחו אותו בקנה הרצון עד

שנבקש כו' וכי פל היום וכל הלילה תמיד לא יחשו להתפלל על עצמן והיה להם לבטל רגע אחת להתפלל גם בעדו ובפרט שהפתוב שהביאו פי שמים פעשן נמלחו מדבר על העתיד שיהיה פן באחרית הימים וא"כ ודאי יהיה להם עוד פנאי להתפלל על עצמן וביותר היה להם להתפלל מטעם שאמרו חז"ל על מתפלל על חבירו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחילה: וגם אנב זה יבואר ג"כ מאמר נפלא בפ' וילך במ' וז"ל הן קרבו ימיה למות אמר משה רבונו של עולם בדבר שקלסתיך בתוך ששים ריבוא ואמתי הן לה' אלהיך השמים ושמי השמים הארץ וכל אשר בה אתה גוזר עלי מיתה אמר ליה שכן רע רואה את הנכנסות ואינו רואה היוצאות ע"כ: אמנם ביאור הענין עפמ"ש האר"י ז"ל שהטעם שחנה משה ק"ך שנים לפי שמשה היה תרומתו של עולם והתרומה בינונית תרי ממאה לכל מאה תרי מגיע לששת אלפי שני דהוי עלמא ק"כ וכיון שמשה היה תרומתו של עולם לכן חי ק"כ שנים לא פחות ולא יותר ע"כ: גם דע דאיתא בזהר גם הביאו הרקאנטי ז"ל פ' בהר סיני וז"ל שאל רבי שמעון התימני את רבי זירא שמעתי עליך שאתה בקי בחדרי תורה ושאלה אחת אני שואל ממה א"ל כמה שני חיי העולם א"ל שש אלפים אמר ליה מנין לך א"ל משמות ז' רקיעים וז' ארצות העולם כמנין זה שמי"ם רקי"ע שחקי"ם זבול מעון מכון ערבות וחסון מספר אותיות ז' ארצות ארץ ארקא גיא יבשה חרבה תבל חלד וחסבון הפולל שבועה רקיעים ושבועה ארצות הוא ז' אלפים וע"ז (פחשבון אותיות גדולות של מנצפך) והוצא מהם ששה אלפים לעולם ואף ליום הדין הגדול שהוא כנגד שבת נשתיירו ע"ז הוסף עליהם ה' משמו של הקב"ה הנשתתף עם עולמו שנאמר פי ב"ה ה' צור עולמים והעולם הזה נברא בה' הרי עולה פ"א ומה טיבן של אלו שאינם נכנסים לחשבון מלמד שנשתתף בכסא של הקב"ה עמהם לקיים העולם שכן פסא עולה פ"א ואלמלא כף לא נתקיים העולם ע"כ לשון הריקנטי: והנה זה היה ויפוח משה כי משה רצה לבא אל ארץ ישראל ואפילו רגע אחד ביאה בעלמא וכ"ש אם היה שנה ויותר היה מגיע לו הרבה תועלת וידע שהוא תרומתו של עולם אף חשב שיש ליתן לו תרומה מאלו פ"א היתרים על ששה אלפים ולפי חשבון היה מגיע להיות שנה וחצי ויותר אחרי שהשמות של שמים וארצות עולה לחשבון ששה אלפים ופ"א ולא ידע שפ"א אלא אינם באים בחשבון וצריך הקב"ה להוציאם לכסא כדי לקיים העולם ולכן אמר מרע"ה בדבר שקלסתיך הן לה' אלהיך השמים ושמי השמים דייקא ר"ל השמות שיש לשמים שהם שמות ז' רקיעים וגם האדמה וכל אשר עליה שהם ז' ארצות וגם להם יש שמות ושמותם מורה על זמן קיומם ומנין שמותיהם יש להם לקיים ואם כן למה אתה גוזר עלי ואומר הן קרבו ימיה למות פי לפי חשבון יש לי לחיות עוד כפי ערך תרומה של פ"א והשיב לו הקב"ה שכן רע רואה את הנכנסות ואינו רואה היוצאות ר"ל אתה ממש דומה לשכך רע הרואה הנכנסות לבד ואינו רואה היוצאות פן אתה רואה כל מה שנכנס לחשבון קיום העולם ואין אתה רואה כל מה שיש להוציא מהם פי מנין פ"א יש להוציא לכסא שהוא עיקר קיום העולם וזולת זה אי אפשר להתקיים לעולם רגע ואין מגיע מזה פלום הפרשת תרומה: וזה היה טעם משה שהלך אצל שמים וארץ שיבקשו עליו רחמים פי חשב שע"י שיחנה יגיע להם ע"י זה תועלת גדול כי אחרי שהוא תרומתו של עולם ואם יתנו לו עוד מאותם פ"א הנותרים ודאי גם העולם יעמוד עוד פ"א שנה יותר על ששה אלפים כי כפי שיעור התרומה הוא קיום ועמידת העולם ולכך ביקש מהם

שיתפללו בעדו כי בשלומו גם יהיה שלום להם והשיבו שמים וארץ עד שנבקש רחמים עליה נבקש רחמים על עצמינו שנאמר כי שמים כו' ר"ל דבשלבא אם לא נבקש עליה אין אנו צריכים לבקש על עצמינו אע"ג שפתיב שמים נמלחו והארץ תבלה אפתי עדיין לא הגיע אותו העת ויתקיים באחרית הימים אבל אם נבקש רחמים עליה תכף ומיד יתקיים הפתוב הזה בנו מה שראוי להיות באחרית הימים כי אם יפריש קב"ה לה תרומה גם מפ"א שהוא הפסא הגורם קיום והעמדת העולם ודאי אותו רגע מיד יתרב העולם כי לא יהיה לו קיום והעמדה על פן לא נבקש רחמים עליה עכ"ל: ועם זה יובן דלמה הראה הקב"ה למשה גהינם כשצאה ליפנס לארץ משום שפיון שחי משה ק"כ שנים שהוא שיעור תרומת ששת אלפים שנה תרי ממאה וביקש ליפנס לארץ הנה מורה בזה שהיה רוצה תרומה מפ"א ומאותם פ"א אין תרומה לפי שהקב"ה הוציאם לכסא לקיום העולם ולכן כשהפציר ליפנס לארץ אחר שחיה ק"כ שנים שהיה רוצה שיתן לו הקב"ה תרומה מפ"א הראה לו גהינם לרמוז לו שאם יסיר הפ"א מן הפסא צריך להתריב העולם מיד וקודם שייתריב אותו צריך ליפרע מן הרשעים והפושעים ולהביאם במשפט בגיהנם משום שצריך להתריב העולם משא"כ עד עתה שהקב"ה ממתין להם אולי ישובו בהיות שיש עדיין שיעור זמן בעולם אמנם עתה שאתה שואל מפ"א שבהסרת הפ"א מהפסא יתרב העולם לדונם מיד בגהינם כדי שלא יהיה החוטא חוטא נשפר מיד נתיירא משה איה בעבורו אין הקב"ה ממתין לרשעים אם ישובו אלא שיהיה מוכרח לדונם ומה שהיה לעשות בסוף ששת האלפים ביום הדין הגדול והנורא לעשותו עכשיו לכן נתיירא א"ל הקב"ה הראתיה בעיניך ושמה לא תעבור כלומר הדבר מסור בידיך פיון שאתה מתפייס במה שהראתיה בעיניך ואין אתה רוצה לעבור אין מגיע שום נזק לא לעולם ולא לבריות ודוק: ואגב גררא נפרש פסוק כי באש ה' נשפט ובחרבו את כל בשר ורבו חללי ה' כו' יבן בדתו"ל (ע"א ד"ב ע"א) לעתיד לבא מניח הקב"ה ספר תורה בחיקו ואומר כל מי שעסק בתורה יבא ויטול שכרו: עוד אמרו ז"ל (במדבר פ' בחקתי) הסייף והספר ירדו פרוכים מן השמים אמר הקב"ה אם אתם עוסקים בתורה אתם ניצולים מן הסייף והדבר בהופכו לזה אמר כי באש ה' נשפט שהיא התורה שנאמר אש דת למו יביא אותו בחיקו ובחרבו של תורה שהוא הסייף את כל בשר שלא עסק בה ואמר הנביא דע שרבו חללי ה' שיותר נמצאים אותם שלא עסקו בתורה ונהרגים בסייף מאותם שעסקו בתורה משום שרוב העולם מניחים חיי עולם הבא ומתעסקים בהכלי העולם הזה: וכדי לזכות את הרבים אכתוב לה פה הנהגות רבינו אשר ז"ל שמצאתי בכתובת יד וכל הנוהג בהם יזכה לחיי עולם הבא: הנהגות רבינו אשר אנוח חיים למעלה למשפיל למען סור משאול מטה.

(א) שיפריש מעשר מכל ריוח שיביא הקב"ה בידו (ב) שיתן צדקה מיד אשר תשיג ידו ולבסוף כל חודש שני פשיטין ולסוף כל שנה זהוב וחצי (ג) שיתפלל ערב ובקר בכל יום עם האבות (ד) שיניח תפילין בכל יום (ה) שיקבע מזוזה בכל שערי ביתו החייבים במזוזה (ו) שיקבע עתים לתורה (ז) שיהיה נאמן במשאוי ומתנו ובדבורו (ח) שייכבד לומדי התורה בכל יכולתו (ט) שיוכיח את עצמיתו ולא ישא עליו חטא (י) שידין את חבריו לכף זכות (יא) שימחול בכל לילה קודם שיזון למי שחטא לו בדבריו (יב) שישתדל להכניס שלום בין אדם לחבריו ובין איש לאשתו (יג) שיזהיר את בני ביתו על

התפילה ועל ברפת הנהגין (יד) שיפרע התמיד בכל יום הששי (טו) שילמוד הפ' בכל שבוע ב' מקרא ואחד תרגום ופרש"י זיל.

(טז) שיקרא אגרת התשובה שחיבר רבינו יונה בשבוע שקל ר"ח להיות בתוכה (יז) שיכבד את השבת כברכת ה' אלהיו אשר נתן לו (יח) שיקבע סעודה ג' בכל שבת אחר המנחה (יט) שיערוך שלחן בכל מוצאי שבת ויאכל אפי' דבר מועט (כ) שייסייע לחבירו בכל מה שיעטרף בגופו בדבריו (כא) שיתנדה בכל לילה קודם שישין מלבד הלילות שהן אסורות בהספד ובתענית ויתאבל על עונותינו על אורף גלותינו ועל חורבן בית מקדשנו ותפארתנו שיבנה במהרה בימינו אמן (כב) שיעשה יום א' תענית בכל חודש ביום שקורין בתורה ואם לא יכול להתענות יתן ב' פשוטין לצדקה (כג) שיקיים בהצנע לכלכל מעשיו הטובים כי עבודת השם הנבחרת והרצויה לפניו ואלה הדברים שיזהר האדם בהם לסור ממקשי מות לאור באור החיים.

(א) להתרחק מן הגאונה בתכלית הרחוק (ב) וכן מן התניפות (ג) וכן מן השקר והכזב (ד) וכן מן הליצנות (ה) וכן מן הרכילות (ו) וכן מן הפעס (ז) שיזהר ממכשול הנדרים (ח) שיזהר מאונאת הבריות הן בממון הן בדברים ומקנאותם ומשנאתם (ט) שלא יכנה שם לחבירו ושלא יקראנו בכנוי שכנוהו אחרים אם לא יהיה נזכר ונכבד בשמו (י) שלא יספר לשון הרע ולא יקבלהו (יא) שלא ישב עם יושבי קרנות ולא בבתי פנסיות עם עמי הארץ (יב) שלא יסתפל באשה שאסורה היא לו (יג) שלא יסיח על כוס של ברכה (יד) שלא יספר משיחתו ברוח שאמר עד שייסיים תפלת לחש ולא בעוד ששליח צבור חוזר ומתפלל התפלה אלא א"כ בדברי תורה או בדבר מצוה או לתת שלום או להתזיר שלום (טו) שלא ידבר בקריאת ההלל ולא בעוד ששליח צבור קורא בתורה (טז) שלא יאכל פת בעלי בתים של גוים ולא של פלטר אלא אם פן לא יזדמן לו של ישראל (יז) שלא יסעוד בסעודת הרשות (יח) לא ישח שיחה בטלה ויזהר ללמוד מתוך ד"ת ולא מתוך שיחה בטלה (יט) שלא יכניס עצמו בספק חשכה ויזהיר לבני ביתו על שמירת השבת ויקדים ויתפלל ערב שבת תפלת מנחה כדי שיקבל עליו השבת מבעוד יום ולא יכניס עצמו בספק חשכה (כ) כשיגיע עת תפלה מג' תפלות שפיוס יניח כל עסקיו ויתפלל וראש כל הגדרים שישמור את עיניו מדבר שאינו שלו (כא) אל ידבר בין ברפת נטילה לברפת המוציא ויקדים שלום לכל אדם (כב) לברך את בוראו שהשביע נפש שוקקה ואם יקלוהו בני אדם או יחרפוהו אל ישיב להם דבר אלא יזא מן הנעלבים (כג) ואל יצא לריב מהר ויתרחק מן השבועות ומעון נדרים שבעון נדרים בנים מתים (כד) ויתרחק מן השחוק ומן הפעס כי מבלבל רוחו ונדעתו של אדם ויעבוד תמיד את יוצרו באהבה ולא יניח דבר לעשות מענין זאת התקנה (כה) לאהוב את ה' בכל לבב ובכל נפש ובכל מאנדו וגמור בדעתו באומרו ואהבת את ה' אלהיך למסור גופך ומאנדו ובזה יתקיים עליו דברי המשורר פי עליך הורגנו כל היום (כו) לבטוח בה' בכל לבבך והאמן בהשגחתו פרטית ובזה יתקיים בלבבך הייחוד השלם בהאמן בו פי עיניו משוטטות בכל הארץ ועיניו על כל בני איש וחוקר לב ובוחן פליות פי מי שאינו מאמין באנכי ה' אלהיך אשר גם הוצאתיך מארץ מצרי' אינו מאמין ואין זה יחוד שלם פי זה סגולת ישראל מפל העמים וזהו יסוד על כל התורה פולה (כז) להרחיק גאונה וכעס וגעור ביצר המשיאף ללכת בדרכי לבך ואל ישט אל דרכיו ואל תתע מנתיבותיו אשר המה

מְצוּדִים וְחֲרָמִים לְהִרְאוֹתָהּ כִּי דָרְכֶיהָ יִשָּׁר וְנֹחַ (כח) מְדַבֵּר שֶׁקָּרַח תִּרְחַק וְאֵל תּוֹצִיא שֵׁם שָׁמַיִם לְבַטְלָהּ וְלֹא בְּמָקוֹם מְטוֹנָף (כט) תִּסְרֵר מִמֶּה מְשַׁעֲנֵת הַקְּנֵה הַרְצוּיִן מְשַׁעֲנֵת בְּגִי אָדָם וְהִצְנֵעַ לָכֵת עִם אֱלֹהֶיהָ וְאֵל תִּשִּׂים זָהָב פֶּסֶלֶיהָ כִּי זֹאת תַּחֲזִילַת עֲבוּדַת אֱלִילִים וּפְזָר מְמוֹנָהּ בְּאֲשֶׁר הוּא רְצוֹנוֹ כִּי בְּיָדוֹ לְמַלְאוֹת חֲסְרוֹנֶיהָ וְלַתַּת טָרֶף לְבֵיתָהּ (ל) דַּע אֵת אֱלֹהֵי אָבִיךָ וּדְבַרְיָהּ בְּמֵאזְנֵי אֶדְדָּק תִּשְׁקוֹל וְהִין אֶדְדָּק יְהִי לָהּ וּתְקַל בְּעֵינֶיהָ הוֹצֵאת מְמוֹנָהּ מֵהוֹצֵאת דְּבַרְיָהּ וּפִיָּהּ אֵל יִמְהַר לְהוֹצִיא דְּבַר רַע עַד אֲשֶׁר תִּשְׁקַלְהוּ בְּמֵאזְנֵי שְׁכֻלָּהּ (לא) וְדוּי עַל עוֹנוֹתֶיהָ עָרַב וּבִקָּר אֵל יַחֲסֵר וְזָכְרוֹן צִיּוֹן וִירוּשָׁלַיִם בְּשִׁבְרוֹן לֵב וּבִדְאָגָה וּבִבְנֵיחָה (לב) זְכוּר יוֹם הַמָּנוּחַ תִּמְיֵד וְצִיָּדָה לְדָרְךָ הֵכֵן וְשִׂים בֵּין עֵינֶיהָ שְׁנֵי דְרָכִים אֱלוֹ תִמְיֵד וְיִהְיוּ מְזוּמָנִים לָהּ לְיוֹם הַפִּירוּד וּמִטְטָהּ בְּדַמְעָה תִּשְׁחָה וְיִבְהַלּוּהָ רַעֲיוֹנָהּ מִדֵּי זוֹכְרָהּ חֲרַדַת רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַפְאִי (לג) חֲבֵר טוֹב תִּהְיֶה לִירָאִי ה' וְהַתְחַבֵּר בְּחֲבֵרְתָם וּמִחֲבַרְת פּוֹעֲלֵי אֲנֹן הַרְחַק (לד) טוֹב וְיִשְׂרָלָהּ לְהַמְעִיט בְּעֵינֶיהָ פֶּעֻלוֹתֶיהָ הַטּוֹבוֹת וּלְהַרְבוֹ' בְּעֵינֶיהָ פִּשְׁעֶיהָ לְהַרְבוֹת חֲסָדֵי בּוֹרְאָהּ יוֹצֵרָהּ מִבְּטָן וְנוֹתֵן אֹנְכָלָהּ וְלֹא תִהְיֶה מְשַׁמֵּשׁ ע"מ לְקַבֵּל פָּרֵס בַּעֲשׂוֹתָהּ מְצוֹתֶיהָ (לה) יוֹמָם וְלַיְלָה זָכְרוּ מִפִּיהָ אֵל יְמוּשׁ בְּשִׁכְבָּהּ תִּשְׁגָּה בְּאַהֲבָתוֹ וּבְקוֹמָהּ וּבַהֲלוּכָהּ תִּמְצָאֵינָה וְהַקִּיצוֹתָהּ הִיא תִּשְׁיַחָהּ וּבוֹ תִּשְׁעֲשַׁע וְהוּא יִישֵׁר אֲוֶרְחוֹתֶיהָ (לו) תִּכְנוֹן בַּתְּפִילוֹתֶיהָ כִּי הַתְּפִילָה הִיא לְעֲבוּדַת הַלֵּב וְאִם בְּנָהּ יִדְבַר לָהּ וְלֹא מִלְבוֹ הֲלֵא יַחֲרֵךְ לָהּ וּמָה תַעֲשֶׂה טִיפָה סְרוּחָה לְפָנֶי מִלְכוֹ שֶׁל עוֹלָם וְלֹא תִהְיֶה כְּעַבְד שֶׁמְסָרוֹ לֹא מְלֹאכָה נִכְבְּדַת לְטוֹבָתוֹ וְאִיךָ יַעֲמוּד לְפָנֶי הַמֶּלֶךְ וּמָה טוֹב לְבַקֵּשׁ סְלִיחָה בְּאוֹמְרָהּ סְלָה לְנוּ בְּלֹא כְּוָנָה וְאִם א"א בְּכָל הַתְּפִילוֹת בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה שֶׁל ח"י וּפְסוּק רִאשׁוֹן שֶׁל קְרִיאַת שְׁמַע אֵל יַחֲסֵר כִּי לֹא יֵצֵא יְדֵי חוֹבַת הַתְּפִילָה מִי שֶׁלֹּא כִּיּוֹנוֹ בָּהּ (לז) תִּלְמוּד פְּרִשׁוֹתֶיהָ עִם הַצִּיּוֹר שְׁנִיִּים מְקַרָּא וְא' תַּרְגוּם וּפְרַש"י זֶה"ה וְתִדְקַדֵּק בּוֹ כְּאֲשֶׁר תּוּכַל וְכֵן יִהְיֶה לָהּ בְּגִמְרָא כִּי הַעוֹסֵק בְּגִמְרָא מִיָּדָה טוֹבָה וְנוֹתֵן עֲלֶיהָ שְׁכָר וְאִין לָהּ מִדָּה טוֹבָה הַיְמָנָה וְתַנּוּ וְתִלְמוּד תּוֹרָה כְּנִגְדַּת כּוֹלָם (לח) מְכַל מְאָכַל אֲשֶׁר תֹּאכַל וּמְכַל מְשַׁקָּה אֲשֶׁר תִּשְׁתֶּה אֵל תִּהְנֶה בְּלֹא בְרָכָה תַּחֲזִילָה וְסוֹף וְתִכְנוֹן בָּהּ כְּאֲשֶׁר תּוּכַל וְכִסָּה רִאשׁוֹן כְּשֶׁתִּזְכָּר אֵת ה' וְיַעֲצֵמוּ עֵינֶיהָ כִּי מִדֵּי דְבַרְךָ בּוֹ כְּאִמּוֹר בְּפִיו וּבִשְׁפָתָיו כְּבָדוֹנֵי וְלִבּוֹ רַחֵק מִמֶּנִּי (לט) גִּטוּל יְדֵיהָ לְתַפְלָה וְלֹאֲכִילָה וּבַעֲת צִאֲתָהּ מִצְּוֹרְכָהּ בְּרַחֵ אֲשֶׁר יֵצֵר גִּטִּילַת יְדֵים אֵל תִּבְרַח אִם לֹא קִנְחַת אוֹ שִׁפְשֻׁפֶת וְתִרְצָהּ לְהַתְּפַלֵּל מִיָּד אֵז תִּתְפַּלֵּל אֲשֶׁר יֵצֵר וְעַל גִּטִּילַת יְדֵים (מ) גְּדִילִים תַעֲשֶׂה לָהּ עַל ד' כְּנָפוֹת פְּסוּתָהּ לְמַעַן תִּזְכָּר וְקִדַּשׁ עֲצָמָהּ בְּכָל דְּבַרְיָהּ וְהִנֵּי צְנוּעַ בְּבֵית הַכֹּסֵא וְעַם בֵּיתָהּ כִּי אִפִּי שִׁיחָה קָלָה שֶׁבִּין אָדָם לְאִשְׁתּוֹ עֵתִיד לִיתֵן עֲלֶיהָ אֵת הַדִּין וְאֵל תִּתְנַהֵג אֵת עֲצָמָהּ בְּקִלּוֹת רִאשׁ וְיִהִי מוֹרָא שָׁמַיִם עֲלֶיהָ וְהַשְׁמֵר מֵהַסְתַּכֵּל בְּאִשָּׁה וְאִפִּי פְּנוּיָהּ וּמְזוּזוֹת בְּפֶתַח פִּיהָ אֵל יַחֲסֵרוּ (מא) סוּד אֵל תִּגְלָה גַם אֵל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר יִדְבְּרוּ לְפָנֶיהָ שֶׁלֹּא עַל דְּרָךְ סוּד טוֹמָנָם בְּקִירוֹת לְבָהּ גַם אִם תִּשְׁמַעְנּוּ מֵאַחַר אֵל תֹּאמַר כִּכָּר שְׁמַעְתִּי זֶה וּמִשׁוֹכְבַת חֲקִיָּה שְׁמוֹר פֶּתַח פִּיהָ (מב) עָרַב וּבִקָּר וְצָהָרִים שְׁמֹר הַעֵינִיתִים הַקְּבוּעִים לְתַפְלָה וּפֶתַח לְבָהּ שְׁעָה אַחַת קוֹדֵם תְּפִלָּה וְהִנֵּי מִי רִאשׁוֹנִים וְאֵל תִּרְבֶּה שִׁיחָה בְּטִלָּה בְּבֵית הַכְּנֶסֶת וּתְפִילִין עַל רִאשׁוֹהָ וְעַל זְרוּעָהּ אֵל יַחֲסֵרוּ (מג) פֶּלֶס מַעְגַּל רִגְלֶיהָ לִישֵׁר עֲצָמָהּ בְּדָרְךָ בִּינוֹנֵי בְּמֵאֲכָל וּבְמִשְׁקָהּ וּבְכָל מַדּוֹתֶיהָ וְאֵל תֵּט יָמִין וּשְׂמָאל וּבִדְבּוּרָהּ וּבְהַסְבֵּרַת פָּנִים וּרְדוּף אַחַר הַשְּׁלוֹם (מד) קִבַּע עֵתִים לְתוֹרָה קוֹדֵם אֲכִילָה וּשְׁכִיבָה וְדַבְּרָתָם עַל שְׁלֹחָנָהּ וְהַזְהַרְתָּ בָּם אֲנָשִׁי בֵּיתָהּ לְהַדְרִיכָם עַפ"י הַתּוֹרָה בְּכָל הַדְּבָרִים הַצָּרִיכִים אֲזַהָרָה לְשְׁמֹר פִּיהֶם מִלְּהַתְּחַלֵּל כִּי תַחֲזִילַת דִּינוֹ שֶׁל אָדָם קִבַּעַת עֵתִים לְתוֹרָה (מה) שְׁמַח בְּשׂוֹמְעָהּ תּוֹכַחוֹת מוֹסֵר כְּמוֹצֵא

שָׁלַל רַב וְהוֹכֵחַ לְחַכְמֵי וַיֵּאָהֲבֵהוּ כִּי טוֹבָה תוֹכְחָה מֵאַהֲבָה מְסוֹתֶרֶת וּלְמוֹכִיחֵי יִנְעַם (מו)
תְּחִילַת מַעֲשֵׂיָהּ הֵבִט סוֹפֶם וְהָיָה מְחַשֵּׁב הַפֶּסֶד מִצְוָה כְּנֹגֵד שְׂכָרָה וְשֹׁכֵר עֲבִירָה כְּנֹגֵד הַפֶּסֶד
כִּי הַחֲכָמִים עֵינָיו בְּרֹאשׁוֹ (מז) הִזְהָר שְׁלֹא תִסְמְנֶה בְּלִבְךָ וְשָׁמַע עֲצָה וְקִבַּל מוֹסֵר וְתִהְיֶה נְרִיז
לַעֲשׂוֹת כָּל מַה שְׁמֹנֵטְל עֲלֶיךָ לַעֲשׂוֹת וּמְכַל מִשְׁמֵר גִּצּוֹר לְבָבְךָ (מח) אֵל תִּקּוּם מִמִּטְטָתְךָ
כְּאִישׁ עֲצָל כִּי אִם בְּנִרְיֹזוֹת כְּדִי לַעֲבֹד יִנְצָרְךָ (מט) אֵל תִּאָחֵר מִלְרוּץ מִהָרָה אֵל בֵּית
הַתְּפִלָּה וְשִׁמּוֹר רַגְלֶיךָ פֶּן תִּהְיֶינָה מְטוֹנְפוֹת אֵל תְּשִׁים לְבָבְךָ אַחֲרֵינִי בְּשַׁעַת הַתְּפִלָּה
וְהַתְּפִלָּה לְבָרְךָ אֵת יוֹצֵרְךָ (נ) אֵל תִּדְבֹר בְּלִעְגֵי שִׁפָּה וּבְלִשׁוֹן אַחֲרֵי כָל עַת שֶׁהַחַזֵּן מִתְּפִלָּה
וְתַעֲנֶה אָמֵן (נא) אֵל תִּנְשֵׂה פְּגִיעַת הַמֶּנֶת שֶׁתְּבֹא פִּתְאוֹם וְתִזְכּוֹר מַעֲמַד הַדִּין (נב) אֵל
תִּתְעַסֵּק בְּמִצְוָה כְּדִי לְקַבֵּל פָּרֶס וְאֵל תִּתְרַחֵק מִן הָעֲבִירוֹת מִפְּנֵי הָעוֹנֵשׁ (נג) אֵל תִּתְרַשֵּׁל
בְּמִצְוָה אִם בָּא לִיָּדְךָ וְתַעֲשִׂינָה לְשֵׁם שְׁמַיִם בְּלֹא אֵיחּוֹר (נד) אֵל תִּתְרַשֵּׁל בְּכַרְפַּת הַלְּבָנָה
שָׂאֵם לֹא זָכוּ יִשְׂרָאֵל אֲלֵא לְהַקְבִּיל פְּנֵי שְׁכִינָה פֶּעַם אַחַת בְּכָל חֹדֶשׁ דָּיִם (נה) אֵל תַּעֲשֵׂה
דָּבָר שְׂלֵעִיגוֹ הַבְּרִיּוֹת שְׂדֵרְכֶם לְהַעֲלִים הַטּוֹבוֹת וּלְגַלוֹתָהּ רַעוֹת (נו) אֵל תִּקְלֶה אֲבִיךָ
וְאִמְךָ וְאֵל תִּצְעֵר אוֹתָם וְכַבְּדֵם כְּפִי יְכוּלְתָּה כָּל יְמֵיהֶם (נז) אֵל יִהְיֶה פְּנֵיךָ זְעוּמוֹת נִגְד
עוֹבְרִים וְשׁוֹבִים וְקִבַּל אוֹתָם בְּפָנִים מְאִירוֹת (נח) אֵל תִּשְׁכַּח לַעֲנִיָּה לְתַת צִידָה לְדָרְךָ
וְלַעֲשׂוֹת לוֹיָהּ לָהֶם וְנַחֲמֵם בְּדִבְרֵים (נט) אֵל תְּשִׁים עֵינֶיךָ לְמִי שֶׁעָלָה יוֹתֵר מִמֶּךָ אֲלֵא לְמִי
שֶׁהוּא תַחְתִּי (ס') אֵל תִּבְהַל לְקִצּוֹן מִשׁוּם דָּבָר וְהֵאָרְךָ אִפְּךָ פֶּן תִּאָבֵד אֵת חֲכָמְתְךָ (סא)
אִם לֹא תוֹצִיא מִמֶּךָ עַקְשׁוֹת פֶּה וּנְבִלוֹת הֶפֶה דַּע כִּי עַל כָּל דְּבָרֶיךָ תִּבְאָ בְּמִשְׁפָּט (סב) אֵל
תִּחְזִיק כַּעֲסָה עִם חֲבֵרְךָ יוֹם אֶחָד וְתִכְנִיעַ לְפָנָיו קוֹדֵם לְבִקֵּשׁ מִמֶּנּוּ מְחִילָה (סג) אֵל תִּדְבֹר
בְּצוּאָר עֲתָק וְאֵל תֵּרִים מִצַּח שְׁלֹא לְקַבֵּל עֲלֶיךָ יְרֵאת שְׁמַיִם (סד) אֵל תְּשִׁיב לְמַחְרְפֶיךָ
וּלְמַבְזֵיךָ וְתִשִּׁים יָד לָפֶה וּשְׂתוֹק פֶּן יַחֵם לְבָבְךָ (סה) אֵל תִּתְעַבֵּר עַל רֵיב לֹא לָךְ כִּי לְסוֹף
הֵם יִשְׁלִימוּ בִּינֵיהֶם וְאַתָּה תִּשָּׂאֵר בְּכַעַס (סו) אֵל תִּתְגָּאֵה עַל הַבְּרִיּוֹת וְתִהְיֶה שְׁפֵל רוּחַ
כְּאֶרֶץ שֶׁהִפֵּל דָּשִׁין בָּהּ (סז) אֵל תִּהְיֶה בּוֹז לְכָל אָדָם וּלְכָל דָּבָר שֶׁאֵין לָהּ אָדָם שֶׁאֵין לוֹ שַׁעַה
וְאֵין לָהּ דָּבָר שֶׁאֵין לוֹ מְקוֹם (סח) צִדְקָה צִדְקָה תִּרְדּוּךָ כִּי רוֹדְף צִדְקָה כו' וְאֵל תִּחַסֵּר מִמַּחְצִית
הַשִּׁקָּל בְּכָל שָׁנָה בְּפַעַם אֶחָד וּבְכָל חוֹדֶשׁ וּבְכָל שָׁבוּעַ כְּפִי מִסַּת יָדְךָ וּבְכָל יוֹם לֹא תִחַסֵּר
מִנְתִּינָה מוֹעֲטָת לְכָל הַפְּחוֹת קוֹדֵם תְּפִלָּה וְאִם הִגִּיעַ לְמַעֲשֵׂר טָרַף בְּבֵיתְךָ כָּל אִשֶּׁר תִּמְצָא
יָדְךָ לְגִמְוֹל הֵן לְחַיִּים הֵן לְמֵתִים הֵן לְעֲנִיִּים הֵן לְעֲשִׂירִים (סט) רָצָה בְּאִשֶּׁר יִרְצָה יִנְצָרְךָ
שְׂמֵחַ בְּחִלְקָה אִם מַעֲט וְאִם הַרְבֵּה וְהַתְּחַנֵּן לְפָנָיו תִּמִּיד לְהִטּוֹת לְבָבְךָ אֵל עֲדוֹתָיו וְכָל
דְּרָכֶיךָ הַשְׁלֵף עַל ה' הִבָּה וְאֵל יִקְשֶׁה בְּעֵינָיו מִלְּהוֹצִיא לְכַבּוֹד הַשְּׁבַת יוֹם טוֹב בְּכָל הַצָּרִיךְ
וְהַשְּׁתַּדֵּל לְכַבְּדֵם וּלְקַבֵּל מִבְּעוֹד יוֹם וּלְהַתְּעַדן בָּהֶם בְּאֲכִילָה וּשְׂתִינָה וְחֲצִיּוֹ בְּבֵית הַמְּדֻרָשׁ
וּכְבֹּדָהוּ בְּכַנִּיסָתוֹ וּבִיצִיאָתוֹ לְעֶרְוֶה שְׁלִחָן בְּמוֹצָאֵי שַׁבַּת (ע) אֵל תִּישֵׁן כְּעֲצָל שִׁינָה רַבָּה
וְתִרְגֵּל אֵת עֲצָמְךָ לְהַקִּיץ בְּהִנָּחַח הַחֲמָה וּלְקוֹל הַצִּיפּוֹר תִּקּוּם מִמִּטְטָתְךָ (עא) אֵל תִּתְפַּלֵּל
בְּלֹא נְקִיּוֹת כְּפִים וּבְלֹא טְהָרָה כִּי תִפְלֵתְךָ לֹא תִהְיֶה.

נִשְׁמַעַת (עב) אֵל תִּתְפַּלֵּל כִּי אִם בְּכֹנֶנֶת הַלֵּב וּבְנִחַת כְּדִי שִׁישְׁמַע הָאוֹזָן (עג) אֵל תִּשְׁכַּח
צוֹר יָלְדְךָ וּמְחַוֵּלְלֶךָ וּבְכָל דְּרָכֶיךָ דַּעְהוּ וּתְבִיאָהוּ לְנִגְדָה תִּמִּיד (עד) אֵל תִּרְצָה לְשִׁמּוֹחַ
וְזָכוֹר כִּי רוּחַ חַיִּיךָ וְאַתָּה נוֹצֵר מַעֲפָר וְאַחֲרִיתָהּ רִימָה (עה) אֵל תִּאָמַר לְשׁוּם מִצְוָה אֲעֲשֶׂה
אוֹתָהּ לְמַחֵר שְׂמָא לֹא תִפְנֶה לַעֲשׂוֹת (עו) אֵל תִּפְרֹד מִהַגּוֹת חֲכָמָה וּמוֹסֵר וּמִהַתְּאַבֵּק בְּעַפֵּר
רַגְלֵי חֲכָמִים (עו) אֵל תִּנְיֵחַ דְּרָךְ חֲסִידוֹת אַעפ"י שְׁמִלְעִיגִין עֲלֶיךָ וְאֵל תְּבוֹשׁ לְדָבָר מִצְוָה
(עז) אֵל תִּקְפֹּץ יָדְךָ מִלִּיתָן תִּמִּיד אֵל עֲנִיִּים וְאַבְיוֹנִים וּמְבִשְׂרָךְ אֵל תִּתְעַלֵּם (עט) אֵל

תאחר מלרוץ ולמהר ולהכין לפנייהם שלחן ולחם פי שְמָא הם רעבים (פ) אל תאחר מלהביא את המעשר אל בית האוצר כי מתן בסתר יכֹפֶה אֶף (פא) אל תרים יָדְךָ על חֲבִירֶךָ וְאִף שֶׁהוּא מְקַלֵּל אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמֶּךָ בְּפִנְיֶךָ (פב) אל תביט למי שהוא קטון ממך בעבודה וביראת חטא כי אם לגדול ממך (פג) אל תוציא דִּיבָה או לשון הרע על שום אדם ולא לזות שְׂפָתַיִם וּרְכִילוֹת (פד) אל תהיה נִבְהַל לְהַשִּׁיב בְּעִזּוֹת לְמִי שֶׁאָמַר דְּבָרִים אֲשֶׁר לֹא טוֹבִים (פה) אל תִּשְׁמִיעַ בְּחוּץ קוֹלֶךָ וְאֵל תְּהִי צְנוּת כִּפְהֶמָה וּדְבָרֶיךָ יִהְיוּ בְּנִחַת (פו) אל תלבין פְּנֵי חֲבִירֶךָ בְּרַבִּים כִּי הָעוֹשֶׂה פֶּן אֵין לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא (פז) אל תִּרְאֶה יְכוּלֵת נֶגֶד שׁוּם אָדָם אִם יָדְךָ גְּבָרָה כִּי לֹא תִדַע אִם תַּחֲלִישׁ (פח) אל תִּרְדּוּף אַחַר הַכְּבוֹד וְאֵל תַּעֲלֶה בְּמַעֲלָה שְׂאִינָה רְאוּיָה לָךְ (פט) אל יִכְבְּדוּךָ בְּנֵי אָדָם פֶּן תִּבְעַר וַיִּשְׁפְּלוּךָ (צ) לֹא תִרְף יָדְךָ מִלְּבַקֵּשׁ רַעִים וְאֶהוּבִים וְאֵל יִמְעַט לְפָנֶיךָ שׁוֹנֵא אֶחָד (צא) אל תִּגְנֶה מִקַּח חֲבִירֶךָ וְאֵל תַּחֲלִישׁ דַּעְתּוֹ כִּי זֶה מְנַהֵג לְחֹסֵר דַּעַת (צב) אל תֹאמַר בְּצַדִּיקִי הִיְתָה זֹאת וְתַתִּיבָהּ וְאֵל תִּשְׁכַּח בְּעוֹה"ז (צג) אל תִּטֶּה אֶת חֲבִירֶךָ מִדְּרָף הַטּוֹבָה אֵל דְּרָף הָרָעָה כִּגוֹן מְסִית וּמְדִיחַ וְכִינֹצָא בְּהֶם (צד) אל תֹאכַל אֶכִּילָה גֹסֶה עַד שֶׁתִּמְלֹא כְּרִיסֶךָ כִּי הִרְבָּה חוֹלָאִים בָּאִים עַל רֹב אֶכִּילָה (צה) אל תְּהִי בְּסוֹבְאֵי יָיִן וּבְזוֹלָלֵי בִשָּׁר פֶּן תִּשְׁפַּח אֶת בּוֹרְאֶךָ (צו) אל תִּטִּיל אִימָה יִתְרָה בְּתוֹךְ בֵּיתְךָ כִּי הִרְבָּה קִלְקוּלִים בָּאִים עַל רֹב מוֹרָא (צז) אל תִּתְיַחַד עִם שׁוּם אִשָּׁה חוּץ מֵאִשְׁתְּךָ וְאִמֶּךָ וְאֶפְּלוּ עִם ב' נָשִׁים (צח) אל תִּחְמֹד אִשָּׁה בְּיֹנְפֶיהָ כִּי בְּרוּב טוֹב מַעֲשֵׂיהָ יִאֲשְׁרוּהָ הַשּׁוֹמְעִים (צט) אל תִּתֵּן תַּפְאֶרֶת לְעַצְמְךָ וְאֵל תִּתְיַקֵּר גּוֹפֶךָ בְּעֵינֶיךָ וְתִקְטִין אֶת עַצְמְךָ (ק) אל תִּרְבֶּה לְדַבֵּר דְּבָרִים הַמוֹעִילִים וּבְלֹא נִזְק כִּי אִם בְּקוֹצֵר לְשׁוֹן (קב) אל תִּרְף יָדְךָ מִלְּקַנּוֹת לָךְ חֵבֵר נֶאֱמַן וְשִׁמּוֹר אוֹתוֹ וְאֵל תִּאֲבֹדָהוּ כִּי טוֹב (קג) אֵל תִּפְתֶּה אֶת חֲבִירֶךָ בְּדַבְּרֵי חֲלָקוֹת וּבְחִנּוּפוֹת וְאֵל תִּדְבֵּר בְּלֵב וְלֵב (קד) אל תִּכְעַס לְשׁוּם אָדָם כִּי אֵין אָדָם שֶׁאֵין לוֹ שְׂעָה (קה) אל תִּתְחַבֵּר לְאָדָם רַע חוּטֵא וְכַעֲסוֹן וְכִסִּיל פֶּן יִבִּיא פְּלִימוֹת עֲלֶיךָ (קו) אל תַּעֲלֶה בְּדַעְתְּךָ לְנַצַּח אֶת הַחֶכֶם כִּי לֹא תִרְבֶּה עַל חֲכַמְתְּךָ חֲכָמָה (קז) אל תְּהִי קֹפֶדוֹן לְדַבֵּר מוֹעֵט נֶגֶד שׁוּם אָדָם פֶּן תִּלְקַט שׁוֹנְאִים עַל חֲנָם (קח) אל תַּעֲשֶׂה בְּסִתְרָה מַה שֶׁתַּבְּיִישׁ בְּגִלּוּי וְאֵל תֹּאמַר מִי רֹאֲנִי (קט) אל תִּתְשׁוּב עוֹן לְמִי שֶׁבָּא לְהַתְּנַצֵּל לְפָנֶיךָ אִם אָמַת וְאִם שֶׁקֶר (קי) אל תִּסְמְוֶה לִידֵי מִתְּנוֹת בִּשָּׁר וְדָם וְתַעֲבֹד לְבַקֵּשׁ מְזוֹנוֹתֶיךָ (קיא) אל יְהִי מְמוֹן שְׁלֶךָ חֲבִיב עֲלֶיךָ יוֹתֵר מִגּוֹפֶךָ כְּדִי לְעַבְּרָךְ עַל הַמָּכֶס וְלִלְכֹת יְחִידִי (קיב) אל תִּתֵּן בְּלִבְךָ קִנְיָה שְׂזוֹ הִיא רָעָה חוֹלָה שֶׁאֵין לָהּ רְפוּאָה (קיג) אל תְּהִי רְגִיל לֹא בְּשִׁבוּעָה וְלֹא בְּנִדְרִים כִּי בַעֲוֹן נִדְרִים בְּנִים מֵתִים (קיד) אל תִּרְגֵּל לִישָׁבַע עַל גּוֹפֶךָ וְעַל נַפְשֶׁךָ וְאֶפְּלוּ עַל דְּבַר אָמַת (קטו) אל תִּאֲחַר לְעִשׂוֹת תְּשׁוּבָה שְׁלִימָה לְבַקֵּשׁ רְפוּאָה עַל נַפְשֶׁךָ (קטז) אל תַּעֲמוֹל לְרוּחַ וְאֵל תִּשְׁמַע דְּבָרִים בְּטָלִים (קיז) אל תִּכְנֶה שֵׁם רַע לְחֲבִירֶךָ כִּי הַמְּכַנֶּה שֵׁם רַע לְחֲבִירּוֹ אֵין לוֹ חֵלֶק לְעוֹה"ב (קיח) אל תִּבְטַח בְּעוֹשֶׁיךָ כִּי הַבּוֹטֵחַ בְּעוֹשָׁיו מְלַקֵּט שׁוֹנְאִים וַיִּכְפָּשׁ תַּחַת שׁוֹנְאָיו (קיט) אל תְּהִי סֶרְבֹן לְאֲנָשֵׁי עִירֶךָ וּבִטֵּל רְצוֹנָה מִפְּנֵי רְצוֹן אַחֲרִים (קכ) אל תִּרְגֵּל לְאַכּוֹל חוּץ מִבֵּיתְךָ עִם קְבוּץ הִרְבָּה שְׁלֹא לְסַעוּדַת מְצוּהָ (קכא) אל תִּשְׁפֹּר גּוֹפֶךָ לְהַשְׁתַּכֵּר מִיָּיִן פֶּן תִּהְיֶה מְגוֹנָה וְתִנְבַּל אֶת פִּיהָ וְתִתְחַרֵּט (קכב) אל תִּכְעַס בְּאִשְׁתְּךָ וְאִם רָחַקְתָּ אוֹתָהּ בְּשִׂמְאֵל קָרֵב בְּיָמִין וּבְלֹא אִיחּוּר (קכג) אל תִּבְזֶה אֶת אִשְׁתְּךָ וְכַבֵּד אוֹתָהּ וְתִסְיַרְנָה מִן הַחֲטָא (קכד) אל תְּהִי רְגִיל לִישָׁב עִם הַלְצִים פְּחוּתֵי הַנֶּפֶשׁ פֶּן יִחְטִיאוּךָ (קכה) אל תִּתְעַצֵּל לְבַקֵּשׁ חֲכָמָה וּלְיִסֵּר אֶת חֲבִירֶךָ בְּסִתְרָךְ וּבְדַרְךָ כְּבוֹד (קכו) אל תִּדְבֵּר בְּלֹא עֵתוֹ וּבְדַבֵּר שֶׁאֵין בוֹ תוֹעֵלַת וְשִׁמּוֹר פְּתִיחֵי

פיה (קכז) אל תדבר עם סכל ומשוגע שלא יקבל דבריה ויבזה אותה (קכח) אל תהי כפוי טובה ותכבד למי שפתח לך פתח לבקש די עסוקה (קכט) אל תוציא מפיה דבר שקר וכזב ותהי נאמן לכל אדם (קל) לא תתעצל להקדים שלום לכל אדם מפני דרכי שלום (לא) אל תרגיל עצמה לעמוד כי אם אצל חכם ושמע ואז את דבריו: ונחזור לענין ונפרש פה אחר במאמר צדיק וטוב לו צדיק ורע לו ולהבינו היטב נקדים מ"ש בעל עמודיה ז' ביריעות שלמה שפשבא הקב"ה את עולמו היו פיתות לכאן ולכאן מהם אמרו יבא ומהם אמרו אל יבא אמת ושלום אמרו אל יבא שכלם מלאים שקרים וקטטות מה עשה הקב"ה ותשלה אמת ארצה וברא לאדם וזה האמת היה אליהו: ובה יובן מאמר בזוהר וז"ל אליהו לא היו לו בנים וזהו סוד ה' ע"כ הפונה שבהיות אליהו מפת האומרים אל יבא אין ראוי לבנים וזהו סוד ה' ממה שעבר בבריאת העולם בין הקב"ה והמלאכים להיות מתחילה מלאך וכיון שקטרג בבריאת העולם השליכו הקב"ה בעולם השפל ומזה הטעם נעשה לבסוף מלאך שחזר לקדמותו גם כתב המקנול האלהי כמוהר"ר משה גלאנטי זצ"ל שעז"א ועז"ל היו מן הפת שאמרו אל יבא והשליכם הקב"ה לארץ והם נקראים מרגלי הארץ שפראגלים אחר בני אדם לראות במעשיהם הרעים לקטרג עליהם וכנגדם שמעון ולוי בני יעקב שהיו מצד הדין אמרו אל יבא ולכן הרגו לשכם ולכן אמר יעקב אע"ה בסודם אל תבא נפשי פלומר בסודם ובעצתם שאמרו אל יבא אל תבא נפשי שנשמתו של אדם ויעקב היה א' פדחז"ל שופרי דיעקב פשופרי דאדם הראשון ונמצא שהם לא היו מספיקים שיבא האדם גם מטטרו"ן היה המליץ הגדול שאמר יבא וכנגדו למטה יוסף שנקרא נער (ונראה דמזה הטעם יוסף היה זן טובים ורעים מאחר שהסכים בבריאה כי טוב הוא) ע"כ תוקנה דברים הנלקטים מדברי הרב בקיצור נמרץ השייכים לביאור המאמר הנזכר.

והנה עם זה פשוט צדיק וטוב לו הוא משורש אותם שהספיקו בענין הבריאה ואמרו יבא וכיון שהסכים בבריאת זה העולם פי טוב הוא מזה פנגד מזה יש לו טוב בזה העולם כי הוא גרם בבריאותו בהיותו בהספמה אחת עם הקב"ה וצדיק ורע לו הוא משורש אותם שאמרו אל יבא וכיון שלא הספיק בענין הבריאה ונברא העולם בע"כ אין ראוי שיהיה לו בזה העולם פלום רשע וטוב לו הוא משורש אותם שאמרו יבא ורשע ורע לו הוא משורש אותם שאמרו אל יבא וק"ל ונכון מאד ודוק: עי"ל בידחז"ל אלו דברים שאדם אוכל פירותיהם בעוה"ז והקרן קיימת לו לעוה"ב פכבוד או"א כו' וידוע שהקב"ה דן את האדם על רוב זכיותיו כו' ובה אפשר לומר צדיק וטוב לו הוא אותו צדיק שיש לו עוד מאותם המצות שיש להם פירות וקרן קיימת וצדיק ורע לו שרוב זכיותיו ממצות שאין להם פירות בעוה"ז והקב"ה דן על הרוב רשע וטוב לו שמעט מצות שבידו רובם מאותם שיש להם פירות וקרן כו' רשע ורע לו שאין בידו מאלו המצות פלל כו': עוד נוכל לומר במה שפירשו חז"ל צדיק וטוב לו צדיק בן צדיק שרצו לרמוז בזה הענין שצדיק וטוב לו הוא צדיק שרואה הקב"ה בו שעתידין לצאת ממנו בן צדיק מזרעו או יהיה בנו או בן בנו עד סוף כל הדורות ובהיות צדיקים גנוזים בחלציו לכן נותן לו טוב בהיות הוא צדיק וכמה צדיקים פלולים בו וזהו פונתם באומרים צדיק וטוב לו צדיק בן צדיק פלומר הוא צדיק ובן צדיק עתיד לצאת ממנו צדיק ורע לו צדיק בן

רשע הוא צדיק אבל בן רשע עתיד לצאת ממנו ובהיות רשע כלול בתלציו יש לו רע רשע וטוב לו רשע בן צדיק הוא רשע אבל בן צדיק בתלציו.

רשע ורע לו רשע בן ק רשע הוא רשע ובן רשע כלול בתלציו ודוק: ולמסיים בכי טוב בענין גאולה נפרש פסוק עורה למה תישן ה' גו' ואגב גררא נפרש מאמר ממסכת ברכות (די"ו ע"א) כנחלים נטיו מה ענין נחלים אצל בתי כנסיות ובתי מדרשות כו' ולקבין זה נקדים מה שכתב בעל עמודיה ז' בסוף ספרו משם ספר חסד לאברהם בענין עמידת העולם שהוא בסוד המקנה בן הוא שיעור העולם פי שיעור המקנה הוא מ' סאה וכל סאה הוא קמ"ד בצים ארבעים פעמים קמ"ד עולה חמשת אלפים ותש"ס בן הוא ממש עמידת העורה ז' שיעור הגה חמשת אלפים ותש"ס שנים ואז תתחדש העולם פי כמו המקנה היא מטרת הטמאים בן בזמן הגה יעביר הקב"ה רוח הטומאה מן הארץ ולא ישאר לו שורש וענף ואתה אחי המעיין אל תטעה בדברינו אלא שגה מדבר בקץ הגאולה שיתמהמה ח"ו כל כף כי אין זה מדבר אלא אחר כל הסיבות ומאורעות שיהיו אחר ביאת משיח צדקנו כי יקיים הקב"ה בנו בימות משיח צדקנו שמחנו כימות ענינתנו ולא יהיה השמחה כל כף ימים כמו שיהיה העינוי זה אי אפשר לכל החשבונות דאם בן ימשיך העמידת העולם יותר ויותר על ששת אלפים אלא שישפיע הקב"ה טובה לישראל ורוב טובה בימי משיח צדקנו בימים מועטים כמו העינוי שיהיה להם בימים רבים של גלות ובזמן הגה עד תש"ס לאלף השישי יהיו ג"כ שלש תחיות תחיות המתיים דא"י תהיה מ' שנה קודם תחיית מתי ח"ל ואח"כ תהיה התחייה לאנשי ח"ל ואח"כ לכל העולם להזמין ליום הדין הגדול והנורא וכל זה יהיה במשך הזמן הגה ואחר כף יעביר הקב"ה רוח הטומאה מן הארץ ולא ישאר שורש וענף ויטהר העולם מטומאתו על ידי טבילתו במקנה ויהיה הפל קדש לה' קודש הגלולים ונראה שגה משרז"ל אין הקב"ה נפרע מן אומות העולם עד שיתמלא סאתן דייקא כלומר עד שיתמלא חשבון המ' סאות אבל כל זמן שלא יתמלא חשבון זה אפילו שיבא משיח צדקנו ויעשה שפטים גדולים מ"מ כדבעי למעבד לא יעבד עד זמן הג' לולפי שהסאות האלה הם שיעור בצים ולפי המורגל בפי חכמים וחידושתם בהרבה מקומות לומר עתיד הקב"ה לקעקע ביצתן ודי בזה לחכימיא: וזהו שאמר ירמיה מקנה ישראל מושיעו בעת צרה ר"ל כמו שיעור מקנה הגה אשר צוה ה' לישראל בן יהיה מושיעם בעת צרה מכל הגלות והצרות פי הגאולה מכל צרותינו שיעביר כל רוח הטומאה מן הארץ הוא שיעור המקנה שהוא בזמן אלף השישי תש"ס והוא מנין תיש"ן עכ"ל: ובזה יובן פסוק עורה למה תישן ה' הקיצה אל תשכח לנצח הפונה שדהע"ה הגה מתפלל שיתקן הקב"ה את עולמו ויטהר אותו מכל טיגוף קודם זמן שזמנו מספר תיש"ן ולא ימתין עד הזמן הגה כי רב הוא וזהו אומר עורה למה תישן ה' כלומר למה אתה ממתין עד מספר תישן כדי להעביר גלולים מן הארץ הקיצה קודם זמן זה אל תשכח לנצח שהוא עד מספר תישן כי זמן רב הוא: ובזה יובן מאמר מה טובו אהליך יעקב כו' כנחלים נטיו מה ענין נחלים אצל בתי כנסיות וב"מ אלא לומר לה מה מקנה הגה מעלה את האדם מטומאה לטהרה אף בכ"נ וב"מ בן כו' יש לדקדק בדיוק אומר מה המקנה הגה דמתחיל בנחל וסיים במקנה ואע"פ שהכל א' מ"מ יפול הספק בשנו את טעמו דהול"ל מה הנחל הגה מעלה לאדם מטומאה לטהרה ועוד אומר מה המקנה הגה דהול"ל מה המקנה.

אָמַנְם יוֹבֵן עִם מַה שְׁפִירְשָׁנוּ שְׁעֵמִידַת הָעוֹלָם הוּא בְּסוּד הַמְקַנָּה שְׁמֹסֶפֶר הַמְקַנָּה בְּאֹפֶן שְׁכַתְּבָנוּ לְעֵיל עוֹלָה חֲמִשָּׁת אֲלָפִים וּתש"ס וְאָז יַעֲבִיר הַקַּב"ה כָּל רוּחַ הַטּוֹמְאָה שְׁפַעוֹלָם וְזֶהוּ מַה שְׁרוֹמְזוּ פָּאן סְמֵךְ בְּתֵי כְּנִסְיוֹת וּמְדַרְשׁוֹת לְנַחֲלִים לְרַמּוֹז שְׁמָה הַמְקַנָּה הַזֶּה שֶׁהוּא מִסְפֵּר הַמְקַנָּה הַיְדוּעַ שְׁאֵז מַעֲלָה לְאֲדָם מְטוֹמְאָה לְטַהֲרָה מִכָּל אַף ב"כ וּב"מ פֶּן שְׁמָה שְׁעֵתִיד הַקַּב"ה לְטַהֵר לְאֲדָם אֵז בְּמִסְפֵּר הַמְקַנָּה שֶׁהוּא לְזִמְן רַב יְכוּל עֲתָה כָּל אֶחָד לְטַהֵר וּלְהַתְּלִיבֵן וּלְהַזְדַּקֵּק עֲצָמוֹ בְּאֲמָצְעוֹת בְּתֵי כְּנִסְיוֹת וּמְדַרְשׁוֹת לַעֲשׂוֹת עֲצָמוֹ רִנְחִינֵי עַל יָדָם וּבִפְרָט בְּאֹנְמָרָם וְ"ל שְׁעֵתִיד הַקַּב"ה לְהִבְיֵא כָּל ב"כ וּמְדַרְשׁוֹת שִׁבְח"ל וּלְהִבְיֵאָם לֹא"י ע"כ שְׁנִמְצָא שְׁהַעוֹמֵד בְּתוֹכָם מִתְּכַפְּרִים עוֹנוֹתֵיהֶם כֹּא"י שְׁנִאָמַר הָעַם הַיִּשְׂרָאֵל בְּהַ גְּשׁוּבָה נִשְׁנָא עוֹן וְלִכֵּן לְרַמּוֹז ע"ז מִתְּחִיל בְּנַחֲלִים וְסִיִּים בְּמְקַנָּה בְּדִיוֹק בְּאֹמְרוֹ מַה הַמְקַנָּה הַזֶּה אֵין לֹמַר הַמְקַנָּה הַיְדוּעַ הַזֶּה כְּמוֹרָה בְּאֲצִבְעַ עַל סוּד הַמְקַנָּה הָאֲמוֹר פֶּן בְּתֵי כְּנִסְיוֹת וּבְתֵי מְדַרְשׁוֹת וְדוֹק: וְאַלְף לְמֵאמֶר הַמְּנַצֵּב בְּתַחֲלִילַת הַדְּרוֹשׁ אָמַר ר' יוֹחָנָן ג' דְּבָרִים נִתְּנוּ בְּמִתְּנָה לְעוֹלָם וְאֵלוֹ הֵם הַתּוֹרָה וְהַמְּאֹרוֹת וְהַגְּשָׁמִים הַתּוֹרָה מְנִין שְׁנִאָמַר וַיִּתֵּן אֵל מִשְׁכָּה כְּכֹלְתוֹ הַמְּאֹרוֹת שְׁנִאָמַר וַיִּתֵּן אֹתָם אֱלֹהִים בְּרַקִּיעַ הַשָּׁמַיִם הַגְּשָׁמִים שְׁנִאָמַר וַיִּתֵּן גְּשָׁמִיכֶם בְּעֵתָם ר' עֲזַרְיָה בְּשֵׁם ר' יוֹדָן בַּר רַבִּי סִימּוֹן אוֹמֵר אֵף הַשְּׁלוֹם שְׁנִאָמַר וַיִּתֵּן שְׁלוֹם בְּאֶרֶץ ר' יְהוֹשֻׁעַ ב"נ אוֹמֵר אֵף הַיְשׁוּעָה שְׁנִאָמַר וַיִּתֵּן לִי מָגֵן יְשׁוּעָה ר' יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר אֵף א"י שְׁנִאָמַר וַיִּתֵּן לָהֶם אֲרֻצוֹת גּוֹיִם וּי"א אֵף הַנְּקָמָה שְׁנִאָמַר וַיִּתֵּן נִקְמָתִי בְּאֲדָם רַבִּינֵי אֶמְרִין אֵף הַרְחָמִים שְׁנִאָמַר וַיִּתֵּן אֹתָם לְרַחֲמִים רַבִּי יִצְחָק בַּר מְרִיּוֹן אוֹמֵר אֵף הַפְּרִשְׁת הַיָּם הַגְּדוֹל שְׁנִאָמַר כֹּה אָמַר ה' הַנּוֹתֵן בַּיָּם דְּרָף: וְקָשָׁה טוֹבָא לִר' יוֹחָנָן דְּלֹא מָנָה אֵלָּא ג' דְּבָרִים בְּלִבְד שְׁנִתְּנוּ בְּמִתְּנָה וְכִי נַעֲלָמָה מִמֶּנּוּ כְּמָה פְּסוּקִים אֵלוֹ הַמְּבִיאִים הַשְּׁלָמִים הַלְלוּ וְעוֹד ק' לְכָל אֶחָד וּא' דְּאֵיף נַעֲלָם פְּסוּקִים שְׁמִבִּיא חֲבָרוֹ: אָמַנְם נִרְאָה שֶׁר' יוֹחָנָן לֹא הִזָּה כְּפִנְתּוֹ לְמִנּוֹת כ"א ג' דְּבָרִים שְׁנִתְּנוּ בְּמִתְּנָה וְהֵם דְּבָרִים הַנּוֹגְעִים לְכָל כּוֹלְלוֹת הָעוֹלָם בֵּין לְיִשְׂרָאֵל בֵּין לְאוֹה"ע וְאֵלוֹ הֵם הַתּוֹרָה שְׁפַעְבּוֹרָה שְׁמִים וְאֶרֶץ קְנִיִים וְנִמְצָא תּוֹעֲלַת לְכָל כּוֹלְלוֹת הַמִּין שְׁפַעוֹל' וְכֵן הַמְּאֹרוֹת וְהַגְּשָׁמִים שְׁנִוְגַע לְכָל כּוֹלְלוֹת הַמִּין זֶהוּ כְּפִנְתּוֹ שֶׁל ר' יוֹחָנָן לְעוֹלָם שְׁרָאָה כָּל אֵלוֹ הַפְּסוּקִים שְׁהִבְיֵאוּ הַשְּׁלָמִים הַלְלוּ וּמְנַצֵּר בְּהֵם מִתְּנָה וּבִהְיוֹת שְׁאִינָם דְּבָרִים שְׁנִוְגְעִים לְכָל הַמִּין לֹא מְנַאָם אֲבָל ר' עֲזַרְיָה לֹא הִבִּין שְׁכּוֹנְתֵר' יוֹחָנָן הִיָּתָה זֹאת לְדְרוֹשׁ דְּנֻקָּא דְּבַר מִתְּנָה הַנּוֹגַע לְכוֹלְלוֹת הַמִּין וְלָזָה בָּא כְּמִקְשָׁה וְאוֹמֵר אֵף הַשְּׁלוֹם כְּלוּמַר וְלָמָּה לֹא מָנָה ר' יוֹחָנָן כִּי אִם ג' בְּלִבְד וְלֹא יָדַע שֶׁלֹּא נַעֲלָם מִר' יוֹחָנָן זֶה אֵלָּא שְׁכּוֹנְתּוֹ לְדְרוֹשׁ דְּבַר הַנּוֹגַע לְכוֹלְלוֹת הַמִּין וְהַשְּׁלוֹם הַזֶּה שְׁנִאָמַר בְּהַ מִתְּנָה אֵינוֹ נּוֹגַע כ"א לְיִשְׂרָאֵל בְּהִיוֹתָם טוֹבִים שְׁנִאָמַר וַיִּתֵּן שְׁלוֹם בְּאֶרֶץ וּר' יְהוֹשֻׁעַ וּשְׁאָר הַשְּׁלָמִים יָדְעוּ כְּפִנְתֵּי דְרִשְׁתֵּי ר' יוֹחָנָן וְהִבִּינוּ שֶׁר' סִימּוֹן לֹא הִבִּין כְּפִנְתֵּי ר' יוֹחָנָן מִתּוֹךְ מַה שְׁהִקְשָׁה בְּאֹמְרוֹ אֵף הַשְּׁלוֹם וְלִכֵּן בָּאִים כְּמִקְשִׁים לְרַבִּי סִימּוֹן וּלְגַלּוֹת לוֹ כְּפִנְתֵּי ר' יוֹחָנָן וְהִבְיֵאוּ כָּל א' פְּסוּקִים הַמְּנַצֵּר בּוֹ מִתְּנָה לֹמַר הָרִי כְּמָה פְּסוּקִים יֵשׁ שְׁמִנְכִיר בְּהֵם מִתְּנָה וְאֵיף יִתְּכוּ שְׁנַעֲלָמוּ כְּלָם מִר' יוֹחָנָן וְלֹא הַזְכִּיר כ"א ג' אֵלָּא זֶה מוֹרָה שֶׁלֹּא הִזָּה כְּפִנְתּוֹ שֶׁל ר' יוֹחָנָן לְדְרוֹשׁ כ"א הַפְּסוּקִים הַמְּנַצֵּר בְּהֵם מִתְּנָה וְנוֹגַע לְכָל כּוֹלְלוֹת הַמִּין יִשְׂרָאֵל וְאֹמְרוֹת וּבְהִמּוֹת שֶׁהִיא הַתּוֹרָה הַגּוֹרְמַת בְּקִיּוּמָם וְהַמְּאֹרוֹת הַמּוֹרָה לָהֶם הַדְּרָף יִלְכוּ בְּהַ וְהַגְּשָׁמִים שְׁמִצְמִיחַ חֲצִיר לְבַהֲמָה וּמְחִיָּה אֵת כְּלָם אָמַנְם הַשְּׁלוֹם מְדַבֵּר בְּיִשְׂרָאֵל בְּהִיוֹתָם טוֹבִים וְשִׁנּוּ דְּבַר הַנּוֹגַע לְאֲדָם וּלְבַהֲמָה וְלְמִין הַצּוֹמֵחַ וְכֵן הַיְשׁוּעָה אֵינוֹ נּוֹגַע לְאוֹמוֹת וְכֵן א"י וְהַנְּקָמָה וְהַפְּרִשְׁתֵּי יָם הַגְּדוֹל וְלִכֵּן לֹא מָנָה ר' יוֹחָנָן כ"א ג' דְּבָרִים דְּנֻקָּא אֵף עַל פִּי שְׁרָאָה כָּל הַפְּסוּקִים הַלְלוּ.

נאם הצעיר אליהו בכמהר"ר שלמה אברהם הכהן האתמרי ו"ל: דרוש כ"ד מנחת ערב ומדבר במעלת התפלות. ילקוט תהלים סי' פ' דק"פ ע"ג ד' הופעות הן אחת במצרים ואחת בסיני ואחת במלחמת גוג ומגוג ואחת בימות המשיח: הנה אמת נכון הדבר מעלת תהלת תפלת המנחה פאומרם ו"ל (ברכות ד"ו ע"ב) לעולם יזרה אדם בתפלת המנחה שהרי אליהו לא נענה כי אם בתפלת המנחה וטעם לדבר כתבו המפרשים ו"ל משום שבאמצע היום אדם טרוד בעסקיו ועכ"ז עוזב הכל ובא להתפלל לכן היא חביבה יותר ומקובלת לפני המקום משא"כ תפלת השחר שקם ממטתו ועדין לא התעסק בשום דבר כדי להפסיק וכן בתפלת ערבית כבר סיים כל מלאכתו: ולעד"ן שהטעם שיש מעלה לתפלת המנחה משום שתפלת שחרית היא בבקר בבקר שאז הוא רחמים ואם נענה האדם הוא מצד החסד אע"פ שאינו ראוי וא"כ לא יבחן האדם בתפלת הבקר אם טוב ואם רע אבל בעת מנחת ערב שאז הוא דין ואין אדם נענה אלא א"כ ראוי והגון ואז יבחן האדם המתפלל במנחה אם הגון או אינו הגון בהיות תפלתו נשמעת אף בשעת ששולט הדין בעולם ותפלת ערבית גם היא בתחילת הלילה שהוא עת הדין אמנם כיון שהיא רשות וקבועה חובה אם נענה באותה תפלה לא יבחן האדם לומר כי טוב הוא כיון שנענה שפיון שיש בו מצנה שקבלה לחובה בחיוב גמור זהו הטעם שנענה אע"פ שאינו ראוי: ובמאמר עצמו נראה לדקדק וקודם בואי לפרשו אציג לפניך שיעור הלשון הביאו גם הילקוט במלכים א' ד"ס ע"א ויהי בעלות המנחה א"ר חלבו אמר רב הונא לעולם יזרה אדם בתפלת המנחה שהרי אליהו לא נענה אלא בתפלת המנחה שנאמר ויהי בעלות המנחה ויגש אליהו רב נחמן בר יצחק אמר אף בתפלת השחר שנאמר ה' בקר תשמע קולי ר' יוחנן אמר אף בתפלת ערבית שנאמר תפון תפילתי קטורת לפניך משאת פני מנחת ערב עכ"ל ראוי לדקדק דמה ראיה מביא שתפלת המנחה גדולה משום שאליהו נענה בה בעבור שהתפלל באותה שעה ואה"נ שאם היה מתפלל בתפלת השחר או הערב היה נענה אמנם התשובה לזה כי אליהו היה יכול לעשו' תחילה מיד בבקר ולמ' דחה עצמו בטענ' אתם עשו ראשונה כי אתם הרבים דמה איכפת לו אם היו רבים או לא מאחר שהם לא היו מוחין בדבר אם אליהו היה עושה בראשונה ואם היה הענין שרצה שיעשו תחילה כדי שיראו שלא היה ממש בע"ז שאם היה עושה אליהו תחלה יראו המראה הגדולה והיו מודים בדבר ולא ירצו הם לעשות והיה נפיק חורפה עם דלת העם בחושבם שגם אם הפומרים יהיו עושים היו עושים כמעשה אליהו זהו אי אפשר שהכל היה במאמר המלך אחאב לנסותם וא"כ אף אליהו אם היה עושה תחלה היה המלך מכריחם לעשות אח"כ לראות אם היה פת גם לע"ז לעשות שיירד אש אלא ודאי שמה שלא רצה אליהו לעשות תחילה בתפל' הבוקר והמתין עד תפלת מנח' משום שתפלת המנחה יותר גדולה וזהו ויהי בעלות המנחה ויגש אליהו שגם היה יכול להמתין להם שיעשו עד הלילה אלא לא עשה כן שויהי בעלות המנחה בדיוק ויגש אליהו ויאמר ענני ה' ענני: עוד נראה לפרש איתא בילקוט חדש בשער הפשוף משם הזוהר שמות (דף של"ד) וז"ל והמכשפים אלו מבוקר עד שעה שביעית שהיא זמן מנחה גדולה אין להם פח פלל ועיקר שליטתם משעה שביעית ואילך עד שעה תשיעית ע"כ.

ובזה יבחן שתפלת מנחה גדולה שאע"פ שהוא זמן ששולטים המכשפים והיו יכולים לעב על ידו מלימד האש מן השמים כי הפשוף מכחיש פמליא של מעלה ועכ"ז לא חש

אליהו לזה אלא אמר אתם עשו ראשונה ונשאר הוא למנחה וידע שפח המנחה כל כך שבהיות זמנה הקב"ה יענהו משמי קדשו כי אין עוד מלבדו פתיב ובהיות העת שליטת המכשפים לכן התפלל וענני שלא יאמרו מעשה כשפים ואח"כ ראיתי בס' תאנה לעינים שדרה על במותי המאמר הזה בדרה זה באופן אחר יע"ש: אף יש לידע אם פליג ר' יוחנן עם רב נחמן ועם ר' חלבו ואם פליגי במאי פליגי.

אמנם נראה לפרש ביאור המאמר עם הטעם שכתבתי בתחילת הדרוש משם המפרשים שגדולת מעלת תפלת המנחה הוא בעבור שאעפ"י שהאדם טרוד בעסקיו מניח הפל להתפלל ולעולם שכל התפלות שוות ובה נראה דלא פליגי ור' חלבו אמר לעולם יזהר אדם בתפלת המנחה ונמוקו (עמו) של ר' חלבו מהטעם האמור בעבור שאדם עסוק ומניח הפל ובא להתפלל ומזה הטעם נענה גם אליהו ועכשיו ר"נ בר יצחק אמר אף תפלת שחרית פונתו של ר"נ בר יצחק לפרש פונת ר' חלבו שאין פונתו שתפלת המנחה דוקא חביבה מפל התפלות שהרי פסוק מלא הוא שגם תפלת שחרית חביבה שנאמר ה' בןקר תשמע קולי וכי נעלם מרבי חלבו פסוק זה אלא דע שרבי חלבו סובר שכל התפלות שוות רק מה שאמר לעולם יזהר אדם בתפלת המנחה לא משום שהיא חביבה מצד עצמה יותר מתפלת שחרית אלא שהיא רצויה יותר מהטעם האמור ור' יוחנן אמר אף בתפלת ערבית ר"י מסייע לענין שהאמת פן שכל התפלות שוות וכונת ר' חלבו לא היה כי אם משום הטעם שאדם עוזב עוסקו ובא להתפלל לכן תפלת מנחה יותר גדולה ולעולם שפונלם שוות: ובדרה אחר י"ל דלא פליגי והוא בדרה שפי' המפרשים ז"ל במאמר (פ"ק דבתרא ד"ט ע"ב) הנותן צדקה לעני מתברך בשש ברכות והמפייסו מתברך בי"א ברכות דקשה דאיך יתכן דהנותן דברים גדול מהנותן ממונו שחביבה לו פנפשו אלא הפונה הנותן צדקה לעני ואינו מפייסו מתברך בשש והנותן והמפייסו מתברך בי"א ונכון ודוק: ובדרה זה נוכל לומר פאן שרבי חלבו אמר יזהר אדם בתפלת המנחה שאדם נענה בה ואמר ר"נ אף בתפלת השחר פלומר אם נענה בתפלת המנחה בלבד שיקדים בתפלת השחר שאם לא הי"ל פונה בתפלת השחר ולא עשה ממנה עיקר אינו נענה בתפלת המנחה ור' יוחנן אמר גם בתפלת ערבית אעפ"י שהוא רשות אם הקדי' לכנון בתפלת הערבית והשחר אז אמר ר' חלבו שנענה אדם בתפלת המנחה כשהקדים בתפלת שחרית וערבית: ובמאמר סמוך לזה הביאו הילקוט שם בזה הלשון ענני ה' ענניאמר ר' אסי אמר אליהו רבש"ע ענני שתירד אש מן השמים וענני שתסיח דעתם שלא יאמרו מעשה תהו הם מעשה כשפים הם ע"כ יש להבין פונת אמרו שלא יאמרו מעשה תהו הם דבשלקמא אומרו מעשה כשפים הם גיחא: אמנם יובן באמרו ז"ל (במ"ר פ"א סי' י"ב) שהמינין אומרים שהקב"ה מצא סמנים וברא את העולם ומה הם הסמנים תהו ובהו ע"כ לזה התפלל אליהו שתסיח דעתם משנה שבמעשיה הגדולים והנוראים במעשה שמים וארץ אמרו שעל ידי תהו ובהו בראת העולם ק"ו פן בנו של ק"ו במעשה זה שיאמרו מעשה כשפים הם ולזה הזכיר אליהו שתסיח דעתם שלא יאמרו מעשה תהו הם לרמוז על זה שיעשה גם זה שתסיר מדעתם שלא יאמרו גם בזה שמעשה תהו וכשופים הם פשם שאמרו בבריאת העולם שהיה על ידי תהו ובהו: ונחזור בענין התפלה שיש בה מדרגות בימים ידועים כמו שדרשו ז"ל (בפ"ק דר"ה ד"ח ע"א) דרשו ה' בהמצאו בין ר"ה ליוה"כ שאז התפלה רצויה יותר וממתינים לאדם אם יתפלל על עונותיו בימים הידועים

הָלְלוּ פְּאוֹמְרָם וְ"ל (שֵׁם דִּי"ו ע"ב) ג' סְפָרִים נִפְתָּחִים בַּר"ה אֶחָד שֶׁל צְדִיקִים גְּמוּרִים וְאֶחָד שֶׁל רְשָׁעִים וְאֶחָד שֶׁל בִּינוּנִים צְדִיקִים גְּמוּרִים נִכְתָּבִים לְחַיִּים רְשָׁעִים לְמִיתָה בִּינוּנִים תְּלוּיִם וְעוֹמְדִים עַד יוֹה"כ.

כָּל הָעוֹלָם מִקְשִׁים שֶׁהָרִי פָּמָה צְדִיקִים גְּמוּרִים מְתִים מִיָּד וְרְשָׁעִים מְאָרִיכִים יָמִים: וְלַעֲד"ן הַתְּשׁוּבָה בְּזֶה שֶׁהָעוֹלָם עוֹמֵד בְּכַף הַשִּׁקָּל וְהַשִּׁקָּל שָׁנָה בְּכָאן וּבְכָאן וְצָרִיךְ אֶחָד שֶׁיַּעֲשֶׂה מִצְוָה אַחַת כְּדִי שִׁיכָרִיעַ לוֹ וְלְכָל הָעוֹלָם לְכַף זְכוּת וּבָא אֶחָד וַעֲשֶׂה בְּאוֹתָהּ שֶׁעָשָׂה מִצְוָה אַחַת וְהִכָּרִיעַ לְכָל הָעוֹלָם לְכַף זְכוּת אַעפ"י שִׁיְהִיָּה זֶה רְשָׁע גְּמוּר נִכְתָּב לְחַיִּים בְּהִיּוֹת הוּא גּוֹרֵם לְזָכוּת כָּל הָעוֹלָם לְכַף זְכוּת וְזָכוּת כָּל הָעוֹלָם תְּלוּי בּוֹ וְהַצְדִּיק שֶׁנִּכְתָּב לְמִיתָה מִיָּד בְּעִבּוּר שֶׁעָשָׂה עֲבִירָה אַחַת בְּאוֹתָהּ שֶׁעָשָׂה וְהִכָּרִיעַ לְכָל הָעוֹלָם לְכַף חוֹבָה וְחֻטָּא כָּל הָעוֹלָם תְּלוּי בּוֹ וְהוּ אַמֵּת שֶׁהוּא צְדִיק גְּמוּר אֲמָנָם חַיִּיב מִיתָה מִיָּד עַל אוֹתוֹ עוֹן פִּינוֹן שֶׁגָּרַם כְּלִיָּה לוֹ וְלְכָל הָעוֹלָם לְפִי שֶׁהָעוֹלָם אַחַר הָרֹב כְּנֹדַע מְחֻז"ל וְדַמְיוֹן תְּשׁוּבָה כְּזֹאת הַשִּׁיב מְהֵרָ"ש יָפָה וְ"ל עַל מְאָמֵר צְדִיק וְטוֹב לוֹ וְצְדִיק וְרַע לוֹ וְעֵינָן בְּסִפְרֵי פִי' עַל הַפְּרָשִׁיּוֹת פ' וַיִּלֶּךְ תְּשׁוּבָה אַחֲרַת עַל מְאָמֵר זֶה צְדִיקִים נִכְתָּבִים לְחַיִּים כו': וְנִחְזָר לְמַעֲלַת הַתְּפִלָּה וְיֻבֵן מְאָמֵר בַּמַּס', בְּרִכּוֹת פ"ט דס"ד אָמַר רַבִּי לֹוי בַר חִיָּיא הִיוּצֵא מִבֵּית הַפְּנִסָּת וְנִכְנָס לְבֵית הַמְּדַרְשׁ וּמִבֵּית הַמְּדַרְשׁ לְבַהכ"נ וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה זֹכֶה לְהַקְבִּיל פְּנֵי הַשְּׂכִינָה שֶׁנֶּאֱמַר יִלְכוּ מִחֵיל אֶל חֵיל יִרְאֶה אֶל אֱלֹהִים בְּצִיּוֹן אָמַר רַב ת"ח יִרְאֶה אֶל אֱלֹהִים בְּצִיּוֹן אִין לְהֵם מְנוּחָה לֹא בַעוּה"ז וְלֹא בַעוּה"ב שְׁנֵא' יִלְכוּ מִחֵיל אֶל חֵיל יִרְאֶה אֶל אֱלֹהִים בְּצִיּוֹן א"ר אֶלְעָזָר אָמַר ר"ח ת"ח מְרַבִּים שְׁלוֹם בְּעוֹלָם שֶׁנֶּאֱמַר וְכָל בְּנֵיךְ לְמוֹדֵי ה' ע"כ כְּנֻנַת מְאָמֵר זֶה מְסֻפִּים לְדַבְרֵי רז"ל שֶׁיַּעֲשֶׂה תּוֹרָתוֹ קְבַע לז"א הִיוּצֵא מִבַּהכ"נ וְנִכְנָס לְבֵית הַמְּדַרְשׁ וּמִבֵּית הַמְּדַרְשׁ לְבַהכ"נ וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה בְּלִי שׁוּם הַפְּסֵק שׁוּם מְלֹאכָה אֶלָּא שֶׁאַחַר שֶׁיַּצֵּא מִבַּהכ"נ מְלֵהֲתַפְּלָל מִיָּד נִכְנָס לְבֵית הַמְּדַרְשׁ וְלֹא עָשָׂה מְלֹאכְתּוֹ עֵיקָר אִזּוֹכֶה לְהַקְבִּיל פְּנֵי שְׂכִינָה מְדָה כְּנֻגַד מְדָה מְאַחַר שֶׁהוּא לֹא נִתְעַסֵּק כִּי אִם בְּמִקְוֹמוֹת אֲשֶׁר שָׁם כְּבוֹד ה' יִרְאֶה בַּבַּהכ"נ וּבְבֵית הַמְּדַרְשׁ אֲשֶׁר שְׂכִינְתּוֹ מְצוּיָה שָׁם תְּמִיד: וְכַעֲנִין אוֹמְרוֹ ת"ח אִין לְהֵם מְנוּחָה לֹא בַעוּה"ז וְלֹא בַעוּה"ב כְּתָב בַּעַל עֵינַי יַעֲקֹב עַל זֶה וְ"ל ת"ח אִין לְהֵם מְנוּחָה צָרִיךְ לְהַזְכִּיר שֶׁמֵּלֶת מְנוּחָה בְּמִקּוֹם הַזֶּה ר"ל בְּיִטּוֹל מִמָּה שֶׁעוֹסְקִים בּוֹ תְּמִיד אֲשֶׁר הוּא אֶצֶל מְנוּחָה וְתַעֲנוּג גָּדוֹל וְהוּא לְחֻקּוֹר וְלִידַע בְּסִתְרֵי תּוֹרָה בַעוּה"ז וּבַעוּה"ב וּבְסוּף מ"ק נִכְתָּב מְאָמֵר זֶה וְרַש"י פִי' שָׁם וְ"ל ת"ח אִין לְהֵם מְנוּחָה לְשִׁבְחַ קְאָמַר וְהוֹלְכִין מַג"ע לְרַקִּיעַ וּמְרַקִּיעַ לַג"ע לְעֵינַי וְלְשִׁמוֹחַ ע"כ וְשָׁם בַּמ"ק פִי' הֵרָ"ן וְ"ל וְ"ל ת"ח אִין לְהֵם מְנוּחָה כְּלוֹמֵר אִפִּי' לְאַחַר מִיתָה יַעֲסֻקוּבַתּוֹרָה לְפָנֵי הַשְּׂכִינָה כְּדַאֲמַרִּינוּ בַּמַּעֲשֶׂה דִּיהוּדָה דְּלֹא הָיָה יָדַע לְמַשְׁקֵל וּלְמִטְרֵי בְּהַדִּי רַבָּנָן דְּכַתִּיב יִלְכוּ מִחֵיל אֶל חֵיל וְזֶהוּ בַּשַּׁעַת פְּטִירְתּוֹ שֶׁנֶּהֱנִין מִזִּיו הַשְּׂכִינָה וְזֶהוּ צִיּוֹן שֶׁל מַעֲלָה שֶׁהוּא כְּנֻגַד רְיוּשָׁלַיִם הַכְּפוּיָה כְּעִיר שֶׁחֻנְבְּרָה לָהּ יִחַדְדוּ ע"כ: וְלַעֲד"ן שֶׁמְדַבֵּר בַּעוּה"ז וְאוֹמְרוֹ אִין לְהֵם מְנוּחָה לֹא בַעוּה"ז מְדַבֵּר בְּגָלוּת שֶׁאִין לְהֵם מְנוּחָה כְּדִי לְהַשִּׁיג יְסוּדֵי הַתּוֹרָה וְאוֹמְרוֹ בַעוּה"ב מְדַבֵּר (לִימּוֹת הַמְּשִׁיחַ) דְּאָמְרוֹ בַעוּה"ב הוּא לִימּוֹת הַמְּשִׁיחַ) כַּמ"ש הַרִ"ק ע"ד הַרְמַב"ם וְ"ל בְּמָה שֶׁהַשִּׁיג לוֹ הַרְאָב"ד (בַּפ"ח מַה' תְּשׁוּבָה ה"ח) ע"ש וְהַפְּנִיָּה כְּשֵׁם שֶׁלֹּא הָיָה לְהֵם מְנוּחָה בְּגָלוּת לְהַשִּׁיג תְּכֵלֶת הַדְּבָרִים וְכָל הַיּוֹם וְהַלֵּילָה יִגְעִים עַל זֶה גַּם בַּעוּה"ב שֶׁאִפִּי' יִרְבֶּה אִזּוֹ הַדַּעַת כְּדַכְתִּיב וּמְלֹאָה הָאֶרֶץ דַּעָה אֵת ה' מ"מ כְּפִי דַעְתָּם יִהְיֶה גַּם אִזּוֹ צַעַר לְהֵם לְהַשִּׁיג כְּפִי מְדַרְגַת חֻקְמָתָם וְיֹתֵר וְהָא רְאִיָּה בְּרוּרָה שֶׁנֶּאֱמַר יִלְכוּ מִחֵיל אֶל חֵיל יִרְאֶה אֶל אֱלֹהִים

בציון בציון ממש: ואם נאמר שמדבר בעוה"ב כפי רש"י ונהר"ן ו"ל יתנה פירושו אין להם מנוחה שאין להם מנוחה ממש ויובן עם מה ששמעתי משם יודעי חן שיש מקום ברקיע ששמו בוכים והמלאכים מעופפים לנדע מקום כבודו ותברך ויגעיים תמיד תדיר על זה ומעופפים מעלה מעלה וכיון שמגיעי למקום ששמו בוכים אין להם רשות עוד לעלות ועומדים ובוכים שם ומצטערין עצמם על שלא יכולו לעלות ואומרים ברוך כבוד ה' ממקומו ע"כ וזהו פונת המאמר שפשם שלת"ח לא היה להם מנוחה בעה"ז שפטרחו בהקב"ה גם לעה"ב שיעלו למדרגת מה"ש לא יתנה להם מנוחה בבקשם תמיד להקב"ה וכשעולים למקום בוכים אין להם רשות לעלות ומצטערין ובוכים על זה ונמצא שגם בעה"ב אין להם מנוחה ונכון ודוק: ואלה למאמר שהתחלתי ארבעה הופעות הם ראשונה במצרים שנא' רועה ישראל האזינה נהג כצאן יוסף יושב הפרובים הופיעה שניה במתן תורה שצאמר הופיע מהר פארן שלישית לימי גוג ומגוג שצאמר אל נקמות ה' אל נקמות הופיע רביעית לימות המשיח שצאמר מציון מכלל יופי אלהים הופיע ע"כ יש להבין דמאי נפקא מינה אם ארבעה הופעות הם או ג' דמה דין או מוסר יוצא מזה ולעד"ן שארבע הופעות הללו קשורים זה עם זה וזאת גרם לזאת וזאת לזאת ויובן בדח"ו"ל שהגלה הקב"ה לישראל במצרים בכור הפרזל להפניעה שם פדי שיקבלו התורה דשלישה עזין הם ישראל באנמות כו' ולז"א הופיעה ראשונה במצרים וכיון שהופיע להם במצרים זהו גרם שהופיע להם במתן תורה שבעבור שעבוד מצרים זכו לתורה ובכח התורה יש להם הופעה בימי גוג ומגוג שאז הקב"ה מצרף לישראל כצורף את הכסף ויבחן אז מי שלבו דבוק בתורה בקל לבכו ובכל נפשו ובכל מאנדו ואז הנשאר ממלחמת גוג ומגוג הופיע להם הקב"ה בימות המשיח שכב"א: דרוש כ"ה מדבר במעלת משה רבע"ה ונשם הדרוש פטירת משה.

ילקוט פ' וילך אמר לפניו רבש"ע הנח עין אחת שלי תחת הדלת ויתנו עליה את הדלת שלש פעמים בשנה. במ"ר פ"ג ניהי ערב ניהי בקר יום אחד מלמד שנתן לו הקב"ה יום אחד ואיזה זה יוה"כ ע"כ.

והנה בעל המאמר הרגיש דהול"ל יום ראשון באומרו יום אחד רומז על יום מיוחד בשנה שהוא יום הפורים שהוא יום מיוחד בשנה שאין שליטה לשטן בו בדח"ו"ל ימי השנה שס"ה ושטן חסר אחד שהוא יוה"כ שאין בו שליטה ועוד שיוה"כ מיוחד הוא שאין לו זוג כדאיתא בזוהר הקדוש ועיין גם בגבעת שאול פ' אחרי מות שיוה"כ אין לו זוג שהרי פסח יש לו זוג שהוא סוכות זה בט"ו ימים לחדש וסוכות בט"ו וגם זה בתחילת הקנין וזה בסוף הקנין שבעות יש לו זוג שמיני חג עצרת ראש השנה שהוא בתחילת החדש יש גם כמה חדשים בשנה שבת יש כמה שבתות ונמצא שלכל יש לזוג לבד מיה"כ שהוא יום מיוחד מטעם שהם פרו ביחידו של עולם בענין העגל ובא יום מיוחד לכפר עליהם ואע"פ שכונת המדרש שיום אחד שהוא יוה"כ ינתן לעשו כלומר יש חלק בו בענין השעיר של עזאזל מיהו הדרשא תדרש למה הוזכר יוה"כ בבריאת העולם והאדם.

אף יש לדקדק בענין המאמר שאיך אמר יום א' זה יוה"כ שנתן לו הקב"ה לאדם הראשון שהרי יוה"כ לא הוקבע כי אם בעזון העגל ומאן דכר שמייה יוה"כ לאדם הראשון: אמנם יובן זה במאמר איתא במדרש מי השילוח וז"ל בראשית נוטרקון בר"א תי"ש אמר ר'

יהודא חסידיא רמז לאילו של יצחק שגברא במעשה בראשית ע"כ וק' דלמה נברא זה האיל במעשה בראשית אמנם יובן במאמר חז"ל איתא בילקוט וז"ל והנה איל אחר נאחו בסבף אלמלא לא היתה אילו של יצחק היו ישראל חייבים פליה בענין העגל וכתב הר"א ז"ל שרמזו ענין העגל במלת בסבף שאחר סמך עין ואחר בית גימל ואחר פף למד הרי אותיות עגל ע"כ וידוע מאמר חז"ל שבעולם הנה מתמוטט עד שפרא הקב"ה התשובה גם ידוע מאחז"ל בע"ז ד"ד ע"ב לא דור המדבר ראויין לאותו מעשה אלא שאם חטא רבים אומרים לו פלה אצל רבים וכתב רש"י ז"ל שענין דור המדבר גזרת מלה הנה פדי שילמדו תשובה לרבים ע"כ.

ובזה מתניישים כל המאמרים שבהיות שהעול' נתיישב על התשובה והתשוב' נלמד מענין העגל ובענין העגל לא נצולו ישראל כי אם בעבור אילו של יצחק לכן בששת ימי בראשית שנתניישובו על התשובה שנלמד מהעגל נברא אז אילו של יצחק שהיא הרפואה להצילם מהעגל ולכן נרמז במלת בראשית אילו של יצחק לפי שבבראשית נברא התשובה ובזה הותר מאמר יום אחד ואיזה זה יוה"כ שפינון שיוה"ך בא לכפר על עון העגל הוכרח להזכירו במ"ב פיון שמעשה בראשית נתיישב על התשובה והתשובה נלמד מהעגל וכפרת העגל הנה יוה"כ בזכות אילו של יצחק ונראה שפינון שפל זה רמז במ"ב ענין התשובה ואיל של יצחק שהוא כפרת העגל ויוה"כ הנוצר גם משה רבע"ה פאומר ז"ל (במ"ר פ"א סי' ו') בעבור משה נברא העולם נאמר פאן וירא אלהים את האור כי טוב ונאמר להלן ותרא אותו כי טוב הוא עכ"ל שבהיות העולם מיוסד על התשובה שנלמדת מענין העגל הנוצר משה רבע"ה בעל הדבר שהתפלל שיתקבלו בתשובה: ובזה יובן מאמר במדרש פרשת וזאת הברכה בשעה שהגיעו ימי משה ליפטר מן העולם כו' אמר לא אמות כי אחיה א"ל אי אתה יכול כי זה כל האדם ע"כ וקשה שהרי אליהו וחנוך שלא מתו וי"ג שנקנסו חיים לג"ע וא"כ איך השיב לו הקב"ה כי זה כל האדם אמנם נוכל לומר רמז אחד שמשה רצה לפטור מן המיתה מטעם שהוא גרם בצי"י פל ישראל על שמסר נפשו עליהם בענין העגל ובעבורו ניתן להם יוה"כ.

ונהו שאמר להקב"ה לא אמות כי אחיה מלת כי בהקפוד אותיות יו"כ פלומר בזכות יו"כ שניתן לישראל בעבורי לא אמות והקב"ה השיב לו תשובה נצחת במלת כי פשם שהוא בא לפניו במלת כי פאומר לא אמות כי אחיה ואמר לא כי זה כל האדם פלומר כי שהוא ר"ת יו"כ שרמזת לי זה היום פל האדם פלומר אע"פ שלא היית מתפלל עליהם הייתי עושה אנפן אחר להצילם משום שבמ"ב בראתי אילו של יצחק משום שהיו עתידין לחטוא בעגל ובראתי האיל לכפרה ונמצא שפונתי להצילם ולכפרם ביו"כ אע"פ שלא היית מתפלל עליהם ונמצא כי זה פל האדם פשהו כשהוא בהקפוד יו"כ פל האדם מששת ימי בראשית בראתים ע"ז ודוק עי"ל בדחז"ל כי ביום אכלה ממנו מות תמות מאי מות תמות מיתה לה מיתה לכל הדורות ונהרי שאדה"ר גרם מיתה לכל הבריות וידוע מחז"ל שפל הנשמות תלויות בגופו של אדם גם ידוע שמשה הוא מניצוץ אדה"ר דאדם בר"ת אדם דוד משה דהיינו משיח ועוד שמשה שקול פנגד פל ישראל כאדה"ר שפל ישראל תלוים בו ולכן פששאל משה להיותחי א"ל הקב"ה א"א פן לה דייקא אל על פי שאלהו וחנוך חיים לעולם בעבור כי זה פל האדם פלומר זה הגוף שלה פל האדם תלוים בה לפי שאמה ממש אדה"ר והוא גרם מיתה לכל אדם ואינו מן הדין שמי שגרם מיתה לכל אדם שיחיה

לעולם וז"א פי זה כל האדם ודוק ובזה יובן מאמר חז"ל מדרש תהלים אמרו למשה מי גרם לה שתמות אמר אני גרמתי לעצמי אמרו ליה ולא הקב"ה גרם לה כן אמר אפילו שאתם רואים שהקב"ה מרשיע את הצדיק ומצדיק את הרשע עכ"ז אל אמונה ואין עול ע"כ עיין במדרש אליהו מה שפי' שם אמנם כפי דרכינו עתה נראה שהפונה שבהיות שהעיקר מה שנגזר מיתה על משה ולא נשאר חי כחננוף ואלהיו היה בעבור שהיה אדה"ר שהיו תלויים בו כל הנשמות והוא גרם מיתה לכל חי כמו שאמר לו הקב"ה פי ביום אכלה ממנו מות תמות וענין הפל מיתה לה מיתה לדורות וא"כ אע"פ שמשה לא היה משנה בהפאת הסלע שע"ז נגזר עליו מיתה היה מסבב לו הב"ה אופן אחר להמיתו אלא שמצא בע"ח לגבות את חובו בזה ולכן העולם שלא היו יודעים זה הסוד שמשה הוא אדם שבדין הוא שימות בעבור שגרם מיתה לכל העולם שאילו לו מי גרם לה שתמות והשיב להם אני גרמתי לעצמי משום שאכלתי מן העץ והם בהיות שלא היו יודעים סוד הדבר אמרו ולא הקדוש ברוך הוא גרם לה שבעבור ציווי הסלע גרם לה המיתה אמר אפילו שאתם רואים שהקדוש ברוך הוא מרשיע את הצדיק כמוני תדעו באמת שאל אמונה ואין עול משום שיש סוד בדבר ואעפ"י שלפנים בראה עול אמנם בדין ממית אותי מסבת שורשי שהיא אדה"ר וכיון שכשאתם רואים שמרשיע את הצדיק והוא בדין ממילא נפקא גם כשמצדיק את הרשע שהוא בדין ואין עול בדבר משום שהקב"ה יודע שורש של כל אחד ואע"פ שהוא רשע לפניו אמנם משורשו שפא ראוי להטיב עמו ונכון ודוק.

ובזה נבין פסוקי פרישת ואתחנן באמרו ואתחנן אל ה' בעת שהיא לאמר ה' אלהים אתה החלות כו' אעברה נא ואראה כו' ויתעבר ה' בי למענכם כו' עלה ראש הפסגה כו' הפונה בזה שבהיות משה רבע"ה הוא אדה"ר אדם דוד משיח דהיינו משה שגואל ראשון הוא גואל אחרון כדחז"ל ואדה"ר כשאמר לו הקב"ה פי ביום אכלה ממנו מות תמות אעפ"י שאכל מחל לו לשעה ולא המיתו דזהו גדלו וגבורתו של הקב"ה שיש יכולת לעשות ועכ"ז מוחל כמו שדרשו ז"ל (יומא דס"ט ע"ב) בהאל הגדול הגבור והנורא שגבורותיו הוא על שרואה גוים מרקדים בהיכלו ושומק.

והנה עם זה רצה מרע"ה לפטור עצמו עכשיו מן המיתה לפי שעה עד שיפנס לארץ ושימחול לו הקב"ה לפי שעה בהיותו אדה"ר והתפלל ואמר בעת שהיא פלומר בעת שהיא דייקא עד שיפנס לארץ ואמר ה' אלהים לרמוז על הראשונות שפתוב ביצירת האדם וייצר ה' אלהים את האדם ולכן אמר שיגדיל חסדו עמו עכשיו כשם שהגדיל עמו אז ואמר ה' אלהים אתה החלות מתחילה בהיותי אדם להראות את עבדך את גדלה ואת דך החזקה שאעפ"י שאמרתי לי פי ביום אכלה ממנו מות תמות עכ"ז מחלת לי לשעה והארכת ימי אשר מי אל בשמים ובארץ אשר יעשה כמעשיה וכגבורותיה להעביר ולמחול על פשע אעפ"י שיש יכולת בידך לעשות ואין אתה עושה שאין גבורה כזאת גם עכשיו תעשה עמי אות לטובה ואעברה נא לפי שעה ואראה את הארץ הטובה הקר הטוב הזה והלבנון ואעפ"י שגזרת עלי שלא תעבור עכ"ז הניחני עכשיו דזהו גבורתך שאעפ"י שיש בידך לעשות אין אתה עושה ויתעבר ה' בי למענכם אמר משה לישראל זה היה טענה ניצחת שניחני ה' ליפנס לארץ אעפ"י שגזר עלי אמנם למענכם ויתעבר בי ולא הנחני משום שטען לי הקב"ה טענה אחת שלא יכולתי לדבר עוד שאמר לי עלה ראש הפסגה ושא עיניך ימה וצפונה ותימנה ומזרחה וראה בעיניך פי לא תעבור את הירדן

הנה הפונה הראני פזור הגליות במזרח ובמערב צפון ותימן וזה הגלות היא סבת הצלת שארית ישראל שהשליה חמתו בעצים ובאבנים ולא פלה לעמו ישראל ואם אני הייתי נכנס לא היה מטיל כעסו במעשה ידיו וכיון שהראני שהכנסתי לארץ היה נזק לישראל הקרשתי ונמצא שמה שנתעבר בי ולא הועיל הטענה שאמרתי לפניו היה למענכם ודוק.

ובפרט שבי לא נמצא עון אשר חטא ואע"פ שחז"ל מנו בכ' אם פמות כל האדם שמונה טעניות על משה ח"ו היה פננתו לשמים ועיין בכ"ה הפרשיות אשר לי במאמר זה נפלאות השם ומה גם שחז"ל דרשו פסוק ברוך אתה בבוואך זה משה וברוך אתה בצאתך זה משה שהיה ברוך בבוואו לעולם ובצאתו מן העולם ואם אמת שהיה בידו איזה טעות איך היה ברוך בצאתו אלא שהאמ' שהיה נקי בבוואו לעול' ונקי בצאתו מן העולם וכמו שדרשו במדרש קהלת בכ' עת ללדת ועת למות א"ר ברכיה הרי כל חכמתו של שלמה שאמר עת ללדת ועת למות מה הוא אשריו לאדם ששעת מיתתו כשעת לידתו מה שעת לידתו נקי אף שעת מיתתו נקי וק"ט שדברי ר' ברכיה הם יותר פשוטים מדברי שלמה אשר הקשה עליו וכי כל חכמתו של ר' ברכיה שאשריו לאדם להיות נקי בצאתו מן העולם כשעת לידתו מי לא ידע כל זה אמנם יובן בדחז"ל שהתינוק אעפ"י שיוצא מבטן אמו מלא רירין וגם הוא מזוהם עכ"ז פנלם מחבבין ומחבקים ומנשקים אותו וטעם החן הזה בעיני פנלם בעבור שהוא גוף מנוקה מכל חטא.

גם ראיתי במדרש מעשה באשה אחת שהיתה משמחת במיתת אינה צדיק שהיה מת שמחה גדולה ובמיתת הרשע היתה בוכה ושאלו לה שהיה ראוי שתעשה להפך שבאבוד רשעים רנה ואמרה שהיא היתה משמחת מצד בחינת הטוב המגיע לצדיק במיתתו בקבול שכר מצותיו לא כן הרשעים כי הם פמוץ לפני אש והיתה דואגת על צערן ואיך לא זכו לטוב הנצחיי.

גם יודע כשהתינוק נולד הכל משמחים לז"א אשריו מי ששעת מיתתו כשעת לידתו פלומר מה שעת לידתו נקי מכל חטא וכיון שהוא נקי מכל חטא פנלם משמחים עמו ומחבקים ומנשקים אותו אף על פי שהוא מלא רירין כף שעת מיתתו שהיה נקי מכל חטא וסימן לדבר שאעפ"י שהיה בזוי בזה העולם מענטף בבלואים ועכ"ז בשעת מיתתו פנלם שמחים במיתתו מהבחינה הנוגע אליו שראוי הוא לילך מיד למנוחות שאננות וכולם משמחים במיתתו מצד בחינת קבול השכר המזומן לו פאותה שעה שהיתה משמחת במיתת הצדיק ונמצא שזה חכמה של שלמה שפסר בידך סימן לדבר להפיר מי הוא הנקי מכל חטא והוא אותו שהיה שעת מיתתו שפנלם משמחים במיתתו מבחינת השכר המזומן לו כשעת לידתו שפנלם משמחים עמו בהיותו נקי מכל חטא ג"כ אם שעת מיתתו נפל בכי הכל שמחה מבחינת עצמו שפנלם אומרים בלי ספק אדם פשר הוא ומזומן לעה"ב דע באמת שהוא נקי מכל חטא: ובזה נבין מה שהקשה בעל יד יוסף ז"ל בכ' ברכה דלמה אין עושים שמחת תורה בחג השבועות שהוא מתן תורה ועושים אותה בשמחת תורה ועם מה שפירשתי הוא פשוט שבש"ת שהוא סיום התורה ונזכר שם מיתתו של משה ואנו דורשים בהספדו לכן אחר ההספד אנו עושים שמחה פלומר מצד הבחינה מהעדר הנוגע במיתתו אנו סופדים ומצד בחינת הטוב שהגיע לו ולנשמתו מטוב עה"ב אנו משמחים מטובו שראוי לשמח מהטוב שהגיע לצדיק: עוד י"ל בדחז"ל

(בְּחֻלֵּי ד"ז ע"ב) גְּדוּלִים צְדִיקִים בְּמִיתָתָן יוֹתֵר מִבְּחַיֵּיהֶם וְטַעַם הַדְּבָר לְפִי שְׂבִמִיתָתָן כְּבָר יֵצְאוּ מִסִּפְּקֵי שְׂבִחַיֵּיהֶם מִי יוֹדֵעַ אַחֲרֵיהֶם אִם טוֹב וְאִם רָע גַּם יְדוּעַ שְׂבִימֵי הַקִּיץ הֵם יְמֵי תַעֲנוּגִים גּוֹפְנִיִים וְהֵם רָמְזוּ לְזֶה הָעוֹלָם הַהוֹלְכִים אַחֲרֵי פִתּוּי יֵצֶרֶם וְסוּף הַקִּיץ רָמְזוּ לְסוּף חַיֵּי בְּהַכְנִיסָם יְמֵי הַחֹרֶף שֶׁהֵם יְמֵי צַעַר שְׂמֻנָה הַטַּעַם הֵיךָ הַמְלִיךְ בְּחַג הַסְּכּוּת עוֹלָה לְבָמָה שֶׁהָיוּ עוֹשִׂים לוֹ בְּמַקְדָּשׁ וְהֵיךָ קוֹרָא וְהֵיךָ זֶה רָמְזוּ לְמַלְכוּתוֹ שֶׁל עוֹלָם שְׂעִתִּיד בְּסוּף לְדוֹן לְכָל הָעוֹלָם בְּיוֹם הַדֵּין הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא וְעַיִן בְּזֶה בְּפִרְשׁוֹת וְיִלְךָ בְּפִי הַפְּרָשׁוֹת שְׁלֵי הָעֵנָן בְּאֶרֶץ בְּאֶרֶץ שְׂפוּף הַקִּיץ רָמְזוּ לְסוּף חַיֵּי שֶׁל אָדָם וְלִכְּנֵן בְּחַג הַשְּׂבִיעוֹת אֵין אָנוּ עוֹשִׂים שְׂמֵחַת תּוֹרָה אַעֲפ"י שֶׁהוּא מ"ת מְשׁוּם שְׂחַג הַשְּׂבִיעוֹת הוּא בְּרֵאשׁ הַקִּיץ רָמְזוּ לְתַחֲלַת חַיֵּי שֶׁל אָדָם וְאֵינוּ יוֹדֵעַ מַה יְהִיֶּה אַחֲרֵיתוֹ וְאֵיךְ הוּא מְשַׂמַּח אֶמְנָם בְּסוּף הַקִּיץ שֶׁהוּא רָמְזוּ לְסוּף יְמֵי שֶׁל אָדָם אֲזִי סֵיִים כָּל הַתּוֹרָה וְאֵנִי עוֹשֶׂה שְׂמֵחַת תּוֹרָה לְפִי שְׂכָבָר רָאִינוּ מַה הֵיךָ אַחֲרֵיתוֹ שְׂגְדוּלִים צְדִיקִים בְּמִיתָתָם יוֹתֵר מִבְּחַיֵּיהֶם מִהַטַּעַם הָאֲמוּר וְהוּא רָמְזוּ נְכוּן: ע"ל לְרִמּוֹז שְׂשִׁכָר הַתּוֹרָה אֵינָה בַע"ז אֶלָּא בְּסוּף יְמֵי יִקְבַּל שְׂמֵחַת הַתּוֹרָה וְלִכְּנֵן אֵין אָנוּ עוֹשִׂים הַשְּׂמֵחָה בְּמִתֵּן תּוֹרָה אֶלָּא לְבְּסוּף: ע"ל שֶׁהַסְּכּוּת רֹמְזוּ אֶל הַשְּׂכִינָה שֶׁהִיא סוּפַת דָּוִד הַנּוֹפֶלֶת כְּנֹדֵעַ וְיְדוּעַ שֶׁהַשְּׂכִינָה הִיא הַפּוֹעֶלֶת הַכָּל מִמִּית וּמַחֲיָה נוֹתֵן שְׂכָר לְזֶה וְעוֹנֵשׁ לְזֶה לִכְּנֵן בְּחַג הַסְּכּוּת שְׂרֹמְזוּ לְשְׂכִינָה אָנוּ עוֹשִׂים שְׂמֵחַת תּוֹרָה לְהַקִּימָה מִן הַגְּלוּת וְכִינּוֹן דְּאֵתָא לִידֵן נְאֻמָּר בָּהּ טַעַם בְּעֵנָן יוֹנָה דְלָמָּה נִפְרַע הֵיךָ מִיוֹנָה וְלֹא הִיבְשָׂה וּבְזוֹהַר הַקְּדוּשׁ הַקָּשָׁה זֶה וְתִירֵץ דֵּיךָ הוּא בְּמַלְכוּת וְהוּא בְּרַח מְלַפְנֵי ה' שֶׁהוּא הַשְּׂכִינָה לִכְּנֵן יְבֵא הֵיךָ וְיִפְרַע מִמֶּנּוּ: וְלַעֲד"ן לְפָרֵשׁ שְׂמַצִּינוּ בֵּינָם שְׁנֵים מְלַפְנֵי ה' דְּכַתִּיב הֵיךָ רָאָה וַיִּנָּס וְלִכְּנֵן יוֹנָה שְׂכָרָה מִן הָאֶרֶץ אֶל הֵיךָ מְלַפְנֵי ה' יְבֵא הֵיךָ שְׂכָרָה מְלַפְנֵי ה' מְפִנֵי פִחְדוֹ וְיִפְרַע מִמֶּנּוּ.

וְאֵגַב גְּרָרָא נְחֻקָּר בְּעֵנָן יוֹנָה דְלָמָּה הַשְּׂתַדְלוֹ כָּל כֹּף אֲנָשֵׁי הַסְּפִינָה לְהַצִּיל אֶת יוֹנָה מֵאַחַר שֶׁהִיָּה יְהוּדִי שְׂאִין שְׂנֵאָה כְּשֵׁנֵאֵת הַדָּת וְא"כ לָמָּה הַשְּׂתַדְלוֹ כָּל כֹּף שְׂלֵא לְהַמִּיתוֹ כְּאוֹמְרָם ו"ל שֶׁהָיוּ מוֹרִידִין אוֹתוֹ לֵיךָ עַד בְּרַפְיוֹ אֶל הֵיךָ וְהָיוּ חוֹזְרִים אוֹתוֹ עַד שֶׁהִשְׁלִיכוּהוּ.

וְאַחֵי נר"ו תִּירֵץ שְׂכִינּוֹן שְׂנֵתָן שְׂכָר כָּל הַסְּפִינָה כְּאוֹמְרָם ו"ל לִכְּנֵן הָיוּ מְשַׂתְּדָלִים לְהַצִּילוֹ כִּי יְדַעוּ כִּי רַב הוּא וְיָמֵי שֶׁהוּא נוֹתֵרָן כָּל כֹּף יִיטִיב עִמָּהֶם אַח"כ: וְלַע"ד נִרְאָה לְפָרֵשׁ כְּדַח"ז לְשֶׁהָיוּ שָׂם בְּסְפִינָה מְשַׂבְּעִים אֲנָמוֹת וְכֹלָם הַתְּפַלְלוּ לְאַלְהֵיו וְרָאוּ שְׂלֵא הֵיךָ בָּהֶם מְמַשׁ וְכִינּוֹן שְׂבָאוּ אֶצֶל יוֹנָה שֶׁיִּתְפַּלֵּל סִיפָר לָהֶם הָעֵנָן שְׂבַעוֹן שְׂכָרָה מְלַפְנֵי ה' אֵינְרַע לָהֶם הָרַעָה הַגְּדוּלָה הַזֹּאת רָצוּ לְנִסּוֹת דְּבָרָיו אִם אֲמַתִּיִּים הֵם שְׂכַח אֶלְהֵיו גְּדוּל כָּל כֹּף וְשׁוֹלֵט בְּכָל הוּא לִכְּנֵן וַיִּנְסוּ אוֹתוֹ כְּמָה פְּעָמִים כְּדַח"ז לְפִי שֶׁיְדַעוּ נְאֻמָּה כִּי אֱלוֹהֵי אֲמַת ה' וּמְשַׁלְתוֹ בְּכָל מְשָׁלָה לִכְּנֵן לֹא רָצוּ לְהַמִּיתוֹ מִיָּד כִּי יְדַעוּ כִּי אֱלוֹהֵי יוֹנָה אֱלוֹהֵי אֲמַת הוּא וְרָאָה לְזֹאת שְׂאֵחַר שֶׁיֵּצְאוּ מִהַסְּפִינָה נִתְגַּיְרוּ כֹּלָם כְּאוֹמְרָם ו"ל: וְנִחְזָר לְעֵנָן שְׂדָרְשׁוּ ו"ל (בְּסִנְהֶדְרִין פ"ו דמ"ד ע"א) גְּבִי מִשָּׁה תַחְנוּנִים יְדַבֵּר רַשׁ וְעֵשִׂיר יַעֲנֶה עֲזוֹת תַחְנוּנִים יְדַבֵּר רַשׁ זֶה מִשָּׁה וְעֵשִׂיר יַעֲנֶה עֲזוֹת זֶה יְהוֹשֻׁעַ יֵשׁ לְחַקוֹר דְלָמָּה קָרָאוּ לְמִשָּׁה בְּשֵׁם רַשׁ וְלֹא בְּשֵׁם אַחַר בְּאַחַת מִהַשְּׂמוֹת שְׂנֵקְרָא הָעֵנִי כְּאוֹמְרָם ו"ל דֵּל דָּךְ מִסְכָּן עֵנִי רַשׁ אֲבִיוֹן.

וְחֻץ מִמ"ש חז"ל בְּטַעַם הַשְּׂמוֹת הַלְלוּ נְלַע"ד עֵנִי נִקְרָא מִי שֶׁהוּא חֶסֶר עֵינַיִם וְהוּא סוּמָא וְחָשׁוּב כְּמַת וְעֵנִי מְלִשׁוֹן עֵינַיִם וְלִכְּנֵן לְמִי שְׂאִין לוֹ דַעַת קוֹרְאִים לוֹ עֵנִי הַדַעַת כְּלו' שְׂעִינֵי שְׂכָלוֹ סְתוּמִים. וְכֵּן יוֹבֵן פְּסוּקֵי כִּי אֲתָה עִם עֵנִי תוֹשִׁיעַ וְעֵינַיִם רְמוֹת תִּשְׁפִּיל כְּלוֹמֵר עִם

עני שהם סתומים מהעינים אתה תושיע להם אע"פ שגראה שאבדה תקנתם ועינים רמות תשפיל ואותם הבוטחים בעיניהם תשפיל אביון נוטריקון אב עליון שאביון הוא מי שתאב לכל ואינו חוזר על הפתחים אלא מת ברעב בתוך ביתו וזהו פננת הפ' כפה פרשה לעני נדיה שלחה לאביון כלומר לעני נותן בכף אחת אמנם לאביון שהוא צנוע ואינו שואל שולח לו בביתו בשתי ידיה ולכן נקרא אביון שתמיד שואל מאב עליון שהוא הקב"ה שתמיד שואל מאביו שבשמים דל שחוזר על הפתחים ודל מלשון דלת כלומר העיז פניו וחוזר על הדלתות מסכן שמסתפן בכל מעשה להתעסק מחמת דוחקו או מסכן מי שמתחיל לירד מנכסיו ומתחיל למשפן כלי ביתו וזהו נקרא מסכן דהו שהוא מדוכה ביסורין שמלבד חסרונו יש לו יסורין ודהו מלשון מירא דכיאונה מדוכה ביסורין רש הוא מי שהוא עשיר וירד מנכסיו ואע"פ שירד מנכסיו ניכר במעשיו ובהנהגו' שפיון שהרגיל בכבוד ובדרך ארץ אע"פ שירד מנכסיו יש לו ד"א וניכר בדבורו שמדבר בעוז יותר משאר עניים ולכן משה רבע"ה נקרא רש שרש בהיפוך אותיות שר כלומר אע"פ שהוא עקשיו רש ניכר ממעשיו שהיה שר ולכן נקרא משה רש משום שהיה שר ואע"פ שהיה עקשיו רש ומדבר תחנונים עכ"ז היו דבריו בתורה בערה שאר בני אדם: ואפשר עוד שעני בר"ת על גטילת ידים ואמרו ז"ל (שבת פ"ה דס"ב ע"ב) כל מי שאינו נזהר בגטילת ידים יורד מנכסיו והעני אפשר שהעני מסבת שלא נזהר בעל גטילת ידים ועשיר ר"ת עינים שינים ידים רגלים לפי שהעשיר יש לו עינים לראות ושינים לחרוך וידיים ורגלים שמקים להם ורו"ל במדרש כבר נתנו טעם לשמות הללו בפ' בהר סיני: ואלה למאמר שהתחלתי אמר לפני רבש"ע הנח עין אחת שלי תחת הדלת ויתנו עליה את הדלת שלש פעמים בשנה ואחיה ולא אמות א"ל רב לה עכל"ה.

והנה רבים נוקשו ונלכדו במאמר הקשה הזה להבין מאי פונתו של משה בזאת השאלה שיניחו עינו תחת הדלת באיזה דלת הוא ועוד איך אפשר זה ועוד למה ויתנו עליה את הדלת ג' פעמים בשנה לא פחות ולא יותר ועוד מאחר ששימת הפתח חוזר על העין הול"ל ויתנו עליו את הדלת מאי עליה ושמעתי שיש גרסאות הנח און שלי תחת הדלת: והנה בתחילת העיון פירשתי ענגן א' ושמעתי שפכר קדמוני שרים והנה הוא זה שידוע מאמר חז"ל במסכת חגיגה הביאו גם הילקוט פרשת וילך סומא באחת מעיניו פטור מן הראיה שנאמר ג' פעמים בשנה יראה כל זכורך פשם שבא הקב"ה לראותך בשתי עיניו כה התראה לפניו בשתי עינים כו': והנה יובן עם זה שאלת משה שרצה להיות סומא באחת מעיניו ולהיות חי בעולם וז"א הנח עין אחת שלי תחת הדלת כי דלתי העין הם העפעפים כלומר שישתום עינו עם הדלת בשהם העפעפים ויתנו עליה את הדלת ג' פעמים בשנה להיות פטור מן הראיה בג' פעמים בשנה שהיו עולים ברגלים וא"ל הקב"ה רב לה דבר רב הוא לעשות לה כן אמנם אפשר דרף נכון מתניישוב על הדעת באופן שינתרו כל השאלות ויובן במעשה הביאו רש"י ז"ל במס' סנהדרין (בפ"ו דמ"ד ע"ב) ומביאו הירושלמי שם בהלכה ו' במעט שנות מעשה בחכם אחד ומוכס אחד שמתו ביום אחד ובשעה שהיו מוליכין אותם לקבור בא גדוד אחד והניחו הארונות וברחו ותלמידו של חכם לא ברח ושמר אותו כיון שעברו חלפו אנשי הגדוד חזרו העם אל הארונות ובמקום ארונו של חכם לקחו הארון של המוכס וקברוהו בכבוד גדול הכבוד הראוי לעשו' לחכ' עשו למוכס והתלמיד היה צועק מר לאמר זה ארונו של חכם ולא היו

משגיחין בו ובלילה הנה התלמיד משתומם לאמר מה זאת עשה אלהים עד שנתראה רבו בחלום והראה לו מקומו בג"ע במקום תרשישים ומקום המוכס בגיהנם ואזנו הנה נתונה תחת הציר אשר הדלת סובב עליו וטעם הפבוד שעשו לו במותו עשה אלהים כן כדי לשלם לו מצוה אחת שבידו שפעם אחד זימן סעודה למלך ולא בא וחקקם לעניים ולחכם שלם לו עונש עבירה אחת שבידו באותו בזיון כדי להשלימו לעוה"ב ושאל התלמיד לרבו עד כמה זמן יהיה נותן זה תחת הדלת ואמר עד שימו' שמעון בן שטח ויכנס במקומו בעבור שיש שמונים נשים מכשפות באשקלון ובידו למחות ואינו מוחה למחר סיפר התלמיד המעשה לפני ר' שמעון בן שטח והלה ותלה אותו: עוד נקדים מאמר חז"ל (ב"ר פמ"ד) שאברהם בירר שעבוד מלכיו לישראל ולא גהינם כו' עוד ידוע מאמר חז"ל הביאו הילקוט פ' מסעי זאת הארץ מלמד שהראה לו הקב"ה למשה גהינם ע"כ וקשה למה הראה לו גהינם פי הוא הנה שואל ליכנס לארץ והראה לו גהינם אמנם הכונה שמשאם הנה נכנס לארץ ישראל לא הנה שעבוד מלכיות כנודע וכיון שלא הנה שעבוד מלכיות בהכרח שיש גהינם שלכן בירר אברהם שעבוד מלכיות כדי להציל ישראל מגהינם ולכן פיון שרצה משה ליכנס לא"י שאז לא הנה שעבוד מלכיות לכך הראה לו גהינם לומר ביאתך לארץ גורת גהינם לישראל ובדרושים הקודמים פי' בזה באנרף יע"ש: ובזה בא לביאור המאמר הנח עין אחת שלי תחת הדלת הכונה משה הנה מפציר להיות חי כדי ליכנס לארץ והוא ידע שביאתו לארץ יהיה גורם גהינם לישראל לכן בא בזה התנאי לפני המקום שלא יהיה שעבוד מלכיות ולא גהינם כיצד אחיה ולא אמות ואכנס לארץ וא"ת פיון שאכנס לארץ אין שעבוד מלכיות וכיון שאין ש"מ יש גהינם לזה אני שאני שקול ככלל ישראל מקבל אני עלי שבמותי אחר זמן הכנסתי לארץ שתניח עין אחת שלי תחת הדלת של גיהנם להיות כפרה על ישראל שלא ירשו גהינם אע"פ שלא יהיה ש"מ ויתנו על בכת עיני את הדלת שלש פעמים בשנה כלו' שלש פעמים בשנה שיהיו עולי רגלים באים אז יתנו על בכת עיני דלת גהינם משום שבכל פעם שעולים לרגל מורה שאין ש"מ שאם יש ש"מ אין עולה רגלים ונמצא ששלש פעמים בשנה שעולים מסבה שאין ש"מ מקבל אני זה העונש תחת דלת גהינם כדי לכפר עליהם ולהצילם מגהינם אע"פ שאין ש"מ והשם ברחמי יצילנו מידם אמן כן יהי רצון אליהו הפה: דרוש כ"ו להפיל סברות המינין ושם הדרוש הזה מטה עוז, ילקוט תהלים סי' כ"א למנצח מזמור לדוד ה' בעזך ישמח מלך זש"ה והנה ביום ההוא שורש ישי אמר ר' חנינא אין מלך המשיח בא אלא ליתן לא"ה ב' מצות פגון סופה ולולב אבל ישראל כולם לומדים תורה מן הקב"ה שנאמר וכל בניו לימודי ה' ולמה בשביל אליו גוים ידרשו כו' בפרקי ר"א העולם נבנה בצורת בי"ת שיש בה ג' רוחות ורוח אחת פתוחה פן העולם הוא פנוי מג' רוחות ורוח צפון פתוחה ועתיד הקב"ה להביא פל ע"ז שבעולם ויאמר להם שיגדרו הגדר הזה וידעו פולם שאין בהם ממש ע"כ.

ובזה יובן פסוקי ישעיה בענין נבוכדנצר סי' י"ד ואתה אמרת בלבבך השמים אעלה ממעל לכבבי אל ארים פסאי ואשב בהר מועד בירכתי צפון אעלה על במותי עב אדמה לעליון אף אל שאול תורד אל ירכתי בור כו' הכונה ידוע שנבוכדנצר הרשע הנה מחזיק עצמו לע"ז וידע שהקב"ה הניח צד צפון פרוץ כדי שכל מי שיאמר שהוא אלוה ילך ויבנה זה הצד ולכן הרשע הזה הנה משבח עצמו שיכולת בידו לבנותו כדי להאמת שטותו

ולכן אמר הנביא עליו ואתה אמרת השמים אעלה ממעל לככבי אל ארים כסאי ומה גרם לה לומר פן להקזיקה לאלוהי משום שאמרת ואשב בהר מועד בירכתי צפון ובהיות שכח בדי לישב בירכתי צפון לבנות אותו ולעשותו מקום ישיבה ומושב זהו גרם שנתגאית לומר אעלה על במותי עב אדמה לעליון שפשם שהוא ברא יש מאין גם בדי יכולת לעשות שהרי אשב בירכתי צפון אמנם דע באמת שלא תוכל לבנות צד צפון אלא בשעה שתלה לבנותה פפי סברתה אף אל שאול תורד אל ירפתי בור משום ששם בצד צפון שאינו בנוי הוא מקום רוחות שדין ולגליון והם יביאו לה בירכתי בור: ובזה יובן בענין ע"ז של מצרים שהיו קוראים אותה בעל צפון וחז"ל פי' טעם לשם הזה שנקרא פן על ששם היו צפונים מטמוני פסר שטמן שם יוסף ובפי' וישלח בפי' הפרשיות אשר לי ע"פ טעמים רבים על השם הזה.

אמנם פפי דרכינו עתה נוכל לומר שנקרא בעל צפון על שם שהיו המצרים סוברים שפל פה ע"ז גדולה היא שיש יכולת בינה לבנו' צד צפון פשיעמיהוה שם לעתיד לבא ולכן היו קוראים אותה בעל צפון כלומר בעל ואדון של צד צפון ובפרט שהקזיקו בטענותם בראותם שלכל אלהי מצרים עשה אלהים שפטים ובבעל צפון לא והקב"ה הניח לבעל צפון כדי להטעותם להאבידם שבדרך שאדם רוצה להלך מוליכים אותו לפי שהקב"ה עושה אופנים כדי שלא יבא האדם ליכשל ואם והוא רוצה ליכשל ומזיד עצמו מוליכין אותו באותו דרך וכן הצדיקים הנמשכים אחר מדותיו עושים אופנים כדי שלא יכשל האדם בשום צד ותראה שבכל דברי חז"ל מזכירים לאדם בשם ב"ו שמן הראוי הבהמה הנה צריף לקרותה בשם ב"ו שהרי הכתוב מכנה אותה בשם ב"ו שנאמר אף בשר בנפשו דמו לא תאכלו הרי שקראה ב"ו וא"כ למה קוראים לאדם בשם ב"ו ולא לבהמה זאת הקושא הקשה לי רבי ומורי והנה סוד הדבר לא נודע אצלי אמנם בדרך דרש י"ל שבהיות שפתיב ומבשרי אחזה אלוה שמגוף האדם ותכונתו ודרך תנועותיו אדם יבא להפיר לבוראו פודע לידועי חזן ולכן פינון שהאדם מכיר לבוראו באמצעות גופו אפשר שיתגאה לומר ח"ו אל אני לכן קוראים אותו בשם בשר ודם שר"ת שלו בושח סרוחה רימה פאומרם ז"ל וכינון שזוכר משמו אינו מוצא מקום להתגאות לכן מכנים לאדם בשם ב"ו להזכיר תמיד שפלותו כדי שלא יתגאה ויאמר אל אני פינון שמבשרו חונה אלוה מה שאין שייך פן בענין הבהמה והכתוב קראה לבהמה ב"ו שפפי האמת פן הוא: ונחזור לענין שהקב"ה הניח צד צפון שידעו פי האלהים ברא שמים וארץ וק' למה עשה הקב"ה באמת פן וכי לא הנה יכול להראות בדברים אחרים שאין ממש בע"ז: והנה חפשיתי באמתחות המפרשים ז"ל ומצאתי תשובה נכונה על זה בספר עמודיה שבעה בעמוד ז' ריעות שלמה וז"ל בהיות פי חכמי פלוסופיא תלמידי ארסטוטלי יש"ו והגלויים אליו פולם פפרו במעשה ה' בבריאת שמים וארץ ואמרו שהעולם לא נברא אלא הוא צל של הקב"ה והוא נעשה מצד חיוב פמו שאם יעמוד האדם נגד החמה יתחייב שיהיה צל מעצמו פה מעת שנמצא אלהותו ותברך אשר אין עת אל מציאותו מאותה שעה נעשה צל זה שהם שמים והאמצות וכמו שהקב"ה חי וקיים לעד פה יהיה העולם לעולמי עולמים פי כל מה שברא פמו האדם ושאר בעלי חיים הוא פלה בסופו אבל הארץ שלא נבראת לא יבלה לעולם ומטעם זה פופרים בכל התורה פולה ובשכר ועונש פי התורה אומרת בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ והם אומרים שלא נברא ומדהא

ליתא פל התורה ליתא ח"ו וגם אומרים שאין שִׁכָּר ועונש פי בשלמא המודה שהעולם נברא מרצון הטוב של הקב"ה שעשה פן לבריותיו להטיב להם שיעבדו ויעבדים לרב ונדאי מודה שהעובד את השם יש לו שִׁכָּר ולהכחיש הסברא הרעועה הזאת העולם אינו בחיוב שהוא צלו של הקב"ה מה עשה הקב"ה הניח צד צפון פרוץ ואם אמת שהעולם צלו של הקב"ה לא עשה צל גם בצד צפון אלא ונדאי זה מורה שבראו מרצונו ומקום שרצה לבראת ברא ומקום שלא רצה לא ברא ונכון: ויש לי דחייה אחרת לבא לעזרת ה' בגבורים שאם אמת שהעולם צלו של הקב"ה והוא בחיוב היה ראוי שיהיה הפל שמים או הפל ארץ כטבע האדם שעומד לפני החמה ומוליד צל אחר מגוון אחד ממין א' ג"כ היה ראוי להיות הצל הזה פולה משמים או מארץ או ממים לכו בראות שיש שמים ממין אחד וארץ ממין אחר וים ממין אחר מורה שהיא בריאה בכונה מכוננת ומה גם שחלק הבריאה שליש ים שליש מדבר שליש ישוב פדחז"ל ונודע גם זה אצלם ועוד אם הוא צל למה יש פוככים ומזלות חמה ולבנה כי הצל מחייב היות דבר אחד בלבד ועוד שהעולם מהלך ת"ק שנים פדחז"ל ונודע גם זה אצלם ואם אמת שהעולם צלו נמצא שנותנין בו שיעור חלילה והם מה שבאו לומר שהעולם זה הוא צל מפח שאומרים כי אחר שהקב"ה הוא בלי שום שינוי וחסרון מזה יצא להם לומר שהעולם לא נברא כי מצד הבריאה בהכרח הוא לתלות בו כפיכול איזה חסרון וזה דרכם פסל למו וטענתם כי אחרי שבראת העולם הוא יותר טוב מן העדרו והוא טובה לבריות למה לא בראו אלפי אלפים שנה קודם כי כמו שצוה פביכול אין עת וזמן למציאותו פה היה ראוי שיהיה עת הבריאה פן וא"ת שלא רצה אז להטיב או לא היה יכול או שמתחילה לא עלה במחשבה לפניו אם פן בהכרח הוא לתלות בו חסרון שלא רצה להטיב או לא היה בעל יכולת ח"ו או שינוי ברצונו ואין ראוי לתלות בו חסרון כי פתיב אני ה' לא שניתי אלא ונדאי מוטב הוא לומר שלא נברא העולם מלתלות בו איזה חסרון כו' ונמצא שפנת של אלו הוא פדי שלא לתת שום חסרון בהקב"ה פדפירשתי ולכן אומרים שהעולם הוא צלו ואדרבה יותר נכשלים בזה משום שמאחר שבעולם יש שיעור ואורו צלו נראה שנותנין בו שיעור ח"ו: ועוד שאם הוא צל פסברתם נמצא שהעולם הוא בחיוב ואדרבה זהו חסרון אצלו היות העולם בחיוב והוא תחת החיוב ח"ו שבהיות שיצא העולם בחיוב ולא ברצונו ברא אח"כ בהיות האדם והבהמה ונמצא שהוא תחת החיוב חלילה ולכן לא בראו כי אם עכשיו מקרוב פשעלה ברצונו הפשוט לומר שהוא אדון הפל ומה שרוצה לעשות עושה ומה שאומרים הם יש"ו שבראות שבראו עכשיו נראה שיש שינוי ברצונו שבתחילה לא רצה להטיב ועכשיו רצה זה הטעות פא להם בעבור שרוצים להשוות דעתם לדעת הבורא שאם האדם יודע פל מה שידע הקב"ה מה הפרש יש דעל זה אמר הקב"ה לא מחשבותי מחשבותיכם ולא דרכיכם דרכי פא ע"ז לומר שאם ישאלו האדם על דרכי שנראים קשים כמו בריאת העולם למה עכשיו ולא מקודם שנראה שינוי בי ח"ו על זה לא מחשבותי מחשבותיכם פדי שתדעו פונתי: ונחזור לענין שהניח צד צפון ולא בנאו להכחיש סברות המניין שהעולם צלו של הקב"ה שאם העולם צלו למה לא ההציל גם בצד צפון כמו שפי' לעיל משם בעל עמודיה שבועה: אמנם לעד"ן לומר שהטעם שהניח צד צפון פדי שידעו שהוא ברא את העולם ולא עשה ענין אחר נראה שעשה ענין אחד שאגב חדא פרתמי ללמוד שהוא אלוה וגם מאחר שהקב"ה עתיד לעתיד לבא לעשות

שמים חדשים וארץ חדשה פדכתיב כי הנני בורא השמים חדשים והארץ החדשה ואפשר שיאמרו שהם שתי רשויות שניהם שוין בלח הבריאה וזה ברא העולם עד זמן קצוב פזה ועכשיו זה בורא עכשיו לכן מה עשה הקב"ה הניח מהבריאה האחד מקום א' בלי שום בריאה כדי לבנותו עכשיו פשבורא שמים חדשים וארץ חדשה להראות איך הוא שולט במה שהיה מקודם ונמצא שאדון אחד הוא ואם אמת שיש ב' רשויות ח"ו למה הניח הראשון מקום זה בלא בריאה כדי שיבא השני ויחזור לברוא העולם וגם אותו מקום שפצד צפון שבראה שיש לשני פח עוד לברוא אלא נדאי שהוא רשות אחד בלי שום שיתוף חי יחיד ומיוחד על כל המיוחדים באופן שצד צפון הוכחה וראיה גדולה שהעה"ז נברא ואינו פצל כמו שחשבו הפופרים ולכן בעלי הפלוסופיא האלהית קראו לרוח צפון רוח אלהים לפי שמצפון תפתח הרעה וכל הדינים משם באים ומידת הדין נקרא אלהים וזהו רוח אלהים.

ובעל עמודיה שבעה פי' שנקרא רוח אלהים לפי שהרוח הזה מורה על הקב"ה שהוא אלהים שהוא יגדור זה הרוח מה שאין יכולים לעשות שום אלוה וילפי דרפי נקרא רוח אלהים פי לעתיד פשיבנה שמים חדשים ותפרסם אז שהוא אלהים יחיד ומיוחד בלי שום שיתוף בהיות בונה צד צפון שהיא מהבריאה שמקודם ולכן נקרא רוח אלהים שעי"ז הרוח ותפרסם איך הוא אלהים חד יחיד ומיוחד לפי שאינו שונה באמיתות שם אלהים תקיף פי אם למי שהוא אחד באמת וא"ת מהיכן ידעו האומות בראיה ברורה שפצד צפון אינו יש בנן שלנו עדת ישראל דברי חכמינו נאמנים עלינו: והנה הראי"י הביא מופת גדול על דברי חז"ל שמוכרח הוא שרוח צפוןפתחה והמופת ע"ז יורדי הים שהם עוברים אורחות ימים לכל צד שרוצה למזרח למערב לדרום אבל אם רוצה לעבור קו המישור מרוח מזרחית צפונית אל רוח מערבית צפונית אי אפשר לעבור להם דרך שם וכל זה יורה שהרוח הזה הוא פתוח ועיר פרוצה ואין חומה והרוחות רעות מתגברות והאניה תשבר ולפיכך מי שרוצה לעבור מרוח מזרחית צפונית אל רוח מערבית צפונית בהכרח הוא לו לסבב ג' רוחות כל קו המישור של מזרח וכל קו המישור של דרום וכל קו המישור של מערב ואם לא הנה רוח צפונית פתוחה לא היו צריכים לסבב ג' רוחות אלא הנה עובר ברוח אחד קו המישור של רוח צפונית לבד ע"כ.

ובזה פי' בעל עמודיה שבעה פסוק יורדי הנה באניות כו' הנה ראו מעשה ה' יע"ש וגם מה שכתב בס' תורת העולה להרב הגדול בדורו ומןפולג כמהר"ר משה איסרלש והוא ז"ל הביאו על ענין אחר אמנם הוא מופת על רוח צפון שהוא פתוח וז"ל השמש הולכת ומסבבת ג' רוחות לבד מזרח דרום מערב ובכל יום ויום חוזרת וסובבת פבתחילה זה יורה שאין לעולם אלא ג' רוחות האלה ורוח צפונית אין לה והוא פתוח ע"כ וזהו הטעם שפצד צפון הוא ב"ד של מעלה פנודע והטעם שב"ד של מעלה מצד צפון ולא מצד אחר מרוחות העולם משום שע"י צפון ניכר יקולתו ית' פי הוא הבורא ולכן פשיורד טוב מלמעלה לכל שואל דנין אותו שם אם הוא רשע מעפבים שם אותו הטוב פי למה הרשיע מאחר שהפיר גדולת האדון על ידי צד צפון פי הוא פתוח ומרד: והנני מפרש מאמר שהבאתי לעיל משם פר"א הביאו הילקוט ירמיה בפ' מצפון תפתח הרעה וז"ל ד' רוחות נבראו בעולם פנת המזרח משם יוצא אור לעולם רוח פנת הדרום משם טללי ברכה יורדים לעולם רוח פנת המערב משם אוצרות שלג ואוצרות ברד וקור וחום וגשמים

יוצאים לעולם רוח פנת הצפון בראו ולא גמרו שאמר כל מי שיאמר אני אלוה יבא ויגמור הפינה הזאת שהנחתי ה"ד נוטה צפון על תהו ושם הוא מדורן של מזיקין ורוחות ושדין ומשם יורדין לעולם שנאמר מצפון תפתח הרעה עכ"ל נראה שאמרו רוח צפון בראו ולא גמרו כלו' גם זה הצד בראו שיהיה שם עליו רוח צפון שאם היה לא תהו ולא ביהו איה שינה בו שם לומר רוח צפון ואיה שם מדור רוחין ושדין ולילין אחר שאין בו בריאה כלל: אמנם הכונה שלעולם בראו ואינו בריאה בבריאת העולם שאנו רואים והניחו כמו שהוא לומר שכל מי שיאמר שהוא אלוה ילך ויגמור אותו כמו שאר רוחות העולם שיעשה צד צפון וטעם שעשאו מושב רוחין ושדין משום שהשדין והרוחין אינם שולטים פי אם במי שעובר רצון בורא שמים וארץ ואינו רוצה להפיר גדולתו ויכולתו שאם הוא היה מפיר לא היה מורד וע"י רוח צפון ניכר שהוא בעל היכולת אלוה על כל אלהים לכן יצאו משם רוחין ושדין להזיקו במקום שמרד ודוק: ובזה יובן מאמר בי לקוט ונ"ל הרוחות עתידין להתנוכח צפון אומר אני מביא את הגליות ורוח דרומית אומר אני מביא והקב"ה נותן שלום ביניהם ונושבות כאחד ע"כ.

י"ל למה מתנוכחים רוח דרום וצפון להביא לישראל יותר משאר רוחות אמנם בהיות שמרוח דרום טללי ברכה יורדים לעולם וטללים אינו נפסקין אע"פ שישראל אינם הגונים ח"ו ונמצא שהם גרמו חיותם של ישראל בגלות אפי בעת שחוטאים משום שהטל אינו נפסק ואע"פ שלא יהיה טל של ברכה מיהו מפסק לא פסיק והצלה פורתא איכא וכיון שהוא גרם בקיום ישראל בגלות שלא פלו לכן מעציר עכשיו להביאם ורוח צפון מתנוכח עמו שהוא גרם שהפירו לבוראם ע"י שרוח צפון פתוח וידעו כי ה' בורא שמים וארץ ובהיות שהפירו על ידי שהוא בעל היכולת היו מקנים בגלותם לו שיושיעם ולא בעטו ולכן לי נאה להביאם והקב"ה משיב שלום ביניהם ונושבות כאחד להביאם: ויובן בזה מאמר שם בי לקוט ונ"ל עורי צפון עורי הגליות שהם נתונים בצפון ובואי תימן בארץ ישראל שהוא בדרום ד"א גוג יבא מן הצפון ויפול בדרום ד"א מלך המשיח יתעורר מן הצפון ויבנה בהמ"ק בדרום ע"כ הפונה עם מה שפי' יובן ואמר עורי צפון הגליות שהם נתונים בצפון דקשה הגליות בארבע פנות העולם הם ואיה אומר אלו הגליות הנתונים בצפון.

אמנם הכונה שמצד צפון פתוח ומשם תפתח הרעה ושם מושב רוחין ושדין לילית וישראל בגלות עברו על ראשם מים הזדונים וכולם נתעוררו מצד צפון שמשם הרעה לז"א עורי צפון אלו הגליות הנתונים בצפון כלומר שהיו נתונים בגלותם לקבל כל רעות הגלות שנתעוררו מצפון ואחר השלמת הגלות שמחייב צד צפון ובואי תימן בא"י כבתחילה.

ד"א גוג יבא מן הצפון ויפול בדרום הכונה ידוע שגוג בא להלחם נגד ה' ונגד משיחו כדכתיב במזמור למה רגשו גוים כו' ורוזנים נוסדו יחד על ה' ועל משיחו ובהיות שבא להלחם נגד השם כ"י הוא שמכחיש ביכולתו ויכחיש ענין צד צפון שלא השלימו כדי שיידעו גדולתו וז"א עורי צפון זה גוג הבא מן הצפון כלו' בא בהכחשת ענין צפון או בסברא לומר שאליהם יכולים להשלימו ולכן באים להלחם עמו ונופל בדרום שיושב בשמים ישחק שיראה להם כי הבל המה מעשה תעתועים כמוהם יהיו עושיהם.

ד"א מלך המשיח יתעורר מן הצפון שיזוע המלך המשיח בא להכיר לכל העולם פי ה' הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד וה' ימלוך לעולם ועד וזהו ע"י ראיה שיראו בעיניהם איה שום בריה וע"ז של גוים יכלו לברוא צד צפון כי אם ה' אלהי השמים וז"א מלך המשיח יתעורר מן הצפון שבטענת צפון שהוא פתוח יתעורר להכיר הבריות להקב"ה:

ויובן גם בזה מאמר הובא שם בגילקוט עורי צפון זה העולה שהיתה נשחטת בצפון ע"כ יש להבין למה העולה נשחטת בצפון אמנם בהיות שהעולה הנה בא על הרהור הלב וכיון שצד צפון פתוח כדי שיפירו להקב"ה אולי חשב האדם מחשבות ע"ז לומר מי ראה זה והם דברים שחושב בלבם ואינו בפרסום פי אין לו מופת חותם לומר שאנו פן לכן העולה בצפון לכפר על המחשבה עוד יובן בזה מאמר בפסיקתא רבתי וז"ל עורי צפון ובואי תימן מפאן אתה אומר שהצדיקים אינם צריכים לא אפרסמון ולא כל מיני בשמים אלא רוח צפונית מרצפת זולחת לפניהם כל מיני סמני ג"ע ע"כ בהיות שהצדיקים ידעו נאמנה שה' בורא שמים וארץ ורוח צפון יוכיח והמינין מכחישים זה והצדיקים גלאו בזה העולם להביא ראיות מופתיות וברורות כמ"ש לעיל משם הרי"א ז"ל לכן מדה כנגד מדה יבא טובתם ותענוגות' מצפון ממקום שרשעים יוצא רע שמצפון תפתח הרעה כדרך השמש שעתיד הקב"ה להוציא לעת"ל שהצדיקים מתרפאים בו ורשעים בו נידונים פן בגדון זה ממקום שיוצא רע לרשעים שהוא מצד צפון משם יצמיח ישועה לצדיקים לעתיד שרוח צפונית זולחת לפניהם כל מיני סמני ג"ע: ואלף למאמר המנוצב בפתיחת הדרוש לזקדק למה מלך המשיח עתיד ליתן לאוה"ע מצות סוכה ולולב יותר משאר מצות ואי משום שהם מצות קלות שאין בהם חסרון פיס ונהלא יש כמה מצות אחרות שאין בהם חסרון פיס פשלות הקו וכדומה אמנם יובן עם מ"ש ש'מלך המשיח בא לפרסם ולהודיע אלהותו ית' לכל העולם וזהו הפונה הנרמזת פאן בענין לולב וסוכה פי לולב רומז להקב"ה כדחז"ל במדרש חזית ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר דא קב"ה פפות תמרים דא הקב"ה שהלולב רמז לעץ החיים עמודא דאמצעייתא והסוכה רומז לשכינה שהיא סוכת דוד הנופלת וז"א עתיד מלך המשיח לתת לאוה"ע שני מצות לולב וסוכה פלומר להודיע להם ענין האלהות קב"ה ושכינתיה שהם רמוזים ללולב וסוכה פי אז ידעו פולם לקרוא בשם ה': אמנם ישראל פולם למדים תורה מהקב"ה ש'אמר וכל בניו למודי ה' הפונה בזה פי לא"ה צריף מלך המשיח לפרסם האלהות פאברהם אע"ה אמנם ישראל פבר הם למודים מה' ובאמצעות התור' הם מפירים להקב"ה קרוב לזמן הגאולה פאומר בזה"ק שבדרך דמשיחא יתפרסם האלהות וידעו בראיות פל התורה ודברי חז"ל וזהו להם לאות ולמופת אבל לא"ה צריף מלך המשיח לעשות אותות ומופתים בקבלת האלהות כדרך שעשה משה לישראל בצאתם ממצרים שאז לא הנה תורה פי עתה שיש תורה ראיות התורה הם אותיות ומופתים לישראל אכ"ר.

אליהו הפהן: דרוש כ"ז סור מרע שישתדל האדם לסור מדבר שבמשך ממנה איסור או דבר רע או נזק וכדומה. בפ' חלק דק"ה ע"ב אמר ר"ש בר נחמני מ"ד נאמנים פצעי אוהב ונעמרות נשיקות שונא טובה קללה שקילל אחיה השילוני כו' אבל בלעם הרשע פרכם פארז אינו עומד במקום מים ושרשיו מועטים ואין גזעו מחליף כו': פתיב בתורה

לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו וטעם הדבר ע"ד הפשט פתבו המפ' משום צער ב"ח לפי שהשור מעלה גרה ודומה לחמור שאוכל השור בראות תנועת פיו ומצטער.

טעם ב' שאין פח שניהם שוין ונמצא שמצטער אחד מהם טעם ג' הוא מה שפי' בפירושו על התורה משום שכל היוצא מן הטמא טמא וכיון שמרגילין שור בחמור יבואו זה על זה ותלד התמורתא שם בשדה בלי ידיעת הבעלים ובראותם דמות שור יבואו לאוכלו.

טעם ד' פתיב הא לכם זרע ורוב תבואות בלח שור ואין ראוי שהזרע הבא מן ה"א שהיא אות משמו של הקב"ה שיבא מלח החמור שהוא טמא. טעם ה' פתבו הקדמונים ו"ל לפי ששור הוא בכסא ואין ראוי לייחד עמו חמור כדי שלא לערב טומאה בטרה כדי שלא יהיה פח בטומאה ממה שיונק מן הקדושה: ובה הבוא נבוא לביאור מאמר בתנחומא פרשת וישלח וז"ל הלה שכם אצל יעקב א"ל הרבו עלי מאד מהר ומתן אני יודע שאברהם זקנה היה נשיא ואני נשיא הארץ א"ל לא נשיא נקרא כי אם שור שנא' ואל הבקר רץ אברהם ורב תבואות בלח שור ואתה חמור ואי אפשר לחמור לחרוש בשור עכ"ל: והנה מאמר זה לכאורה הוא מכחיש הידוע באומרו לא נשיא נקרא שהרי פתיב נשיא אלהים אתה בתוכנו ועוד על הראיה שמביא שנקרא שור בעבור שאמר ואל הבקר רץ אברהם שהוא דבר רחוק מן השכל ועוד אילו יצויר שנקרא שור לא מפני זה לא נקרא נשיא: ובעל עמודיה שבעה בעמוד ברית אברה' פי' מאמר זה וזהו פללות דבריו בקיצור גמרץ כתב בעל ברית אברהם ו"ל פשרץ אברהם אחר הבקר נדמה רפאל כדמות שור עד שהוליתו עד מערת המכפלה שהיית' סתומה מעיני בני אדם מאדה"ר ועד עכשיו וכיון שראה אותה אברהם מאז נתעורר עליה באופן שבעבור רפאל שנדמה לו ששור וגילה אותה לו בא לקנותה וקראו לו בני חת נשיא וזהו פונת המאמר לא נשיא נקרא כי אם שור כלומר לא נקרא אברהם נשיא שקראו אותו בני חת נשיא אלהים אתה בתוכנו פי אם בעבור השור שהוא רפאל שנאמר ואל הבקר רץ אברהם ואז היה המעשה הזה של רפאל כו': אמנם לע"ד נראה לפרש פונת המאמר על פשוטו והפונה ששכם אמר אברהם זקנה נקרא נשיא וענה יעקב ואמר לא נשיא נקרא כי אם שור כלומר לא נשיא בלבד נקרא כי אם שור פי גם שור נקרא שנאמר ואל הבקר רץ אברהם ומי הוא שרץ אחר הבקרים פי אם אברהם וכיון שרץ אחר הבקר נקרא שור וכיון שהוא שור מצד הקדושה ואתה חמור מצד הטומאה אי אפשר לחרוש בשור ובחמור יחדיו דזיל בתר טעמאשצנה הקב"ה פן כדי שלא לערבב קדושה בטומאה וא"כ אין ראוי להתחסן בה: עוד יש לפרש בדרך דרש ששכם נקרא חוי והוא מלשון חניא שהוא הנחש והוא נשיא הארץ שהנחש עפר לחמו וידוע מאמר חז"ל בב"ק דכל מי שאינו פורע במוזים אחר שבע שנים נעשה שדרו נחש וידוע שכל שאינו פורע במוזים הוא מסבת גאונה שיש בו.

ולכן שכם פן חמור החוי היה גאה ומתגאה בנשיאותו ואמר ליעקב אני נשיא והוא דרף גאות וזקנה נשיא וכונתו להביאם אל הטומאה ואמר ובהיות שאני נשיא והוא נשיא נאה לנשיא להתחבר עם הנשיא ואמר לו יעקב לא נשיא נקרא להתגאות בנשיאותו כדי שאתה יכול לשלוט בו לעשות שדרו נחש שפיון שנשיאותו לא היה מצד גאונה היה פורע במוזים כדין וכהלכה לפי שלא נשיא נקרא להתגאות פי אם שור שכל מוכן לעבודתו דכתיב ורב תבואות בלח שור ולא חמור גאה פמוף שהחמור באיזה ממשלה מועטת

שְׁנוֹתַי לֹא מִיָּד מִתְנַאֵה כַּמְשָׁל שֶׁהֵבִיאוּ חז"ל שֶׁהֵנִיחוּ לְחַמּוֹר לְמוֹכֵס וְנִתְגָּאָה כָּל כֶּף עַד שֶׁנִּתְגָּאָה לְיָקוּחַ מִכֶּסֶם מִן הָאָרֶזֶה שֶׁהוּא מְלֶאכֶּה וְנִהְרָגוּ כּו' וּמֵאַחַר שֶׁהוּא שׂוֹר מוּכָן לְעִבּוּדַת כְּעֵלְיוֹ פֶּן הוּא לְעִבּוּדַת קוֹנוֹ וְכוּרַע בְּמוֹדִים וּמִשְׁתַּחֲוֶה לְפָנָיו וְאַתָּה חַמּוֹר גָּאָה חֲנִיָּא שֶׁל אֲרֶז אֵין אַתָּה יָכוֹל לְשַׁלֵּט בּוֹ דְכַתִּיב לֹא תַחֲרֹן בְּשׂוֹר וּבַחֲמֹר יַחֲדָיו: וְאַפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה טַעַם הַמְצָנָה הַזֹּאת לַעֲשׂוֹת גְּדֵר הַרְחַקַת הַגָּאוֹה בְּכָל מָה שֶׁאַפְשָׁר שֶׁלֹּא יִתְחַבְּרוּ שׂוֹר בַּחֲמֹר בִּהְיוֹת הַשׂוֹר שֶׁפֶל מוּכָן לְעִבּוּדָה בְּכָל כַּחוֹ וְרִצּוֹנוֹ שֶׁנֶּאֱמַר וְרַב תְּבוּאוֹת בְּכַח שׂוֹר בְּכַחוֹ דִּיִּיקָא בְּכַחוֹ וּבְרִצּוֹנוֹ מִשֵּׁא"כ הַחֲמֹר גָּאָה כְּדַפְרֵינָשְׁתִּי: וְכִינּוּ דְאַתָּא לִידָן אֶפְרַשׁ טַעַם נְכוּן דְלָמָּה מְסַר הַקַּב"ה מְעַרַת הַמְּכַפְלָה בִּיד עֶפְרוֹן הַחַתִּי אִישׁ רַע וּבְלִיעַל נִבְהַל לְהוֹן רַע עַיִן עַד שֶׁחִסְרָה לּוֹ הַקַּב"ה וַי"ו מִשְׁמוֹ עֶפְרוֹן כְּתִיב וְשִׁיבָא אַבְרָהָם לְקִנּוֹת מִיַּד הָאִישׁ הָרַע הַזֶּה וְעוֹד לְהַבִּין לָמָּה חִסְרָה הַקַּב"ה וַי"ו מִשְׁמוֹ וְלֹא אוֹת אַחַר.

וְעוֹד מֵאַחַר שֶׁחִסְרָה הַי"ו מִשְׁמוֹ וּקְרָאוּ עֶפְרוֹן לָמָּה חוֹזֵר וְקוֹרָא לּוֹ עֶפְרוֹן בְּוַי"ו אֶמְנָם יוֹבֵן עַפְמ"ש חֲכָמֵי הָאָמֶת שֶׁעֶפְרוֹן הוּא שֶׁר הָעֶפְרָ שֶׁכְּשֵׁם שֵׁישׁ שֶׁר לְמַעַלָּה כְּנָגְדוֹ יֵשׁ לְמַטָּה אִם מִצַּד הַקְּדוֹנָשׁ אִם מִצַּד הַטּוֹמְאָה וְכַנְגֵּד שֶׁר הָעֶפְרָ שֶׁהוּא עַל הַקְּבָרוֹת שֵׁישׁ מְלֶאכֶּה לְמַעַלָּה הִנֵּה עֶפְרוֹן לְמַטָּה וְלִכְּן בִּהְיוֹת שֶׁהִסִּית הַנְּחַשׁ לְחַוָּה וְחַוָּה לְאָדָם נִתְקַלַּל אָדָם כִּי עֶפְרָ אַתָּה וְאֵל עֶפְרָ תָּשׁוּב וְנִמְסַר בִּיד הַנְּחַשׁ כִּי עֶפְרָ לְחַמוֹ שֶׁהוּא נְחַשׁ הַקְּדוֹמוֹנִי הוּא שֶׁטָּן הוּא יֵצֵה"ר וּבִהְיוֹת שֶׁשָּׁמַע לְקוֹלוֹ נִמְסַר בִּידוֹ וְלִכְּן כְּנָגְדוֹ ג"כ לְמַטָּה נִמְסַר בִּידוֹ אַחֲרֵי מוֹתוֹ וְלִכְּן הִנֵּה מְעַרַת הַמְּכַפְלָה שֶׁשָּׁם אָדָם קְבוּרָ שֶׁיָּשֵׁב לְעֶפְרָ בִּיד עֶפְרוֹן שֶׁר הָעֶפְרָ לְפִי שֶׁכִּינּוּ שֶׁנִּמְסַר בִּיד הַקְּלִיפָה שֶׁל מַעַלָּה נִמְסַר ג"כ לְמַטָּה וּבָא אַבְרָהָם לְקִנּוֹת הַמְּעַרָה מִיָּדוֹ כְּדִי לְפָדוֹת לְאָדָם וּלְחַוָּה מִיָּד הַקְּלִיפָה שֶׁר הָעֶפְרָ לְפִי שֶׁאַבְרָהָם בָּא לְתַקֵּן נַפְשׁוֹ שֶׁל אַדָּה"ר וַיִּצְחַק הָרוּחַ וַיַּעֲקֹב הַנְּשָׁמָה כְּדַאִתָּא בּוּזָה"ק וּבִהְיוֹת שֶׁבָּא אַבְרָהָם וְהִתְחִיל בְּתִיקוֹנוֹ מִיָּד פְּדָאוֹ מִיָּד צָר וְכִינּוּ שֶׁלְקַח אַבְרָהָם הַמְּעַרָה חִסְרָה הַקַּב"ה וַי"ו מִשְׁמוֹ שֶׁל עֶפְרוֹן שֶׁהַי"ו הוּא עַץ הַחַיִּים וְהִנֵּה גוֹלָה וְסוּרָה תַּחַת מְמַשְׁלָתוֹ שֶׁמִּיד כְּשֶׁחָטָא אָדָם הִתְחִיל הַסְּתַלְקוֹת הַשְּׂכִינָה מִן הַתְּחִיבִים כְּאוֹמְרָם ז"ל עַד שֶׁבָּאוּ שְׂבָעָה דוֹרוֹת שֶׁל רְשָׁעִים וְסִילְקָה עַל שְׂבָעָה רְקִיעִים וְכַנְגֵּדָם בָּאוּ שְׂבָעָה צְדִיקִים אַבְרָהָם יִצְחָק וַיַּעֲקֹב מִשֵּׁה וְאַהֲרֹן דָּוִד וְשִׁלְמָה וּבְנֵיהֶם בֵּית לְשָׁמוֹ וְהַחֲזִירָה לְמַטָּה וְלִכְּן בִּהְיוֹת אַבְרָהָם מִתְחִיל בְּתִיקוֹנוֹ וְנִלְקַח הַי"ו מִעֶפְרוֹן שֶׁר הָעֶפְרָ וְהַטַּעַם שֶׁחֲזָר וּקְרָאוּ עֶפְרוֹן מִשׁוֹם שֶׁתִּיקוֹנוֹ שֶׁל אַבְרָהָם לֹא עָלָה בִּידוֹ מִשׁוֹם שֶׁהִנֵּה לּוֹ יִשְׁמַעְאֵל וְכֵן יִצְחָק בְּעֵשׂוֹ וַיַּעֲקֹב שֶׁנֶּשְׂאָ שְׂחֵי אַחֲיוֹת וְאֵין תְּשֻׁלוּם תִּיקוֹנוֹ עַד מְלֶאכֶּה הַמְּשִׁיחַ שָׂאֵז בְּלַע הַמָּוֶת לְנִצְחָה וַיִּהְיֶה כְּמוֹ שֶׁחָשַׁב הַקַּב"ה בְּרַאשׁוֹנָה אֲנִי אֶמְרָתִי אֱלֹהִים אַתָּם וְעַיִן בְּמִדְרַשׁ אֲלֵיהֶם בְּדִרוּשׁ תִּיקוֹן הָעוֹלָם וַיִּרְאוּ עַיִנֵיהֶם נִפְלְאוֹת ה' בְּדִרוּשׁ שֶׁחִיבְרָתִי בְּעַנְיַן רֵאשִׁי הַדּוֹרוֹת שֶׁהִשְׁתַּדְּלוּ לְתַקֵּן עוֹן אַדָּה"ר: וּבְנֵיהֶם יוֹבֵן כְּפִנְת פְּסוּק וְאַחֲרֵי כֵן קָבַר אַבְרָהָם אֶת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אֶל מְעַרַת שְׂדֵה הַמְּכַפְלָה עַל פְּנֵי מְמָרָה הִיא חֲבָרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנַעַן.

וַיִּקְם הַשְּׂדֵה וְהַמְּעַרָה אֲשֶׁר בּוֹ לְאַבְרָהָם לְאַחֲנוּת קָבַר מֵאֵת בְּנֵי חַת דִּישׁ לְדַקְדַּק מֵאִי וְאַחֲרֵי כֵן וּבּוּזָה"ק הַרְגִישׁ בְּזָה. וְעוֹד יֵשׁ לְדַקְדַּק אוֹמְרוֹ וַיִּקְם הַשְּׂדֵה כּו' וְעוֹד אוֹמְרוֹ בְּנֵי חַת אֶף לְמוֹתָר דֵּהָא יְדַעִינוּ דְמֵאֵת בְּנֵי חַת כְּנַעַנָה.

אֶמְנָם הַכּוֹנֵה יוֹבֵן עִם מָה שֶׁפִּירְשָׁנוּ שֶׁאַבְרָהָם הִתְחִיל בְּתִיקוֹן אַדָּה"ר וּפְדָאוֹ מִיָּד צָר מִיָּד עֶפְרוֹן וְלִכְּן אֶמַר וְאַחֲרֵי כֵן כְּלוֹמַר אַחַר שֶׁהִשְׁלִים הַתִּיקוֹן מָה שֶׁהִנֵּה נוֹגַע לּוֹ לַעֲשׂוֹת אַחֲרֵי כֵן קָבַר לְשָׂרָה וְאֵז שֶׁהִתְחִיל בְּתִיקוֹן אֵז וַיִּקְם הַשְּׂדֵה וְהַמְּעַרָה כְּלוֹמַר הִנֵּה קִימָה לְשְׂדֵה

וּלְמַעַרְהָ אֲשֶׁר בּוֹ לְאַבְרָהָם כָּל־זֶמֶר בְּעֵבֹר אַבְרָהָם שֶׁעָשָׂה תִּיקוֹן וּנְתִיבָה לְאַחֲזוֹת קָבֵר לְקַדוּשִׁים וּפְדֻאָה מֵאֵת הַטּוֹמְאָה מֵאֵת בְּנֵי חַת: וּבְאִנְפֵן אַחֵר יֵשׁ לְפָרֵשׁ אֹמְרוֹ וְאַחֲרֵי כֵן קָבֵר אַבְרָהָם אֶת שָׂרָה אֲשֶׁתוֹ מִצְאָתִי בְּקוֹל יְהוָה מִשֵּׁם מְדַרְשׁ שְׁבִיּוֹם שְׁמֵתָה שָׂרָה מֵתָה בְּכָל בֵּיתָה כְּדַחְזוֹ"ל בֵּית הַיְיִתָּה לְאַבְרָהָם וּבְכָל שְׁמָה וְעֵינָן בְּפִירוּשׁ הַפְּרָשִׁיּוֹת שֶׁחִבְרָתִי שִׁפְרִישְׁתִּי בְּזֶה הַפְּסוּק וְיָבֵא אַבְרָהָם לְסִפּוֹד לְשָׂרָה גַם יְדוּעַ שְׁקִנְיִית הַמַּעַרְהָ הִנֵּה לְקַבֵּר לְשָׂרָה דְּוָקָא וְאַחֵר לֹא הִנֵּה יְכוֹל לְהִיּוֹת קָבוּר שָׁם כִּי אִם ד' זִוּגוֹת כְּנֹדַע בְּאִנְפֵן שְׁבָכָל בֵּית אַבְרָהָם נִקְבְּרָה בְּחֹזֵן לז"א וְאַחֲרֵי כֵן אֲשֶׁר הַשְּׁלִים אַבְרָהָם לְקַבֵּר לְבָכָל בְּחֹזֵן קָבֵר לְשָׂרָה אֶל מַעַרְת הַמַּכְפֵּלָה: וּבְזֶה מִתְיַשֵּׁב מ"ש בְּנֵי חַת לְאַבְרָהָם בְּמַבְחָר קַבְרֵינוּ קַבֵּר אֶת מַתִּיָּה וּפִירֵשׁ"י ז"ל מֵתִים הֲרַבָּה וּק"ט דְּרָךְ אֶרֶץ לֹמֵר לְאָדָם שְׁמַת לוֹ מֵת קִנָּה מְקוֹם לְמַתִּי אַחֲרִים אוֹ אֲנִי נוֹתְנִים לָהּ מְקוֹם גַּם לְמַתִּים אַחֲרִים אֲמַנָם יוֹבֵן עִם הָאֲמוּר שְׁבִיּוֹת שְׁבִיּוֹם שְׁמֵתָה שָׂרָה מֵתָה בְּכָל בֵּיתָה וְנִמְצָא שְׁהִיּוֹ לְאַבְרָהָם ב' מַתִּים לְפָנָיו לְזֶה אֲמָרוּ בְּמַבְחָר קַבְרֵינוּ קַבֵּר אֶת מַתִּיָּה מַתִּים הֲרַבָּה מִיְעוּט רַבִּים שְׁנַיִם שֶׁהֵן שָׂרָה וּבְכָל: וְנִחְזֹר לְעֵנָן הַרְחַקְת הַנִּזְק שֶׁכֵּן תִּמְצָא בַּתּוֹרָה שֶׁמִּזְכִּיר עֲנִינִים רַבִּים מְאַבְרָהָם וּמִיַּעֲקֹב מִשֵּׁא"כ עֲנִינֵי יִצְחָק שֶׁהֵם מוֹעֲטִים בְּשָׁנִים וּבַג' מְקוֹמוֹת וְצָרִיךְ לְהַבִּין לָמָּה.

אֲמַנָם הֲרַמְזוּ בְּזֶה מִשׁוּם הַרְחַקְת הַנִּזְק לְפִי שֶׁהַעוֹלָם מִתְנַהֵג בְּמַדַּת הַחֶסֶד וּבְמַדַּת הַרְחַמִּים וְלִכֵּן אַבְרָהָם וְיַעֲקֹב שֶׁהֵם רַחֲמִים וְחֶסֶד מְנוֹפְרִים וּמְפֹרְסִים בְּכָל מְקוֹם מִשֵּׁא"כ יִצְחָק שֶׁהוּא דִּין דְּכַתִּיב וּפְחָד יִצְחָק וְלִכֵּן הוּא נֶעְלָם: וּבְזֶה יוֹבֵן בְּעֵצָם לָמָּה יִצְחָק הִנֵּה בְּסוֹפוֹ עָנִי עַד דְּכֹדוּכָה שֶׁל עֲנִיּוֹת כַּמ"ש הַרַב"ע בְּפָרֵשׁת תּוֹלְדוֹת וּז"ל וְאִין לְחַפְשׁ לָמָּה חִיָּסֵר הַקַּב"ה מִיִּצְחָק מְמוֹן כִּי עֲמָקוֹ מְחֻשְׁבוֹת ה' וְאִין כַּח בְּאָדָם לְהַבִּינָם וְע"ש בְּאִנְרָךְ: אָבֵל לְעַד"ן שְׁבִיּוֹת שְׁמֵדָה"ד בַּעוֹה"ז מִתְגַּרְה בְּיִשְׂרָאֵל וְהֵם דְּחֹפִים וּמְטוֹרְפִים אֲמַנָם בְּבִיאַת הַגּוֹאֵל יַעֲלוּ מַעֲלָה מַעֲלָה וְיִתְגַּבְּרוּ עַל הַדִּין וְלִכֵּן לְרַמּוֹז לְזֶה הָעָנִי הַקַּב"ה לְיִצְחָק שֶׁהוּא דִּין בְּסוֹף יָמָיו לְרַמּוֹז שֶׁבְּסוֹף הַדִּין לֹא יִשְׁלֹט בְּיִשְׂרָאֵל וְיִתְגַּבְּרוּ וְיִהְיוּ מִתְנַהֲגִים בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים בְּלִבָּד וְלֹא יִשְׁלֹט עֲלֵיהֶם דִּין כָּלֵל וְכָל לְשׁוֹן תְּקוּם עֲמָהֶם לְמַשְׁפָּט תְּרַשִׁיעֵי וְיִהְיֶה עוֹנָה אֲמֵן בַּע"כ וְהַדִּין יִתְהַפֵּךְ עֲלֵיהֶם לְרַחֲמִים שֶׁכֵּן בְּסוֹפוֹ נִהְיֶה יִצְחָק מִיַּעֲקֹב וְהֵאֲכִילוֹ וּבְרַכּוֹ יִצְחָק וְיִצְאָ עָשׂוּ בְּפַחֵי נַפְשׁ.

וּבְזֶה יוֹבֵן פְּסוּק בְּרַצוֹת ה' דְּרַכֵּי אִישׁ גַּם אוֹיְבָיו יִשְׁלָיִם אֹתוֹ הַפּוֹנֶה שְׁמֵדָה"ד עֲכָשְׁוֹ יְדוּ עַל הָעֲלִיּוֹנָה אֲמַנָם בְּרַצוֹת ה' דְּרַכֵּי אִישׁ שֶׁהֵם יִשְׂרָאֵל גַּם אוֹיְבָיו יִשְׁלָיִם אֹתוֹ שֶׁאֲפִילוֹ הַמְקַטְרִיגִים נַעֲשִׂים אוֹהֲבִים וּכְדָרָךְ אוֹמְרֵם ז"ל גְּבִי מַרְע"ה כְּשֶׁעֲלָה לְפָרוֹם רְצוֹ מַה"ש לְפָגוּעַ בּוֹ וּכְשֶׁעָזְרוּ הַקַּב"ה וְנִצַּח לָהֶם נַעֲשׂוּ כּוֹלֵם אוֹהֲבִים שְׁלוֹ וְנִתְנָנוּ לוֹ מִתְנּוֹת וְאִף מִלֵּאף הַמְּנוֹת נָתַן לוֹ הַקַּטְנֵרֶת וְזֶהוּ בְּרַצוֹת ה' דְּרַכֵּי אִישׁ וְאִין אִישׁ אֶלָּא מִשֵּׁה שְׁנֵאֲמַר וְהָאִישׁ מִשֵּׁה עָנִי מְאֹד גַּם אוֹיְבָיו שְׁהִיּוֹ הַמְּלֹאכִים וּכ"ש מַה"ש הַשְּׁלִימוֹ עִמּוֹ: עִי"ל יְדוּעַ שְׁמַדַּת הַצַּדִּיק לְהַטִּיב עִם טוֹבִים וְרַעִים וּבְרַצוֹת ה' דְּרַכֵּי אִישׁ שֶׁהוּא הַצַּדִּיק שְׁמַטִּיב לוֹ הַקַּב"ה גַּם אוֹיְבָיו־שְׁלִים אֹתוֹ וְזֵן אוֹתָם וּמְפָרְסֵם וְאִינוּ נוֹקֵם וְנוֹטֵר עַל מַה שֶׁהִרְשִׁיעוּ עִמּוֹ: עִי"ל שְׁמַלַת אוֹיְבָיו חוֹזֵר לְאוֹיְבֵי הַשָּׁם וְיְדוּעַ כְּשֵׁיִשׁ צַדִּיק אֶחָד בְּדוֹר בְּעֵבֹרוֹ מִשְׁפִּיעַ הַקַּב"ה לְכוֹלֵם וְכוֹלֵם נְזוּנִים בְּזִכּוֹתוֹ לז"א בְּרַצוֹת ה' דְּרַכֵּי אִישׁ שֶׁהוּא הַצַּדִּיק שֵׁיִשׁ בְּדוֹר שְׁרָצָה הַקַּב"ה בְּמַעֲשָׂיו גַּם אוֹיְבָיו שֶׁל הַקַּב"ה יִשְׁלָיִם אֹתוֹ שֶׁבְּעֵבֹרוֹ וּבְזִכּוֹתוֹ מִשְׁפִּיעַ מְטוֹבוֹ וּמַטִּיב עִם כּוֹלֵם כְּדָרָךְ כָּל הָעוֹלָם כּוֹלֵם בְּשִׁבְלֵי חֲנִינָא בְּנֵי וְחֲנִינָא בְּנֵי דִי לוֹ בְּקַב חֲרוּבִין: עִי"ל כְּשֶׁעוֹשֶׂה הַקַּב"ה שֶׁדְּרַכּוֹ שֶׁל צַדִּיק יְהִי רְצוּיּוֹת לְבָרִיּוֹת שְׁמַטִּיל

מוראו עליהם מה עושה אז הצדיק שגם אויביו של הקב"ה שהם הרשעים ישלים אתו
כלומר משתדל להחזירם למוטב ועושה שלום בינם ובין המקום.

עי"ל שחז"ל דרשו פסוק זה על דוד עם אבנר פשראה אבנר שהקב"ה הנה עם דוד אעפ"י
שבתחילה הנה אויב שלו השלים עמו. אבל נוכל לפרשו על ריב"ל שא"ל הקב"ה למה"מ
לה עשה רצונו כו' ונמצא שברצות ה' דרכי איש גם אויביו שהוא השטן וסיניעתו השלים
עמו: ואגב גררא אדרוש כל גמים שבספר משלי.

ונתחיל מזה פנינו שאנו עסוקים בו. שער גם זו לטוב.

א ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו ידוע שההפך שיש בין שונא לאויב
שאויב הוא בחנם בלי שום סיבה פדכתיב צוד צדוני כציפור אניכי חנם ושונא הוא
בעבור איזה סיבה וכדחז"ל שונא ישראל ולא שונא גוי כו' וכגון שראה בו דבר עבירה
לזה אמר ברצות ה' דרכי איש לא מבעיא השונאים שמשלימים אתו שבראותם שהקב"ה
עמו ודרכיו רצויים לפניו משלימים אתו משום שהם שונאו אותו משום איזה סיבה וכיון
שנתבטל הסיבה בראותם שה' עמו נתבטל המסוכב והשלימו עמו אלא שגם האויביו
שהיו אויבים חנם שלא הנה הדבר תלוי בשום דבר ובהיות פן ראוי שהיו אויבים לעולם
מאחר שאין הדבר תלוי בסיבה כדי לומר פניו שנתבטל הדבר יתבטל האיבה גם אלו
ישלימו אתו בהיות דרכי האישי הזה רצויים למקום: עי"ל שדרה המוסר שאדם ששונא
לאחד כל אוהביו של זה האישי אין מדברים עם זה ששונאו משום שאם ידברו עמו נראה
שאין להם חובה גמורה עמו בהיות שאין מקפידים על כבודו בראות שמדברים עם זה
שקללו.

וכדרה שפירשו המפרשים ז"ל בפסוק שאמר דוד על אויבי השם תכלית שונאה שונאתים
לאויבים היו לי שמאחר שהיו אויביו שונאתי אותם בעבור כבודי כאילו היו אויבים
שלי ממש ולזה אמר פאן ברצות ה' דרכי איש לא מבעיא שאותם שלא שונאו אותו אלא
מסבה שנגע בכבוד חברו שמשלימים אתו משום שפכי האמת לא הנה להם עמו כלום
אלא אפילו האויבים ממש שהיו אותם שעשו עמו המחלוקת שמשלימים עמו ודוק: ב
גם אני באידכם אשחק אלעג בבא פחדקה הפונה הקב"ה לא יחפון במות המת ולא חדי
קב"ה במפלתם של רשעים אמנם אם לרשעים אמר אלהים תשובו לתוכתי הנה אביעה
לכם רוחי אודיעה דברי אתכם ומזהיר להם מאד מאד והם מקשים את ערפם כפרעה
וכדומה אז יושב בשמים ישחק וז"א גם אני באידכם אשחק כלומר לרשעים הללו אשר
הזרתם להם כמה וכמה והם לא אבו לעצתי אז גם אני לא מבעיא שישמחו המקטריגים
אלא שגם אני באידכם אלעג לפי שהרשעים מהפכים מה"ר למה"ד: ג גם בשחוק יכאב
לב ואחריתה שמחה תוגה.

ויבן בדחז"ל (ברכות פ"ה דל"א ע"א) אסור לאדם שימלא שחוק פיהו בעוה"ז וכל מי
שאינו דואג על חרבן הבית אינו רואה בשמחתה לז"א גם בשחוקלא מבעיא כשאדם
דואג שיכאב הלב אלא שגם בשחוק יכאב הלב לפי שהלב יודע עתידות וכיון שזה שחוק
יודע הלב שאחרית זה השחוק שמחה תוגה לפי שבסוף אינו רואה בשמחת.

הַפְּנִים וְנִמְצָא שְׁגָם בְּשִׁחוּק עֲצָמוּ יִכָּאֵב לֵב אוֹ כְּשֶׁאָדָם עוֹשֶׂה עֲבִירָה וּמִשְׁמַח הַלֵּב יִכָּאֵב שְׂיֹדֵעַ שְׂאֲחֵרִיתוֹ שְׂמִחָה תוֹגָה לְפִי שְׂאֲחֵרִיתוֹ מְרָה כְּלַעֲנָה. אוֹ אֶפְשֶׁר שְׂיֹדֵעַ שְׂפַעֲמִים שְׂאָדָם שׁוֹחֵק בְּפָנָי הָאוֹיֵב מִסִּבַּת יִרְאָה כְּדֵי לְהִרְאוֹת לוֹ פָּנִים וְלִזְה אָמַר שְׁגָם בְּשִׁחוּק יִכָּאֵב לֵב דְּלֹא מִבְּעֵינָא מִדְּאָגָה שְׂיִכָּאֵב אֲלֵא שְׁגָם בְּשִׁחוּק לְפִי שְׂאֲחֵרִיתוֹ שְׂמִחָה תוֹגָה שְׂאֵלּוּלֵי שְׂלֵא יִפְגַּע בּוֹ כְּדֵי לְשִׁחוּק לְהֲצִיל: ד גַּם לְרַעְהוּ יִשְׁנֵא רֵשׁ וְאוֹהֲבֵי עֲשִׂיר רַבִּים הַפְּנִיָה לֹא מִבְּעֵינָא שְׂכָל מִי שֶׁהוּא עֲשִׂיר שׁוֹנֵא לְרֵשׁ אֲלֵא גַם לְרַעְהוּ יִשְׁנֵא רֵשׁ שְׂהָרֵשׁ שׁוֹנֵא לְרֵשׁ כְּמוֹתוֹ כְּדֶרֶךְ שְׂדֶרְשׁוּ ו"ל לְמָה תִּכְה רַעְהוּ רֵשׁעַ כְּמוֹתֶהּ: עי"ל לֹא מִבְּעֵינָא שְׂהִקְרוּבִים שׁוֹנֵאִים אוֹתוֹ מִסִּבַּת שְׂשׁוּאֵל מִהֶם תְּמִיד וּמִטְרִיחִם אֲלֵא שְׂהֲעֲשִׂיר שׁוֹנֵא לְרַעְהוּ אֵע"פ שְׂאִינוּ עֲנֵי בְהִיּוֹתוֹ אֶהוּב שְׂל עֲנֵי.

עי"ל דְּלֹא מִבְּעֵינָא שְׂשׁוּנֵא לְעֲנֵי אֲלֵא אֶפְּלוּ לְקְרוּבוֹ שְׂל עֲנֵי אֵע"פ שֶׁהוּא עֲשִׂיר שׁוֹנֵאִים אוֹתוֹ כְּדֵי שְׂלֵא יִהְיֶה מְרַדְּף אֲמָרִים זֶה הֲעֲשִׂיר קְרוּבוֹ שְׂל עֲנֵי לְאַחֲרִים שְׂיִתְּנוּ לוֹ: ה פֶּל פֶּעַל ה' לְמַעֲנָהוּ וְגַם רֵשׁעַ לְיוֹם רַעְהוּ הַפְּנִיָה לֹא מִבְּעֵינָא הַצְּדִיק שֶׁהוּא מוֹכֵן לְיוֹם רַעְהוּ כְּדֵי שְׂיִלְךָ כְּפָרָה עַל הַדּוֹר אֲלֵא שְׁגָם הַרֵשׁעַ מוֹכֵן לְרַעְהוּ שְׂאֵם אֵין חוֹזְרִים בְּמִיתַת הַצְּדִיק גַּם הֵם הוֹלְכִים וּכְדֻחַ"ל (ב"ק ד"ם ע"א) כִּי תֵצֵא אֵשׁ כּו' כְּשֶׁבָא רַעְהוּ לְעוֹלָם מִתְחִיל מִן הַצְּדִיקִים וְהִטְעַם כְּדֵי שְׂלֵא יִרְאָה בְּרַעְהוּ כּו' וְעֵינֵי בְּדְרוּשִׁים שְׂל מַעֲלָה שְׂפִירְשִׁתִּי בְּפִסּוּק זֶה: ו מִצְדִּיק רֵשׁעַ וּמְרִשִׁיעַ צְדִיק תוֹעֵבַת ה' גַּם שְׂנִיָהֶם לֹא מִבְּעֵינָא שְׂתוֹעֵבַת ה' לְהַצְּדִיק רֵשׁעַ וְלְהַרְשִׁיעַ צְדִיק אֲלֵא גַם מְרִשִׁיעַ רֵשׁעַ וּמְרִשִׁיעַ צְדִיק שְׂעוֹשֶׂה חֲצִי רַע אוֹ מִצְדִּיק רֵשׁעַ וּמִצְדִּיק צְדִיק גַּם זֶה תוֹעֵבַת ה' אֵע"פ שְׂמִצְדִּיק הַצְּדִיק כִּינּוֹן שְׂעוֹשֶׂה רַע בְּהַצְּדִיק הַרֵשׁעַ וְעֵינֵי לְעִיל בְּדְרוּשִׁים דְּלַעֲלֵל שְׂהֲאַרְכְּתִי בְּזֶה: ז גַּם עֲנוּשׁ לְצְדִיק לֹא טוֹב לְהַכּוֹת גְּדִיבִים עֲלֵי יוֹשֶׁר פִּסּוּק זֶה מִשְׁמַע לְתַרְיֵן אֲנִפִּין שְׂאַחֲרִים שְׂמַעֲנִישִׁים לְצְדִיק לֹא טוֹב שְׂאִין רְאוּי לְצְדִיק שְׂיַעֲנִישׁ לְשׁוּם אָדָם וְלִזְה הִטִּיל מֶלֶת גַּם לּוֹמַר לֹא מִבְּעֵינָא שְׂעוֹנוֹשׁ אַחֲרִים לְצְדִיק וְלְהַכּוֹת גְּדִיבִים אֶפְּלוּ עֲלֵי יוֹשֶׁר לֹא טוֹב כְּלוּמַר אֶפְּלוּ שְׂהֶם רְאוּיִם לְעוֹנוֹשׁ בְּעֶבֶר אִיזָה סִיבָה מ"מ אֵין רְאוּי לְהַעֲנִישֶׁם שְׂדִין ת"ח לְחוּד כְּדֶרֶךְ מְאַמְרֵם ו"ל אִם רְאִיתָ ת"ח שְׂעוֹשֶׂה עֲבִירָה בְּלִיָּה אֵל תְּהַרְהַר אַחֲרָיו כּו' אֲלֵא שְׁגָם הַצְּדִיק עוֹנוֹשׁ לְאַחֲרִים לֹא טוֹב כְּאוֹמְרֵם ו"ל (בְּרַכּוֹת ד"ז ע"א) גְּבִי רִיב"ל שְׂנִטְל תְּרַנְגוּל לְכוֹנוֹן הַשְּׂעָה כְּדֵי לְקַלֵּל וְלֹא הִנִּיחוּ לוֹ מִן הַשָּׁמַיִם עי"ל לֹא מִבְּעֵינָא שְׂאִין רְאוּי לְשׁוּם אָדָם שְׂיַעֲנִישׁ לְחִבְרוֹ וְשִׂיָּהֶה מוֹחֵל עוֹבֵר עַל פֶּשַׁע אֲלֵא אֶפְּלוּ הַצְּדִיק שְׂרְאוּי שְׂיָהֶה נוֹקֵם וְנוֹטֵר כְּאוֹמְרֵם ו"ל (יוֹמָא פ"ב דכ"ג ע"א) כָּל ת"ח שְׂאִינוּ נוֹקֵם וְנוֹטֵר כְּנִחְשׁ אֵינוּ ת"ח עכ"ז לֹא טוֹב שְׂיַעֲנִישׁ.

עי"ל לֹא מִבְּעֵינָא שְׂאִינוּ טוֹב שְׂיַעֲשֶׂה דְּכָר גְּדוֹל אֲלֵא אֶפְּלוּ עוֹנוֹשׁ קַל לֹא טוֹב: ח גַּם אֲלֵה לְחַכְמִים הַכּוֹר פְּנִים בְּמִשְׁפָּט בַּל טוֹב קִשָּׂה דְּבַל טוֹב מִשְׁמַע לֹא טוֹב וְלֹא רַע וְהַכּוֹר פְּנִים בְּמִשְׁפָּט עוֹבֵר בְּלֹא דְלֹא תִכִּירוּ פְּנִים בְּמִשְׁפָּט וּאֶפְּלוּ דְהַכּוֹר פְּנִים בְּמִשְׁפָּט שְׂאֵמַר כְּאֵן ר"ל שְׂאִין רְשָׁאֵי לְדִינָן לְדוֹן בְּחֻקְמַת הַפְּרָצוּף בְּלֹא עֲדִים וְלִזְה אָמַר בַּל טוֹב שְׂאֵם עֲשֶׂה כֵּן לֹא טוֹב עֲשֶׂה אֲמָנָם לֹא עֹבֵר בְּלֹא א עי"ל שְׂאֵם בָּא אַחַד לְפָנָי הַדִּינָן וְהוּא מְאַרְץ רְחוּקָה שְׂזִמְן מַה שְׂלֵא רְאָה אוֹתוֹ וְעַכְשָׁיו בְּרִאוֹת אוֹתוֹ בְּפַעַם רִאשׁוֹנָה כְּבוֹאוֹ לְפָנָי לְדִין אֵל יִכִּירוּהוּ שְׂאֶפְשֶׁר שְׂיִסְתֵּם טְעוֹנוֹת שְׂל חִבְרֵי וְלִזְה אָמַר לֹא מִבְּעֵינָא שְׂהַכּוֹר לְחִבְרֵי שְׂבָא מַעִיר אַחַר שְׂאִין טוֹב לְדִינָן שְׂיַעֲשֶׂה כֵּן שְׂמָא יִסְתֵּם טְעוֹנָת בַּעַל דִּין חִבְרֵי שְׂל זֶה אֲלֵא אֶפְּלוּ הַכּוֹר פְּנִים שְׂהִיא הַחֲלֻקָה רִאשׁוֹנָה לְדוֹן בְּחֻקְמַת הַפְּרָצוּף אֵע"פ דְּלֹא שְׂיִיךְ שְׂם סְתוּם שׁוּם טְעוֹנָה לֹא לִזְה וְלֹא לִזְה שְׂאִינוּ טוֹב וְעֵינֵי בְּפִסּוּק זֶה כְּמָה פְּנִים שְׂפִירְשִׁתִּי

בפירוש הפרשיות בפ' דברים: ט אל תען פסיל פאנלתו פן תשנה לו גם אתה הפונה לא מבעיא שהעולם יחזיקו לה פשוטה פראותם לה מדבר עמו אלא שגם את בעצמה פיון שאפה מרגיל עמו להשיב על דבריו תדמה בעצמה שאפה שנה לו והוא פמותה וזהו תשנה לו גם אפה ודוק: י גם אויל מחריש חכם יחשב אטם שפתיו נבון פשט הענין לא מבעיא פל אדם יחריש חכם יחשב אלא אפילו אויל אמנם י"ל לא מבעיא אויל שנתיישב דעתו שחכם יחשב אע"פ שאינו חכם עם פל זה יחשב לחכם בערה ממה שהיה מקודם אלא שאפ"ל בעת אונתו אם יחריש חכם יחשב: יא מסיר אָזְנוּ מִשְׁמוֹעַ תּוֹרָה גַם תְּפַלְתּוּ תוֹעֵבָה הַפּוֹנֶה מִי שְׁמָסִיר אָזְנוֹ מִשְׁמוֹעַ תּוֹרָה לֹא מִבְּעֵינֵי שִׂשְׂאָר מִצְוֹת שְׁעוֹשֶׂה הֵם תוֹעֵבָה מִשׁוּם שֶׁהַתְּלִמּוּד מְבִיא לִידֵי מַעֲשֵׂה וְכִיּוֹן שֶׁהוּא הִסִּיר עֲצָמוֹ מִן הַתְּלִמּוּד כֹּל מָה שֶׁהוּא עוֹשֶׂה מִמִּצְוֹת הוּא טְעוּיֹת דְּלֹא ע"ה חֲסִיד וְנִמְצָא שֶׁכָּל מָה שְׁעוֹשֶׂה מִמִּצְוֹת הֵם תוֹעֵבָה שְׂאִינוֹ עוֹשֶׂה אוֹתָן כִּי אִם לְהַחֲגִאוֹת וְהִרְאָה לָזֶה שֶׁתְּמִיד מְסִיר אָזְנוֹ מִשְׁמוֹעַ תּוֹרָה אֲלֵא שְׂגַם תְּפַלְתּוּ תוֹעֵבָה שְׂאֵף עַל פִּי שֶׁבַתְּפַלְתּוּ אוֹמֵר סֶלַח לָנוּ אֲבִינוּ כִּי חָטָאנוּ כו' הַשִּׁיבָנוּ אֲבִינוּ לְתוֹרַתְךָ שֶׁנִּרְאָה שֶׁחֹזֵר בְּתוֹשֻׁבָה אִינוֹ אֲלֵא כִּי אִם הִרְגַּל דְּבָרִים שֶׁהֵם שְׂגוּרוֹת בְּפִיו וְכִי יִחַצֵּן קוֹלוֹ אֵין לְהֵאמִין בּוֹ שֶׁהִרִי תְּמִיד חֹזֵר וּמְסִיר אָנוּ מִשְׁמוֹעַ תּוֹרָה: עי"ל מְסִיר אָזְנוֹ מִשְׁמוֹעַ תּוֹרָה לֹא מִבְּעֵינֵי שֶׁהוּא בְּעֲצָמוֹ הוּא תוֹעֵבָה אֲלֵא גַם תְּפַלְתּוּ הַשִּׁבַח לְשִׁבַח לְהַקְב"ה עכ"ז תוֹעֵבָה לְפִי שְׂאֵין לְבוֹ וּמַעֲשֵׂיו שׁוֹיֵן שֶׁהִרִי הוּא מְסִיר אָזְנוֹ מִשְׁמוֹעַ תּוֹרָה שֶׁהוּא עֵיקַר הַפֶּל וּבְאִמְצָעוֹת הַתּוֹרָה אָדָם מְכִיר לְהַקְב"ה וְאִיךָ הוּא בָּא עֲכָשְׁיוֹ לְהַתְּפַלֵּל לְפָנָיו: יב בְּבוֹא רִשָּׁע בָּא גַם בּוֹז וְעַם קְלוֹן חֲרָפָה יְדוּעַ מֵאֲמָרָם ז"ל בְּפָסוּק אֵת אֲבִיהֶּ הִיא מְחַלֵּלֵת כו' שְׂאוֹמְרִים אָרוּר מִי שֶׁזוּ יָלַד אָרוּר מִי שֶׁזוּ גָדַל לָזֶה אָמַר בְּבוֹא רִשָּׁע בָּא גַם בּוֹז הַפּוֹנֶה בְּבוֹא הַרִשָּׁע לְעוֹלָם לֹא מִבְּעֵינֵי שֶׁנִּמְשָׁף רַע מִבִּיאָתוֹ לְפִי שֶׁהוֹלָם נִידוֹן אַחַר הָרוּב וְאִפְשָׁר שִׁיְהִי זֶה מְכַרֵּעַ לְכַף חוֹבָה הַנִּמְצָא מִבִּיאָתוֹ נִמְשַׁכֵּת רַע לְעוֹלָם אֲלֵא שְׂבָא גַם בּוֹז לְאֲבִיו וּלְאִמּוֹ שְׂאוֹמְרִי' כְּוָלָם פֶּה אֶחָד אָרוּר שֶׁזֶה יָלַד אָרוּר שֶׁזֶה גָדַל כו' וְנִמְצָא שְׁעַם קְלוֹן חֲרָפָה שֶׁמְלַבֵּד הַקְלוֹן שִׁישׁ לְאֲבִיו וּלְאִמּוֹ בְּהִיּוֹת הַבֵּן רִשָּׁע גַם יֵשׁ חֲרָפָה שֶׁמְחַרְפִּים וְאוֹמְרִים אָרוּר מִי שֶׁזֶה יָלַד כו': יג גַּם מִתְּרַפָּה בְּמִלְאָכָתוֹ אַח הוּא לְבַעַל מִשְׁחִית לֹא מִבְּעֵינֵי הַמְּתַרְפָּה בְּמִלְאָכָתָּ שְׁמִים אֲלֵא גַם הַמְּתַרְפָּה בְּמִלְאָכָתוֹ שֶׁהוּא עֲצַל חֶבֶר הוּא לְבַעַל מִשְׁחִית שֶׁמֵּאֲחַר שֶׁמְתַרְפָּה בְּמִלְאָכָה סוֹפּוֹ שֶׁמִּתְחַבֵּר עִם הַרִשָּׁע לְסַטֵּם אֵת הַבְּרִיּוֹת לְפִי שֶׁהַעֲצָלוֹת מְבִיא אוֹתוֹ לְעֲנִיּוֹת וְהַעֲנִיּוֹת מְבִיא לְעֲמֻד בְּפִרְשֵׁת דְּרָכִים: עי"ל לֹא מִבְּעֵינֵי הַמְּתַרְפָּה בְּמִלְאָכָתָּ שְׁמִים שֶׁהוּא חֶבֶר לְבַעַל מִשְׁחִית שֶׁהוּא הַשֵּׁטֶן פְּדָרָךְ וְאֲנִכִּי בְּרֵאֲתִי מִשְׁחִית לְחַבֵּל וּבְהִיּוֹת זֶה רְפוּי מִמְּלָאכָתָּ שְׁמִים נִמְשָׁף רַע לְעוֹלָם בְּעִבּוּרוֹ וְנִמְצָא שְׂגַם הוּא מִשְׁחִית לְעוֹלָם כְּשֵׁטֶן אֲלֵא אִפְּלוֹ הַמְּתַרְפָּה בְּמִלְאָכָתוֹ אַח הוּא לְבַעַל מִשְׁחִית שֶׁהוּא הַשֵּׁטֶן לְפִי שֶׁכִּיּוֹן שֶׁהוּא בְּטֵל מִמְּלָאכָה בָּא לִידֵי שְׁעֵמוֹס וְהִרְהוּרִים רְעִים וְגוֹרֵם נֶזֶק לְעוֹלָם כו': יד גַּם בְּלֹא דַעַת נִפְשׁ לֹא טוֹב וְאֵין בְּרַגְלִים חוֹטֵא הַפּוֹנֶה לֹא מִבְּעֵינֵי הַחוֹטֵא בְּדַעַתוֹ בְּמִזִּיד שְׂאוֹתוֹ נִפְשׁ לֹא טוֹב אֲלֵא אִפְּלוֹ שֶׁחָטָא בְּלֹא דַעַת בְּשׁוֹגֵג גַּם אוֹתוֹ הַנִּפְשׁ לֹא טוֹב מֵאַחַר שְׂבָא תְּקַלָּה עַל יְדוֹ: עי"ל לֹא מִבְּעֵינֵי נִפְשׁ הַחוֹטֵאֵת שְׂאִינָה טוֹבָה אֲלֵא גַם נִפְשׁ בְּלֹא דַעַת שֶׁהוּא אָדָם שְׂאִינוֹ מִיּוֹשֵׁב גַּם זֶה נִפְשׁ לֹא טוֹב שֶׁחַבְּלָתָּ נִפְשׁוֹ מְבִיא אוֹתוֹ לָזֶה וְסִימָנָא מִקְלָתָּא שֶׁבְּהִיּוֹת בְּלֹא דַעַת דַּעַת שֶׁהַנִּפְשׁ לֹא טוֹב: טו טָמֵן עֲצַל יְדוֹ בְּצַלְחַת גַּם אֵל פִּיהוּ לֹא יִשְׁיָבְנָה לֹא מִבְּעֵינֵי שְׂאִינוֹמוֹצִיא יְדוֹ מִהַצְּלַחַת לְעֲשׂוֹת שׁוּם מְלָאכָה אֲלֵא גַם אֵל פִּיהוּ כְּדִי לְאַכּוֹל שְׂאֵם אִינוֹ אוֹכֵל מֵת עכ"ז לֹא יִשְׁיָבְנָה זֶהוּ נִרְאָה הַפְּשָׁט: עי"ל

ונקדים לדקדק שבאומרו גם אל פיהו לא ישיבנה משמע שתחלה היה ידו בפיהו וצריך להבין למה צנרף היה ידו בפיהו אמנם נוכל לומר שהטעם שהעצל טומן ידו בצלחת הוא מפני הקור והצינה וקונדם שטמן ידו בצלחת כבר קדם מקונדם לחמם ידו בהבל פיו ולזה אמר גם אל פיהו לא ישיבנה שעכשיו יבא היטב מלת ישיבנה משום שמקונדם כבר היה ידו בפיהו לז"א לא מבעיא שפשהעצל טומן ידו בצלחת שאינו מסירה משם לעשות שום דבר עמה אלא שגם אל פיהו שיכול לחממה בהבל פיו עכ"ז לא ישיבנה מסבת העצלות אע"פ שיודע שגם בפיו יכול לחממה: טז אבן ואבן איפה ואיפה תועבת ה' גם שניהם יובן (בדחז"ל בתרא פ"ה דפ"ט ע"ב) שאסור לאדם שיניח אבן ואיפה חסרה בתנותו ואע"פ שאינו שוקל ומודד עמהם ופירשו חז"ל שלא יאמר האדם הניח אבן חסרה בתנותי כדי שאם יפציר אהד ליקח פחות מן השער הקצוב אני שוקל עמה כדי שיבא החשבון כפי שער הקצוב גם זה אסור לפי שגונב דעת חבירו ומרגיל עצמו לגנוב כו' ע"כ.

ועם זה יובן מ"ש אבן ואבן איפה ואיפה טעם הפלל לרמזו על אבן והאיפה השלמה והחסרה אמר תועבת ה' גם שניהם לא מבעיא החסרה אלא גם השלמה תועבת מאחר שמוודד ושוקל לפעמים בחסרה אע"פ שהוא פדרף שפירשתי שאינו גונב אף על פי ששוקל בחסרה: יז אטם אָנו מוּעַקַת דָּל גַּם הוּא יִקְרָא וְלֹא יַעֲנֶה הַפְּנֹנָה אֵע"פ דְּכַתִּיב פִּינָקַד עֲוֹן אָבוֹת עַל בְּנֵי שֶׁהַבְּנִים סוֹבְלִים עֲוֹן אָבִיהֶם כְּדַכְתִּיב אַבְנֵינִי חֲטָאוּ וְאֵינָם וְאֵנְחֵנוּ עֲוֹנֵינִיהֶם סְבָלְנוּ עַכ"ז בְּעֵינֵי הַצְּדָקָה מִי שְׂאֵטֵם אָנוּ מוּעַקַת דָּל לֹא מִבְּעֵיא שְׂבָנִי יְבוֹאוּ לַמִּדָּה זֹאת שֶׁל עֲנִיּוֹת בְּעֹן אָבִיהֶם כְּדָרָף פִּינָקַד עֲוֹן אָבוֹת עַל בְּנֵי אֵלָא שְׂגַם הוּא יִקְרָא וְלֹא יַעֲנֶה שְׂגַם הוּא יְבֵא לְזֹאת הַמִּדָּה שְׂאֵינָה כְּשֶׁאָר עֲבִירוֹת שְׂכִינֵן שְׂנִפְקָדִים הַבְּנִים הֵם נְצוּלִים אֵלָא בְּעֵינֵי הַצְּדָקָה הוּא וּבְנָיו יְבֵאוּ לְזֹאת הַמִּדָּה אִם הֵטוּ אֲזַנָּם לְצַעֲקַת דָּל כּו': יח גַּם בְּמַעֲלָלָיו יִתְנַכֵּר נֶעַר אִם יָדָּ וְאִם יִשָּׁר פְּעָלוֹ הַפְּנֹנָה לֹא מִבְּעֵיא אִם הַנֶּעַר עוֹשֶׂה דְּבָרִים רָעִים שְׂנִיכֵר מַה שְׂיִהְיֶה בְּסוֹפוֹ כְּדָבָרֵי חֲז"ל בּוֹצִין בּוֹצִין דְּמִקְטָפֵי יָדוּעַ וְאֵין לֹמֵר עַדִּינִי הוּא נֶעַר וְלֹא אֵיכָפַת אִם עוֹשֶׂה דְּבָרִים רָעִים דַּע כִּינֵן שְׂמַתְחִיל בְּרַע תַּחֲזִילְתוֹ מוֹכִיחַ עַל סוֹפוֹ אֵלָא בְּמַעֲלָלָיו הַטּוֹבִים שְׂעוֹשֶׂה גַּם בְּזֶה יִתְנַכֵּר מַה יִּהְיֶה בְּסוֹפוֹ אִם יָדָּ וְאִם יִשָּׁר פְּעָלוֹ שְׂאֵם אוֹתָם הַמַּעֲשִׂים שְׂעוֹשֶׂה אֵע"פ שֶׁהֵם טוֹבִים אִם הֵם דְּרָף קִנְטוֹר מְרָה הִיא בְּאִחְרֵיתוֹ אֲזַן שׁוֹמֵעַת וְעֵין רֹאֶה ה' עֲשֶׂה גַם שְׂנִיהֶם פְּרִשְׁתִּיהוּ בְּמָקוֹם אַחֵר.

יט חֲנוּף לְנֶעַר עַל פִּי דְרָכּוֹ גַּם כִּי יִזְקִין לֹא יִסוּר מִמֶּנָּה יֵשׁ לְפָרֵשׁ חֲנוּף הוּא נֶעַר מִטְרוּן שֶׁר הַפְּנִים וְהַפְּנֹנָה חֲנוּף הַנֶּעַר עַל פִּי דְרָכּוֹ שֶׁל הַקַּב"ה נוֹהֵג גַּם כִּי יִזְקִין לֹא יִסוּר מִמֶּנָּה זֹו הַמַּעֲלָה וְאָמַר יִזְקִין מִשׁוּם שְׂבָו שְׂיִיף זְקָנָה כְּדָחז"ל (פ"ק דִּיבְמוֹת דִּי"ו ע"ב וְעֵינֵי בְּתוּס' שָׁם) נֶעַר הֵייתִי גַּם זְקָנִיתִי שֶׁר הָעוֹלָם אָמְרוּ: אָמְנָם כְּפִי פֶשֶׁט הַפְּסוּק חֲנוּף לְנֶעַר עַל פִּי דְרָכּוֹ שֶׁל הַקַּב"ה וְאֵל תֹּאמַר עַדִּינִי הוּא נֶעַר וְלֹא אֵכָפַת כְּלוּם עוֹשֶׂה רַע לְפִי שֶׁהַרְגָּל נַעֲשֶׂה לוֹ טֹבַע שְׂנִי לְכֵן חֲנוּף אוֹתוֹ מִקְטָנוּתוֹ עַל פִּי דְרָכּוֹ שֶׁל הַקַּב"ה גַּם כִּי יִזְקִין לֹא יִסוּר מִמֶּנּוּ: אָמְנָם כְּפִי פֶשֶׁטוֹ כִּי עַל פִּי דְרָכּוֹ חוֹזֵר לְנֶעַר יֵשׁ לְפָרֵשׁוֹ עַל דְּרָף שְׂאָמְרוּ ז"ל דְּכָבָא מְצִיעָא פ' אֵלוּ מְצִיאוֹת דְּכ"ט ע"ב אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִי שֶׁהֵנִיחַ לוֹ אָבִיו מָמוֹן הָרוּצָה לְאַבְדָּן יִלְבֹּשׁ בְּכָלִי פֶשֶׁתָן וְיִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכָלִי זְכוּכִית שֶׁהַפְּנֹנָה בְּזֶה כְּמוֹ שְׂפִירֵשׁ רַש"י ז"ל שְׂלֹא יִרְגִיל אָדָם בְּכָף שֶׁהָעוֹשֶׂה אֵלוּ מֵאֲבָד מֵהָר הוֹן רַב ע"כ וּבְדָרָף הִזָּה אָמַר שְׂלֵמָה הַע"ה חֲנוּף לְנֶעַר עַל פִּי דְרָכּוֹ וְדַעֲכִי גַם שְׂיִזְקִין לֹא יִסוּר מִמֶּנּוּ וְהַפְּנֹנָה שְׂלֹא יִרְגִילָהוּ עַפ"י דְרָכּוֹ בְּעוֹדוֹ נֶעַר.

ועכשיו א"ש לא מבעיא פלומר אם חנכת לנער בעודו נער עפ"י דרפו לא מבעיא שבעודו איש בתוקפו וגבורתו שלא ישוב למוטב פנין שהרגיל מקטנותו אלא גם פי זקין אעפ"י שאין בו שום פח לעשות רע עכ"ז לא יסור ממנו שפינון שהרגיל כ"כ ברע נעשה לו טבע ונראה לו פקדון: כ בני אם חכם לכה ישמח לבי גם אני הפונה פעמים שיש שמחה בלבו של אדם ואינו מורה השמחה שבלבו לאחרים בהיות שאינו ברור אצלו שאם אותה שמחה אמתית וראוי לשמוח עליה ולכן השמחה טמונה בלבו ואינו מורה פנים צוחקות אמנם אם זאת השמחה היא על דבר תורה או מצוה שאז ברור לו שהכל מודים וראוי לשמחה אז מורה השמחה לכו לפנים באופן שיפירו בו שהוא שמח: לזה אמר בני אם חכם לכה ישמח לבי פלומר לא מבעיא שישמח לבי כדורה הלב שמשמח על איזה דבר קל של שמחה וכ"ש בשמחה פזאת אלא גם אני כשאתה חכם פי השמחה אני מורה אותה לפני שמתנועת גופי יפירו שאני שמח וזהו גם אני ונכון ודיק.

כא עין רואה ואונן שומעת ה' עשה גם שניהם כפי הפשט נראה לפרש שאמר ה' עשה גם שניהם כדי שלא יאמרו שיש שני רשויות וכל אחד ברא עין אחד לפי שהיה מספיק בעין אחד לזה אמר ה' עשה גם שניהם והטעם שברא הקב"ה שני עינים באדם מצד החסד והרחמים ועכשיו א"ש מלת גם לא מבעיא שאפ"י עין אחת אם היה בורא לאדם היה חסד וכ"ש שברא בו שני עינים: עי"ל גם מרבה לשתי אוננים ולא מבעיא שעשה חסד עמו במה שברא בו שתי עינים ושצרכות הרבה לאדם אלא שברא בו גם שתי אוננים: כב גם אלה משלי שלמה אשר העתיקו אנשי חזקיה מלך יהודה פשט הדבר שמלבד המשלים האמורים לעיל שהם של שלמה גם אלה וקשה דהיל"ל ואלה משלי שלמה כו' דמוסיף על הראשונים: אמנם לעד"ן הטיל מלת גם לרמז לכו חידוש גדול שידוע שקודם שבא שלמה היתה התורה פקוּפה בלי אוננים עד שבא שלמה ועשה אוננים לתורה שהם המשלים פדחז"ל (עירובין פ"ב דנ"א ע"ב) נמצא שאחר שבא שלמה הע"ה נתחכמו כולם לעשות משלים כל אחד כפי פחו כדי להבין הדבר ולזה אמר פאן גם אלה משלי שלמה אשר העתיקו אנשי חזקיה פלומר לא מבעיא המשלים שטרח בהם שלמה שנקראים על שמו אלא גם כל המשלים אשר חידשו אנשי חזקיה בהעתקה זאת נקראים גם על שמו לפי שהוא גרם להם: ואלה למאמר שהתחלתי טובה קללה שקלל אחיה השלוני כאשר יגוד הקנה מברכתו של בלעם שברכם פארז מה ארז אינו עומד במקום מים ושרשיו מועטים ואין גזעו מחליף: וקשה שהרי דרשו ז"ל (תענית פ"ג דכ"ה ע"א) אם נאמר ארז למה נאמר תמר אלא אם נאמר תמר ולא נאמר ארז תמר אין גזעו מחליף נאמר ארז שגזעו מחליף ואם נאמר ארז ולא נאמר תמר ארז אינו עושה פירות לכן נאמר תמר לכה אמר צדיק כתמר יפריח פארז בלבנון ישגא הרי משמע מכאן שארז גזעו מחליף ואיך אמר שברכם בלעם פארז שאין גזעו מחליף: א (א"ה הש"ח ס"ט עיין בס' תאנה לעינים ובס' ישרש יעקב שהקשו פן וראיתי להרב שארית יעקב בסוף ס' טהרה דתמה על ב' המאורות הנ"ל דבבתרא ד"פ עלה דאמרינן בדקלים ובארזים חופר ומשרש לפי שאין גזעם מחליף הקשה והא דריש ר"ת ב"ל מ"ד צדיק כתמר יפריח פארז כו' אם נאמר תמר כו' אף צדיק אין גזעו מחליף כו' ומשני הב"ע בשאר מיני ארזים דאמרי בי רב יו"ד מיני ארזים הם כו' יע"ש וכשאני לעצמי אנכי הרוואה להרב תאנה לעינים שפכר נזפר

מהסוגיא הנ"ל שם בסוף לשונו וכתב ונ"ל ומצאתי בפ"ה דבתרא דפריה וארז אין גזעו מחליף ומשני התם בשאר מיני ארזים ע"כ.

הרי להדיא שהרב בעצמו ראה סוגיא הנ"ל אלא דהא קל"ט להרב תאנה לעינים דמה לו להרחיק עד בבא בתרא דהרי שם בתענית בסוגיא עצמה פריה הגמרא וארז גזעו מחליף והתניא הלוקח אילן מתבירו לקנן כו' ומשני הב"ע בשאר מיני ארזים כו' יע"ש.

הרי בסוגיא עצמה ג"כ משני שיש מיני ארזים שגזעם מחליף ויש שאין גזעם מחליף וא"כ לא הו"ל להרחיק עד בבא בתרא וכ"כ יש לתמוה על הרב החסיד הרב שארית יעקב ז"ל דהו"ל להקשות מהסוגיא עצמה ועיין להרב עין יעקב שם בתענית ועיין להרב הגדול בפתח עינים שם ויש לעמוד בדבריו ואני אמרתי בקפזי ודוק) ואם נאמר שיש ארז ויש ארז יש ארז שאין גזעו מחליף ויש ארז שגזעו מחליף כמו שאמרו ז"ל במסכת תענית שם עדיין הקושיא במקומה עומדת שפינו שיש ארז שגזעו מחליף מי יאמר שפונתו של בלעם באומרו כארזים שעל ארז שאין גזעו מחליף קאמר אימא שהמשילם לארז שגזעו מחליף: אמנם י"ל שפינו שישארל נמשלו לכמה אילנות טובות עץ פרי עושה פרי וגזעם מחליף פרמון ותפוח וכדומה מי הכריחו לומר כארזים מאחר שיש ארזים גזעם מחליף ויש שאין גזעם מחליף שאפשר שיחשדוהו שעל ארז שאין גזעו מחליף קאמר אלא נדאי בהיות יכול להמשילם לאילן אחר עושה פרי וגזעו מחליף ולא המשילם כי אם לארז נדאי שפונתו הנה על אותו מין ארז שאין גזעו מחליף קאמר וא"ת ובדרשת תמר וארז מי הכריח לדוד הע"ה לומר צדיק פתור יפרח פארז בלבנון מאחר שהנה יכול להמשיל הצדיק לאילן אחר עושה פרי וגזעו מחליף ולא לתמר שאין גזעו מחליף וי"ל שהוכרח להמשילו לתמר אעפ"י שאין גזעו מחליף דלכן חפרו עם ארז שגזעו מחליף משום שבתמר יש עניינים אחרים משא"כ בשאר האילנות שהתמר גבוה במינו פאומרם ז"ל ולבו מכונן לשמים וכל מה שיוצא ממנו אינו דבר לבטלה כן הצדיק ונמצא שיש בתמר מה שלא יש בכל אילנות שבעולם ואינו חסר ממנו כי אם שאין גזעו מחליף ולהשלימו קשרו בארז שגזעו מחליף: אמנם בלעם נקט ארז שיש מין ארז שאין גזעו מחליף וע"ז אמר כמו שפירשתי ועוד שאין בארז פרי ולא עגן אחר פתור ודוק ובתחלת מאמר זה שקללם אחיה השלנני פקנה כו' מה קנה שפלה בשעה שהרוח מנשב בה כו' וחזרת לקדמותה ולקומתה כן ישארל כו' יובן מאמר במדרש פ' תולדות יצחק ואחרי כן יצא אחיו אגמון אחד שאל לאחד מן אילני דבית סילוני מי תופס המלכות אחרינו הביא נגיר חלק ונטל קולמוס וכתב עליו ואחרי כן יצא אחיו וידו אוחזת בעקב עשו ע"ש פירוש נאה ומקובל למה אמר שנטל קולמוס דמה איכפת לנו אם כתב בקולמוס או לא ועוד דהול"ל כתב ובנדאי שהכתיבה היא בקולמוס ועתה חלותי היא שיקיים בנו הדרשה וידו אוחזת שימהר הקב"ה לכלותם מעל פני האדמה ויתפוס ישראל המלכות במהרה בימינו או"א: בעגן סור מרע פתיב אל תט ימין ושמאל הסר רגליך מרע יובן בתו"ל ג' דברים תהא ימין דוחה ושמאל מקרבת יצר תינוק ואשה כו' נמצא דצריה האדם שלא לדחוק היצר מפל וכל לז"א אל תט ימין ושמאל כלו' לא תהנה הטייתך פולו לימין או פולו לשמאל אלא ממנוצע צד מימין שהוא יצר הטוב וצד משמאל שהוא יצר הרע בעת הצורך להוליד בנים באופן שהסר רגליך מרע צד מזה וצד מזה ולא פולו

מצד אחד: דרוש כ"ח ישרים דרכי ה' וכל מעשהו באמונה ומדבר בענין יסורי הצדיקים כגון הרוגי מלכות שנהרגו בדין עון השבטים שנתגלגלו בהם פי ישרים דרכי ה'.

הנה אמת נכון הדבר שכל דרכיו יתברך צדק ומשפט ומשרים אין בהן גפול ועיקש ואע"פ שלכאורה נראים הדברים זרים באמת שהם זרים בשכל האדם השפל והאפל בהיות שאינו יודע הנסתרות כגון ענין עשרה הרוגי מלכות בעון מכירת יוסף שנהרג דבר זה דטוביה חטא ויחגי משתלם אמנם הפל ביושר כמו שאפרש בס"ד: איתא במדרש רות הנעלם הביאו הרקאנטי בפ' וישב ונ"ל רבי יודאי הנה קאים קמי דר' עזריה כו' אמר ליה עשרה סבי קטיל מלכות על מכירת יוסף אמר ליה פנחס זה אליהו אמר ליה ר"ע לית לי זכות אבות אמר ליה ובני יששכר יודעי בינה לעתים עכ"ל: והנה כל הרואה מאמר זה ישתומם על המראה הזאת דמה שואל ומה השיב דמה ענין זה לזה דהמקשה הקשה על עשרה הרוגי מלכות שנהרגו ובא על זה התשובה פנחס זה אליהו ונהדר מקשה ר"ע לית ליה זכות אבות והטעם פי ר"ע הנה בן גרים ומשיב ומבני יששכר דאין קשר לכאורה התשובה עם השאלה ובעל עמודיה שבעה בע"ד תורת משה סימן כ"ו פירש ע"ז המאמר ונ"ל ונראה לי שזהו ביאורו כי מביא הרקאנטי בטעמי המצות אשר לו בהאריכות דברי הזוהר שכתב שעשרה הרוגי מלכות נהרגו בשביל מכירת יוסף ואיך יסבול השכל דבר כזה שעשרה שבטים חטאו ועשרה צדיקים חסידי עליון הללו יסבלו עונם והפתוב אומר הנפש החוטאת היא חמות.

ותירץ שם ומדברי הזוהר שאלו עשרה הרוגי מלכות היו העשרה שבטים פי לקח הקדוש ב"ה נשמות העשרה שבטים ונטע אותם בתוך גופי הרוגי מלוכה בסוד הגלגול וכל מה שנעשה בהרוגי מלוכה נעשה בשבטים עצמם ואין הקב"ה משלם רעה ח"ו למי שהוא צדיק במעשיו.

ודע כי בדבר הגלגול כפרו כל חכמי פלוסופיא זולת חכם אפיקורוס הודה בו והטעם זכר מהר"י אברבנאל ז"ל בפירוש כי תצא וגם הרבה מישראל טעו בו הטעם פי ענין הגלגול אינו נזכר בתלמוד ונעלם מהם פי זה רמזו בחז"ל במה שאמרו פנחס זה אליהו וזהו מדבר בסוד הגלגול פנודע וכמו שאמר המגיד של הרב ב"י ז"ל והיא ראיה ברורה וגילו לנו הדבר שאין לפקפק בו פי כל דבריהם נאמרים באמת: והנה אחר שנודע לנו מדברי חכמי האמת הקדמונים ואחרונים שאין הגלגול נוהג דוקא בתוך משפחתו ובתוך אחיו וא"כ יגדל התמיה על ר"ע שנהרג בתוך עשרה הרוגי מלוכה שבתשעה אחרים די לנו בתשובה שזכרנו שהיו מגולגלים בהם נשמות הצדיקים השבטים אבל ר"ע שהיה מבני גרים כמו שאמר האר"י ז"ל שהיה שכם בן חמור שלקח אמר מי יתן לי ת"ח ואנשכנו כחמור א"כ איך יתכן שהיה מגולגל בו נשמת איזה שבט דהא אי אפשר להתגלגל אלא דוקא בתוך משפחתו הקרובים אליו קרוב קרוב קודם ומשפחת גרים לא איקרי משפחה וצריכים אנו לומר כדעת האר"י ז"ל שאמר שר"ע היה ג"כ ניצוץ נשמתו מיששכר דכתיב ביה יששכר חמור גרם ולקח אמר ג"כ על פניה זאת ואנשכנו כחמור ובזה אבא אל ביאור המאמר פי ר' יודאי המקשה הקשה לר' עזריה ואמר עשרה סבי קטילי מלכות על מכירת יוסף ר"ל איך עשה הקב"ה בזה להרוג צדיקים האלה בשביל מכירת יוסף פי אם השבטים חטאו למה סבלו הצדיקים האלה יסורין קשים כאלה ור' עזריה היה יודע

שְׁזָה הִיָּה בְּסוּד הַגְּלָגוּל וְהַשְּׁבָטִים עֲצָמָם הֵם סָבְלוּ חֲטָאָם וְלֹא רָצָה לְהַגִּיד לוֹ בַּפְּשׁוּטוֹ אוֹלֵי לֹא יוֹדָה גַּם הוּא עַל הַגְּלָגוּל וַיֹּאמֶר מִנֵּיִן הוּא לֵךְ זֶה וְלֵכָּה בָּא בְּדַרְךְ רַמְזוֹ וְהַקְּשָׁה תִּירוֹץ קוֹדֶם הַקּוֹשֵׁיָא וְאָמַר לוֹ פִּנְחָס הוּא אֱלֹהֵינוּ.

ר"ל אם תדע הענין איך הוא אליהו פינחס ואם הוא פינחס ואם אינו אליהו ובנדאי תבין ענין הנה כי כמו פינחס הוא אליהו בסוג הגלגול פן הנה ג"כ אצל השבטים והרוגי מלכות שעשרה השבטים נתגלגלו בהרוגי מלכות ונדידוניהן כפי מעשה והקב"ה לא דן אחרים בשביל השבטים אלא שהם עצמן סבלו חטאתם וכיון שעשה זאת הקשה ואמר ר"ע לית ליה זכות אבות ר"ל דבר זה בנדאי תשובה נצחת היא אבל איך יוצדק תשובה זאת גבי ר"ע דלית ליה זכות אבות שהוא בן גרים משכם בן חמור ואי אפשר שיתגלגלו בו אינה שבט כי לא יפרת שם המת מעם אחיו פתיב ומדקא ליתא הא נמי ליתא והדרא קושיא לדנוכתא למה נידונו אלו הצדיקים בשביל מכירת יוסף והשיב לו מבני יששכר יודעי בינה כו' ר"ל שהאמת הוא שהוא משכם בן חמור אבל הנה ג"כ מבני יששכר הנקרא חמור גרם ומטעם זה נתגלגל בו ג"כ אינה שבט ולכן נידון גם הוא כפי חטאו פשאר הרוגי מלכותה צדיקים האלה וזה מדוניהן מלשון הפתוב ומבני יששכר ר"ל גם הוא מבני יששכר כמו שהוא מניצוץ שכם בן חמור עכ"ל: אמנם לעד"ן לפרש שייבן מאמר זה עם מה שכתב בעמק המלך שעשרה הרוגי מלכות נדמה להם שהרגו אותם אמנם הם כפי האמת עלו בתוך החיים והרגו אחרים תחתיהם וחשבו האויבים שהרגו אותם ועתה אפשר בס"ד דאינו סותר זה מאמרי התלמוד שפראה שהרגו אותם ממש שלא הרגו מהם כי אם החלק רע כמו שאפרש משם האר"י זצ"ל: באופן שעשרה הרוגי מלכות לא נהרגו כמו שפראה לעינים ובזה הבא נבא לביאור המאמר שהקשה לרבי יודאי דאיך יתכן זה שיהרגו עשרה שבטים בעון מכירת יוסף שפראה ח"ו דטוביא חטא וניגוד מינגד והשיב לו ר' עזריה פינחס הוא אליהו ר"ל גילה לו ענין סוד של עמק המלך שפראו שהרגו אותם אמנם כפי האמת הם נעלמו והרגו אחרים תחתיהם ונהו רמוז בתשובת פנחס זה אליהו ר"ל שכמו שפנחס זה אליהו ואף על פי שהיה איש נעשה מלאך ופעמים נראה ופעמים נעלם גם השלמים האלו עשו פן ואם פן אל יקשה לה איך סבלו צער גדול בהריגתם שדע באמת שלא נהרגו וחסור רבי יודאי והקשה דבשלמא פולם ניחא שיכלו לעשות פן שזכות אבותם מסייעתם והתורה שהיה בידם וטובים השנים מן הא' תורה וזכות אבו' אמנם ר"ע שהיה בן גרים ולא היה בידו זכות אבות איך יכול לעשות פן ותיירץ ומבני יששכר יודעי בינה ר"ל שהן אמת שלא היה בידו זכות אבות אמנם מאחר שהיה חכם יותר מכולם שהיה דורש על כל קוץ וקוץ תילי תילים מה שלא היו השאר מספיק זה להצילו פאותם שהיה להם זכות אבו' ותורה כי תורתו גדלה מהם והיה זה תחת זה כי ריבוי התורה שבו מספיק גם כאלו היה בידו זכות אבות ולרמז לזה אמר ומבני יששכר יודעי בינה כי כמו בני יששכר הם בקיאים בהכמה משאר שבטים ג"כ ר"ע יודע יותר משאר חבריו: או אפשר שאמר ומבני יששכר ר"ל שהן אמת שמצד אביו היה בן גרים אמנם מצד אמו היה מיששכר וזכות אבות לו מצד אמו וזהו סיימו וברוך היודע.

דרך שני שהקשה לרבי יודאי שעשרה הרוגי מלכות מצד חסידותם היה ראוי שיפנסו חיים בג"ע ולא די שלא נכנסו חיים בג"ע אלא שלא מתו במיתתם וקטלו אותם המלכות

והנה ר' עזריה השיב לו בעצם ואמר פנחס זה אליהו הפונה ידוע שהטעם שפנחס הוא אליהו ונשארו חי לעולם משום מדה פנגד מדה הוא שם שלום בין ישראל לאביהם שבשמים בהריגת זמרי וגם שלא יסתלק השכינה מישראל גם הקב"ה נתן שלום בין נפשו לגופו ונהו את בריתי שלום הנא"ו קטיעא כלומר שלם בארבע יסודותיו ונשארו חי גם מדה פנגד מדה הוא גרם בחיות ישראל שלא מתו עוד מהמגפה כשהרג לזמרי לכן בדין הוא שיטול שפרו של כל אחד ואחד ממקצת חייו וינשארו חי.

והנה השבטים עשו בהפך זה גרמו סילוק השכינה מייעקב במכירת יוסף ונסתמה נבואתו פדחז"ל ועוד גרמו ליעקב שלא הוליד עוד בנים ובנות פדחז"ל שממכירת יוסף ואילך לא קרב ישראל לאשה ונמצא שגרמו בקיצור שנים ושלא נולדו עוד בנים ולזה אמר רבי עזריה פנחס זה אליהו כלומר אל תקשה בעיניך איך מתו ביד המלכות שמן הדין היה שיהיו נכנסים חיים בג"ע ולא די זה שלא היה אלא שמתו קודם זמנם ותיגרץ פנחס זה אליהו שהטעם שפנחס שהוא אליהו נשארו חי משום שגרם שהשכינה יהיה על ישראל כדפרישית וגם גרם בחיות כל ישראל שלא מתו במגפה בקנאתו אמנם עשרה הרוגי מלכות שהם השבטים שנתגלגלו בהם עשו בהפך ביעקב שגרמו שנסתלק ממנו השכינה כלו' נסתלק נבואתו וגם גרמו שלא הוליד עוד יעקב וגרמו שקצרו חייו ולכן לא די שאינו ראוי שיכנסו חיים בג"ע אלא שראויים לעונש בעבור שחטאו באחיהם ועוכר שארו אכזרי וחטאו באביו שציערו אותו והקשה לו רבי יודאי ר"ע לית ליה זכות אבות נקדים קודם ענין נכון כדי לבא לתכלית הפונה שהשבטים כשמצרו ליוסף החרימו וכל חרם צריך עשרה והיו תעשה ולהשלים לעשרה הכניסו לשכינה בתוכם והחרימו ובעון זה היו עשרה הרוגי מלכות ור"ע נכנס במקום השכינה.

והטעם שנקנס ר"ע במקום השכינה משום שהם גרמו גלות בשכינה ח"ו בהכניסו אותו, בענין אשר לא פדת למפור לאחיהם ולהחרימם לכן נכנס ר"ע שהיה בן גרים דלית ליה זכות אבות גם השכינה בגלות היא דלה דלית לה מן גרמה פלום ובמכירת יוסף גרמו גלות מצרים ונקנסה השכינה בגלות פנודע איש וביתו פאו שנקנסה השכינה בגלות: ובזה נבא לכוננת קושית רבי יודאי ר"ע לית ליה זכות אבות כלומר כפי מה שאמרת שהשבטים שהם עשרה הרוגי מלכות לא נכנסו חיים בג"ע בעבור מה שעשו עם אביהם כדפרישית והלא ר"ע שנקנס במקום השכינה אינו במקום שום שבט ונמצא שהוא לא נכנס בכל צער אביו לפי שנקנס במקום השכינה מהטע' שאין בו זכות אבו' כשם שגרמו זכות לאלו פך גרמו גלות לשכינה שאז אין לה מגרמה פלום א"כ למה מת ר"ע באותה מיתה משונה שראוי שיכנס חי בג"ע שהוא לא ציער לאביו שהוא לא נכנס במקום שום שבט כי אם במקום השכינה.

והשיב לו ומבני יששכר יודעי בינה לעתים והוא בדרך צחוק פדרך פך עלה במחשבה פדחז"ל שראה משה לר"ע שהיו סורקים בשורו ואמר זו תורה זו שפכה והשיב לו הקב"ה פך עלה במחשבה ג"כ בדרך זה השיב רבי עזריה לר' יודאי בדרך צחוק ומבני יששכר יודעי בינה פלומר דבר זה צריך התבוננות גדול ומי יבא בסוד ה'.

או רמז לו ומבני יששכר פלומר בעולם הגשמות תדע ותבין קושית זאת כשתעמוד עם בני עולם הנשמות שיש להם יש שפר כדכתיב להנחיל אהבי יש ונהו יששכר יש שפר

אז תדע זאת: ובזה שאמרנו שר"ע נכנס במקום שכינה יובן מאמר בכרכות פרק הרואה
דס"א ע"ב בענין ר"ע בשעת מיתתו יצאת בת קול ואמרה אשריה ר"ע שאתה מזומן
לחיי.

העה"ב דקשה דבלאו הכי היה מזומן לעה"ב בלי שום עונש כלל. אמנם יובן עם קו'
אחרת שיש בענין דאיה אמר ר"ע לתלמידיו בשעת מיתתו כל ימי הייתי מצטער כו' בכל
נפשך אפילו הוא נוטל את נפשך אמרתי מתי יבא לידי ואקיימנו דקשה שאין אדם יכול
להתפלל שהקב"ה יביאהו לידי נסיון כמו שתקנו אנשי פנסת הגדולה לומר בכל פוקר
ונראה ר"ע טועה בזה ח"ו.

אמנם י"ל דזהו אסור לכל אדם להתפלל שהקב"ה יביאהו לידי נסיון אבל שאני ר"ע
שנכנס במקום השכינה והיה מוכרח למות במיתה זאת פנודע שהיה מותר הוא לומר מתי
יבא לידי. ולכן בהיות הדבר זר בעיני העולם שכל ימיו היה אומר מתי יבא לידי הוכרח
לצאת בת קול לומר אשריה ר"ע ר"ע דייקא שאתה דוקא מזומן לחיי העה"ב אע"פ
שהיית אומר מתי יבא לידי ולא לאחר שאם הוא מתפלל על זה ויבא לידי הנאמת שקנה
עולמו אמנם יהיה לו יסורים מעט ודוק.

והנה מאמר זה נראה לכאורה שהוא מחולק עם מאמר התנחומא בכאן נראה שמתו
עשרה הרוגי מלכות בעון מכירת יוסף ונמצא שנתפפר עון השבטים במיתתם ועשרה
הרוגי מלכות סבלו חטאתם ובתנחומא פ' וישב ו"ל רבי מנא אומר במכירת יוסף לקו
השבטים ולא נתפפר להם עונם עד שמתו ועליהם אמר הכתוב אם יכופר העון הזה לכם
עד תמותו עכ"ל הרי משמע מפאן שבמיתתם נתפפר להם וא"כ איה מתו עשרה הרוגי
מלכות בעון השבטים שהרי במיתתו נתפפר עונם: ונראה שיוכן זה במאמר חז"ל (יבמות
פ"ד דמ"ט ע"ב) מנשה הרג לישעיה ונסרו בפיו בעבור שאמר בתוך עם טמא שפתיים
אנכי יושב וקשה שהרי כבר נתפפר לו על ידי המלאך שנגע על פיו ואמר וסר עונך
וחטאתך תכופר ובמקום אחר הארכת בתירוצים אמנם כדי לבא לתכלית פונתינו נראה
לפרש שמה שנתפפר על ידי מלאך היה שנתפפר קצת ומעון נשאר חטא וזהו וסר עונך
עכשיו אבל וחסאתך תכופר לעתיד על ידי מנשה.

וכענין זה נראה לפ' פאן שבמכירת יוסף היה עון נפשע ובמיתתם נתפפר מפלל עון אמנם
נשאר במדרגת חטא ונתפפר ע"י שנתגלגלו בעשרה הרוגי מלכות וסבלו אותה המיתה.
וכדי לשים שלום בין מאמר זה שהרוגי מלכות היו בעון מכירת יוסף שמשמע שהרגו
להם ובין מאמר עמק המלך שלא הרגו להם: נקדים מאמר ההרי"א זלה"א הביאו בעל
עמודיה שבעה שער ברית אברהם עמוד שלישי כמו שכתבתי בהקדמה באורך בדרוש
על התורה חמדת אריאל דרוש י"ג עיין שם וזהו קיצור הדברים שהאדם מורכב מצד
טוב ורע ושניהם מתלבשים זה בזה ודומין זה לזה ונכללים כאחד אלא שחלק הטוב
נקרא לבוש וחלק הרע נקרא בגד מלשון בוגדים בגדו ואותו הרע נקרא ג"כ שד המחטיא
לאדם והוא היצר הרע שפקרבו וחלק הטוב נקרא יצר הטוב וזהו מאמר חז"ל דריגוש
פשוט מאמו ובמקום אחר משמע שלא נגע בה אחר שורוש אלא שמרדכי היה יודע
להשתמש בשם המפורש וחלק בין צורת הטוב והרע שהם שתי צורות דומות זו לזו
וחילקם מרדכי ואחר שורוש היה משתמש עם הרע ומרדכי עם הטוב וכן עשה יוסף עם

אשת אדוניו: ובנה יובן ב' המאמרים שמדברי חז"ל משמע שהרגו לעשרה הרוגי מלכות
ואמת צדקו דבריהם שהשלימים הללו חלקו הצורות ומה שהרגו היה החלק הרע והחלק
הטוב נשאר חי ומתו במיתתו כמו שפכת בעל עמק המלך ודוק.

ועיין במדרש אליהו אשר לי בדרוש יסורי רבי עקיבא וגם שם עיניך תחזו נפלאות
השם. והטעם שעשו כן שנראו שנהרגו ולא נהרגו משום שעשרה הרוגי מלכות היה גם
מטעם עשר טיפות שיצאו ליוסף מעשר אצבעותיו דכתיב ויפוזו זרועי ידיו וכיון שיוסף
עשה זה שלא פראונו גם העשרה חסידים הללו עברו עליהם אותו צער שנמסרו למלכות
אמנם לא נעשו בהם פעולה לרעה כמו שיוסף לא עשה אותה פעולה לרעה בכונה מכוננת
וכיון דאמת לידן נבין לשון רש"י ז"ל במסכת סנהדרין פ"ב די"ט ע"ב גמרא אמר ר'
יוחנן תוקפו של יוסף ענותנותו של בועז תוקפו של בועז ענותנותו של פלטי בן ליש
תוקפו של יוסף ענותנותו של בועז דכתיב ויהי בחצי הלילה ויחרד האיש וילפת מאי
וילפת אמר רב שנעשה בשרו פראשי לפתות ע"כ פי' רש"י ז"ל תוקפו של יוסף
ענותנותו של בועז דבר גדול של יוסף כדבר קל וקטן של בועז תוקף דבר גדול ותמור
ויש לו שם ענוה דבר שאין לו שם כאדם שעושה לפי תומו ונעשה בשרו פראשי לפתות
ואע"פ כן כבש יצרו ואע"פ שפנויה היתה ועמו במטה אבל יוסף אשת איש היתה ואין
עמו במטה עכ"ל: וקשה טובא שהרי כתבו התופ' (פ"ק דקידושין דל"א) בענין גדול
המצוו' ועושה שהטעם הוא משום שהמצווה תקיף יצרו יותר מאותו שאינו מצווה משום
שאין היצר תקיף כי אם בדבר שעובר האדם רצונו ותפרו וא"כ כפ"ז אדרבה יותר גדול
היה יוסף באשת פוטיפרע בהיות שאשת איש היתה ותקיף יצרו יותר מגבי בועז שהיתה
פנויה ואינה תמורה כ"כ ועוד שגבי יוסף היה יותר איסור תמור בהיותה גויה זונה נדה
וכיון שכן אדרבה יצרו תקיף עוד מה שא"כ גבי בועז שידע שהיא פנויה וטהורה כדחז"ל
ששאל ממנה וא"ת שפועז גדול בהיות אחר מתן תורה והיה מצווה ותקיף יצרו יותר
מיוסף שהיה קודם מ"ת שלא היה מצווה ואע"פ שיש כמה חומרות גבי יוסף אשת איש
ונדה וגויה עם כל זה אינו כל כך תוקף היצר בהיות שאיני מצווה כבועז שהיה מצווה
ואע"פ שהיה ענין קל שהיתה פנויה וטהורה אמנם בהיות מצווה יצרו היה תקיף יותר
זה אי אפשר משום שמאברהם ואילך קבלו ישראל התורה והיו נזהרים בה ונעשה להם
חובה כמצווים ועושים וא"כ הדרא קושלי' לדוכתיה שאדרבה גבי יוסף שהיו האיסורים
יותר חמורים היה יצרו תקיף ביותר ודבר גדול הוא שנצחו משא"כ גבי בועז שאין כ"כ
תוקף היצר בהיות האיסור קל: אמנם התשובה בזה שפועז כשנצח יצרו היה בעוד שהיה
סובר שרות היא אשת איש ונדה או זונה משום דכתיב ויחרד האיש וילפת שנתקשה
אברו כמו שפי' רש"י ז"ל כו' ועדיין לא ידע מי היא והיה ראוי שמיד ישכב עמה ועם
כל זה לא עשה אלא שנצח יצרו ושאל ממנה מי את פנויה או אשת איש נדה או טמאה
ונמצא שאלו השאלות היו אחר שידע שהיא פנויה ועמו במטה לא נגעה נמצא שגם גבי
בועז היו האיסורים חמורים בדעתו בשנצח יצרו בהיות שבעת קשויי היה סובר שהיא
אשת איש ויצרו הנה תקיף אז ביותר וזהו מדויק בלשון רש"י שפירש תחלה כראשי
לפתות נתקשה ואע"כ כבש יצרו ואע"פ שפנויה היתה ועמו במטה כלומר מיד תחלה
כבש יצרו בעת קשויי קודם שידע שהיא נערה ואע"פ שאז יצרו תקיף ביותר בהיות
יותר איסור תמור כפי דעתו שהיה סובר שאפשר שהיא אשת איש ועוד לו שמאחר

שְׁנֵת־קִשָּׁה בְּתוֹקֶף יִצְרוּ עַל אִסּוּר חֲמוּר וְאִח"כ יִדַע שֶׁהִיא נִעְרָה וְעִמּוּ בַמִּטָּה עִם כָּל זֶה לֹא נִגְעָה אֲבָל גַּבֵּי יוֹסֵף א"א הִיָּתָה וְאִינָה עִמּוּ בַמִּטָּה וְלֹא נִתְקַשָּׁה כְּבִנְעוּז שְׁנֵת־קִשָּׁה שֶׁהִיא קִשָּׁה לַחֲזוֹר וְעַמ"ש רַש"י ז"ל אֲבָל גַּבֵּי יוֹסֵף אֲשֶׁת אִישׁ הִיָּתָה קִשָּׁה שְׁאִין אִישׁוֹת לְגוֹי כְּדִתְחִלָּה וְא"כ מֵה לִי פְנוּיָה מֵה לִי אֲשֶׁת אִישׁ וְנִרְאָה לְפָרֵשׁ עִם מֵה שְׁפִירְשִׁיתִי בְּפִי הַפְּרָשִׁיּוֹת שְׁלִי בְּפִי וְרִאִיתִי בְּשִׁבְיָה אֲשֶׁת יָפֶת תְּנוּאָה פִּרְש"י וְאֶפִּילוּ א"א וְגַם פֶּאֶן הִיָּתָה הַקּוּ עֲצָמָה שְׁאִין אִישׁוֹת לְגוֹי אֲמָנָם פְּנוּת רַש"י ז"ל לֹמַר אֲשֶׁת יָפֶת תְּנוּאָה וְאֶפִּילוּ אֲשֶׁת אִישׁ דְּנִפִּישׁ וְנִהְיִיתִי סוֹבֵר דְּלֹא הִתִּיר רַחֲמָנָא בִּיפֶת תְּנוּאָה כִּי אִם בְּפְנוּיָה שְׁלֹא נִבְעָלָה וְלֹא הִטִּילוּ בָּהּ וְנִהְיִיתִי בְּאֶפְסוֹן דְּלֹא נִחִית רַש"י ז"ל אֶפִּילוּ אֲשֶׁת אִישׁ מְשׁוּם חוּמְרָא דְאֲשֶׁת אִישׁ אֲלֵא מְשׁוּם טְנוּמָאָה יוֹתֵר שְׁבָה בְּהִיוּתָהּ נִשְׁוֹאָה גַם בְּנִדּוֹן זֶה אָמַר אֲבָל יוֹסֵף אֲשֶׁת אִישׁ הִיָּתָה וְעִמּוּ בַמִּטָּה כְּלוּמַר אֲשֶׁת אִישׁ הִיָּתָה וְנִפִּישׁ וְנִהְיִיתִי לֹא לִיזְהַר לְפָרוֹשׁ מִמָּנָה יוֹתֵר מִבְּנְעוּז.

עוֹד י"ל שְׁאָמַר כֶּאֱמַר גַּבֵּי יוֹסֵף אֲשֶׁת אִישׁ הִיָּתָה כְּלוּמַר אִינוּ מִן הַתִּימָה שְׁלֹא עָשָׂה הַעֲבִירָה שְׁהִרִי אֲשֶׁת אִישׁ הִיָּתָה וְהִיָּה מִתִּיבָא מִבְּעָלָה שֶׁהִיָּה סִפְנָה בְּדָבָר וּמְשׁו"ה אִינוּ כ"כ גְּדוּל כְּבִנְעוּז שְׁנֵת־קִשָּׁה שְׁאִין מִמִּי שְׁיִפְחַד שְׁמִי יֹאמַר לוֹ מֵה תַעֲשֶׂה וְדוּק: דְּרוּשׁ כ"ט הַצְּלַת הַצְּדִיקִים מִדְּבַר בְּעִנְיָן הַצְּלַת בְּנֵי לְרַח מִגֵּהִינָם.

בְּרִכּוֹת פ"א ד"ה ע"ב ר' יוֹחָנָן חֵלֵשׁ עַל לְגַבֵּיָהּ ר' חֲנִינָא אָמַר לִיה חֲבִיבִין עֲלֵיךְ יְסוּרִין אָמַר לִיה לֹא הֵם וְלֹא שְׁכָרָם כו' ע"כ: שְׁמַעוּ זֹאת כָּל הָעַמִּים הַאֲזִינוּ כָּל יוֹשְׁבֵי חֵלְד בְּיִאֹר הַמְּזֻמּוֹר הִנֵּה שְׁאָמַר דָּוִד הַמֶּלֶךְ ע"ה שְׁמַעוּ זֹאת הַתּוֹכְחָה כָּל הָעַמִּים שְׁהֵם יִשְׂרָאֵל הַחֲשׁוּבִים כְּמוֹ עַמִּים הָרַ יִקְרָאוּ גַם הַאֲזִינוּ כָּל יוֹשְׁבֵי חֵלְד שְׁהֵם הַפְּחוּתִים שְׁבִישְׂרָאֵל הַדְּבוּקִים בְּחִלְדָּה שְׁלֹזָה הָעוֹלָם הַהוֹלְכִים אַחַר תְּאוּוֹת גּוֹפְנִיּוֹת וּמֵה הוּא הַתּוֹכְחָה גַם בְּנֵי אָדָם גַם בְּנֵי אִישׁ יַחַד עֲשִׂיר וְאֶבְיּוֹן הַכּוֹנֵה תְּלַת גַם רַבּוּי יֵשׁ רַבּוּי וּמַעֲלָה לְכַנִּי אָדָם שְׁהֵם הַפְּחוּתִים הַמְּכֻנִּי בְּשֵׁם אָדָם גַם בְּנֵי אִישׁ שְׁהֵם הַחֲשׁוּבִים יֵשׁ מַעֲלָה לְכָל אַחַד כְּפִי מִדְּרַגְתּוֹ כְּשִׁיחַד עֲשִׂיר וְאֶבְיּוֹן שְׁאִין נוֹתְנִים הַפְּרָשׁ בֵּין עֲשִׂיר לְאֶבְיּוֹן אֲלֵא כּוֹלָם חֲשׁוּבִים יַחַד בְּעִינֵיהֶם וְהוֹלְכִין אַחַר הַחֲכָמָה וְאֵע"פ שֶׁהוּא אֶבְיּוֹן מְכַבְּדִים אוֹתוֹ כְּעֲשִׂיר לְשִׁמּוֹעַ תוֹרָה מִפִּיו כָּל א' כְּפִי הַשְּׁגָתוֹ בְּנֵי אִישׁ שְׁהֵם הַחֲכָמִים מְחַשְׁבִּים וּמְכַבְּדִים לְאֶבְיּוֹן בְּאֶנְוָרָם זֶה הָאֶבְיּוֹן רָאוּי לְכָל כְּבוֹד מְשׁוּם שֶׁהוּא פִי מִדְּבַר חֲכָמוֹת וּמִתּוֹךְ מֵה שְׁאֲנִי שׁוֹמֵעַ מִמֶּנּוּ וְלִבִּי הִגִּיתִי תְּבוּנוֹת בְּדָרְךָ יִשְׁמַע חֲכָם וְיוֹסֵף לְקַח וּבְנֵי אָדָם אוֹמְרִים שְׁהֵם הַמְּדַרְגָּה שְׁאִין מְבִינִים כָּל כְּפִי רָאוּי לְכַבֵּד לְאֶבְיּוֹן זֶה אֵע"פ שֶׁהוּא אֶבְיּוֹן מֵאַחַר שֶׁהוּא חֲכָם מְשׁוּם שֶׁהִטָּה לְמַשָּׁל אֲזָנוֹ שֶׁהוּא יִדְבַר גַם לְפִי דַעֲתִי מְשָׁלִים וְחִידוֹת שֶׁל מוֹסֵר וּבְזָה אֶפְתַּח בְּכִינּוֹר חִידוֹתִי שְׁמַהֲמָשְׁלִי שְׁאֲנִי שׁוֹמֵעַ מִמֶּנּוּ אֲנִי מִבֵּין מְשָׁלִים וְחִידוֹת וּבְעֲשׂוֹתְכֶם כֵּן כָּל א' יְכוֹל לְהַחֲזִיק טִיבוֹתָא לְנַפְשׁוֹ לְפָנֵי הַקָּב"ה וְלֹמַר מֵאַחַר שְׁאֲנִי עוֹשׂ כֵּן לְמָה אִירָא מִימִי רַע שֶׁהוּא גִיָּהֵנָם אוֹ מִימִי רַע שְׁהֵם יְמֵי יְסוּרִין מֵאַחַר שְׁאֲנִי עוֹשׂ כֵּן לְכַבֵּד לְאֶבְיּוֹן אֵע"פ שֶׁהוּא אֶבְיּוֹן מֵאַחַר שֶׁהוּא חֲכָם וְלֹא יִהְיֶה לִי אֵז אֲלֵא שְׁעוֹן עַקְבֵי יְסוּבְנֵי אִם לֹא אֵלֶךְ לְשִׁמּוֹעַ תוֹרָתוֹ וּמֵאַחַר שְׁאֲנִי מְרַגֵּל לְהִלְוֶה לְשִׁמּוֹעַ תוֹרָתוֹ עוֹן עַקְבֵי יְסוּבְנֵי אִם אִינִי הוֹלֶךְ וְאֲנִי מְזַהֵר אֶת עַצְמִי אֲמָנָם אִם הַדְּבַר בְּהִפְכוֹ הַבּוֹטְחִים עַל חֵילָם וּבְרוּב עֲשָׂרָם יִתְהַלְלוּ וְאִינָם חוֹשְׁבִים לְחֲכָם לְלַמּוֹד מִמֶּנּוּ תוֹרָה כְּדִי לְפָדוֹת עַצְמָם מִגֵּהִינָם וְחוֹשְׁבִים שְׁעוֹשָׂרָם יִפְדֶּה לְהֵם אֲמוֹר לְטַפְשִׁים הִלְלוּ אַח לֹא פָדָה יִפְדֶּה אִישׁ כְּלוּמַר אִין דְּבוּק לְאָדָם כִּי אִם אַחִיו וּמֵה אַח לֹא יִפְדֶּה הָאֵחַ שֶׁהוּא חֲבִיבּוֹ שֶׁל אָדָם אִינוּ יְכוֹל לְפָדוֹתוֹ מִמֶּנּוּ אוֹ מִגֵּהִינָם אֲמָנָם וְיִקַּר פְּדִיּוֹן

נפֿשם וְחָדַל לְעוֹלָם כְּלוֹמַר יִקְרָה כְּדִיוֹן שֶׁל כָּל אֶחָד לִפְנֵי הַקַּב"ה כְּשֶׁחָדַל לְעוֹלָם מִהַמְעֵשָׂה
הָרַע שֶׁעָשָׂה וְחֹזֵר בְּתְשׁוּבָה וּמִלַּת וַיִּקְרַח מִלְשׁוֹן יִקְרַח בְּעֵינָיו ה' הַמּוֹתָה לְחִסְדֵיךָ שֶׁדָּרְשׁוּ
לְשׁוֹן יִקְרַח דְּקָשָׁה לִפְנֵי הַקַּב"ה מִיִּתְתֶנּוּ גַם בְּנִדּוֹן זֶה יִקְרַח כְּדִיוֹן נִפְשָׁם כְּשֶׁחָדַל לְעוֹלָם
מִהַמְעֵשָׂי הָרָעִים וּבְעֵשׂוֹ תְשׁוּבָה גְמוּרָה וַיְחִי עוֹד לְנִצְחָה לֹא יִרְאֶה הַשַּׁחַת דְּמֵאֲחֵר שֶׁהִיא
תְשׁוּבָה מְלֵב וּמְנַפֵּשׂ אַע"פ שֶׁיִּחְזֶה לְנִצְחָה שׁוֹב אֵין חֲטָא בָּא ע"י כְּדֵי שֶׁיִּרְאֶה הַשַּׁחַת אֲלֵא
דְלַעוֹלָם שׁוֹב אֵין חֲטָא בָּא עַל יָדָם וְאֵין יוֹרְשִׁים גְּהִינָם דְּבָא לְטָהָר מְסִייעִין אוֹתוֹ וְא"ת
שֶׁהָרִי גַם הַחֲכָמִים הַצְּדִיקִים מֵתִים כְּרִשְׁעִים לְזֶה אָמַר כִּי יִרְאֶה זֶה יַדַּע הַהֲפָרֵשׁ שְׁחֲכָמִים
יָמוּתוּ וְכָל מֵיתָה יֵשׁ תַּחֲזִיחַ אֲמָנָם הַרְשָׁעִים אֵינָם כִּי אֲלֵא יַחַד כְּסִיל וְבַעַר יֵאָבְדוּ בְּמוֹתָם
וְעֲזָבוּ לְאַחֲרֵים חֵילָם אֲפִילוּ הַמְמוֹן שְׁמַנִּיתָם אֵינָם זֹכִים בָּהּ בְּגִיהָם אַחֲרֵיהֶם אֲלֵא שֶׁעֲזָבוּ
לְאַחֲרֵים שֶׁאֵינָם בְּגִיהָם חֵילָם שֶׁהַקַּב"ה מְמַנֶּתָם בְּלִי זָרַע וְעוֹקֵר שְׁוֹרְשָׁם מִלְמַטָּה וְשָׂרְשָׁיו
וְעֲנָפוֹ מִלְמַעְלָה קִרְבָּם בְּתִימוֹ לְעוֹלָם מְשַׁכְּנֹתָם לְדוֹר וָדוֹר כְּלוֹ בְּשִׁמוֹתָם עָלֵי אֲדָמוֹת
הַכְּפֹנָה לִזְמַר שֶׁאֵינָם חַיִּים בְּתַחֲזִית הַמֵּתִים אֲלֵא קִרְבָּם אֵל תַּקְרִי קִרְבָּם אֲלֵא קִרְבָּם כְּמוֹ
שֶׁדָּרְשׁוּ ו"ל (מ"ק ד"ט ע"ב) כְּלוֹמַר קְבָרֵיהֶם בְּתִימוֹ לְעוֹלָה מְשַׁכְּנֹתָם שֶׁהֵם הַקְּבָרִים נַעֲשֶׂה
מְשַׁכְּנֵי לָהֶם לְדוֹר וָדוֹר עַד עוֹלָם וַיֵּמָּה טַעַם כְּלוֹ בְּשִׁמוֹתָם עָלֵי אֲדָמוֹת יוֹבֵן בְּדַחְזוֹ"ל
דְּשׁוֹאֲלִים לְאָדָם בַּקְּבָר מֵה שָׁמוֹ וְאֵם אֵינּוּ יוֹדַע מִכֵּין אוֹתוֹ עַד כְּלָה וְז"א כְּלוֹ בְּשִׁמוֹתָם
מְכָלִים לָהֶם עַד הָאֲדָמָה בְּעַבּוֹר שִׁמוֹתָם אוֹ יֵאָמֵר רוֹמֵז לְגַלְגּוּל שֶׁכָּלִים פְּעָמִים הַרְבֵּה עַל
זֶה הָאֲדָמָה בְּהִיּוֹת שְׁחֹזְרִים פַּעַם אַחֵר בְּזֶה הָעוֹלָם חוֹזֵר לְמוֹת וְחוֹזֵר גּוֹפּוֹ לְכָלֵה וְנִמְצָא
שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֲדָמוֹת הַרְבֵּה שֶׁפְּעָמִים הַרְבֵּה קוֹבְרִים אוֹתוֹ: עִי"ל כְּלוֹ בְּשִׁמוֹתָם שֶׁאֵינָם זֹכִים
לְצִיּוֹן עַל קְבָרֵיהֶם וּבְהִיּוֹת שֶׁהֵם צִיּוֹן כְּמוֹ עָלֵי אֲדָמוֹת לְפִי שֶׁבְּהִיּוֹת שָׁמוֹ חֲקוּק בַּקְּבָרוֹ
מְזַפְּרִים אוֹתוֹ תְּמִיד אֲמָנָם אֵלֵינוּ כְּלוֹ בְּשִׁמוֹתָם עָלֵי אֲדָמוֹת שֶׁיִּכְלוּ שִׁמוֹתָם עַל הָאֲדָמוֹת
בְּהִיּוֹת שֶׁאֵינָם שִׁמוֹתָם עַל קְבָרֵיהֶם וְדוּק אָדָם בִּיקְרַח בַּל יִלִּין נִמְשָׁל בְּכַהֲמוֹת נְדָמוֹ אֲמָרוּ ו"ל
כִּי מַעֲשָׂיו שֶׁל אָדָם נִחְשָׁבִים בְּסוּף אֵם הִיָּה כִּי יֵמִיו רָשָׁע וְהִיָּה צְדִיק בְּאַחֲרוֹנָה הָרִי זֶה
צְדִיק גְּמוּר וְהַדְּבָר בְּהַפְּכוּלָה אָמַר כְּשֶׁאָדָם בִּיקְרַח שָׁלוֹ בַּל יִלִּין כְּלוֹמַר שֶׁאֵינּוּ מֵת בִּיקְרוֹ
מִמַּעֲשָׂיו הַטּוֹבִים שֶׁעָשָׂה אֲלֵא שֶׁהַרְשִׁיעַ בְּסוּפוֹ אֲזִי נִמְשָׁל בְּכַהֲמוֹת נְדָמוֹ וְנִכְרַתִּים בְּגִיהָנָם
לְפִי שֶׁכָּל מַעֲשָׂיו שֶׁל אָדָם נִחְשָׁבִים בְּסוּפוֹ: וּבְזֶה יוֹבֵן פְּסוּק הוֹדוּ לַה' כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם
חֲסָדוֹ שֶׁהַקַּב"ה טוֹב וּמַדַּת הַטּוֹב לְהַטִּיב עִם הַכָּל וְלִכְנֹן חוֹשֵׁב מַעֲשָׂיו שֶׁל אָדָם בְּסוּף וְאֵע"פ
שֶׁהַרְשִׁיעַ בְּתַחֲזִילָה וְזֶהוּ הוֹדוּ ל' כִּי טוֹב וּבְהִיּוֹת טוֹב כִּי לְעוֹלָם כְּלוֹ חֲסָדוֹ לַעֲשׂוֹת חֲסָד עִמּוֹ
לְחֻשׁוֹב מַעֲשָׂיו בְּסוּפוֹ.

עִי"ל שֶׁיִּדְוַע שֶׁהַקַּב"ה לֹא בָּרָא הָעוֹלָם עַל צַד הַהֲכָרַח אֲלֵא לְהַטִּיב עִם הַבְּרִיּוֹת שֶׁמַּדַּת
הַטּוֹב לְהַטִּיב לְזֶה אָמַר הוֹדוּ לַה' עַל עֲנִיָּן כִּי טוֹב הָאֲמוֹר בְּמַעֲשָׂה בְּרֵאשִׁית וַיִּרְא אֱלֹהִים
אֵת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה טוֹב מְאֹד שֶׁלֹּא בְּעַבּוּרוֹ בָּרָא כָּל זֶה אֲלֵא כִּי לְעוֹלָם חֲסָדוֹ לְעוֹלָם
חֲסָד עִם עוֹלָמוֹ: עִי"ל הוֹדוּ לַה' כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם כְּלוֹ חֲסָדוֹ לְטוֹבִים וְלָרָעִים וְזֶהוּ הַמְּנַהֵג
עוֹלָמוֹ בְּחֲסָד כְּנֶגֶד כָּל יוֹשְׁבֵי תַבַּל וּבְרִיּוֹתָיו שֶׁהֵם עֵינֵק בְּרִיּוֹתָיו בְּרַחֲמִים ר"ל תּוֹסֶפֶת
טוֹבָה לָהֶם שֶׁמִּתְנַהֵג עִמָּהֶם בְּחֲסָד וְגַם בְּרַחֲמֵי עִי"ל עִם מֵה שֶׁפִּירְשֵׁתִי בְּבִיאוֹר הַפְּרָשִׁיּוֹת
בַּפ' לְתַת מְטַר אֲרָצָה בְּעֵתוֹ וּלְבָרַךְ אֵת כָּל מַעֲשָׂה יְדִיָּה שֶׁהַכְּפֹנָה יְבֵא הַמְּטַר בְּהִיּוֹתָם טוֹבִים
בְּאֲנֹפֶן שֶׁלֹּא יִזִּיק שׁוֹם מְלֵאכָה מִחוּם שֶׁהַמְּטַר טוֹב לְגִינָה וְנִזְק לְקַדֵּר אֲמָנָם בְּבוֹאֵם בְּעֵתוֹ
שֶׁהוּא בְּלִילָה בְּלִילֵי רְבִיעִית וּבְלִילֵי שֶׁבַת כְּדֵי לְבָרַךְ כָּל מַעֲשָׂה יְדִיָּה שֶׁכְּבוֹאֵם בְּלִילָה
מוֹעִיל לְגִינָה וְאֵינּוּ מְזִיק לְקַדְרִים שֶׁבְּלִילָה אֵין מוֹצִיאִים אוֹתָם כִּי אֵם בְּיוֹם בְּעֵת הַשְּׁמֶשׁ

וְנָהוּ אָמְרוּ כָּאֵן הוֹדוּ לֵה' כִּי טוֹב וְטוֹבָתוֹ שְׁלֵם כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ לְעוֹלָם מוֹעִיל טוֹבוֹ בֵּין לַגִּיטָה בֵּין לְקִדְרָה וְדוּקָה: וְנִחְזָר לְבִיאֹר הַמְזֻמָּר אָמַר זֶה דְרָכָם כֹּסֶל לְמוֹ וְאַחֲרֵיהֶם בְּפִיהֶם יִרְצוּ סֵלָה וְהַכֹּנֵנָה הִרְשָׁע אַע"פ שְׁעוֹשָׂה רַק רַע כָּל הַיּוֹם מְסַבֵּת יִצְרוּ אָבֵל מוֹדָה בְּלִבּוֹ בְּעֵנֵן הַטוֹב שֶׁהוּא טוֹב לְזֶה אָמַר זֶה דְרָכָם שֶׁל בְּעָלֵי תְשׁוּבָה וְעוֹשֵׂה הַמַּצּוֹת כְּמוֹ שְׁאֲמַרְנוּ דְמַעֲשֵׂיו שֶׁל אָדָם הַטוֹבִים מוֹעִיל לְאָדָם בְּסוּפוֹ כֹּסֶל לְמוֹ הוּא כְּסִילוֹת לָהֶם לְרִשְׁעֵים וְאוֹמְרֵי שֶׁהוּא כְּסִילוֹת וְשִׁטוֹת וְכָל זֶה כְּדֵי לַעֲשׂוֹ' רִצּוֹן יוֹצֵרֵם אֲמַנֵּם וְאַחֲרֵיהֶם בְּפִיהֶם יִרְצוּ סֵלָה כְּלוֹ וְאַחֲרֵיהֶם שֶׁל עוֹשֵׂי הַתְּשׁוּבָה' אוֹמְרֵי בְּפִיהֶם וּמוֹדִים שֶׁהֵעֲנִן הַטוֹב וְיִרְצוּ הֵם סֵלָה עֲנִן הַמַּצּוֹת אֲלָא שְׁלֹפְנִים אֵינֶם מוֹדִים בְּדַבָּר כְּדֵי לַעֲשׂוֹת תַּאֲוֹת יִצְרָם וְדוּקָה.

ע"ל בְּעֵנֵן קִרַח שֶׁהוּא בְּגֵהִינָם וְאוֹמְרִים בְּפִיהֶם הוּא וְעַדְתּוֹ מִשָּׁה אֲמַת וְתוֹרְתוֹ אֲמַת וְאֲנוּ בְּדָאִים לְזֶה אָמַר זֶה דְרָכָם שֶׁל רִשְׁעִים שְׁחוֹטְאִים כֹּסֶל לְמוֹ מִשׁוּם שְׁאַחֲרֵיהֶם שֶׁהוּא אַחַר מִיתַתָּם מוֹדִים בְּפִיהֶם בְּעַל כְּרַחֵם וְנָהוּ בְּפִיהֶם יִרְצוּ סֵלָה: ע"ל זֶה דְרָכָם כֹּסֶל לְמוֹ דְרָכָם שֶׁל רִשְׁעִים כְּסִילוֹת וְאֵף בְּזִמְן שְׁאֵינֶם יְכוֹלִים לַעֲשׂוֹת כְּסִילוֹתָם כְּגוֹן שְׁמֻזְקִינִים וְכַדוּמָה לְזֶה בְּפִיהֶם יִרְצוּ סֵלָה אוֹמְרִים מִי יִתְנַנּוּ בְּאוֹתָם הַיָּמִים כְּשֶׁהֵינּוּ יְכוֹלִים לַחֲטוֹא וְנָהוּ וְאַחֲרֵיהֶם בְּפִיהֶם יִרְצוּ וְדוּקָה.

כְּצִאֵן לְשִׂאוֹל שְׁתוֹ מָוֶת יִרְעֵם וְיִרְדּוּ בָּם יִשְׂרָיִם לְבַקֵּר וְצוֹרֵם לְבָלוֹת שִׂאוֹל מְזַבְּלוֹ לֹו הַכֹּנֵנָה כְּצִאֵן שְׁהִרְוֵעָה מוֹלִיכֶם מֵהַר לְהַר כֶּף הִרְשָׁעִים שְׁתוֹ בְּגֵהִינָם וּז"א כְּצִאֵן לְשִׂאוֹל שְׁתוֹ וְשְׁתוֹ מְלִשׁוֹן הַפְּרָשִׁי שְׁתוֹ שְׁתוֹ שִׁישׁ צִעַר הַרְבֵּה לָהֶם בְּשִׂאוֹל כְּצִאֵן הַזֶּה שְׁמוֹלִיכִים אוֹתָם מֵהַר לְגַבְעָה וּמַגְבְּעָה לְהַר וּז"א אַחַר שֶׁנִּשְׁלַם עוֹנָשׁוֹ יֵשׁ לוֹ מְנוּחָה לֹו ז"א מוֹת יִרְעֵם שְׁלֵעוֹלָם הַמָּוֶת רוֹעָה אוֹתָם לְפִי שְׁתַּמִּיד הֵם מִתִּים מִשׁוּם שְׁמַתְגָּלִים בְּזֶה הָעוֹלָם כְּמָה פְּעָמִים עַד שֶׁיִּשְׁלַמוּ הַמַּצּוֹת וְנִמְצָא שְׁתַּמִּיד מָוֶת יִרְעֵם וְעוֹד יֵשׁ לְרִשְׁעִים שְׁיִרְדּוּ בָּם יִשְׂרָיִם לְבַקֵּר שְׁהִיִּשְׂרָיִם שֶׁהֵם הַצְּדִיקִים יִרְדּוּ וּמוֹשְׁלִים בָּם לְבַקֵּר שֶׁהוּא לְעוֹלָם הַבָּא הַנִּמְשָׁל לְבַקֵּר וְכִיצַד מוֹשְׁלִים בָּהֶם וְצוֹרֵם לְבָלוֹת שִׂאוֹל מְזַבְּלוֹ לֹו כְּדַחַח"ל שֶׁהַצְּדִיקִים עוֹבְרִים קְרוֹב לְפִתַח גֵּהִינָם וְהִרְשָׁעִים רוֹאִים אוֹתָם בְּכַבּוֹד וְהֵמָּה בְּאוֹתוֹ בְּזִיוֹן וּמִתְכַּלְמִים וּמְבַזִּים פְּנֵיהֶם מְמָה שְׁרוֹאִים הַצְּדִיקִים זְבוּלָם בְּגֵהִינָם וּז"א וְצוֹרֵם שֶׁל לְבָלוֹת וְצוֹרֵם שֶׁל רִשְׁעִים לְבָלוֹת מְזַבְּלוֹ לֹו מִהַזְּבוּל הָרַע שִׁישׁ לוֹ בְּגֵהִינָם וְהַצְּדִיק רוֹאֵה אוֹתוֹ בְּזִיוֹן וְדוּקָה: אֵף אֱלֹהִים יְפָדֶה נַפְשִׁי מִיַּד שִׂאוֹל כִּי יִקְחֵנִי שִׂלָּה יוֹבֵן בְּדַחַח"ל וְשׁוֹב יוֹם אֶחָד לְפָנֵי מִיתַתָּהּ שְׁכַשְׂאָדָם חוֹשֵׁב תַּמִּיד שְׁמַחֵר יְמוֹת שֶׁהַיּוֹם כָּאֵן וּמְחַר בְּקִבְרָה לְעוֹלָם אֵינּוּ חוֹטָא וּבְזֶה אֵינּוּ רוֹאֵה גֵהִינָם כְּמוֹ שְׁפִירְשָׁתִי בְּמַקּוֹם אַחַר מִשׁוּם רַבִּי וּמוֹרֵי בַפ' וְאוֹתָם הַדְּבָקִים שְׁאֲמַר מִשָּׁה רַע"ה לִישְׂרָאֵל אִם תִּרְצוּ לְהִיּוֹת דְּבוּקִים בַּה' אֱלֹהֵיכֶם דְּעוּ כִּי חַיִּים כְּנֹלְכֶם הַיּוֹם וּמְחַר בְּקִבְרָה וּז"א כָּאֵן אֵף אֱלֹהִים בְּנֹדָאֵי שְׁיִפְדֶּה נַפְשִׁי מִיַּד שִׂאוֹל כְּשִׂאֲנִי חוֹשֵׁב תַּמִּיד כִּי יִקְחֵנִי סֵלָה שְׁסֵלָה בְּכָל רַגַע אֲנִי חוֹשֵׁב שֶׁהַיּוֹם אֲנִי כָּאֵן וּמְחַר יִקְחֵנִי וּבְזֶה אֱלֹהִים יְפָדֶה נַפְשִׁי מִיַּד שִׂאוֹל עִי"ל אֵף אֱלֹהִים יְפָדֶה נַפְשִׁי מִשְׁאֹל הוּא גֵהִינָם כְּשִׂיִקְחָנָה וְעוֹזְרָנִי סֵלָה כְּדַרְךָ אֶלְמָלָא הַקַּב"ה עוֹזְרוֹ לֹא הָיָה יְכוֹל לֹו וְכֹנֵנָת דָּוִד לְתַלּוֹת כָּל הַגְּדוּלָה בַּהַקַּב"ה שְׁבַעְבוּר שְׁיִקְחֵנִי סֵלָה עֲמוֹ וְלֹא עֲזַבְנִי זֶהוּ הַטַּעַם שֶׁלֹא חֲטָאתִי וּז"כ טוֹבָתִי עַל הַקַּב"ה: עִי"ל יְפָדֶה נַפְשִׁי מִיַּד שִׂאוֹל כְּשִׂיִקְחֵנִי עֲמוֹ סֵלָה וְלֹא יִחְזַרְנִי בְּגִלְגוּל בְּזֶה הָעוֹלָם וְכֵן פִּי שְׁאֲרֵי כְמָה"ר אַבְרָהָם אַפּוֹמָאדוֹ נר"ו עוֹד פִּירְשָׁתִי בְּדַחַח"ל מַס' ע"ז (פ"ק ד"ד) מְשָׁל לְמִלְךָ כו' לֹאֲהִיבּוֹ גוֹבָה מְעַט מְעַט וְנָהוּ אֵף אֱלֹהִים יְפָדֶה נַפְשִׁי מִגֵּהִינָם כִּי יִקְחֵנִי סֵלָה שְׁגוֹבָה מְמַנִּי מִיַּד בְּזֶה הָעוֹלָם.

עוד יש לפרש ואמרו מיד שאול שהעבירה נעשה שטן ובמות האדם נמסר ביד השטן וזהו השאול שלו וזהו אף אלהים יפדה נפשי מיד שאול מיד דייקא מיד העבירה שהיא שאול שלו ובמקום אחר פירשתי דזהו ואין אתה בא לידי עבירה לידי של עבירה ממש שהעבירה נעשה שטן כמדובר.

אל תירא כי יעשיר איש פי ירבה פבוד ביתו יובן בדח"ל (ערוכין פ"ח דפ"ו ע"א) רבי הנה מכבד עשירים כו' תנו פבוד לבר מנה כו' ופירוש הפותב בעין יעלב זהו תכלית פונתו שהנה מכבד לאותה עשירים שהיו צדיקים והנה תועלת מהם כו'.

באופן שהעשיר שאין ממנו שום תועלת אין ראוי לכבדו משום עשירו שאם הוא עשיר מה הנאה יש לזולת מאנשי ביתו שנהנים ממנו שיכבדו לו לזה אמר אל תירא ואל תחת כי ש ש יעשיר איש מאותו איש שיעשיר לעצמו שאין תועלת לזולת ממנו משום כי ירבה הוא פבוד ביתו ואנשי ביתו שיכבדוהו ולא אתה וראה דעת הפסיל הנה שאע"פ שידוע כי לא במותו יקח הפל לא יורד אחריו פבודו טח כל זה אינו מועיל לאחרים אמנם כי נפשו בחייו יברך ויודוך פי תטיב לה פלומר אימתי נפשו של העשיר הנה בחייו יברך שפנלם מברכים אותו בחייו ויודוך גם אחר מיתה פי תטיב לה וכיון שהטיב עמך או ראוי לכבדו ולשבחו שפנלך נפש איש עשירו לפדות נפשו מיד שאול סלה ע"י הצדקה שעושה בממונו.

ועוד לו בזכות הצדקה שיאריך ימיו ותבא עד דור אבותיו אמנם אם מתגאה ואומר שרוצה להיות חי לנצח פחירם וכדומה אז לא יראה אור אדם ביקר ולא יבין נמשל פבהמות נדמו פלומר כל אדם שביקר שנסתנה מזלו לטוב או לרע מסביב שביקרו בפנקסו והוא לא יבין לומר זה הטוב שבא לי הוא בשביל מצנה או זה הרע שבא עלי הוא בשביל עבירה אלא שנופל הדבר על מקרה אז נמשל פבהמות שאינו מבינים ונדמו פבהמות והדבר בהפכו.

ועיין בפ"ה הטהלים אשר לי ושמ הארכתי בפ"ה מזמור זה: ואכתוב פה מאמר שדרשתי מתוק מאד ביום שדרשתי המזמור הנה. לחז"ל כשעלה משה למרום ראה לר' עקיבא וילתורתו אמר לפני הקב"ה רבש"ע יש אדם פזה ואין אתה נותן התורה על ידו ואמר לו פה עלה במחשבה לפני ע"כ.

י"ל שאם בדברי משה הנה טעם בשאלתו למה דחה אותו הקב"ה בתשובה בעלמת פה עלה במחשבה דבר בלי שום טעם ואם שאלתו אינה שאלה למה לא אמר לו אין אתה שואל פלום פי זה הוא הטעם: אמנם יובן מאמר זה עם ביאור מאמר אחר הביאו בעל עמודיה שבעה ז"ל בתורת משה עמוד ד' שער כ"ז במ"ר פרשת ויחי בענין ראובן שאמר לו יעקב אז חללת יצועי עלה רבנן אמרין פה אמר יעקב אני לא מרסקך ולא מקרפך אלא אני תולה אותך ברפיון עד שיבא משה שכתוב ביה ומשה עלה אל האלהים ע"כ.

וקשה למה לא קרבו ולמה לא רחקו וגם שהנה מסופק בדינו אם לרחק או לקרב אחר שהנה הדין נוטה לכאן ולכאן וא"כ למה יבא משה ויקרבו ועוד למה בא לרמוז את משה בענין עלה אל האלהים ולא ברמז אחר אבל ביאור הענין הוא פי איתא בספר פונת האר"י ז"ל הנדפסים והם מדברי הזוהר שראובן הנה קינו ולכך נאמר בכורי אתה בכור

הַמְּנוּחָד בְּכוּרוֹ שֶׁל אָדָם הָרֵאשׁוֹן וּמִזֶּה הַטַּעַם הִיָּה מְסוּפָק יַעֲקֹב אִם לְרַחֲקוֹ אוֹ לְקָרְבוֹ כִּי קִיָּן אִיהוּ הָרֵג אֶת הַבֵּל וַיֵּשׁ סִבְרָא לְכָאן וּלְכָאן אִם בְּדִין הָרֵגוֹ וְרֵאוּי לְקָרְבוֹ אוֹ שְׁלֵא כְּדִין וְרֵאוּי לְרַחֲקוֹ כִּי קִיָּן וְהַבֵּל אָמְרוּ ו"ל שֶׁהִיּוּ מְחַלְקִים אֶת הָעוֹלָם בֵּינֵיהֶם וְהַבֵּל לְקַח מִטְּלָטְלִין וְקִיָּן קַרְקָעוֹת וְאִח"פ בָּאוּ לְמַחְלֻקַּת הַבֵּל אָמַר שְׁלוֹף הַבְּגָדִים מֵעֲלֵיהֶם שֶׁהֵם חֲלָקֵי חֲלָק מִטְּלָטְלִין וְקִיָּן אָמַר פָּרַח בְּאוּרָא שְׁאִין לֵה חֲלָק בְּאַרְצֵי כָּלֵל וּמִתּוֹךְ כֶּף וַיִּקָּם קִיָּן וְהָרֵג אֶת הַבֵּל.

וַיֵּשׁ לִידַע בְּמָה הָיוּ מְחַלְקִים וּמָה עֲנִין פָּרַח בְּאוּרָא שְׁאָמַר קִיָּן וּנ"ל שֶׁהִיּוּ מְחַלְקִים בְּפִלּוּגְמָא דְאַדְמוֹן וְחֲכָמִים בְּכַתְּנֻבוֹת פָּרַק ב' דִּינֵי גְזֵירוֹת וְכֵן הִבִּיא ג"כ בַּעַל עֲשָׂרָה מְאָמְרוֹת אֲלֵא שֶׁהִסִּיעוּ לְדַבֵּר אַחַר הַיְפוּף דְּבַרְיֵנוּ אֲלֵא כִּי בָּא לְפָרֵשׁ בְּדַרְךָ סוּד אָבֵל לְדַרְפֵּנוּ יָבֵא בְּדַרְךָ נִגְלָה וּנ"ל הַמְּשַׁנָּה מִי שֶׁהִלֵּךְ לְמַדִּינַת הַיָּם וְאַבְדָּה דְּרָף שְׂדֵהוּ אַדְמוֹן אֹמַר יִלֵּךְ בַּקְצָרָה וְחִכ"א יִקְנֶה לוֹ דְּרָף בְּמֵאָה מָנָה אוֹ יִפְרַח בְּאוּרֵי ע"כ: וְהִנֵּה הַבֵּל שֶׁלְקַח מִטְּלָטְלִין וְלֹא הִתְנָה שְׂיִהְיֶה לוֹ ג"כ חֲלָק בַּקְרָע וְדָאֵי אַבְדָּה לוֹ דְּרָף שְׂדֵהוּ וְהִנֵּה מְחַלְקֵי עִם קִיָּן שְׁלֵא רְצָה לְקַנּוֹת מִמֶּנּוּ דְּרָף כִּי הִנֵּה סוֹבֵר פְּאֲדְמוֹן שֶׁפָּסַק יִלֵּךְ בַּקְצָרָה וְקִיָּן הִנֵּה סוֹבֵר כְּחֲכָמִים שֶׁהִדִּין הוּא לְקַנּוֹת דְּרָף אוֹ יִפְרַח בְּאוּרֵי וְכֹאשֶׁר רָאָה שְׁלֵא רְצָה לְקַנּוֹת מִמֶּנּוּ דְּרָף אָמַר לוֹ פָּרַח בְּאוּרָא וּבְשִׁבִיל חֲלָק אַדְמָה זֶה נִהְרַג הַבֵּל.

וְנִרְאָה לִי שֶׁזֶה שְׁאָמַר קוֹל דְּמֵי אַחִיף צְנוּעִים אֲלֵי מִן הָאֲדָמָה וְקָשָׁה מַה צְרִיף הַפְּתוּב לְהַגִּיד מִהִיכֵן הֵם צְנוּעִים וְלְדַרְפֵּנוּ נִיחָא וְהָכִי קָאָמַר קוֹל דְּמֵי אַחִיף הַצְּנוּעִים אֲלֵי אִינוּ אֲלֵא מִן הָאֲדָמָה ר"ל דְּבִשְׁבִיל מַעַט אַדְמָה שְׁלֵא רְצִית לְנוֹתֵר לוֹ מְחַלְקָה וְאֵע"ג שְׁגַם הַבֵּל הִנֵּה טוֹעֵן בְּדִין בַּמ"ש שְׁלוֹף בְּגָדֵיהֶם שְׁעֲלִיף י"ל שְׁאִין זֶה טַעְנָה כִּי אָמְרוּ ו"ל הָאֲחִים שֶׁחֲלָקוּ אִין שְׁמִים מַה שְׁעֲלִיָּהֶם וּבְפִרְט בְּגָדוֹל אַחִי דְּלִשְׁתַּמְעוֹן מִיָּלְיָ וְהִנֵּה עֲזִינֵין אִין פֶּאן הוֹכְחָה אֶפִּילוּ לְדַבְרֵי קִיָּן אִם הִדִּין עֲמוּ וְאִם לֹא וְאִם כְּדַבְרֵי כֵּן הוּא הַהֲלָכָה וְדָאֵי לֹא הִנֵּה רֵאוּי רֵאוּבֵן שֶׁהוּא קִיָּן שְׂיִהְיֶה נְדָחָה בְּשִׁבִיל זֶה אַחַר שֶׁהִדִּין הִנֵּה עֲמוּ וְהַבֵּל לֹא שְׁמַע אֲלֵיו וְאֵל מִי מְקַדוֹשִׁים הִנֵּה לְקִיָּן לְפָנוֹת לְהוֹצִיא הַדִּין לְאַמִּיתוֹ כִּי לֹא הָיוּ שׁוֹפְטִים בְּאַרְצֵי וּבְפִרְט בְּדַבֵּר כֶּזֶה גְּבָרָא אֲלֵמָא כְּהַבֵּל שְׁלֵא הַשְּׁגִיחַ לְדַבְרֵי הִנֵּה יְכוֹל לְהַצִּיל אֶת שְׁלוֹ בְּכָל מַה שֶׁהִי יְיָכוֹל אָבֵל אִם הַהֲלָכָה פְּאֲדְמוֹן לִילֵךְ בַּקְצָרָה וְדָאֵי הִנֵּה רֵאוּי שְׂיִהְיֶה נְדָחָה וְהִנֵּה מְסִיק שָׁם בַּעֲשָׂרָה מְאָמְרוֹת בְּפִי הַנ"ל שֶׁהוּא הַטַּעַם שֶׁעָלָה מִשָּׁה אֵל הָאֱלֹהִים כִּי מִשָּׁה הוּא הַבֵּל שְׁאֲבָדָה לוֹ דְּרָף שְׂדֵהוּ וְאִתְּמַר לְגַבְיָה פָּרַח בְּאוּרָא וְנִתְקַנְיִים זֶה בְּמִשָּׁה שְׁעָלָה אֵל הָאֱלֹהִים שֶׁהוּא אֵל הָאֱלֹהִים שֶׁהוּא מַעֲנִין פָּרַח בְּאוּרָא כִּי לֹא הִנֵּה לוֹ חֲלָק בִּישׁוּב הָאָרֶץ וּמָה שֶׁהִנֵּה בְּמַדְבָּר זֶה אִינוּ עֲנִין מִן הַיָּשׁוּב וְכֹאשֶׁר הִגִּיעַ אִח"פ לִישׁוּב הָאָרֶץ אִז הוֹצֵרָה לְהַסְתַּלַּק עַש"ב וְאַחַר שֶׁחֲזִינֵין שֶׁהַקב"ה אָמַר אֵל מִשָּׁה עָלָה אֵל ה' וְדָאֵי שֶׁהַקב"ה סָבַר כַּמ"ד פָּרַח בְּאוּרָא: וְעִם זֶה נִבְּא לְכֹנֶנֶת יַעֲקֹב שְׁאָמַר לְרֵאוּבֵן בְּנֵי אֲנִי לֹא מְרַחֲקָה אֵע"פ שֶׁהִרְגַת אֶת הַבֵּל מ"מ אֶפְשָׁר שֶׁהִדִּין עֲמָף שֶׁפָּסַקְתָּ כַּמ"ד יִקַּח לוֹ דְּרָף אוֹ יִפְרַח בְּאוּרֵי וְגַם אֲנִי לֹא מְקַרְבָּה כִּי אֶפְשָׁר שֶׁהִדִּין הוּא כְּמֵאן דְּאָמַר יִלֵּךְ בַּקְצָרָה וְאֲנִי מְסוּפָק בְּדִינָה וְאִין אֲנִי יוֹדַע כְּדַת מַה לַּעֲשׂוֹת בְּדִינָה וְלָכֵן אֲנִי תוֹלָה אוֹתָהּ בְּרַפְיוֹן ר"ל בְּסַפֵּק שֶׁהוּא מְלִשׁוֹן רַפְיָא כִּי אִין וְלֹא וְרַפְיָא בְּיַדִּי אָבֵל אִם יָבֵא מִשָּׁה שֶׁהוּא הַבֵּל שֶׁפְּתוּב בִּיהַ וּמִשָּׁה עָלָה אֵל הָאֱלֹהִים אִז וְדָאֵי אִין לְהַסְתַּפְּקוּתָהּ כִּי אִם אִיתָא שֶׁהוּא כַּמ"ד דִּילֵךְ בַּקְצָרָה לְמָה יַעֲלָה הַקב"ה אֶת מִשָּׁה לְמַעְלָה שֶׁהוּא מַעֲנִין פָּרַח בְּאוּרָא אֲלֵא וְדָאֵי שֶׁהִדִּין הוּא כֶּף וְאִם כֵּן כְּדִין הִרְגַת אוֹתוֹ וּבְדָאֵי יָבֵא וְיִקְרַבָּה אָבֵל כָּל זְמַן שְׁאִין רֵאוּי וְהוֹכְחָה לְדַבֵּר אִין לְקַרְבָּה כִּי אֵע"פ

שְׁאֵנִי יוֹדֵעַ הָאֱמֶת שְׁמִשָּׁה יַעֲלֶה אֶע"פ כֵּן אֵין לִי לִקְרֹבָה כִּי כֵן מִי שְׁאֵין יוֹדֵעַ דְּבָר זֶה הוּא יֹאמֵר שְׁאֵנִי נוֹשֵׂא לָהּ פָּנִים וְלִכְּה מִשָּׁה דְּהוּא קְרִינָא דְאֶגְרָתָא אִיהוּ לִיהוּי פְּרִוּוֹנְקָא וְיִקְרֹבָה עַכ"ל: וּבְכָל זֶה הָאִמּוֹר יוֹבֵן פְּנִינַת הַמַּאֲמָר כִּף עֲלֶה בְּמַחְשְׁבָה לְפָנֵי שְׁהַקְשָׁה לְמִשָּׁה שְׁבִהוּת ר"ע כ"כ גְּדוּל בְּתוֹרָה רְאוּי שְׁיִתֵּן הַתּוֹרָה עַל יָדוֹ וְהַשִּׁיב לוֹ הַקַּב"ה כִּף עֲלֶה בְּמַחְשְׁבָה לְפָנֵי פְּלוֹמֵר גַּם לִי כִּף עֲלֶה בְּמַחְשְׁבָה שְׁרֵאוּי שְׁיִתֵּן הַתּוֹרָה עַל יָדוֹ כְּמוֹ שְׁעֲלֶה בְּמַחְשְׁבָתָהּ.

אֲמַנָּם מִסִּבַּת מַה שְׁאֵיִרַע לְפָנֵי דְּנֻקָּא שֶׁהוּא מַחְלֹקֶת קִינ וְהִבֵּל שְׁלֵא וְלִי אֲז שׁוֹפְטִים בְּאַרְצֵי לְדוֹנָם מְוַכְרַח אֲנִי לְתַן הַתּוֹרָה עַל יָדָהּ שְׁאֵתָה הִבֵּל כְּדִי לְהַכְרִיחַ הַהִלְכָה פְּחֻכְמִים יִקְנֶה דְּרָף בְּמֵאָה מְנָה אוֹ יִפְרַח בְּאַוּיר וְשְׁהִדִין עִם קִינ וְא"כ אֵתָה הִבֵּל רְאוּי שְׁתַּפְּרַח בְּאַוּיר לְעֲלִיַת הַשָּׁמַיִם וְיִדְעוּ פְּוֹלָם שְׁאֵין עוֹד עֲוֹן אֲשֶׁר חָטָא בְּקִינ שְׁהִרְגָה מִשׁוּם שְׁלֵא רְצִיַת לְקַנּוּת מְעַט קִרְקַע וּבְזָה יִתְקַרֵב רְאוּבוֹ שֶׁהוּא קִינ בְּעֲלוּת אֵתָה הַשָּׁמַיִמָה יִדְעוּ פְּוֹלָם שְׁהִלְכָה פְּחֻכְמִים יִפְרַח בְּאַוּיר וּמִשׁוּם זֶה אֲנִי נוֹתֵן הַתּוֹרָה עַל יָדָהּ וְלֵא ע"י ר"ע אֶע"פ שְׁגַם לִי כִּף עֲלֶה בְּמַחְשְׁבָה כְּמוֹהַ שְׁרֵאוּי שְׁתַּנְתֵּן הַתּוֹרָה עַל יָדוֹ אֲלֵא בְּעִבּוֹר הַדִּין שְׁעֵבֵר לְפָנֵי בְּדִין מַחְלֹקֶת קִינ וְהִבֵּל אֲנִי נוֹתֵנָה עַל יָדָהּ וְדוּק: א"ה הַש"ח בְּהוֹרְמְנוּתִיהָ דְּמָרְוֹ הַקְדוּשׁ אֵ הֵרֵב הַמְחַבֵּר ז"ל גַּלְע"ד וּבְזָה יוֹבֵן מֵאֲרוֹז"ל וְז"ל כְּשֶׁאֲמַר לִיהֵה הַקַּב"ה מִשָּׁה כִּי לֵא תַעֲבֹר אֵת הַיַּרְדֵּן הִנֵּה מִיָּד אֲמַר יֵאֵי רְאוּבוֹ וְאֵל יָמוֹת ע"כ: וְהַמַּאֲמָר הַזֶּה תְּמוּנָה דְּמַה שְׁיִיכּוֹת יֵשׁ כְּנִיסַת מִשָּׁה רַבִּינוֹ ע"ה לְאַרְצֵי רְאוּבוֹ אֲמַנָּם ע"פ הָאִמּוֹר הִנֵּה נִכּוֹן הַ כָּבֵר נִתְבָּאֵר לְעִיל מִשָּׁם הֵרֵב עֲשָׂרָה מֵאֲרוֹת כִּי עֲנִין פְּרַח בְּאַוּירָא נִתְקַיֵּים בְּמִשָּׁה כִּי לֵא הִנֵּה לוֹ חֵלֶק בִּישׁוּב וּמַה שְׁהִיָּה בְּמִדְבָר אֵינּוּ מִן הַיִּשׁוּב וְכֹאֲשֶׁר הִגִּיעַ אַח"כ לַיִּשׁוּב הָאֲרֵץ אֲז הוֹצִיָּה לְהַסְתַּלֵּק וְז"א כְּשֶׁא"ל הַקַּב"ה לְמִשָּׁה כִּי לֵא תַעֲבֹר אֵת הַיַּרְדֵּן הִנֵּה דֵק וְאֲשַׁפַּח שְׁאֵין זֶה אֲלֵא מִשׁוּם שֶׁהוּא הִבֵּל וְלֵא יֵשׁ לוֹ שְׁיִיכּוֹת בְּקִרְקַע וְהִלְכָה פְּחֻכְמִים וּמַעֲתָה נִמְצָא דְּאֵין עֲוֹן אֲשֶׁר חָטָא לְקִינ כְּדָבָר הָאִמּוֹר וְלִפְיִכְה אֲמַר יִחִי רְאוּבוֹ): וּבְעֲנִין הַמְשָׁנָה מִי שְׁהִלְף לְמַדִּינַת הַיָּם וְאֵבֵד לוֹ דְּרָף שְׁזָהוּ נִרְאָה לְפָרֵשׁ דְּרָף נִכּוֹן מִיִּסּוֹד עַל עֲנִין הַתְּשׁוּבָה שְׁנַחֲלִקוּ אֲדָמוֹן וְחֻכְמִים בְּמַחְלֹקֶת אֵם צְדִיק גְּמוּר גְּדוּל מִבְּעַל תְּשׁוּבָה אוֹ בְּעַל תְּשׁוּבָה גְּדוּל מִצְדִּיק גְּמוּר וְאֲצִיג לְפָנֵיהֶ לְשׁוֹן הַמְשָׁנָה וְזֶה תּוֹאֲרָה מִי שְׁהִלְף לְמַדִּינַת הַיָּם וְאֵבֵד דְּרָף שְׁזָהוּ אֲדָמוֹן אוֹמֵר יִלְף בְּקִצְרָה וְחֻכְמִים אוֹמְרִים יִקְנֶה בְּמֵאָה מְנָה אוֹ יִפְרַח בְּאַוּיר ע"כ.

הַפְּנִינָה יוֹדֵעַ מַה שְׁדָּרְשׁוּ ז"ל בְּעֲנִין הַתּוֹרָה לֵא בְּשָׁמַיִם הִיא וְלֵא מַעֲבָר לִיִּם הִיא שְׁאֵין הַתּוֹרָה מְצוּיָה בְּמִי שְׁשָׁם לְדָרָף יָם פְּעַמְיוֹ לְהִלְוֵה בְּסַחֲרוֹת בֵּיִם הַגְּדוּל וְלָזָה חֵלְקוֹ אֲדָמוֹן וְחֻכְמִים עַל מִי שְׁהִיָּה צְדִיק בְּתַחֲלִילָה וְעוֹסֵק בְּתוֹרָה וְעוֹזֵב כָּל טוֹב וְהִלְף לְעֵבֵר הַיָּם לְעֵסֶק בְּסַחֲרוֹת וְהוֹצִיא בְּהִבֵּל יָמָיו וּשְׁנוּתָיו בְּבִהְלָה אֲדָמוֹן אוֹמֵר יִלְף בְּקִצְרָה אֲדָמוֹן שֶׁהוּא דִין שְׁשָׁמוֹ מוֹרָה עָלָיו שְׁכָל אָדוֹם הוּא דִין אוֹמֵר לְעוֹלָם מִי שְׁחָטָא אֵינּוּ יָכוֹל לְחַזֵּר לְמַצְבוֹ הִרְאִישׁוֹן אֶע"פ שְׁיִחְזוֹר בְּתְשׁוּבָה וְלָכֵן אֲמַר יִלְף בְּקִצְרָה פְּלוֹמֵר מַעוֹלָם אֵינּוּ יָכוֹל עוֹד לְחַזֵּר לְמַדְרַגְתּוֹ הִרְאִישׁוֹנָה אֲלֵא יִלְף בְּקִצְרָה וְהַמְשָׁל בְּזֶה לְפָתֵם שְׁנַפְל בְּפִגְד אֶע"פ שְׁיִסִּירוּ אוֹתוֹ אֵי אֲפֶשֶׁר לְחַזֵּר הַבְּגָד לְקַדְמוֹתוֹ וְלָכֵן אֲמַר אֲדָמוֹן שֶׁהוּא דִין יִלְף בְּקִצְרָה וְחֻכְמִים סוֹבְרִים שְׁהַבְּעַל תְּשׁוּבָה מֵאֲחַר שְׁחוֹזֵר חוֹזֵר לְמַדְרַגְתּוֹ הִרְאִישׁוֹנָה וְלָזָה אֲמָרוּ חֻכְמִים יִקְנֶה בִּק' מְנָה פְּלוֹמֵר אֶע"פ שְׁאֲבָדָה דְּרָף שְׁזָהוּ יִקְנֶה אוֹתוֹ כְּשְׁחוֹזֵר וּבְמַה יִקְנֶה פְּיִרֵשׁ בְּמֵאָה כְּדָרָף מֵאֲמַר הַתַּנָּא בֵּן ק' כְּאֵלוֹ עֵבֵר וּבִטְל מִן הָעוֹלָם כְּלוֹ מְסַבַּת הַתְּשׁוּבָה מֵאֲרַכַּת יָמָיו שְׁל אָדָם כְּדַחַז"ל גְּדוּלָה תְּשׁוּבָה שְׁמֵאֲרַכַּת יָמָיו וּשְׁנוּתָיו שְׁנֵאֲמַר חִיו יִחְיֶה.

ובאריכות ימיו יש לו פנאי לקנות מה שאבד בימי רשעותו או יפרח באויר פלומר ואע"פ שישאר לו איזה עון ומת קודם תקונו באיזה סבה בעון הדור וכדומה? תפתקן זה בשלימות על ידי גלגול וזהו אומנם או יפרח באויר רמז לגלגול שחוזרת הנשמה לפנות באויר לבא לזה העולם ובה משלים נפשו וחוזר לצרור החיים: והח"ר יהודה הפהן נר"ו פי' בדרך הקבלה מי שהלך בעבר הים שוננס בעמקנות בדרך ורחבה מני ים ואבד דרך שדהו שהוא מלכות שאבד האמונה ולא ידעה באמיתותה אדמון אומר ילך בקצ'ר מעט מעט בדרך תקירה ואם אין דעתו משיג יחזור לעיקר שפידו בדרך קבלה ה' אחד ושמו אחד וחכ"א יקנה הדרך שאבד במאה מנה שהוא ק' ברכות שהם בבינה רמז שיעלה עד הבינה או יפרח באויר עד אוירא דכ"א אמנם אל יעלה עוד למעלה עד אין סוף כי אין דעתו יכול לספול כל כף ודו"ק: ואלך למאמר המוצב בפתח הדרוש ר' יוחנן על לגביה רבי חנינא אמר ליה חביבין עליך יסורין א"ל לא הם ולא שכרם אמר ליה הב לי ידך הב ליה ידך ואוקמיה ואמאי לוקי רבי יוחנן אנפשיה דהא רבי חייא כו' ר' אלעזר חלש עאל לגביה רבי יוחנן חזא דהנה קא גני בבית אפל גלייה לדרעיה ונפל גהורא חזניה דהנה קא בכי רבי אלעזר אמר ליה אמאי קא בכית אי משום תורה דלא אפשת שנינו א' המרבה וא' הממעיט ובלבד שיכונן לבו לשמים ואי משום מזוני לא כל אדם זוכה לב' שולחנות א"ל להאי שופרא דבלי בארעא קא בכינא אמר ליה על דא ודאי קא בכית ובכו תרנייהו ע"כ פונת אומנם ז"ל בכל מקום חביבים עליך יסורים נראה שבהיות שיש צדיקים רוצים לספול עונות הדור למען לא יקרבו נגע באהלים ולכן שואלים אלו הצדיקים והשאלים חביבים עליך יסורים שפוגיעת יד ליד הנה בדרך חוד וחבור פלומר חביבים שיהיה עליך דייקא יסורים הראויים לבא על הדור בעבור חטאתם שיהיו עליך פדי למחול להם ובהיות אתה מסובלי עונות הדור שוכר כל הדור עליך והשיב לא הם ולא שכרם הפונה בתשובה הזאת שהלנאי לא יהיו הדור הזה בעולם פלומר שהן אמת שרוצים לספול יסורים קשים פמות פדי למחול על הדור אמנם אל יחשוב האדם שרוצים השאלים שיהיה הדור חייב פדי לספול יסורים בעבורם ולקבל שכר פולם ח"ו שהלנאי לא היה הדור הזה בעולם ואינם רוצים בשכר: עי"ל במאמר ז"ל גבי איוב על פסוק כי על זה בחרת מעוני ששאל הקב"ה לאיוב על עוני או יסורין וקבל עליו יסורין ולא עניות.

וידוע שאחר שקבל עליו איוב היסורים בבואם אליו התחיל לצעוק זעקה גדולה ומרה וניחם על מה שפחד ביסורין שאסלדה בחילה ולכן השאלים שואלים זה לזה חביבים עליך יסורים פלומר חביבים עליך יסורים ולא עניות או עניות ולא יסורים והשיב לא הם ולא שכרם שהוא העונש שיותר טוב רוצים בעניות ולא ביסורים אף על פי שבהיות להם יסורים יש להם שכר שהוא העונש עם כל זה אין בוחרים ביסורין והטעם שהיסורים מבטלים לאדם מת"ת מה שאין פן העניות שפיון שמוצא האדם פת ומלח ומים במשורה יש קיום בנפשו לעסוק בתורה והרגל טבע שני פמאמר התנא פת במלח תאכל וכו' ואם אתה עושה פן אשריך בעולם הזה שהרגלת במיעוט ובהיות פן אין יחסר לעולם ממך פת לחם כי לא דבר יקר הערף הוא וענין הב לי ידך משנה וכאלו שניהם פאחד וכל זכיות שיש בזה פאלו הם של זה בהיותם שניהם אחד ובהיותם בו זכיות הרבה היה מתרפא.

עי"ל קרוב לזה שבנגיעת היד היתה שואף זה שפע מזה ושפע החיות וגדר הכריאות של זה היתה יורד גם לזה והיה מתרפא והוא נמשל הזכוכית שנותנים לעין השמש ומוריד אש מלמעלה למטה ונמצא שזכות הזכוכית גורם לחברו לזה ולשאוף ממה שלמעלה ודוק.

אמר ליה מפני מה אתה בוכה אי משום מזוני לא פל אדם זוכה לשתי שולחנות קשה טובא דאיך עלה בדעתו שהיה בוכה בעת מיתתו על העניות שעבר אדרבה מה שעבר עבר ויש לו שחר הרבה עליו ואיך יתכן שהיה בוכה רבי אלעזר על מה שלא אכל ושתה בעולמו ברבוי מזונות ולא אסף כסף וכמו שפירש רש"י ז"ל משום מזוני שאינה עשיר ועוד להבין אומרו להאי שופרא דבלי בארעא והשיב לו רבי יוחנן על דא ודאי קא בכית וכי לא מתו בעולם יפים יותר ממנו פיעקב ורב פהנא: אמנם נראה לפרש שרבי יוחנן סבר אולי יחשוב רבי אלעזר שענין המזונות תלויים בזכות ובהיותו הוא חסר מזונות יחשוב שלא היו לו זכיות הרבה ולכן נחמו ואמר לו לא פל אדם זוכה לשתי שולחנות וזהו הטעם שלא היה לה עושר ומזוני דלאו בזכותא תליא מילתא אלא במזל ולעולם שאפה מלא מצות פרמון ואל תצטער שלא היו לה מזונות לומר שמיעוט הזכיות גרמו זה ח"ו דע שאינו פן ואומרו על האי שופרא דבלי בארעא יובן שהענין שבכה על יופי ר' יוחנן משום שר' יוחנן היה יושב בפתח הטבילה והיה גורם שיצאו בני ישראל יפים וחקמים ולזה בכה על יופיו: עי"ל שידוע שר' יוחנן לא השלים שנותיו שבקשו עליו חכמים ומת אחר שענש לריש לקיש כדאמרין בבבא מציעא (דף פ"ד ע"א) ונמצא שיופי של ר' יוחנן לא נתבלה בעולם הזה עד סופו משום שמת קודם זמנו וזהו מה שרמז לו ר' אלעזר ברוח הקודש וגם נפל האמת בפי ר' יוחנן והשיב ודאי על זה קא בכינא וזהו אומרו על האי שופרא דבלי בארעא דוקא ולא בעולם ודוק.

עי"ל שר' יוחנן לא נמצא בכלל היפים משים דהדרת פנים לא הוה ליה ונמצא שאבד יופיו בעבור עיכוב זה ולא נמנה בתוך היפים וי"א על האי שופרא דבלי בארעא שאיני נזכר עוד ששאר היפים אע"פ שמתו עדיין מזכירים אותם פיעקב וכדומה ונמצא דעדיין לא נתבלה יופיו נאם הצעיר העומד לשירת ולכהן אליהו הפהן ס"מ: דרוש ל' על ההבטחה ושם הדרוש הזה בטח בה'.

מדרש משלי למה תשגה בני בנרה מוטב לה לחבוק ידיה של תורה שמביא אותה לידי זכות מלחבוק חק נכריה שמביא אותה לידי חובה עכ"ל: בהיות שקדמונו וזקננו הרבו בכח מעלת ההבטחה ובפרט הקדושים החסידים בעל מגורת המאור ובעל ראשית חכמה זצ"ל אשר יופי אמריו נרשמות בלב כל אדם והנני באתי לרמז במעלת ההבטחה בדרך דרוש רמוזה בפסוקים ומאמרים והנה נתחיל מדברי החסיד געים זמירות ישראל דוד הע"ה במזמור קכ"א באומרו שיר למעלות אשא עיני אל ההרים מאין יבא עזרי עזרי מעם ה' עושה שמי' וארץ בא לרמז על הבוטח בבשר ודם הוא אפס ואין ואמר אשא עיני אל ההרים שהם העשירים התקיפים והחזקים פההרים לבטוח בהם וראיתי שאין ראוי לבטוח בהם שאדם להביל דמה ואמרתי וכי מאין ומהביל יבא עזרי ואע"פ שבא מידם איזה עזר לא פח ידם עשתה זאת אלא עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ ומאחר

שסוף סוף שְׁהַעֲזֹר בָּא אֵלַי מֵהִקְב"ה שְׁנַתְּנוּ פֶתַח לְזֶה לְתַת אֶת שְׂאֵלְתִי א"כ לָמָּה לִי לְבַטֹּחַת בּוֹ אֵלֶיךָ אֶל הָאֲדוֹן ה' צְבָאוֹת וְבוֹ אֲבִטַח וְלֹא אֶפְחַד.

וּבְזֶה יוֹבֵן פְּסוּק טוֹב לַחֲסוֹת בַּה' מִבְּטוּחַ בְּאֲדָם טוֹב לַחֲסוֹת בַּה' מִבְּטוּחַ בְּגִדִיבִים דְּקִשָּׁה דְּמָה חִידוּשׁ זֶה שְׁטוֹב לַחֲסוֹת בַּה' מִבְּטוּחַ בְּאֲדָם שְׁנִרְאָה שְׁטוֹב לַחֲסוֹת בְּאֲדָם אֵלֶּא שְׁהִיֹּתֵר טוֹב הוּא לְבַטֹּחַת בַּה' וְזֶהוּ שְׁקָר שְׂאִין רְאוּי לְבַטֹּחַת בְּאֲדָם כָּלֵל וְעֵיקָר אֲמַנָּם הַפְּנִינָה יְדוּעַ שְׂאִין הָאוֹר נִיפְרָר אֵלֶּא מִתּוֹךְ הַחוֹשֶׁף וְאֲדָם שְׁבוֹטֵחַ בַּה' מִתְחִילָה וְעַד סוּף וְלֹא נִיֶּסֶה לְבַטֹּחַת בְּאֲדָם וְרְאָה־בְּנֵי אָדָם שֶׁהֵם בּוֹטְחִים לֵב בְּאֲדָם לְבוֹ נּוֹקֵפוֹ עֲלָיו אוֹלֵי יֵשׁ מַמְשׁוֹת בְּהִבְטַחַת ב"ו וְנִמְצָא שֶׁהִבְטַחְתּוֹ בַּהִקְב"ה רְפוּיָה בְּיָדוֹ וְהוּא פְּדָרָךְ אוֹמְרָם ו"ל עֲתָה יְדַעְתִּי כִּי גְדוֹל ה' מִכָּל הָאֱלֹהִים שְׂאָם אַחַר הֵיךָ אוֹמֵר כֵּן לֹא הֵיךָ נֶאֱמַן כִּי אִם יִתְרוֹ שְׂלֹא הֵינִיחַ ע"ז שְׂלֹא עָבַד וְרְאָה שְׂלֹא הֵיךָ מַמְשׁוֹת בְּשׁוּם ע"ז בְּאֲנָפֶן שֶׁהַמְּכִיר בְּרַע תְּחִלָּה וְרְאָה שְׂאִין בּוֹ מַמְשׁ כְּשֶׁדוֹבֵק בְּטוֹב הוּא בְּכָל לְבוֹ וּבְכָל נַפְשׁוֹ לִז"א טוֹב לַחֲסוֹת בַּה' מִבְּטוּחַ בְּאֲדָם וּמִלַּת מִבְּטוּחַ הוּא כְּמוֹ שְׁפִירְשׁוֹ הַמְּפָרְשִׁים בְּפְסוּק טוֹב לְלַכַּת אֶת בֵּית אַבְל מְלַכַּת אֶל בֵּית הַמְּשֻׁתָּה שֶׁהַכְּנָנָה מִבְּחוּץ הוּא שְׂיִקְדִים לְבֵית אַבְל לְהַכְרִיעַ וּלְהַכְנִיעַ לְבוֹ אֲמַנָּם הוּא לַכַּת אֶל בֵּית אַבְל כְּשֶׁקָדַם לְבֵית מְשֻׁתָּה וְזֶהוּ מְלַכַּת כְּלוּמֵר שְׁכָבֵר הֵלֶךְ תְּחִילָה לְבֵית מְשֻׁתָּה וְאַח"כּ הוֹלֵךְ לְבֵית אַבְל כְּדִי שְׂיִשְׁאַר בְּלִבּוֹ רִוְשָׁם הַפְּחַד וְיִפְחַד תְּמִיד לִירְאָה ה' כֹּל הַיּוֹם לְפִי שְׂאָם יִקְדִים לְהֵלֶךְ לְבֵית אַבְל כְּשֶׁהוֹלֵךְ אַח"כּ לְבֵית מְשֻׁתָּה מְסִיבַת הַשְּׂמֻחָה שׁוֹכַח הַפְּחַד וְהַהֲכָנָעָה שְׁנִכְנַס בְּלִבּוֹ מִבֵּית הָאֲבֵל לְפִי שְׂאִין קִיּוֹם הִגֵּט אֵלֶּא בְּחוֹתְמֵי כּו' וְזֶהוּ הַרְוִמֵז דְּוֹד הַמְּלֶךְ ע"ה טוֹב לַחֲסוֹת בַּה' מִבְּטוּחַ בְּאֲדָם כְּלוּמֵר מִן הַרְאוּי הוּא שְׁלַעוֹלָם יְבַטַח הָאֲדָם בַּה' מִתְחִילָתוֹ וְעַד סוּפוֹ אֲמַנָּם טוֹב יִהְיֶה שְׂיִהְיֶה לוֹ הִבְטַחְתּוֹ בַּה' כְּשֶׁקָדַם קוֹדֵם וְנִבְטַח בְּאֲדָם שְׁבִירָאוֹתוֹ בְּעֵינָיו שְׂאִין מַמְשׁוֹת בְּאֲדָם כְּשֶׁחֲזָר לְשׁוּם הִבְטַחְתּוֹ בַּהִקְב"ה הוּא בְּכָל לְבוֹ וְדוּק: וְנִחְזָר לְבִיאֹר הַמְּזֻמֹּר יֵשׁ לוֹמֵר עוֹד אֲשָׂא עֵינַי אֶל הַהָרִים מֵאִין יָבֵא עֲזָרִי יוֹבֵן עִם מָה שְׁפִירְשׁוֹ חז"ל ב'פ' וְהַחֲכָמָה מֵאִין תִּמְצָא מֵאִין שְׁהוּא הַמְּשָׁל שְׁמַכִּיא לְהַבִּין הַעֲנִין שֶׁהַמְּשָׁל הוּא הֶבֶל וְאִין יָבֵא עֲזָרִי וְחֲכָמִי וְזֶהוּ הַרְמֵז כָּאֵן אֲשָׂא עֵינַי אֶל הַהָרִים שֶׁהֵם מוֹרֵי רְבוּתִי כְּמוֹ שְׁדָרְשׁוֹ רז"ל בְּמִדְרָשׁ בְּפָרָשַׁת וַיֵּצֵא אֲשָׂא עֵינַי אֶל הַהָרִים לְמַלְפָּנַי וְלִמְעַבְדֵּי כּו' וּמֵאִין שְׁהוּא הַמְּשָׁל יָבֵא עֲזָרִי לְהַבִּין דְּבָרֵי רְבוּתִי וְזֶה שְׁמַצָּאתִי עֲזָרִי שְׁהוּא הַתּוֹרָה מְסִיבַת הָאִין שְׁהוּא הַמְּשָׁל גַּם זֶה הֵיךָ עֲזָרִי מֵעַם ה' עוֹשֶׂה שְׂמִים וְאָרְץ שְׁנַתְּנוּ בֵּי חֲכָמָה לְהַמְּשִׁיל מְשָׁל מְשׁוּם שְׁחָכְם נִגְזַר מִן הַשְּׂמִים: עי"ל בְּדַחז"ל (יִלְקוּט ב'פ' זֶה) מִי הַקְּדִימִנִי וְאֲשַׁלֵּם מִי שֶׁעָשָׂה צִיצִית לְפִי שְׁנַתְּנִי בּוֹ בְּגָד מְזוּזָה שְׁנַתְּנִי לוֹ בֵּית וְנִמְצָא שְׂאֵע"פ שְׂאִין הָאֲדָם עוֹשֶׂה כְּלוּם עכ"ז יֵשׁ לוֹ שְׁכָר וְנִמְצָא שְׁמַקְבֵּל שְׁכָר עַל אִין שֶׁעוֹשֶׂה לִז"א מֵאִין שְׁהִיא עֲשִׂיַת צִיצִית וּמְזוּזָה וְכַדוּמָה שֶׁהֵם אִין אֲצָלִי מְשׁוּם שְׂאֲנִי לֹא עֲשִׂיתִי כְּלוּם עכ"ז מְזָה יָבֵא עֲזָרִי וּשְׁכָרִי אַע"פ שֶׁעֲזָרִי מֵעַם ה' שְׁהוּא גָרָם הַכָּל שְׁנַתְּנוּ לִי הַבְּגָד וְהַבֵּית עכ"ז יֵשׁ לִי לַעַ"ב בְּעֲשִׂית הַמְּצוֹת שְׁכָר וְעֵזֶר טוֹב: עי"ל בְּדַחז"ל מִחֲשֻׁבָּה טוֹבָה הַקְּב"ה מְצָרְפָה לְמַעֲשֶׂה וְנִמְצָא שְׂמֵאִין שְׁהִיא הַמְּחַשְׁבָּה שְׂאִין בַּה' תְּפִיסָה מְמַנָּה יָבֵא עֲזָרִי לְהַכְרִיעַ הַמְּשַׁקֵּל כְּמַעֲשֶׂה מַמְשׁ וְזֶה הָעֵזֶר בָּא לִי מֵעַם ה' שְׁהוּא רְחֻמִים שֶׁעָשָׂה עִמִּי חֶסֶד לְצָרָךְ מִחֲשֻׁבָּה וז"א עֲזָרִי מֵעַם ה'.

עי"ל שְׂיִדוּעַ שְׁהַעֲיָקֵר הַגְּדוֹל הוּא שְׂיִעֲשֶׂה אָדָם מְצוֹת וְאֵל יְבַטַח לְאֲכֹל בְּזָכוֹת אַבּוּתִיו פְּדָרָךְ אוֹמְרָם ו"ל אִם בֵּר אוֹרִיִּין הוּא יָבֵא וְאִם בֵּר אַכְהֵן וְלֹא בֵּר אוֹרִיִּין אֲשׁ אוֹכְלָתוֹ לִז"א כְּשֶׁאֲשָׂא עֵינַי לְבַטֹּחַת בְּהָרִים שֶׁהֵם הָאֲבוֹת שְׁבִיכּוּתָם יִרְחַם הַקְּב"ה עָלַי נִמְצָא שְׂמֵאִין

והכל יבא עזרי לפי שאין לי מעשים אלא עזרי מעם ה' בכת מעשים שיש בי זהו הראוי באדם כו'.

ע"ל פדח"ל (יומא דפ"ו ע"ב) הבעל תשובה הזדונות נעשים לו פזיות וז"א אשא עיני אל החרים שהם השתי הרים התשובה ות"ת ורואה אני שמקבל ואין שהיו הזדונות יבא עזרי בשובי אל ה' משום שנעשו זכיות וזה העזר והחסד הנה לי מעם ה' שפרא העולם על הסוד וברא התשובה כדי שיתקיימו שמים וארץ.

אל יתן למוט רגליה אל ינום שומרה יובן פדח"ל ע"פ חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיה שרגילות הרגלים שלמדם להוליקם שם עד שהיו הולכים מעצמם לז"א אל יתן למוט רגליה כלו' מי שלא יניח למוט אותה להלוך בבית המדרש וכיון שהרגלת אותם להלוך בדבר מצנה הם מעצמם יוליכו לה למצנה אע"פ שפונתה להלוך בדבר הרשות וכיון שהרגלת פן אז אל ינום שומרה שהיא הקב"ה לשמורה מכל רע ומכל נזק לבל יקרב באהליה: הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל כו' כו' וסמיה ה' שומרה יובן פדח"ל גבי אונקלוס הגר ששלח הקיסר אחריו אנשים לתפסו והמשיכם בדברים וגו' עד שצנה להם תפסוהו ואל יטו אונקם לאמרי פיו וכן עשו וכשהיו מביאים אותו מצא מזונה והניח ידו עליה ונשקה ושאלו לו על הדבר ואמר להם מלה ב"ו יישן מבפנים ועבדיו משמרים אותו מבחוץ אבל הקב"ה אינו פן אלא ישראל מבפנים והקב"ה משמר להם מבחוץ וגו' לז"א הנה הקב"ה לא ינום ולא יישן ובהיות פן שומר ישראל אינו פשוט שאר האומות שהמלה מבפנים והשומר מבחוץ אלא ה' שומרה המלה שומר בחוץ והעבד נשמר.

ה' שומרה ה' צלה על יד ימינה הפונה יובן פדח"ל בא לטהר מסייעין אותו מן השמים באופן שצריה שיתחיל האדם תחילה כדי שיעזרהו לז"א ה' שומרה מכל רע ה' צלה מכל יצה"ר בלבב שיהנה על יד ימינה שהוא היצה"ט הנקרא ימין שנאמר ולב חכם לימינו שמתחיל אהה תחילה לעשות עצת ימינה שהוא היצה"ט ואז ה' שומרה ויצילה: ע"ל שומר ישראל כו' שומר מל' ואביו שמר את הדבר הפונה כששומר וממתין ישראל את ה' פדח"ל קונה ונחזור וקונה ואתה ממתין לו ואע"פ שלא ענה תפילתה בפעם בפעם עכ"ז פל הבטחתה בו ואתה ממתין לו גם מדה פנגד מדה ה' שומר לה שאע"פ שחטאת לפניו הוא ממתין לה כדי שתשוב בתשובה: יומם השמש לא יפכה וירח בלילה אמר יומם ולא אמר ביום השמש לא יפכה לרמז שאע"פ שיהנה בצהרים עם כל זה לא יפכה וזהו מלת יומם שהוא בעצמות היום.

אמנם באופן אחר נראה לפרש עמ"ש הר"ב עמודיה שבעה משם המפרשים על מאמר חז"ל (ע"ז סו' ד"ג) עתיד הקב"ה להוציא חמה מנרתקה צדיקים מתרפאים בו ורשעים נידונים בו דאיה אפטר דבשמש עצמו שטבעו לרפאות שאותו השמש עצמו יזיק אמנם יובן פדח"ל שזה השמש שעתידי להוציא הוא שמש אור הגנוז שהגניז בעבור הרשעים כו' וכיון שהרשעים היו מלומדים בזה האור בראותם אז אותו אור הגדול והעצום נדונים בו משום שמזיק להם מאחר שלא הורגלו פדח"ל המביט בעין השמש שפכים עיניו אמנם הצדיקים מתרפאים בעבור שאותו שמש התקף אינו מזיק להם בעבור שהב"ה הרגיל להם בזה העולם באותו אור משום שעוסקים בתורה שנאמר ותורה אור מביהיק בעיניהם

מאותו אור הגנוז וכיון שהורגלו פשרואים אותו אור מתעדנים בו לז"א יומם השמש לא יפכה אמר יומם לרמז על אותו אור הגדול אז השמש התקיה שעתיד הקב"ה להוציא לא יפכה כיון שעסקת במצות פאמור לעיל וגם ולא ירח יפכה בלילה משום שאז בלילה יהיה פאור של עתה של שמש פיום שנא' והיה אור הלכנה פאור החמה והרשעים כיון שהורגלו בזה העולם בחושף הלילה הזה פשיראו אז אור בלילה זיק להם אמנם לצדיקים שאינו מזיק אור העצום מטעם האמור כ"ש שלא יפכה גם ירח בלילה אע"פ שהוא פאור השמש ואתה הרגלת בלילה לישב בחושף והרגילו עיניה לזה עכ"ז לא יפכה כדפרישית.

ה' ישמרה מפל רע ישמור את נפשה הפונה ה' ישמרה מפל רע שהוא היצה"ר שלא יבא בידה לעמוד בנסיון שאז קשה לפרוש ממנו וא"ת מאחר שאני צדיק ישרה השכינה עלי ויהיה רע לי שילך החלק שהיא הנשמה אחר הפל לז"א ישמור את נפשה פדרה שפירש הר"ש מלמד ז"ל בפסוק ואתם הדבקים בה' אלהיכם ועכ"ז חיים פנלכם היום שלא ילך החלק אחר הפל: ע"ל ה' ישמרה מפל רע שהוא יצה"ר ובהיותה מנוקה מפל חטא ישמור הוא בעצמו פכפכול את נפשה שלא תהיה מיתתה ע"י מלאך המות אלא בנשיקה: ע"ל ישמור את נפשה אחר מותה תחת פסא פבודו בפזור החיים.

ע"ל ה' ישמרה מפל רע שמיד הרע יבא לה השמירה פדרה שפירשתי והקב"ה מצילהו מידם וכדרה הבה לנו עזרת מצר שמיד הצר תבא הישועה: ה' ישמור צאתה ובואה מעתה ועד עולם יובן בדחו"ל (מציעא דק"ז ע"א) פרוה אתה פבואה וברוה אתה פצאתה שתהיה יציאתה מן העולם פביאתה מה ביאתה פלא חטא אף יציאתה פלא חטא כו' לז"א ה' ישמור צאתה מן העולם פבואה מה ביאתה בעולם פלא חטא אף יציאתה פן ואומר ובואה פאילו אמר פבואה וכדרה שפירש הרש"א נר"ו דגנה ותירושה ויצהרה פלומר דגנה יהיה גזעו מחליף משנה לשנה פתירושה ויצהרה כו' גם פן בנדון זה ישמור צאתה פביאתה מעתה ועד עולם שתהיה יציאתה מן העולם פלא חטא פביאתה ודוק: ונחזור לענין גודל ההבטחה שרמז דוד המלך ע"ה בפ' בטח בה' ועשה טוב שקון ארץ ורעה אמונה שהפונה שבהיות ששכר מצות פהאי עלמא ליפא משא"כ בעושי רע שהם דשנים ורעננים כמ"ש בזה"ק פרשת שלח לה עיין שם פאופן שקבול שכר הצדיק פלוי פאמונה שיאמין שעתיד לקבל שכר לז"א בטח בה' על פל מה שהבטיח ליתן לה ועשה טוב ומצות פכל יקולתה וקשתשפון פארץ שהוא אחר מותה אז ורעה אמונה שהאמנת בהקב"ה על פל מה שהבטיחה לתת שכר בעשיית המצות: ע"ל פמחלוקת שיש בין הרמב"ם והר"י אברבנאל פמשנה אל תהיו פעבדים המשמשים את הרב ע"מ לקבל פרס כו' כו' שפסק מהר"י אברבנאל שלעולם יכול אדם לעשות המצות על מנת שהקב"ה ישלם לו וכוונת התנא אל תהיו פעבדים כו' ר"ל שלא יעשה המצות ע"מ לקבל פרס שהוא שכר עה"ז דלעולם ע"מ לקבל שכר לעה"ב יכול דלנה לא אמר אל תהיו פעבדים המשמשים את הרב ע"מ לקבל שכר דשכ' משמע שכר עה"ב והרמב"ם ז"ל חלק עמו בזה ונראה שדהע"ה סובר פמהר"י אברבנאל ואמר בטח בה' ועשה טוב בטח בה' שישלם לה ועשה טוב ע"מ לקבל שכר עה"ב וא"ת מי יאמר הלכה פדברי מי לז"א שפון ארץ שהוא אחר מיתה ואז ורעה אמונה פאמיתות הלכה פדברי מי אמנם דע שהסכרא נוטה פמהר"י אברבנאל: ע"ל בטח בה' ועשה טוב שאע"פ שתראה צד ספנה בעשיית הטוב אמר בטח

בה' שִׁיבִילָהּ וְעֲשֵׂה טוֹב וְאֵל תִּתְגַּאֵה בַעֲשִׂיית הטוב שְׁעֲשִׂיתָ שְׁמָא בְּעוֹן הַגְּאֹה נִגִּיעַ לָךְ שׁוּם נִזְק ח"ו אֲלָא שְׁפִנוּ אַרְצָא לְעוֹלָם הִיָּה שְׁפִל כְּאַרְצָא וְרַעַה אַמוּנָה בְּאַמְתָּ שְׁפִל הַעוֹשֶׂה טוֹב אֵינוֹ מִגִּיעַ לוֹ שׁוּם נִזְק מִשׁוּם שְׁהִתְחַסַּד שְׁעֲשִׂיתָ הוּא סוֹבֵב לְשִׁמְרָךְ מִכָּל רַע: וְזֶהוּ פְּנִינַת פְּסוּק רַבִּים מְכַאוֹבִים לְרַשָּׁע וְהַבּוֹטֵחַ בֵּה' חֶסֶד יִסְבְּבֶנְהוּ הַפְּנִינָה הַרְשָׁע פְּשׁוּרָצָה לְעֲשׂוֹת טוֹב מְדַמָּה בְּדַעְתּוֹ כִּמְה מְכַאוֹבִים שְׁיָבֵא עָלָיו בְּעִבּוּר אוֹתוֹ חֶסֶד פִּיצַד שְׁאֵם רוֹצֵה לְתַת לְצַדִּיקָה חוֹשֵׁב שְׁיִחְסֵר מְמוֹנוֹ וְזֶהוּ יִגְרוֹם שְׁפִנוֹ מוֹטְלִים בְּרַעַב וְהוּא יִחְזוֹר עַל הַפְּתִיחִים וּבְזֶה מוֹנַע עֲצֻמוֹ אִמְנָם וְהַבּוֹטֵחַ בֵּה' שְׁעוֹשֶׂה הַמְצִינָה וְאֵינוֹ חוֹשֵׁב כֹּל זֶה נִגְדַּד הַמְצִינָה שְׁעוֹשֶׂה חֶסֶד יִסְבְּבֶנְהוּ אוֹתוֹ חֶסֶד שְׁעוֹשֶׂה הַחֶסֶד עֲצֻמוֹ יִסְבְּבֶנְהוּ לְשׁוֹמְרוֹ מִכָּל רַע: עִ"ל יְדוּעַ שְׁבַעֲבוּר הַצַּדִּיק יֵשׁ חִיּוֹת לְרַשָּׁע מִשׁוּם שְׁזָכוֹת הַצַּדִּיק מִגֵּן וְצִנָּה לְדוֹר כְּדָרְךָ כֹּל הָעוֹלָם נִיזוֹן בְּשִׁבִיל חֲנִינָא בְּנֵי כו' לז"א רַבִּים מְכַאוֹבִים לְרַשָּׁע מִהַעֲבִירוֹת שְׁעֲשִׂיהָ וְא"ת וְלָמָּה לֹא נִעְקַר מִן הָעוֹלָם תְּשׁוּבָה וְהַבּוֹטֵחַ בֵּה' חֶסֶד יִסְבְּבֶנְהוּ בְּעִבּוּר הַבּוֹטֵחַ בֵּה' שְׁהוּא הַצַּדִּיק חֶסֶד יִסְבֵּב לְרַשָּׁע לְהַחֲיִיתוֹ אוֹלֵי יִחְזוֹר וּבְמַעֲלַת גְּנוּדָל הַהִבְטָחָה שְׁהָה לְדוֹד הַמְּלִיךָ בַּהֲקַב"ה סִיפֵר כֹּל הַנְּסִים שְׁהִיָּה עוֹשֶׂה לוֹ הַקַּב"ה בְּאוֹמְרוֹ: כִּי שְׁמַעְתִּי דְּבַת רַבִּים מְגוֹר מְסַבֵּב בְּהַנְּסָדָם יַחַד עָלַי לְקַחַת נַפְשִׁי זְמַמוֹ הַפְּנִינָה יֵשׁ לְפַעְמִים שְׁיִוָּצֵא קוֹל אֶחָד עַל פ' שְׁעֲשִׂיהָ כֶּף וְכֶף וְכִשְׁהוֹלְכִים אַחַר הַחֲקִירָה זֶה אוֹמֵר שְׁמַעְתִּי מְזָה וְזֶה אוֹמֵר שְׁמַעְתִּי מְזָה בְּאוֹפֵן שְׁנַמְצָא הַדְּבָר שְׁקָר וְדָבָר כְּזָבוּלְפַעְמִים יוֹדְעִים אֲמִיתוֹת הַדְּבָר אִמְנָם כְּשִׁבְּאִים ב' יַחֲדָיו עַל פִּי ב' עֵדִים הוֹרְגִים אוֹתוֹ לז"א דֵּה ע"ה כִּי שְׁמַעְתִּי דְּבַת רַבִּים אוֹמֵר דּוֹד עֲשֵׂה כֶּף וְכֶף הִיָּה לִי מְגוֹר מְסַבֵּב כְּלוֹמֵר מַעֲט יִרְאֶה בְּלִבְד בְּאוֹמְרֵי לֹא יֵשׁ מִמְּשׁוֹת בְּדַבְרֵיהֶם וְלֹא יֵצֵא לְפִנְעַל אִמְנָם בְּהַנְּסָדָם יַחַד עָלַי שְׁהִיו יוֹעֲצִים עָלַי ב' עֵדִים כְּדָרְךָ אִם יִלְכוּ ב' יַחֲדָיו בְּלַתִּי אִם נוֹעֲדוּ ג"כ אֲנִי בְּרוֹאֵי ב' יַחַד בְּאִים לְהַעֲיֵד עָלַי הִיָּה לִי פַחַד גְּדוֹל וְאֵז הַנְּסִ שֶׁהַקַּב"ה הִיָּה עוֹשֶׂה עִמִּי כְּשִׁבְּאִים יַחַד עָלַי אֵז בּוֹדָאֵי לְקַחַת נַפְשִׁי וְיִמָּה הִיָּה עוֹשֶׂה הַקַּב"ה שְׁהִיָּה מְסַבֵּב הַדְּבָר וּמוֹצִיאָן זוֹמְמִין וְהִיו הוֹרְגִים אוֹתָם וז"א בְּהַנְּסָדָם יַחַד עָלַי לְקַחַת נַפְשִׁי זְמַמוֹ מְלִשׁוֹן זוֹמְמִין וְדוֹק: וְלֵהוֹרוֹת נָתַן שְׁלֵמָה הַמְּלִיךָ ע"ה לְלַמֵּד לְאָדָם עַל הַהִבְטָחָה בְּאוֹמְרוֹ (מְשָׁלִי סִי' ו') לָךְ אֵל נְמָלָה עֲצַל רְאָה דְרָכֶיהָ וְחַכְמָה דְקִשָּׁה דֵּהוּל"ל רְאָה דְרָכֶיהָ וְלִמּוֹד מֵאֵי וְחַכְמָה.

אִמְנָם הַנְּמָלָה אֵינוֹ לָהֶן עֲצָלוֹת כֹּל כְּמוֹ שְׁפִירֵשׁ תְּכִין בְּקִיץ לְחַמָּה כו' אִמְנָם אֵינוֹ לָהֶם הַבְּטָחָה בַּהֲקַב"ה מִשׁוּם שְׁפִל חִיּוֹת שְׁלָה שְׁשֵׁה חֲדָשִׁים וּמְזַמְנָת מְזוֹן עַל שְׁשֵׁה שָׁנִים אוֹ יוֹתֵר בְּאוֹמְרָה שְׁאֵם יִגְזוֹר לָהֶם הַקַּב"ה חִיִּים שְׁהִיָּה לָהֶם מְזוֹנוֹת וְנַמְצָא שְׁאֵינוֹ בְּהַבְּטָחָה מִשׁוּם שְׁהַנּוֹתָן לָהֶם חִיִּים יִתֵּן לָהֶם מְזוֹנוֹת לז"א לָךְ אֵל נְמָלָה עֲצַל וְלִמּוֹד מְדַרְכֵי נוֹעַם שְׁלָה שְׁאֵינוֹ בְּהַבְּטָחָה וְרְאָה דְרָכֶיהָ הַטּוֹבִים אִמְנָם וְחַכְמָה אִתָּה יוֹתֵר מִמֶּנָּה בְּעִנְיַן הַהִבְטָחָה שְׁלֹא תִהְיֶה כְּמוֹתָהּ בְּכָל הַדְּבָרִים כִּי אִם בְּדְרָכֶיהָ הַטּוֹבִים בְּלִבְד: וּבְזֶה נִבִּין פְּסוּק (שְׁעִיָּה סִי' כ"ו) בְּטָחוּ בֵּה' עַד כִּי בִּיָּה ה' צִיר עוֹלָמִים יוֹבֵן בְּדַחְזוֹ"ל (בַּמ"ר בְּמַגִּילַת אֶסְתֵּר ע"פ) שְׁהִמֵּן אִמֵּר לְאַחַשְׁוֵרוֹשׁ שְׁאַלְהִי יִשְׂרָאֵל כִּבְּר הַזְּקִין וְהָרְאִיהָ שְׁבָא נְבוּכַדְנֶצַּר חָרַב אֶת בֵּיתוֹ כו' לְזֶה לְהַפִּיל סְבָרָא זֹאת אַרְצָה אִמֵּר בְּטָחוּ בֵּה' עַד כִּי מַעוֹלָם וְעַד עוֹלָם הוּא וְכִכְחוּ אֵז כַּחוּ עִתָּה וְהַטְעַם שְׁהַנִּיחַ לְנְבוּכַדְנֶצַּר לְחָרַב בֵּיתוֹ כְּדִי לְהַטִּיל כְּעִסוֹ שֶׁם וְלֵהַצִּיל לְיִשְׂרָאֵל לז"א בְּטָחוּ בֵּה' עַד כִּי וְרְאִיהָ לְדָבָר שְׁהוּא בַּעַל הַיְכֹלֶת כֹּל מַעוֹלָם וְעַד עוֹלָם שְׁהִרִי בִּיָּה שְׁהוּא שֶׁם חֶסֶר כְּדַכְתִּיב כִּי יָד עַל פֶּס יֵה הִיָּה צוֹר עוֹלָמִים וּבְרָא הָעוֹלָם וְא"כ גַּם עִתָּה שְׁנִקְרָא יָה בְּעִבּוּר שְׁחָרַב בֵּיתוֹ וְגָלָה עִמּוֹ וְנִקְרָא יָה לֹא מִפְּנֵי זֶה הַזְּקִין ח"ו אֲלָא

שְׁהָרִי בְּשֵׁם יְהוָה בְּרֵא הַעוֹלָמוֹת וְדוֹק: וּבְזֶה יוֹבֵן מִשְׁנֵה ר"ח סָגֵן הַכֹּהֲנִים אוֹמֵר הֲגוֹי מִתְּפַלֵּל בְּשִׁלּוּמָה שֶׁל מַלְכוּת וְשִׁאֲלָמְלָא מוֹרָאָה אִישׁ אֶת רַעְהוּ חַיִּים בְּלַעוּ יוֹבֵן עַפְמ"ש מִשְׁחַרְבֵי נְבוּכַדְנֶצַּר אֶת הַמְּקַדָּשׁ הַשֵּׁם חָסֵר כִּי יָד עַל פֶּס יְהוָה וְאו"ה אוֹמְרִים הַקַּב"ה הַזְקִינ וְהַרְשָׁעִים עוֹשִׂים מַה שֶּׁלְבָם חָפֵץ לִז"א הֲגוֹי מִתְּפַלֵּל בְּשִׁלּוּמָה שֶׁל מַלְכוּת שֶׁל הַקַּב"ה שִׁימְלוֹךְ מִהֲרָה כַּב"א וְיֵהִי שְׁמוֹ וְכִסְאוֹ שֶׁלֵּם וְשִׁאֲלָמְלָא מוֹרָא שֶׁהִיא הַמִּיתָה כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ ו"ל שֶׁנִּקְנְסָה מִיתָה עַל אֲדֵה"ר מִשׁוּם שֶׁהָאֱלֹהִים עָשָׂה שִׁיירָאוּ מִלְּפָנָיו וְשִׁאֲלָמְלָא מוֹרָא שֶׁהִיא הַמִּיתָה שֶׁמְבִיא מוֹרָךְ בְּלִבְכֶם אִישׁ אֶת רַעְהוּ חַיִּים בְּלַעוּ ח"ו בְּאֲנוּמְרָם הַקַּב"ה הַזְקִינ ח"ו אֲמַנְם בְּרֵאוֹתֶם שֶׁהַקַּב"ה מְמִית לְמִי שִׁיִּרְצָה וּמְחַיֶּה לְמִי שִׁיִּרְצָה וּבְכַרְט בְּעֵנָן הַמְּגַפָּה אֲז מוֹדִים שֶׁהַכֹּחַ וְהַגְּבוּרָה בְּיַד הַקַּב"ה וְאִין שִׁינּוּי בּוֹ וְהַטַּעַם שֶׁהַנִּיחַ לְנְבוּכַדְנֶצַּר לְהַחְרִיב אֶת בֵּיתוֹ הִיָּה לְטוֹבָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל לְהַטִּיל כְּעֶסוֹ בְּעֵצִים וּבְאֲבָנִים בְּאֲנוּפֵן שֶׁבְּעֵנָן הַמִּיתָה אֲדָם יָבֵא לְהַפִּיר לְהַקַּב"ה שֶׁבְּאוֹמְרָם לְחוּטָא רָאָה זֶה שְׁמַת חוּזֵר מִמְּעֵשָׂיו: אֲשֶׁר עִם זֶה יוֹבֵן מֵאֲמָר לְחַז"ל מִתְּנַחְמִים עַל הַמֵּתִים וְאִין מִתְּנַחְמִים עַל הַחַיִּים טַעַם הַפְּשׁוּט מִשׁוּם שֶׁשֶּׁלְשָׁה דְבָרִים עָשָׂה הַקַּב"ה וְאֶחָד מֵהֶם שִׁישְׁכַח הַמֵּת מִן הַלֵּב וְלִכֵּן מִתְּנַחְמִים עַל הַמֵּתִים מִשׁוּם שֶׁהַזְמַן גָּרַם לְנַחְמָה מִשׁוּם שֶׁנִּשְׁכַּח מִן הַלֵּב מִשְׁא"כ עַל הַחַיִּים: וְחוּץ מִן הַכּוֹנֵה נִרְאָה שִׁיּוֹבֵן בְּמִשְׁנֵה הַיְלּוּדִים לְמוֹת וְהַמֵּתִים לְהַחְיֹת שְׁפִי הַמְּפָרְשִׁים ו"ל כִּינּוּן שֶׁאֲדָם נוֹלַד מוֹנִין אוֹתוֹ לְמִיתָה מֵת מוֹנִין אוֹתוֹ לְחַיִּים וְזֶהוּ הַנֶּרְמָז כִּי פֶּאֵן מִתְּנַחְמִים עַל הַמֵּתִים מִשׁוּם שֶׁמְעוֹתָדִים לְהַחְיֹת וְאִין מִתְּנַחְמִים עַל הַחַיִּים מִשׁוּם שֶׁמְעוֹתָדִים לְמִיתָה שֶׁעוֹבֵר עֲלֵיהֶם מִתְּקַרְבִּים בֵּינָם לְמִיתָה וְיֵמָה נַחְמָה יֵשׁ עַל חַיּוֹתָם: עִי"ל בְּדַחַז"ל גְּדוּלִים צְדִיקִים בְּמִיתָתָם יוֹתֵר מִכּוֹחֵיהֶם וְהַטַּעַם שֶׁבְּעוֹדָם בְּחַיִּים אֲפֹשֶׁר שִׁיחַמִּיץ לִז"א מִתְּנַחְמִים עַל הַמֵּתִים שֶׁאִין סִכְנָה בֵּהֶם שִׁיחַמִּיצוּ וְאִין מִתְּנַחְמִים עַל הַחַיִּים לְפִי שֶׁבְּעוֹדָם חַיִּים אֲפֹשֶׁר שִׁיחַמִּיצוּ וְיֵמָה נַחְמָה יָכוֹל הָאֲדָם לֹא לְהַחְזִיקָם צְדִיקִים לְעוֹלָם מֵאַחַר שֶׁהֵם בְּחַיִּים: עִי"ל בְּמָה שְׁפִי הַמְּפָרְשִׁים ו"ל שֶׁהַטַּעַם שֶׁלֵּא הַכְּנִיס הַקַּב"ה לְמִשְׁה רַבְעָה חַי בְּג"ע כְּרִיב"ל וְנַחְבִּירוּ מִשׁוּם שֶׁיּוֹתֵר מֵעֲלָה מִשִּׁיג מִי שְׁמַת שֶׁנִּפְשֵׁט מִהַחֲנוּמָה וְיִמְהַטְעֵמִים הַיְדוּעִים שֶׁעַל כֵּן מֵתוּ הָאֲבוֹת לִז"א מִתְּנַחְמִים עַל הַמֵּתִים כְּלוֹמַר מִתְּנַחְמִים לְמִי שֶׁמִּתְּפַלֵּל שֶׁלֵּא לְמוֹת מִתְּנַחְמִים לָהֶם שֶׁיּוֹתֵר טוֹב לְמוֹת וּמְבִיאִים לוֹ רָאָה עַל הַמֵּתִים שֶׁמֵתוּ כְּאֲבוֹת הָעוֹלָם וּמֵרַע"ה שֶׁמֵתוּ אֲדָרְבָּא לְיוֹתֵר מֵעֲלָה וְאִין מִתְּנַחְמִים עַל הַחַיִּים אֲשֶׁר הֵם חַיִּים עֲדָנָה שֶׁהֵם אוֹתָם שֶׁנִּקְנְסוּ חַיִּים בְּג"ע לֹא לְמוֹת שֶׁטוֹב לְצַדִּיק לִיְכַנֵּס חַי מִלְמוֹת: וְנַחְזוֹר לְהַקְדָּמָה שֶׁהַקְדָּמָתִי בְּפֶתַח הַדְּרוֹשׁ שֶׁיִּכְטַח בְּהַקַּב"ה שֶׁכָּל הַבוֹטֵחַ בְּהַקַּב"ה וּבְתוֹרָתוֹ שֶׁהִיא מְקוֹר הַחַיִּים אִין שׁוּם בְּרִיָּה יָכוֹל לְהַזִּיקוֹ מִשְׁא"כ הַבוֹטֵחַ בְּיִצְרוֹ.

אֲשֶׁר עִם זֶה אֲבָא נְבֵא לְבִיאוֹר מֵאֲמָר שֶׁהַתְּחִלָּתִי לָמָּה תִּשְׁגָּה בְּנֵי בְּזוּרָה מוֹטֵב לְחַבּוֹק דְּדִיָּה שֶׁל תּוֹרָה שֶׁמְבִיא אוֹתָהּ לְיַד זְכוּת מִלְּחַבּוֹק חֶק נְכָרִיָּה שֶׁמְבִיא אוֹתָהּ לְיַד חוֹבָה ע"כ: וְק"ט דְּמָה חִידָשׁ בַּעַל הַמֵּאֲמָר בְּזֶה מֵאַחַר שֶׁהַדְּבָרִים פְּשׁוּטִים מֵאֲלֵיהֶם.

אֲמַנְם יוֹבֵן בַּפ' בְּחַרְתִּי הַסְּתוּפָף בְּבֵית ה' מְדוֹר בְּאֶהְלִי רְשָׁע אֲשֶׁר כָּאֵן הַקּוֹשֵׁיָא עֲצוּמָה דְּפִשְׁטָא שְׁטוֹב לְהַסְּתוּפָף בְּבֵית ה' מְדוֹר בְּאֶהְלִי רְשָׁע. אֲמַנְם הַכּוֹנֵה בְּחַרְתִּי בְּבֵית ה' בְּשֵׁב וְאֵל תַּעֲשֶׂה מְדוֹר בְּאֶהְלִי רְשָׁע כְּדִי לְעַמּוֹד בְּנִסְיוֹן וּלְקַבֵּל שְׂכָר וְזֶהוּ עֲצָמוֹ כּוֹנֵת הַמֵּאֲמָר מוֹטֵב לָהּ לְחַבּוֹק דְּדִיָּה שֶׁל תּוֹרָה אַע"פ שֶׁלֵּא תִלְמוּד מִשׁוּם שֶׁזֶה יָבִיא לָהּ לְמַעֲשֵׂה כְּדָרְךָ מֵתוֹךְ שֶׁלֵּא לְשִׁמָּה בָּא לְשִׁמָּה גַם בְּהִיוֹתָהּ בְּתוֹךְ דְּדִיָּה שֶׁל תּוֹרָה הַתּוֹרָה עֲצָמָה תְּבִיא אוֹתָהּ לְיַד זְכוּת מִלְּחַבּוֹק חֶק נְכָרִיָּה כְּדִי לְעַמּוֹד בְּנִסְיוֹן וּלְקַבֵּל שְׂכָר מִשׁוּם שֶׁזֶה אֲדָרְבָּה יָבִיא

אותה לידי חובה שאפשר שלא תעמוד ביצורה דלכן אמרו ז"ל לעולם אל יביא אדם עצמו לידי נסיון והו אמת שאם הביא עצמו ועמד בנסיון לא הפסיד אמנם לא כל אדם יכול לעמוד.

אשר עם זה יובן פונת המשנה בן עזאי אומר הוי רץ למצנה קלה ובורח מן העבירה שמצנה גוררת מצנה ועבירה גוררת עבירה ושכר מצנה מצנה ושכר עבירה עבירה דקשה דקשה שאמר הוי רץ למצנה קלה לרבותא למה לא אמר ובורח מן עבירה קלה אמנם הוא אשר דברנו שבענין המצנה אמר הוי רץ לומר שיזדרז עצמו אפילו במצות קלות שאדם דש בעקביו אמנם בענין העבירה לא יכול לצוות דרך ציווי וגזירה ובורח מן העבירה שאפשר שיש אדם מכיר בעצמו שיעמוד בנסיון ולא ירצה לברוח מן העבירה אלא אדרבה יבקשנה ככסף כדי לעמוד בנסיון ולכן אמר סתם ובורח מן העבירה להזהיר בציווי קל שלא יביא עצמו לידי נסיון אמנם אם היא עבירה קלה שיכול לעמוד בה לא נפל הציווי על זה על שיודע בעצמו שיעמוד בנסיון ולזה לא פירש ובורח מן עבירה קלה ועקשיו מפרש ואזיל מה שאמרתי ובורח מן העבירה לרמז שלא יעמוד בנסיון משום שמצנה גוררת מצנה ועבירה גוררת עבירה ולא די שלא עמד בנסיון יש נזק עתיד שהוא עבירה אחרת ולכן אמרתי לה ובורח מן העבירה ומה שלא אמרתי ובורח אפילו מעבירה קלה לרמז שאם יכיר בעצמו לעמוד בה בהיותה קלה יעמוד ויקבל שכר משום שאשר מצנה מצנה פלומר כשם שאשר מצנה בא לו מהמצנה עצמה שעשה שבסבתה מקבל שכר מהקב"ה כף שכר העבירה בא לו מהעבירה עצמה שבסבתה קבל שכר בעבור שבה לידו ולא עשה אותה.

ועם זה מתנישב קו' כל המפרשים דלמה גבי העבירה אמר שכר שאינו נופל הלשון הזה כי אם על קבלת הטוב אמנם כפי דרכינו יובן שהוא שכר טוב שמקבל בעבור העבירה שעמד בה בנסיון.

עי"ל ב"דחז"ל (מס' ע"ז ד"ג ע"א) שכל מצנה שאין בה חסרון פיס נקרא מצנה קלה דלכן נותן הקב"ה לאה"ע מצות סופה כו': עי"ל ב"דחז"ל פ"ג סופה (דכ"א ע"ב) איזהו חסיד שופה שרואה אשה טובעת בנהר ואינו מציל אותה כדי שלא ליגע בה לז"א הוי רץ למצנה קלה שהיא מצנה שאין בה חסרון פיס כיצד שראית אשה שטובעת בנהר רץ להציל אותה ואל תהיה חסיד שופה לומר איני רוצה כדי שלא יגע בה משום שבידך הבחירה שלא תהיה נגיעתך בה דרך זנות או מחשבה רעה וז"א ובורח מן העבירה שיש בתוך המצנה הזאת ואם אמר יאמר האדם לא יחשב לי עון אשר חטא אע"פ שיהיה פונתי לרעה בנגיעת האשה הזאת משום שיעביר הקב"ה שכר המצנה בעבור הרע שעשיתי ונמצא שלא יהיה בו לא שכר ולא עונש לז"א שמצנה גוררת מצנה ועבירה גוררת עבירה פלומר דע שאינו בן אלא הקב"ה אינו לוקח שונח להעביר זה בזה אלא המצנה שעשית להצילה מן הנהר יגרום לה מצנה אחרת והעבירה שעשית בנגיעתך בה בכונה רעה גוררת לה עבירה אחרת משום שאשר מצנה מצנה הקב"ה משלם שכר המצנה בפ"ע ושכר העבירה בעבור העבירה ואינו מעביר זה בזה: עי"ל שאשר מצנה מצנה כלו' שכר המצנה היא המצנה עצמה כיצד אדם שמכתיר עצמו במצות תפלין מכתירין לו פתח לעה"ב קנים מצות סופה עושין לו צל וחסופה וכן שכר עבירה עבירה

שאם גזל מאכילין לו חול דק ב'דחז"ל ונמצא ששכר המצנה היא המצנה עצמה וכן בעבירה: ע"ל שכר מצנה מצנה שבעוד שהוא מוכתר בתפלין יראים ממנו שנאמר ויראו ממך וכן בסגולת פל מצנה ונמצא ששכר המצנה עצמה נותנים לו: ע"ל שידוע שהמצנה נברא מלאך להליץ בעדו וזהו שכר מצנה המצנה עצמה ומן העבירה נברא שטן וזהו ושכר עבירה ששטן עצמו שעשה עומד לנגדו ומה שנקט שכר בעבירה לרמזו שאם עשה תשובה מקבל שכר על אותה עבירה משום שהעבירות נעשים לו פזיות ואדרבא בעבור אותה עבירה הוא גדול מצדיק גמור בהיות שטעם טעם העבירה ופרוש ממנה ונמצא שמקבל שכר על העבירה ולרמזו לזה הטיל לשון שכר ולא עונש ודוק.

עוד יש לדקדק דלמה לא אמר ל' ריצה בעבירה פשם שאמר גבי מצנה הוי רץ למצנה קלה דהול"ל ורץ מן העבירה אמנם י"ל דבשלמא הוצר שהולך אחר האדם תמיד ללוקדו אמר ובורח משום שהוא מבקש לה ובא אחריה לכן אמר ובורח פדי שלא ישיג אותה והצל עצמה בבית המדרש אבל המצות והתורה אינן חוזרים אחר האדם אלא האדם צריך לחפש ולהלך אחריהם להשיגם פדכתיב אם תבקשנה פכספ כו' אז תבין יראת ה' וכדכרף אם יום יעזבני יומים אעזבה באופן שצריך האדם לחפש אחריו ולכן נקט במצנה הוי רץ שהוא לשון שצריך לרוץ אחר דבר מה להשיג אותו: ע"ל דלא אמר בקש מצנה ואל תבקש עבירה ואמר הוי רץ ללמדך חידוש שאע"פ שפסיעה גסה נוטל מאור עיניו של אדם אמנם בענין המצנה לבקשה ובענין הצלת העבירה אף על פי שיהיה במרוצה לא יגיע לה שום נזק: ובזה יובן פסוק דרף מצותיה ארון פי תרחיב לפי במ"ש חז"ל (פ"ב דע"ז דכ"ח ע"ב) שורייני דעינא בליבא תליא שעם זה פי' מז"ל פ' על זה היה דנה לבנו על אלה חשכו עינינו שהפונה פינו דשורייני דעינא תלויים בלב פינו שהיה דנה לבנו זהו גרם שחשכו עינינו.

וזהו לכונת פ' במזמור ל"ח לפי סחרחר עזבני כחי ואור עיני גם הם אין אתי פלומר פינו שלפי סחרחר זהו גרם שאור עיני גם הם אין אתי לפי שפיוןדשורייני דעינא בלבא תליא פשנלקה לפי זהו גרם שנוטל אור עיני כו' פכר אמרנו שריצה בענין מצנה אינו נוטל מאור העינים לזה אמר דרף מצותיה ארון בלי שום פחד שאפקד ממאור עיני משום פי תרחיב לפי וכינון שלפי תרחיב משמחת המצנה אינו מגיע שום נזק לעינים לפי שעורקי העינים תלויים בלב והלב פינו שהוא שמח ברנחב גם העינים טובים ונכון: ע"ל ב'דחז"ל וישא יעקב רגליו פינו שנתבשר בשורה טובה הרגלים טעין לכרסי כו'.

באופן שהשמחה גורם קלות המרוצה לז"א דרף מצותיה ארון משום שהמצנה תרחיב לפי וכינון שסגולת המצנה לשמח לאדם זהו הסיבה שאני רץ בעשייתה: ע"ל ידוע שאם יבא מצנה ביד האדם אם יושב לחשוב בה מאד אפשר שיפתהו יצרו ולא יעשנה לכן הטוב והישר שמיד בשמנוע אותה לעשותה ובזה לעולם יצה"ט גובר לז"א דהע"ה דרף מצותיה ארון מיד לעשותם בלי שום עיכוב פדי שהרחיב ותרויח לפי הטוב ויהיה ידי על העליונה: ע"ל דרף מצותיה ארון לבקשם אע"פ א שעדיין אינם בדי עכ"ז ענין בקשתם יהיה במרוצה פדרף שעושים הרשעים בבקשת העבירות שנאמר פי רגליהם לרע ירוצו כלו' פשיוצאים לבקש הרע היה במרוצה אע"פ שאין שיהי ריצה פי אם פדבר

מה שהולך להשיגה ולרמז לזה לא אמר ברע ירוצו שמשמע ברע ידוע להם כו' גם אני בענין המצוה ארוץ כדי שתרחיב וישמח לבי הטוב שפושם שעושים הרשעים בעצת יצר הרע גם הצדיקים שומעים לו לעשות כן בענין המצות: ע"ל דרך מצותיה ארוץ משום שאין תחילת דינו של אדם אלא על דברי תורה שנגמר פוטר מים ראשית מדון וכו' כי תרחיב לבי שפניו שבתחילת דיני יצאתי זכאי ב הוא סיוע גדול ליום הדין: וכיון דאתא לידן המאמר הזה נאמר בו תירוץ נכון על מה שמקשים בעני התוספות ז"ל (בסנהדרין ד"ז ע"א ד"ה אלא על ד"ת ובקידושין ד"מ ע"ב ד"ה אין תחילת) שבכאן משמע שאין תחילת דינו של אדם אלא על דברי תורה ובמקום אחר אמר שתחילת דינו הוא נשאת ונתת באמונה ע"כ ובמדרש אליהו פירשתי תירוץ נכון יע"ש.

אמנם עכשיו הוספתי נוסף ויהלום ונקדים מה שהביא המהר"ש אוזינדא במשנת עקביא בן מהללאל כו' ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון אמר משם המפרשים בדח"ז"ל שתחילה מלמדים לאדם לעולם כל התורה כולה ואח"כ שעושים לו חכם שואלים ממנו מי שעבר זאת העבירה מה עונשו ועונשים אותו על פי הדין שגזר עליו וזהו ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון שאדם עצמו נוטן הדין והחשבון ע"כ: וכו' נבא לת' הקושיא לעולם שתחילת דינו של אדם הוא אם נשא ונתן באמונה אמנם באמת שקודם מלמדים אותו כל התורה ואח"כ פוסק הוא בעצמו עונש מי שלא נשא ונתן באמונה וז"א כאן אין תחילת דינו של אדם אלא על ד"ת כלו' אין תחילת דינו של אדם שמתחילים לדונו בעונשו על שלא נשא ונתן באמונה אלא על ד"ת שקדמו ללמד לו תורה כדי שהוא בעצמו יגזור הדין ולעולם שתחילת הדין הוא אם נשא ונתן באמונה ונכון ודוק: ע"ל דלעולם תחילת דינו של אדם על ד"ת למי שידע תורה שואלים ממנו אם למד לשמה או שלא לשמה לקנטר ולמי שמעולם לא למד שואלים ממנו אם נשא ונתן באמונה וזהו כדי לתופשו על ד"ת שידוע שכל מי שהוא עם הארץ א"י לשאת ולתת באמונה משום שכל הרוצה להתחכם יעסוק בדיני ממונות וזה אינו יודע ללמוד נמצא שאפ"י שטבעו לשאת ולתת באמונה אי אפשר אם אינו יפשל בדרך ולא עם הארץ חסיד וכשתופשים אותו על שלא נשא ונתן באמונה אומרים לו זהו גרם לך על שלא עסקת בתורה לעסוק בדיני ממונות להתחכם ולידע ולהבחין בין האמת והשקר ונמצא שאין תחילת דינו של כל אדם ביותלמידי חכמים בין עמי הארצות אלא על דברי תורה עוד נוכל לתרץ שמה שאמר נשאת ונתת באמונה ר"ל באמונת התורה אם למד לשמה והיינו על ד"ת אלא שבמקום אחד אמר סתם אין תחילת דינו של אדם אלא על דברי תורה ובמקום אחר פירש שתחילת שאלתו על ד"ת היינו אם נשא ונתן באמונה במלחמתה של תורה.

ע"ל כמאמר הזה"ק והנורא שבכה רשב"י ע"ה על זמן הגאולה מי יעמוד מפני סכנת האמונה ע"כ. ועכשיו יובן פונת חז"ל לשואלים לאדם נשאת ונתת באמונה כלומר בעודך בחיים שצפית לישועה אם נשאת ונתת לעמוד באמונת האלהות אשר עתיד מלך המשיח לפרסמו שעתה בעונותינו נסתר ממנו כדכתי' ואנכי הסתר אסתיר פני כו' וכתוב ימים רבי' לישראל ללא אלהי אמת כו' מפני שאין אנו מפירי' אלהותו ומלך המשיח יפרסמו שהוא עתיד להפירו כדח"ז"ל במדרש פרשת נשא ארבעה הפירו את הקב"ה מעצמן אברהם ואיוב וחזקיה ומלך המשיח ואז פשיפרסמו המלך המשיח רבים יחלקו עמו כמו שחלקו עם מרע"ה במדבר ועל זה ירבה אותותיו ומופתיו ורבים מבני עמנו

ילכו ויתחברו עם אה"ע וזהו סיבת אבודם כשם שנאבדו כמה מישראל בימי מרע"ה על שמרדו בו והכל היה על קבלת האלהות שגילה להם ולא היו רוצים לקבל אע"פ שהרבה על אותות ומופתים כי לא שוטים היו למרוד על משה אחר מה שראו אלא שבהיות שהיה מזכיר להם דבר שלא ידעו שנשתפחו מהם אלהי אברהם ועכשיו היה מודיע להם אלהי אברהם היה קשה להם לקבלו כי לא היו מאמינים אותו כי זה שמודיע להם היה אלהי אברהם והיו מורדים בו והיה סיבת אבודם מן העה"ז ומן העה"ב כמו שדרשו ז"ל במוציאי דבת הארץ וימותו מוציאי דבת הארץ וימותו בעולם הזה במגפה לפני ה' לעולם הבא פן יהיה בימות המשיח: ונחזור לענין נשאת ונתת באמונה הוא אמונה האלהות שמעכשיו ר"ל שבעוד האדם בחיים חיותו צריכה לנשאת ולתת ולומר אם יבא משיח בימי השם יחזקני באמונה וכל זה החונק בא לאדם מסיבת עסק התורה שמסיבת התורה ישיג הצרות שיהיה בפרסום האלהות ובזה יחזיק לבו באמונה האלהות ונמצא בזה שכששואלים עסקת בתורה או נשאת ונתת הכל עולה לסגנון אחד ודוק: והענין עצמו יש לפרשו באופן אחר שלכל מי שהוא ת"ח שואלים לו תחילה נשאת ונתת באמונה של האלהות מאחר שכבר ידעת מן התורה שיש ספנה בימות המשיח כדפרישית ולמי שלא למד כלל שואלים לו תחילה עסקת בתורה ונכון והשם יחזקנו באמונתו ויראנו בבנין המקדש ותבניתו ע"י משיח צדקנו ותפארתנו המפרסם אלהותו ומדת תפארתו בב"א נאם הצעיר אליהו בכמהר"ר שלמה אברהם הפהן דרוש ל"א במעלת הדרוש הזה ניפר מעלת הסניגוריא ושם הדרוש הזה מליץ טוב.

במדרש רבה פ' י"ט הביאו ילקוט איוב ד' רכ"ט סי' ט' אדברה ולא איראנו אמר איוב איני כמו אדם הראשון שאמר האשה אשר נתתה עמדי הוא שמע לדברי אשתו אבל אני לא שמעתי לדברי אשתי אמר ר' אבא בר כהנא דינה אשתו של איוב היתה: ידוע ומפורסם שהאדם מורכב מארבע יסודות עפר אש מים רוח.

שעל זה גזר הקב"ה ארבע מיתות בית דין דקשה למה ארבע ולא פחות ולא יותר אמנם בהיות האדם מארבע יסודות גזר ארבע מיתות כל מיתה נוגע ליסודו ואמר לעבירה פ' מיתה פלונית שהיא עבירה שאותו יסוד גרם יותר סיוע לאותה עבירה כגון יסוד האש לחמימות עבירת המשגל ובהיות שבעבירות הנוגעות בתאות המשגל הם נפרדי בתאותם גם כן מיתתם נפרדות והנה הנמד' המיתות כל אחת ואחת נגד יסודו: סקילה נגד יסוד העפר שהיו משליכים אותו לארץ מקומת ארבע אמות והעדים משליכים על גביו אבן ואם לא היה מת כל העומדים שם סוקלים אותו עד שעושים עליו גל אבנים וטומנים בארץ שורשו ובעפר גזעו שרפה כנגד יסוד האש ועל זה לא היו שורפים אותו בתבילי זמורות כי אם בעופרת שהיו משליכים בתוך פיו פתילה של אבן ויורד בתוך מעיו והוא כנגד יסוד האש המנבלע ומעורה בתוך נופו של אדם.

הרג כנגד יסוד המים שהיו מתיזים ראשו בתרב ונשפף דמו לארץ כמים פדרה על הארץ תשפכנו כמים: חנק כנגד יסוד הרוח שהיו כורכים חבל בתוך סודר בצוארו ואוחזים זה בצד זה וזה בצד זה והיו חונקין אותו הרי שהיה מת מסבת סתום גרונו מהכנסת הרוח וארבע מיתות אלו כנגד ארבע אותיות שבשם י' ה' ו' ה' יו"ד כנגד חכמה שהיא מים ה"ה שהיא בינה שהיא אש ו"ו שהיא תפארת שהוא רוח ה"ה כנגד מלכות שהיא ארץ:

וע"ז באו להעיד על ישראל כשחרב המקדש ארבע עדים שהיא התורה ואלף ובית גימל כאומרם ז"ל במדרש איכה וז"ל בשעה שחרב בית המקדש בא אברהם לפני הקב"ה בוכה וממרט זקנו כו' אמר לפני הקדוש ברוך הוא מפני מה נשתפתי מכל אומה ולשון שבאתי לידי בונשה וכלימה אמר ליה הקב"ה בניך חטאו ועברו על פל התורה אמר אברהם לפני הקב"ה מי מעיד בהם בישראל שעברו את תורתך אמר ליה תבא תורה ותעיד בהם בישראל מיד באה התורה להעיד בהם בישראל אמר לה בתי אתה באת להעיד בהם בישראל שעברו מצותי ואין לה בנשת פנים מפני וזכרי יום שהחזיקו הקב"ה על כל אומה ולשון ולא רצו לקבלך עד שבאו לסיני וקבלוה וכבדוה ועשיו אתה בא להעיד בעת צרתם כיון ששמעה התורה פן עמדה תורה לצד אחד אמר הקב"ה לאברהם יבואו כ"ב אותיות ויעידו בישראל בא אלף להעיד על ישראל א"ל אברהם אלף את ראש כל האותיות ובאתה להעיד על ישראל בעת צרתם זכרי יום שעלה הקב"ה על הר סיני ופתח בה אנכי ה' אלהיך כו' עמד האלף לצד אחד באה הבית להעיד בהם בישראל א"ל בית את באתה להעיד על בני שהם זריזין על חמשה חומשי תורה ואת נתונה בראש התורה שנאמר בראשית ברא אלהים עמד הבית לצד אחד באת גימל להעיד בישראל א"ל אברהם את באה להעיד על בני כי יש אומה שמקימים מצוות ציצית אלא בני ואת נתונה בראש המצוות שנאמר גדילים תעשה לה מיד עמדה הגימל לצד אחד עכ"ל כיון שראו שאר אותיות פן עמדו ולא העידו כו'.

ראוי להקשות מאחר דחזו בית וגימל שהאלף והתורה לא הועילו כלום בעדותם מה סברו אינהו דעיילו שהרי מטעם זה שאר האותיות לא רצו ליכנס: ועוד וכי משוא פנים יש בדבר ח"ו שפודאי אם באו להעיד ודאי ידעו בעצמן שעברו ישראל על התורה ואם פן למה עמדו לצד אחד וכבשו עדותן בשביל שקבלו טובה ע"י ישראל והנה בעל עמודיה שבעה בעמוד ראשון ברית אברהם סי' ח' הרגיש בזה ובע"ה אביא על כל חלוקה וחלוקה מה שפ"ל הוא ז"ל ואתנה דעתי גם אני ונקדים לשון הרב ז"ל וז"ל אבל יבואר הפל בגזרת האל וזה הדרך אשר נלך במאמר הזה כי יש ארבעה טעמים שמצדדים היה ראוי שיחרב בית המקדש ולכן באו אלו ארבעה להעיד על ארבע עבירות כל אחד על עבירה אחת שכל אחד תפס דעת אחד ואברהם נצחם בתשובה נוצחת שאין להם עדות וראיה והוכיחם מינם ובהם: טעם ראשון בשביל חטא מרגלים שפכו בכיה של חנם וקבע הקדוש ברוך הוא בכיה לדורות פנודע כו' והטעם הזה תפסה התורה: טעם שני בשביל שעברו ישראל על מה שכתוב בתורה וגונב איש ומכרו ונמצא בידו מות יומת והם גנבו את יוסף כמו שאמר בזוהר אפה ובזוהר חדש פ' וישב שעברו ושנאו אותו שנאת חנם: טעם שלישי שעברו על אנכי ולא יהיה לה והמירו את פבונם בתבנית שור אנוכל עשב ובשביל זה חרב המקדש כמו שפירש בזוהר חדש בפ' על אלה אני בוכיה.

טעם רביעי בשביל שהזיזו הקדוש ברוך הוא ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו דרמיזו להו דלא יקבלו ערב רב והם קבלו ערב רב בצאתם ממצרים כדאי' בזוהר בראשית. והנה התורה תפס טעם המרגלים והאלף תפס טעם וגונב איש ומכרו והבית תפס טעם שעבדו ע"ז.

והגימל תפס טעם הערב רב: ונתחיל תחילה מהתורה שהיא הראשונה ממגידי העדות
איתא בילקוט ונתורו את ארץ כנען ראה הקדוש ברוך הוא שלא נשלמו ארבע מאות
שנה במצרים כמו שאמר לאברהם ועבדום ת' שנה והפנענים יושבי הארץ מה עשה
הקדוש ברוך הוא זכר יצחק שהיה אברהם בן מאה שנה כשנולד ושרה בת תשעים
ונשלמו ארבע מאות שנה במספר כנען ועל ידי זה ניבא לא לגרשם מהארץ פי האויבים
לא יהיו יכולים לדחותם שלא הגיע הקץ ובנה יש ללמוד זכות על המרגלים שפשאמר
הקדוש ברוך הוא למשה ונתורו את ארץ כנען וייקא שעולה קץ תשלום ת' שנה ומאחר
שהיה בכבר ברמז טעו פי טח עיניהם מראוי ולבותם מהשכיל לבד פלב פי רוח אחרת
בו והבין הרמז דע"ז הלה על קברי האבות לרמזו שעמהם נשלם הקץ כו': אמנם יש עוד
טענה אחרת לבטל עצת המרגלים פי איתא בציוני פרשת בא פי הקדוש ברוך הוא
ומלאכים ירדו למצרים מיד בבירת בין הבתרים והשלימו הקץ ובמסכת שבת פ"ט דפ"ח
ע"ב בויפות המלאכים עם משה פשעלה לקבל התורה נצחם משה באומרו וכי למצרים
ירדתם וקשה דלמה שתקו המלאכים שהרי הם ש אדנבה קדמו למצרים אלא מוכח
שההלכה כמאמר האחד שלא נשלמו ד' מאות שנה פי אם באברהם ושרה שנולד להם
יצחק לקץ שנה כדפרישית ובהיות ההלכה כמאמר זה לא חטאו כל כף המרגלים עד
שיגרום חטאם ליחרב המקדש בשבילם פי הקב"ה הטיל הדבר ברמז במלת כנען: והנה
זה הנה הויפות בין אברהם והתורה שבאה להעיד על ישראל שעברו פי ה' אשר צנה
אותם שילכו לארץ ישראל והם מרו את דבר קדשו ואמרו לא נעלה ובכו בכיה של חנם
אמר אברהם לתורה בתי אתה באת להעיד על בני ותיפוק שבדין דברו שהרי זמן כניסה
לארץ ישראל היה אחר ת' שנה ושעבוד מצרים לא היה אלא רד"ו אלא ודאי דסבור
אתה כמאמר הציוני שהקב"ה והמלאכים ירדו למצרים מבין הבתרים ונשלם ת' שנה
והנה מדע לה שטועה אתה ועדותה הוכחש מינה ובה פי זכרי יום שהחזירה הקב"ה על
כל אומה ולשון ולא קבלוה אלא בני ולא המלאכים שרצו בה והטעם בעבור שנצחם
משה למצרים ירדתם וזה מורה שלא היו המלאכים בשעבוד מצרים כלל להשלים ת'
שנה וא"כ מרגלים שאמרו לא נעלה בדין דברו ולא חטאו כלום שבשבילם יחרב המקדש
ואיך אתה בא להעיד לבני ואין לה בןשית פנים להעיד עדות כנה מיד עמדה תורה לצד
אחד פי ראה והפירה שעדותה אינו מכונן אל האמת כו': ולעד"ן לפרש שהתורה תפס
שחרב בית המקדש בעון מרגלים כדפרישית וידוע שקל פעולה שסופה היא טובה אע"פ
שבתחילה היא רעה הולכים אחר סופה והנה לשון הרע שדברו המרגלים על הארץ גרמו
טוב לישראל שנשתרשו בתורה ובמצות ולמדו כל התורה בכלליה ופרטיה בהיותם
במדבר אוכלי המן כדחז"ל לח ניתנה התורה אלא לאוכלי המן משא"כ אם היו נכנסים
מיד לארץ שאז היה להם טורח מזונות זריעה וקצירה כו' באופן שעיקוב ארבעים שנה
במדבר גרם ללמוד התורה באופן שיכולים לקיומה בהבנה ובשורש הענינים וכמאמר
המתרגם בשיר השירים שפשאמעו ז' עממים שבני ישראל חפרו הארץ קמו וקצצו כל
האילנות וסתמו כל מעיני המים אז אמר הקב"ה למשה אמור לבני ישראל שלא יזידו
לעלות בארץ כנען עד שיעלה ברצוני לעלותם ובין כף ובין כף העמים יבנו מה שנהרסו
ובארבעים שנה שהיו במדבר והיה תורתם משתרשת בגופם כו' נמצא שענין המרגלים
אע"פ שהיה רע אמנם היא פעולה שטובה בסופה וא"כ אין ראוי להענישם בעונש כנה

שִׁיחָרַב הַמִּקְדָּשׁ עַל יָדָם וְזֶה הַיּוֹכּוּחַ שֶׁהָיָה בֵּין אַבְרָהָם וְהַתּוֹרָה אָמַר אַבְרָהָם לַתּוֹרָה אַתָּה בָּאתָ לְהַעֲדִיד עַל בְּנֵי מִטְעָם לְשׁוֹן הָרַע שֶׁל מְרַגְלִים זְכוּר עֲנֵנו נְתִינַת הַתּוֹרָה שְׁלֵא קִבְלוּךָ שׁוּם אֲנִי וְלְשׁוֹן אֵלֶּא בְּנֵי וְלֹא הִסְפִּיק הַדְּבָר בְּקַבְּלָהּ לְקִיּוּמָהּ פִּי אִם בְּאַרְבָּעִים שָׁנָה שִׁישְׁבוּ בַּמִּדְבָּר וְאַז נִשְׁתַּרְשָׁה הַתּוֹרָה בְּגוֹפָם וְזֶהוּ גִרְמוּ הַמְרַגְלִים שֶׁבְּעִבּוּרָם נִתְעַכְּבוּ בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה וְנִמְצָא שְׁתַּכְּלִי דִּיבּוּרָם הָיָה לְטוֹבָתָהּ וּא"כ אֵין בְּנוֹשֶׁת פָּנִים לְהַעֲדִיד עֲלֵיהֶם וְנִמְצָאתָ אֵת כְּפוּיָהּ טוֹבָה בַּהֲיוֹתָהּ מַעֲיִד עֲלֵיהֶם עַל עֲוֹן מְרַגְלִים שֶׁעַל יָדָם הִגִּיעַ לָךְ תּוֹעֵלַת פִּינוֹן שֶׁרָאִתָּה כֵּן עֲמָדָה לְצַד אֶחָד כִּי נִצְחָה אַבְרָהָם בְּדִין: מִיָּד בָּאָה הָאֵלֶּף שֶׁעָבְרוּ עַל הַתּוֹרָה בְּגִיבַת יוֹסֵף כּו' פִּירֵשׁ הָרַב ז"ל וְז"ל דַּע הַקְּדָמָה נִפְלְאָה פִּי בְּבְרִיאַת הָעוֹלָם נִתְיַעַץ הַקַּב"ה בְּכַמְלֵיא שְׁלוֹ לְבָרוֹא הָאָדָם וּמִלֵּאָהּ מִט"ט שֶׁהוּא מִצַּד הַחֶסֶד וְהַרְחָמִים הַסְּפִים לְבָרוֹא אוֹתוֹ וְעִזָּא וְעִזָּאֵל עִם פֶּת שְׁלָהֶם נִשְׁתַּתְּפוּ עִמָּהֶם שֶׁהֵם כְּנֹלָם מִצַּד הַדִּין לֹא הִסְפִּימוּ בְּבְרִיאָתוֹ וְדַע שִׁיּוֹסֵף לְמַטָּה הוּא כְּנֹגֵד מִט"ט בְּרַקִּיעַ וּכְתִיב בְּיוֹסֵף וְהוּא נֶעַר כּו' וְהֵאֱחִים שֶׁל יוֹסֵף הָיוּ לְמַטָּה כְּנֹגֵד פֶּת הַמִּלְאָכִים שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ עִם עִזָּא וְעִזָּאֵל לֹאמַר אֵל יִבְרָא וְזֶהוּ וַיִּבֵּא יוֹסֵף אֵת דְּבַתָּם רָעָה אֵל אֲבֵיהֶם שְׁלֵא הִסְפִּימוּ בְּבְרִיאָהּ וְזֶה הַמַּחְלֻקָּת שֶׁנִּכְנַס בֵּינֵיהֶם בְּשׁוֹרֵשׁ נִשְׁמַתָּם כְּמוֹ שֶׁחִלְקוּ בַּתְּחִילָה בְּבְרִיאַת הָעוֹלָם: וְהִנֵּה הַיּוֹכּוּחַ שֶׁהָיָה בֵּין יוֹסֵף וְאֶחָיו הוּא מַחְלֻקָּת הַלֵּל וְשִׁמְאִי בְּעִירוּבֵין פ"ק דִּי"ג ע"ב שֶׁרְבוּ שְׁתֵּי שָׁנִים וּמִחְצָה אִם נַח לְאָדָם שֶׁנִּבְרָא אוֹ לֹא וְתַסְתִּיִּים שֶׁהֵלֵל אָמַר נַח לְאָדָם שֶׁנִּבְרָא כִּי אֵיתָא בְּזוּהַר חֲדָשׁ שְׁמִיכָאֵל וּגְבַרִיאֵל הֵם תְּרֵי מִלְאָכִים דְּפִלִּיגִי בְּרַקִּיעָא וְהֵם כְּנֹגֵד שִׁמְאִי וְהֵלֵל וְהַמְכָרִיעַ בֵּינֵיהֶם אוֹרִיאֵל וּמִיכָאֵל הוּא רַחֲמִים וּבַהֲיוֹת רַחֲמִים אָמַר יִבְרָא תַסְתִּיִּים דִּהֵלֵל אָמַר יִבְרָא שֶׁהֵלֵל בַּעַל חֶסֶד וְשִׁמְאִי קִפְדוֹן: וְהִנֵּה אִם הִתְלַכְהָ כִּהֵלֵל שֶׁאִמַר יִבְרָא כְּמוֹ שֶׁאִמַר יוֹסֵף יֵשׁ עֲוֹן לְשִׁבְטִים שֶׁשָּׁנְאוּ לְיוֹסֵף וְאִם כְּשִׁמְאִי שֶׁאִמַר אֵל יִבְרָא אֵין לָהֶם עֲוֹן שֶׁשָּׁנְאוּ אוֹתוֹ כִּי הִתְלַכְהָ כְּמוֹתָם: דַּע מֵהַפְּלוּסוֹפִים הָאֵלֵהִים וְהַזְּכִיר הָעֲנִין בַּעַל פְּלִי יָקָר דְּלָמָּה אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּסִינֵי אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֵיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ וְלֹא אָמַר אֲשֶׁר בְּרִאתִיךָ וְתִרְצוּ דְלֹא הִנֵּה נִיחָא לְהוּ לְיִשְׂרָאֵל כִּי נַח לְאָדָם שְׁלֵא נִבְרָא: וְהִנֵּה עֵתָה תִּבִּין הַיּוֹכּוּחַ שֶׁהָיָה בֵּין אַבְרָהָם וְאוֹת אֵלֶּף כִּי סִבְרָה שֶׁבְּדִין הַחֲרִיב הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא הַמִּקְדָּשׁ מִפְּנֵי שֶׁהַשְּׁבָטִים עָבְרוּ עַל הַתּוֹרָה וְשָׁנְאוּ אֵת יוֹסֵף בְּחֶזֶק אָמַר אַבְרָהָם בְּתֵי אֵת בָּאתָה לְהַעֲדִיד וְתִפּוּק לִיָּה שֶׁבְּדִין עָשׂוּ שְׁנַח לְאָדָם שְׁלֵא נִבְרָא אֵלֶּא וְדֹאֵי סְבוּרָה אֵת כְּמֵאן דְּאָמַר נַח לְאָדָם שֶׁנִּבְרָא וְהִנֵּה תַדַּע לָךְ שֶׁעֲדוֹתֶיךָ שֶׁקָּרַ וְטוֹעָה אַתָּה בְּדָבָר כִּי זְכָרִי יוֹם שֶׁפִּתַּח הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְאָמַר אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֵיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ כּו' וְאִם אֵיתָא שְׁנַח לְאָדָם שֶׁנִּבְרָא הִיל"ל אֲשֶׁר בְּרִאתִיךָ אֵלֶּא וְדֹאֵי מִינָהּ וְכָהּ מוֹכַח כַּמ"ד נַח לְאָדָם שְׁלֵא נִבְרָא וְשִׁנְאָת הַשְּׁבָטִים לְיוֹסֵף בְּדִין הָיָה וְאֵין רְאוּי שִׁיחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְאֵין לָךְ בְּנוֹשֶׁת פָּנִים לְהַעֲדִיד בְּבִנֵי עֲמָדָה לְצַד אֶחָד וְלֹא הַעֲיִדָה כִּי אַבְרָהָם הִכְחִישׁ עֲדוּתָהּ: וְלַעֲנ"ד יוֹבֵן בַּחז"ל שֶׁלִּשְׁה עֲזִין הֵם יִשְׂרָאֵל בְּאוֹמוֹת כּו' וְזֶהוּ הַטְּעָם שֶׁהוֹרִידָם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמִצְרַיִם כְּדִי שִׁישְׁתַּעַבְדוּשָׁם וּבְזָה יִקְבְּלוּ הַתּוֹרָה שֶׁנִּקְרָאת תּוֹשִׁיָה עַל שֶׁמִּתְשַׁשֶּׁת כַּחוֹ שֶׁל אָדָם וְלָכֵן כְּדִי לְהַרְגִּילָם כְּדִי שִׁיקְבְּלוּ עוֹל תּוֹרָה הַבִּיאָם לְמִצְרַיִם וְיִדְוֹעַ עוֹד שֶׁבְּעִבּוּר הַשְּׁבָטִים יִרְדוּ יוֹסֵף לְמִצְרַיִם וּגִרְמוּ לִירִידָתָם שֶׁם שֶׁהִיא סִיבָה לְקַבְּלַת הַתּוֹרָה וְיוֹסֵף יִרְדוּ מִצְרַיִם וְיִקְנֶהוּ פּוֹטִיפָר וּתְבַעֲזוּ אֶשְׁתּוֹ וְלֹא שָׁמַע אֵלֶיהָ לְהִיּוֹת עִמָּהּ וְיָנַס הַחֻצָּה וּבְזָכוֹתוֹ הָיָם רָאָה וְיָנַס וְנִקְרַע הָיָם וְעָבְרוּ וּקְבְּלוּ הַתּוֹרָה בְּרִצּוֹן וּבְרִאוּתָם גַּם הָיָם נִשְׁקַע בְּלִבָּם וְרִאֵת ה' כְּדַכְתִּיב בְּצֵאתָם מִן הָיָם וַיִּאֱמִינוּ בָּהּ וּבְמִשְׁהָ עֲבָדוֹ הָרִי שֶׁשָּׁנְאָת הַשְּׁבָטִים בְּיוֹסֵף גִּרְמוּ שֶׁנִּקְרַב זְמַן קַבְּלַת הַתּוֹרָה עַל

שהורידוהו למצרים וגם גרמו בענין שאירע לו פוטיפר שבזכותו נקרע היסוד פדחז"ל
ובראות הנס הגדול קבלוהו ברצון טוב יותר ויותר ונמצאת ענין שנאת השבטים עם
יוסף היא פעולה שתחילתה רעה וסופה טובה שהפך טוב דבאר סופא אזלינו: וזהו הויכוח
שהיה לאברהם עם האלף בתי אין לה בנוש פנים להעיד בבני על ענין שנאת חנם אחיו
ביוסף שראוי שיחרב המקדש זכור יום שנגלה הקב"ה בסיני ופתחה בך אנכי ה' אלהיך
וקרוב היום הזה לא גרם פי אם שנאת חנם שהיה ביוסף שמכרו אותו וגרמו לקרב יום
מתן תורה ושבשבילו שנקרע היסוד בזכות שנצח יצרו וינס החוצה וזהו גרמו השבטים
ראו כל ישראל הפלא הגדול הזה שנקרע היסוד ונאמינו בה' ולזה אמר הקב"ה בסיני ופתח
בך אנכי ה' אלהיך וכיון שנאת אחיו ליוסף גרם כל זה אין לה בנוש פנים להעיד בבני
בעת צרתם מיד עמדה האלף לצד אחד: מיד באה הבית להעיד שעברו על התורה שעע"ז
שעשו העגל ודחה אברהם טענתה מינה ובה מפני שהתורה מתחלת בבראשית ידוע
שישראל היה להם טענה על חטאם בע"ז שלא היו מצווין בסיני שלמשה דוקא אמר
אנכי ה' אלהיך לא יהיה לה אלהים אחרים אלא שעיקר חטאם היה שבני נח היו מצווין
בע"ז וליכא מידי דלישראל שרי ולגוי אסור ובמדרש פ' שמני פליגי בה תנאי עמד
וימנע ארץ ראה ויתר גוים חז אמר ממונם התיר וחד אמר מצות שלהם התיר: והנה
למ"ד מצותיו התיר הנה תשובת ישראל שלא היו מצווין בע"ז במקומה עומדת דמה
איכא למימר ליכא מידי כו' שהרי באותו זמן גם לבני נח מותר אבל למ"ד ממונם התיר
ודאי חטאם חטא ואיתא במדרש ופרש"י ז"ל תחילת התורה למה פתח מבראשית ולא
מהחודש הזה כו' אלא מפני אומות העולם שלא יאמרו ליסטים אתם שלקחתם ארץ ז'
עממים לפיכך פתח בבראשית לומר שהעולם ומלואו של הקדוש ברוך הוא וברצונו נתן
וברצונו נטל וזה ליכא לאוקמי אלא למ"ד מצות התיר דלמ"ד ממונם התיר ודאי דלא
יאמרו ליסטים אתם שגזלתם שהרי ממונם הפקר והנה פאשר באה הבי"ת להעיד
בישראל שעע"ז בא אברהם לדחות' שהיא טועה בדבר ואמר לה בי"ת אתה באת להעיד
בבני שעברו על התורה ותיפוק שיש להם תשובה נצחת שלא היו מצווין ואי משום
דליכא מידי הא ראה ויתר כמ"ד ז"מ התיר אלא ודאי סבורה אתה כמ"ד ממונם התיר
ותדע לה שטועה אתה כי הרי בני מונקרים בחמשה חומשי תורה ואתה נתונה בראש
בראשית ברא אלהים וקשה למה אתה נתונה בראש היה לו להקב"ה לפתוח מהחודש
הזה לכם אלא ודאי שהטעם הוא שלא יאמרו ליסטים אתם ואם איתא כמאן דאמר ממונם
התיר מאי לסטים שייך גביהו אלא ודאי ראה ויתר גוים כמ"ד ז' מצות התיר וא"כ
תשובת ישראל שלא היו מצווין בסיני תשובה נצחת היא ואיך אתה באת להעיד בבני
מיד עמדה הבית לצד אחד שראתה שעדותה מוכחשת והדין עם אברהם: ולעד"נ יובן
פדחז"ל שהעולם בענין הבריאה היא מתמוטטת והולך עד שבא הקב"ה את התשובה
נמצא שמעשה בראשית נתיסד על התשובה ובאות אלף בית רמוז ענין קבלת התשובה
פי אות האלף רמז לאחדותו יתברך ועי' בדרוש האותיות דלעיל והבית שהיא בי"ת בפתח
פתוחה תמיד בלי דלתים וברית רמז שאפילו מי שפפר באלף שהוא בהקדוש ב"ה הרי
הבית פתוחה שיכנסו שם כל השבים שאין דבר שיעמוד בפני התשובה ולכן התורה
התחילה בבית שהיא הפתח המוכנת לקבל השבים ועומדת בראש אות הבית בענין
הבריאה בהיות שעיקר יסוד הבריאה הוא בעבור התשובה ונמצא שאף על פי שישראל

יעשו תשות פח ויעבדו ע"ז שפפרו באחדותו ית' מאחר שעושים תשובה אין להענישם ולכן כשבאה הבית להעיד על ישראל בעת צרתם על שעבדו ע"ז והמירו את כבודו בתבנית שור אוכל עשב אמר לה אברהם בתי את מוכחשת מינה נכה שבהיות שבאתה להעיד על ישראל על שעשו העגל אף על פי שעשו תשובה מיד ביום הכפורים שנצטוו נראה שהתשובה אינה מועלת כלום ואינו כן שהרי את נתונה בראש התורה והטעם הוא להראות פתח הבית לאסוף בתוכה כל השבים בהיות שביראת העולם נתיסד על התשובה וא"כ אם אתה מעיד שעשו העגל אף על פי שעשו תשובה את מוכחשת עצמה כששמעה פן עמדה לצד אחד כי ראתה כי עדותה מוכחשת.

עוד יש לפרש בהקדמה שהקדמתי בדרושים הקודמים שהעגל שעשו ישראל גרם שמשה קבל התורה שנצח למלאכים וכי ע"ז יש ביניהם שהרי היו יכולים המלאכים לומר גם אין ביניים ע"ז כי כשעמדו בסיני פסקה הנוהמה אלא כיון שלמטה עשו ישראל העגל לא יכלו לענות פן ועשית העגל גזרת מלה הנה פדח"ל מס' ע"ז כדי שילמדו תשובה ואפשר ג"כ שבעבור שיקבלו התורה הנה גזרת מלה העולם: העולה לנו מן המחובר שאם לא הנה העגל לא הנה התורה שבעבור עשית העגל נצח משה למלאכים וקבל התורה גם ידוע שאם לא הנה התורה לא הנה עולם פדח"ל בראשית בשביל התורה שנקראת ראשית לכן כשבאה הבית להעיד בהם בישראל שעשו העגל אמר אברהם בני מוהרים בתמשה חנומשי תורה ונחמשה חנומשי תורה לא הנה כי אם בעבור העגל כדפרישית ונמצא שהעגל גרם בקבלת התורה ובעבור התורה יש ביראת העולם ואתה עומד בראש הבריאה בעבור התורה וקבלת התורה גרם העגל ואם פן איך את באה להעיד בבני שעשו העגל ואין לה בנשת פנים מיד עמדה לצד אחד כי ראתה שעדותה מוכחשת על קבלת התורה שהיא סבה לבריאה: עוד יש לומר פדח"ל איתא ביילקוט ישעיה דפ"ו ע"ג סימן מ"ג פה אמר ה' בנראה יעקב רבי פנחס בשם רבי ראובן אמר אמר הקב"ה לעולמו עולמי מי בראה מי יצרה אומר לה מי בראה אומר לה מי יצרה יעקב בראה ישראל יצרה דכתיב בנראה יעקב ויצרה ישראל ע"כ: עוד אמרו ז"ל העולם עומד על י"ב עמודים כמספר בני ישראל שנאמר יצב גבולות עמים למספר בני ישראל עוד אחז"ל העולם נברא בעבור ישראל שנאמר בראשית בשביל ישראל שנקראו ראשית נמצא שישראל יסוד הבריאה ובענובר ישראל הבית עומדת בראש בראשית והיא בעצמה מעידה שבעבור ישראל נברא העולם שנאמר בראשית בשביל ישראל שנקראו ראשית וא"כ למה אתה באתה להעיד על בני אע"פ שעבדו ע"ז ואת כפויה טובה שהם גרמו במעלתה על היותה ראש לאותיות חמשה חנומשי תורה ואע"פ שאינן הגוינין שתוק שהרי הקדוש ב"ה אמר לעולמו יעקב בראה ישראל יצרה קראם בשם יעקב וישראל לרמז שאע"פ כשאין הגוינים הנקראים אז בשם יעקב כנודע עם כל זה הם קיום העולם ואם פן למה אתה באתה להעיד עליהם בעת צרתם מיד עמדה לצד אחד: מיד באה הגימל להעיד שעברו על התורה מטעם שקבלו ערב רב ודחה אותם אברהם במצות גדילים תעשה לה דע מ"ש האר"י ז"ל פרשת בראשית עמו' קס"ט שכל הערב רב שהנה במצרים הם מסטרא דקיוורוז"ל אמרו גדילים תעשה לה סמכו ללא תלבש שעטנז לומר לה שכלאים בציצית מותר ע"כ וע"י התכלת נתקדשו העבדים והערב רב כו': והנה זה הנה הויכוח בין אברהם ואות גימל שבאה להעיד על ישראל שקבלו ערב רב ואמר אברהם

גימל אַתָּה בָּאתָה לְהַעֲדִיד עַל בְּנֵי שְׁקֵבְלוֹ עַרְב רַב וְתִיפּוֹק לִיָּה שְׂיֵשׁ לְקֶרֶב הָעַרְב רַב כְּדֵי לְחַבְרָם אֶל הַקְּדוּשָׁה לְקַדְשָׁם וּלְטַהֲרָם אֲלֵא וּדְאֵי דְסִבּוּרָה אַתָּה שְׂאִין לָהֶם טְהָרָה כָּלִל וְהִנֵּה תִדַּע לָהּ שְׂאִין הַדְּבָר כֹּן כִּי כְּלוּם יֵשׁ אֲנֻמָּה שְׁמִקְיָיִמָת מַצּוֹת צִיצִית כִּי־שְׂרָאֵל וְאַתָּה נְתוּנָה בְּרֵאשׁ גְּדִילִים תַּעֲשֶׂה לָהּ וְאִם אֵיתָא שְׂאִין לְקוֹן וְהַבָּאִים מְמַנּוּ וְלַעֲרַב רַב טְהָרָה לָמָּה נְתוּנָה בְּרֵאשׁ לְלַמֵּד פְּלָאִים בְּצִיצִית מְוֹרָר דְּהָא זֶה יוֹרָה שְׁבִנֵי קוֹן וְעַרְב רַב יְטוּהָרוּ וַיִּתְקַדְּשׁוּ וְאַתָּה סִבּוּרָה שְׂאִין לָהֶם חִיבוּר אֶל הַקְּדוּשָׁה אֲלֵא וּדְאֵי מִינָּהּ וְכִּי מוֹכַח שַׁע"י מַצּוּה זֹו יֵשׁ לְחַבְרָם וּלְקַשְׁרָם אֶל הַקְּדוּשָׁה א"כ יָפָה עָשׂוּ יִשְׂרָאֵל שְׁקֵבְלוֹ הָעַרְב רַב וְצוּוֵי הָעֶץ הַדַּעַת הַטּוֹב וְרַע לֹא תֹאכְלוּ הוּא כְּפִשׁוּטוֹ שְׁהִיָּה הַצּוּוֵי עַל אֲדָם הָרֵאשׁוֹן וְא"כ אֵיךְ אַתָּה בָּאתָה לְהַעֲדִיד בְּבִנֵי בְיוֹם צִרְתָּם מִיַּד עֲמָדָה גַּם הַגִּימ"ל לְצַד אֶחָד כִּי הִוְכַחְשָׁה בְּעֵדוּתָם וְטַעַנְתָּם בְּטָלָה ע"כ: וְלַעֲד"נ יְדוּעַ שְׂיִשְׂרָאֵל מְצוּוִים עַל יַחּוּד ה' קב"ה וְשְׁכִינְתָּיָה וְצָרִיךְ לִיַּחַד אוֹתִיּוֹת הַנְּיָה בְּאֲדָנוּת כְּזֶה יֶאֱהַדוּנְהֵי שְׁהֶם אַרְבַּע אוֹתִיּוֹת שֶׁל שֵׁם הוּי"ה מְשׁוּלְבוֹת בְּאַרְבַּע אוֹתִיּוֹת שֶׁל אֲדָנֵי וְזֶהוּ יַחּוּד קוֹדֶשׁא בְּרִיךְ הוּא וְשְׁכִינְתָּיָה: וְזֶה הַכּוֹנֵנָה שְׁקֵבְלֵתִי מִשֵּׁם כְּמַהר"ר דְּוֹד חֲבִילִיּוֹ ז"ל בְּיַחּוּד שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד צָרִיךְ לִיַּחַד מְלַמְטָה לְמַעַלָּה דָּלֵת שֶׁל אֶחָד רֶמֶז לְאַרְבַּע אוֹתִיּוֹת שֶׁל הַנְּיָה וְאַרְבַּע שֶׁל אֲדָנוּת שְׁעוּלִים חִי"ת שְׁהִיא שְׁמוֹנָה וְהַשְׁמוֹנָה אוֹתִיּוֹת עוּלִים וּמְתִינְחָדִים לְאַלְפֵי שְׁעוּלָה אֶחָד עכ"ל: וְדַע שְׁבְצִיצִית כְּמוֹז נָם כֹּן הִיַּחַד הַזֶּה שְׁחֻטֵי הַצִּיצִית הֶם אַרְבַּעַה וְכוּפְלִים אוֹתָהּ וְנַעֲשִׂים שְׁמוֹנָה שְׁהֶם אַרְבַּע אוֹתִיּוֹת הוּי"ה וְאַרְבַּע שֶׁל אֲדָנוּת שְׁהֶם שְׁמוֹנָה וְכוּלָם מְתַחַבְרִים וּמְתַקְצָרִים וְנַעֲשִׂים יַחּוּד אֶחָד כְּנֶגֶד אֶלְפֵי שֶׁל א' כו' וְזֶה הִיָּה הַיּוֹפְכוֹת שְׁהִיָּה לְאַבְרָהָם עִם הַגִּימָל שְׁבָאָה לְהַעֲדִיד שְׁקֵבְלוֹ עַרְב רַב אֲמַר לָהּ בְּתֵי בְנֵי מְקִיָּיִמִים מַצּוֹת צִיצִית וְשֵׁם מוֹרִים תְּמִיד שְׁמִינְחָדִים תְּמִיד שְׁמוֹ שֶׁל הַקַּב"ה וְא"כ אַע"פ שְׁקֵבְלוֹ עַרְב רַב וְנִתְעַסְקוּ לְעוֹקְרָם מְלִיַּחַד שְׁמוֹ יִתְבַּרְךְ עכ"ז לֹא יָכְלוּ לָהֶם שְׁהָרִי אַתָּה בְּעַצְמָךְ מַעֲדֵד עֲלֵיהֶם עַל הִיַּחַד וְא"כ אֵין לְהַעֲנִישָׁם אַע"פ שְׁקֵבְלוֹ עַרְב רַב מֵאַחַר דָּלָא נְפִיק חוֹרְבָא מִינֵיָּהוּ לְיִשְׂרָאֵל וְא"כ אִם אַתָּה מַעֲדֵד עֲלֵיָּה אַתָּה מְוֹכַחְשָׁת מִינָּהּ וְכִי שְׁבִיחָתָהּ בְּיִשְׂרָאֵל שְׁמִקְיָיִמִים מַצּוֹת צִיצִית מוֹרִים יַחּוּדוֹ יִתְבַּרְךְ וְאֵיךְ אַתָּה מַעֲדֵד בְּהֶם עַל עַרְב רַב שְׁגָרָם ע"ז כְּשֶׁשְׁמַעְיָה כֹּן וְרֵאֲתָה כִּי הִוְכַחְשָׁה בְּעֵדוּתָהּ עֲמָדָה לְצַד אֶחָד וְכָל הָאוֹתִיּוֹת שְׁאַחַר זֶה לֹא הִיָּה מַעֲנָה בְּפִיָּהם וְלֹא הַעֲדוּ כְּלוּם: וְנִחְזוֹר לְעַנְיֵן שְׁהַתּוֹרָה וְשֶׁלְשָׁה אוֹתִיּוֹת בָּאוּ לְהַעֲדִיד עַל חֲרַבֵּן הַמְּקַדָּשׁ כְּנֶגֶד אַרְבַּע עֲבִירוֹת שְׁהֶם עוֹן הַמְּרַגְלִים עוֹן שְׁנֵאת חֲנָם אַחִיו בְּיוֹסֵף עוֹן הָעֶגְלָה עוֹן עַרְב רַב שְׁקֵבְלוֹ וְהֶם כְּנֶגֶד אַרְבַּע יְסוּדוֹת שְׁבָאָדָם עוֹן הַמְּרַגְלִים נְעַנְשׁוּ בְּתוֹלְעִים יוֹצֵאִים מְלִשׁוֹנָם אֶל טִיבוּרָם וּמְטִיבוּרָם חוֹזְרִים אֶל לְשׁוֹנָם תוֹךְ פִּיָּהם תוֹךְ גְּרוֹנָם וְזֶהוּ חֲנֻקָה בְּעוֹן שְׁנֵאת חֲנָם אַחִיו בְּיוֹסֵף נְגִזוֹר עַל עֲשָׂרָה הַרוּגֵי מְלָכוֹת בְּכָל דוֹר הַרִי הַרְג בְּעוֹן הָעֶגְלָה הַשְּׁקָה לָהֶם מִשָּׁה רַבַּע"ה מִים וּמְתוֹ הַרִי שְׁרָפָה שְׁהַשְּׁקָה מִים וְעַפְרָה מִהָעֶגְלָה אֲשֶׁר שָׂרַף חֲנֻקָה בְּעוֹן עַרְב רַב: וְהִנֵּה תִרְאֶה שְׁאָדָם הָרֵאשׁוֹן שְׁחָטָא בְּאַכִּיל' הָעֶץ גֶּרָם לוֹ מִיתָה וְלִבְאִי אַחֲרֵיהֶם וְעַם הַמִּיתָה אָדָם נִידוֹן בְּאַרְבַּע מִיתוֹת בֵּית דִּין סְקִילָה עִם מָה שְׁמִשְׁלִיכִים אוֹתוֹ עַל גְּבִי קַרְקַע שְׁרָפָה שְׂאִין אָדָם מֵת בְּעוֹלָם בְּאִיזָה חוֹלִי אוֹ מִיתָה שְׁיִהִיָּה אִם לֹא יִקְדִים לוֹ קַדְחָת וְאַפְּלוֹ לְמִי שְׁהוֹרְגִים אוֹתוֹ מִיַּד בְּאוֹתוֹ רַגַע עוֹלָה לוֹ קַדְחָת הַרְג שְׁנֶהְרַג בְּחַרְבוֹ שֶׁל מְלֹאָהּ הַמְּנוֹת חֲנֻקָה בְּשַׁחֲטָת הַסִּימָנִים וְכִבְאִיּוֹב שְׁהִיָּה שְׁוֹרֵשׁ אָדָם הָרֵאשׁוֹן נִתְקַיְּמוּ אַרְבַּעַה אֵלוֹ סְקִילָה וְנִיַּחַח לוֹ חֲרֵשׁ לְהַתְגַּרְדּ בּוֹ שְׁרָפָה שְׁלֵהֲבַת הַשְּׁחִין הַרְג אִם כַּח אַבְנִים כַּחֵי אִם בְּשָׂרֵי נַחוּשׁ שְׁנַעֲשֶׂה בְּשָׂרוֹ כְּאָדָם הַהָרוּג שְׁבָאָשׁ עַל פְּנֵי הַשְּׂדֵה לְעֵינֵי הַשָּׁמַשׁ בְּכִנֵּי עוֹבֵר וְשָׁב וְזֶהוּ אוֹמְרוֹ לְבִשׁ בְּשָׂרֵי

רִימָה וּגְיוֹשׁ עֶפֶר כּו' חֲנֹק וְתַבְחַח מִחֲנֹק נִפְשֵׁי: וּבְזֶה נִבְּא לְבִיאֹר הַמֵּאֲמָר שֶׁהִתְחַלְתִּי וְנ"ל אֲדַבְּרָה וְלֹא אִירָאֵנוּ אָמַר אִיּוֹב אֵינִי כְּמוֹ אָדָם הֵרָאֵשׁוֹן שֶׁאָמַר הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתְּ עִמָּדִי הוּא שָׁמַע לְקוֹל אִשְׁתּוֹ אֲבָל אֲנִי לֹא שָׁמַעְתִּי לְקוֹל אִשְׁתִּי אָמַר רַבִּי אֲבָא בַר כְּהֵנָא דִּינָה אִשְׁתּוֹ שֶׁל אִיּוֹב הִיְתָה ע"כ: וְקָשָׁה טוֹבָא שֶׁאִין דְרַף הַשְּׁלֵם לְהַצִּיל עֲצָמוֹ מִכָּל עוֹן וְאִשְׁמָה וְדָבָר מֵהַ שֶׁל דּוֹפֵי הַנְּמַצָּא בָהֶם ע"י הַזְּכָרֹת דּוֹפֵי שֶׁל חֲבִירוֹ וְאִם כֵּן אֵיךְ רָצָה אִיּוֹב לְהַצִּיל עֲצָמוֹ לְהִיּוֹת צַדִּיק בְּרִיבוֹ בְּהַזְכָּרֹת דּוֹפֵי שֶׁל אָדָם הֵרָאֵשׁוֹן שֶׁשָׁמַע לְאִשְׁתּוֹ: וְעוֹד אֵיפֹא לְמִידָק דְּמָה קָשָׁר אוֹ סִמָּךְ יֵשׁ עִם הָאֲמֹר דְּבַרֵי ר' אֲבָא בְּאֹמְרוֹ שֶׁדִּינָה אִשְׁתּוֹ שֶׁל אִיּוֹב הִיְתָה.

אָמְנָם הַתְּשׁוּבָה לָזֶה שֶׁאִיּוֹב הָיָה גִלְגוּל יַעֲקֹב כִּמ"ש בְּעַל עֲמוּדָיָה שֶׁבָעָה עֲמוּד הַשְּׁנֵי פַחַד יִצְחָק סִימָן י"א מִשָּׁם סֵפֶר שְׁעָרֵי אוֹרָה שֶׁאִיּוֹב הָיָה גִלְגוּל יַעֲקֹב שֶׁחֲטָא בְּשִׁתֵּי אַחִיוֹת וּלְכַף בָּאוּ עָלָיו יְסוּרֵין ע"כ וְחוֹזֵר הַשּׁוֹרֵשׁ אֶל אָדָם הֵרָאֵשׁוֹן כְּדַחְו"ל שׁוֹפְרֵי דִיעֲקָב כְּשׁוֹפְרֵי דְאָדָם הֵרָאֵשׁוֹן גַּם דַּע שֶׁדִּינָה הִיא חֲנוּה שֶׁהִבִּיאָה דִין בְּעוֹלָם וְהִטִּיל הַנְּחֹשׁ בָּהּ זִנְהָמָא וְאוֹתִיוֹת דִּינָה כְּאוֹתִיוֹת נִידָה וְנִתְקַנָּה עַל יְדֵי אוֹתוֹ מַעֲשֵׂה שֶׁל שְׂכָם כֵּן חֲמוּר הַחֲנוּי שֶׁהָיָה הַנְּחֹשׁ חֲנוּיָא שֶׁל אֶרֶץ שֶׁשָׁכַב עָמָה וְשָׂאֵב מִמֶּנָּה הַזִּנְהָמָא כּו' וְעֵינֵין בְּאוֹרָף עֵינֵין דִּינָה בְּסִפֶּר הַנּו' בַּע"ג עֶפֶר יַעֲקֹב בְּאוֹרָף שֶׁאִיּוֹב הָיָה אָדָם וְדִינָה חֲנוּה וְלָכֵן רָצָתָה לְחַזֵּר לְשׁוֹרֵשָׁהּ וְאָמְרָה לְאִיּוֹב שֶׁהוּא אָדָם הֵרָאֵשׁוֹן שֶׁהָיָה בְּתִיקוֹן עִם הַיְסוּרִים בְּרַף אֱלֹהִים וּמַת לְחַזֵּר לְעוֹן רֵאשׁוֹן שֶׁגָּרְמָה מִיְתָה וְאִיּוֹב שֶׁהוּא אָדָם לֹא שָׁמַע אֲלֶיהָ וְע"י זֶה נִתְקַן שֶׁהִתְיַקֵּן הוּא לְתַקֵּן מֵה שֶׁעוֹנוֹתָיו: וְזֶהוּ מֵה שֶׁאָמַר אִיּוֹב לְהַקְב"ה בְּרֵאוֹת שֶׁתִּיקֵן עוֹנוֹ רַבש"ע אֵינִי כְּמוֹ אָדָם הֵרָאֵשׁוֹן כְּלוּמַר אֵינִי עֹשֶׂה כְּגִלְגוּל זֶה כְּמוֹ שֶׁהֵיְתִי בְּהִיוֹתִי אָדָם שֶׁשָׁמַע לְקוֹל אִשְׁתּוֹ וְהִבִּיא מִיְתָה לְעוֹלָם עֲכָשְׁיוֹ כְּבָר נִתְקַנְתִּי שֶׁלֹּא שָׁמַעְתִּי לְקוֹל אִשְׁתִּי שֶׁהִיא חֲנוּה וּמֵאֲחַר שֶׁתִּקְנֵתִי מֵה שֶׁעוֹנֵיתִי הִסֵּר מֵעָלַי רַק אֶת הַמְּנוֹת הַזֶּה שֶׁל יְסוּרֵין: וְלִגְלוֹת הַעֲנִין שֶׁאִיּוֹב אָדָם וְדִינָה חֲנוּה אָמַר ר' אֲבָא בַר כְּהֵנָא דִּינָה אִשְׁתּוֹ שֶׁל אִיּוֹב הִיְתָה וּכְשֶׁתְּבִין וְתִדְקֹדֵק בְּשִׁמָּה תִּשְׁמַע שֶׁהִיא חֲנוּה שֶׁדִּינָה הוּא נִידָה שֶׁהִטִּיל הַנְּחֹשׁ בָּהּ וּבְהִיוֹתָהּ אִשְׁתּוֹ שֶׁל אִיּוֹב תְּבִין שֶׁאִיּוֹב הוּא אָדָם וְעַל זֶה אָמַר כֵּן אֵינִי כְּמוֹ אָדָם וְלֹא ח"ו שֶׁרָצָה לְהַצִּיל עֲצָמוֹ בְּהַזְכָּרֹת עוֹן אַחֲרִים שֶׁהָרִי עַל עֲצָמוֹ הָיָה מְדַבֵּר שֶׁלֹּא הָיָה בְּמַצָּב כְּקִדְמָה וּמֵאֲז שֶׁשָׁמַע לְקוֹל אִשְׁתּוֹ אֲלֵא עֲכָשְׁיוֹ תִּיקֵן מֵה שֶׁעוֹנוֹת בָּמָה שֶׁלֹּא שָׁמַע אֲלֶיהָ וְדִינָה שֶׁהִיא בַת יַעֲקֹב עֲשֵׂתָה כֵּן לְאֹמַר בְּרַף אֱלֹהִים כְּדִי שֶׁלֹּא יִשְׁמַע לָהּ וְיִתְקַן מֵה שֶׁעֲשֵׂתָה וּלְשֵׁם שְׂמִים נִתְכַּוְּנָה וְהַשֵּׁם בְּרַחֲמָיו יִזְכְּנוּ לְרֵאוֹת פְּנֵי מְשִׁיחֵנוּ אֲשֶׁר עַל יְדוֹ מִתְתַּקְּנִין כָּל הָעוֹלָמוֹת וְיַעֲשֵׂה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְכַבּוֹד שְׁכִינָתוֹ אֲשֶׁר הִיא בְּתוֹךְ הַגּוֹלָה עִם בְּנֵי אֲבָרְהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב הַנְּעִימִים וְהַיְדִידִים.

וְיִקְרַב עֵת דוֹדִים. אָמֵן נָאֵם מ"י הָעוֹמֵד לְשֶׁרֶת וְלַפְּהֵן.

אֲלֵיהוּ בַכְּמוּהַר"ר שְׁלֵמָה אֲבָרְהָם הַפְּהֵן ז"ל: תּוֹשֵׁלֵב"ע